II. INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES PROCEEDINGS BOOK

SEPTEMBER 25-26, 2021

ISBN:978-605-74191-6-3

EDITORS
ÖVGÜ KALKAN KÜÇÜKSOLAK
CHEMS EDDINE BOUKHEDIMI
TUBA FIRAT

ISCYA

Turkey, Germany, Holland, Italy, Russia, India, Singapore, Pakistan, Nigeria, Iraq, North Macedonia, Kosovo

II. INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES CONGRESS PROCEEDINGS BOOK

SEPTEMBER 25-26, 2021

(ONLINE & FACE TO FACE PARTICIPATION)

ISBN: 978-605-74191-6-3

EDITORS

ÖVGÜ KALKAN KÜÇÜKSOLAK

CHEMS EDDINE BOUKHEDIMI

TUBA FIRAT

ISCYA YAYINEVİ ®

ISCYA PUBLISHING HOUSE 2021©

TURKEY, USA

TR: +90543 671 0123 USA: +1 518 629 5640

ISCYA

II. INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES

SEPTEMBER 25-26, 2021

ONLINE PARTICIPATION

CONGRESS PROCEEDINGS BOOK

Editors

ÖVGÜ KALKAN KÜÇÜKSOLAK

CHEMS EDDINE BOUKHEDIMI

TUBA FIRAT

ISCYA YAYINEVİ®

TURKEY, USA

TR: +90543 671 0123 USA: +1 518 629 5640

baskentkongresi@gmail.com

http://www.internationalbaskentcongress.com/

All rights reserved

ISCYA YAYINEVİ®

ISCYA PUBLISHING HOUSE 2021©

Publishing Date: 28.09.2021

ISBN: 978-605-74191-6-3

II. INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES

DATE AND VENUE

SEPTEMBER 25-26, 2021

ONLINE PARTICIPATION (FROM 12 DIFFERENT COUNTRIES)

ORGANIZERS & PARTICIPANT INSTITUTIONS

Association for Struggle with Hypophosphatasia Disease, Turkey
International Science Culture and Youth Work Association, Turkey
T.C. Keçiören Municipality, Turkey
Leiden University, Netherlands
The Hague University of Applied Sciences, Netherlands

President of Organization Committee

Prof. Dr. Revan MAN

President of Scientific Committee

Prof. Dr. Hasan KÖNİ

President of Coordinators'

Baha Ahmet YILMAZ

ACCEPTED PAPERS

54 Turkish Participants
56 Foreign Participants

REFUSED PAPERS

2 Turkish Participants
1 Foreign Participants

EVALUATION PROCESS

All Submissions Have Passed a Double-Blind Referee Evaluation Process
All Responsibility for the Works Belongs to the Author

Scintific Committee

Social Sciences Committee

Members	Affiliation
Prof. Dr. Hasan KÖNİ	Istanbul Kültür University, Turkey.
Prof. Dr. Lawrence Spence	Purdue University, USA
Prof. Dr. Mrudul NILE	Mumbai University, India.
Prof. Dr. Muhlise COSGUN ÖGEYIK	Trakya University, Turkey
Prof. Dr. Dervish ALIMI	University of Tetova, Macedonia
Prof. Dr. Dobrinka D. RADOINOVA	Medical University of Varna, Bulgaria.
Prof. Dr. Calin SCRIPCARU	Iasi Institute of Forensic Medicine, Romania.
Prof. Dr. Elnara SHAIFYEVA	Baku State University, Azerbaijan
Prof. Dr. Vaskhanim ORUJOVA	Baku State University, Azerbaijan
Assoc. Prof.Dr. Çiğdem NAS	Yıldız Technical University, Turkey.
Assoc. Prof. Dr. Imam Bakır KANLI	Marmara University, Turkey.
Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZSUNGUR	Adana Chamber of Commerce, Trade Registry Deputy Manager, Turkey.
Dr. Kutay UZUN	Trakya University, Turkey
Dr. Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU	ICONSOS International Academic Network, USA.
Assist. Prof. Dr. Mohammad ALAWAMLEH	American University of Madabai, Jordan.
Dr. Ahmet YILMAZ	Treu Consulting Coorporation, Germany
Dr. Merati RACHID	University of Tiaret, Algeria.
Dr. Boudra ABDELLATIF	University of Tiaret, Algeria.
Dr. Yanko G. KOLEV	Pleven Medical University, Bulgaria
Dr. Ulker IMAMELİYEVA	Baku State University, Azerbaijan
PhD.Marjan KASTEREN	Purdue University, USA.
PhD. Apak Kerem ALTINTOP	University of Florance, İtaly
PhD. Elena BOOTS	John Hopkins University, USA

Health Sciences Committee

Members	Affiliation
Prof. Dr. Paul ZÖLLNER	Duisburg-Essen University, Germany
Assoc. Prof. Dr. Mehtap KAVURMACI	Atatürk University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Yueqi Zhang	Purdue University Northwest, China
Assoc. Prof.Dr. Nuray DEMIR	Atatürk üniversitesi, Turkey.
Dr. Rina DEMJAHA	Istanbul Cerrahpaşa University, Turkey
Dr. Genc DEMJAHA	Demjaha Dent, Kosovo
Nora DEMJAHA	Demjaha Dent, Kosovo
Dr. Martin KANEV	TUSEB, Covid-19 Center: Specialist Biologist, Turkey
Dr. Gülbin KONAKÇI	Izmir Demokrasi University, Turkey
Dr. Mario JACKSON	United Nations, United Health Group, Jordan
Dr. Sena HIZLI	Maltepe University, Turkey
PhD Teona KVANTCHIANI	Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Republic of Georgia
Prof Dr. Mustafa Numan BUCAK	Selçuk Üniversitesi, Turkey
Doç. Dr. ASLI KURNAZ	Kastamonu Üniversitesi, Turkey
Dr. İsmail Hakkı TEKİNER	İstanbul Aydın Üniversitesi, Turkey

Science-Applied Sciences & Engineering

Members	Affiliation
Prof. Dr. Neslihan Doğan SAĞLAMTİMUR	Ömer Halis Demir University, Turkey
Prof. Tin-Yam CHAN	National Taiwan Ocean University, Taiwan
Prof. Mohammed BETTACH	Chouaib Doukkali University, Morocco
Assoc. Prof. Dr. Nur Jale ECE	Mersin University, Turkey.
Assoc. Prof. Dr. İkbal ERBAŞ	Akdeniz University, Turkey.
Dr. Özge BAYDAR ARICAN	Gazi University, Turkey
Dr. Enis Nadia Md YUSOF	University Sains Malaysia, Malaysia
Dr. Nik NORLIATI FITRI MD NOR	University Sains Malaysia
Dr. Amirah HURZAID	University Sains Malaysia

Members	Affiliation
Dr. Yassine ENNACIRI	Chouaib Doukkali University, Morocco
Didem Yavuz VELİPASAOĞLU	İzmir Demokrasi University
Dr. Mustafa Alper DÖNMEZ	Konya Technical University, Turkey
Dr. Khurshid ALAM	Sultan Qaboos University, Qatar

Coordinators of the Congress

Members	Affiliation
Baha Ahmet YILMAZ	ICONSOS / Istanbul University, Turkey.
Zelal ADANMIS	RDSI, USA.
Tuba FIRAT	Yalova University, Turkey.
Apak Kerem AlTINTOP	University of Florence Italy.

International Başkent Congress

Phone: (+90) 543 671 0123
Email: baskentkongresi@gmail.com

© Copyright **Başkent Congress** . All Rights Reserved

Supported by ISCYA

PARTICIPATION FROM 12 DIFFERENT COUNTRIES

2ND INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES

SEPTEMBER 25, 2021 | 09:00 (Turkey Local Time)
1ST DAY CONGRESS PROGRAM

Meeting ID: 857 8362 5508
Passcode: 933215

SESSION 1 - HALL 1

9:00 - 10:45 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: GÜLBİN KONAKÇI

9:00 GMT+3	Tuğba UZUNÇAKMAK Şeyma Nur HEPOKUR	Yozgat Bozok University	**DETERMINATION OF MOTHERS' DIAGNOSIS OF SAFETY MEASURES FOR HOME ACCIDENTS**
9:15 GMT+3	Aslı NEMLİ Gülbin KONAKÇI	Dr. Suat Seren Chest Diseases and Surgery Hospital İzmir Demokrasi University	QUALITATIVE ANALYSIS OF NURSES' ATTITUDES TO COV-19 VACCINE FROM THE PERSPECTIVE OF VACCINE HESITANCY
9:30 GMT+3	Selçuk Salim ERDOĞAN Öznur SARI Pınar KOCATAKAN	Ministry of Health	HOME HEALTH CARE PERFORMANCE INDEX, HHCPI, VERSION 1
9:45 GMT+3	Aysun YAĞCİ ŞENTÜRK Elif OKUR	Trabzon University	IS SMOKING IN UNIVERSITY STUDENTS RELATED TO PHYSICAL ACTIVITY AND DEPRESSION?
10:00 GMT+3	Gülşah BARĞI	İzmir Democracy University	EFFECTIVENESS OF PHYSICAL ACTIVITY COUNSELING IN UNIVERSITY STUDENTS EDUCATED BY DISTANCE LEARNING DURING COVID-19 PANDEMIC: A RANDOMIZED-CONTROLLED TRIAL
10:15 GMT+3	Eda ALTU Rıza ÇITIL İsmail OKAN	Gaziosmanpaşa University Gaziosmanpaşa University İstanbul Medeniuet University	BREAST CANCER WORRY OF WOMEN AND RISK FACTORS WITH APPROACHES TO EARLY DIAGNOSIS METHODS OF CANCER
10:30 GMT+3	Abdullah GÜVENDİ	Kutahya Health Sciences University	EFFECT OF EXTERNAL MAGNETIC FIELD ON THE EVOLUTION OF A TEST SCALAR FIELD IN THE NEAR-HORIZON GEOMETRY OF THE BTZ BLACK HOLE

SESSION 1 - HALL 2

9:00 - 10:45 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: BARIŞ BALASAR

9:00 GMT+3	Barış BALASAR	Meram Hospital	EVALUATION OF THE CONNECTION BETWEEN SERUM TUMOR NECROSIS FACTOR ALPHA, TRANSFORMING GROWTH FACTOR-BETA, INTERLEUKIN-10 AND ALANINE AMINOTRANSFERASE LEVELS AND LIVER HISTOLOGICAL ACTIVITY IN NAIVE CHRONIC HEPATITIS C PATIENTS
9:15 GMT+3	Barış BALASAR	Meram Hospital	EVALUATION OF 3-YEAR BLOOD CULTURE RESULTS OF PATIENTS HOSPITALIZED IN THE INFECTIOUS DISEASES CLINIC
9:30 GMT+3	Tuğra AKKUŞ Ömer YAPRAKCI	Harran University Harran University	MONITORING OF BIOCHEMICAL CHANGES IN AMNIOTIC FLUID IN AWASSI EWES ACCORDING TO MULTIPLE PREGNANCY STATUS
9:45 GMT+3	Ezgi ÖZBAŞ Ayla FİL BALKAN Yeliz SALCI Meryem Aslı TUNCER	Hacettepe University Hacettepe University Hacettepe University Hacettepe University	INVESTIGATION OF THE RELIABILITY AND VALIDITY OF THE FULLERTON ADVANCED BALANCE SCALE IN INDIVIDUALS WITH MULTIPLE SCLEROSIS
10:00 GMT+3	Günay ÖNAL	Batman University	INVESTIGATION OF THE ELECTROCHEMICAL PROPERTIES OF THE ANTIMITOTIC DRUG VINBLASTIN USED IN CHEMOTHERAPY TREATMENT WITH GLASSY CARBON ELECTRODE
10:15 GMT+3	O. Faruk DIZIBUYUK Zehra BOZDAG Metin KARAKOK	Cengiz Gökçek Obstetric İnönü University Turgut Özal Medicine Center Gaziantep University	EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CD47 EXPRESSION AND PROGNOSTIC PARAMETERS IN RENAL CELL CARCINOMAS
10:30 GMT+3	Ayhan DURMUŞ	Yozgat Bozok University	DETERMINING OF THE EXPOSURE LEVELS TO WORKPLACE BULLYING OF NURSES

SESSION 1 - HALL 3

9:00 - 10:45 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: ÖZERK YAVUZ

9:00 GMT+3	Imran BOYLU Ayşegül DURMAZ	Kütahya Health Sciences University Kütahya Health Sciences University	**SAFE MOTHERHOOD WITH A MIDWIVES' PERSPECTIVE**
9:15 GMT+3	Ayşegül DURMAZ Nuriye DEĞİRMEN	Kütahya Health Sciences University Kütahya Health Sciences University	REPRODUCTIVE RIGHTS AND MIDWIFERY
9:30 GMT+3	Sarmad HAYDER WELI	Karabük University	INVESTIGATION OF FOLIC ACID PROTECTION AGAINST THE EFFECTS OF CISPLATIN FIELD ON MALE RAT SPERM QUALITY
9:45 GMT+3	Yalçın ALTINKAYNAK	Batman University	REMOVAL OF COPPER(II) IONS FROM AQUEOUS SOLUTIONS BY ADSORPTION ON KAOLIN: KINETIC AND EQUILIBRIUM STUDIES
10:00 GMT+3	Mutlu CANPOLAT	Batman University	ADSORPTION OF NICKEL (II) IONS FROM AQUEOUS SOLUTION USING KAOLIN: EQUILIBRIUM, KINETIC, AND THERMODYNAMIC STUDIES
10:15 GMT+3	Fatih DİKBAŞ	Pamukkale University	EVALUATION OF STRAIGHTENING OF RIVER MEANDERS IN VIEW OF FLOOD RISK
10:30 GMT+3	Özerk YAVUZ	Haliç University	A PUBLIC PERCEPTIONS ANALYSIS WITH DATA MINING ALGORITHMS

SESSION 2 - HALL 1

11:15 - 13:00 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: JERZY LASKOWSKI

11:15 GMT+3	Emel KARAKAYA AYALP	İzmir Demokrasi University	**SEEDS OF URBAN FOOD JUSTICE AND FOOD ACTIVISM: CIVIC FOOD INITIATIVES IN İZMİR, TURKEY**
11:30 GMT+3	Bahadır DEMİREL	Erciyes University	DETERMINATION OF SOLID BIOFUEL PROPERTIES OF LAVENDER PLANT'S AGRICULTURAL
11:45 GMT+3	Ali TATLICI	Selçuk University	EXAMINATION OF THE VISUAL-MOTOR REACTION TIME OF INDIVIDUALS TRAINED IN KICKBOXING
12:00 GMT+3	Arif Hikmet ÇAKAOĞLU	Sinop University	PERFORMANCE ANALYSIS OF CONCRETE PRODUCED WITH THREE AGGREGATES OF BASALT ORIGIN IN THE CENTRAL BLACK SEA
12:15 GMT+3	Yeşim GÜÇBİLMEZ İbrahim ÇALIŞ	Faculty of Engineering Central Research Laboratory	EFFECT OF METAL LOADING ON THE PHYSICOCHEMICAL PROPERTIES OF PALLADIUM OXIDE ACTIVATED SBA-15 TYPE MESOPOROUS MATERIALS
12:30 GMT+3	Handan KULAN	Beykoz University	STATISTICAL DETERMINATION OF GENES THAT PLAY AN IMPORTANT ROLE IN THE BIOLOGICAL PROCESS AT THE STAGE OF DRUG DISCOVERY BY GENE ONTOLOGY ANALYSIS
12:45 GMT+3	Çiğdem DULGERBAKİA Aysegul UYGUN ÖKSÜZ	Alanya Alaaddin Keykubat University Suleyman Demirel University	A HIGHLY SENSITIVE ELECTROCHEMICAL BIOSENSOR BASED ON FE3O4/PEDOT:PSS HYBRID MODIFIED ELECTRODE FOR MICRORNA-21 DETECTION

SESSION 2 - HALL 2

11:15 - 10:45 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: AGAH OKTAY ÖZDEMİR

11:15 GMT+3	Mehmet Levent AĞIRDIR Ali Nail BAYRAM	Konya Technical University Selçuk University	**HIGHWAY SAFETY SYSTEMS AND IT'S APPLICATIONS IN KONYA**
11:30 GMT+3	Mehmet Levent AĞIRDIR Göhkan AYNA	Konya Technical University Selçuk University	ANALYSIS OF PROBLEMS FACED AT URBAN SIGNALIZED INTERSECTIONS AND IT'S EFFECT ON TRAFFIC
11:45 GMT+3	AGAH OKTAY ÖZDEMİR	Erzincan Binali Yıldırım University	TIO2 COATED COTTON FABRIC SELF CLEANING PERFORMANCE TOWARDS RODAMIN-B DYE
12:00 GMT+3	Masoumeh KHANZADEH	Sakarya University	FACTORS AFFECTING ON THE FUTURE ARCHITECTURAL EDUCATION
12:15 GMT+3	Gamze ÜNGÜR Cengiz KARAGÖZOĞLU	Dokuz Eylül University Marmara University	THE EARLY PSYCHOLOGICAL IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC AMONG YOUNG SWIMMERS DURING HOME CONFINEMENT
12:30 GMT+3	Rituraj BASUMATARY	Tata Institute of Social Sciences	SOCIAL, ECONOMIC AND POLITICAL IMPACTS OF IMMIGRATION IN ASSAM STATE OF INDIA
12:45 GMT+3	Chems Eddine BOUKHEDIMI	University of Tizi Ouzou	ANALYSE OF ABILITY TO PAY EXTRA PRICE AND GENDER OF CUNSOMER IN ALGERIAN FOOD MARKET

SESSION 2 - HALL 3

11:15 - 10:45 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: ÖMER GÖKHAN ULUM

11:15 GMT+3	Ömer Gökhan ULUM	Mersin University	BLOOM'S TAXONOMY: ESTABLISHED IN 1956, REVISED IN 2001, DIGITALIZED IN 2008, INCLUDED IN EFL TEXTBOOKS IN NO WAY
11:30 GMT+3	Ismail DUZ	Trabzon University	EXAMINATION OF THE ACTIVITIES IN THE SEVENTH GRADE SOCIAL STUDIES COURSE BOOK IN
11:45 GMT+3	Ozan FİLİZ Tuğra KARADEMİR COŞKUN	Sinop University Sinop University	THE EFFECT OF ROBOTIC APPLICATIONS ON ENTREPRENEURSHIP AND CREATIVITY SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS
12:00 GMT+3	Tuğçe AKYOL Fatma BAYRAKTAROĞLU	Afyon Kocatepe University Afyon Kocatepe University	THE VIEWS OF MOTHERS ABOUT CHILDREN'S PLAY DURING COVID-19 PANDEMIC
12:15 GMT+3	Muhammed Emin ARSLAN Ahmet ÜSTÜN	Amasya University Amasya University	INVESTIGATION OF THE PERCEPTIONS OF THE PROBLEMS FACED IN DISTANCE EDUCATION DURING THE EPIDEMIC PERIOD
12:30 GMT+3	Yaşar SUVEREN	Sakarya University	EFFECTS OF EARLY MARRIAGE AND CHILDBEARING ON WOMENS HEALTH
	Yaşar SUVEREN	Sakarya University	PRESENTATION OF SELF' AND PRIVACY IN SOCIAL MEDIA: A SOCIOLOGICAL EVALUATION
12:45 GMT+3	Semih ÇAYAK	Republic of Turkey Ministry of National Education Amasya University	EXAMINING THE EFFECT OF SCHOOL BULLYING ON STUDENTS' LEVELS OF SCHOOL ATTACHMENT

SESSION 3 - HALL 1

13:00-14:45 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: VEDAT BAKIR

13:00 GMT+3	Aykut ÇALIŞKAN	Dokuz Eylül University	WHAT DOES PROMISE RESTORATIVE JUSTICE? AN ASSESSMENT ON FUNCTION OF PROBATION IN TURKEY
13:15 GMT+3	Vedat BAKIR	Kütahya Dumlupınar University	ASSESSMENT OF SUICIDE
13:30 GMT+3	Vedat BAKIR	Kütahya Dumlupınar University	CRISIS-RELATED STRESS IN THE SCHOOL ENVIRONMENT
13:45 GMT+3	Metin BAYRAM Ahmet ZENGİN Yusuf Serhat SERT	Sakarya University Sakarya University Sakarya University	RELATIONSHIPS BETWEEN STUDENT MOTIVATION, HIGHER EDUCATION DISTANCE EDUCATION SERVICE QUALITY AND STUDENT SATISFACTION IN
14:00 GMT+3	Muhammed Emin ARSLAN Ahmet ÜSTÜN	Amasya University Amasya University	INVESTIGATION OF THE PERCEPTIONS OF THE PROBLEMS FACED IN DISTANCE EDUCATION DURING THE EPIDEMIC PERIOD
14:15 GMT+3	Arzu ERTAYLAN	Yüzüncü Yıl University	THE REPRESENTATION OF "CHILD" PERPETRATORS IN CINEMA: AN ANALYSIS OF THE FILMS INCENDIES AND WE NEED TO TALK ABOUT KEVIN WITHIN THE FRAMEWORK OF PSYCHOANALYTIC THEORY
14:30 GMT+3	Övgü KALKAN KÜÇÜKSOLAK	Yalova University	IN THE DARKNESS OF CYBERSPACE: HOW TERRORISTS EXPAND THE THEATRE OF OPERATIONS?

SESSION 3 - HALL 2

13:00-14:45 TURKEY LOCAL TIME (GMT +3)

MODERATOR: KADİR AKALIN

13:00 GMT+3	Nurgül ERGÜL	Sivas Cumhuriyet University	AUSTIN'S REJECTION OF SPEECH ACT THEORY: THE NOBLE LIE (PHARMAKON)
13:15 GMT+3	Nurgül ERGÜL	Sivas Cumhuriyet University	SOCIAL MEDIA AXIOLOGY IN IDENTIFICATION: THE CAPTATİON [OBSOLETE] PHENOMENA
13:30 GMT+3	Ayşenur Şahin CANER	Kütahya Dumlupınar University	RIGHTS OF THE CREDITOR AGAINST THE DEBT WHO FAILS IN FINANCIAL LIABILITY DUE TO COVID-19
13:45 GMT+3	İhsan HÜSEYİN	Yalova University	SURROGACY AS A CURRENT PROBLEM IN FAMILY LAW: CONCEPT, TYPES AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE SURROGACY CONTRACT
14:00 GMT+3	Özlem YILMAZ Miraç İlyas KIVANÇ	Bayburt University Bayburt University	LEVEL OF LOCAL FOOD AND BEVERAGES SERVED IN RETAIL BUSINESSES: BAYBURT SAMPLE
14:15 GMT+3	Kadir AKALIN	Başkent University	NEXT GENERATION CENTRAL BANKING: CASE STUDY
14:30 GMT+3			

PARTICIPATION FROM 12 DIFFERENT COUNTRIES

2ND INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES

SEPTEMBER 26, 2021 | 08:00 (Netherlands Local Time)
2ND DAY CONGRESS PROGRAM

Meeting ID: 870 5405 1113
Passcode: 556521

2ND DAY | CONGRESS PROGRAM

SEPTEMBER 26, 2021 | 08:00 NETHERLANDS LOCAL TIME

Opening Speech **08:00- 08:15**

Prof. Dr. Lubbert PICCHIONI
True Consulting Institute - GERMANY

Keynote & Speakers **08:15-08:45**

Dr. Adrews AH
Leiden University - NETHERLANDS

Dr. Rina DEMJAHA
Graz University - AUSTRIA

Guest Speakers **08.45-09.15**

Dr. Osman KAYAER
Ankara Social Sciences University, TURKEY

Specialist Leyla ADANMIŞ
Keçiören Municipality, TURKEY

SESSION 1 - HALL 1

9:15 - 11:00 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: TILMANN BRAUNE

9:15 GMT+2	Nico LISCHKE Tilmann BRAUNE	University of Koblenz-Landau	**EIN VERGLEICH ZWISCHEN PERFORMATIVEN UND KONSTATIVEN SPRECHAKTE SPRECHAKTTHEORIE**
9:30 GMT+2	Mahirə NABIYEVA	Azerbaijan Technical University	TESTING FOR CORONAVIRUS SARS-COV-2 IN RUSSIA
9:45 GMT+2	Nadirbek KARIMOVA	Kazakhstansko-Nemetskiy Universitet	REVIEW OF KAZAKHSTAN HEALTH MINISTER MIKHAIL OKHLOPKOV COVID-19 REPORTS
10:00 GMT+2	Şəhla HÜSEYNQULULI	Kazakhstansko-Nemetskiy Universitet	EVALUATION OF UKRAINE-RUSSIA RELATIONS BETWEEN (2010-2020)
10:15 GMT+2	Eloiza MIRGASIMOVA Yeganə BABAYEV	Nakchivan Private University	THE EVOLUTION OF POST-COLD WAR EPIDEMICS IN TURKIC REPUBLIC AND TURKEY
10:30 GMT+2	Atabek NABIYEV	Ganja State University	HISTORICAL BACKGROUND OF RUSSIA WITH COVID-19
10:45 GMT+2	Mahigul IBRAGIMOV	Azerbaijan Cooperation University	CYPRUS IN COMBATING COVID-19

SESSION 1 - HALL 2

9:15 - 11:00 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: BAARIQ N'AIT

9:15 GMT+2	Baariq N'Ait	Cadi Ayyad University	GORBACHEV'S PERESTROIKA AND GLASTNOST POLICIES AND REHABILITATION OF THE SOVIET SYSTEM
9:30 GMT+2	Zawdie Yosef Frayzer	Dilla University	ALAS PARTY'S GAINING IMPORTANCE AND DEVELOPMENT
9:45 GMT+2	Zeynəb Hajiyeva	Independent Researcher	SOVIETS PROVOKING CENTRAL ASIAN COUNTRIES OVER ETHNIC IDENTITY
10:00 GMT+2	Cahan Qiyasqızı Məryam Asimanli	Qafqaz University	SOVIETS' NATIONALITIES POLICY AND ITS FOUNDATIONS
10:15 GMT+2	Tesfaye Abera Abebe	Century University College	NATIONALISM AS A ELEMENT TO ACTIVATE THE MASSES IN SOVIET ADMINISTRATION
10:30 GMT+2	Draupati HEGADI Chhaya KAMAL	Kohima Science College	US-VENEZUELAN CONFLICT IN AN IDEOLOGICAL CONTEXT
10:45 GMT+2	Juliette VOORHORST Evelien UITSLAG	University of Freiburg	RISE OF FASCISM IN ITALY

SESSION 1 - HALL 3

9:15 - 11:00 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: MARIN FRANCISKOVIĆ

9:15 GMT+2	Marin FRANCISKOVIĆ Dominik DRAŽENOVIĆ	University of Rijeka	**FROM HISTORY TO PRESENT CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA)**
9:30 GMT+2	Yasmina BERRADA Ashwaq TOBJI	Université Moulay Slimane	UPON THE AGE OF DISCOVERY: PORTUGAL
9:45 GMT+2	Jónás KRISZTIÁN Juhász BERTALAN	Eötvös Loránd University	LOCAL GOVERNMENT SYSTEM IN POLAND
10:00 GMT+2	Rowan RIOS Maisie WOOD	Chipola College	SEPTEMBER 11, 2001 ATTACKS, TERRORISM AND GLOBAL GOVERNANCE
10:15 GMT+2	Karlen EYYUBLU Nicat FUADLI	Baku State University	TURKEY-EU COOPERATION: TURKEY'S SOLITUDE WITHOUT EUROPEAN UNION
10:30 GMT+2	Nəcəf ABDULIN Salman VƳLIZADƏ	Azerbaijan State Economic University	ACCESSION OF TURKEY TO THE INTERNAL MARKET OF EU
10:45 GMT+2	Lisa SULESKA Ivona MATOVA Pavlina DAJO	Euro College Kumanovo	FREE MOVEMENT OF LABOUR IN THE CONTEXT OF EU-TURKEY RELATIONS

SESSION 2 - HALL 1

11:30 - 13:15 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: BRON ZADZISAI

11:30 GMT+2	Ojore BUHLE Bron ZADZISAI	Université Abdou Moumouni de Niamey	**EASTERN MEDITERRANEAN ISSUE: THE STRUGGLE IN THE MIDDLE EAST REGION**
11:45 GMT+2	Nazira YELDOSEV	Kainar University	KALININGRAD IN EU – RUSSIA RELATIONS AFTER 2010
12:00 GMT+2	Zarema ERKINEV	Narxoz University	US-CHINA VACCINE RIVALRY AND RUSSIA'S COVID-19 STRATEGY
12:15 GMT+2	Zhannur ABDULAYEV Safar ABDULOV	Kainar University	MIDDLE ASIA COVID-19 VACCINE POLICIES
12:30 GMT+2	Yazid CHIZIMU Jana CHEDJOU	Adekunle Ajasin University	FOREIGN POLICY ANALYSIS OF INTERNATIONAL RELATIONS AND SOFT POWER PRACTICE IN COVID-19 TERM
12:45 GMT+2	Gadi AHADOV	Baku Eurasia University	RUSSIA'S COVID-19 STRATEGY
13:00 GMT+2	Joshua KRIEGER Roman KREHL	Zeppelin Universität	VERGLEICH VON DEUTSCHLAND UND UKRAINE IM BEDINGUNGEN VON COVID-19

SESSION 2 - HALL 2

11:30 - 13:15 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: ZAHIRƏ JALILOVA

11:30 GMT+2	Zahirə JALILOVA	Azerbaijan Medical University	YERLİ TOYUQ XƏSTƏLİYİ
11:45 GMT+2	Tofiq Tahirsoy	Azerbaijan Technical University	CONSTRUCTING DEMOCRACY IN LATIN AMERICA: US ECONOMIC SANCTIONS ON VENEZUELAN ECONOMY
12:00 GMT+2	Rəşad Mahirzadə	Sumqayit State University	PAN-TURKISM AS A THREAT IN A COMMERCIAL AND STRATEGIC CONTEXT FOR RUSSIA
12:15 GMT+2	Gülnaz Hidayatova	Baku Slavic University	ISLAM AS A FACTOR IN THE CONTEXT OF SOVIETIZATION POLICIES
12:30 GMT+2	Krishan Malviya	Jiwaji University	FOUNDATIONS OF MODERNIZATION IN CENTRAL ASIA
12:45 GMT+2	Chhaya Vadekar	Bhagwant Global University	GALIYEV'S APPROACH TO TURAN ON THE WAY TO REACH THE INTERNATIONAL
13:00 GMT+2	Huriya Tazi	Ibn Zohr University	COMPARISON OF NATIONALITY POLICY IN STALIN AND GORBACHEV TIMES

SESSION 2 - HALL 3

11:30 - 13:15 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: ZALIM CHORAGHAD

11:30 GMT+2	Zalim CHORAGHAD	University of Patanjali	**CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) AND ENVIRONMENTALISM**
11:45 GMT+2	Rebecca HARE Emma GUSTAFSSON	Witwatersrand University	THE CONCEPT OF THE PEACEKEEPING, PEACEBUILDING AND PEACE ENFORCEMENT: TODAY'S PEACE BUILDIING OPERATIONS POSITIONS
12:00 GMT+2	Rodney SEALY	Webster University	NUCLEAR STRATEGY IS NOT REALLY A STRATEGY: NUCLEAR WAR IS UNTHINKABLE
12:15 GMT+2	Shihaam GIBA Kamila YOSHIDA	Kookmin University	FROM THE INDUSTRIAL REVOLUTION TO THE COLD WAR ERA THE EVOLUTION OF WAR: FROM INDUSTRIAL WARS TO MANEUVERING WARS
12:30 GMT+2	Məhəmməd HACIYE	Azerbaijan International University	THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN AMERICA
12:45 GMT+2	Günel MƏMMƏDOVA	Khazar University	BORDER PROBLEMS IN THE CONTEXT OF RUSSIA AND THE OTTOMAN EMPIRE
13:00 GMT+2	Aytən ŞƏRİFZADƏ	Azerbaijan International University	STALIN POLICIES IN THE CENTRAL ASIA (1928-1952)

SESSION 3 - HALL 1

13:30-15:15 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: DILSHAT ALMASOV

13:30 GMT+2	Dilshat ALMASOV	Karagandy State University	UKRAINE COVID-19 VACCINE POLICY
13:45 GMT+2	Zoe SCHLAMME	University of Giessen	ZEITLICHER ZUSAMMENBRUCH DER DEUTSCHEN COVID-19-MAßNAHMEN
14:00 GMT+2	VERONKA GÉZA Méri BENJÁMIN	Óbuda University	THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND COVID-19 IN NEW ERA AMERICA
14:15 GMT+2	Juané FURAHA Chuma NWADIKE	A. Baitursynov Kostanay State University	THE EVOLUTION OF OUTSTANDING DISEASES FROM THE INDUSTRIAL REVOLUTION TO THE COLD WAR: COMPARISON WITH COVID-19
14:30 GMT+2	Qəhrəman HAZIYEVA	Azerbaijan Medical University	NEWCASTLE XƏSTƏLİYİ VİRUSU
14:45 GMT+2	Zahra BABANGIDA	University of Al Quaraouiyine	INVESTIGATION OF ARTIFICIAL NERVOUS NETWORK IN COVID19 PROCESS FOR PEOPLE OVER 60 YEARS OLD
15:00 GMT+2	Anastasia PAPAS	University of Patras	TURKISH-GREEK RELATIONS AFTER WORLD WAR I: SIXTY YEARS OF VICIOUS CIRCLE

SESSION 3 - HALL 2

13:30-15:15 NETHERLANDS LOCAL TIME (GMT +2)

MODERATOR: URSZULA KALKOWSKI

13:30 GMT+2	Caimile ADESINA	University of Boumerdès	**THE EFFECTS OF COVID-19 PANDEMIC ON THE MICRO-ECONOMY**
13:45 GMT+2	Talina KRÜGER	Universität Duisburg-Essen	GOOD PRACTICE EXAMPLES OF PANDEMIC
14:00 GMT+2	Miralda ALBERT	Université de Liège	COVID-19 AND STRESS MANAGEMENT
14:15 GMT+2	Nicol VAN DAELE	Université de Mons	COMPARISON OF ENGLAND AND ITALY IN THE FIGHT AGAINST COVID
14:30 GMT+2	Romuś MYSZKA Urszula KALKOWSKI	Collegium Medicum of the University of Zielona Góra	THE EFFECT OF CLOSING HOME ON ALCOHOL CONSUMPTION
14:45 GMT+2	Rita WIDAN	Intern Doctor	HOW TO HANDLE WITH STRESS?
15:00 GMT+2	Ching Yanx MUANG Liu WANG Chaby WANG	Xiamen University	ENVIRONMENTALISM IN BUSINESS: ENVIRONMENTAL ETHICS, SUSTAINABILITY, SOCIAL RESPONSIBILITY AND COMPANIES' REPUTATION

Meeting ID: 857 8362 5508
Passcode: 933215

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

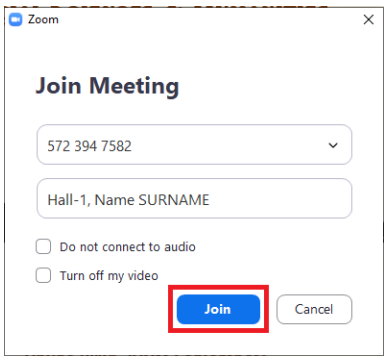
Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

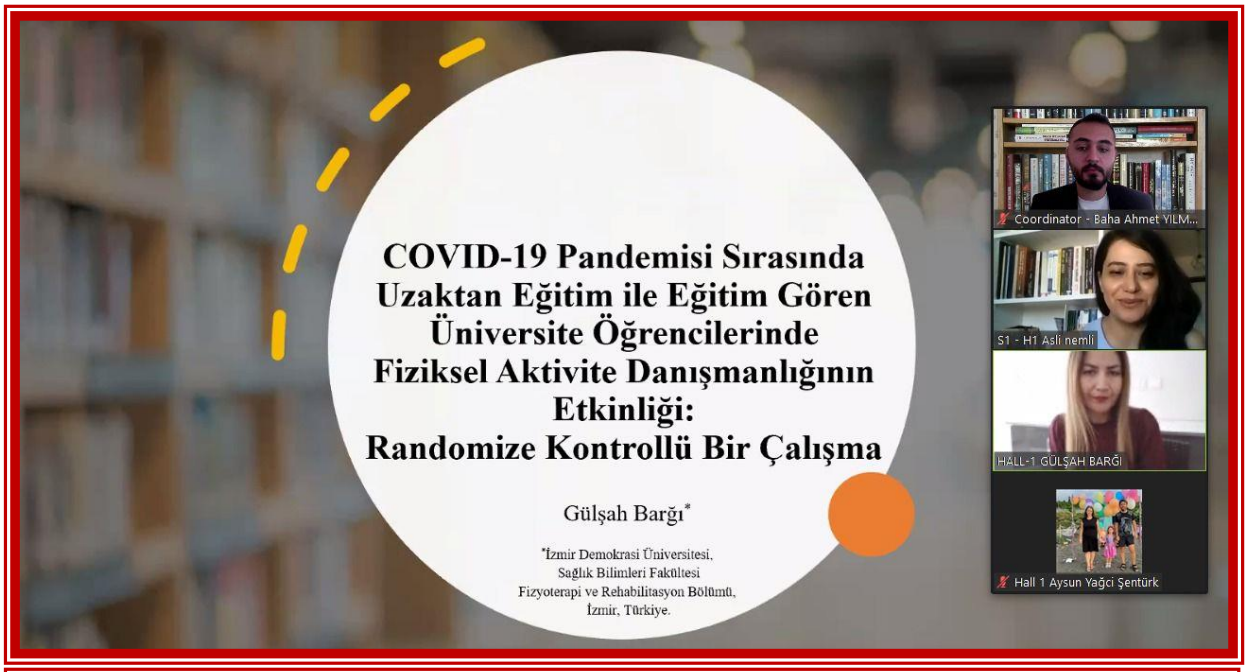
*(All speakers required to be connected to the session **15 min before** the session starts)*
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

*Each presentation will take **10-15 minutes.** There will be a question and answer session for 5 minutes after the presentation.*

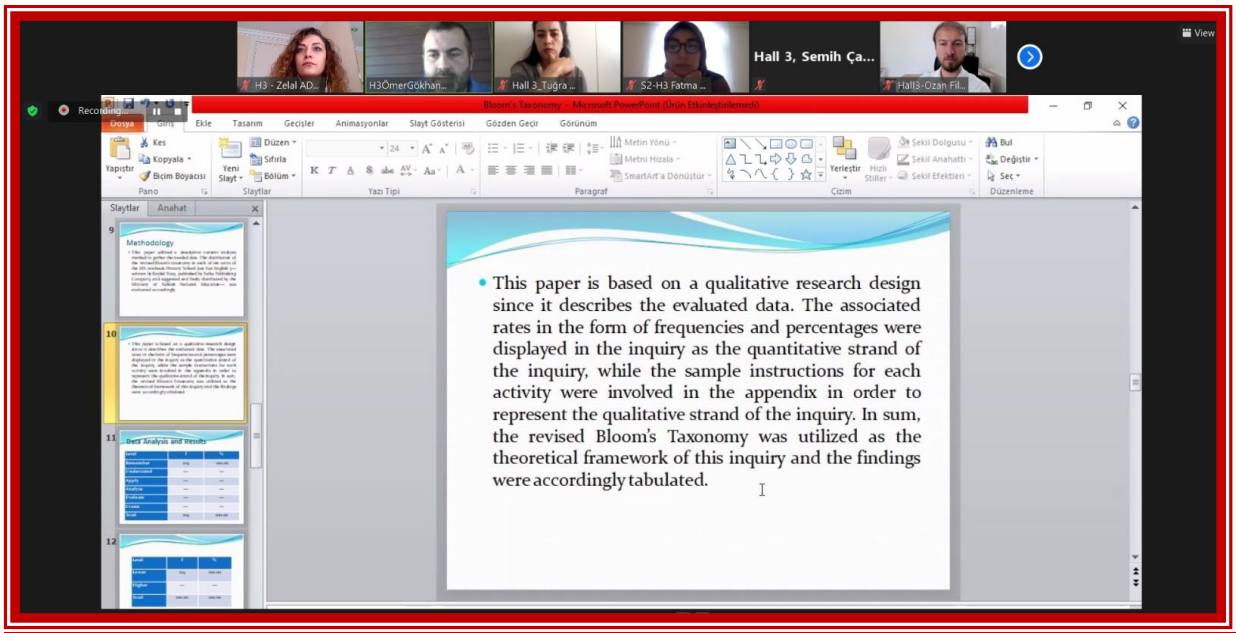
Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number:
exp. Hall-1, Apak KEREM ALTINTOP

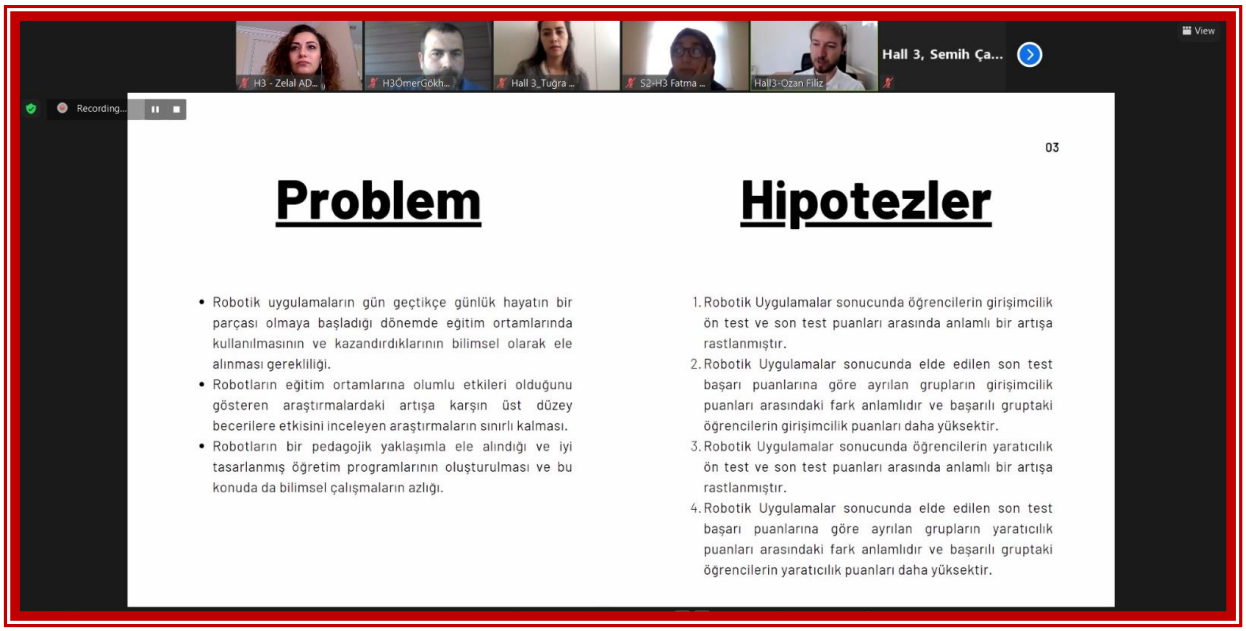
- CONGRESS PHOTOS –

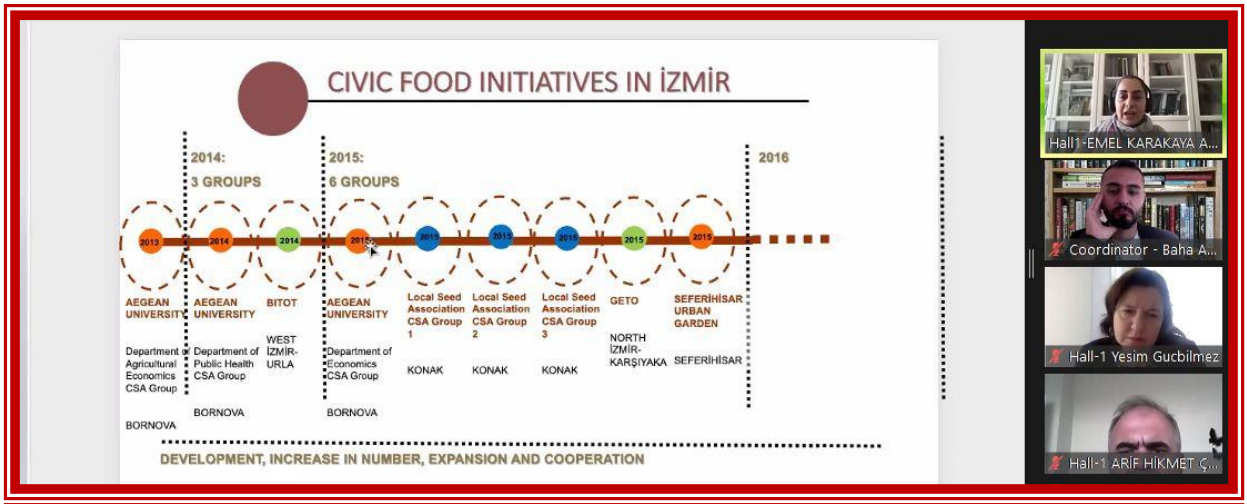

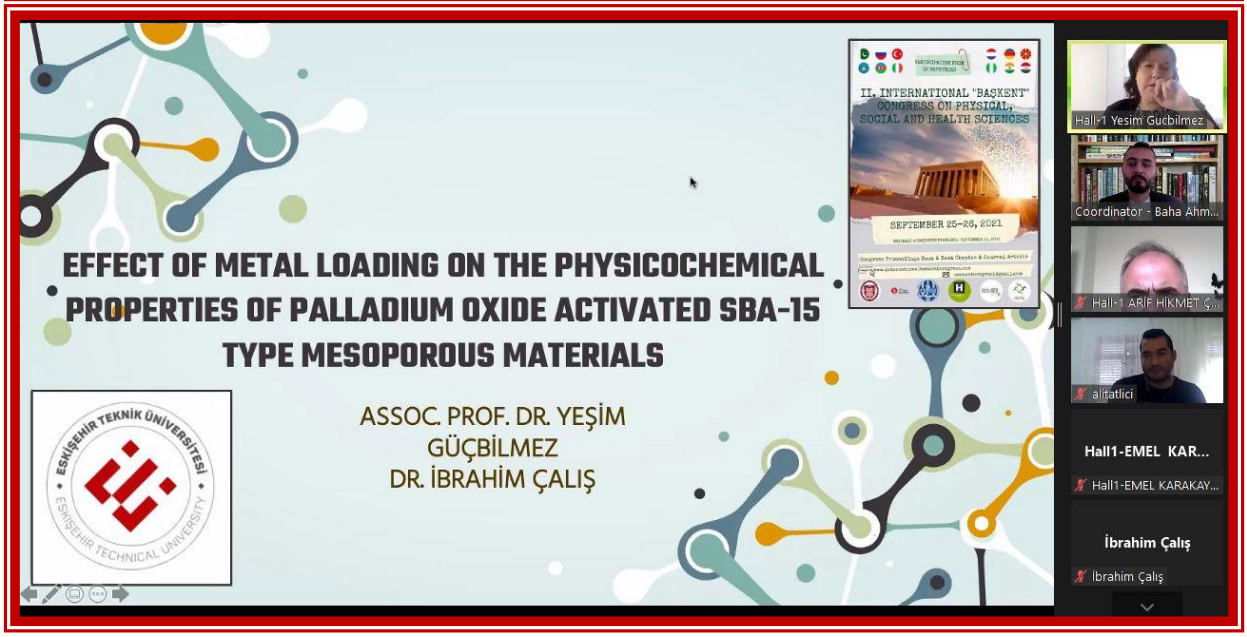

Hall 3, Semih Ça...
Recording...
Bloom's Taxonomy - Microsoft PowerPoint (Ürün Etkinleştirilemedi)
This paper is based on a qualitative research design since it describes the evaluated data. The associated rates in the form of frequencies and percentages were displayed in the inquiry as the quantitative strand of the inquiry, while the sample instructions for each activity were involved in the appendix in order to represent the qualitative strand of the inquiry. In sum, the revised Bloom's Taxonomy was utilized as the theoretical framework of this inquiry and the findings were accordingly tabulated.

Hall 3, Semih Ça...
Recording...
01
Robotik Uygulamaların Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik ve Yaratıcılık Becerilerine Etkisi
Dr. Ozan FİLİZ
Dr. Tuğra KARADEMİR COŞKUN
Sinop Üniversitesi

H3 - Zelal AD...
H3ÖmerGökh...
Hall 3_Tuğra ...
S2-H3 Fatma ...
Hall3-Ozan Filiz
Hall 3, Semih Ça...
View
Recording...
03
Problem
Hipotezler
• Robotik uygulamaların gün geçtikçe günlük hayatın bir parçası olmaya başladığı dönemde eğitim ortamlarında kullanılmasının ve kazandırdıklarının bilimsel olarak ele alınması gerekliliği.
• Robotların eğitim ortamlarına olumlu etkileri olduğunu gösteren araştırmalardaki artışa karşın üst düzey becerilere etkisini inceleyen araştırmaların sınırlı kalması.
• Robotların bir pedagojik yaklaşımla ele alındığı ve iyi tasarlanmış öğretim programlarının oluşturulması ve bu konuda da bilimsel çalışmaların azlığı.
1. Robotik Uygulamalar sonucunda öğrencilerin girişimcilik ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir artışa rastlanmıştır.
2. Robotik Uygulamalar sonucunda elde edilen son test başarı puanlarına göre ayrılan grupların girişimcilik puanları arasındaki fark anlamlıdır ve başarılı gruptaki öğrencilerin girişimcilik puanları daha yüksektir.
3. Robotik Uygulamalar sonucunda öğrencilerin yaratıcılık ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir artışa rastlanmıştır.
4. Robotik Uygulamalar sonucunda elde edilen son test başarı puanlarına göre ayrılan grupların yaratıcılık puanları arasındaki fark anlamlıdır ve başarılı gruptaki öğrencilerin yaratıcılık puanları daha yüksektir.

CIVIC FOOD INITIATIVES IN İZMİR
2014:
3 GROUPS
2015:
6 GROUPS
2016
2013
2014
2014
2015
2015
2015
2015
2015
2015
AEGEAN UNIVERSITY
Department of Agricultural Economics CSA Group
BORNOVA
AEGEAN UNIVERSITY
Department of Public Health CSA Group
BITOT
WEST İZMİR-URLA
BORNOVA
AEGEAN UNIVERSITY
Department of Economics CSA Group
BORNOVA
Local Seed Association CSA Group 1
KONAK
Local Seed Association CSA Group 2
KONAK
Local Seed Association CSA Group 3
KONAK
GETO
NORTH İZMİR-KARŞIYAKA
SEFERİHİSAR URBAN GARDEN
SEFERİHİSAR
DEVELOPMENT, INCREASE IN NUMBER, EXPANSION AND COOPERATION
Hall1-EMEL KARAKAYA A...
Coordinator - Baha A...
Hall-1 Yesim Gucbilmez
Hall-1 ARİF HİKMET Ç...

EFFECT OF METAL LOADING ON THE PHYSICOCHEMICAL PROPERTIES OF PALLADIUM OXIDE ACTIVATED SBA-15 TYPE MESOPOROUS MATERIALS
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
ESKISEHIR TECHNICAL UNIVERSITY
ASSOC. PROF. DR. YEŞİM GÜÇBİLMEZ
DR. İBRAHİM ÇALIŞ
II. INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES
SEPTEMBER 25-26, 2021
Hall-1 Yesim Gucbilmez
Coordinator - Baha Ahm...
Hall-1 ARİF HİKMET Ç...
alitatlici
Hall1-EMEL KAR...
Hall1-EMEL KARAKAY...
İbrahim Çalış
İbrahim Çalış

2. Uluslararası Başkent Fen, Sosyal ve Sağlık Bilimleri Kongresi

ORTA KARADENİZDE ÜÇ BAZALT MENŞELİ AGREGA İLE ÜRETİLEN BETONLARIN PERFORMANS ANALİZİ

Öğr. Gör. Dr. Arif Hikmet ÇAKOĞLU
Sinop Üniversitesi Boyabat MYO, İnşaat Teknolojisi Pr.

Coordinator - Baha Ahm...
Hall-1 ARİF HİKMET ÇAK...
alitatlici
Hall-1-EMEL KARAKAY...

CO Chemisorption Results

Table 2. Chemisorption results of Pd-SBA-15-DHS catalysts

Sample	Metal Distribution (%MD)	Metal Surface Area		Active particle (PdO) size (nm)*
		m^2/g sample	m^2/g metal	
1%-Pd-SBA-15-DHS	0,76	0,03	3,73	148,11
2%-Pd-SBA-15-DHS	0,71	0,09	3,16	157,78
3%-Pd-SBA-15-DHS	1,84	0,41	8,21	60,81

- As seen in Table 2, palladium metal was successfully loaded to all catalysts, however, the metal surface areas were too low.
- The largest active particle size (PdO crystallite size) was found for the %2-Pd-SBA-15-DHS catalyst.
- The active particle sizes measured for the Pd-SBA-15-DHS crystallites ranged between 61-158 nm which indicated that they were not found as individual crystallites but agglomerated as groups on the outside surface of the SBA-15 particles.
- Re-considering the crystallite sizes found by the Debye-Scherer Equation, along with the active particle sizes in Table 3, it seems that the aglomers of 1% metal loaded catalyst involves about 9 crystallites, 2% metal loaded catalyst involves about 7 crystallites and 3% metal loaded catalyst involves 3 crystallites. In other words, although the 3%Pd-SBA-15-DHS catalyst has more PdO present on its outer surface area, the PdO particles is less agglomerated.

Hall-1 Yesim Gucbilmez

İVESİ IRKI KOYUNLARDA AMNİYOTİK SIVIDAKİ BİYOKİMYASAL DEĞİŞİKLİKLERİN ÇOĞUL GEBELİK DURUMUNA GÖRE İZLENMESİ

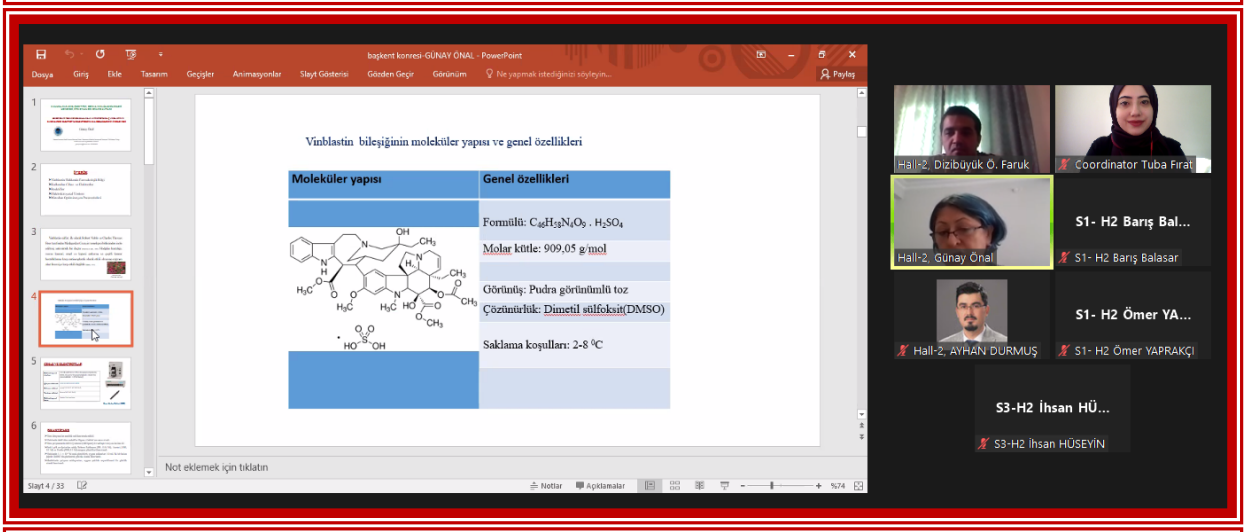
S1- H2 Barış Balasar
Coordinator Tuba Fırat
Hall-2, Dizibüyük O. Faruk
S1- H2 Ömer YA...
S1- H2 Ömer YAPRAKÇI
Hall-2, Günay Önal

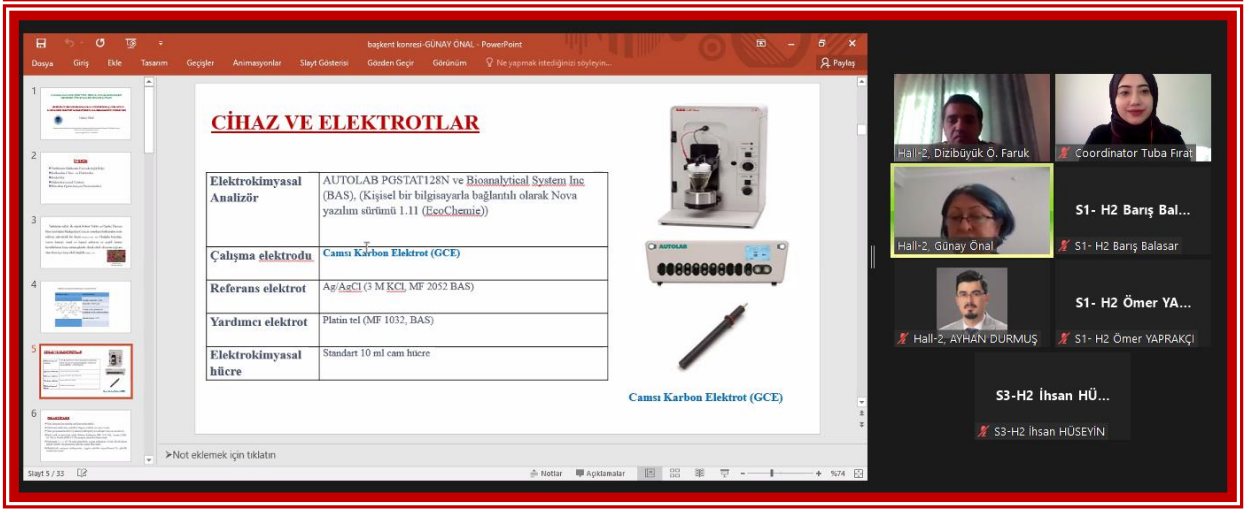
Giriş

- Hepatit C Virüs'ü (HCV), kronik hepatit ve hepatosellüler karsinoma (HSK) neden olan nonsitopatik bir virüstür . *Flaviviridae* ailesinin Hepacivirus genusuna ait, tek zincirli pozitif kutuplu RNA virusudur.
- HCV enfeksiyonu yaygın görülen bir enfeksiyondur. Dünya nüfusunun % 1' ü enfekte durumdadır . HCV infeksiyonu ülkemizde ve dünyada önemli bir sağlık sorunudur. Klinik belirti vermeden gizli ve sinsice ilerleyen hastalığın siroza ve karaciğer kanserine yol açması, geliştirilebilen bir aşısının olmayışı hastalığın önemini arttırmaktadır.

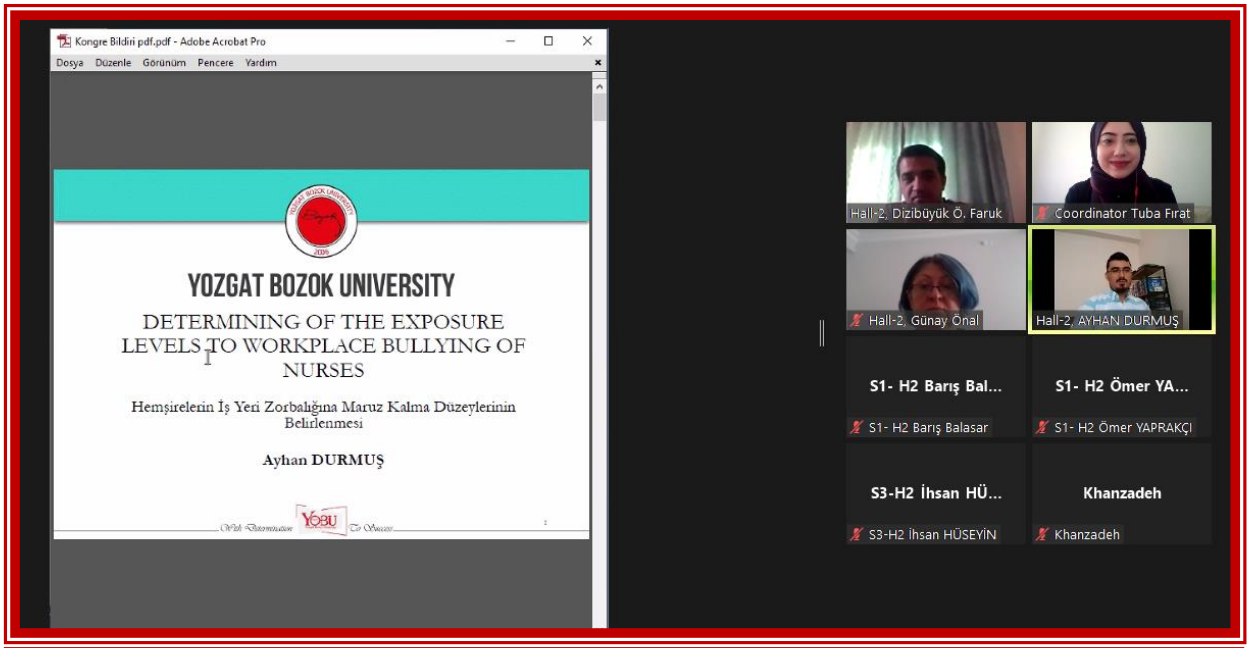

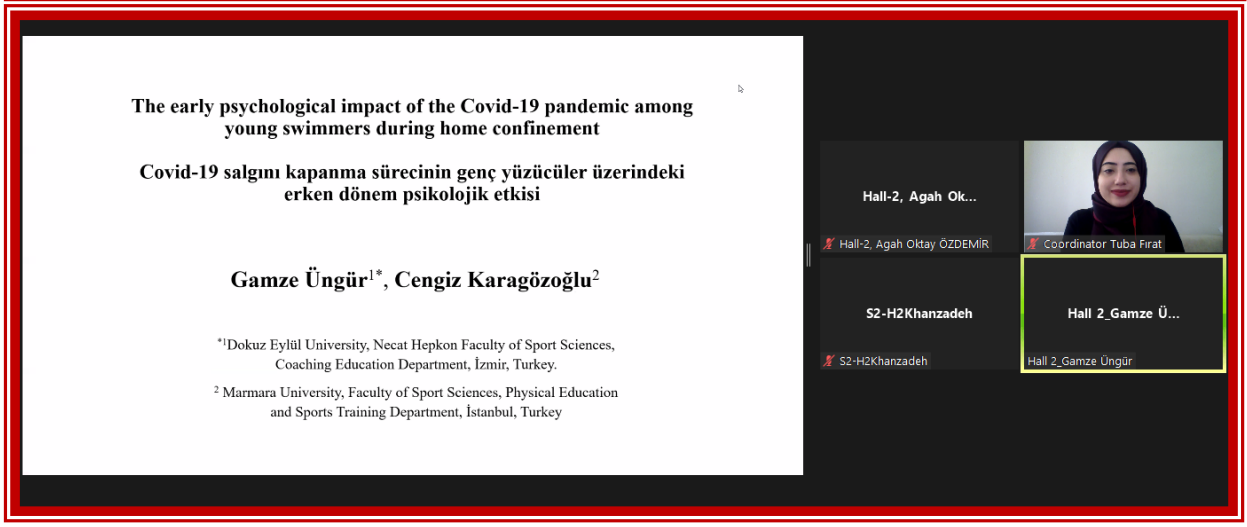
You are screen sharing Stop Share

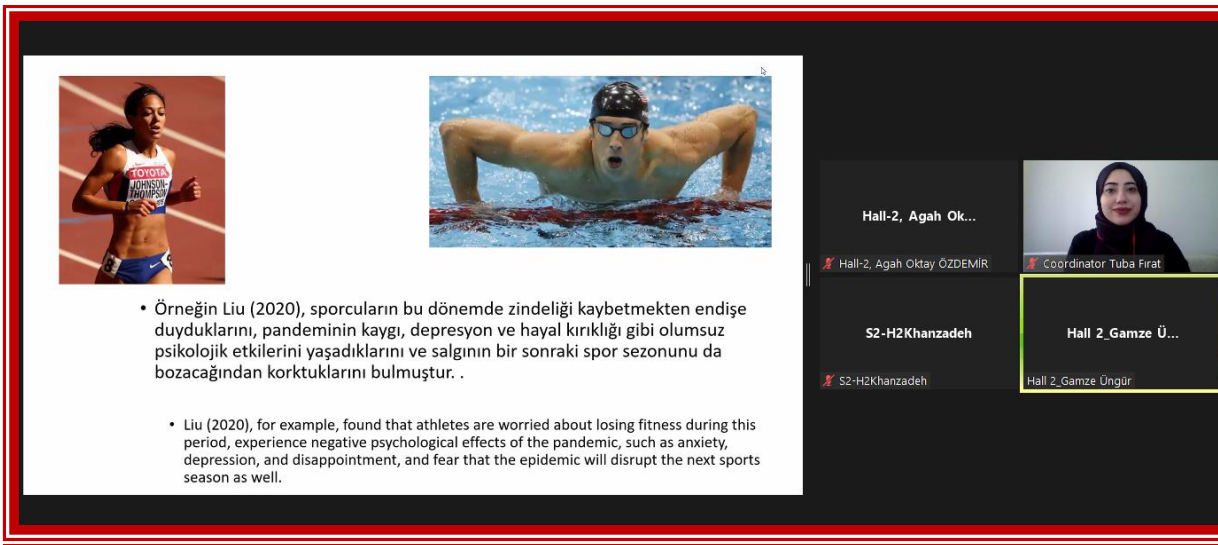

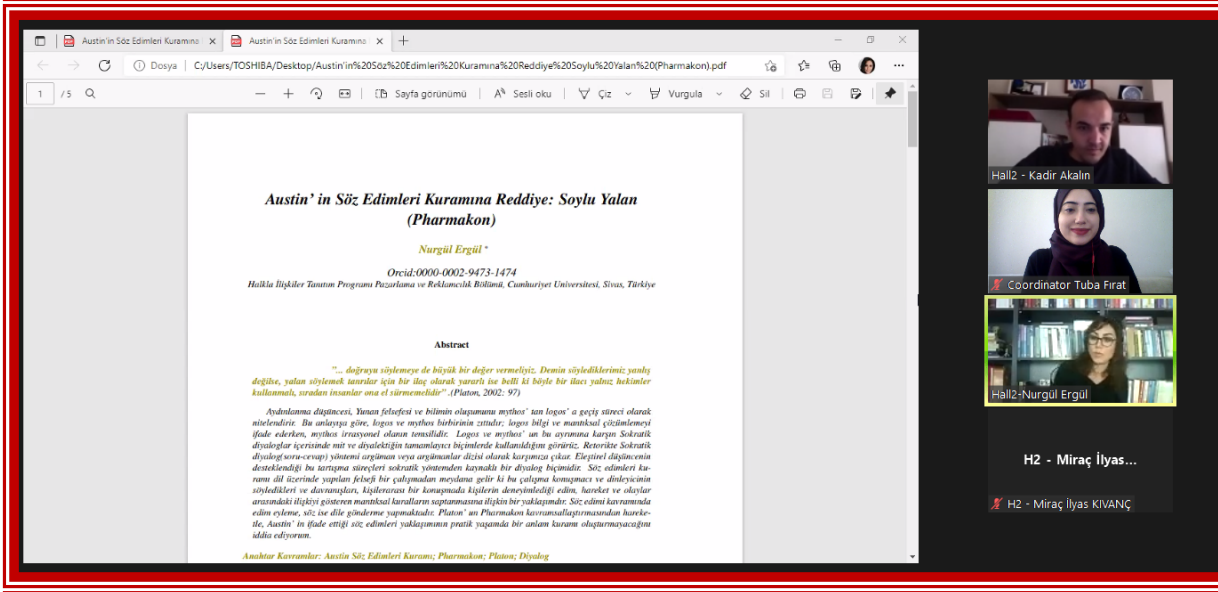

RENAL HÜCRELİ KARSİNOMLARDA CD47
EKSPRESYONUNUN PROGNOSTİK PARAMETRELER
İLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Ö. Faruk DİZİBÜYÜK
Cengiz Gökçek Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Patoloji Bölümü
Gaziantep
Hall-2, Dizibüyük Ö. Faruk
Coordinator Tuba Fırat
Hall-2, Günay Önal
S1- H2 Barış Balasar
Hall-2, AYHAN DURMUŞ
S1- H2 Ömer YA...
S1- H2 Ömer YAPRAKÇI
S3-H2 İhsan HÜ...
S3-H2 İhsan HÜSEYİN
Khanzadeh
Khanzadeh

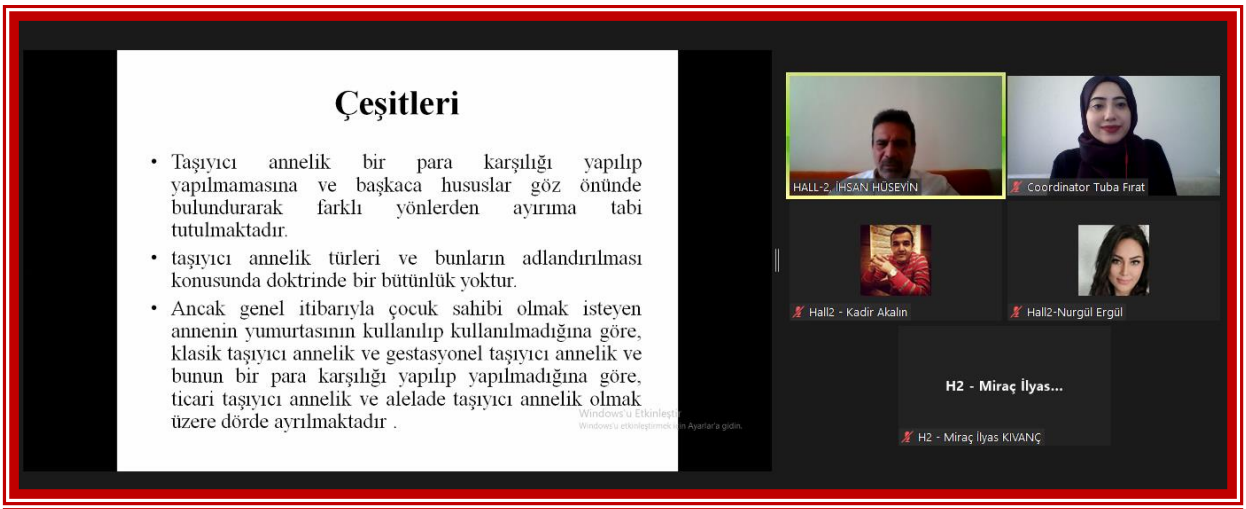

Kongre Bildiri pdf.pdf - Adobe Acrobat Pro
Dosya Düzenle Görünüm Pencere Yardım
YOZGAT BOZOK UNIVERSITY
DETERMINING OF THE EXPOSURE LEVELS TO WORKPLACE BULLYING OF NURSES
Hemşirelerin İş Yeri Zorbalığına Maruz Kalma Düzeylerinin Belirlenmesi
Ayhan DURMUŞ
Hall-2, Dizibüyük Ö. Faruk
Coordinator Tuba Fırat
Hall-2, Günay Önal
Hall-2, AYHAN DURMUŞ
S1- H2 Barış Bal...
S1- H2 Barış Balasar
S1- H2 Ömer YA...
S1- H2 Ömer YAPRAKÇI
S3-H2 İhsan HÜ...
S3-H2 İhsan HÜSEYİN
Khanzadeh
Khanzadeh

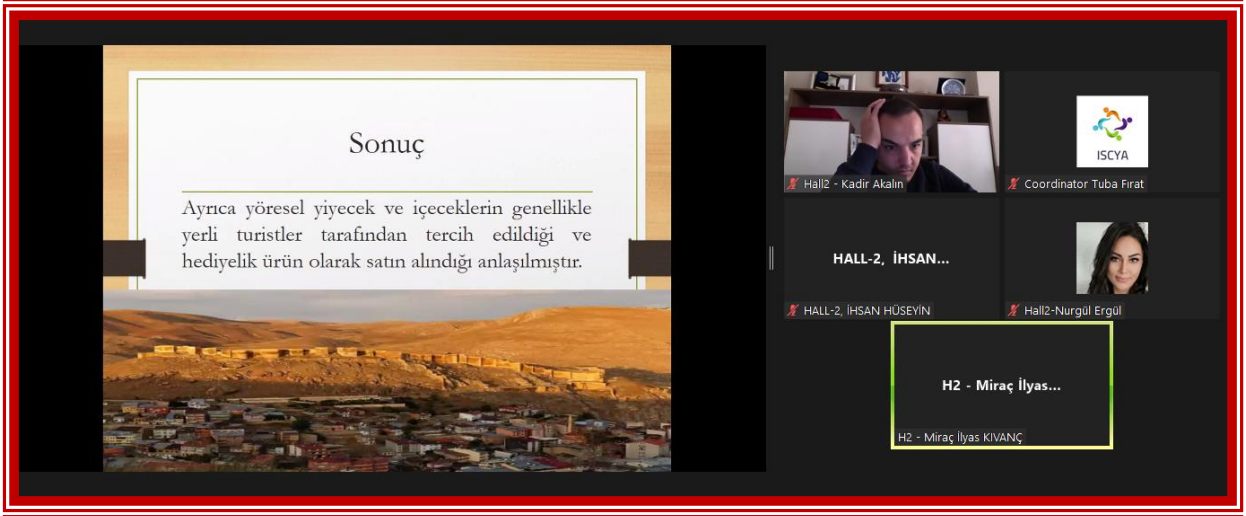

The early psychological impact of the Covid-19 pandemic among young swimmers during home confinement
Covid-19 salgını kapanma sürecinin genç yüzücüler üzerindeki erken dönem psikolojik etkisi
Gamze Üngür[1*], Cengiz Karagözoğlu[2]
[*1]Dokuz Eylül University, Necat Hepkon Faculty of Sport Sciences, Coaching Education Department, İzmir, Turkey.
[2] Marmara University, Faculty of Sport Sciences, Physical Education and Sports Training Department, İstanbul, Turkey
Hall-2, Agah Ok...
Hall-2, Agah Oktay ÖZDEMİR
Coordinator Tuba Fırat
S2-H2Khanzadeh
S2-H2Khanzadeh
Hall 2_Gamze Ü...
Hall 2_Gamze Üngür

• Örneğin Liu (2020), sporcuların bu dönemde zindeliği kaybetmekten endişe duyduklarını, pandeminin kaygı, depresyon ve hayal kırıklığı gibi olumsuz psikolojik etkilerini yaşadıklarını ve salgının bir sonraki spor sezonunu da bozacağından korktuklarını bulmuştur. .
• Liu (2020), for example, found that athletes are worried about losing fitness during this period, experience negative psychological effects of the pandemic, such as anxiety, depression, and disappointment, and fear that the epidemic will disrupt the next sports season as well.
Hall-2, Agah Ok...
Hall-2, Agah Oktay ÖZDEMİR
Coordinator Tuba Fırat
S2-H2Khanzadeh
S2-H2Khanzadeh
Hall 2_Gamze Ü...
Hall 2_Gamze Üngür

Austin'in Söz Edimleri Kuramına
C:/Users/TOSHIBA/Desktop/Austin'in%20Söz%20Edimleri%20Kuramına%20Reddiye%20Soylu%20Yalan%20(Pharmakon).pdf
Austin' in Söz Edimleri Kuramına Reddiye: Soylu Yalan (Pharmakon)
Nurgül Ergül *
Orcid:0000-0002-9473-1474
Halkla İlişkiler Tanıtım Programı Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye
Abstract
"... doğruya söylemeye de büyük bir değer vermeliyiz. Demin söylediklerimiz; yanlış değilse, yalan söylemek tanrılar için bir ilaç olarak yararlı ise belli ki böyle bir ilacı yalnız hekimler kullanmalı, sıradan insanlar ona el sürmemelidir". (Platon, 2002: 97)
Anahtar Kavramlar: Austin Söz Edimleri Kuramı; Pharmakon; Platon; Diyalog
Hall2 - Kadir Akalın
Coordinator Tuba Fırat
Hall2-Nurgül Ergül
H2 - Miraç İlyas...
H2 - Miraç İlyas KIVANÇ

Aile Hukuku Açısından Güncel Bir Mesele Olan Taşıyıcı Annelik: Kavram, Çeşitleri ve Taşıyıcı Annelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği
Dr. Öğr. Üyesi İhsan HÜSEYİN
Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, Medeni Hukuk ABD Öğr. Üyesi
HALL-2, İHSAN HÜSEYİN
Coordinator Tuba Fırat
Hall2 - Kadir Akalın
Hall2-Nurgül Ergül
H2 - Miraç İlyas...
H2 - Miraç İlyas KIVANÇ

Çeşitleri
• Taşıyıcı annelik bir para karşılığı yapılıp yapılmamasına ve başkaca hususlar göz önünde bulundurarak farklı yönlerden ayırıma tabi tutulmaktadır.
• taşıyıcı annelik türleri ve bunların adlandırılması konusunda doktrinde bir bütünlük yoktur.
• Ancak genel itibarıyla çocuk sahibi olmak isteyen annenin yumurtasının kullanılıp kullanılmadığına göre, klasik taşıyıcı annelik ve gestasyonel taşıyıcı annelik ve bunun bir para karşılığı yapılıp yapılmadığına göre, ticari taşıyıcı annelik ve alelade taşıyıcı annelik olmak üzere dörde ayrılmaktadır .
HALL-2, İHSAN HÜSEYİN
Coordinator Tuba Fırat
Hall2 - Kadir Akalın
Hall2-Nurgül Ergül
H2 - Miraç İlyas...
H2 - Miraç İlyas KIVANÇ

Sonuç
Ayrıca yöresel yiyecek ve içeceklerin genellikle yerli turistler tarafından tercih edildiği ve hediyelik ürün olarak satın alındığı anlaşılmıştır.
Hall2 - Kadir Akalın
ISCYA
Coordinator Tuba Fırat
HALL-2, İHSAN...
HALL-2, İHSAN HÜSEYİN
Hall2-Nurgül Ergül
H2 - Miraç İlyas...
H2 - Miraç İlyas KIVANÇ

2. ULUSLARARASI BAŞKENT FEN SOSYAL VE SAĞLIK BİLİMLERİ KONGRESİ
AŞI TEREDDÜTÜ PERSPEKTİFİNDEN HEMŞİRELERİN PANDEMİK CoV19 AŞIŞINA KARŞI TUTUMLARININ NİTEL İNCELENMESİ
Aslı NEMLİ ve Gülbin KONAKCI
25.09.2021
QUALITATIVE ANALYSIS OF NURSES' ATTITUDES TO COV-19 VACCINE FROM THE PERSPECTIVE OF VACCINE HESITANCY
1
S1- H1 - Öznur SARI
Hall 1 Aysun Yağcı Şentürk
HALL-1 GÜLŞAH...
HALL-1 GÜLŞAH BARĞI
S2-H2 ,

HOME HEALTH CARE PERFORMANCE INDEX, HHCPI, VERSION 1

Home Health Care Performance Index (HHCPI), hedef nüfusunun çoğunluğunu; Örgütü (WHO)' nün demografik yaklaşımına göre 65 yaş ve üstü, Birleşmiş Milletler (E yaş ve üstü bireylerin oluşturduğu, 167 ülkede (Amerika Birleşik Devletleri Nüfus Büros Veri Tabanı) yatağa veya eve bağımlı hastalara sağlık hizmet sunumunun sağlanması v bakım sürecinin sürdürülmesi esas olmak üzere iki temel hedefte belirlenen on iki sa sıralamakta, etki değerlerini puanlamaktadır.

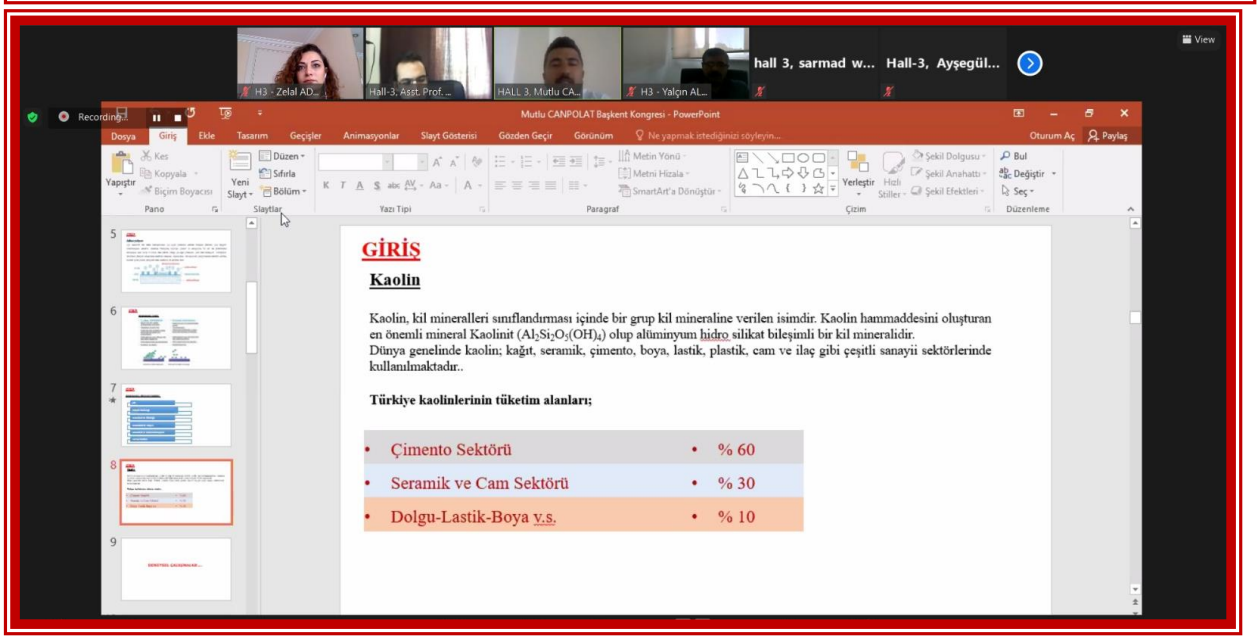

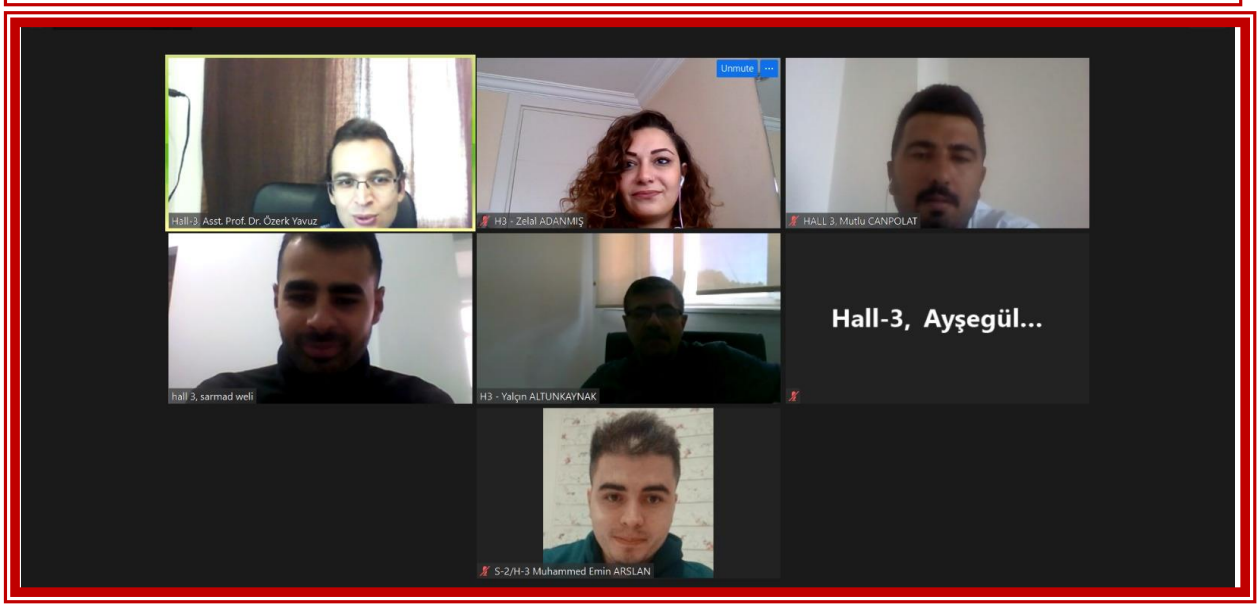
Üniversite öğrencilerinde sigara kullanımı fiziks aktivite ve depresyon ile ilişkili mi?
Is smoking in university students related to physi activity and depression?

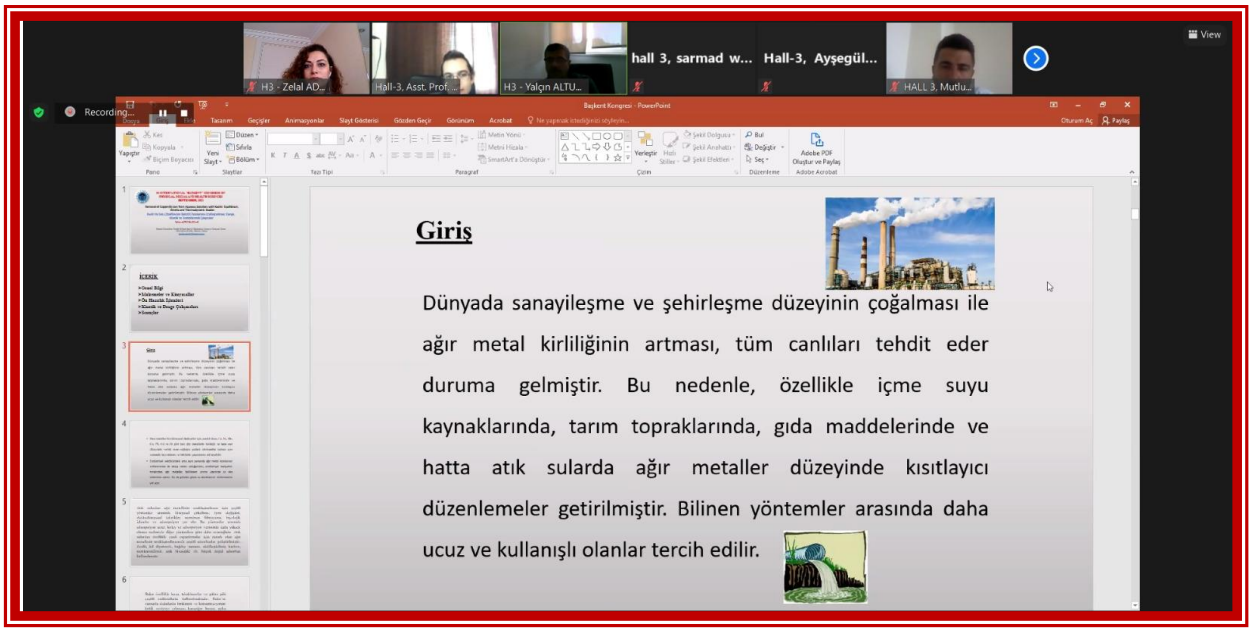

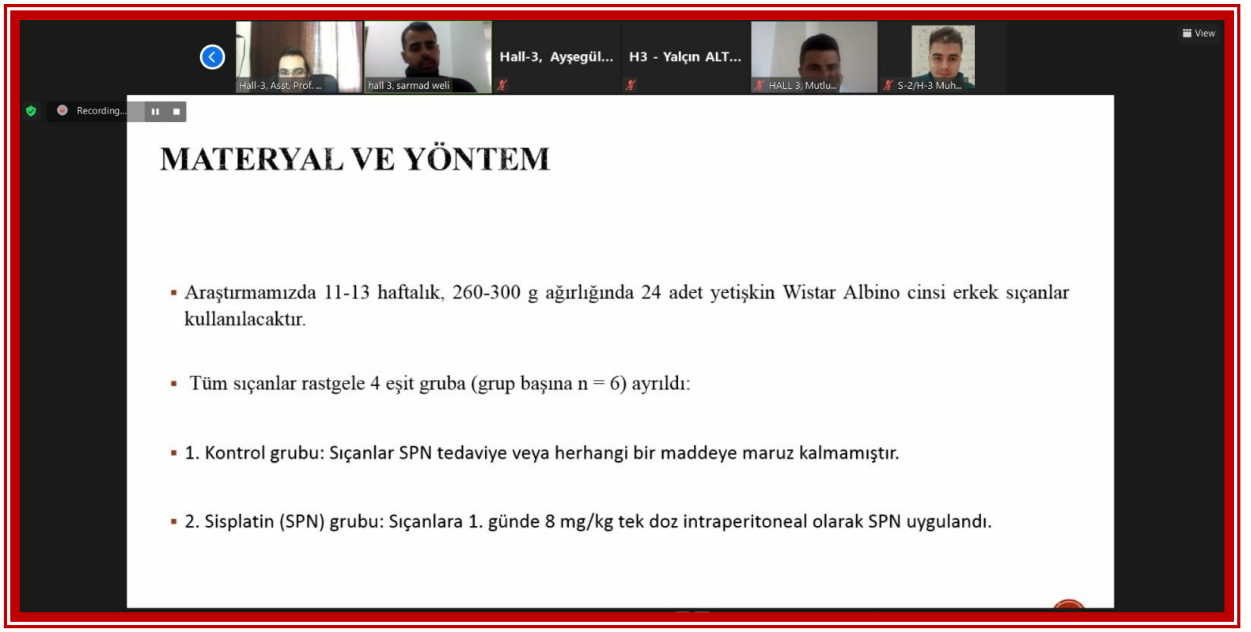
Aysun YAĞCİ ŞENTÜRK[1], Elif OKUR[1]
[1]Trabzon University, Faculty, Tonya Vocational School of Higher Education, Department of Health Care Services, Trabzon, Turkey

Hall-3, Ayşegül...
II. INTERNATIONAL "BAŞKENT" CONGRESS ON PHYSICAL, SOCIAL AND HEALTH SCIENCES SEPTEMBER, 2021
Removal of Copper(II) Ions from Aqueous Solutions with Kaolin: Equilibrium, Kinetic and Thermodynamic Studies
Kaolin ile Sulu Çözeltilerden Bakır(II) İyonlarının Uzaklaştırılması: Denge, Kinetik ve Termodinamik Çalışmalar
Yalçın ALTUNKAYNAK
Batman Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Kimya ve Kimyasal İşleme Teknolojileri Bölümü, Batman, Türkiye
altunkaynak4772@gmail.com.tr

hall 3, sarmad w...
Hall-3, Ayşegül...
GİRİŞ
Kaolin
Kaolin, kil mineralleri sınıflandırması içinde bir grup kil mineraline verilen isimdir. Kaolin hammaddesini oluşturan en önemli mineral Kaolinit ($Al_2Si_2O_5(OH)_4$) olup alüminyum hidro silikat bileşimli bir kil mineralidir.
Dünya genelinde kaolin; kağıt, seramik, çimento, boya, lastik, plastik, cam ve ilaç gibi çeşitli sanayii sektörlerinde kullanılmaktadır..
Türkiye kaolinlerinin tüketim alanları;
Çimento Sektörü • % 60
Seramik ve Cam Sektörü • % 30
Dolgu-Lastik-Boya v.s. • % 10

Hall-3, Asst. Prof. Dr. Özerk Yavuz
H3 - Zelal ADANMIŞ
HALL 3, Mutlu CANPOLAT
hall 3, sarmad weli
H3 - Yalçın ALTUNKAYNAK
Hall-3, Ayşegül...
S-2/H-3 Muhammed Emin ARSLAN

H3 - Zelal AD...
Hall-3, Asst. Prof...
H3 - Yalçın ALTU...
hall 3, sarmad w...
Hall-3, Ayşegül...
HALL 3, Mutlu...
Recording...
Giriş
Dünyada sanayileşme ve şehirleşme düzeyinin çoğalması ile ağır metal kirliliğinin artması, tüm canlıları tehdit eder duruma gelmiştir. Bu nedenle, özellikle içme suyu kaynaklarında, tarım topraklarında, gıda maddelerinde ve hatta atık sularda ağır metaller düzeyinde kısıtlayıcı düzenlemeler getirilmiştir. Bilinen yöntemler arasında daha ucuz ve kullanışlı olanlar tercih edilir.

Hall-3, Asst. Prof. ...
hall 3, sarmad weli
Hall-3, Ayşegül...
H3 - Yalçın ALT...
HALL 3, Mutlu...
S-2/H-3 Muh...
Recording...
MATERYAL VE YÖNTEM
Araştırmamızda 11-13 haftalık, 260-300 g ağırlığında 24 adet yetişkin Wistar Albino cinsi erkek sıçanlar kullanılacaktır.
Tüm sıçanlar rastgele 4 eşit gruba (grup başına n = 6) ayrıldı:
1. Kontrol grubu: Sıçanlar SPN tedaviye veya herhangi bir maddeye maruz kalmamıştır.
2. Sisplatin (SPN) grubu: Sıçanlara 1. günde 8 mg/kg tek doz intraperitoneal olarak SPN uygulandı.

Tüm dünyada her sekiz kadından birini erkeklerde ise yüz erkekten birini tehdit eden **MEME** kanserine karşı savaşta kadının ve erkeğin güçlü yapısı **KANSERİ** yenecektir. Yeter ki dokunmaktan korkmayın. Meme kanseri

ÖLDÜRMEZ. İHMAL ÖLDÜRÜR.

TEŞEKKÜRLER.

25

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ • 1992 •

Breast Cancer Worry Of Women And Risk Factors With Approaches To Early Diagnosis Methods Of Cancer

Kadınların Meme Kanseri Endişesi ve Risk Faktörleri İle Kanser Erken Tanı Yöntemlerine Yaklaşımları

Eda ALTU[1], Rıza ÇITIL[2] , İsmail OKAN[3]

[1]Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD Kanser Epidemiyolojisi Doktora Programı, Tokat
[2]Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Tokat
[3]Medeniyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, İstanbul

Tokat-2021

Hall-1, Şeyma N...

Hall-1, Şeyma Nur HEPOKUR

CONTENTS

IN THE DARKNESS OF CYBERSPACE: HOW TERRORISTS EXPAND THE THEATRE OF OPERATIONS? 7

BLOOM'S TAXONOMY: ESTABLISHED IN 1956, REVISED IN 2001, DIGITALIZED IN 2008, INCLUDED IN EFL TEXTBOOKS IN NO WAY 8

EVALUATION OF THE CONNECTION BETWEEN SERUM TUMOR NECROSIS FACTOR ALPHA, TRANSFORMING GROWTH FACTOR-BETA, INTERLEUKIN-10 AND ALANINE AMINOTRANSFERASE LEVELS AND LIVER HISTOLOGICAL ACTIVITY IN NAIVE CHRONIC HEPATITIS C PATIENTS 19

NAİF KRONİK HEPATİT C HASTALARINDA SERUM TÜMÖR NEKROZ FAKTÖR ALFA, TRANSFORMUNG GROWTH FACTOR-BETA, İNTERLÖKİN-10 VE ALANİN AMİNOTRANSFERAZ DÜZEYLERİ İLE KARACİĞER HİSTOLOJİK AKTİVİTESİ ARASINDAKI BAĞLANTININ DEĞERLENDİRİLMESİ 19

EVALUATION OF 3-YEAR BLOOD CULTURE RESULTS OF PATIENTS HOSPITALIZED IN THE INFECTIOUS DISEASES CLINIC 28

İNFEKSİYON HASTALIKLARI KLİNİĞİNDE YATAN HASTALARIN 3 YILLIK KAN KÜLTÜR SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 29

EVALUATION OF STRAIGHTENING OF RIVER MEANDERS IN VIEW OF FLOOD RISK 34

AKARSU MENDERESLERİNİN DOĞRUSALLAŞTIRILMASININ TAŞKIN RİSKİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 35

REMOVAL OF COPPER(II) IONS FROM AQUEOUS SOLUTIONS BY ADSORPTION ON KAOLIN: KINETIC AND EQUILIBRIUM STUDIES 44

ADSORPTION OF NICKEL (II) IONS FROM AQUEOUS SOLUTION USING KAOLIN: EQUILIBRIUM, KINETIC, AND THERMODYNAMIC STUDIES 45

DETERMINATION OF MOTHERS' DIAGNOSIS OF SAFETY MEASURES FOR HOME ACCIDENTS 46

ANNELERİN EV KAZALARINA YÖNELİK GÜVENLİK ÖNLEMLERİNİ TANILAMA DURUMLARININ BELİRLENMESİ 47

SURROGACY AS A CURRENT PROBLEM IN FAMILY LAW: CONCEPT, TYPES AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE SURROGACY CONTRACT 48

AİLE HUKUKU AÇISINDAN GÜNCEL BİR MESELE OLAN TAŞIYICI ANNELİK: KAVRAM, ÇEŞİTLERİ VE TAŞIYICI ANNELİK SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ 48

HOME HEALTH CARE PERFORMANCE INDEX, HHCPI, VERSION 1 68

A PUBLIC PERCEPTIONS ANALYSIS WITH DATA MINING ALGORITHMS 69

WHAT DOES PROMISE RESTORATIVE JUSTICE? AN ASSESSMENT ON FUNCTION OF PROBATION IN TURKEY 74

ONARICI ADALET FELSEFESİ NEYİ VAADEDİYOR? TÜRKİYE'DE DENETİMLİ SERBESTLİK KURUMUNUN İŞLEVİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER 75

IS SMOKING IN UNIVERSITY STUDENTS RELATED TO PHYSICAL ACTIVITY AND DEPRESSION? 76

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA KULLANIMI FİZİKSEL AKTİVİTE VE DEPRESYON İLE İLİŞKİLİ Mİ? 76

EFFECTIVENESS OF PHYSICAL ACTIVITY COUNSELING IN UNIVERSITY STUDENTS EDUCATED BY DISTANCE LEARNING DURING COVID-19 PANDEMIC: A RANDOMIZED-CONTROLLED TRIAL 81

SEEDS OF URBAN FOOD JUSTICE AND FOOD ACTIVISM: CIVIC FOOD INITIATIVES IN İZMİR, TURKEY 82

DETERMINATION OF SOLID BIOFUEL PROPERTIES OF LAVENDER PLANT'S AGRICULTURAL RESIDUES 90

BREAST CANCER WORRY OF WOMEN AND RISK FACTORS WITH APPROACHES TO EARLY DIAGNOSIS METHODS OF CANCER 91

KADINLARIN MEME KANSERİ ENDİŞESİ VE RİSK FAKTÖRLERİ İLE KANSER ERKEN TANI YÖNTEMLERİNE YAKLAŞIMLARI 92

EXAMINATION OF THE ACTIVITIES IN THE SEVENTH GRADE SOCIAL STUDIES COURSE BOOK IN TERMS OF VARIOUS DATA 93

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA YER ALAN ETKİNLİKLERİN ÇEŞİTLİ VERİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 93

COVID-19 SEBEBİYLE BORCUN İFASINDA TEMERRÜDE DÜŞEN BORÇLU KARŞISINDA ALACAKLININ SAHİP OLDUĞU HAKLAR 103

RIGHTS OF THE CREDITOR AGAINST THE DEBT WHO FAILS IN FINANCIAL LIABILITY DUE TO COVID-19 103

SOCIAL MEDIA AXIOLOGY IN IDENTIFICATION: THE CAPTATION [OBSOLETE] PHENOMENA 104

KİMLİK BELİRLENİMİNDE SOSYAL MEDYA AKSİYOLOJİSİ: BEĞENİ FENOMENİ 105

ROBOTİK UYGULAMALARIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK VE YARATICILIK BECERİLERİNE ETKİSİ 111

THE EFFECT OF ROBOTIC APPLICATIONS ON ENTREPRENEURSHIP AND CREATIVITY SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS 111

SİNEMADA 'ÇOCUK' FAİLLERİN TEMSİLİ: PSİKANALİTİK KURAM ÇERÇEVESİNDE "*İÇİMDEKİ YANGIN*" VE "*KEVIN HAKKINDA KONUŞMALIYIZ*" FİLMLERİNİN ANALİZİ 112

THE REPRESENTATION OF "CHILD" PERPETRATORS IN CINEMA: AN ANALYSIS OF THE FILMS *INCENDIES* AND *WE NEED TO TALK ABOUT KEVIN* WITHIN THE FRAMEWORK OF PSYCHOANALYTIC THEORY 112

EXAMINING THE EFFECT OF SCHOOL BULLYING ON STUDENTS' LEVELS OF SCHOOL ATTACHMENT 114

OKUL ZORBALIĞININ ÖĞRENCİLERİN OKULA BAĞLANMA DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ 115

YENİ NESİL MERKEZ BANKACILIĞI: VAKA ANALİZİ 131

NEXT GENERATION CENTRAL BANKING: CASE STUDY 133

ASSESSMENT OF SUICIDE 135

İNTİHARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 135

CRISIS-RELATED STRESS IN THE SCHOOL ENVIRONMENT 142

OKUL ORTAMINDA KRİZLER 142

EFFECT OF EXTERNAL MAGNETIC FIELD ON THE EVOLUTION OF A TEST SCALAR FIELD IN THE NEAR-HORIZON GEOMETRY OF THE BTZ BLACK HOLE 148

EFFECT OF METAL LOADING ON THE PHYSICOCHEMICAL PROPERTIES OF PALLADIUM OXIDE ACTIVATED SBA-15 TYPE MESOPOROUS MATERIALS 153

THE EARLY PSYCHOLOGICAL IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC AMONG YOUNG SWIMMERS DURING HOME CONFINEMENT 162

MONITORING OF BIOCHEMICAL CHANGES IN AMNIOTIC FLUID IN AWASSI EWES ACCORDING TO MULTIPLE PREGNANCY STATUS 163

İVESİ IRKI KOYUNLARDA AMNİYOTİK SIVIDAKİ BİYOKİMYASAL DEĞİŞİKLİKLERİN ÇOĞUL GEBELİK DURUMUNA GÖRE İZLENMESİ 163

SALGIN HASTALIK DÖNEMİNDE UZAKTAN EĞİTİMDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARA YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ 165

STATISTICAL DETERMINATION OF GENES THAT PLAY AN IMPORTANT ROLE IN THE BIOLOGICAL PROCESS AT THE STAGE OF DRUG DISCOVERY BY GENE ONTOLOGY ANALYSIS 177

İLAÇ KEŞFİ AŞAMASINDA BİYOLOJİK SÜREÇTE ÖNEMLİ ROL OYNAYAN GENLERİN GEN ONTOLOJİ ANALİZİYLE İSTATİKSEL OLARAK BELİRLENMESİ 177

RELATIONSHIPS BETWEEN STUDENT MOTIVATION, HIGHER EDUCATION DISTANCE EDUCATION SERVICE QUALITY AND STUDENT SATISFACTION IN THE COVID-19 PROCESS 180

COVİD-19 SÜRECİNDE ÖĞRENCİ MOTİVASYONU, YÜKSEKÖĞRENİM UZAKTAN EĞİTİM HİZMET KALİTESİ VE ÖĞRENCİ MEMNUNİYETİ ARASINDA İLİŞKİLER 180

KORONA-VİRÜS (COVİD-2019) PANDEMİ SÜRECİNDE ANNELERİN ÇOCUKLARININ OYUNLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ 204

THE VIEWS OF MOTHERS ABOUT CHILDREN'S PLAY DURING COVID-19 PANDEMIC . 204

INVESTIGATION OF THE RELIABILITY AND VALIDITY OF THE FULLERTON ADVANCED BALANCE SCALE IN INDIVIDUALS WITH MULTIPLE SCLEROSIS 215

EFFECTS OF EARLY MARRIAGE AND CHILDBEARING ON WOMENS HEALTH 216

'PRESENTATION OF SELF' AND PRIVACY IN SOCIAL MEDIA: A SOCIOLOGICAL EVALUATION 218

INVESTIGATION OF THE ELECTROCHEMICAL PROPERTIES OF THE ANTIMITOTIC DRUG VINBLASTIN USED IN CHEMOTHERAPY TREATMENT WITH GLASSY CARBON ELECTRODE 220

HIGHWAY SAFETY SYSTEMS AND IT'S APPLICATIONS IN KONYA 221

ANALYSIS OF PROBLEMS FACED AT URBAN SIGNALIZED INTERSECTIONS AND IT'S EFFECT ON TRAFFIC ACCIDENTS: KONYA CITY SAMPLE 222

SİCPLATİN ALANIN ERKEK SIÇAN SPERM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE KARŞI FOLİK ASİT KORUYUCULUĞUNUN ARAŞTIRILMASI 223

INVESTIGATION OF FOLIC ACID PROTECTION AGAINST THE EFFECTS OF CISPLATIN FIELD ON MALE RAT SPERM QUALITY 223

QUALITATIVE ANALYSIS OF NURSES' ATTITUDES TO COV-19 VACCINE FROM THE PERSPECTIVE OF VACCINE HESITANCY 224

PERFORMANCE ANALYSIS OF CONCRETE PRODUCED WITH THREE AGGREGATES OF BASALT ORIGIN IN THE CENTRAL BLACK SEA 225

ORTA KARADENİZDE ÜÇ BAZALT MENŞELİ AGREGA İLE ÜRETİLEN BETONLARIN PERFORMANS ANALİZİ 225
AUSTIN'S REJECTION OF SPEECH ACT THEORY: THE NOBLE LIE (PHARMAKON) 253
AUSTİN'İN SÖZ EDİMLERİ KURAMINA REDDİYE: SOYLU YALAN (PHARMAKON) 253
A HIGHLY SENSITIVE ELECTROCHEMICAL BIOSENSOR BASED ON FE_3O_4/PEDOT:PSS HYBRID MODIFIED ELECTRODE FOR MICRORNA-21 DETECTION 258
TIO_2 COATED COTTON FABRIC SELF CLEANING PERFORMANCE TOWARDS RODAMIN-B DYE 259
TİO2 KAPLI PAMUKLU KUMAŞIN RODAMİN-B BOYASINA KARŞI KENDİ KENDİNİ TEMİZLEME PERFORMANSI 259
EXAMINATION OF THE VISUAL-MOTOR REACTION TIME OF INDIVIDUALS TRAINED IN KICKBOXING 271
LEVEL OF LOCAL FOOD AND BEVERAGES SERVED IN RETAIL BUSINESSES: BAYBURT SAMPLE 272
PERAKENDECİ İŞLETMELERDE YÖRESEL YİYECEK VE İÇECEKLERİN ARZ EDİLME DÜZEYİ: BAYBURT ÖRNEĞİ 273
FACTORS AFFECTING ON THE FUTURE ARCHITECTURAL EDUCATION 274
GELECEĞİN MİMARLIK EĞİTİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 275
REPRODUCTIVE RIGHTS AND MIDWIFERY 276
SAFE MOTHERHOOD WITH A MIDWIVES' PERSPECTIVE 283
EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CD47 EXPRESSION AND PROGNOSTIC PARAMETERS IN RENAL CELL CARCINOMAS 290
RENAL HÜCRELİ KARSİNOMLARDA CD47 EKSPRESYONUNUN PROGNOSTİK PARAMETRELER İLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 290
DETERMINING OF THE EXPOSURE LEVELS TO WORKPLACE BULLYING OF NURSES . 301
HEMŞİRELERİN İŞ YERİ ZORBALIĞINA MARUZ KALMA DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ 301
HOW TO HANDLE WITH STRESS? 308
COVID-19 AND STRESS MANAGEMENT 309
COMPARISON OF ENGLAND AND ITALY IN THE FIGHT AGAINST COVID 310
THE EFFECT OF CLOSING HOME ON ALCOHOL CONSUMPTION 311
GOOD PRACTICE EXAMPLES OF PANDEMIC 312
THE EFFECTS OF COVID-19 PANDEMIC ON THE MICRO-ECONOMY 313
INVESTIGATION OF ARTIFICIAL NERVOUS NETWORK IN COVID19 PROCESS FOR PEOPLE OVER 60 YEARS OLD 314
EIN VERGLEICH ZWISCHEN PERFORMATIVEN UND KONSTATIVEN SPRECHAKTE SPRECHAKTTHEORIE 315
TESTING FOR CORONAVIRUS SARS-COV-2 IN RUSSIA 316
REVIEW OF KAZAKHSTAN HEALTH MINISTER MIKHAIL OKHLOPKOV COVID-19 REPORTS 317
EVALUATION OF UKRAINE-RUSSIA RELATIONS BETWEEN (2010-2020) 318

THE EVOLUTION OF POST-COLD WAR EPIDEMICS IN TURKIC REPUBLIC AND TURKEY 319
HISTORICAL BACKGROUND OF RUSSIA WITH COVID-19 320
CYPRUS IN COMBATING COVID-19 321
EASTERN MEDITERRANEAN ISSUE: THE STRUGGLE IN THE MIDDLE EAST REGION .. 322
KALININGRAD IN EU – RUSSIA RELATIONS AFTER 2010 323
US-CHINA VACCINE RIVALRY AND RUSSIA'S COVID-19 STRATEGY 324
MIDDLE ASIA COVID-19 VACCINE POLICIES 325
FOREIGN POLICY ANALYSIS OF INTERNATIONAL RELATIONS AND SOFT POWER PRACTICE IN COVID-19 TERM 326
RUSSIA'S COVID-19 STRATEGY 327
VERGLEICH VON DEUTSCHLAND UND UKRAINE IM BEDINGUNGEN VON COVID-19 . 328
UKRAINE COVID-19 VACCINE POLICY 329
ZEITLICHER ZUSAMMENBRUCH DER DEUTSCHEN COVID-19-MAßNAHMEN 330
THE EVOLUTION OF OUTSTANDING DISEASES FROM THE INDUSTRIAL REVOLUTION TO THE COLD WAR: COMPARISON WITH COVID-19 331
THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND COVID-19 IN NEW ERA AMERICA . 332
NEWCASTLE XƏSTƏLİYİ VİRUSU 333
YERLİ TOYUQ XƏSTƏLİYİ 334
CONSTRUCTING DEMOCRACY IN LATIN AMERICA: US ECONOMIC SANCTIONS ON VENEZUELAN ECONOMY 335
PAN-TURKISM AS A THREAT IN A COMMERCIAL AND STRATEGIC CONTEXT FOR RUSSIA 336
ISLAM AS A FACTOR IN THE CONTEXT OF SOVIETIZATION POLICIES 337
FOUNDATIONS OF MODERNIZATION IN CENTRAL ASIA 338
GALIYEV'S APPROACH TO TURAN ON THE WAY TO REACH THE INTERNATIONAL ... 339
COMPARISON OF NATIONALITY POLICY IN STALIN AND GORBACHEV TIMES 340
GORBACHEV'S PERESTROIKA AND GLASTNOST POLICIES AND REHABILITATION OF THE SOVIET SYSTEM 341
ALAS PARTY'S GAINING IMPORTANCE AND DEVELOPMENT 342
SOVIETS PROVOKING CENTRAL ASIAN COUNTRIES OVER ETHNIC IDENTITY 343
SOVIETS' NATIONALITIES POLICY AND ITS FOUNDATIONS 344
NATIONALISM AS A ELEMENT TO ACTIVATE THE MASSES IN SOVIET ADMINISTRATION 345
US-VENEZUELAN CONFLICT IN AN IDEOLOGICAL CONTEXT 346
RISE OF FASCISM IN ITALY 347
FROM HISTORY TO PRESENT CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA) 348
UPON THE AGE OF DISCOVERY: PORTUGAL 349
LOCAL GOVERNMENT SYSTEM IN POLAND 350
SEPTEMBER 11, 2001 ATTACKS, TERRORISM AND GLOBAL GOVERNANCE 351

TURKEY-EU COOPERATION: TURKEY'S SOLITUDE WITHOUT EUROPEAN UNION 352
ACCESSION OF TURKEY TO THE INTERNAL MARKET OF EU 353
FREE MOVEMENT OF LABOUR IN THE CONTEXT OF EU-TURKEY RELATIONS 354
CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) AND ENVIRONMENTALISM 355
THE CONCEPT OF THE PEACEKEEPING, PEACEBUILDING AND PEACE ENFORCEMENT: TODAY'S PEACE BUILDIING OPERATIONS POSITIONS 356
NUCLEAR STRATEGY IS NOT REALLY A STRATEGY: NUCLEAR WAR IS UNTHINKABLE 357
FROM THE INDUSTRIAL REVOLUTION TO THE COLD WAR ERA THE EVOLUTION OF WAR: FROM INDUSTRIAL WARS TO MANEUVERING WARS 358
THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN AMERICA 359
BORDER PROBLEMS IN THE CONTEXT OF RUSSIA AND THE OTTOMAN EMPIRE 360
STALIN POLICIES IN THE CENTRAL ASIA (1928-1952) 361
ENVIRONMENTALISM IN BUSINESS: ENVIRONMENTAL ETHICS, SUSTAINABILITY, SOCIAL RESPONSIBILITY AND COMPANIES' REPUTATION 362
TURKISH-GREEK RELATIONS AFTER WORLD WAR I: SIXTY YEARS OF VICIOUS CIRCLE 363

IN THE DARKNESS OF CYBERSPACE: HOW TERRORISTS EXPAND THE THEATRE OF OPERATIONS?

Övgü Kalkan Küçüksolak
Yalova University, Department of International Relations, Turkey
ORCID Code: 0000-0002-3052-9728

ABSTRACT

In a cyber world of accelerating digitalization with hyper connectivity, humanity come across not only diverse opportunities but also proliferating number of security challenges. Under the framework of increasing power diffusion in cyberspace, not only states but also non-state actors can reach instruments of power to achieve their objectives with a kind of impunity due to the difficulties to detect and lack of a regulation of violent activities. With its pervasive political, economic and societal impacts on a global security environment, cyber space is increasingly becoming an operational domain for terrorists to disregard national borders and to serve as a strategic asset with the purposes of propaganda, recruitment, training, financing, planning, and cyber attacks. In this respect, terrorists utilize discussion forums, websites and social media to convey their ideological messages with a specifically constructed narrative to reach vulnerable and marginal groups in the society. By using the opportunities of Internet, which can even take forms of cartoons, computer games or music videos, terrorists can not only radicalize micro-community of their recruits but go further to train them by disseminating operational information and practical guidelines to encourage for committing terrorist acts. In order to finance the growing structure of their organizations, terrorists exploit the opportunities of Internet to collect funds through e-commerce, direct solicitation, exploitation of online payment tools and charitable organizations. Terrorists organizations increasing professionalism on cyber space, which is reflected both on their media outlets, training practices and technical skills, clearly illustrate the scope of growing challenges to international community in the darkness of cyberspace. In countering this growing threat, the current conditions of limited specialized training on the aspects of terrorists use of internet, the insufficiency of public-private cooperation in many fields and the lack of a common view on the issue of terrorism reveal the difficulty of developing effective responses.

Keywords: Cyberspace, Cyber Terrorism, Social Networks, Global Security

BLOOM'S TAXONOMY: ESTABLISHED IN 1956, REVISED IN 2001, DIGITALIZED IN 2008, INCLUDED IN EFL TEXTBOOKS IN NO WAY

Assoc. Prof. Dr. Ömer Gökhan ULUM
Department of English Language Teaching, Education Faculty, Mersin University
ORCID Code: 0000-0001-7685-6356

ABSTRACT

The revised Bloom's taxonomy reassures students to activate knowledge at a more complex and reciprocal level. The taxonomy also makes students learn in the real-world sense and provides meaningful learning rather than inactively receiving information. The revised Bloom's taxonomy is commonly depicted as a pyramid of cognitive levels comprised of two dimensions as low order cognitive domain involving remember, understand, and apply steps and high order cognitive domain involving analyze, evaluate, and create steps. In order to comprehend anything, one has to remember it first. Before applying what is learnt, one has to understand it first as well. Further, before analyzing the learnt concept, one has to apply it. Similarly, before evaluating a new term, one has to analyze it. Lastly, before creating a new concept, it has to be remembered, understood, applied, analyzed, and evaluated respectively. Considering the importance of the revised Bloom's taxonomy in education, this study aims to discover how the revised Bloom's taxonomy is involved in the activities and exercises of a locally written EFL textbook (Primary School Just Fun English 3 Textbook suggested and freely distributed by the Ministry of Turkish National Education). The evaluated EFL textbook was examined by means of descriptive content analysis method. The results of the study represented that the textbook lacks the higher level cognitive skills stated in the revised Bloom's taxonomy. Therefore, some recommendations were put forward accordingly.

Keywords: the revised Bloom's taxonomy, cognitive domain, taxonomy

Introduction

The revised Bloom's Taxonomy is employed to group instructional aims (Krathwohl, 2002). The taxonomy defines a hierarchical sequence of cognitive competencies from simple to complex (Adams, 2015). The revisited taxonomy eased the stern accumulative ordered premises of the original taxonomy permitting overlaps (Bogdanova & Snoeck, 2017). Numerous teachers spend extensive times attempting to discover and apply strategies which produce deep comprehension and critical thinking skills (Noble, 2004). However, a big number of studies suggest that the typical classroom setting could not take a further step more in promoting reflective and critical thinkers during the previous century (Milman, 2009). The applied course content and the intensity of cognition remained extensively at the surface structure (Gul, Kanwal, & Khan, 2020). The revised Bloom's taxonomy is among the most extensively accepted and employed models that try to take learners beyond uninvolved memorization (Reddy, Chugh, & Subair, 2017). Almost all the educated teachers are aware of the significance of containing the revised Bloom's taxonomy in educational settings and they also have the knowledge of taxonomy with various sorts of cognition— from remembering to creating (Airasian & Miranda, 2002). The initial taxonomy was produced in the 1950 and revised in 2001 (Halawi, McCarthy, & Pires, 2009). The revised model represented small differences in the hierarchy of thinking (Amer, 2006). The knowledge step, for instance, was replaced by remembering and the synthesis step was replaced by the creating step which is at the top. The figure below illustrates the revised taxonomy (Darwazeh, 2017). In sum, the revised Bloom's taxonomy involves a hierarchical model of sequencing cognitive competencies involving lower and higher domains (Nayef, Yaacob, & Ismail, 2013). Further, the higher steps involve every cognitive competence from the lower domain (Olimat, 2015). Figure 1 also represents verb samples related to various thinking levels suggested in the revised Bloom's Taxonomy.

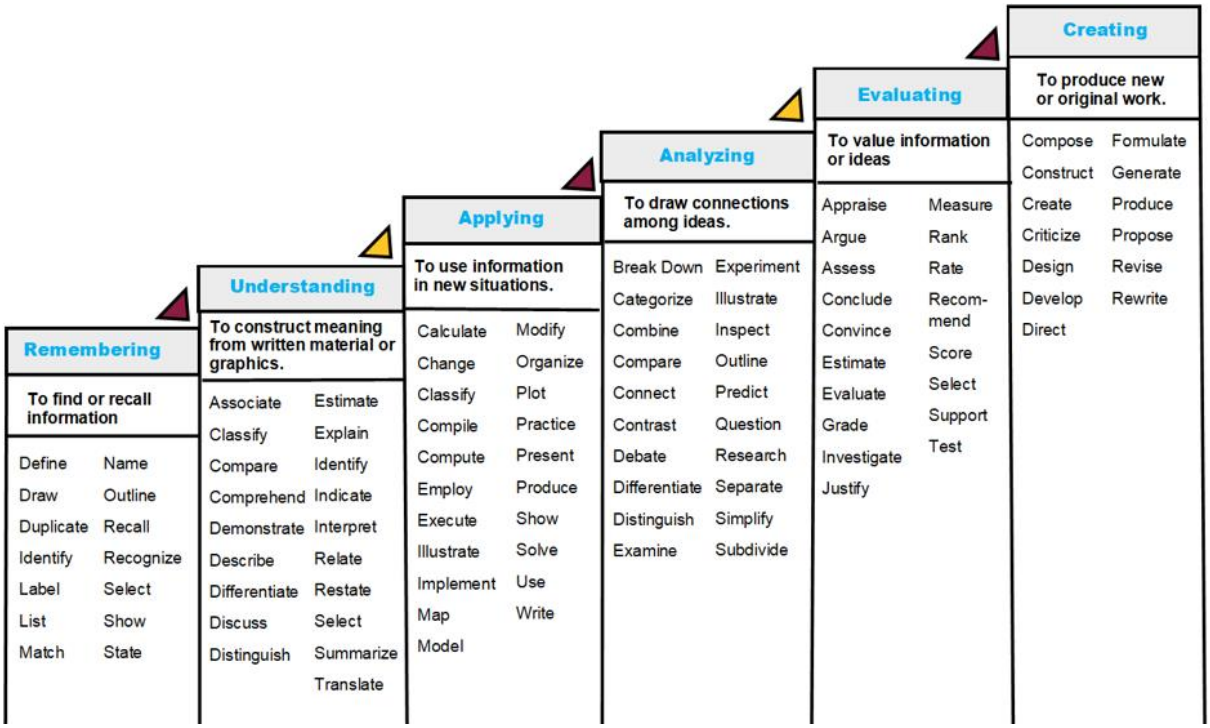

Figure 1. Bloom's Revised Taxonomy (Arizona State University, 2021)

Regarding the significance of the revised Bloom's taxonomy in educational settings, this research paper attempts to explore how the revised Bloom's taxonomy is contained in the activities of a locally written EFL textbook. In a similar vein, this inquiry attempts to reflect to what extent the EFL textbook Primary School Just Fun English 3 embodies the lower and higher order cognitive levels suggested by the revised Bloom's taxonomy.

Methodology

This paper utilized a descriptive content analysis method to gather the needed data. The distribution of the revised Bloom's taxonomy in each of ten units of the EFL textbook Primary School Just Fun English 3— written by Baykal Tıraş, published by Tutku Publishing Company, and suggested and freely distributed by the Ministry of Turkish National Education— was evaluated accordingly. Thus, the research question T*o what extent does the locally written EFL textbook Primary School Just Fun English 3 include the higher and lower order cognitive steps illuminated by the revised Bloom's taxonomy?* was formulated. Every activity in the evaluated textbook was classified in groups referring to the cognitive domains and the related levels suggested in the taxonomy. This paper is based on a qualitative research design since it describes the evaluated data. The associated rates in the form of frequencies and percentages were displayed in the inquiry as the quantitative strand of the inquiry, while the sample instructions for each activity were involved in the appendix in order to represent the qualitative strand of the inquiry. In sum, the revised Bloom's Taxonomy was utilized as the theoretical framework of this inquiry and the findings were accordingly tabulated.

Data Analysis and Results

The data of the present research were measured by descriptive content analysis. Accordingly, the instructions for each part of the overall units were grouped based on the six cognition steps represented in the revised taxonomy. The percentages and frequencies from the measured textbook which illustrate the cognitive domains, levels, and steps are highlighted below.

Table 1
The Rate of the Cognitive Thinking Levels Stated in the Revised Bloom's Taxonomy

Level	**f**	**%**
Remember	219	100.00
Understand	—	—
Apply	—	—
Analyze	—	—
Evaluate	—	—
Create	—	—
Total	219	100.00

It is simply observed from Table 1 that *remembering step* (100.00%) occupies the overall dispersion in the analyzed textbook. On the other hand, understanding, applying, analyzing, evaluating, and creating steps did not emerge in the analysis. The samples illuminating the detected level are displayed in the appendix.

Table 2
The Rate of the Higher and Lower Cognitive Domains of the Revised Bloom's Taxonomy

Level	**f**	**%**
Lower	219	100.00
Higher	—	—
Total	100.00	100.00

Table 2 simply shows that the sole emergence (100.00%) was detected in the lower order cognitive domain. However, no occurrence was observed in the higher level cognitive levels.

Table 3
The Rate of Remembering Level in each Unit

	Remembering	
	f	**%**
Unit 1	31	14.15
Unit 2	19	8.67
Unit 3	22	10.05
Unit 4	24	10.95
Unit 5	18	8.22
Unit 6	31	14.16
Unit 7	13	5.94
Unit 8	18	8.22
Unit 9	21	9.59
Unit 10	22	10.05
Total	219	100.00

One can easily understand from Table 3 that remembering is the only emerging level in the analyzed textbook. However, no emergence was observed in the other levels such as understanding, applying, analyzing, evaluating, and creating.

Discussion and Conclusion

The related literature has witnessed numerous studies on the inclusion of the revised Bloom's taxonomy in educational settings (Cannon & Feinstein, 2005; Näsström, 2009; Rahimi, Van den Berg, & Veen, 2013; Sivaraman & Krishna, 2015; Paleeri, 2015; Karunananda, Goldin, & Talagala, 2016; Ekren & Keskin, 2017; Lee et al., 2017; Barari, RezaeiZadeh, Khorasani, & Alami, 2020; Aripin et al., 2020). However, there tends to be not many studies focusing on the involvement of the revised taxonomy

in the EFL textbooks produced for very young learners of English (Aghaei & Rad, 2018; Apriani, 2019). Therefore, in order to supplement this gap in the related literature, the present inquiry attempts to assess the content of a locally written EFL textbook with respect to the involvement of the revised Bloom's taxonomy in the analyzed textbook. The findings of the present inquiry display that the analyzed EFL textbook do not include higher order cognitive skills highlighted in the revised Bloom's taxonomy. In a similar vein, although the activities contained the level of remembering, it did not represent any component from the levels of understand, apply, analyze, evaluate, and create. Thus, the analyzed EFL textbook does not seem adequate to improve the higher cognitive skills of the young EFL learners. As short-term memory is enhanced by employing only the remembering step, higher cognitive steps should be run in order to develop and process the long-term memory. If higher cognitive domain is not activated, meaningful learning cannot be attained. Hence, EFL teachers should utilize supplementary materials containing the higher order cognitive components to promote EFL learners. EFL textbooks do not always represent higher order cognitive components and the users cannot foster their higher order cognitive proficiency accordingly.

The skill of thinking critically is only acquired by means of investing on higher order cognitive skills and an EFL student must be exposed to questions which necessitate higher order cognitive skills to be a competent English user. Further, both low and high cognitive domains ought to be contained in foreign or second language acquisition. Related recommendations are highlighted below:

- Higher order cognitive skills have to be integrated into textbook activities.
- The critical thinking skills of the students have to be promoted by including the higher order thinking skills.
- Long and short term memories should be fostered with supplementary practices.
- Any textbook has to refer to the revised Bloom's taxonomy.
- All the textbooks have to be innovated based on the revised taxonomy.

References

Adams, N. E. (2015). Bloom's taxonomy of cognitive learning objectives. Journal of the Medical Library Association: JMLA, 103(3), 152.

Aghaei, K., & Rad, E. M. (2018). On the Interconnection between Bloom's Critical Thinking Taxonomy & Listening Comprehension Performance of Iranian EFL Learners. International Journal of English Language and Translation Studies, 6(3), 22-31.

Airasian, P. W., & Miranda, H. (2002). The role of assessment in the revised taxonomy. Theory into practice, 41(4), 249-254.

Amer, A. (2006). Reflections on Bloom's revised taxonomy. Electronic Journal of Research in Educational Psychology, 4(1), 213-230.

Arizona State University (2021). Bloom's Taxonomy. Retrieved on the 31st of August, 2021 from https://uoeee.asu.edu/blooms-taxonomy

Apriani, N. (2019). Evaluating The Higher Order Thinking Skills In Reading Exercises Of EFL Textbook "Pathway To English" For Tenth Grade Of Senior High School Students (Doctoral dissertation, IAIN BENGKULU).

Aripin, M. A., Hamzah, R., Setya, P., Hisham, M. H. M., & Ishar, M. I. (2020). Unveiling a New Taxonomy in Education Field. International Journal of Evaluation and Research in Education, 9(3), 524-530.

Barari, N., RezaeiZadeh, M., Khorasani, A., & Alami, F. (2020). Designing and validating educational standards for E-teaching in virtual learning environments (VLEs), based on revised Bloom's taxonomy. Interactive Learning Environments, 1-13.

Bogdanova, D., & Snoeck, M. (2017, November). Domain modelling in bloom: Deciphering how we teach It. In IFIP working conference on the practice of enterprise modeling (pp. 3-17). Springer, Cham.

Cannon, H. M., & Feinstein, A. H. (2005). Bloom beyond Bloom: Using the revised taxonomy to develop experiential learning strategies. In Developments in Business Simulation and Experiential Learning: Proceedings of the Annual ABSEL conference (Vol. 32).

Darwazeh, A. N. (2017). A new revision of the [revised] bloom's taxonomy. Distance Learning, 14(3), 13-28.

Ekren, G., & Keskin, N. O. (2017). Using the revised Bloom taxonomy in designing learning with mobile Apps. E-Journal of UDEEEWANA, 3(1), 13-28.

Gul, R., Kanwal, S., & Khan, S. S. (2020). Preferences of the Teachers in Employing Revised Blooms Taxonomy in their Instructions. sjesr, 3(2), 258-266.

Halawi, L. A., McCarthy, R. V., & Pires, S. (2009). An evaluation of e-learning on the basis of Bloom's taxonomy: An exploratory study. Journal of Education for Business, 84(6), 374-380.

Karunananda, A. S., Goldin, P. R., & Talagala, P. D. (2016). Examining Mindfulness in Education. International Journal of Modern Education & Computer Science, 8(12).

Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. Theory into practice, 41(4), 212-218.

Lee, Y. J., Kim, M., Jin, Q., Yoon, H. G., & Matsubara, K. (2017). Revised bloom's taxonomy—the swiss army knife in curriculum research. In East-asian primary science curricula (pp. 11-16). Springer, Singapore.

Milman, N. B. (2009). Crafting the" right" online discussion questions using the revised Bloom's Taxonomy as a framework. Distance Learning, 6(4), 61.

Näsström, G. (2009). Interpretation of standards with Bloom's revised taxonomy: a comparison of teachers and assessment experts. International Journal of Research & Method in Education, 32(1), 39-51.

Nayef, E. G., Yaacob, N. R. N., & Ismail, H. N. (2013). Taxonomies of educational objective domain. International journal of academic research in business and social sciences, 3(9), 165.

Noble, T. (2004). Integrating the Revised Bloom. Teachers college record, 106(1), 193-211.

Olimat, M. (2015). Analyzing action pack textbooks' questions according to revised Bloom taxonomy. Journal of education and practice, 6(28), 152-159.

Paleeri, S. (2015). Setting Objectives of Value Education in Constructivist Approach in the Light of Revised Blooms Taxonomy (RBT). Journal on School Educational Technology, 10(3), 1-12.

Rahimi, E., van den Berg, J., & Veen, W. (2013). A roadmap for building web2. 0-based personal learning environments in educational settings. In Proceedings of the fourth international conference on Personal Learning Environments (The PLE Conference 2013) (Vol. 47).

Reddy, D., Chugh, K. L., & Subair, R. (2017). Automated Tool for Bloom's Taxonomy. Technology, 8(7), 544-555.

Sivaraman, S. I., & Krishna, D. (2015). Blooms taxonomy–application in exam papers assessment. Chemical Engineering (VITU), 12(12), 32.

Appendix

Primary School Just Fun English 3	**Lower Level (Remembering Step)**
Unit 1 Greeting	**Lesson 1** 1. Listen and follow. Then listen again and repeat. 2. Pair Work: Introduce yourself. 3. Listen and follow. 4. Act out the conversations above. 5. Listen and tick (✓) the expressions you hear. 6. Role Play: Greet your friends and introduce yourself. **Lesson 2** 1. Listen to the alphabet song and look. 2. Listen again, point and sing along. 3. It's your turn. Say the alphabet. 4. Listen and join the letters. Then say. 5. Listen, follow and say. 6. Listen and number in the order you hear. 7. Spell the names below. 8. Spell your name. **Lesson 3** 1. Listen and look. 2. Listen again, point and repeat. 3. Listen to the song. Then listen again and sing along. 4. Listen, follow and repeat. 5. Listen and circle. Then point and say. 6. Write numbers from 11 to 20 and play bingo. 7. Listen and write. Then point and say. 8. Count, number and say. 9. Listen, follow and say. **Project** Let's make a picture dictionary. Read and colour. **Activities** 1. Listen and join the dots. 2. Colour the picture. 3. Match and colour. 4. Write the missing letters. 5. Write the words. Then match the words to the pictures. 6. Cut the pictures on page 191 and stick them in the correct boxes.

Unit 2 My Family	**Lesson 1** 1. Listen and look. 2. Listen, point and repeat. 3. Look and say the family words. 4. Listen and point. 5. Listen, point and chant along. 6. Listen to Mary, find and say. 7. Listen and circle the tick (✓) or the cross (X). **Lesson 2** 1. Listen and point. 2. Listen and sing. 3. Pair Work: Choose one of the family cards. Use your spinner, take turns and tick off all the members on your card. **Story Time** 1. Listen and follow. 2. Find, number and say. 3. Act out the story. **Project** 1. Make an ice lolly stick family. 2. Point and say. **Activities** 1. Point and say. 2. Listen and tick (✓). 3. Look and circle. 4. Cut the pictures on 193 and stick them in the correct boxes.
Unit 3 People I Love	**Lesson 1** 1. Listen and look. 2. Listen, point and repeat. 3. Listen, point and chant along. 4. Listen and circle. 5. Choose, point, ask and answer. 6. Look at the animals, think and say. 7. Listen, join and say. 8. Pair Work: Find out one difference between the three people below. One person is the same. **Lesson 2** 1. Listen and look. 2. Listen, point and say. 3. Look and say. 4. Say what your friends can / can't do. 5. Listen and put a tick (✓) or a cross (X). 6. Ask about your friend. Put a tick (✓) or a cross (X). 7-A. Pair Work: Ask and answer your friend's questions. **Project** 1. Make a superhero poster. 2. Point and say. Activities 1. Listen and circle the tick (✓) or the cross (X). 2. Look and say. 3. Look, think and circle.

	4. Read and circle. 5. Cut the pictures on page 195 and stick them in the correct boxes.
Unit 4 Feelings	**Lesson 1** 1. Listen and point. Then listen and repeat. 2. Listen, point and chant along. 3. Listen, match and say. 4. Mime and guess. 5. Listen and point. 6. Listen and sing along. 7. Draw the faces. 8. Draw a face. Play the game. **Lesson 2** 1. Listen to the song and look. 2. Listen again, sing along and do the actions. 3. Listen and number in the order you hear. 4. Pair Work: Make suggestions. 5. Listen to the song and tick (✔) the suggestions you hear. 6. Make a word wheel and write five categories with numbers on it. 7. Spin your word wheel and give an example. **Project** 1. Prepare a picture book. 2. Pair Work: Point and make suggestions. **Story Time** 1. Listen and follow. 2. Find, number and say. 3. Act out the story. **Activities** 1. What's next? Listen and match. 2. Listen and circle. 3. Listen and put a tick (✓) or a cross (X). 4. Cut the pictures on 197 and stick them in the correct boxes.
Unit 5 Toys and Games	**Lesson 1** 1. Listen and point. Then listen and repeat. 2. Listen and sing. 3. Listen and put a tick (✔) or a cross (✘). 4. Listen and circle the tick (✔) or the cross (✘). 5. Talk about the number of your toys. **Lesson 2** 1. Listen and repeat. 2. Listen and match. Then say the extra colour. 3. Listen and circle the correct answers. 4. Play the game. 5. Bring your favourite toys to the classroom and introduce them. **Lesson 3** 1. Ask and answer. 2-A. Pair Work: Ask and answer. Find five differences.

	Project 2-A. Pair Work: Ask and answer. Find five differences. 2. Point and say. **Activities** 1. Look and match. Then say. 2. Find and circle. 3. Listen and circle the correct options. 4. Cut the pictures on page 199 and stick them in the correct boxes.
Unit 6 My House	**Lesson 1** 1. Listen and follow. Then point and say. 2. Listen, point and chant along. 3. Listen, look and answer. 4. Look, ask and answer. 5. Listen and match. Then draw. 6. Colour the picture. 7. Ask and answer about Mary's room. 8. What have you got in your room? Share them with your friends. **Lesson 2** 1. Listen, point and repeat. 2. Follow and match. Then say. 3. Listen, point and repeat. 4. Point, ask and answer. 5. Play the game. 6. Point, ask and answer. **Lesson 3** 1. Listen and colour. 2. Listen and colour. Then say. 3. Count and say. 4. Point and ask. Count each one and answer. 5. Look around the classroom and say. 6. Listen and circle the correct options. 7. Ask questions and try to find out the objects. **Story Time** 1. Listen and follow. 2. Ask and answer about Monster Moo's house. 3. Act out the story. **Project** 1. Prepare a poster about the rooms in your house. 2. Point and say. **Activities** 1. Listen and draw lines. 2. Listen and number in the order you hear. 3. How many? Count and write. 4. Listen and colour. 5. Cut the pictures on page 201 and stick them in the correct boxes.
Unit 7 In My City	**Lesson 1** 1. Listen and follow. Then point and repeat. 2. Listen, point and chant along. 3. Point, ask and answer.

	4. Listen and circle the tick (✔) or the cross (✘). 5. Point, ask and answer. **Lesson 2** 1. Listen, follow and answer: Where is he or she now? 2. Pair Work: Where's he or she? Flip a coin, take turns and say a sentence for each box to reach the finish. **Project** 1. Draw a city map. 2. Ask, point and answer. **Activities** 1. Say and cross out the odd one. 2. Listen and match. 3. Follow, match and say. 4. Cut the pictures on page 203 and stick them in the correct boxes.
Unit 8 Transportation	**Lesson 1** 1. Listen and follow. 2. Listen, point and repeat. 3. Listen, point and chant along. 4. Ask. Point and answer. 5. Listen and match. Then say. 6. Listen, point and repeat. 7. Ask and answer. 8. Listen and circle. **Lesson 2** 1. Listen and match. 2. Ask and answer. 3. Listen, follow and write A, B, C or D. 4. Ask. Follow and answer. **Project** 1. Make a vehicle poster. 2. Point and describe. **Activities** 1. Find and circle the words. 2. Do the puzzle. 3. Follow and circle. Then answer. 4. Cut the pictures on page 205 and stick them in the correct boxes.
Unit 9 Weather	**Lesson 1** 1. Listen and follow. Then point and repeat. 2. Listen, point and chant along. 3. Listen, follow and say: What's next? 4. Point, ask and answer. 5. Listen and sing. 6. Ask and answer. 7. Ask and answer. **Lesson 2** 1. Listen and number in the order you hear. 2. Point, ask and answer. 3. Listen and circle the correct options. 4. Ask and answer.

	Story Time 1. Listen and follow. 2. Find, number and say. 3. Act out the story. **Project** 1. Prepare a poster about different weather conditions. 2. Point, ask and answer. **Activities** 1. Listen and match. 2. Match the words with the pictures. 3. Do the puzzle with the words above. 4. Listen and number in the order you hear. 5. Cut the pictures on page 207 and stick them in the correct boxes.
Unit 10 Nature	**Lesson 1** 1. Listen and follow. Then point and repeat. 2. Listen, point and chant along. 3. Point, ask and answer. 4. Color the animals. 5. Ask and color your friend's picture. 6. Listen and put a tick (✔) or a cross (✘). 7. Ask and answer. **Lesson 2** 1. Listen, point and repeat. Then say which ones you like or don't like. 2. Ask and answer questions about the animals. 3. Listen, circle and say. 4. Listen and match the related animals, numbers and places. 5. Listen and point. Then sing along. 6. Pair Work: Ask and answer. Find five differences. **Lesson 3** 1. Pair Work: Use your spinner, take turns and say a sentence for each box to reach the finish. **Story Time** 1. Listen and follow. 2. Find, number and say. 3. Draw your ideal picture about animals and nature. **Project** 1. Make an animal dictionary. 2. Point and say. **Activities** 1. Look and circle. 2. Listen and draw. 3. Listen and circle a, b or c. 4. Cut the pictures on page 209 and stick them in the correct boxes.

EVALUATION OF THE CONNECTION BETWEEN SERUM TUMOR NECROSIS FACTOR ALPHA, TRANSFORMING GROWTH FACTOR-BETA, INTERLEUKIN-10 AND ALANINE AMINOTRANSFERASE LEVELS AND LIVER HISTOLOGICAL ACTIVITY IN NAIVE CHRONIC HEPATITIS C PATIENTS

Barış BALASAR
Specialist. Meram State Hospital. Infectious Diseases and Clinical Microbiology Specialist
ORCID Code:0000-0002-2151-9835

ABSTRACT

Background and study aims: In this article, serum tumor necrosis factor alpha, transforming growth factor beta, interleukin-10 and ALT levels were measured in naive chronic hepatitis c patients and control group. The relationship between the values found and the histological activity of the liver was evaluated.

Patients and Methods: A total of 86 individuals including 43 patients and 43 controls participated in the study. Serum AST, ALT, TNF-alpha, TGF- beta and IL–10 values were analyzed in patient and control groups. The connection between liver fibrosis degree (stage) and HAI scores and the TNF-alpha, IL-10, TGF-BETA values of the case and control group was investigated.

Results: A very strong correlation was found between HAI and TNF-alpha (rho:0965). A significant relation was found between HAI and TGF-beta (rho:0.446). No statistical correlation was found between HAI and IL-10. A significant connection was found between HAI and serum ALT values in the patient group.

Conclusions: Liver biopsy is a difficult operation with complications which may have severe results. This condition shows the need for biochemical or radiological markers which show the liver biopsy examination in indirect ways. In our study, serum cytokine values and ALT values are seen as a noninvasive method which can help to meet this need. We stated that there is a linear connection between HAI and ALT and the cytokines.

Keywords: Biological Markers; Liver Cirrhosis; Chronic hepatitis c; Cytokines

NAİF KRONİK HEPATİT C HASTALARINDA SERUM TÜMÖR NEKROZ FAKTÖR ALFA, TRANSFORMUNG GROWTH FACTOR-BETA, İNTERLÖKİN-10 VE ALANİN AMİNOTRANSFERAZ DÜZEYLERİ İLE KARACİĞER HİSTOLOJİK AKTİVİTESİ ARASINDAKI BAĞLANTININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Barış BALASAR
Uzman doktor. Meram Devlet Hastanesi. Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Uzmanı
ORCID Code:0000-0002-2151-9835

ÖZET

Bu yazıda, naif kronik hepatit c hastalarında ve kontrol grubunda serum tümör nekroz faktör alfa, transforming growth faktör beta, interlökin-10 ve ALT düzeyleri ölçüldü. Bulunan değerler ile karaciğerin histolojik aktivitesi arasındaki ilişki değerlendirildi.

Hastalar ve Yöntemler: Çalışmaya 43 hasta ve 43 kontrol olmak üzere toplam 86 kişi katıldı. Hasta ve kontrol gruplarında serum AST, ALT, TNF-alfa, TGF-beta ve IL-10 değerleri analiz edildi. Olgu ve kontrol grubunun karaciğer fibrozisi derecesi (evre) ve HAI skorları ile TNF-alfa, IL-10, TGF-BETA değerleri arasındaki bağlantı araştırıldı.

Bulgular: HAI ve TNF-alfa (rho:0965) arasında çok güçlü bir korelasyon bulundu. HAI ile TGF-beta (rho:0.446) arasında anlamlı bir ilişki bulundu. HAI ve IL-10 arasında istatistiksel bir ilişki bulunmadı. Hasta grubunda HAI ve serum ALT değerleri arasında anlamlı bir bağlantı bulundu.

Sonuç: Karaciğer biyopsisi ciddi sonuçları olabilen komplikasyonları olan zor bir ameliyattır. Bu durum karaciğer biyopsi incelemesini dolaylı yoldan gösteren biyokimyasal veya radyolojik belirteçlere olan

ihtiyacı gösterir. Çalışmamızda serum sitokin değerleri ve ALT değerleri bu ihtiyacın karşılanmasına yardımcı olabilecek noninvaziv bir yöntem olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyolojik Belirteçler; Karaciğer sirozu; Kronik hepatit c; Sitokinler

Introduction

HCV infection is an important health problem in our country and the world. The importance of the disease increases as it progresses secretly and subtly causes cirrhosis and liver cancer and has no vaccine. Today, HCV is the most important cause of chronic hepatitis, final stage liver disease, hepatocellular carcinoma and liver transplantation. Cytokines play a critical role in the regulation of immune system and inflammation. New ideas support that the cytokine network explains the mechanisms of viral stability in Chronic Hepatitis C and the natural course of the disease. Low serum Tumor Necrosis Factor-alpha (TNF- Alpha) levels also constitute a marker of chronic virological response in CHC patients. It was observed that the activity of the cytokines change in Hepatitis C infections. Liver cellular damage occurring in viral hepatitis is mostly related to the immune response caused by cells infected with virus. TH1 cytokines; IL-2, IFN-gamma are produced from CD4+T lymphocytes and many other immune effector cells after encountering with the virus and viral multiplication is actively inhibited.

When TH2 type cytokines (IL-4, IL-5, IL-10) are produced, it may be easier for the virus to stay in the host and the disease may have a chronic course. Studies are continued on the importance of TH1 and TH2 cytokine pattern and how these two opposite cytokine responses affect infection result (3-5).

Materials and Methods

This single center study was made in Necmettin Erbakan University Meram Medical Faculty Hospital Infection Diseases and Clinical Microbiology Department. Consent was taken from the ethics board of Meram Faculty of Medicine (ethics board decree no 206, dated 2008) and from the patients and controls included in the study. All participants were informed in writing.

Patients and Controls

A total of 86 individuals including 43 patients and 43 controls participated in the study. Patients admitting to the hospital between January 2009 and January 2011 and were diagnosed with CHC were included in the patient group. Diagnosis criteria determined by American Association for the Study of Liver Diseases (AASLD) were used for CHC diagnosis. Based on this, cases continuing to have anti-HCV and HCV-RNA positivity for more than six months were defined as CHC. Genotype 1b CHC patients who were not treated before (naive) were included in the study. Patients who had at least one of chronic alcohol use, pregnancy, chronic liver disease other than HCV or had a severe systemic disease, used drugs (corticosteroid, high dose estrogen, methotrexate, tetracycline, amiodaron), which could cause hepatotoxic or liver steatosis had regular alcohol use, clinically decompensated cirrhosis diagnosis and additional disease (HBsAg positivity, Anti-HIV positivity, hematological disease, autoimmune disease, congestive heart failure, chronic kidney failure, hemochromatosis) were excluded from the study.

Among CHC diagnosed patients, those who had antiviral and/or interferon treatment before were not included in the study. Individuals who didn't have the additional diseases we mentioned before and have negative anti-HCV were included in the control group.

Liver Biopsy

Liver biopsy was made for the patients who had CHC diagnosis. Liver biopsies were evaluated by an experienced pathologist using ISHAK scoring which provides the separate evaluation for the degree and staging. Attention was made to make the biopsy in the same week so that the biopsy score,

aminotransferases and viral load values would reflect the pre-treatment period and to lower the margin of error in correlation tests. Liver biopsy wasn't made in the control group.

Microbiological Analysis

Anti-HCV was studied with chemiluminescence method and vitrosEC (ortho-clinical Diagnostics) device with 3rd generation anti-HCV kits. Quantative HCV RNA determination (viral load) was made in Microbiology Serology Lab using Cobas Amplicor HCV Cobas Taqman (Roche diagnostic systems, USA) in patients detected to have anti-HCV positivity in serum. HCV RNAs of the patients were determined as IU/ml. Values below 50 IU/ml were regarded as negative. In HCV RNA positive patients, HCV genotype was determined with ABI PRISM 310 Genetic Analyzer (Perkin Elmer, USA).

Biochemical Analysis

Serum AST, ALT, TNF-alpha, TGF- beta and IL–10 values were analyzed in patient and control groups. 10 cc venous blood was taken in paraffin containing biochemistry tubes to measure TNF-alpha, TGF- beta and IL–10 values. Blood samples were centrifuged at 5000 rev for five minutes. These operations were within an hour. Serums taken in eppendorf tube after centrifuging were kept in deep freeze at -80 degrees until the study day. Serum cytokine levels were measured with ELISA method according to kit procedures. Human TNF-α (DIAsource TNF-α -ELISA Kit), Human IL–10 (DIAsource IL–10-ELISA Kit), Human TGF-beta (ELISA- Multispecies TGF-β1 kit) levels were analyzed on the serum samples in the 0, 12 and 48th weeks of the treatment in the patient group and on a single serum sample in the control group. Values detected in serum samples were recorded in pg/ml.

Statistical Analysis

The connection between liver fibrosis degree (stage) and HAI scores and the TNF-alpha, IL-10, TGF-BETA values of the case and control group was investigated. Spearman's correlation test was used for analysis. Significance limit was taken $p<0.05$ in the interpretations. SPDD (version: 22.0) package program was used for statistical analyses.

Results

43 CHC patients and 43 control group participants were included in the study. Although the mean age was 49.54±13.02 for the patient group and 48.3±14.1 for the control group, the ages changed between 36 and 65 in the patient group and 34 and 63 in the control group. No statistical difference was observed among the two groups.

IL10, TNF-alpha and TGF-beta average values were detected as; 43.3256 pg/ml, 318 pg /ml and 14159 pg/ml in order in the patient group and as 6.8372 pg/ml, 6.53 pg/ml and 3267 pg/ml in order in the control group. When the levels of the three cytokines were evaluated, a statistically significant difference was detected between the patient and control groups (P:0.000)

Table 1.- Mean values of TNF-alpha, TGF-beta and IL-10 measured in control and patient groups.

	Patient (n:43)	Control (n:43)	P
Gender n (%)			
Female	20	20	
Male	23	23	
Mean age	49.54±13.02 (36-65)	47.98±14.1 (34-63)	
TNF-Alpha	318.53 (30-550)	6.53 (0-23)	P<0.05
TGF-Beta	14.159.76 (6000-1.400.000)	3267.74 (1000-10.000)	P<0.05
IL-10	43.32 (30-66)	6.83 (0-19)	P<0.05

A very strong correlation was found between HAI and TNF-alpha (rho:0965). It is statistically significant (p<0.05). This connection is shown on Figure 1.

A significant relation was found between HAI and TGF-beta (rho:0.446). This connection is shown on Figure 2. No statistical correlation was found between HAI and IL-10. (p:0.159). This connection is shown on Figure 3.

Fig. 1. Connection between TNF-alpha and HAI

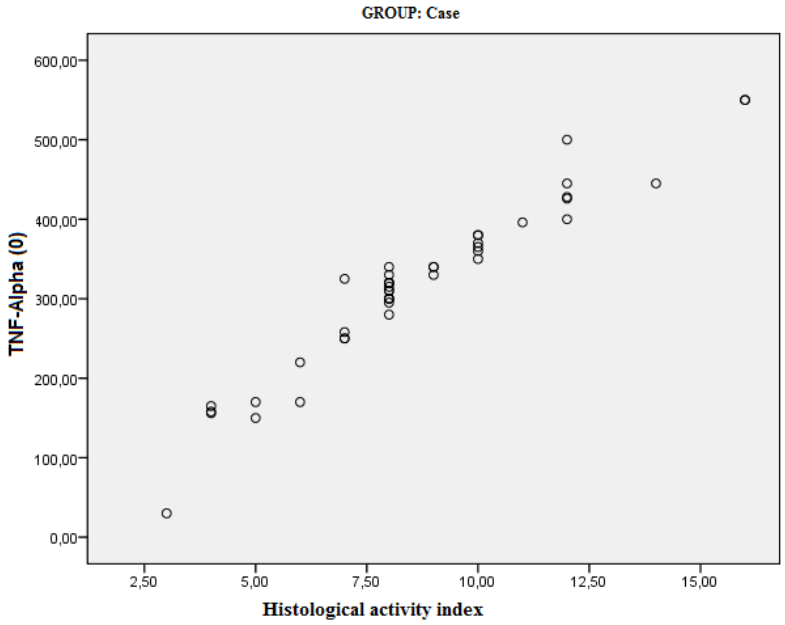

Fig. 2. Connection between TGF-beta and HAI

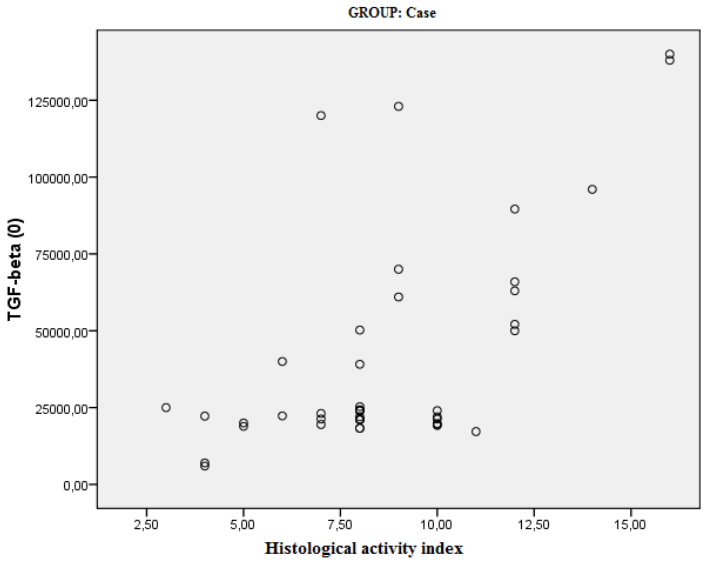
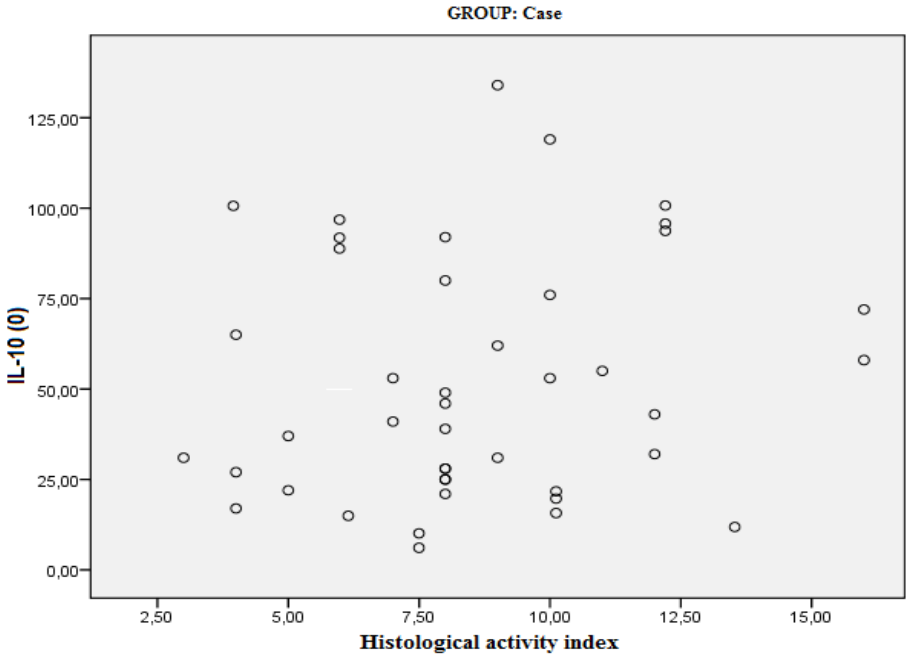
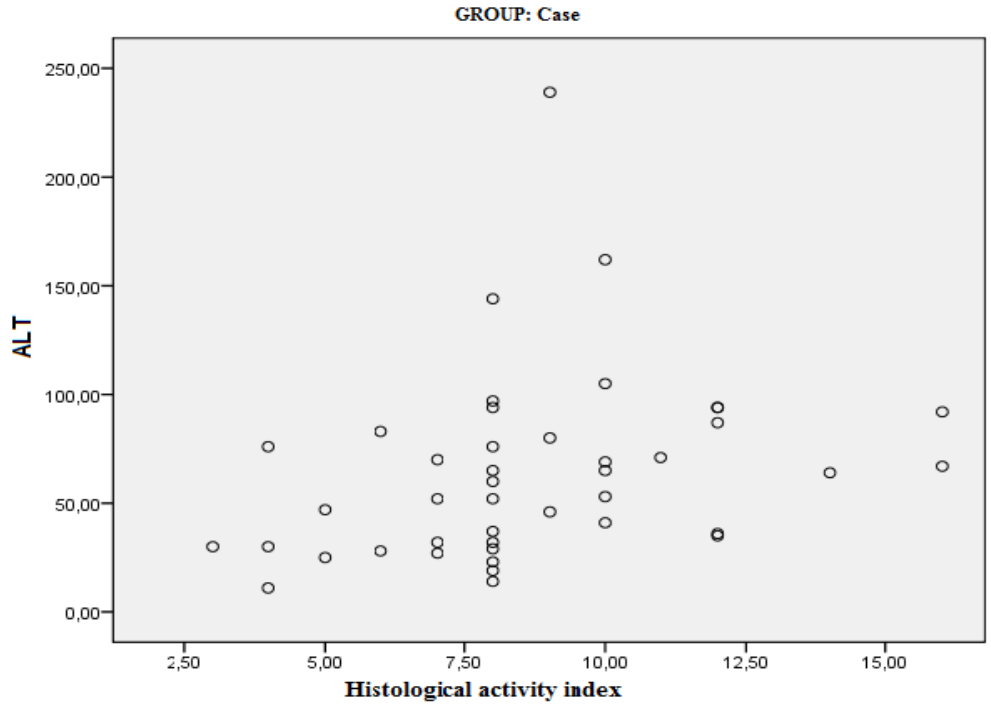

Fig. 3. Connection between IL-10 and HAI

A significant connection was found between HAI and serum ALT values in the patient group (rho:0.438). This connection is shown on Figure 4.

Fig. 4. Connection between ALT and HAI

DISCUSSION AND CONCLUSION

Cellular immune response has a basic role in liver disease pathogenesis in CHC patients. The imbalance between pro-and anti-inflammatory cytokines causes the advancement of cytolysis and/or hepatic lesions or fibrosis (6). Immune response effective for hepatitis virus is provided by Ts (CD8+) and Th (CD4+) cells. It is considered that B lymphocytes regulate the cytokine release and the B and CD8+ T cell activity of these cytokines by presenting MHC class II molecules and viral peptides to CD4+ T lymphocytes .

HBV and HCV intervene the cytokine network at different levels and inhibit Th2/Tc2 cytokine profile and thus flee the immune response. Inadequacy in infection control mechanism causes the constant infiltrations of inflammatory cells induced by pro -inflammatory chemokines into the liver parenchyma and liver damage and as a result, liver cirrhosis develops (3).

Progression of the HCV infected patients to fibrosis is not completely understood yet. Early response of Ts (CD8+) cells may be important in viral clearance (7). Some cytokines and chemokines play a role in antiviral mechanism. TNF-alpha, TGF-beta and IL–10 can be named among these. Acute and chronic liver diseases constitute an inflammatory phase related to the increased expression of pro and anti-inflammatory cytokines (8). In this regard, different cytokine responses formed against the virus cause different liver damages.

In our study, TNF-alpha, IL–10 and TGF-beta among the cytokines which can be effective against liver inflammation and fibrosis were investigated. TNF-alpha which is the main mediator of acute inflammatory response caused by infectious pathogens provides the inflammation progression by inducing the defense mechanism (10). Inducing antibody production, TNF-alpha may also cause the exacerbation of the infection (7). TNF-alpha is produced and secreted in the mononuclear cells

infiltrating in local inflammatory areas of the liver and this makes us to consider that TNF-alpha may play a role in the inflammatory activity in chronic liver disease (11).

In our study, TNF-alpha levels were compared in case and healthy control group. Serum TNF-alpha values were found higher in HCV-infected patients compared to the control group (P<0.05). Similarly, in the study by Zylberberg et al. (12) on 60 CHC patients, TNF-alpha level was found higher and statistically significant in patients with CHC infection compared to the healthy control group. The fact that TNF-alpha is a cytokine playing a role in inflammatory process explains this condition.

TGF-beta which is another important cytokine inhibits hepatocyte proliferation in liver regeneration and strongly stimulates the production of extracellular matrix proteins by hepatocytes in liver cirrhosis. It plays an important role in chronic hepatitis and cirrhosis and fibrosis pathogenesis. In our study, serum TGF-beta levels were compared in case and control groups. Serum TGF-beta values were found higher in HCV-infected patients compared to the control group. It is reported that TGF-beta reflects the histological stage and TGF-beta activation is the starting point of fibrogenesis (13). In the study made by Kırmaz et al in our country (14), serum TGF-beta levels were found higher in CHC patients compared to the control group.

IL–10 is a cytokine released by macrophages and inhibits their functions. IL-10 also known as cytokine secretory inhibitor factor has an anti-inflammatory effect. It normalized the ALT level with its anti-inflammatory effect, limits hepatic lesions and lowers fibrosis. IFN-gamma synthesis is also inhibited by IL-10 (6). In our study, IL-10 levels were compared in case and control group. IL-10 serum values were detected nearly seven times higher in the case group compared to the healthy control group (P:0.000). Avramescu et al. (15) and Abaylı et al. (16) detected IL-10 level significantly higher in hepatitis C infected patient group compared to the healthy control group in their study.

To determine the connection between TNF-alpha and HAI, TNF-alpha values and HAI degrees of the patients in case group were compared. Regardless of the fibrosis score, TNF-alpha was found significantly higher in patients with average degree of HAI compared to those with minimal HAI. Neuman et al (17) also reached a similar result in their study. In another study made by Neuman et al on 778 CHC patients (18), a positive correlation was detected between liver inflammation degree and TNF-alpha levels (rho:0.92).

While a linear connection was detected between TGF-beta and HAI, a statistically significant difference wasn't found between IL-10 values and HAI. The inflammation demonstrator in liver is determined with HAI in HCV patients. There is a significant connection between HAI and ALT levels. ALT values increase parallel to HAI.

As a result, liver biopsy is a difficult operation with complications which may have severe results. Liver biopsy made at the beginning of the treatment in CHC patients cannot be made when the complication risk and patient compliance are considered in latter close observations. This condition shows the need for biochemical or radiological markers which show the liver biopsy examination in indirect ways. In our study, serum cytokine values and ALT values are seen as a noninvasive method which can help to meet this need. We stated that there is a linear connection between HAI and ALT and the cytokines. Although we esteem that the mutual evaluation of serum cytokine and ALT values may

help us to make inference on HAI progression detected in the initial liver biopsy in CHC patients, we think that more comprehensive studies are required on this subject.

REFERENCES

1.Tanaka J., Akita T., Ohisa M. Sakamune K., Ko K., Uchida S. et al. Trends in the total numbers of HBV and HCV carriers in Japan from 2000 to 2011. Journal of Viral Hepatitis 2018; 25: 363-72.

2.Kang W., Shin E. Clinical Implications of Chemokines in Acute and Chronic Hepatitis C Virus Infection. Yonsei Med. J 2011; 52: 871-78.

3.Calvaruso V., Craxi A. Fibrosis in chronic viral hepatitis. Best Pract Res. Clin. Gastroenterol 2011; 25: 219-30.

4.Knop V., Hofmann W.P., Buggisch P., Klinker H., Mauss S., Gunther R. et al. Estimation of liver fibrosis by noncommercial serum markers in comparison with transient elastography in patients with chronic hepatitis C virus infection receiving direct-acting antiviral treatment. Journal of Viral Hepatitis 2019; 26: 224-30.

5.Chen S.L., Morgan T.R. The natural history of hepatitis C virus (HCV) infection. Int. J. Med. Sci 2006; 3: 47–52.

6.Li H., Huang M.H., Jiang J.D., Peng Z.G. Hepatitis C: From inflammatory pathogenesis to anti-inflammatory hepatoprotective therapy. World J. Gastroenterol 2018; 24: 5297–311.

7.Persico M, Persico E, Suozzo R, Conte S, De Seta M, Coppola L, et al. Natural history of hepatitis C virus carriers with persistently normal aminotransferase levels. Gastroenterology 2000; 118: 760–64.

8.Fallhi P, Ferrari SM, Giuggioli D, Sebastiani M, Colaci M, Ferri C, et al. Chemokines in the Pathogenesis and as Therapeutical Markers and Targets of HCV Chronic Infection and HCV Extrahepatic Manifestations. Curr. Drug. Targets 2017; 18: 786–93.

9.Kronenberger B, Welsch C, Forestier N, Zeuzem S. Novel Hepatitis C Drugs in Current Trials. Clin. Liver Dis 2008; 12: 529–55.

10. Perlin Cm, Ferreira VL, Borba HHL, Wiens A, Ivantes CAP, Lenzi L, et al. Quality of life in Brazilian patients with treated or untreated chronic hepatitis C. Rev. Inst. Med. Trop. Sao Paulo 2017; 59: 81.

11. Post J, Ratnarajah S, Lloyd AR Immunological determinants of the outcomes from primary hepatitis C infection. Cell. Mol. Life. Sci 2009; 66: 733–56.

12. Zylberberg H, Rimaniol AC. Pol S, Masson A, De Groote D, Berthelot P. et al. Solubl tumor necrosis factor receptors in chronic hepatitis C : a correlation with histological fibrosis and activity. J. Hepatol 1999; 30: 185–91.

13. Flamm SL. Chronic hepatitis C virus infection. Jama 2003; 289:

2413-417.

14. Kirmaz C, Terzioglu E, Topalak O, Bayrak P, Yilmaz O, Ersoz G, et al. Serum transforming growth factor-beta1 (TGF-beta1) in patients with cirrhosis, chronic hepatitis B and chronic hepatitis C. Eur. cytokine netw 2004; 15: 112-16.

15. Avramescu CS, Comanescu V, Popescu SN, Turculeanu A, Balasoiu M, Popescu CF, et al. Correlations among the serum levels of some interleukins and the histopathological aspects in chronic viral hepatitis C. Rom. J. Morphol. Embryol 2008; 49: 57–62.

16. Abayli B, Canataroglu A, Akkiz H. Serum profile of T helper 1 and T helper 2 cytokines in patients with chronic hepatitis C virus infection. Turk J. Gastroenterol 2003; 14: 7–11.

17. Neuman MG, Benhamou JP, Malkiewicz IM, Ibrahim A, Valla DC, Martinot- Peignoux M, et al. Kinetics of serum cytokines reflect changes in the severity of chronic hepatitis C presenting minimal fibrosis. J. Viral Hepat 2002; 9: 134-40.

18. Neuman MG, Benhamou JP, Marcellin P, Valla D, Malkiewicz IM, Katz GG, et al. Cytokine—chemokine and apoptotic signatures in patients with hepatitis C. Transl. Res 2007; 149: 126-36.

19. Mohamadnejad M, Montazeri G, Fazlollahi A, Zamani F, Nasiri J, Nobakht H, et al. Noninvasive markers of liver fibrosis and inflammation in chronic hepatitis B-virus related liver disease. Am. J. Gastroenterol 2006; 101: 2537–545.

EVALUATION OF 3-YEAR BLOOD CULTURE RESULTS OF PATIENTS HOSPITALIZED IN THE INFECTIOUS DISEASES CLINIC

Barış BALASAR
Specialist. Meram State Hospital. Infectious Diseases and Clinical Microbiology Specialist
ORCID Code:0000-0002-2151-9835

Background and Purpose
Bloodstream infections remain the leading cause of death and are associated with high mortality and morbidity. Early diagnosis and initiation of appropriate treatment have been shown to improve patient prognosis. Therefore, rapid detection and identification of the causative pathogen is essential in the diagnosis of these invasive diseases. Blood culture (CC) is the gold standard for the detection of bacteria and fungi from blood or other normally sterile body fluids. The most widely used systems to date are the BacT/Alert blood culture systems.

Methods
Patients who were hospitalized in the Infectious Diseases Service of our hospital between 2015 and 2019 were included in the study with a positive blood culture. Contaminated blood cultures were excluded from the study. After evaluating the patient's clinical findings and laboratory findings, as well as blood culture growth, it was considered positive. Two aerobic BacT/Alert blood cultures were used for blood cultures from hospitalized adult patients during the study period. After the skin was prepared with 10% povidone-iodine followed by 70% isopropyl alcohol, blood was taken for culture at the bedside. A total of 20 ml of blood is taken from both separate veins. 10 ml of blood was injected into each aerobic bottle.

Results
Significant growth was detected in 379 aerobic blood culture (CC) bottles. The vast majority (97%) signaled positive within the 5-day incubation period. Approximately 46% of the microorganisms grown in blood cultures were gram negative bacteria, 49% gram positive bacteria and 5% fungi. Escherichia coli (E.coli) was the most common among Gram negatives, while Streptococcus pneumoniae and Staphylococcus aureus (S. aureus) were found among Gram positives. Table 1 shows the proportions of all microorganisms grown.

Conclusion
Nosocomial infections continue to be an important health problem in our country and all over the world. The data presented by surveillance studies are important in the control and treatment of infection. Surveillance studies provide important information that allows identification of trends in pathogen incidence and antimicrobial resistance, including identification of emerging pathogens at the national and global levels. Routine surveillance studies are critical for establishing and developing approaches to control antimicrobial resistance and guiding clinician decisions regarding appropriate treatment. It is important to determine their own microbial flora and resistance status with the surveillance studies carried out by the hospitals. Initiating appropriate empirical antibiotic therapy is an important and difficult decision, as reporting of antibiotic susceptibility tests can take up to 48 hours after blood cultures give a growth signal. Because of the high morbidity and mortality caused by bacteremia, it is important to start appropriate empirical antibiotic therapy immediately. At this stage, data that will help the clinician and save lives can be obtained from the hospital surveillance system.

İNFEKSİYON HASTALIKLARI KLİNİĞİNDE YATAN HASTALARIN 3 YILLIK KAN KÜLTÜR SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Barış BALASAR
Meram Devlet Hastanesi. Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Uzmanı
ORCID Code:0000-0002-2151-9835

Amaç
Kan dolaşımı enfeksiyonları, sağlık hizmeti ilişkili enfeksiyonlar arasında, önde gelen ölüm nedeni olmaya devam etmekte ve yüksek mortalite ve morbidite ile ilişkili olmaktadır. Erken müdahale ve uygun tedavinin başlatılmasının hasta prognozunu iyileştirdiği gösterilmiştir. Bu nedenle, bu invaziv hastalıkların teşhisinde neden olan patojenin hızlı tespiti ve tanımlanması esastır. Kan kültürü (KK), kandan veya normalde steril olan diğer vücut sıvılarından bakteri ve mantarların saptanmasıiçin altın standarttır. Bugüne kadar en yaygın olarak kullanılan sistemler BacT/Alert kan kültür sistemleridir.

Yöntemler
Hastanemiz Enfeksiyon hastalıkları servisinde, 2015-2018 yılları arasında yatan hastalardan kan kültüründe üremesi olanlar çalışmaya alınmıştır. Kan kültüründe kontamine olanlar çalışmaya alınmadı. Kan kültür üremesi ile hastanın klinik bulguları ve laboratuvar bulguları beraber değerlendirildikten sonra pozitif kabul edildi. Çalışma süresi boyunca serviste yatan yetişkin hastalardan alınan kan kültürü için iki aerobik BacT/Alert kan kültürü kullanıldı. Deri %10 povidon-iyodin ve ardından %70 izopropil alkol ile hazırlandıktan sonra yatak başında kültür için kan alındı. Her iki ayrı damardan toplam 20 ml kan alında. Her bir aerobik şişeye 10 ml kan enjekte edildi.

Bulgular
379 kan kültür (KK) şişesinde anlamlı üreme saptandı. Büyük çoğunluk (%97), 5 günlük kuluçka dönemi içinde pozitif sinyal verdi. Kan kültürlerindeüreyen mikroorganizmaların yaklaşık %46'sı gramnegatif bakteri, %49'u Gram pozitif bakteri ve %5'i mantar olarak saptandı. Gram negatiflerdenen sık Escherichia coli (E.coli) saptanırken, Gram pozitiflerden ise Streptococcus pneumoniae ve Staphylococcusaureus (S. aureus) saptandı. Tablo 1 de üreyen tüm mikroorganizmaların oranları verilmektedir.

Tartışma
Hastane enfeksiyonları ülkemizde ve tüm dünyada önemli bir sağlık sorunu olmaya devam etmektedir. Enfeksiyonun kontrolünde ve tedavisinde sürveyans çalışmalarının sunmuş olduğu veriler önemlidir. Sürveyans çalışmaları, ulusal ve küresel düzeylerde ortaya çıkan patojenlerin tanımlanması da dahil olmak üzere, patojen insidansı ve antimikrobiyal dirençteki eğilimlerin tanımlanmasına izin veren önemli bilgiler sağlar. Rutin sürveyans çalışmaları antimikrobiyal direnci kontrol etmeye yönelik yaklaşımlar oluşturmak, geliştirmek ve uygun tedaviye ilişkin klinisyen kararlarına rehberlik etmek için kritik öneme sahiptir. Hastanelerin yürüttüğü sürveyans çalışmaları ile kendi mikrobiyal flora ve direnç durumlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Kan kültürleri üreme sinyali verdikten sonra, antibiyotik duyarlılık testlerinin bildirilmesi 48 saate kadar uzayabileceğinden, uygun ampirik antibiyotik tedaviye başlanması önemli ve zor bir karardır. Bakteriyeminin neden olduğu yüksek morbidite ve mortalite nedeniyle, acil olarak uygun ampirik antibiyotik tedavisi büyük önem taşımaktadır. Bu aşamada klinisyene yardımcı olacak ve hayat kurtaracak veriler hastane sürveyans sisteminden elde edilebilir.

Giriş

Kan dolaşımı enfeksiyonu (KDE), dünya çapında önemli hasta morbiditesine ve mortalitesine neden olur. Değişen antimikrobiyal direnç (AMR) oranları, patojen dağılımı, demografi ve tıbbi bakım sunumunun tümü KDE epidemiyolojisini etkileyebilir; Bu nedenle, dünya çapında KDE patojenlerinin mikrobiyolojisindeki eğilimlerin sürekli izlenmesi çok önemlidir. Mikrobiyolojik eğilimleri incelemek, teşhis yaklaşımlarını, tedavi stratejilerini ve önleme programlarını bilgilendirmeye yardımcı olabilir.

Oksasiline dirençli Staphylococcus aureus (ORSA), vankomisine dirençli Enterococcus spp (VRE), karbapenem dirençli Enterobacteriaceae (CRE) ve Pseudomonas aeruginosa, Acinetobacter spp. olmak üzere çeşitli organizmaların ortaya çıkması ve küresel olarak yayılması önemli bir endişeye neden olmaktadır. Birkaç çalışma, bu MDR organizmalarına bağlı olarak KDE'ye atfedilebilen yüksek mortaliteyi göstermiştir. Antimikrobiyal Sürveyans Programı, KDE da dahil olmak üzere çeşitli enfeksiyon tiplerine sahip hastalardan izole edilen baskın bakteriyel patojenleri ve organizmaların antimikrobiyal direnç modellerini izlemek için hastanelerde kurulmuştur. Hastanelerde kan dolaşımı enfeksiyonuna neden olan patojenlerinin gözetimi ve takibi önemlidir. Kan dolaşımını istila eden mikroorganizmaların spektrumunun ve belirli bir klinik sunumla ilişkili organizma türlerinin izlenmesinde önemlidir. Bu tür veriler sıklıkla ampirik antibiyotik tedavisini belirlemek ve ayrıca klinisyenleri toplum için tehdit oluşturabilecek yeni ortaya çıkan patojenlere karşı uyarmak için kullanılır. Kan dolaşım enfeksitonlarına neden olan bakteriyel enfeksiyonların %20 ile %50 arasında ölüm oranlarına sahip olduğu gösterilmiştir. Enterokokların, Gram-negatif bakterilerin ve mantarların izolasyonunun artmış mortalite ile ilişkili olmasıyla birlikte, kan dolaşımına sebep olan organizmaların tipi ile hastanın prognozu arasında bir ilişki gösterilmiştir.

Yöntemler

Hastanemiz Enfeksiyon hastalıkları servisinde, 2015-2018 yılları arasında yatan hastalardan kan kültüründe üremesi olanlar çalışmaya alınmıştır. Hastalara ait veriler laboratuvar kayıtlarından retrospektif olarak toplandı ve pozitif kan kültürlerinden elde edilen tüm organizmalar değerlendirildi. Kan kültüründen elde edilen mikroorganizma izolasyonunda, 14 gün içindeaynı hastadan aynı izolata ait pozitif kan kültürü olması, aynı epizod olarak kabul edildiğinden çalışmaya alınmadı. Kültürlerden elde edilen tüm pozitif mantar izolatları da aynı kriterler kullanılarak çalışmaya dahil edildi, yani izolat, önceki benzer izolattan sonraki 2 hafta içinde aynı hastadan elde edilmişse dahil edilmedi. Kan kültüründe kontamine olanlar çalışmaya alınmadı. Kan kültür üremesi ile hastanın klinik bulguları ve laboratuvar bulguları beraber değerlendirildikten sonra pozitif kabul edildi. Çalışma süresi boyunca serviste yatan yetişkin hastalardan alınan kan kültürü için iki aerobik BacT/Alert kan kültürü kullanıldı. Deri %10 povidon-iyodin ve ardından %70 izopropil alkol ile hazırlandıktan sonra yatak başında kültür için kan alındı. Her iki ayrı damardan toplam 20 ml kan alında. Her bir aerobik şişeye 10 ml kan enjekte edildi.

Sonuçlar

379 aerob kan kültür (KK) şişesinde anlamlı üreme saptandı. Kan kültür üremelerinin büyük çoğunluğu (%97), 5 günlük kuluçka dönemi içinde pozitif sinyal verdi. Kan kültürlerinde üreyen mikroorganizmaların yaklaşık %46'sı gram negatif bakteri, %49'u Gram pozitif bakteri ve %5'i mantar olarak saptandı. Gram negatiflerden en sık Escherichia coli (E.coli) saptanırken, Gram pozitiflerden ise Streptococcus pneumoniae ve Staphylococcus aureus (S. aureus) saptandı. Tablo 1 de üreyen tüm mikroorganizmaların oranları verilmektedir.

Üreyen Mikroorganizma	N (%)
Gram-negative üremeler	**46**
Escherichia coli	17
Klebsiella oxytoca	3
Klebsiella pneumoniae	7
Serratia marcescens	12
Acinetobacter spp.	7
Gram-pozitif üremeler	**49**
Staphylococcus aureus	10

KNS	5
Enterococcus faecalis	5
Enterococcus faecium	5
Group A streptococci	3
Group G streptococci	2
Streptococcus pneumoniae	13
Alpha-hemolytic streptococci	6
Maya	**5**
Candida albicans	3
Candida glabrata	2

Yukarıdaki tabloda hastanede yatan hastaların kan kültürlerinden en sık izole edilen 15 organizmayı göstermektedir. En yaygın 4 organizma koagülaz negatif stafilokok (KNS), Staphylococcus aureus, Serratia marcescens ve E. coli idi. İzole edilen mantarlar arasında en sık Candida spp. türleri izole edildi. Bizim çalışmamızda gram pozitif ve gram negatif üremeler arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmadı. Mantar üremesi tüm kan kültürü üremelerinin %5'ine denk gelmektedir.

Tartışma

Bu çalışma, yatan hastalar arasında en yaygın kan dolaşımı enfeksiyonuna neden olan mikroorganizmaları ortaya koymakta ve klinisyenin kültür sonuçlarını beklerken ampirik antimikrobiyal tedaviyi seçmesi gerektiğinde, karar verme sürecinde faydalı olabilecek sürveyans bilgilerini sağlamaktadır. Sepsis ve menenjit gibi ciddi ve hayatı tehdit eden ve antibiyotik başlanması için dakikaların bile değerli olduğu enfeksiyonlarda, kan kültür sonuçlarını beklemeden ampirik antibiyotik başlamak gerekir. Çalışmamızda genel olarak, Gram-pozitif organizmalar, kan dolaşımı izolatları arasında baskın olmakla birlikte istatistiksel olarak fark bulunmadı. KNS toplam kan dolaşım enfeksiyonlarının %5 'inin oluşturdu. En yaygın organizma E. Coli idi, bunu Streptococcus pneumoniae, Serratia marcescens ve S. aureus izledi. Kan kültürü kontaminasyon oranlarının %2-6 arasında değiştiği bilindiğinden, organizmaların kan kültürlerinden izolasyonu mutlaka gerçek bakteriyemi yansıtmayabilir. Farklı çalışmalarda patojen sıklığı, zamana, bölgeye, hastane başlangıçlı (HB) veya topluluk başlangıçlı (TB) durumuna ve yaşa göre değişiklik göstermiştir. Bununla birlikte, S. aureus Kuzey ve Latin Amerika'da daha büyük bir KDE oranını temsil edenken (sırasıyla %24,5 ve %20,1), E. coli Avrupa ve Asya pasifik bölgesinde baskındır. Avrupa ve Asya pasifik bölgesinde E. colinin neden olduğu KDE oranı genel olarak sırasıyla %24,1 ve %26,0'dır. Latin Amerikada KDE'de etken olan S. aureus saptama sıklığında yıllar içinde büyük düşüşler görülmüştür. Latin Amerika'da 1997'den 2000'li yıllara geldiğimizde %21,5 düşüş görülmüştür. 2013'ten 2016 yıllarına geldiğimizde %16.4'le bu düşüş devam etmiştir. Asya-Pasifik bölgesinde yine aynı yıllarda S. Aureus sıklığında azalma görülmüştür. Sırasıyla %20,8 ve %13,9. S. pneumoniae sıklığı, çalışma döneminde, özellikle Latin Amerika'da 1997'den 2000'e %4,0, 2013'ten 2016'ya %0,4 azalmıştır. Asya-Pasifik bölgesinden de aynı durum söz konusudur, %4,6 ve %0,9 azalmıştır. Buna karşılık, E. coli ve K. pneumoniae sıklıkları tüm bölgelerde artmış, en büyük artışlar Avrupa ve Asya-Pasifik bölgelerinde olmuştur. Acinetobacter spp. Latin Amerika ve Asya-Pasifik bölgelerinde (sırasıyla %4,4 ve %3,2), başka yerlere kıyasla daha yüksek KDE oranlarını temsil etmektedir. Tüm Enterobacteriaceae izolatları arasında MDR Enterobacteriaceae sıklığı 1997'den 2000'e gelindiğinde %6.2, 2013'ten 2016'ya gelindiğinde %15,8'e yükselmiştir. Enterobacteriaceae özellikle hastane kaynaklı KDE izolatları arasında en yüksekti. Enterobacteriaceae arasında MDR sıklığı bölgeye göre değişiklik göstermekte olup, en yüksek oranlar Latin Amerika'da (%28.1) gözlenmiştir. ESBL fenotip E. coli, ESBL fenotip Klebsiella spp. ve CRE fenotipleri de sürveyans süresi boyunca yıllar içerisinde artış göstermiştir. Kan kültürlerinden izole edildiğinde KNS'nin klinik önemi her zaman değerlendirilmelidir. Kan kültürlerinden izole edilen KNS'lerin bazıları

cilt bulaşı olabilir. Bazı çalışmalar, KNS'lerin %85'e kadarının gerçek bakteriyemiden ziyade kontaminasyonu temsil ettiğini bildirmiştir. Ancak zaman zaman bunların gerçek klinik önemini belirlemek zor olabilir. Bununla birlikte, son yıllarda KNS, uzun süreli kalıcı kateter olan hastalarda, vasküler greftler, protez kalp kapakçıkları ve protez eklemler gibi tıbbi cihazların artan kullanımı nedeniyle önemli bir hastane patojeni haline gelmiştir. Birleşik Devletler Hastaneleri için Ulusal Hastane Enfeksiyonu Sürveyans Sistemi tarafından bildirildiği üzere, son yıllarda fungal kan enfeksiyonlarının insidansının 1980'de %5.4 ve 1990'da %9.9 oranlarıyla arttığı bildirilmiştir. Bu çalışmada mantarlar toplam izolatların %5'ini oluşturmuştur. Mantarların çoğu Candida spp türleridir. Birçok çalışmada, C. albicans'ın kandideminin en yaygın nedeni olduğunu bildirmeye devam etmektedir. Bununla birlikte, kan dolaşımı patojenleri arasında albicans olmayan Candida'nın artan sayılarına yönelik eğilimler de bildirilmiştir. Flukonazol ile ampirik tedavi, C. albicans'a karşı uygun olsa da, diğer candida türlerine karşı etkili olmayabilir.

Rutin antimikrobiyal sürveyans sistemi uluslar, bölgeler ve yerel sağlık kuruluşları için paha biçilmez bir araçtır, çünkü tedavi kılavuzlarını oluşturmak, uygun ampirik antimikrobiyal tedavinin reçete edilmesine yardımcı olmak, hatta yeni tedavi rejimlerini belirlemek için bizlere veri sağlar. Uluslararası ve ulusal çalışmalar bilgilendirici ve eğitici olmasına rağmen, bireysel hastalarla ilgili karar vermede sınırlı yarar sağlar. Bunun yerine bu tür kararlar esasen yerel sürveyans sisteminden alınan yerel istihbarata dayanmalıdır. Antimikrobiyal kullanım sürveyansının sonuçları sadece yerel değil sıklıkla uluslararası olarak uygulanabilir. Modern enfeksiyon yönetimi dünyasında antimikrobiyal direnç ve antimikrobiyal kullanım sürveyans çalışmalarının önemi göz önüne alındığında, bunların kalıcı olduğu açıktır. Geleceğe en iyi ve en yararlı bilgiyi sunmak için, gözetim çalışmalarının irili ufaklı, küresel ve yerelden oluşan zengin bir karışımı şarttır.

Kaynaklar

1.Reimer LG, Wilson ML, Weinstein MP. Update on detection of bacteremia and fungemia. Clin Microbiol Rev. 1997;10: 444-65.

2.Opota O, Croxatto A, Prod'hom G, Greub G. 2015. Blood culture-based diagnosis of bacteraemia: state of the art. Clin Microbiol Infect 21:313– 322.

3.Kahlmeter G. The ECO7SENS Project: a prospective, multinational, multicentre epidemiological survey of the prevalence and antimicrobial susceptibility of urinary tract pathogens—interim report. J Antimicrob Chemother 2000; 46(Suppl A):15–22.

4.Nylén T, Saeedi B, Borg C, Ullberg M, O ¨zenci V. 2013. The performance of4differentsupplementsand5bloodculturebottlestypesindetectionof bacteria and Candida spp. in simulated sterile body fluid cultures. Diagn Microbiol Infect Dis 77:1–4.

5.Weinstein MP, Reller LB, Murphy JR, Lichtenstein KA. The clinical significance of positive blood cultures: a comprehensive analysis of 500 episodes of bacteremia and fungemia in adults. I. Laboratory and epidemiologic observations. Rev Infect Dis. 1983;5:35-53.

6.Kirn TJ, Mirrett S, Reller LB, Weinstein MP. 2014. Controlled clinical comparisonofBacT/AlertFAPlusandFNPlusbloodculturemediawith BacT/AlertFAandFNbloodculturemedia.JClinMicrobiol52:839–843.

7.Jarlier V, Nicolas MH, Fournier G, Philippon A. Extended broad-spectrum beta-lactamases conferring transferable resistance to newer beta-lactam agents in Enterobacteriaceae: hospital prevalence and susceptibility patterns. Rev Infect Dis. 1988;10:867-78.

8.Marshall DA, McGeer A, Gough J, et al. Impact of antibiotic administrative restrictions on trends in antibiotic resistance. Can J Public Health 2006; 97:126–31.

9.Kollef MH. Broad-spectrum antimicrobials and the treatment of serious bacterial infections: getting it right up front. Clin Infect Dis 2008; 47(Suppl 1):S3–13.

10.Souvenir D, Anderson DE, Palpant S, Mroch H, Askin S, Anderson J, et al. Blood cultures positive for coagulase-negative staphylococci: antisepsis, pseudobacteremia, and therapy of patients. J Clin Microbiol. 1998;36:1923-6.
11.Mirrett S, Petti CA, Woods CW, Magadia R, Weinstein MP, Reller LB. 2004. Controlled clinical comparison of the BacT/Alert FN and the standard anaerobic SN blood culture medium. J Clin Microbiol 42:4581– 4585.
12.McNamara JF, Righi E, Wright H, Hartel GF, Harris PNA, Paterson DL. 2018. Long-term morbidity and mortality following bloodstream infection:a systematic literature review. J Infect 77:1–8
13.Cosgrove SE, Sakoulas G, Perencevich EN, Schwaber MJ, Karchmer AW, Carmeli Y. 2003. Comparison of mortality associated with methicillin-resistant and methicillin-susceptible Staphylococcus aureus bacteremia: a meta-analysis. Clin Infect Dis 36:53–59.
14.Edmond MB, Ober JF, Dawson JD, Weinbaum DL, Wenzel RP. 1996. Vancomycin-resistant enterococcal bacteremia: natural history and attributable mortality. Clin Infect Dis 23:1234 –1239.
15.Falagas ME, Tansarli GS, Karageorgopoulos DE, Vardakas KZ. 2014. Deaths attributable to carbapenem-resistant Enterobacteriaceae infections. Emerg Infect Dis 20:1170 –1175.
16.Skogberg K, Lyytikainen O, Ollgren J, Nuorti JP, Ruutu P. 2012. Population-based burden of bloodstream infections in Finland. Clin Microbiol Infect 18:E170 –E176.
17.Burton DC, Edwards JR, Horan TC, Jernigan JA, Fridkin SK. 2009. Methicillin-resistant Staphylococcus aureus central line-associated bloodstream infections in US intensive care units, 1997–2007. JAMA 301: 727–736.
18.Johnson AP, Davies J, Guy R, Abernethy J, Sheridan E, Pearson A, Duckworth G. 2012. Mandatory surveillance of methicillin-resistant Staphylococcus aureus (MRSA) bacteraemia in England: the first 10 years. J Antimicrob Chemother 67:802– 809.
19.Laupland KB. 2013. Incidence of bloodstream infection: a review of population-based studies. Clin Microbiol Infect 19:492–500.

EVALUATION OF STRAIGHTENING OF RIVER MEANDERS IN VIEW OF FLOOD RISK

Fatih Dikbaş[1*]
[1]*Pamukkale University, Faculty of Engineering, Civil Engineering Department, Denizli, Turkey.*
ORCID Code: 0000-0001-5779-2801

ABSTRACT

Meanders are U-shaped or S-shaped curves generating generally in the downstream sections of stream beds. The meanders have various direct and indirect positive influences on the environment. In this study, the benefits of the meanders are emphasized and an evaluation of the negative impacts of the straightening studies especially made in the recent years in our country is presented in view of flood risk.

Meanders are natural structures that decrease the flow velocities of the rivers. At the same time, they increase the instantaneous water storage in the river and consequently the meanders mitigate floods and decrease their negative impacts. The rivers flowing through some settlements mitigate floods with the help of the meanders they have and protect the social and economic life in those settlements. They provide fields very suitable for farming because of the alluvial deposits accumulating on the banks of the meanders in the floods and the settlement of sediments due to low flow velocity. The Büyük Menders River in Turkey, which took its name because of the meanders it has, is a good example for this process.

This study also presents some examples from the United Kingdom and the United states with causes and effects where the meanders in some rivers were straightened in the past and then re-meandered by demolishing the straightened channels. It was observed that the straightening projects have caused great harms like increasing the influence of floods, deterioration of ecological balance, decrease in diversity of living creatures, increase in sediment transport, loss of rich soil due to erosion and decrease in contribution to the groundwater and it was long ago understood that meanders should not be straightened. Also in our country, similar channel straightening projects are being applied on the Büyük Menderes River and other rivers having meanders and some meanders are being removed.

Under the light of these examples, it should be stated that the meanders of our rivers including the Büyük Menderes River, should not be straightened unless it is very necessary and should be preserved for protection against floods which might have negative impacts especially on settlements or for decreasing the impacts of the floods if we consider the future of our groundwaters and agricultural productivity and the previously straightened sections should be re-meandered.

Keywords: Meanders of Rivers, Channel Straightening, Re-meandering, River Restoration, Flood Prevention

AKARSU MENDERESLERİNİN DOĞRUSALLAŞTIRILMASININ TAŞKIN RİSKİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih Dikbaş[1*]
[1]*Pamukkale Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, Denizli, Türkiye.*
ORCID Code: 0000-0001-5779-2801

ÖZET

Menderes, akarsu yataklarında genellikle düşük eğimli mansap kesimlerinde meydana gelen U-şekilli veya S-şekilli kıvrımlardır. Menderesler çevreye doğrudan ve dolaylı olarak çeşitli faydalar sağlamaktadır. Bu çalışmada, menderesleriin faydaları üzerinde durulmakta ve özellikle son yıllarda ülkemizde menderesleriin doğrusallaştırılmasına yönelik uygulanan çalışmaların taşkın riski açısından değerlendirilmesi sunulmaktadır.

Menderesler akarsuların akış hızlarını azaltan doğal yapılardır. Aynı zamanda akarsuyun barındırdığı anlık su miktarını artıran ve bu sebeple de taşkınları geciktiren ve etkisini azaltan oluşumlardır. Bazı şehirlerin yerleşim merkezlerinden geçen akarsular, sahip oldukları menderesler sayesinde taşkını geciktirerek yerleşim merkezlerindeki sosyal ve ekonomik hayatı da korur. Su hızının azalması nedeniyle sedimentlerin çökelmesi ve taşkınlarda menderes kenarlarında biriken alüvyonlar sayesinde tarıma çok elverişli alanlar sağlar. Türkiye'de, adını sahip olduğu menderesleriden alan Büyük Menderes Nehri buna çok güzel bir örnektir.

Bu çalışmada ayrıca, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı nehirlerdeki menderesleriin, geçmişte düz kanallar yapılmak suretiyle iptal edilip, yıllar sonra bu kanalları yıkarak menderesleriin tekrar aktif hale getirildiğini gösteren örnekler, sebepleri ve sonuçları ile incelenmiştir. Yapılan boykesit düzleştirme çalışmalarının, taşkınların etkisinin artması, ekolojik dengede bozulma, canlı çeşitliliğindeki azalma, sediment hareketlerinde artış, erozyona bağlı verimli toprak kaybı ve yeraltı suyu beslenmesindeki azalma gibi büyük zararlara neden olduğu görülmüş ve menderesleriin iptal edilmemesi gerektiği çok uzun zaman önce anlaşılmıştır. Ülkemizde de Büyük Menderes Nehri ve diğer menderesli nehirler üzerinde benzer kanal düzleştirme çalışmaları yapılmakta ve bazı menderesler ortadan kaldırılmaktadır.

Bu örnekler ışığında, ülkemizdeki Büyük Menderes Nehri dahil akarsularımızın sahip oldukları menderesleriin; yeraltı sularımızın ve tarımsal verimliliğimizin geleceği, özellikle yerleşim yerlerini olumsuz etkileyecek taşkın felaketlerinin önlenmesi ya da zarar verici etkilerinin en aza indirgenmesi için çok mecbur kalınmadıkça düzleştirilmemesi ve korunması, ayrıca daha önceden doğrusallaştırılmış kesimlerin de tekrar menderesli hale getirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akarsu Menderesleri, Boykesit Doğrusallaştırma, Yeniden Menderesleme, Akarsu Islahı, Taşkın Koruma

GİRİŞ

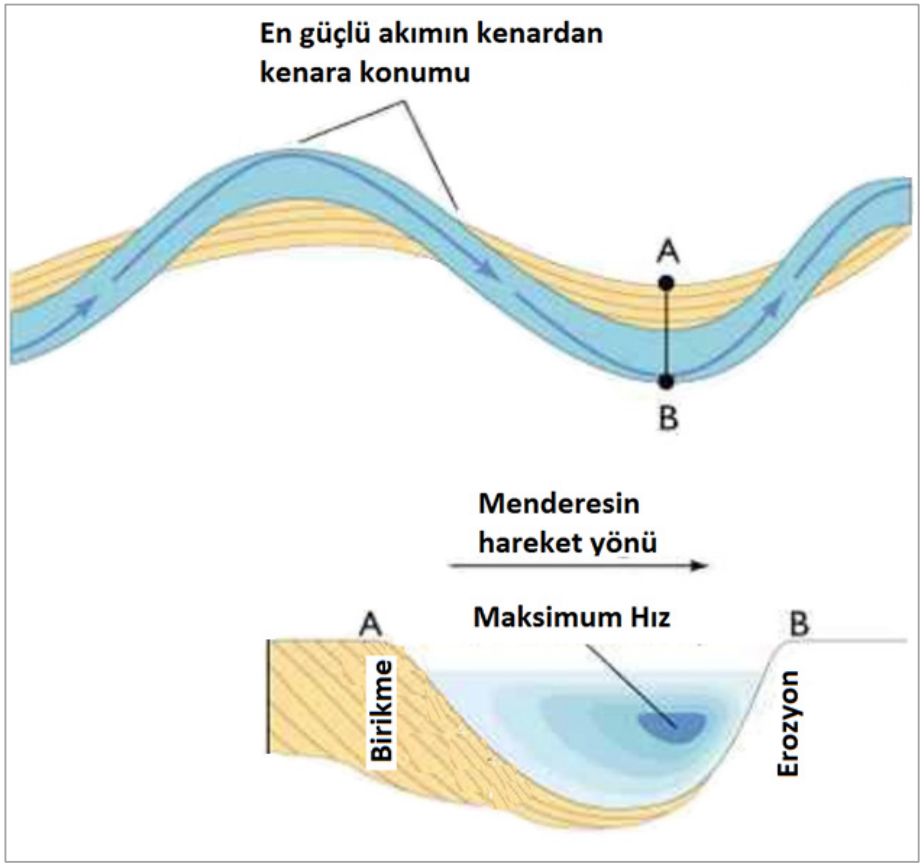
Ülkemiz de dahil olmak üzere dünyanın bir çok yerinde aşırı yağışlar sebebiyle meydana gelen taşkınlar hem tarımsal arazilerde hem de kentlerde büyük maddi hasarlara yol açmakta ve can kayıplarına neden olmaktadır. İklim değişikliğine bağlı olarak şiddetli yağışların frekansındaki artışlar da son yıllarda taşkınların daha fazla yaşanmasına neden olmaktadır. Taşkınlara bağlı hasar ve kayıpların önüne geçmek için geliştirilmiş bazı yöntemler mevcuttur. Bu çalışmada, bu yöntemlerden bir tanesi olan menderesleriin doğrusallaştırılması yönteminin nehir ve ilgili havza üzerindeki etkilerinin, Büyük Menderes Nehri üzerinde yapılan boykesit doğrusallaştırma çalışmaları ve diğer ülkelerdeki örneklerle beraber incelenmesi amaçlanmıştır.

Akarsuyun, az eğimli olduğu yerlerde yatağı içerisinde meydana getirdiği kıvrımlı boykesite sahip kesimlerine "menderes" denir. Menderesler genellikle "S" ve "U" harflerine benzerler.

Şekil 1. Menderes Örneği, Kauto Nehri - Küba (https://tr.wikipedia.org/wiki/Menderes)

İçbükey kenarlar akıntı sebebiyle zamanla aşınıp oyulurken, dışbükey kenarlarda meydana gelen birikmeler mendereslerin oluşmasını sağlar. Erozyona uğrayan yatak kenarları nispeten dik, birikmenin olduğu yatak kenarları ise eğimlidir.

Şekil 2. Mendereslerin Oluşum Şeması (https://www.slideshare.net/001Umer/meandering-rivers-3038577) (Görsel uyarlanmıştır.)

Ülkemizde Menderesler

İsmini yaptığı mendereslerden alan ve Batı Anadolu'nun en büyük ve en önemli nehri olan Büyük Menderes ve Küçük Menderes nehirleri, ülkemizdeki en iyi örneklerdir. Büyük Menderes Nehri 584 km uzunluğa sahip olup, tarımsal verimliliği ile ünlü Büyük Menderes Ovası'na can vermektedir. Büyük Menderes Nehri'nde görülen taşkınlar her ne kadar bir doğal afetmiş gibi görünse de, Büyük Menderes Ovası verimliliğini bu taşkınlardan gelen verimli alüvyonlara borçludur.

Şekil 3. Büyük Menderes Nehri ve ovasının bir bölümünün uydudan görünümü (Google Earth programı)

MATERYAL VE YÖNTEM

Mendereslerin Doğrusallaştırılması

Eğimi az olan ovalarda görülen menderesler, aşırı yağışlar sonucu kapasitelerinin üzerinde su alıp taşarak geniş arazilerin sular altında kalmasına sebep olur. Bu taşkınların önemli sebeplerinden birisi, aslında taşkın koruma yöntemi olarak akarsuyun daha yüksek eğimli yukarı bölgelerinde uygulanan kanal doğrusallaştırma ve düzenleme çalışmalarıdır. Bu yöntem, uzun yıllardır kademe kademe Büyük Menderes Nehri üzerinde de uygulanmaktadır.

Şekil 4. Büyük Menderes Nehri üzerinde bir menderes örneği (Google Earth - 2013)

Şekil 5. Şekil 5'in 2017 deki durumu (Google Earth - 2017)

Boykesit Doğrusallaştırma Yönteminin Zararları

Akarsu boykesit doğrusallaştırma çalışmalarının birçok öngörülebilir olumsuz etkileri vardır. Boykesit doğrusallaştırma uygulaması yapılırken nehir yatağının derinliği ve genişliği artırılarak yatak ıslah edilir ve nehrin sahip olduğu menderesler yok olur. Menderesslerin olmaması kanal taban eğimini ve dolayısıyla nehir akış hızını artırarak mümkün olduğunca karada bulunmasını istediğimiz tatlı suyun yani kullanılabilir suyun daha çabuk bir şekilde denize ulaşmasına sebep olur. Nehrin uzunluğu azaldığı ve akarsu taban eğimi yükseldiği için anlık su taşıma kapasitesinde önemli bir azalma olur ve bu durum hem düzleştirmenin yapıldığı bölgede hem de mansap kesimlerinde taşkın riskini önemli derecede yükseltir.

Nehrin taşıdığı alüvyonlar denize daha yüksek miktarlarda boşaldığı için nehrin etrafındaki verim zamanla azalır. Hem menderesler hem de zamanla kendiliğinden koparak oluşan minik göller sayesinde sağlanan biyolojik çeşitliliğe büyük zarar verir. Nehrin yüzölçümü azaldığı için azalan buharlaşma, zamanla iklim değişikliğine sebep olur. Nehir uzunluğunun azalması ve hızın artması ile toprağa sızıp yeraltı sularını beslemesi gereken nehir suyunun azalmasına sebep olur. Su hızının artması ise erozyonun artmasına ve yüzyıllar boyunca birikmiş olan verimli toprakların kısa sürede kaybedilmesine sebep olur.

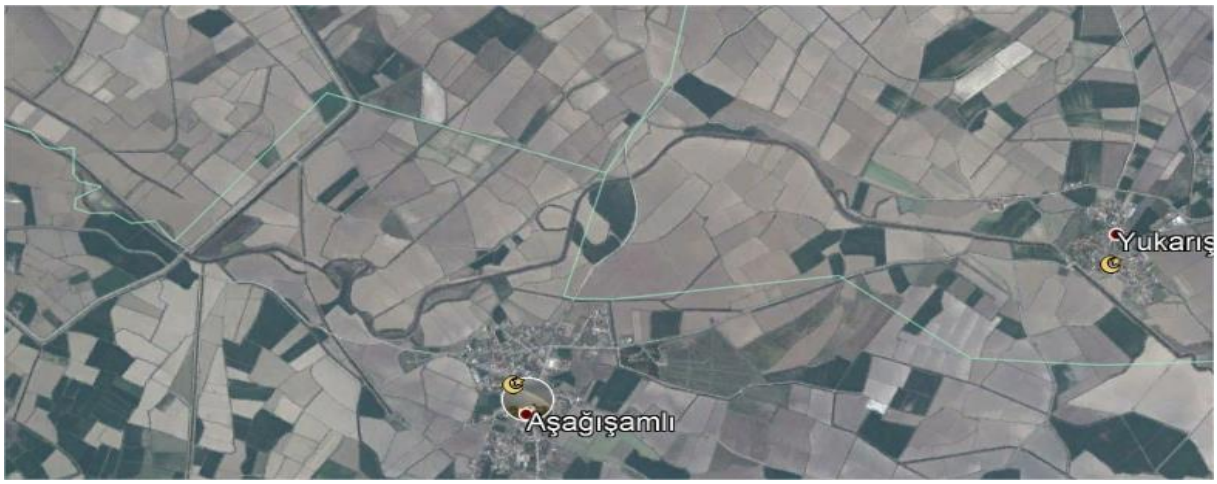
Doğrusallaştırma çalışmalarının diğer bir olumsuz etkisi, Florida'daki Kissimmee Nehri örneğinde olduğu gibi sulak alanların zamanla kuraklaşması ve yok olmasıdır (Hinnant, 1970). Bununla birlikte, bu çalışmaların akarsu balık popülasyonlarında azalmaya da sebep olduğu gösterilmiştir (EPA, 2007). Kuzey Missouri, Chiron Nehri'nde yapılan bir çalışmada, doğrusallaştırma çalışmalarından önce nehirde 21 farklı balık türü varken, doğrusallaştırmadan sonra balık türü sayısının 13'e düştüğü ve balık popülasyonunun %80 oranında azaldığı belirlenmiştir (Congdon, 1971).

Şekil 6. Nehir yatağı ıslah örneği, Akören Mahallesi, Afyon (http://suyonetimi.ormansu.gov.tr)

Şekil 7. Doğrusallaştırma sonucu iptal edilen bir menderes örneği (solda); menderes ve yerine yapılan kanalın uzunluğunun Google Earth'e entegre olan ölçme programı ile belirlenmesi (sağda).

Şekil 8. Büyük Menderes Nehrinden bir bölüm (Google Earth).

Şekil 9. Şekil 8'deki nehir bölgesinin boykesit doğrusallaştırması öncesi ve sonrası (Google Earth)

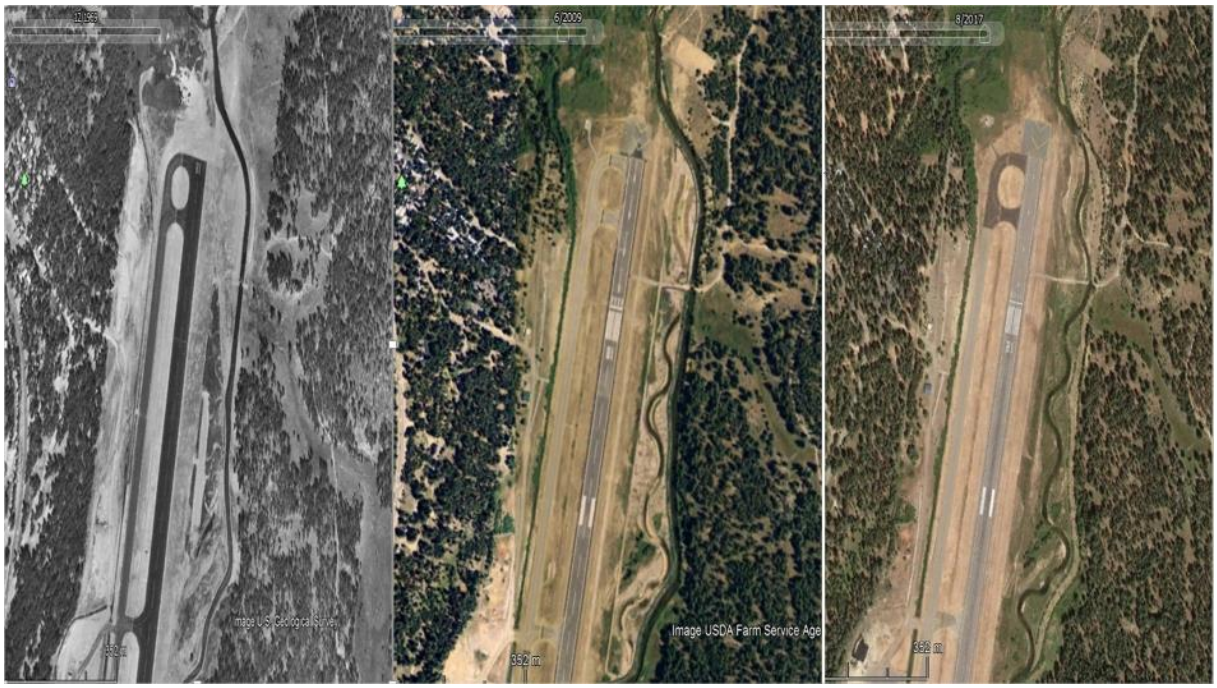
Çeşitli Ülkelerden Örnekler

İngiltere'de daha önce denenmiş olan bu yöntemin zararları tespit edilince, Rother Nehri'nde yapılan boykesit doğrusallaştırma işlemleri iptal edilerek, doğrusallaştırılmış nehir kısımları eski menderesli haline döndürülmüştür.

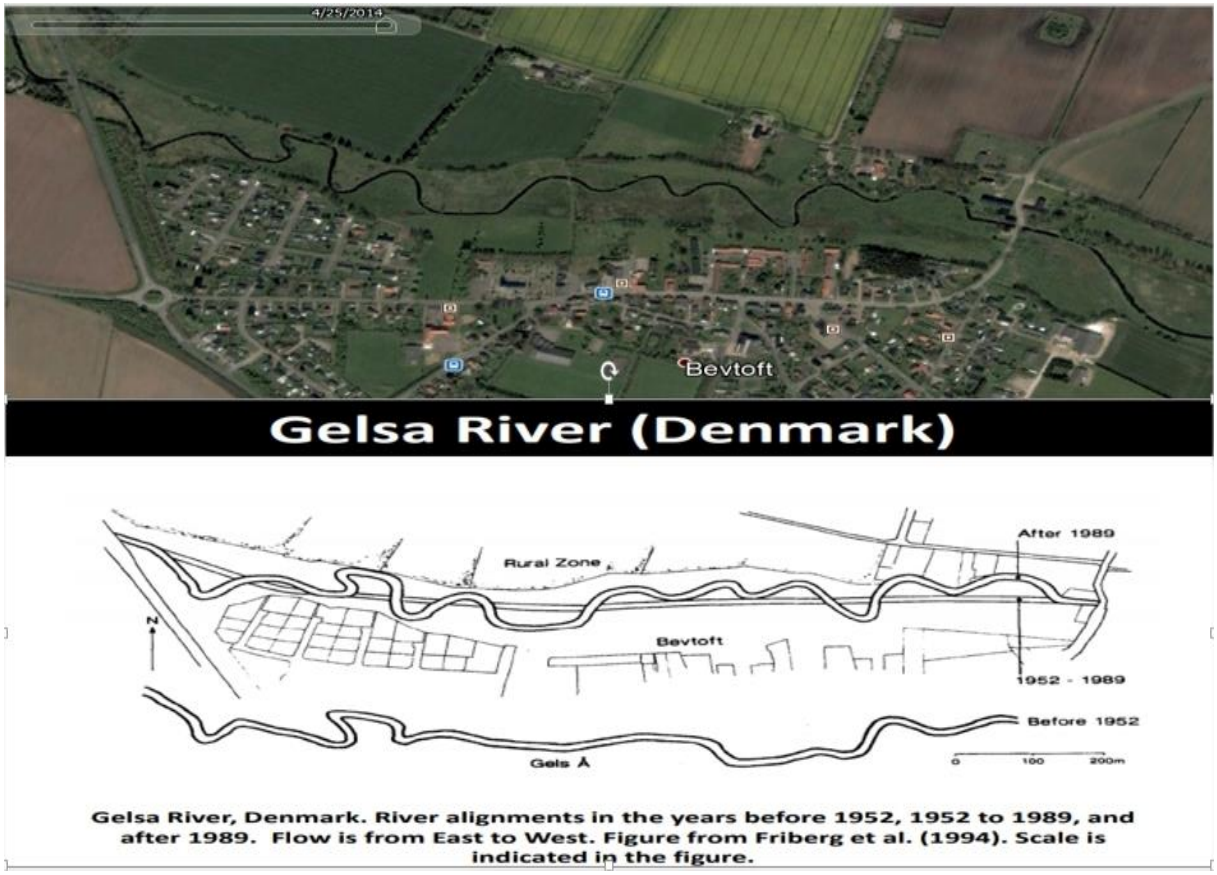
Şekil 10. İngiltere'deki River Rother Nehri'nin öncesi ve sonrası (Google Earth)

Amerika Birleşik Devletleri Sakremento – Nevada sınırındaki Lake Tahoe Havalimanı yanındaki South Lake Nehri de 1969 yılında doğrusallaştırılmasına karşın 2009 yılında tekrar eski haline getirilerek mendereslendirilmiştir.

Şekil 11. South Lake nehrinde 1969-2009 yılları arasındaki boykesit değişimi (Google Earth)

Danimarka'nın Bevtoft kentinde 1952 yılında tamamen düzleştirilen nehir, 1989 yılında eski halinden daha fazla menderese sahip olacak şekilde yeniden ıslah edilmiştir.

Şekil 12. Danimarka Gelsa nehrinde yapılan boykesit çalışması ve yıllar sonra iptal edilmesi (https://vtchl.illinois.edu/rvrmeander/)

Akarsularda yapılan bu doğrusallaştırma çalışmalarının ortaya çıkardığı hasarların önüne geçmek için, yukarıdaki örenklerde de görüldüğü gibi, doğrusallaştırmanın zararlarının görüldüğü yerlerde yeniden menderesleme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Örneğin, Sear et al., (2000), yaptıkları modelleme çalışmasında, akarsularda yapılan yeniden menderesleme işleminin ve dolayısıyla akarsu anlık taşıma kapasitesinin yükseltilerek kanaldaki su derinliğinin azaltılmasının, düzenlemenin yapıldığı kesitin 30 km mansabında bulunan bir kent merkezinde taşkın suyu derinliğini %20 oranında azalttığını göstermişlerdir (Dixon et al., 2016).

SONUÇ

Menderesli akarsularda taşkından korunma amacıyla yapılan boykesit doğrusallaştırma çalışmalarının akarsuyun hızının artması ve akarsuyun taşıyabildiği anlık su hacmini azaltması sebebiyle etkili bir taşkına karşı koruma yöntemi olmadığı gibi, nehir ve havza ekolojisi açısından da sağlıklı bir yöntem olmadığı görülmektedir. Bu kanıya destek olarak da teknik açıdan gelişmiş ülkelerde daha önceden yapılan boykesit doğrusallaştırma uygulamalarının da teker teker iptal edilip nehrin eski haline getirilerek başka yöntemlere başvurulduğu görülmektedir.

Nehir ekolojisi birden fazla faktöre bağlı kompleks bir sistemdir. Taşkınlardan korunmak için seçilecek yöntem belirlenirken bu kompleks sistemin bütün faktörleri hesaba katılmalı ve nehir-havza sağlığını korumak birinci önceliğimiz olmalıdır.

KAYNAKLAR

Congdon JC 1971. Fish populations of channelized and unchannelized sections of the Chariton River, Missouri. In Schneberger E, Funk JE (eds.). Stream Channelization–A Symposium. North Central Division, American Fisheries Society, pp. 52–62.

Dixon SJ, Sear DA, Odoni NA, Sykes T, Lane SN 2016. The effects of river restoration on catchment scale flood risk and flood hydrology. Earth Surface Processes and Landforms. DOI: 10.1002/esp.3919

EPA 2007. National Management Measures to Control Nonpoint Source Pollution from Hydromodification (Report). EPA 841-B-07-002.

Hinnant L 1970. Kissimmee River. In Marth D, Marth M (eds.). The Rivers of Florida. Sarasota, FL: Pineapple Press. ISBN 0-910923-70-1.

http://suyonetimi.ormansu.gov.tr/anasayfa/resimlihaber/17-04-13/Büyük_Menderes_ve_Akarçay_ile_Batı_Akdeniz_ve_Burdur_Havzaları_Taşkın_Yönetim_Planının_Hazırlanması_Projeleri_Kapsamında_1_Arazi_Seyahati_Gerçekleştirildi.aspx

http://www.docev.org.tr/etkinliklerimiz.aspx?etkinlikID=562

http://www.rvrmeander.org/shortcourses/2011/TAHOE/presentations/RVR_Meander_-_Short_Course_Tahoe_2011_-_River_remeandering.pdf

https://www.slideshare.net/001Umer/meandering-rivers-3038577

Sear D, Wilcock DN, Robinson M, Fisher K 2000. River channel modification in the UK. The Hydrology of the UK: A Study of Change. 55-81.

REMOVAL OF COPPER(II) IONS FROM AQUEOUS SOLUTIONS BY ADSORPTION ON KAOLIN: KINETIC AND EQUILIBRIUM STUDIES

Yalçın Altunkaynak
Batman University, Vocational School of Technical Sciences, 72100 Batman, Turkey
ORCID Code:0000-0003-2562-9297

ABSTRACT

In this study, kaolin was evaluated for the removal of Cu(II) ions from aqueous solutions. The characterization of kaolin was investigated using scanning electron microscopy-energy dispersion spectroscopy (SEM-EDS) for surface morphology, specific surface area measurements using BET method, structural analysis using X-ray diffractometry and surface functional groups using Fourier transform infrared spectroscopy (FT-IR). The kinetic data obtained at different temperatures were applied to pseudo first order, pseudo second order, Weber-Morris diffusion model and Elovich kinetic equations. The applicability of Langmuir, Freundlich, Temkin and Dubinin-Radushkevich (D-R) adsorption isotherms was evaluated to better understand the adsorption process. The removal of copper was followed pseudo second order kinetic and Langmuir model of isotherms. The adsorption capacity for Cu(II) was obtained to be 1.5049, 1.6178 and 2.2217 mg/g at 298, 308 and 318 K, respectively. Thermodynamic data were revealed for Gibbs free energy(ΔG^o) the heat of adsorption(ΔH^o) and entropy (ΔS^o) of Cu(II) ions. It was found to be -17.79 kj/mol, 40.04 kj/mol and 194.08 j/mol respectively. It has been seen that kaolin is an effective and alternative material for the uptake of Cu (II) ions from the aqueous medium due to its availability and low cost.

Keywords: Kaolin, Adsorption, Copper, İsotherm, Kinetic.

ADSORPTION OF NICKEL (II) IONS FROM AQUEOUS SOLUTION USING KAOLIN: EQUILIBRIUM, KINETIC, AND THERMODYNAMIC STUDIES

Mutlu Canpolat
Batman University, Vocational School of Technical Sciences, 72100 Batman, Turkey
ORCID Code:0000-0002-3771-6737

ABSTRACT

This study describes the evaluation of kaolin for the removal of Ni(II) ions from aqueous solutions. The characterization of kaolin was investigated using scanning electron microscopy-energy dispersion spectroscopy(SEM-EDS), BET method, X-ray diffractometry and Fourier transform infrared spectroscopy (FT-IR). The kinetic data obtained at different temperatures were applied to pseudo first order, pseudo second order, Weber-Morris diffusion model and Elovich kinetic equations. As a result of the adsorption kinetic data, it was determined that the adsorption of Ni(II) metal ion fits the second-order kinetic model. The applicability of Langmuir, Freundlich, Temkin and Dubinin-Radushkevich (D-R) adsorption isotherms was evaluated to better understand the adsorption process. The results showed that the isotherm data fit the Langmuir isotherm model, which corresponds to chemisorption and possible irreversibility of the process. The adsorption capacity for Ni (II) was calculated to be 0.7937, 0.9628 and 1.0937 mg/g at 298 K, 308 K and 318 K, respectively. Thermodynamic data were revealed for Gibbs free energy(ΔG^o) the heat of adsorption(ΔH^o) and entropy(ΔS^o) of Ni(II) ions. It was found to be -13.17 kj/mol, 21.4 kj/mol and 118.01 j/mol respectively. Thermodynamic studies showed that the adsorption of Ni(II) ion on kaolin is spontaneous and exothermic. It has been seen that kaolin is an effective and alternative material for the uptake of Ni(II) ions from the aqueous medium due to its availability and low cost.

Keywords: Kaolin, Adsorption, Nickel, İsotherm, Kinetic.

DETERMINATION OF MOTHERS' DIAGNOSIS OF SAFETY MEASURES FOR HOME ACCIDENTS

Tuğba Uzunçakmak[1], Şeyma Nur Hepokur[2*]

[1]Yozgat Bozok University, Faculty of Health Sciences, Nursing Department, Yozgat, Turkey.
*[*2]Yozgat Bozok University, Faculty of Health Sciences, Nursing Department, Yozgat, Turkey.*
[1]ORCID Code: 0000-0001-7614-7728
[2]ORCID Code: 0000-0001-8953-1016

ABSTRACT

Aim: This research was conducted to determine the mothers' status of diagnosing safety precautions for home accidents.

Method: The research was conducted in descriptive type. The data were collected using the "Descriptive Information Form" and the "Scale for Diagnosing the Safety Precautions of the Mother for Home Accidents in 0-6 Years Old Children". 60 mothers filled the data collection tools. Descriptive statistics, parametric and non-parametric tests were used in the analysis of the data. Ethics committee permission and mothers's permission were obtained to conduct the study.

Results: The mean age of the mothers participating in the study was 31.58±4.78 years and it was determined that 88.3% of them were university graduates, 70% were working and 45% of them had income equal to their expenses. 48.3% of the mothers stated that their child had a home accident and 61.9% stated that the home accident experienced was a fall. 51.7% of the children who had a home accident were male. The total mean score of the mothers' scale for diagnosing safety measures for home accidents is 173.78±16.80. It was determined that the mean score of the scale for the diagnosis of safety measures for home accidents of non-working mothers was higher than that of working mothers, and this difference was statistically significant ($p<0.05$).

Conclusion: As a result of the research, it was determined that the children of nearly half of the mothers participating in the study had a home accident and the most common home accident was falling. It was seen that the mothers' level of diagnosing safety measures for home accidents was at a good level and the mother's working status affected the diagnosis of safety measures for home accidents.

Recommendations: Home accidents are a risky and frequently encountered situation in the 0-6 age group. Although mothers have good levels of diagnostic safety measures for home accidents, because of home accidents are unexpected and can develop at any time, pictures, videos, etc. for individuals interested in mother or child care, it is recommended to organize awareness and reminder trainings with methods.

Keywords: mother, home accidents, safety precautions

ANNELERİN EV KAZALARINA YÖNELİK GÜVENLİK ÖNLEMLERİNİ TANILAMA DURUMLARININ BELİRLENMESİ

Tuğba Uzunçakmak[1], Şeyma Nur Hepokur[2*]

[1]Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Yozgat, Turkey.
*[*2]Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Yozgat, Turkey.*
[1]ORCID Code: 0000-0001-7614-7728
[1]ORCID Code: 0000-0001-8953-1016

ÖZET

Amaç: Bu araştırma annelerin ev kazalarına yönelik güvenlik önlemlerini tanılama durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı tipte yapılmıştır. Veriler "Tanıtıcı Bilgi Formu" ve "0-6 Yaş Çocuklarda Annenin Ev Kazalarına Yönelik Güvenlik Önlemlerini Tanılama Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama araçlarını 60 anne doldurmuştur. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, parametrik ve non-parametrik testler kullanılmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için etik kurul izni ve annelerden izin alınmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması 31.58±4.78 olup %88.3'ünün üniversite mezunu, %70'inin çalıştığı ve %45'inin gelirinin giderine eşit olduğu saptanmıştır. Annelerin %48.3'ü çocuğunun ev kazası geçirdiğini, %61.9'u yaşanan ev kazasının düşme olduğunu ifade etmiştir. Ev kazası geçiren çocukların %51.7'si erkektir. Annelerin ev kazalarına yönelik güvenlik önlemlerini tanılama ölçeği toplam puan ortalamaları 173.78±16.80'dir. Çalışmayan annelerin ev kazalarına yönelik güvenlik önlemlerini tanılama ölçeği puan ortalamalarının çalışan annelere göre daha yüksek ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Sonuç: Araştırma sonucunda araştırmaya katılan annelerin yaklaşık yarısının çocuğunun ev kazası geçirdiği ve en çok yaşanan ev kazasının düşme olduğu tespit edilmiştir. Annelerin ev kazalarına yönelik güvenlik önlemlerini tanılama durumlarının iyi düzeyde olduğu ve annenin çalışma durumunun ev kazalarına yönelik güvenlik önlemlerini tanılamayı etkilediği görülmüştür.

Öneriler: Ev kazaları 0-6 yaş çocuk grubunda risk taşıyan ve sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Annelerin ev kazalarına yönelik güvenlik önlemlerini tanılama düzeyleri iyi olmasına karşın ev kazaları beklenmedik ve her an gelişebilecek bir durum olması nedeniyle anne veya çocuk bakımı ile ilgilenen bireylere yönelik resim, video vb. yöntemlerle farkındalık ve hatırlatma eğitimlerinin düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: anne, ev kazaları, güvenlik önlemleri

SURROGACY AS A CURRENT PROBLEM IN FAMILY LAW: CONCEPT, TYPES AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE SURROGACY CONTRACT

İhsan HÜSEYİN
Dr. Instructor Member, Yalova University, Faculty of Law, Department of Private Law, Civil Law Department Lecturer, Yalova/ Turkey
ORCID Code: 0000-0003-0785-4861

ABSTRACT

The issue of surrogacy, brought about by science and medical technology in the field of alternative reproduction, is one of the most current issues of family law. This situation is not unique to the Turkish legal system.In the legal systems of all countries of the world, a solution to this legal problem posed by the times is sought, taking into account its various aspects.

In the study, surrogacy has also been discussed in terms of Islamic law and legal systems under the influence of Islamic law, and a wide space has been devoted to the opinions put forward in this regard.In the legal systems mentioned as well, there is a difference of opinion on the issue of surrogacy.

Although the doctrine tries to put the Turkish legal system in the category of countries that prohibit surrogacy and it is claimed that there is a regulation (Regulation on Assisted Reproductive Treatment Practices and Assisted Reproductive Treatment Centers) that prohibits it, we believe that this is not the right approach.In fact, if the reason for the invalidity was the regulation in question, the reason for the invalidity of the surrogacy contract would not have been discussed in the doctrine until today.As it is known, the mentioned issue is still controversial among juristis. Moreover, even if the aforementioned attitude is accepted as correct, it is thought-provoking and not a correct approach that such an important legal problem brought about by the developments is prohibited by a regulation in Turkish law.In our opinion, there is a real legal vacuum in Turkish law regarding surrogacy, which the legislator needs to bend and regulate in detail.The reason for the prohibitive attitude in the doctrine is the strict application of the principle of 'mater semper certa est' (Mother is always evident), which has been accepted to be absolutely true to this day.Considering the values and moral understanding of Turkish society, surrogacy may be considered as immoral. However, there is no such violating in gestational surrogacy.In our opinion, gestational surrogacy is not contrary to Turkish law, morality and public order.

Keywords: surrogacy, pedigree, genetic mother, artificial insemination, alternative reproductive

AİLE HUKUKU AÇISINDAN GÜNCEL BİR MESELE OLAN TAŞIYICI ANNELİK: KAVRAM, ÇEŞİTLERİ VE TAŞIYICI ANNELİK SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

İhsan HÜSEYİN
Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, Medeni Hukuk ABD Öğr, Üyesi, Yalova/ Türkiye
ORCID No: 0000-0003-0785-4861

ÖZET

Bilimin ve tıp teknolojisinin alternatif üreme alanında meydana getirdiği taşıyıcı annelik konusu aile hukukunun en güncel konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sadece Türk hukuk sistemine özgü bir durum değildir. Bütün dünya ülkeleri hukuk sistemlerinde çağın getirdiği bu hukuki soruna farklı yönlerini dikkate alınarak çözüm aranmaktadır.

Çalışmada taşıyıcı annelik İslam hukuku ve İslam hukukunun etkisinde olan hukuk sistemleri açısından ele alınmış olup ve bu hususta ileri sürülen görüşlere geniş yer ayrılmıştır. Bahsedilen hukuk sistemlerinde de taşıyıcı annelik hususunda görüş ayrılığı hâkimdir.

Taşıyıcı annelik sözleşmesini hukuken geçersiz olarak nitelendiren görüşün savunucuları arasında da geçersizliğin sebebi hususunda görüş ayrılığı hâkimdir. Bunun kamu düzenine aykırılıktan kaynaklandığını ileri süren yazarların yanı sıra hukuka ve ahlaka aykırılık teşkil ettiği ya da kişilik haklarına aykırılık teşkil ettiğini ileri süren yazarlar da vardır. Bunların dılında bu sözleşmenin geçersiz

değerlendirilmesinin sebebinin bu güne kadar hâkim olan '*mater semper certa est' (*Anne her zaman bellidir) ilkesine aykırılık teşkil ettiği ve sonuç olarak anneyle çocuk arasındaki soybağı ve miras ilişkisi bakımından sorun yaratması olduğunu ileri süren görüş de vardır.

Doktrinde, Türk hukuk sistemi taşıyıcı annelik sözleşmesini yasaklayan ülke kategorisine sokulmaya çalışılsa da ve bunu yasaklayan düzenlemenin (Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik) olduğu ileri sürülse de bunun doğru bir yaklaşım olmadığı kanaatindeyiz. Esasen geçersizliğin sebebi söz konusu yönetmelik olsaydı, taşıyıcı annelik sözleşmesinin geçersizlik sebebi doktrinde bugüne kadar tartışılıyor olmazdı. Bilindiği gibi bahsedilen konu halen hukukçular arasında tartışmalıdır. Kaldı ki sözü edilen tutum doğru kabul edilse bile, gelişmelerin meydana getirdiği bu denli önemli bir hukuki sorunun Türk hukukunda bir yönetmelik hükmüyle yasaklanmış olması düşündürücüdür ve doğru bir yaklaşım değildir. Kanaatimizce Türk hukukunda taşıyıcı annelik hususunda kanun koyucunun eğilip detaylı bir şekilde düzenlemesi gereken gerçek bir boşluk vardır. Doktrindeki yasaklayıcı tutumun sebebinin bu güne kadar kesinlikle doğruluğu kabul edilen '*mater semper certa est' (*Anne her zaman bellidir) ilkesinin katı bir şekilde uygulanmasıdır. Türk toplumunun değerlerini ve ahlak anlayışını göz önünde bulundurarak belki de taşıyıcı annelik ahlaka aykırı olarak değerlendirilebilir. Ne var ki gestasyonel taşıyıcı anneliğin ayrı tutulması gerekir. Kanaatimizce gestasyonel taşıyıcı anneliğin Türk hukukuna, ahlaka ve kamu düzenine aykırı bir yönü yoktur.

Anahtar Kelimeler: Taşıyıcı annelik, soybağı, genetik anne, suni döllenme, alternatif üreme

GİRİŞ

Geçmişi binlerce yıl önceye dayandırılıyor olsa da bugünkü anlamıyla taşıyıcı annelik yirminci yüz yılın seksenli yıllarında ortaya çıkmıştır.

Taşıyıcı annelik " Bir kadının yapılan anlaşma gereği, doğumundan sonra çocuğu isteyen çifte veya bir kadına vermek üzere karnında taşımasına taşıyıcı annelik denir" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu itibarla birden fala taşıyıcı annelik vardır. Söz konusu çeşitlendirme taşıyıcı anneliğin taraflarını, bir para karşılığı yapılıp yapılmadığı ve diğer hususları göz önünde bulundurarak yapılmaktadır. Taşıyıcı annelik hususunda dünya ülkeleri hukuk sistemleri üçe ayrılmaktadır. Bunlardan ilki taşıyıcı anneliği hukuka uygun olarak değerlendirip onu detaylı bir şekilde düzenler. Bir diğer hukuk sistemi ise taşıyıcı anneliği açık bir şekilde yasaklar. Bu iki grubun arasında bu hususta herhangi bir düzenleme öngörmeyen ülke hukuk sistemleri de bulunmaktadır. Taşıyıcı anneliği yasal olarak kabul eden hukuk sistemlerinde bile taşıyıcı annelik sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalıdır.

Çoğu hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslam hukukunda ve İslam hukukunun etkisinde olan Arap ülkeleri hukuk sistemlerinde de taşıyıcı anneliğin geçerliliği tartışmalıdır. Bir grup yazar İslam hukuku açısından bunun mubah olduğunu savunurken, diğer bir grup yazar bunun yasak (haram) olduğu kanaatindedir. Ne var ki taşıyıcı anneliği yasak olarak değerlendiren yazarlar arasında geçersizlik sebebi konusunda görüş ayrılığı hâkimdir. Üçüncü bir grup yazar ise, taşıyıcı anneliğin kısmen (bir halde) geçerli olduğunu ileri sürmektedir.

Genel olarak öğretide yapılan değerlendirmelerde taşıcı anneliğe farklı sebeplerle başvurulduğu ifade edilmektedir.

Karşılaştırmalı olarak ele alınan bu çalışmamızda taşıyıcı annelik kavramı hususunda genel bilgi aktarıldıktan sonra, bunun türleri ve bu türlerin hangi kriterlere göre belirlendiği sorularına cevap aranmıştır. Bunun yanı sıra taşıyıcı anneliği kabul eden hukuk sistemleri göz önünde bulundurularak konusu taşıyıcı annelik olan sözleşmenin şekli ve hukuki niteliği incelenmiştir.

Türk hukuk doktrininde hukukçuların çoğu taşıyıcı annelik sözleşmesinin kesin hükümsüz olduğu kanaatindedir. Ancak geçersizlik sebebi konusunda aralarında görüş birliği yoktur. Çalışmada bu hususla ilgili düzenlemeler ve ileri sürülen görüşler göz önünde bulundurularak taşıyıcı anneliğin bazı çeşitlerinin Türk hukukuna uygunluğu ve uygulanmasının mümkün olup olmadığı üzerinde durulmuştur.

I. TAŞIYICI ANNELİK KAVRAMI

Bazı yazarlar taşıyıcı annelik uygulamasının geçmişini binlerce yıl önceye dayandırmaktadırlar (Abdüddaim, 2007, s. 64). Bunlara göre tarihte ilk olarak Hz. İbrahim bu yolla çocuk sahibi olmuştur. Bugünkü anlamıyla taşıyıcı annelik ise yirminci asrın seksenli yıllarında Avrupa ve Amerika'da kiralık rahim adı altında ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Bu tarihte taşıyıcı annelik (kiralık annelik) şirket ve acenteler halinde vücut bulmaya başlamıştır. Bu bağlamda Avrupa'da ilk taşıyıcı annelik acentesini (Avrupa uluslararası taşıyıcı annelik acenteliği) Amerikalı bir avukat (Nobel Ken) Almanya'nın Frankfurt şehrinde açmıştır (Hamza, 2007, s. 23). Doktrinde dünyanın ilk taşıyıcı annelik merkezi olarak nitelendirilen Frankfurt girişiminden sonra Amerika Michigan eyaletinde bir başka taşıyıcı annelik ajansı açılmıştır. Acentenin açıldığı ilk gün 12 taşıyıcı annelik (rahmini kiraya verme arzusunu içeren) talebini teslim almıştır. Haber acentelerinin aktardığı bilgilere göre Amerika'da bugün 15 rahim kiralaması merkezi vardır. Rahim kirası bedelinin ise 17 bin Amerikan Doları olduğu beyan edilmektedir. Rahim kiralaması ücreti, taşıyıcı annelik yapmak isteyen kadınla acente arasında yapılan sözleşme metninde yer alır. Söz konusu acenteler aracılığıyla yüzlerce çocuk dünyaya gözünü açmıştır. Günlük gazetelerde kiralık rahim (taşıyıcı annelik) ihtiyacı ilanları sıkça verilmektedir (Gunim, 1998, s. 246-247). Bu da doktrinde bazı hukukçular tarafından haklı olarak eleştirilmektedir. Bunlara göre yoksul Amerikan ve üçüncü dünya kadınlarının rahimleri satılık ve kiralık ürün haline gelmektedir; kadınlar, gebelik ve doğumun meşakkatini çekmeksizin zürriyet sahibi olmak isteyen zengin ve varlıklı kişiler tarafından istismar edilmektedirler (Abdüddaim, 2007, s. 67-68).

Doktrinde taşıyıcı annelik " bir kadının yapılan anlaşma gereği, doğumundan sonra çocuğu isteyen çifte veya bir kadına vermek üzere karnında taşımasına taşıyıcı annelik denir" şeklinde tanımlanmaktadır (Acebey, 2002, s. 177; Aydın, 2014 s. 38). Başka bir deyişle bir kadının gebe kalamaması ya da çocuk doğurmasının çok riskli olduğu hallerde, bu kadının çocuğunu onun yerine karnında taşıyan kadına taşıyıcı anne ve bunun edimine de taşıyıcı annelik denildiği ifade edilmektedir (Yılmaz, 2002, s. 6; Turgut, 2016, s. 107).

Arap ülkeleri hukuk doktrininde taşıyıcı annelik, farklı adlarla anılmaktadır. Rahmin kiralanması sözleşmesi anlamına gelen "İcare'ül Erham" tabiri bunların en yaygın olanıdır (Bkz. Abdüddaim, 2007, s. 56-57). Söz konusu hukuk sistemlerinde "İcare'ül Erham" şu şekilde tanımlanmaktadır: "Rahmindeki sağlık problemlerinden dolayı hamile kalması imkânsız olan bir kadının kocasının spermiyle döllenmiş yumurtasını bir başka kadının rahminde taşımasını taahhüt ettiği ivazlı veya ivazsız olarak yaptığı sözleşmedir"(Hathut, 1991, s. 488 ; Abdüddaim, 2007, s. 56).

Çocuk doğduktan sonra kendilerine verilmesi konusunda taşıyıcı anne ile anlaşan çifte öğretide sosyal veya gönüllü aile adı verilmektedir. Oysa bizim çalışmamız "gestasyonel taşıyıcı annelik" çeşidiyle sınırlı olduğu için, biz onları genetik anne ve baba olarak adlandırılmalarının daha isabetli olduğunu düşünmekteyiz.

Doktrinde genel itibarıyla taşıcı anneliğe ne için başvurulduğu birden fazla sebebe dayandırılmaktadır. Bunların başında çocuk sahibi olmak isteyen annenin sağlık problemleri gelmektedir. Buna göre evli olan veya olmayan bir kadının bedensel yapısı veya genetik bir hastalığı yüzünden hamileliği kaldıramayacak durumda olması sebebiyle kendisine ait yumurtanın kendi rahminde ya da yapay olarak döllendirilmesi sonrasında bir taşıyıcı annenin rahmine yerleştirilmesi söz konusudur. Taşıyıcı anne yöntemiyle çocuk sahibi olmak isteyen kariyer planları yapan anne adaylarının başvurduğu bir yoldur. Hatta homoseksüel ilişki içerisinde çocuk sahibi olmak isteyenlerin de bu yola başvurduğu ifade edilmektedir (Aydın, 2014, s. 38.).

II. ÇEŞİTLERİ

Taşıyıcı annelik bir para karşılığı yapılıp yapılmamasına ve başkaca hususlar göz önünde bulundurarak farklı yönlerden ayırıma tabi tutulmaktadır. Bizim çalışmamız biyolojik yetersizliği sebebiyle çocuk sahibi olmayan kadının yumurtasının kocasının spermiyle suni döllenme (laboratuar ortamında) sonucu elde edilen embriyonun üçüncü bir kadının rahminde yerleştirilmesi yoluyla gerçekleştirilen çeşidiyle sınırlanmıştır. Bu çeşit taşıyıcı anneliğe doktrinde "gestasyonel taşıyıcı annelik" adı verilmektedir. Ancak çalışmada bilgi bütünlüğünü göz önünde bulundurarak yalnız gestasyonal taşıyıcı annelik değil, taşıyıcı anneliğin diğer çeşitleri hakkında da bilgi aktarılmıştır.

Doktrine bakıldığında taşıyıcı annelik türleri ve bu türlerin dayandırıldığı esaslar hakkında görüş birliğinin olmadığı görülür. Başka bir ifadeyle taşıyıcı annelik türleri ve bunların adlandırılması konusunda doktrinde bir bütünlük yoktur. Ancak genel itibarıyla çocuk sahibi olmak isteyen annenin yumurtasının kullanılıp kullanılmadığına göre, klasik taşıyıcı annelik ve gestasyonel taşıyıcı annelik ve bunun bir para karşılığı yapılıp yapılmadığına göre, ticari taşıyıcı annelik ve alelade taşıyıcı annelik olmak üzere dörde ayrılmaktadır (Turgut, 2016, s. 108).

1. Geleneksel Taşıyıcı Annelik

Doktrinde bu çeşit taşıyıcı anneliğin kökleri çok eskilere dayanan bir çeşit annelik olduğu ifade edilmektedir. Çok eskilere dayandırılan bir inanışa göre, Hz. Yakup'a eşi bir köle hediye etmiş ve bu köleden doğan çocuk Hz. Yakup ile eşinin kabul edilmiştir (Erol, 2012, s. 60; Aydın, 2014, s. 38).

Türk kaynaklarında bu çeşit taşıyıcı annelik, ikame annelik ve yedek annelik olarak da adlandırılmaktadır (Metin, 2002, s. 8; Kalkan-Oğuztürk, 2011, s. 197; Turgut, 2016, s. 108). Bu çeşit taşıyıcı annelikte çocuk sahibi olmak isteyen ancak biyolojik engeli olan kadının kocasının spermi ile taşıyıcı annenin yumurtasının döllendirilmesi sonucu elde edilen embriyonun taşıyıcı annenin rahmine yerleştirilmesi söz konusudur (Kırkbeşoğlu, 2006, s. 76; Metin, 2002, s. 8; Kalkan- Oğuztürk, 2011, s. 198; Turgut, 2016; s. 108). Bu çeşit taşıyıcı annelikte, biyolojik yani doğuran anne aynı zamanda genetik annedir. Zira bu halde taşıyıcı anne sadece rahmini kullandırmamakta ayrıca yumurtasını da bir başka kadının kocasının spermiyle döllenmesine müsaade etmektedir. Bu da spermin taşıyıcı annenin rahmine enjekte edilmesi (aşılama yöntemi) ya da harici döllenme (tüp bebek yöntemi) yoluyla gerçekleştirilebilir (Yılmaz, 2002, s. 9). Kullanılan yöntem bir önem arz etmemektedir.

2. Gestasyonel Taşıyıcı Annelik

Burada çocuk sahibi olmak isteyen kadının yumurtaları sağlıklıdır. Ne var kio, rahmindeki hastalıklar sebebiyle gebe kalması mümkün olmuyor ya da çocuğu rahminde taşıyabilecek yeterliliğe sahip değildir. Bu durumda kadının yumurtası tüp bebek (vitro fertilizasyon) yöntemiyle laboratuar ortamında döllenir ve taşıyıcı annenin rahmine yerleştirilir. Çalışmamız bu çeşit taşıyıcı annelikle sınırlıdır.

3. Ticari Taşıyıcı Annelik

Çeşit farkı gözetmeksizin taşıyıcı annelik bir para karşılığı yapılıyorsa ticari taşıyıcı annelik söz konusu olur. Taşıyıcı annelik karşılığında bir ücret alınıyor olması halinde buna kiralık anne denildiği ifade edilmektedir (Aydın, 2014, s. 38). Genel itibarıyla taşıyıcı annelik para karşılığı yapıldığı için Arap ülkeleri hukuk doktrininde taşıyıcı annelik rahim kiralaması "İcaret'ül Erham" adıyla anılmaktadır. Bu konuda yapılan sözleşmeye de rahim kira sözleşmesi "icaret'ül ehram" denilmektedir.

4. Ticari Olmayan Taşıyıcı Annelik

Taşıyıcı annelik bir bedel karşılığı yapılmıyorsa, ticari olmayan taşıyıcı annelikten söz edilir. Doktrinde, taşıyıcı annenin herhangi bir bedel almaması halinde bunun ödünç anne olarak adlandırıldığı bilgisi yer almaktadır (Aydın, 2014, s. 38).

5. Diğer Taşıyıcı Annelik Çeşitleri

Bazen çocuk sahibi olmak isteyen anne ve babanın her ikisi de biyolojik engelleri nedeniyle çocuk sahibi olma imkânları bulunmayabilir. Bu gibi hallerde üçüncü kişilerden temin edilen yumurta yine başka bir erkeğin spermiyle döllendirerek taşıyıcı annenin rahmine yerleştirirlerse, bir başka çeşit taşıyıcı annelik söz konusu olur. Bu halde çocuğu doğuran taşıyıcı annenin yanında ayrıca çocuk sahibi olmak isteyen gönüllü anne-baba ile üreme hücreleri kullanılan genetik anne-baba söz konusu olacaktır. Bu durumda çoklu anne ve babalı bir hukuki ilişki söz konusu olacaktır. Başka bir deyişle bu halde birden fazla hukuki işlem, birden çok anne ve birden fazla babadan bahsedilir.

III. TAŞIYICI ANNELİK SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI, ŞEKLİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Taşıyıcı Annelik Sözleşmesinin Tarafları

1. Genel Olarak

Yukarıda çalışmamızın "gestasyonel" taşıyıcı annelik, yani çocuk sahibi olmak isteyen çiftten alınan yumurta ve spermin döllenme operasyonu sonucu taşıyıcı annenin rahmine yerleştirilmesinden ibaret olan taşıyıcı annelik çeşidiyle sınırlı olacağı ifade edilmiştir. Haliyle bu sözleşmenin tarafları çocuk sahibi olmak isteyen çift ve para karşılığı ya da karşılıksız olarak rahmini kullandıran taşıyıcı annedir. Bu sözleşme gereğince embriyo sahibi çiftler edimi karşılığı taşıyıcı anneye belli bir karşılık taahhüt ederken, taşıyıcı anne de doğum sonrası çocuğu genetik anne ve babaya teslim etmeyi taahhüt etmektedir. Taşıyıcı annelik sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmesidir. Taşıyıcı annenin karşılıksız olarak bu taahhütte bulunmuş olması gerçekleştirilen sözleşmenin iki tarafa borç yükleyen niteliğini etkilemez. Zira sözleşme karşılıksız olarak yapılmış olsa da, genetik anne ve babanın hamilelik süresince taşıyıcı anneye bakma annenin ve çocuğun sağlığını korumaya yönelik yükümlülükleri devam eder. Belki de bu halde sözleşmeyi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme değil, eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak nitelendirmek daha doğru olur. Taşıyıcı annenin edimi karşılığında ücret alması durumunda bu sözleşmenin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğunda tereddüt edilmemelidir.

Genel itibariyle gestasyonel taşıyıcı annelik sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olması hasebiyle tarafların sözleşme yapma ehliyetine sahip olmaları gerekir. Ne var ki burada taşıyıcı anne bakımından kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hakkın kullanılması söz konusu olduğu için, sınırlı ehliyetsiz olsa bile söz konusu sözleşmeyi yapması mümkündür. Sözleşmenin geçerliliği için, yasal temsilcisinin izin veya icazeti gerekli değildir. Bununla birlikte çiftler (genetik anne ve baba) ayrıca borç altına girdikleri için sınırlı ehliyetsiz olmaları halinde yasal temsilcilerinin rızası aranır.

Burada üzerinde durulması gereken husus, işlemin ameliyatı gerçekleştirecek hekimle olan yönüdür. Taraflar arasında sözleşmenin gerçekleşmesini sağlayan, yani taşıyıcı annenin, genetik anne ve babanın (gönüllü aile) çocuğu dünyaya getirmesine yardımcı olan tıp merkezleri veya hekim ile taraflar arasında meydana getirilen sözleşmedir. Bu sözleşmenin tarafları kimlerdir? Çalışma konumuz olan (gestasyonel) taşıyıcı annelik sözleşmesinde sadece taşıyıcı anne değil, genetik anne ve baba (gönüllü aile) da tıbbi müdahaleye tabi tutulmaktadır. Bu itibarla burada da çok taraflı kendine özgü (sui generis) bir sözleşme söz konusudur. Burada sadece taşıyıcı anne değil, genetik anne hatta babanın da hasta olarak nitelendirilmesi gerekir. Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 4. maddesine göre hasta sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı bulunan kimse olarak ifade edilmektedir. İncelediğimiz taşıyıcı annelik uygulamasında genetik anneve babadan (gönüllü aileden) üreme hücreleri (yumurta ve sperm) alınarak suni döllenme operasyonu sonucu elde edilen embriyo taşıyıcı annenin rahmine yerleştirilir. Bu itibarla her üçüncünün de hasta olarak nitelendirilmesi mümkündür (Turgut, 2016, s. 112-114).

Taşıyıcı annelik diğer sözleşmeler gibi bazı yönleriyle sözleşmelere hakim olan genel kurallara tabidir. Ne var ki edimin ifasına başlandığı daha doğrusu embriyonun taşıyıcının annenin rahmine yerleştirildiği andan itibaren iradeyi bozan sebeplere (yanılma, aldatma, korkutma) ya da gabine dayanarak sözleşmenin iptali zordur. Zira bu durum ceninin hayat hakkına bir saldırı olarak değerlendirilir (Muhammed, 1995 (H. 1416), s. 125).

2. Sözleşme Taraflarında Bulunması Gereken Şartlar

Taşıyıcı annelik sözleşmesinin geçerliliği varsayımı üzerinden hareket eden hukukçular, sözleşmenin tarafları olan taşıyıcı anne ile gönüllü ebeveynde (embriyo sahibi genetik anne ve baba) bulunması gereken şartları aşağıdaki gibi görmektedirler:

a. Taşıyıcı Annede Bulunması Gereken Şartlar:

aa. Evli Olmaması:

Taşıyıcı annelik yapacak kadının başka bir erkekle evlilik bağının bulunmaması gerekir. Bu şartın aranmasının sebebi, nesep karışıklının önüne geçmek olduğu belirtilmelidir.

bb. İddet Süresinin Geçmiş Olması:

Eşi vefat eden ya da boşanan kadının taşıyıcı annelik sözleşmesini yapabilmesi için iddet (bekleme) süresinin geçmiş olması gerekmektedir (Muhammed, 1995 (H. 1416), s. 101-102). Bunun sebebi de nesep karışıklığın önüne geçmektir. Zira çocuğun iddet süresi içinde doğması halinde, çocukla vefat eden ya da boşanan eski koca arasında soybağı kurulmuş olur.

cc. Yaşının Uygun Olması ve Sağlığının Yerinde Olması Gerekir

Taşıyıcı annelik sözleşmesi yapmak isteyen kadının yaşının ve sağlık durumunun hamile kalmasına uygun olması gerekir. Konuyu Mısır hukuku açısından ele alan bir yazara göre, taşıyıcı annelik yapmak isteyen kadının en az on altı yaşını doldurmuş olması gerekir. Mısır hukukunda yasal evlenme yaşı on altı yıldır. Bu şartın yanı sıra taşıyıcı annelik yapacak kadının cenine geçebilecek hiçbir hastalığının olmaması gerekir (Muhammed, 1995 (H. 1416), s.102; Abdüddaim, 2007, s. 112). Meseleye Türk hukuku yönünden bakıldığında taşıyıcı annenin hukuken muteber olan yaşa gelmiş olması, yani on yedi yaşını tamamlamış olması gerekir. Ancak bu halde yasal temsilcisinin rızası aranır.

dd. Yasal Temsilcinin Rızası

Taşıyıcı annelik yapacak kadının sınırlı ehliyetsiz olması halinde yasal temsilcisinin rızasının elde edilmesi gerekmektedir (Muhammed, 1995 (H. 1416), s.103; Abdüddaim, 2007, s. 112.). Oysa kanaatimizce taşıyıcı annenin genetik anne ve babayla yaptığı sözleşmede cenini rahminde taşımak dışında ayrıca mali bir taahhütte bulunmamışsa, sözleşmenin geçerliliği yasal temsilcisinin icazetine bağlı değildir. Zira taşıyıcı anne şahsına sıkı sıkıya bir hakkı kullanmıştır. Kişiye sıkı surette bağlanan hakların kullanılmasında ayrıca yasal temsilcinin izin veya icazeti aranmaz. Yine burada da meseleye Türk hukuku yönünden bakıldığında yasal temsilcinin rızasının gerekmemesi için, on sekiz yaşını tamamlamış olması gerekir.

b. Genetik Ebeveynde (Gönüllü Ailede) Bulunması Gereken Şartlar

Doğal yolla çocuk sahibi olamayan çiftler ancak taşıyıcı annelik yoluna başvurabilir. Bir sağlık engelinden dolayı ya da bazı hastalıklardan dolayı kadının rahmi hamile kalmasına ya da çocuğun normal bir şekilde doğmasına imkân bulunmuyorsa çiftlerin taşıyıcı annelik yoluna başvurarak çocuk sahibi olmaları mümkündür. Kısacası anne baba duygusunu yaşayabilmeleri için tek yol taşıyıcı annelik olmalıdır. Ayrıca tarafların fiilen karı koca olarak yaşıyor olmaları ve çiftlerin özellikle de kadının çocuk yapabilecek yaşta evlenmiş olmaları şartı aranır (Muhammed, 1995 (H. 1416), s.96-97). Buna göre ileri yaşta evlenen çiftlerin esasen çocuk sahibi olma ihtimalleri olmadığı için, taşıyıcı annelik yoluna başvurmaları mümkün değildir.

3. Sözleşme Taraflarının Yükümlülükleri

a. Genetik Ebeveynin (Gönüllü Ailenin) Yükümlülükleri

aa. Döllenmiş Yumurtanın Rahme Yerleştirme Masraflarını ve Diğer Giderleri Karşılama

Döllenmiş yumurta (embriyo) sahibi çift, kendilerine ait embriyonun taşıyıcı annenin rahmine yerleştirme operasyonun gerektirdiği bütün masrafları ve gebelik döneminde yapılan tıbbi kontrol ve tedavi giderlerini karşılamakla yükümlüdür. Bunun yanı sıra, gebelik döneminde taşıyıcı annenin kalacağı yerin temini ve bunun gerektirdiği masraflar, gıda giyim gibi yaşama giderlerini karşılama yükümlülüğü de genetik anne ve babaya (gönüllü aileye) aittir. Bunlara ilave olarak taşıyıcı annenin doğum sonrası sekiz haftalık süre için bakım masraflarının da embriyo sahibi çifte ait olacağı ileri sürülmektedir (es--Salihi, 2001, s.99). Burada önemle vurgulanması gereken husus şudur ki, taşıyıcı annelik sözleşmesi ivazsız yapılmış olsa da bahsedilen masraf ve giderleri ödeme yükümlülükleri vardır. İşte bu yüzden kanaatimizce taşıyıcı annelik ivazsız olarak yapılsa bile bunun tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak nitelendirmek doğru olmaz; belki bu halde sözleşmenin eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak nitelendirilmesi daha isabetli olur (Abdüddaim, 2007, s.134).

bb. Tazminat Yükümlülüğü

Döllenmiş yumurta sahibi anne ve baba, taşıyıcı annenin hamilelik döneminde uğrayacağı beklenmedik olağandışı zararları tazmin etmekle yükümlüdürler. Döllenmiş yumurta sahibi anne ve babanın bahsedilen tazminattan dolayı yükümlü tutulmaları için kusur aranmaz. Zira söz konusu tazminat nimet külfet esasına dayanır. Taşıyıcı annenin peşinen tazminat talebinde bulunmaktan vazgeçmesi, genetik anne ve babanın bahsedilen tazminat yükümlülüğünü bertaraf etmez. Zira vazgeçme, sorumsuzluk anlaşması kapsamında değerlendirilir. Bu gibi alanlarda ise, sorumsuzluk anlaşması geçerli değildir (Abdüddaim, 2007, s.134). Mesele Türk hukuku çerçevesinde ele alındığında, bir kusurun olmamasına rağmen taşıyıcı annenin tazminat talebinde bulunabilmesi için, kanunda bu sorunu düzenleyen ve fedakârlığın denkleştirilmesi esasına dayanın bir kuralın bulunması gerektiği düşünülebilir. Zira Türk hukukunda sorumluluk kusura dayalıdır; bir tazminattan söz edebilmek için kusur unsurunun gerçekleşmiş olması ya da kanun koyucu tarafının bir istisna öngörülerek bir kusursuz sorumluluk halinin öngörülmüş olması gerekir. Başka bir çözüm yolu olarak meseleyi vekâlet sözleşmesi çerçevesinde değerlendirilip taşıyıcı annenin vekil sıfatıyla tazminat talebinde bulunacağı düşünülebilir. Herhalde sözleşmeye bir hüküm koyarak bu gibi durumlarda tazminat sorununun bertaraf edilmesi mümkündür.

cc. Çocuğu Teslim Alma Yükümlülüğü

Taşıyıcı annelik yoluyla çocuk sahibi olmak isteyen genetik anne ve baba, çocuğu teslim almakla yükümlüdürler. Doğan çocuğun sağlık durumu bu yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz; doğuştan zihinsel ya da fiziksel bir engeli olsa veya başkaca sağlık problemi olsa da onlar çocuğu teslim almakla yükümlüdürler. Esasen embriyo kendilerine ait olduğu için, bahsedilen engellere ya da çocuğun sağlıklı olmadığına dayanarak kendisini teslim almaktan imtina edemezler.

dd. Taşıyıcı Annelik Ücretini Ödeme Yükümlülüğü

Taşıyıcı anneliğin bir ücret karşılığı yapılmasını tasvip etmesek de doktrinde taşıyıcı annelik sözleşmesinin ücret karşılığı ya da ücretsiz yapılabileceği ileri sürülmektedir. Bu durumda söz konusu sözleşmenin ücret karşılığı yapılması halinde, genetik anne ve babanın sözleşmeye göre kararlaştırılan ücretin tarafların mutabık kaldıkları yer ve zamanda ödemeleri gerekir. Burada önemle üzerinde durulması gereken husus, taşıyıcı anne kendi kusuru olmadan düşük yaparsa, yine de genetik anne ve babanın kendisine taşıyıcı annelik bedelini ödeme yükümlülükleri vardır. Zira taşıyıcı annenin borcu bir sonuç gerçekleştirmeden ibaret olmayıp bir özen gösterme borcudur (Muhammed, 1995 (H. 1416), s.130; Abdüddaim, 2007, s. 136). Bu yönüyle de taşıyıcı annenin rolü vekilinki gibidir.

b. Taşıyıcı Annenin Yükümlülükleri

aa. Cenini Koruma Yükümlülüğü

Taşıyıcı annenin sözleşme tamamlandığı andan itibaren, rahmini, döllenmiş yumurtanın yerleştirilmesine elverişli bir vaziyette karşı tarafa sunma yükümlülüğü vardır. Buna göre onun evli ya da hamile olmayacak, iddet (bekleme), adet ve lohusalık (nifas) dönemde olmayacak şekilde sağlıklı bir rahim sunma mükellefiyeti söz konusudur. Sözleşmenin yapılmasından itibaren taşıyıcı annenin embriyonun rahmine yerleştirilmesinden önce ve sonra ilgili doktorun talimatına uyma yükümlülüğü söz konusudur. Bu bağlamda sürece zarar verecek yiyecek ve içeceklerden ve bazı spor faaliyetlerinden kaçınması ve buna karşılık ilgili doktorun önerdiği yeme içme tarzı ve bazı sportif hareketleri yapması gerekir; gebeliğin devamı süresince dönüşümlü olarak tıbbi kontrollerin yapılmasına izin vermekle de yükümlüdür.

Yukarıda da ifade edildiği üzere taşıyıcı annenin borcu bir sonuç gerçekleştirme borcu olmayıp gerekli özeni gösterme borcundan ibarettir. Buna göre objektif ölçütlere göre (mutat, normal ya da orta zekâlı insandan beklenen davranış) gerekli özeni gösterdiği ispat ederse, sorumluluktan kurtulmuş olur. Çocuğun sağ ya da ölü doğmuş olması veya sakat doğmuş olmasının onun sorumluluğuna bir etkisi yoktur (Abdüddaim, 2007, s.140). Ancak doktrinde gösterilmesi gereken özen derecesinin taşıyıcı

annelik sözleşmesinin ivazlı ya da ivazsız yapılmış olduğuna göre değişeceği beyan edilmektedir. Buna göre sözleşme ivazsız yapıldığı hallerde taşıyıcı annenin özen yükümlülüğü yerine getirmiş olup olmadığı sübjektif, ivazlı olarak yapıldığı hallerde ise objektif ölçütlere göre belirleneceği ifade edilmektedir (Muhammed, 1995 (H. 1416), s.129; Abdüddaim, 2007, s. 140). Ancak biz aynı kanaatte değiliz. Bize göre ister ivazlı ister ivazsız yapılmış olsun taşıyıcı annenin sorumluluğunun objektif ölçütlere göre değerlendirilmesi gerekir. Böylece taşıyıcı anne özen yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulur.

bb. Çocuğu Teslim Etme Yükümlülüğü

Taşıyıcı anne, doğumun gerçekleştiği gün ya da sözleşmede tarafların kararlaştırdıkları yer ve zamanda çocuğu, genetik anne ve babaya teslim etme yükümlülüğü vardır. Genetik ebeveynden birinin vefatı durumda çocuk diğerine, her ikisinin vefatı halinde ise, vasiyet ettikleri kişiye teslim edilir. Genetik ebeveynler bu yönde bir vasiyette bulunmamışlarsa, çocuk yakınlarına teslim edilir. Çocuğun hiçbir yakınının bulunmaması ve taşıyıcı annenin çocuğu reddetmesi halinde yetkili mahkeme çocuğu devlete ait çocuk yetiştirme yurtlarına yerleştirilmesine karar verir (Abdüddaim, 1995 (H. 1416), s.130).

cc. Diğer Yükümlülükleri

Taşıyıcı annenin ayrıca sır saklama yükümlülüğü de vardır (Bkz. Atıyya, 2001; s. 334; Abdüddaim, 2007, s. 136).

B. Taşıyıcı Annelik Sözleşmesinin Şekli

Taşıyıcı anneliğin yasal olduğu ülkelerde kural olarak taşıyıcı annelik sözleşmesi herhangi şekle şartına tabi tutulmamaktadır. Ne var ki uygulamada yazılı olarak yapıldığının görüldüğü ifade edilmektedir (Erol, 2012, s. 118; Turgut, 2016, s. 112).

Taşıyıcı annelik sözleşmesinin yasallığını kabul eden Amerikan Birleşik Devletlerinin bazı eyaletlerinde tarafların haklarının ve borçlarının neler olduğunu gösteren standart sözleşme metinleri vardır (Turgut, 2016, s. 116).

C. Taşıyıcı Annelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

1. Türk Hukukunda

Doktrinde Türk hukukuna göre taşıyıcı annelik sözleşmesinin geçersiz olduğu bilgisi yer almaktadır. Ne var ki geçersizliğin sebebin ne olduğu konusunda görüş birliği yoktur. Genel akıma göre geçersizliğinin sebebi hukuka aykırı olmasıdır (Hatemi, 1976, s. 157-158; Kırkbeşoğlu, 2006 s. 72; Turgut, 2016, s. 110). Ancak taşıyıcı anneliğin karşılıksız yapılması halinde, ahlaka aykırılığın söz konusu olmayacağını savunan görüş de vardır. Burada sözleşmenin amacı çocuk sahibi olmaktır. Bu durumda tarafların ahlaka aykırı bir amaç güttükleri söylenemez. Bu görüşü ileri süren yazara göre, evlat edinmede evlatlığın başka bir aileye verilmesinde olduğu gibi taşıyıcı annelikte de çocuğun genetik anneye verilmesinin olumlu karşılanması gerekir (Nomer, 2000, s. 545-594). Ne var ki baskın görüşe göre, taşıyıcı annelik sözleşmesi karşılıksız yapılmış olsa bile, yine de işlem hukuka aykırılıktan dolayı geçersizdir (Kalkan-Oğuztürk, 2011, s. 396-397; Acebey, 2002, s.177; Turgut, 2016, s. 110). Zira bu halde de taşıyıcı anne doğuracağı çocuğu teslim etme yükümlülüğü altına girmektedir. Üstlendiği bu yükümlülük kişilik haklarını zedelemekte ve özgürlüğünden vazgeçme anlamına gelmektedir. Bu da TBK. m. 27 ve TMK. 23/II ihlali anlamına gelir. Taşıyıcı annenin doğuracağı çocuktan vazgeçmesi haliyle ahlaka aykırılık teşkil etmez. Ancak çocuktan vazgeçecek olmasının hukuken bağlayıcı bir sözleşmenin konusu haline getirilmesi veya bu vazgeçmenin satın alınması ahlaka aykırı olacaktır. Ayrıca taşıyıcı anneliğin kabul edilmesinin, gebelik dönemi süresince taşıyıcı annenin hem psikolojik hem de biyolojik açıdan yıpranmasının göz ardı edilmesi anlamına geleceği ifade edilmektedir (Kırkbeşoğlu, 2006, s. 72; Turgut, 2016, s. 110-111).

Yukarıda da ifade edildiği üzere, doktrinde taşıyıcı annelik sözleşmesi TBK. m. 27 ve TMK. m. 23 kapsamında hukuka aykırı olması sebebiyle geçersiz bir işlem olduğu ileri sürülmektedir. Söz konusu sözleşmenin imkânsızlık sebebine dayandırarak geçersiz olduğunu ileri süren görüş de mevcuttur. Buna

göre yapay döllenme konusunu düzenleyen Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkındaki Yönetmelik taşıyıcı anneliğe izin vermemektedir (Kırkbeşoğlu, 2006; s. 73; Turgut, 2016, s. 111). Bu itibarla hukuki imkânsızlıktan dolayı yine TBK. m. 27 uyarınca bu sözleşme geçersidir. Bu görüşe katılmak zordur. Çünkü yönetmelikler esasen kanunların uygulama şeklini gösterir. Oysa biz hukukumuzda taşıyıcı annelik sözleşmesinin geçersiz olduğunu öngören bir kanuni hükmün var olduğu kanaatinde değiliz.

Yukarıda aktarılan görüşe benzer bir başka görüş, Türk hukukunda taşıyıcı annelik sözleşmesinin geçersizliğini yine yukarıda bahsedilen yönetmeliğin yasaklayıcı hükmüne dayandırmaktadır. Buna göre yönetmeliğin m. 18/4 ve mi 18/5 hükümleri gereği adaylardan alınan üreme hücrelerinin ve elde edilen embriyoların her ne maksatla olursa olsun başka adaylarda kullanılması yasaklanmıştır. İşte bu yüzden taşıyıcı annelik sözleşmeleri, emredici düzenlemeler karşısında kanuna, kişilik haklarına, ahlaka ve adaba aykırı olduğundan geçersiz kabul edilmiştir (Şıpka, 2007; Aydın, 2014, s. 29). Yine yukarıda beyan ettiğimiz gerekçeden dolayı bu görüşün de isabetli olmadığı kanaatindeyiz.

Doktrinde taşıyıcı annelik sözleşmesinin soybağı, miras ve kişisel verilerin korunması alanında yeni düzenlemeler yapılarak serbest bırakılmasının daha faydalı olacağını ileri sürenler de vardır (Ünver, 2008, s. 58; Aydın, 2014, s. 39). Anlaşıldığı kadarıyla bu görüş taşıyıcı annelik sözleşmesini ahlaka ya da hukuka aykırı olarak nitelendirmemekte sadece bahsedilen alanlarda gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla onun bir hukuki kurum haline getirilmesinin mümkün olduğunu benimsemektedir. Kısmi olarak bu görüşe katılmakla birlikte, bahsedilen alanlarda gerekli düzenlemeler getirilse bile bunun toplumumuz açısından büyük hukuki sorun getireceği kanaatini taşımaktayız. Kanaatimize göre söz edilen alanlarda gerekli değişiklikler yapılarak taşıyıcı annelik çeşitlerinden gestasyonel taşıyıcı anneliğe sınırlı olarak izin verilmesi doğru olur. Sağlık nedenlerinden ötürü doğal yolla çocuk sahibi olamayan çiftlerden alınan üreme hücrelerinin suni olarak döllenme operasyonu sonrası karşılıksız olarak bir başka kadının rahmine yerleştirilmesi ve bu yolla söz konusu çiftin ebeveynlik duygusunu yaşamalarının önünün açılması insanlık adına büyük bir adım olacaktır. Bir hukuki kurum olarak evlat edinmenin mevcudiyeti gerekçelerinden biri çocuk sahibi olamayan kişilere annelik ve babalık duygusu yaşatmak değil midir? Bu kurumu tanıyan bir hukuk sisteminin taşıyıcılık anneliği tanımaması bir tutarsızlık işareti olarak değerlendirilmez mi? Taşıyıcı annelik yasaklanmış olsa bile, evlat edinmeyi bir vasıta olarak kullanmak yoluyla bu yasağın bertaraf edilmesi herhalde mümkündür.

Doktrinde üzerinde durulan bir diğer husus, taşıyıcı annenin çocuğu genetik anne ve babaya (gönüllü aileye) vermekten vazgeçmesi halinde, onlardan almış olduğu bedelin durumunun ne olacağıdır. Taşıyıcı annelik sözleşmesinin hukuka ve ahlaka aykırı olduğunu savunan görüşe göre, TBK. m. 81 sebebiyle bunun iadesinin istenmesi mümkün değildir. Söz konusu hükme göre, hukuka ve ahlaka aykırı bir amacı gerçekleştirmek uğruna verilen şeyin iadesi istenemez. Aynı görüşü savunan bazı yazarlar ise, taşıyıcı annenin parayı gönüllü aileye iade etmesinin bu hükmün istisnasını oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Buna göre taşıyıcı anne, sözleşmenin geçersiz olduğuna rağmen, diğer taraftan almış olduğu bedeli iadesi etmesi gerekir (Kalkan-Oğuztürk, 2011 s. 397; Kırkbeşoğlu, 2006, s. 74). Bu bağlamda taşıyıcı annenin doğurduğu çocuğu teslim etme borcunu eksik borç olarak nitelendiren görüş de bulunmaktadır. Buna göre taşıyıcı annenin borcunun eksik borç niteliğinde olmasından dolayı edimini yerine getirmemesi durumunda ona karşı dava açılamaz. Ayrıca diğer tarafça kendisine bir bedel ödenmişse, onun da iadesi talep edilemez. Kanaatimizce çocuk sahibi olmak isteyen çiftin taşıyıcı anneye gebeliğin devam ettiği dönemde ödemiş olduğu sağlık ve doğum giderleri gibi masrafların geri istenememesini bir eksik borcun olduğu gerekçesine dayandırmak mümkündür. Ancak bir borcun eksik borç olarak kabul edilmesi için ortada bir dayanağın bulunması gerekir. Bir kere eksik borçlar, doğrudan doğruya ya da doğuştan eksik borçlar ve sonradan eksik borçlar olmak üzere başlıca ikiye ayrılır (Bkz. Eren, 2017, s. 89-95; Günergök ve Kayıhan, 2020, s. 24-28). Burada sağlık ve doğum giderleri gibi masrafların bir eksik borç olarak değerlendirilmesinin dayanağı "ahlaki ödevden doğan borç" olarak görülebilir. Ancak çocuğun teslimi borcunu ya da taşıyıcı annenin almış olduğu bedelin iadesi konusunu aynı gerekçeye dayandırmak mümkün değildir; bu hususlarda taşıyıcı annenin borçları eksik borç olarak nitelendirilemez. Bir kere taşıyıcı annelik sözleşmesi ahlaka aykırı bir sözleşme olarak nitelendirilecek ise, bundan doğan borçların eksik borç olarak nitelendirilmesi mümkün olmaz. Ayrıca bunun ödenmesi halinde sebepsiz zenginleşme hükümleri (TBK. m. 77 vd.) kapsamında iadesi de istenmez. İade davasının açılması halinde, hâkim bunu TBK. m. 81 kapsamında hukuka ve ahlaka aykırı bir sonucun

gerçekleştirilmesi amacıyla verilen şeyin (tutarın) devlete mal edilmesine karar verebilir. Kaldı ki biz gestasyonel anneliğin ahlaka aykırı olduğu fikrini kabul etmediğimiz gibi, Türk hukukunda taşıyıcı anneliği yasaklayan açık bir kanun hükmünün olmadığı kanaatindeyiz. Bu sebeple Türk hukukuna göre taşıyıcı anneliğin hukuka aykırı olduğuna şüpheyle yaklaşmaktayız.

Kanaatimizce gestasyonal taşıyıcı annelik sözleşmesini ahlaka aykırı olduğu gerekçesine dayanarak geçersiz bir sözleşme olarak nitelendirmek isabetli bir görüş değildir. Zira taşıyıcı anneliği ahlaka aykırı bir davranış olarak değerlendirmek için, bunun toplumun ahlaki değerleriyle bağdaşmaması gerekir. Bilindiği gibi ahlaka aykırı davranışa yönelik toplumun yaptırımı olumsuz olur. Ahlaka aykırılığın yaptırımı bunu yapan kişinin toplumdan dışlanması toplumda saygı görmemesidir (Dural ve Sarı, 2013, s. 2; Kayıhan, Günergök ve Hüseyin, 2020, s. 22). Oysa gestasyonal taşıyıcı anneliğin toplumumuzun ahlaki değerlerine aykırı olduğunu söylemek doğru değildir. Taşıyıcı annelik sözleşmesinin hukuka aykırı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Zira Türk hukukunda taşıyıcı anneliği yasaklayan açık bir hüküm yoktur. Kanaatimizce doktrinde taşıyıcı annelik sözleşmesine katı olumsuz yaklaşılmasının sebebi, bunun kabulünün soybağı alanında meydana getireceği sorunlardır. Bilindiği gibi Türk hukukunda çocuk ile baba arasında soybağı, anne ile evlilik, tanıma ya da babalık davasıyla kurulur; anne ile çocuk arasında soybağı ise, doğumlu kurulur (Tabi ki bir de evlat edinmede mahkeme kararıyla da soybağı kurulabilmektedir).Taşıyıcı annelik sözleşmesine yönelik katı olumsuz görüşün benimsenmesinin nedeni özellikle anneyle çocuk arasında soybağının doğumla kurulmasıdır. Belki de bu sebepten dolayı ortada bir hukuki imkânsızlık vardır. Hukuki imkânsızlıktan dolayı TBK. m. 27 gereği sözleşmeyi geçersiz olarak değerlendirmek, tarafların iade yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz. Kanaatimizce burada ortada geçerli bir hukuki sebep olmaksızın taşıyıcı anne zenginleşmiş olur. Bu itibarla TBK. 77 vd. sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre bir iade yükümlülüğü söz konusu olacaktır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere Türk Hukukunda genel eğilimin taşıyıcı annelik sözleşmesinin kesin hükümsüz olduğudur. Ancak doktrinde taşıyıcı annelik sözleşmesini yasal kabul edildiği hukuk sistemlerinde bu sözleşmenin hukuki niteliğinin ne olduğu üzerinde durulmuştur. İslam hukukunun etkisinde olan hukuk sistemlerinde ve özellikle Mısır hukukuyla ilgili olarak takdim edilen bir çalışmaya göre, taşıyıcı annelik sözleşmesi satım, bağışlama, eser ve vekâlet sözleşmesi niteliğini içinde barındıran kendine özgü (sui generis) nitelikli bir sözleşmedir (Erol, 2012, s. 118). Buna karşılık bir diğer çalışmaya göre, bu sözleşmenin bir satış ya da bir eser sözleşmesi olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Zira üreme hücreleri satıma konu edilemeyeceği için satış sözleşmesinden ve ortada bir eser olmadığı için eser sözleşmesinden bahsetmek mümkün değildir. Ancak bu çalışmada ileri sürülen görüşe göre, burada bir tedavi, daha doğrusu bir iş görme sözleşmesi vardır. Dolayısıyla TBK. m. 502'nin yaptığı gönderme gereği, bir iş görme sözleşmesi olarak taşıyıcı annelik sözleşmesine de vekalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağı kanaatine varılmıştır. Ancak taşıyıcı anneliğin diğer çeşitleri bakımından (mesela, gestasyonel taşıyıcı annelik) vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerin bir bütün olarak uygulanmasının mümkün olmadığı, burada sui generis nitelikte bir sözleşmenin söz konusu olduğuna işaret ederek kanaat beyanında bulunulmuştur (Turgut, 2014, s. 112-114).

Gastesyonel taşıyıcı annelik sözleşmesi sonucu doğan çocuğun kiminle aralarında soybağı kurulacağı hususu da doktrinde üzerinde durulan ve hakkında görüş beyan edilen bir diğer konudur. Bu konuda da görüş ayrılığı hakimdir. Bir görüşe göre genetik (gönüllü) anne asıl anne sayılmalıdır. Ancak doğan çocukla doğuran anne (taşıyıcı anne) arasında soybağı doğum olayından dolayı kanun gereği kuruludur. Bu durumda çocukla asıl annesi (yumurta sahibi genetik anne) arasında soybağının kurulması için, bunun yumurta sahibi olduğunun ispatı ve kanun gereği doğum olayına dayanarak taşıyıcı anneyle çocuk arasında var olan bağın iptal edilmesi gerekir (Nomer, 2020, s. 570-571; Kalkan-Oğuztürk, 2014, s. 399).

İkinci görüşe göre ise, çocukla taşıyıcı anne arasında soybağı kurulmuş olur. Ne var ki, evlenme yasağı, mirasçılık gibi hükümler her iki kadın için de doğmalıdır. Ancak çocuğun hangi kadına verileceğini çocuğun menfaati göz önünde bulundurularak hakim tarafından kararlaştırılmalıdır (Hatemi, 1976, s. 98). Kendi içinde tutarsız olduğu için bu görüşe katılmak zordur.

Üçüncü bir görüşe göre, çocukla anne arasındaki olguyu belirleyici bağ göbek bağıdır ve çocuk bu bağla genetik anneyle değil, biyolojik anneyle (taşıyıcı anne) bütünleşir. Bu itibarla genetik anne ile spermi kullanılan genetik baba ancak taşıyıcı annenin rızası ile anlaşmalı evlat edinme yoluna gidebilecekler

ve bu yolla ancak aralarında soybağının kurulmasını sağlayabileceklerdir (Serozan, 2005, s. 166-167. Diğer görüşler için bakınız; Turgut, 2014, s. 140-142).

Mevcut düzenlemelere göre çocukla genetik anne arasında soybağının kurulmasını sağlamak ancak evlat edinme yoluyla mümkündür. TMK. m. 282/I'e göre çocukla ana arasında soybağı doğumla kurulur; bunun dışında bu hususla ilgili herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Bu sebeple, çocukla taşıyıcı anne arasında doğumla soybağı kurulur. Bunun aksine görüş sunmak yapay bir çözüm olur. Dolayısıyla genetik ebeveyn ancak Türk Medeni Kanununun evlat edinmeyi düzenleyen hükümleri yoluyla taşıyıcı anneden doğan çocukla aralarında soybağının kurulmasını sağlayabilirler. Medeni kanunumuzda tam evlat edinme sistemi kabul edilmediği için, evlatlık olarak verilen çocukla asıl ailesi arasında soybağı kesilmiş olmaz. Durum böyle olunca genetik ebeveyn çocuğu evlat edinmiş olsalar da çocukla taşıyıcı anne (varsa ailesi) arasında soybağı devam eder. Bu halde hem kanunun başka bir kurumu (evlat edinme kurumu), yasaklanmış bir hedefe ulaşmak için kullanılmış (kanuna karşı hile) olur hem de taşıyıcı anne ile çocuk arasında soybağı devam ettiği için kendisiyle birlikte birçok hukuki sorunun ortaya çıkmasına yol açılmış olur. Kısacası evlat edinme yoluyla çocukla genetik anne baba arasında soybağının kurulmasını sağlamak sağlıklı olmayan sakıncalı bir yoldur. Kanaatimizce bu sorun Medeni kanunun soybağını düzenleyen hükümlerinin tekrar ele alınıp düzenlenmesi yoluyla ancak çözülebilir. Buna göre taşıyıcı annelik meselesi göz önünde bulundurularak özellikle TMK. m. 282/I'in tadili gerekir. Böylece dünya çapında bu alanda meydana gelen gelişmelere de ayak uydurulmuş olur. Rahmin cenine genetik bir özellik katmadığı çocuk bakımından sadece bir büyütme organından (kesesinden) ibaret olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak istisnai bazı hallerde genetik anne ve babayla soybağının kurulmasını öngören hükümlerin öngörülmesinin doğru bir adım olacağı kanaatindeyiz. Tıp âleminde meydana gelen gelişmeler sonucu yapay rahmin icat edilmesi durumunda, çocukla anne arasında soybağının kurulmasını doğuma bağlayan kuralın uygulanmasının neticesi ne olacağı cevaplandırılması gereken bir sorudur. Çocukla suni rahim arasında soybağı kurulamayacağına bahsedilen hükümlerin (özellikle anne her zaman bellidir kuruların) değiştirilmesine gidilir ve bu yöntemle doğan çocukla genetik ebeveyni arasında soybağının kurulacağı kabul edilir.

2. İslam Hukukunda ve İslam Hukukunun Etkisinde Olan Hukuk Sistemlerde

a. İslam Hukukunda

Çağın getirdiği ve hakkında şer'i hüküm olmayan fıkhi sorunlara nevazil adı verilmektedir; taşıyıcı annelik de bunlardır biridir. Alternatif üreme yöntemlerinden biri olarak taşıyıcı annelik hususunda İslam hukukçuları arasında da görüş birliği yoktur. Çağdaş İslam hukukçuları bu fıkhi mesele hakkında üçe bölünmüşlerdir (Abdüddaim, 2007, s. 201). Bir görüş taşıyıcı anneliği yasaklarlarken (tahrim ederken) ikinci bir grup hukukçu buna cevaz vermekte ve taşıyıcı annelik sözleşmesinin geçerli bir işlem olduğunu savunmaktadır. Üçüncü bir görüş ise kısmi olarak sadece bir halde taşıyıcı anneliğin geçerli olduğunu ileri sürmektedir.

aa. Taşıyıcı Anneliği Yasaklayan (muharrem Olduğunu Savunan) Görüş

Çoğunluğun görüşüne göre her ne sebeple olursa olsun taşıyıcı annelik kesinlikle haramdır (Osman, 2001, s. 11; el Mesir, 2001; Hafız, 2001. s.11; Abdüddaim, 2007, s. 215); buna göre taşıyıcı annelik sözleşmesi de hukuken hükümsüzdür. Bu görüşte olanlar yasaklayıcı olan görüşlerini birden fazla sebebe dayandırmaktadırlar. Bunlardan ilki sperm sahibi babayla taşıyıcı anne arasında evlilik bağı yoktur. Çocuğun nesepli olması için babayla annesi arasında İslam hukuku açısından geçerli bir evlilik bağının bulunması gerekir; taşıyıcı annelikte bu şart gerçekleşmemiştir. Bu gerekçeyi ileri süren bu görüşün mensubu bir hukukçuya göre "ne sebeple olursa olsun eşler arasındaki ilişkinin niteliği üçüncü kişilerin müdahalesine engeldir (Osman, 2001, s. 11; Abdüddaim, 2007, s. 217) Müdahalenin şeklinin bir önemi yoktur; söz konusu müdahale kiralık rahim, sperm nakli ya da yumurta nakli şeklinde olabilir. Ancak herhalde eşler arasındaki ilişkinin niteliği her türlü üçüncü kişinin müdahalesine engeldir". Bu gerekçeyi ileri sürenler görüşlerini Ra'd suresi 38. ve Nahl suresi 72. ayetlere dayandırmaktadırlar.

Taşıyıcı anneliğin yasak olmasının ikinci sebebi, bunun Allah'ın iradesine karşı koymak olmasıdır. Zira bazı kişilerin zürriyet sahibi olması diğer bazılarının olmaması Allah'ın iradesidir (el Mesir, 2001, s. 218; Abdüddaim, 2007, s. 217-218). Bu gerekçeyi ileri sürenlere göre, her derdin ilacı

vardır. Bir sağlık engelinden dolayı çocuk sahibi olmayanlar, şer'i kuralların dışına çıkmadan tedavi yöntemlerini aramalıdır. Meşru hedeflerin meşru vasıtaları vardır. Gayeye ulaşmak vasıtayı mubah kılmaz. Çocuk sahibi olmak uğruna ahlak kurallarını çiğnemek ve kamu düzenini ihlal etmek hoş görülmez. Karşı görüşte olanlar taşıyıcı anneliğin bir çeşit tedavi yöntemi olduğunu, tedavinin de İslam hukukuna göre meşru olduğunu ileri sürerek bahsedilen görüşü eleştirmektedirler. Bunlara göre meşru bir tedavi yolu söz konusu olduğu için, ortada Allah'ın iradesine aykırı bir davranış da söz konu değildir (Osman, 2001, s. 11; Abdüddaim , 2007, s. 217.).

Taşıyıcı anneliği yasaklayan görüşü savunan bir grup hukukçu ise, yasaklamanın sebebinin zina şüphesinin bulunmasından dolayı olduğunu ileri sürmektedir. Bunlara göre Müslümanların helal olup olmadığı kesin olarak bilinmeyen (şüpheli olan) konulardan uzak durmaları gerekir (Hafız, 2001 b, s. 11; Abdüddaim, 2007, s. 218). Taşıyıcı annelikte, embriyonun kocanın eşi olmayan yabancı bir kadının rahmine yerleştirilmesinde zina şüphesi vardır. Ancak bu gerekçe de eleştiri oklarına maruz kalmıştır. Zira karının yumurtası kocasının spermiyle suni olarak döllendirildikten sonra taşıyıcı annenin rahmine yerleştirilmektedir. Yerleştirme olayı da tıbbi bir operasyondur. Erkekle taşıyıcı anne arasında şehvetle ya da herhangi bir şehvet güdüsü olmaksızın cinsel bir ilişki söz konusu değildir. Ayrıca taraflar bunu cinsel tatmine (muta) ulaşmak için yapmamakta, ırza ve namusa saldırı bulunmamakta ya da bir erkeğin kadın üzerindeki hakkı gasp edilmemektedir. Zinanın fiilinin maddi rüknü olan cinsel ilişki (duhul) gerçekleşmediği gibi, fiilin manevi unsuru olan zina kastı da yoktur. Burada sadece annelik ve babalık duygusunu tatma kastı vardır. Dolayısıyla taşıyıcı annelikte zina şüphesinin bulunduğu görüşü isabetli bir görüş değildir.

Bahsedilen görüşlere ilave olarak, bazı hukukçular yasaklayıcı görüşlerini, taşıyıcı anneliğin çocuğun ve annenin kişilik haklarını ihlal ettiği, rahmin üzerinde tasarruf edilmesi mümkün olmayan vücut organlarından olduğu, nesep karışıklığına yol açtığı ya da kişiler arasında ve sonuç olarak topluluklar arasında çekişmelere sebep olacağı gibi gerekçelere dayandırmaktadırlar (Bu görüşler için bakınız: Osman, 2001, s. 11; es- Sunbati, 2001, s. 261-266; Abdüddaim, 2007, s. 220-223; el Karzavi, 1998, s. 574; Ebu Zeyid, 2002, s.288 vd.).

bb. Taşıyıcı Anneliğin Mubah Olduğunu Savunan Görüş

Çağdaş bir grup İslam hukukçusu, taşıyıcı annenin kuma ya da yabancı bir kadın olup olmadığına bakılmaksızın taşıyıcı annelik yöntemiyle çocuk sahibi olmanın serbest (mubah) olduğunu ileri sürmektedir (Bkz. Abdüddaim, 2007, s. 201-206; Hafız, 2001, s. 7). Ne var ki bu görüş de taşıyıcı annelik çeşitlerinden sadece gestasyonel taşıyıcı anneliğin İslam hukuku açısından caiz olduğunu kabul etmektedir. Buna göre karının yumurtası kocasının spermiyle döllendirildikten sonra bir başka kadının (kumasının ya da yabancı bir kadının) rahmine yerleştirilmesi caizdir (Hafız, 2001 b, s.7). Bu görüşün savunucuları görüşlerinin isabetli olduğunu desteklemek adına bazı deliller ileri sürmektedirler. Bu görüşü benimseyen bazı hukukçular sütannelik kurumuyla kıyas yaparak taşıyıcı anneliğin de geçerli olduğunu savunmaktadırlar. Bunlara göre gebelik (haml) ile emzirmek (el Rida/sütannelik) Kuran'da yan yana zikredilmiştir (Lokman Suresi 14. Ayet, Talak Suresi 6. Ayet, Bakara Suresi 233. Ayet ve Ahkaf Suresi 15. Ayet.). Kuran'da çoğu ayetlerde gebelikle emzirmek yan yana zikredildiği ve her ikisi de çocuğun beslenme kaynağı olduğu için, birisi hakkındaki hükümler diğerine de uygulanır. Taşıyıcı annelik (isticar'ül rahim/rahim kiralaması) sütannelik (meme kiralanması/ icar'ül Sedi, emzirme/el Rida) gibidir. Gerekli gıda kaynağı olarak her ikisi de ceninin (çocuğun) hayatta kalması için gereklidir. İslam hukukunda para karşılığı emzirmek caizdir. Bahsedilen görüşün savunucuları doğrudan doğruya kıyas yoluyla taşıyıcı anneliğin de caiz olduğunu savunmaktadırlar. Ne var ki bu görüş, sütannelik (emzirme/el Rida) nesep karışıklığına yol açmazken, taşıyıcı annelik nesep karışıklığına yol açacağı gerekçesi ileri sürülerek eleştirilmektedir. Eleştiriyi ileri süren hukukçulara göre, nesep karışıklığı yarattığı için, sütanneliğe kıyas yaparak taşıyıcı anneliği caiz görmek mümkün değildir.

Taşıyıcı anneliği mubah gören fikri benimseyen diğer bir kısım İslam hukukçusu ise, görüşlerini İslam fıkhında uygulanan zorunluluk teorisine dayandırmaktadır: "Zaruretler yasakları mubah kılar" (es- Sunbati, 2001, s. 261) Haram olmasına rağmen zaruret halinde tıpkı alkol almanın ya da ölüm tehlikesinin bulunduğu hallerde domuz ya da murdar hayvan eti yemenin caiz olması gibi taşıyıcı annelik de caizdir. Buna göre rahim ya da yumurtalık hastalığından dolayı hamile kalması ve çocuk sahibi olması mümkün olmayan kadının zaruret haline dayanarak taşıyıcı annelik yoluyla çocuk sahibi

olması mümkündür; zaruretten dolayı taşıyıcı annelik başvurmak caizdir. Bu gurup yazara göre, bu alanda kaydedilen gelişmeler Allah'ın bahşettiği bir nimettir. Hastalıktan dolayı normal yolla çocuk sahibi olması mümkün olmayan annelik babalık duygusunu yaşamayı arzulayan kişilerin Allah'ın bu nimetinden (taşıyıcı annelikten) yararlanması nasıl engellenebilir? (Zehra, 193, s.248; Abdüddaim, 2007, s. 206). Buna göre taşıyıcı annelik (rahim kiralaması/icaret'ül erham) insani ihtiyacı karşılamak için ortaya koyulan bir araçtır. Bu yolla çocuk sahibi olmayı çok arzulayan ancak farklı sağlık engelleri ve hastalıklardan dolayı bunu gerçekleştiremeyen kişiler anne baba olma duygusunu yaşama imkânını elde edebilmektedir (Ebu Zeyid, 2002, s. 292-293). Ne var ki bu bağlamda şer'i kurallara riayet edilmelidir. Ancak karşı görüşte olanlar burada bir zaruretin söz konusu olmadığı, esasen bazı kişilerin çocuk sahibi olmasının diğer bazılarının ise zürriyetsiz kalmasının Allah'ın iradesiyle ilgili bir mesele olduğu eleştirisinde bulunmaktadırlar (Abdüddaim , 2007, s. 207).

Bunların dışında farklı gerekçeleri ileri sürerek taşıyıcı anneliğin İslam hukukuna göre mubah olduğunu savunan başka görüşler de vardır (Bkz. es-Seyid Mahmud, 2002, s. 587-589; Abdüddaim, 2007, s. 211).

cc. Sınırlı Olarak Taşıyıcı Anneliği Kabul Eden Görüş

Bu görüşün uygulanması İslam hukuku gibi çok evliliği benimseyen hukuk sistemleri bakımından düşünülmesi mümkündür. Zira bu görüş bir ayrım yaparak taşıyıcı anneliğin şer'i bakımından helal olup olmadığını beyan etmektedir. Buna göre, kadının yumurtası kocasının spermiyle döllendirildikten sonra kumasının (kocasının diğer eşinin) rahmine yerleştirilmesi şeklinde taşıyıcı annelik caizdir. Ne var ki döllenmiş yumurtanın yabancı bir kadının rahmine yerleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilen taşıyıcı annelik haramdır. Bu görüşün savunucuları birinci halde taşıyıcı anneliğin caiz olduğunu gerekçelendirirken taşıyıcı anneliğin mubah olduğunu benimseyen görüşün ileri sürdükleri gerekçelere dayanırken, ikinci halde ise taşıyıcı anneliği yasaklayan görüşün savunucularının ileri sürdükleri gerekçelere dayanmaktadırlar. Bu sebeple bahsedilen görüş "sınırlayıcı görüş" olarak adlandırılmaktadır. Aslında söz konusu görüşün kendi içinde barındırdığı çelişkiyi bir yana, bunun uygulanması imkanı çok azdır. Çok evliliği benimseyen hukuk sistemlerinde teorik bakımından kabulü mümkündür. Ancak nadiren uygulanabilir. Zira uygulanması için kadın eşlerden birinin yumurtalığının sağlıklı rahminin sakat diğerinin ise, yumurtalığının sakat rahminin sağlıklı olması gerekir. Ayrıca söz konusu görüş meseleye sadece kadın eş tarafından ele alıp çözüm getirmektedir. Kaldı ki bahsedilen sınırlayıcı görüş bu yolla doğan çocukla hangi kadın arasında soybağı kurulacağına da bir cevap vermemektedir.

b. İslam Hukukunun Etkisinde Olan Hukuk Sistemlerinde

Taşıyıcı anneliği yasaklayan (haram kılan) görüşe rağmen bugün Mısır ve Lübnan başta olmak üzere İslam hukukunun etkisinde olan hukuk sistemi uygulayan çoğu Arap ülkesinde bu gizli olarak yapılmakta ve uygulaması yaygınlaşmaktadır (Abdüddaim, 2007, s. 72).

İslam hukukunun etkisinde olan çoğu Arap ülkesi hukuk sisteminde taşıyıcı anneliği mubah kılan ya da bunu yasaklayan açık bir kanun hükmü olmasa da, bu ülkelerin hukuk doktrininde taşıyıcı annelik sözleşmesinin hukuki niteliği üzerinde durulmaktadır. Buna göre bazı yönleriyle benzer oldukları için taşıyıcı annelik sözleşmesi, kira, satış, iş, ödünç (ariyet), saklama (vedia), evlenme, sütannelik ve evlat edinme sözleşmesi gibi sözleşmelerle karşılaştırılmaktadır. Taşıyıcı annelik kira sözleşmesi kapsamında ele alındığında her iki sözleşmenin bazı benzerliklerinin olduğu izlenir. Buna göre her iki sözleşme de iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden olup her ikisi de sözleşmeye bağlıdır. Hatta bazı yazarlara göre, iş hizmet sözleşmesinde olduğu gibi taşıyıcı annelikte de bir kişi vücut organlarından biri olan rahmini bir süreliğine bir başkasına kullandırmaktadır. Buna göre bir kişi bir iş veya hizmet sözleşmesi gereği dış organlarından olan elleri ve ayaklarını iş sahibi lehine kullandırdığı gibi, taşıyıcı annelikte de bir kadın iç organlarından biri olan rahmini çocuk sahibi olmak isteyen kişi lehine kullanmaktadır. Buna göre dış organın kiralanmasını caiz iç organın kiralanmasını haram olarak nitelendirmek çelişkili bir tutumdur. Dolayısıyla buna göre taşıyıcı annelik caizdir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Arap ülkeleri hukuk doktrininde taşıyıcı annelik kiralık rahim anlamına gelen icaret'ül Erham olarak adlandırılmaktır. Ancak bahsedilen sözleşmeler edim ve konuları bakımından birbirinden

farklıdır. Buna göre kira sözleşmesi her zaman ivazlı bir sözleşme olmasına karşın, taşıyıcı annelik ivazlı olarak yapılabileceği gibi gönüllük esasına dayalı olarak ivazsız olarak da yapılabilir. Edimin konusu bakımından da her iki sözleşme arasında farklılık vardır. Buna göre kiraya verenin edimi sözleşmenin devamı süresince kiracının kira konusu şeyden faydalanmasını sağlamaktır. Bu da kira konusu şeyin zilyetliğinin kiracıya naklini gerektirir. Oysa taşıyıcı annelikte taşıyıcı annenin edimi genetik (gönüllü) ebeveynin faydalanmasını sağlamakla sınırlı olmayıp yaratılış operasyonunda ve bazı irsi hastalıkların geçişinde temel rolü söz konusudur. Ayrıca kira konusu şeyin rahim olduğu varsayımında kira sözleşmesi gereği bunun teslimi gerekir. Oysa taşıyıcı annelikte anneden bağımsız olarak münferiden rahmin teslimi imkânsızıdır (Muhammed, 1995, s. 118; Abdüddaim, 2007, s. 79).

Taşıyıcı anneliğin (icaret'ül Erham) satış sözleşmesiyle de benzer yönleri vardır. Aynı satış sözleşmesinde olduğu gibi taşıyıcı annelikte de doğum sonrası taşıyıcı anne doğurduğu çocuğu genetik anneye (yumurta sahibi genetik anneye) teslim etmektedir (Zehra, 1993, s. 176). Ancak bu yönüyle taşıyıcı annelik ile satış sözleşmesi benzer olsa da söz konusu iki sözleşme arasında temel farklar vardır. Çağımızda insan üzerinde tasarruf edilebilecek bir şey değildir; insan bir hakkın konusu değil ancak süjesidir. Hamilelik sürecinin devamı esnasında bile cenin bir şey olarak nitelendirilemez. Oysa ekonomik değeri olan şeyler ancak satış sözleşmesine konu yapılabilir. Ayrıca satış sözleşmesi ivazlı olmasına karşın genel itibarıyla taşıyıcı annelik gönüllülük esasına dayanır ve ivazsız olarak yapılır (Zehra, 1993, s. 83). Bunlara ilave olarak satış sözleşmesi bir şeyin mülkiyetinin naklini amaçlar (İslam hukuk ve İslam hukukunun etkisinde olan hukuk sistemlerinde borçlandırıcı işlem, tasarruf işlemi ayrımı yapılmamaktadır. Bu itibarla satış sözleşmesi satış konusu şeyin mülkiyetinin satıcıya geçmesini sağlar). Satış sözleşmesinde alıcı normalde kendisine ait olmayan bir şeyi devralmaktadır. Oysa taşıyıcı annelikte (gestasyonel taşıyıcı annelik) çocuğu devralacak gönüllü anne (yumurta sahibi genetik anne ve baba) çocuğa yabancı biri değildir. Kanunen ve mantıken kişinin kendisine ait bir şeyi satın alması düşünülemez.

Doktrinde taşıyıcı anneliğin iş, saklama (vedia), ödünç (ariyet) gibi bazı sözleşmelerle benzer yönlerinin olduğuna dair bilgi aktarılmaktadır (Bkz. Vasil, 1989 (H. 1410), s. 50; Muhammed, 1995, s. 121; Abdüddaim , 2007, s. 90-92; eş- Şeyh, 1973, s. 239).

Taşıyıcı anneliğin bazı yönleriyle sütannelikle benzer olduğu, hatta bazı hukukçulara göre aynı hükümlere tabi olduğu savunulmaktadır. Sütannelik sözleşmesi " Bir kadının ivazlı veya ivazsız olarak kendi çocuğu olmayan bir çocuğu emzirmeyi taahhüt ettiği bir sözleşmedir" şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre *sütannelik (el Ridaa) ya da el Ridaa'nın tam karşılığı olan emzirme sözleşmesi*, hiçbir şekle bağlı olmayan rızaya dayalı, süreye bağlı ivazlı veya ivazsız olarak yapılabilen bir sözleşmedir. Bir ücret karşılığı ivazlı olarak yapılması halinde iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme, ivazsız olarak yapılması halinde tek tarafa borç yükleyen bağışlama olarak değerlendirilir (Abdüddaim, 2007, s. 96). Ancak yukarıda ifade edildiği üzere taşıyıcı annelik sözleşmesi ivazsız olarak yapılmış olması kanaatimizce bu sözleşmenin iki tarafa borç yükleyen sözleşme olma niteliğini etkilemez. Çünkü genetik (gönüllü) ebeveyn, bir ücret vermese de yukarıda da bahsedildiği üzere, hamilelik boyunca bazı masraflarda bulunmak ve bazı giderleri karşılamak durumundalar. Dolayısıyla bize göre taşıyıcı annelik sözleşmesi ivazsız olarak yapılması halde yine de iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme söz konusudur. Ne var ki bunun eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak nitelendirilmesi daha doğru olur. Edimin konusu hem maddi (süt) hem de manevidir. Burada emziren sütanne çocuğa gıda (süt) yanında annelik duygusuna dayalı güven hissi de takdim etmiş olur. Bu yönleriyle sütannelik sözleşmesi ve taşıyıcı annelik büyük ölçüde birbirine benzemektedir. Ancak ilkinde çocuğun annesi olmayan kadın kendisini kucağında barındırarak annelik duygusu ve süt organı aracılığıyla gıda takdim ettiği halde, diğerinde kendisini rahminde barındırarak onu korumakta ve kendi kanıyla beslemektedir (Abdüddaim , 2007, s. 96).

Benzerliklerinden dolayı taşıyıcı annelik evlat edinmeyle (Tebenni) de karşılaştırılmaktadır. Evlat edinme ya da İslam fıkhındaki adıyla Tebenni, *" Bir kişinin, başkasına ait nesepli ya da nesepsiz, bir çocuğu evladı olarak edinmesidir"* diye tanımlanmaktadır. İslam hukukuna göre ilk başlarda geçerli olarak kabul edilen *tebenni*, daha sonra el Ahzap Suresi 4. ve 5. Ayetleri gereğince yasaklanmıştır. Çoğu Arap ülkeleri hukuk sistemlerinin bazı yönleriyle İslam hukukunun bazı yönleriyle de Fransız hukukunun etkisinde karma hukuk sistemleri olduğu için, söz konusu ülkelerin hukuk doktrininde bu hususla ilgili Fransız hukukundaki durum da ele alınmaktadır. Bu bağlamda Fransız kanun koyucusunun evlat edinmeyi kabul edip bunu yasal düzenlemeye kavuşturması, diğer taraftan taşıyıcı anneliği

yasaklaması çelişkili bir tutum olarak eleştirilmektedir. Bilindiği gibi Fransız hukukunda evlat edinme müessesesi, basit (kısmi) ve tam evlat edinme olarak Fransız Medeni Kanunu'nun 242 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Basit evlat edinmede evlatlık olarak verilen çocukla asıl ailesi arasında soybağı ve mirasçılık ilişkisi devam ettiği halde (Türk hukukunda olduğu gibi) tam evlat edinmede, evlatlık ile asıl ailesi arasında soybağı tamamen kopmaktadır. Taşıyıcı anneliğin nihai amacı, anneyle çocuk arasında doğumla kurulan soybağını sona erdirip çocukla yumurta sahibi anne arasında soybağının kurmaktır. Evlat edinmede de aynı durum söz konusudur; evlat edinmede de çocukla gerçek annesi hatta asıl ailesi arasında soybağı sona ermektedir (Atıyya, 2001, s. 330-331; Abdüddaim, 2007, s. 96). Bu itibarla evlat edinme yasallığının kabulü, evleviyetle taşıyıcı anneliğin yasallığını kabul etmelidir; aksi takdirde çelişkili bir durum söz konusu olur.

Yukarıda bahsedilen benzerliği rağmen, her iki sözleşme arasında temel bir fark vardır. Evlat edinmenin asıl amacı, ailesi olmayan ve olumsuz bir pozisyonda olan bir çocuğun aile ortamında yetişmesini sağlamaktır. Taşıyıcı annelikte ise, doğduktan sonra evlat edinmek üzere bir çocuğun dünyaya gelmesini sağlamaktır (Zehra, 1993, s.180).

Annenin çocuk üzerindeki hakkı noktasından hareket eden bir görüşe göre, kişinin kendisine ait bir haktan ya da mülkiyetinden başkası lehine feragatte olduğu gibi, taşıyıcı annenin doğuracağı çocuk üzerindeki hakkından yumurta sahibi anne lehine feragatte bulunarak çocuğun kendisine teslim edilmesi mümkündür (el Gandur, 1985, s. 569; Abdüddaim, 2007, s. 99). Ancak bu görüş de eleştiri oklarına maruz kalmıştır. Buna göre feragat, ancak üzerinde tasarruf edilebilecek ekonomik haklarda söz konusu olur. Oysa taşıyıcı annenin çocuk üzerindeki hakkı bu kabilden bir hak değildir; ayrıca burada haktan feragat değil, çocuğun terki söz konusudur (Zehra, 1993, s.179; Abdüddaim, 2007, s.100).

Yukarıda aktarılan bilgilerden anlaşıldığı gibi, bazı yönleriyle benzer olsa da aslında taşıyıcı annelik karşılaştırma konusu yapılan yukarıdaki bütün sözleşmelerden farklıdır. Bu itibarla bir sözleşme olarak sözleşmelere hakim genel kurallara tabi olmakla birlikte, taşıyıcı anneliğin kendisine özgü bazı nitelikleri vardır. Buna göre taşıyıcı annelik sözleşmesi, kendisine özgü (sui generis) yapısı olan bir sözleşmedir (Abdüddaim , 2007, s.101).

3. Anglosakson Hukuk Sisteminde

a. Amerika Birleşik Devletleri

Doktrinde yer alan bilgilere göre ABD'de taşıyıcı annelik kavramı ilk olarak iç savaş öncesi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Afrikalı kölelerin boyundurukları altında oldukları kişiler için gebe kalmaları ile ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bu sürece ilişkin olarak mahkemeye yansıyan bazı davalar söz konusu olmuştur. Bu bağlamda çocuğu elinden alınan köle kadınlardan birisi Mississipi'de dava açmıştır. Mahkeme köle kadının lehine karar vermiş ve bu kararın sonucu olarak davacı kadın hem kendi özgürlüğünü kazanmış hem de doğurduğu çocuğun velayetini elde etmiştir (Spivack, Carla, 2010, s. 98 (Turgut, 2016, s. 116'dan naklen)).

Taşıyıcı annelik sözleşmesinin hukuken geçerli olduğunu kabul eden ülkelerin başında Amerikan Birleşik Devletleri gelmektedir. Ne var ki Amerika'nın genelinde bu konuda hukuk birliğinin bulunduğu söylenemez. Zira ABD'nin bazı eyaletlerinde (Kentucky, Utah, Kuzey Dakota ve Arizona) taşıyıcı annelik sözleşmeleri tamamen hükümsüz sayılmış ve doğuran kadının anne olduğu yaklaşımı benimsenmiştir. Ne var ki bu yaklaşım sözleşme yapma özgürlüğünün ihlali kapsamında doktrinde eleştirilmektedir. Diğer bazı eyaletlerde ise (Florida, Arkansas ve Nevada) taşıyıcı annelik sözleşmesi geçerlidir (Bkz. Yılmaz, 2002, s. 38).

Taşıyıcı anneliğin yasallığını kabul eden bazı eyaletler bununla kalmamış tarafların hakların ve borçlarının neler olduğunu gösteren standart sözleşme metinleri de koymuştur (Bkz. http: // www. allaboutsurrogacy.com/ sample_contract 1 htm). Bunlarla ileride uygulamadan doğan sıkıntıları ve belirsizlikleri azaltmak amaçlanmıştır. Buna göre taşıyıcı anne sözleşmenin başında çocuğu taşımaya razı olduğunu taahhüt etmekte ve belli sorumlulukları üstlenmektedir. Çocuğu doğuma kadar çok dikkatli bir şekilde rahminde taşımak, alkol, sigara gibi bebeğe zarar verici maddeleri kullanmaktan uzak durmak söz konusu taahhütlerin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra taşıyıcı anne doğum sonrası çocuğu anne ve babaya teslim etmeyi de taahhüt eder. Bunların karşılığında çocuğu sahiplenecek aile de taşıyıcı anneye bir miktar parayı ödemeyi taahhüt eder (Turgut, 2016, s. 116; ABD yargı uygulamaları

hakkında bilgi edinmek için bakınız: Allen, Anita, 1988, s. 1769 vd. (Turgut, 2016, s. 118-123'den naklen); es-Salihi, 2001, s. 120; Abdüddaim, 2007, s. 194-196).

b. İngiltere

İngiltere'de taşıyıcı annelik ilk olarak "Surrogacy Arrangement At 1985 (Annelik Sözleşmesi Kanunu) ile düzenlendiği ifade edilmektedir. Söz konusu kanunun 1. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında taşıyıcı annelik ve taşıyıcı annelik sözleşmesi tanımlanmıştır. Buna göre taşıyıcı annelik "anlaşma gereğince bebeği rahminde taşıyan, doğurduktan sonra da ebeveynlik haklarından vazgeçerek bebeği sözleşmenin tarafı olan diğer kişi veya kişilere teslim etmeyi taahhüt eden kişidir" şeklinde tanımlanmıştır. Bunu konu edinen sözleşme de taşıyıcı annelik sözleşmesi olarak tanımlanmıştır (Turgut, 2016, s. 127).

İngiliz hukuku, taşıyıcı anneliği düzenlemiştir. Ne var ki taşıyıcı anneliğin belli makul masraflar hariç, bunun para karşılığı gerçekleştirilmesini yasaklamıştır. Bahsedilen kanunun 2. maddesi uyarınca, taşıyıcı annelik sözleşmesinin kuruluş aşamasında, teklifinde ve kabulünde sözleşmenin taraflarının kesinlikle ticari bir hedefi olmamalıdır. Buna ilaveten ülkede taşıyıcı anne olmak isteyen veya taşıyıcı anne vasıtasıyla çocuk sahibi olmak isteyen kişinin reklam yapması yasaklanmıştır. 2008 yılında yürürlüğe İnsan Üremesi ve Embriyoloji Kanunun (The Human Fertilisation and Embriyology Act 2008) 33. maddesinde yapay döllenme sonucu çocuğu doğuranın anne sayılacağı düzenlenmiştir (Turgut, 2016, s. 127-131). Ancak yumurta sahibi kadının evlat edinme yoluyla aralarında soybağı kurabileceği belirtilmiştir. Burada önemle vurgulanması gereken husus şudur ki; bu kanunda da (m. 54), çocuğun gönüllü ailenin nüfusuna yazılmasına izin verilmesi için, çocuğa ait masraflar hariç herhangi bir bedelin ödenmemiş olması şartı aranmaktadır. Bu hükümle de para karşılığı gerçekleştirilen taşıyıcı anneliğin önüne geçilmek istenmiştir (Metin**,** s. 38; http:// www.nataliegambleassociates/page/ why – surrogacy-law-needs reviewing/39/).

4. Kara Avrupası Hukuk Sistemlerinde

a. Almanya

Almanya'da taşıyıcı annelik uygulaması yasaktır (Aydın, 2014, s. 38.). Bu husus 1990 tarihli Embriyo Koruma Kanunu'nda açık bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre taraflar arasında yapılan taşıyıcı annelik sözleşmesi gereğince gönüllü aileye teslim etme amacıyla yapılan yapay döllenme yasaklanmıştır. Söz konusu düzenlemede daha da ileriye giderek doktorların söz konusu hukuki müdahale konusunda yetkilerinin olmadığı düzenlenmiş olup yapanlar hakkında bir takım cezai yaptırımların uygulanacağı belirtilmiştir (Kanun metni için bakınız; http:// www.gezetze-im-internet.de/bundesrecht/eschg/gesamt.pdf.). Bunun yanı sıra doktrinde taşıyıcı annelik sözleşmesinin Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasasının 1. maddesinde yer alan insan onuru ve haysiyetinin dokunulmazlığı ilkesini ihlal ettiği için kabul edilemez olduğu bilgisi yer almaktadır.

b. Fransa

Fransız Medeni Kanunu'nda (The French Civil Code 2004, Art. 16-7, 16-9) da taşıyıcı annelik sözleşmesi emredici kurallarla yasaklanmıştır (Aydın, 2014, s. 38.). Fransız Medeni Kanunu'nun 16/7 maddesine göre "*Başkasının lehine çocuk doğurma veya hamile kalmaya (taşıyıcı annelik) ilişkin her türlü anlaşma geçersizdir*" hükmü yer almaktadır. FMK. m. 16/)'da ise, " *Bu kısımda yer alan hükümler kamu düzeniyle ilgilidir"* hükmü yer almaktadır (Hac Şahin, 2009, s. 98-99). Böylece Fransız Medeni Kanunu'nda taşıyıcı anneliğe ilişkin sözleşmeler açık ve kesin bir dille yasaklanmıştır. Bunun yanı sıra 1994 tarihli Biyoetik Kanunu gereğince de taşıyıcı annelik yasaktır; kanun tadil edilmiş olsa da taşıyıcı anneliği düzenleyen hükümler korunmuştur. Taşıyıcı annelik uygulaması ceza mevzuatı kapsamına alınmış ve yapanlar hakkında farklı yaptırımlar öngörülmüştür (Turgut**,** s. 136).

Yukarıda bahsedilen düzenlemeden önce, Fransız yargısı taşıyıcı annelik hususunda birbirinden farklı kararlar vermiştir. Taşıyıcı annelik yoluyla çocuk sahibi olmanın mümkün olduğunu öngören kararlarına karşın, bu yolla çocuk sahibi olmayı reddeden kararlar verildiği de olmuştur. Mesela1984 tarihinde Aixen mahkemesine intikal eden bir davada sorun gönüllü anne lehine çözüme

kavuşturulmuştur. Söz konusu mahkeme biyolojik babanın eşinin (gönüllü anne) lehine bir karar vermiş ve kısmi (basit) evlat edinme yoluyla doğan çocuğu taşıyıcı anneden teslim almasını öngörmüştür. Davaya göre sağlık problemlerinden dolayı çocuk sahibi olamayan bir kadın, kız kardeşiyle taşıyıcı annelik sözleşmesi yaparak onun yumurtasının kocasının spermiyle suni olarak döllendikten sonra kız kardeşinin rahmine yerleştirilmesi üzerine anlaşmışlardır. Akabinde gönüllü anne konumunda olan kadın Aixen asliye mahkemesinden tam evlat edinme yoluyla çocuğun kendisine verilmesini istemiştir. Söz konusu mahkeme çocuğun da menfaatini göz önünde bulundurarak orta bir çözüm olarak tam evlat edinmeye değil kısmi (basit) evlat edinmeye karar vermiştir. Zira basit evlat edinmede aynı Türk hukukunda olduğu gibi, evlatlık olarak verilen çocuk asıl ailesiyle de ilişkisini korur. Somut olayda da basit evlat edinme yoluyla çocuğun teyzesiyle (taşıyıcı annesiyle) ilişkileri korunarak çocuğun menfaatine olacağı düşünülmüştür. Söz konusu mahkeme kararı, davanın inceliklerine inmeden, taşıyıcı annelik sözleşmesinin hukuken geçerli olup olmadığına karar vermeden sırf insani duygular ve çocuğun menfaati üzerinden hareket ederek verildiği için eleştirilmektedir (es- Salihi, 2001, s. 116-117; Abdüddaim, 2007, s. 187-189).

Paris İstinaf Mahkemesine intikal eden bir başka davaya göre, Amerikalı bir kadınla taşıyıcı annelik sözleşmesi yapan Fransız çift, bu yolla doğan çocuğun tam evlat edinme yoluyla çocuğun kendilerine verilmesini mahkemeden talep etmişlerdir (Abdüddaim, 2007, s. 189'dan naklen). Ne var ki ilk derce mahkemesi, taşıyıcı anneliğin Fransız kamu düzenine aykırı olduğu gerekçesine dayanarak Fransız çiftin talebini reddetmiştir. Söz konusu çift (genetik anne ve baba) ilk derece mahkemesinin kararına karşı Paris İstinaf Mahkemesi nezdinde itirazda bulunmuştur. Paris İstinaf Mahkemesi, taşıyıcı anneliğin kamu düzenine aykırı olmadığı ve kişinin kendi vücut bütünlüğü üzerinde tasarruf etme yasağı halini teşkil etmediğine karar vermiştir. Söz konusu mahkemeye göre, doğal yolla çocuk sahibi olamayan çiftin bu yolla çocuk sahibi olup ve aile oluşturmaları tabii bir haktır. Kaldı ki doğuran anne (taşıyıcı anne) iradi ve nihai olarak çocuk üzerindeki haklarından da vazgeçmiştir. Mahkeme taşıyıcı annelik sözleşmesinin kamu düzenine ve Fransız Medeni Kanunun 1128. maddesinde düzenlenen ve vücut bütünlüğünü koruyan hükmüne aykırı olmadığı sonucuna varmıştır; ticari amaçla yapılmadığı sürece taşıyıcı annelik Fransa'da kabul edilen kamu düzeni mantığına aykırı düşmez. Buna dayanarak mahkeme ilk derece mahkemesinin bu yöndeki kararını bozmuş ve gönüllü çiftin çocuğu tam evlat edinme yönündeki taleplerini kabul etmiştir (Atıyya, 2001, s. 356-357; Abdüddaim , 2007, s. 190).

Yukarıda bahsedilen kararları karşı Pau İstinaf Mahkemesi, taşıyıcı annelik yoluyla dünyaya gelen eşinin çocuğunu tam evlat edinme yoluyla evlat edinmek isteyen eşin talebini reddetmiştir. Mahkemeye göre, gönüllü çift ile taşıyıcı anne arasında yapılan taşıyıcı annelik sözleşmesi kamu düzenine aykırı olduğu için geçersizdir (Atıyya, 2001, s. 357; Abdüddaim , 2007, s. 190-191).

Fransız Temyiz Mahkemesi ise, 1994 tarihli bir kararında taşıyıcı annelik sözleşmesinin Fransız Medeni Kanunun 6, 8, 11, 353 ve 361. maddelerine aykırı olduğu için geçerli olmadığına hükmetmiştir. Buna dayanarak Poitiers İstinaf Mahkemesinin bunun aksini öngören ve gönüllü çiftin taşıyıcı annelik yoluyla doğan çocuğu basit evlat edinme yoluyla evlat edinmelerini mümkün gören kararını bozmuştur.

SONUÇ

Taşıyıcı annelik kökleri çok eskilere dayanan bir kavramdır. Ne var ki bugünkü anlamıyla taşıyıcı annelik yirminci yüz yılın seksenli yıllarında ortaya çıkmıştır.

Taşıyıcı anneliğin birden fazla çeşidi vardır. Burada tasnif ya da çeşitlendirme taşıyıcı annelik sözleşmesinin taraflarına, bir para karşılığı yapılıp yapılmadığına ve diğer faktörlere göre yapılmaktadır. Ne var ki çeşitlerin adlandırılması hususunda hukukçular arasında görüş birliği yoktur. Ancak Genel itibarıyla çocuk sahibi olmak isteyen annenin yumurtasının kullanılıp kullanılmadığına göre, klasik taşıyıcı annelik ve gestasyonel taşıyıcı annelik ve bunun bir para karşılığı yapılıp yapılmadığına göre, ticari taşıyıcı annelik ve alelade taşıyıcı annelik olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

Çocuk sahibi olmak için taşıyıcı anneliğe ne için başvurulduğu birden fazla sebebe dayandırılmaktadır. Bunların başında çocuk sahibi olmak isteyen annenin sağlık problemleri gelmektedir. Kariyer planları yapan anne adaylarının da bu yola başvurduğu tespit edilmektedir. Hatta homoseksüel ilişki içerisinde çocuk sahibi olmak isteyenlerin de bu yola başvurduğu ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra yumurta sahibi annenin hamile kaldığında işini kaybetme tehlikesinin bertaraf edilmesi ya da formda kalmak (vücut güzelliğini korumak) gibi estetik nedenlerden dolayı da taşıyıcı anneliğe başvurulduğu ifade edilmektedir.

Çalışmada karşılaştırma konusu yapılan hukuk sistemlerinde olduğu gibi dünyada bulunan diğer hukuk sistemlerinde de taşıyıcı anneliğin yasallığı hukukçular arasında tartışmalı konulardandır. Taşıyıcı annelik sözleşmesini yasal olduğunu kabul edip bunu bir hukuki müessese olarak detaylı ve açık bir şekilde düzenleyen hukuk sistemlerine karşın, taşıyıcı anneliği yasaklayan ülkeler de vardır. Ancak yasaklayıcı görüşü benimseyen hukuk sistemlerinde, geçersizliğin hangi gerekçeye dayandığı tartışmalıdır. Geçersizliğin hukuka, ahlaka ve kamu düzenine aykırı olduğundan dolayı ya da soybağı bakımından yaratacağı karışıklıktan dolayı olduğu ileri sürülmektedir.

Taşıyıcı anneliğin yasallığı hususunda İslam hukukçuları arasında da görüş ayrılığı hâkimdir. Çoğunluğun savunduğu yasaklayıcı yaklaşıma karşın taşıyıcı anneliği Allah'ın bir nimeti olarak değerlendirip bunun İslam hukukuna göre caiz olduğunu savunan görüş de vardır. Ancak azınlığı oluşturan bu görüş taşıyıcı anneliğin bütün çeşitlerini değil, evli çiftlerden alınan üreme hücrelerinin bir başka kadının rahmine yerleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilen taşıyıcı annelik çeşidinin İslam hukukuna uygun olduğunu kabul etmektedir. Bu ikisinin arasında kalan bir başka görüş taşıyıcı anneliğin uygulama alanını daha da daraltarak evli çiftten alınan üreme hücrelerinin kocanın diğer karısının (kuma) rahmine yerleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilen taşıyıcı annelik çeşidinin İslam hukukuna göre caiz olduğunu savunmaktadır.

Türk hukukunda da taşıyıcı anneliğin yasallığı tartışmalı konulardandır. Çoğunluk bunun hukuken geçersiz olduğu görüşündedir. Ne var ki geçersizliğin sebebi tartışmalıdır. Genel akıma göre geçersizliğinin sebebi hukuka aykırı olmasıdır. Geçersizliği ahlaka ve kamu düzenine aykırılığa dayandıran hukukçular da vardır. Buna karşılık buradaki engelin soybağı ve miras ilişkilerini düzenleyen kurallar odğunu ileri sürülmektedir. Bunlara göre Türk hukukuna göre taşıyıcı annelikte hukuka, ahlaka ya da kamu düzenine aykırılık yoktur. Bu görüşün savunucularına göre, taşıyıcı annelik sözleşmesinin soybağı, miras ve kişisel verilerin korunması alanında yeni düzenlemeler yapılarak serbest bırakılması daha faydalı olacaktır.

Türk toplumunun ahlak anlayışını göz önünde bulundurarak, taşıyıcı anneliğin ahlaka aykırı olduğunu ileri süren görüşe katılmamak elde değildir. Ne var ki gestasyonal taşıyıcı annelik farklı değerlendirilmelidir. Kanaatimizce bu çeşit taşıyıcı anneliğin ivazsız olarak yapılması halinde ortada ahlaka aykırı bir durum yoktur. Soybağı ve miras ilişkilerini düzenleyen kurallarda gerekli değişiklikler yapılarak hukuki engel de giderilmiş olur. Organ bağışı ve evlat edinmenin kabulünde olduğu gibi insani gerekçelerle gestasyonal anneliğin kabulü de mümkündür.

KAYNAKÇA

Abdüddaim, H. M. (2007). *Akdü İcare'ül erham beyn'l hazri ve'l ibaha*, dar'ül fikrü-camii, el Eskenderiye .

Acebey, M. B. (2002*). Soybağı*, Güncel hukuk yayınları, İzmir.

Atıyya, M. A. (2001). *el Müşkilat'ül kanuniyet'ün-natice An'i telkihus-sınai*, risale mukaddeme ila külliyet'ül kanun camiatüt-tanta (yayımlanmamış doktora tezi) Tanta Üniversitesine Hukuk Fakültesi, Mısır.

Aydın, Ö. (2014). Üremeye yardımcı tedavi yöntemlerinden doğan hukuki sorumluluk, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Dural, M./ Sarı, S. (2013). Türk özel hukuku, temel kavramlar ve medeni kanunun başlangıç hükümleri, Cilt I, İstanbul.

Ebu Zeyid, R. Ş. (2002). Tecir'ül erham f'il fikh'ül islami, *Mecellet Hukuk Halvan Lid-Dirasat'il Kanuniye v'i İktisadiye*, el aded'ül sabi, Aralık.

el Gandur, A. (1985). *el Ahval'üş-şahsiye fit-teşri'ül islami*, mektebet'ül felah, el Kuveyt
.

el Karzavi, Y. (1998). *Fetavi muasira*, 2. Cüz, 1998.

el Mesir, M. (2001). Hükmü tecir'ül erham, Ceridet Savt'ü Ezher, el Adet Semanun, Nisan 2001.

Eren, F. (2017). *Borçlar hukuku genel hükümler*, 23. Baskı, Yetkin, Ankara.

Erol, Y. (2012). *Yapay döllenme yöntemleri ve taşıyıcı annelik*, Yetkin Yayınları, Ankara.

ES- Sunbati, A. (2001). *Bunukun'nutaf v'el ecinne f'il fikh'ül islami v'el kanun'ül vazii*, Darün'nahz'al Arabiye.

ES-Salihi, Ş. Z. (2001). *Et-Telkih'ül sınai beyn'el şeriaat'ül islamiye v'el Kavanin'ül vaziyye dirase mukarene*, Darün-Nahza, 2001.

Es-Seyid Mahmud, A. (2002*). el Avamil'ül şeriyye v'el kanuniye lit-tedahhul fi avamil'ül virase vet-tekasür,* et-tabaa'l üla.

Eş-Şeyih Es-Seyyid S. (1973), *Fıkhüs-sünne*, Dar'ül Kitab'ül Arabi, Mısır.

Gunim, K. (1998). el İstinsah v'el incap beyne tecrib'ül ülema ve teşri'ül sema, Et-Tabaa'l Üla.

Günergök, Ö./ Kayıhan, Ş. (2020). Borçlar hukuku dersleri genel hükümleri, İstanbul.

Hac Şahim, F. (2009). *el Kanun'ul medeni el feransi bi'l arabiye (fransız medeni kanununun şerhi-Arapça (DALLOZ)*, 108. Baskı, Beyrut/ Lübnan.

Hafız, M. S. (2001). İstica'ül erham, Ceridet Savt'ül Ezher, *el Adet el Hamis V'el Semanun*, Mayıs 2001 (Kısaltılmışı: HAFIZ, 2001b).

Hafız, M. S. (2001). İsticar'ül erham ramet'ün min Allah, *Ceridet'ül Ahbar'ül Mısriye, el Adet 15319,* Es-Sene 49, 2001, (Kısaltılmışı: HAFIZ, 2001a).

Hamza, M. M. (2007). *Tcaret'ül erham beyn't-tup veş-şeriat'ül İslamiye*, Dar'ül Kütüb'ül İlmiye, Beyrüt- Lübnan.

Hatemi, H. (1976). *Hukuka ve ahlaka aykırılık kavramı ve sonuçları* (Gözden Geçirilmiş Doçentlik Tezi), Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1976, s. 157-158.

Hathut, H. (1991). Atfal'ül enabip- el ümüz-ziir, *Mecelet'ül İslam V'el Müşkilatüt-Tıbbiyet'ül Muaasira*, el Kahire/Mısır.

Kalkan-Oğuatürk, B. (2011).*Türk medeni hukukunda biyoetik sorunlar*, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011.

Kayıhan, Ş./ Günergök, Ö./ Hüseyin, İ. (2020). *Medeni hukuka giriş ve Türk medeni kanununun başlangıç hükümleri*, Umuttepe, 2020.

Kırkbeşoğlu, N. (2006). *Soybağı alanında biyoetik ve hukuk sorunları*, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006.
Metin, S. (2012). Yörüngesinden çıkan tabiat, sosyal, psikolojik ve hukuki görünümüyle taşıyıcı annelik*, İstanbul Barosu Dergisi: Sağlık Hukuku Makaleleri-II*, İstanbul Barosu Yayınları.

Muhammed, A. O. (1995/H. 1416). *Ahkam'ül ümm'ül bedile, er-rahm'ül ziir*, Tabat Darün-Nahza'al Arabiye.

Nomer, H. N. (2000). Suni döllenme dolayısıyla ortaya çıkabilecek nesep problemleri, M. *Kemal Oğuzman Anısına Armağan*, Beta Yayınları, İstanbul.

Osman, M. R. (2001). İsticar'ül erham, *Savt'ül Ezher, el Aded'ül Sani V'el Semanun*, el Kahire, Nisan 2001.

Serozan, Rona, *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitabevi, İstanbul 2005.

Şıpka, Ş. (2007). Taşıyıcı Annelik ve Getirdiği hukuki Sorunlar, *Türk Hukuk Sitesi,* http://www.turkhukuksitesi.com./ makale 537. Htm.

Turgut, C. (2016). *Yapay döllenme taşıyıcı annelik ve soybağına ilişkin hukuki sorunlar*, baskı 1, Onikilevha, İstanbul 2016.

Ünver, Y. (2008). Türkiye'de ceza hukuku açısından yapay döllenme, *İlaç ve Tıp Alanında Ceza Hukuku, Etik ve Tıbbi Sorunlar Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Vasil, N. F. (1989/H. 1410). *el Vasit fi mebahis'ül muasmelat ala mezheb'ül imamuş-Şafii*, et-tabaa'l Üla,

Yılmaz, İ. S. (2002). Dünyadaki uygulama ve mevzuatımıza açısından kiralık rahim "Surrogate Motherhood", *İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü*, İstanbul.

Zehra, M. (1993). el incabü'l sinai ahkamuhü'l kanuniye ve hududuh'ül şeriyye dirase mukarene, Kuveyt.

HOME HEALTH CARE PERFORMANCE INDEX, HHCPI, VERSION 1

Selçuk Salim Erdoğan[1], Öznur Sarı[2], Pınar Koçatakan[3]

[1,2,3] *T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, Ankara Türkiye*
ORCID Code: 0000-0003-3829-9514

ABSTRACT

Home Health Care Performance Index (HHCPI), the majority of target set; According to the demographic development of the World Health Organization (WHO), individuals aged 65 and over, according to the United Nations (UN), who are 60 years old and over, 167 (United States of America Population Bureau, International Database) It is impact scoring to rank two health issues, namely the provision of health services to dependent patients and the maintenance of long-term care. The underlying purpose of HHCPI is to make health performance evaluation and more data and evidence rather than rhetorical arguments. It standardizes the comparability and traceability of health practices under **Long Term Care (LTC)** [14]. Provides optimization of treatment and care processes.

Healthcare organizations have to face more and more with the challenges of the prospect of **Long Term Care (LTC)**. For an information message, it is to receive an innovative information. The parameter index is ranked and combined to form HHCPI. The effectiveness of the model has been evaluated in case studies conducted for different individuals with multiple.

Keywords: Long Term Care, Home Health Care, Indicator, Index.

HOME HEALTH CARE PERFORMANCE INDEX, HHCPI, VERSION 1

Selçuk Salim Erdoğan[1], Öznur Sarı[2], Pınar Koçatakan[3]

[1,2,3] *T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, Ankara Türkiye*
ORCID Code: 0000-0003-3829-9514

ÖZET

Home Health Care Performance Index (HHCPI), hedef nüfusunun çoğunluğunu; Dünya Sağlık Örgütü (WHO)' nün demografik yaklaşımına göre 65 yaş ve üstü, Birleşmiş Milletler (BM)' e göre 60 yaş ve üstü bireylerin oluşturduğu, 167 ülkede (Amerika Birleşik Devletleri Nüfus Bürosu, Uluslararası Veri Tabanı) yatağa veya eve bağımlı hastalara sağlık hizmet sunumunun sağlanması ve uzun dönem bakım sürecinin sürdürülmesi esas olmak üzere iki temel hedefte belirlenen on iki sağlık konusunu sıralamakta, etki değerlerini puanlamaktadır. HHCPI'ın altında yatan amaç, sağlık kapsamındaki performans değerlendirmesini öznel ve retorik argümanlar yerine, daha fazla dataya ve kanıta dayalı hale getirmektir. **Long Term Care (LTC)** [14] kapsamındaki sağlık uygulamalarının karşılaştırılabilmesini ve izlenebilmesini standart hale getirir. Tedavi ve bakım süreçlerinin optimizasyonunu sağlar.

Sağlık kuruluşları, **Long Term Care (LTC)**'in sürdürülebilirliğinin zorlukları ile giderek daha fazla yüzleşmek durumunda kalmaktadır. Literatür temelinde sağlık hizmeti için özel olarak geliştirilen göstergeler, sürdürülebilirlik performansını değerlendirmek için inovatif bir yaklaşım sunar. Paramatre indeksi sıralanmış ve HHCPI oluşturmak için bir araya getirilmiştir. Modelin etkinliği çoklu hastalıkları olan bireyler için yapılan vaka çalışmalarında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uzun Dönem Bakım, Evde Sağlık, İndikatör, İndeks.

A PUBLIC PERCEPTIONS ANALYSIS WITH DATA MINING ALGORITHMS

Asst. Prof. Dr. Özerk Yavuz
Department of Management Information Systems, Faculty of Business Administration, Halic University, Istanbul, Turkey
ORCID Code: 0000-0002-1371-688X

ABSTRACT

Perception has long been cited as a significant factor in understanding public opinion. It forms an important part of public ideas, paradigms and shaped by several factors. Today it is a known fact that public perception has influence in people's emotions, thoughts and behaviors. Therefore understanding its antecedents and nature would give many insights and knowledge to business and governmental leaders in complying with public opinion. In this research perception of law enforcement officers have been investigated with the aim of making a positive influence in respective policies, plans and programs with the help of data mining algorithms.

Keywords: Pandemic, Coronavirus**,** Data Mining**,** Machine Learning**,** Quantitative Analysis**,** Supervised Learning**,** Unsupervised Learning

1. INTRODUCTION

Perception has long been cited as a significant factor in understanding public opinion. It forms an important part of public ideas, paradigms and shaped by several factors. Today it is a known fact that public perception has influence in people's emotions, thoughts and behaviors. Therefore understanding its antecedents and nature would give many insights and knowledge to business and governmental leaders in complying with public opinion and developing targeted policies, plans, programs and agendas.

As Goldstein asserts perception is composed of signals which follows the nervous system path that is influenced from physical or chemical sitimuli [28, 29]. In a complementary view of Daniel perception is defined as the organization, identification, and interpretation of sensory stimuli in order to reason knowledge and the environment. It derives from the latin word perception which refers to gathering or receiving [27, 29].

As Stojkoski indicates, according to Gibson's approach cognitive apparatus was created and formed by a long evolutionary influence of external environment which is apparent in its structure and abilities [30, 31, 32]. He further states that Gibson's ecological approach considers a human as well as any other animal to be an inseparable part of the environment, in which it came into existence, lives and exists, what is then reflected in its sensory and cognitive equipment [30, 31, 32]. As stated in literature by Stojkoski perception is the end product of the interaction between stimulus and internal hypotheses, expectations and knowledge of the observer, while motivation and emotions play an important role in this process [30, 31, 32].

2. RESEARCH METHOD

Following the literature review several research approaches can be applied for the understanding and analysis of data. These research methods can be in the form of qualitative or quantitative in nature. Among them data mining is known to be used for discovering knowledge and insights from large data sets. In the data mining analysis process some structured set of steps are being followed. These steps include understanding and analysis of the situation and business problem which is later followed with the examination and pre-processing of data. Later a model is built following the literature review and analysis approaches. After the built of the model testing of the model with supervised and unsupervised versions of machine learning approaches are done. Finally predicted analysis results are evaluated and assessed [15,14, 24].

2.1. Data Gathering and Processing

Following the literature review of the study, a research model composed of date, proportion, measure built. For data set, public data published by the Mayors Office for Policing and Crime's (MOPAC) Public Attitude Survey (PAS) composed of 182 instances and 3 attribues used.

Table 1. List of Attributes

Date	Nominal
Proportion	Nominal
Measure	Numeric

3. FINDINGS

In this study performance measures of applied data mining approaches have been examined. Rules discovered by supervised and unsupervised data mining approaches suggested in literature given.

As data mining approaches applied, supervised and unsupervised machine learning algorithms have been chosen. As stated in literature machine learning is an approach in building algorithms that can learn from data analysis. In supervised learning, learning is formed from a training set of instances, which base on input and output pairs which are called attributes and class labels. In unsupervised learning is input triggered and there is no output class labels used for training [24, 25]. Among several machine learning approaches classification is a supervised machine learning method which base on a previously labeled set of instances used for training. Later based on the prior trainings the model learns to classify the new instances. On the other hand, clustering is an unsupervised method which aims to group different objects into groups of similar objects. A cluster is a collection of objects that are similar to each other within the same cluster whereas opposite or dissimilar to the objects in other clusters [25, 33]. Among these machine learning approaches Jrip, part, OneR method, Multilayer Perceptron (Neural Networks) and Bayesian Networks have been chosen as the data mining techniques.

Table 2. Comparison of the data mining methods

Method	RMSE	Precision	Correctly Classified %	Incorrectly Classified %
J48	0.32	N/A	25.80	74,20
JRip	**0.29**	**0,5**	**48.38**	**51,62**
Part	0.39	0,0	14.51	85,49
OneR Method	0.39	0,2	46.77	53,23
Multilayer Percept.	0.42	0,0	19.35	80,65
Bayesian Networks	0,30	0,0	19.35	80,65

In this research, J48, JRip, Part, OneR Method, Multilayer Perceptron, Bayesian Networks data mining approaches have been examined. In testing 66 percent of the data has been used for the training whereas remaining part of the data set has been used for the testing. In assessing the performances of the algorithms, some of the performance indicators in data mining have been considered. From these indicators the root mean square error, refers to the quantification of the average dispersion of a set of observations from a known value [25, 33] whereas precision indicates the proportion of predicted positive values that are correctly real positives in other words proportion of relevant instances among all retrieved instances [24, 26, 33].

Among different data mining approaches J48 had the values (RMSE=0.32; Precision=N/A; Correct Classification Rate=25.80%; Incorrect Classification Rate=74.20). JRip had the values (RMSE=0.29; Precision=0,5; Correct Classification Rate=48.38%; Incorrect Classification Rate=51.62). Part had the values (RMSE=0.39; Precision=0.0; Correct Classification Rate=14.51%; Incorrect Classification

Rate=85.49). OneR had the values (RMSE=0.39; Precision=0.2; Correct Classification Rate=46.77%; Incorrect Classification Rate=53.23). Multilayer Perceptron had the values (RMSE=0.42; Precision=0.0; Correct Classification Rate=19.35%; Incorrect Classification Rate=80.65). Bayesian Networks had the values (RMSE=0.30; Precision=0.0; Correct Classification Rate=19.35%; Incorrect Classification Rate=80.65). Among all the algorithms, JRip had the most correct classification rate with 48.38 percent and a precision 0.86. It also had the lowest RMSE with a value of 0.29. Comparison of data mining methods used can be seen in Table 2.

Table 3. Rules Discovered by Data Mining Algorithms

If proportion value is less than 33.5 then public knows how to contact their local ward officer
If proportion value is less than 52.0 then public feels well informed about local police activities over the last 12 months
If proportion value is less than 62.5 then public police do a good job in the local area
If proportion value is less than 66.5 then public agree the police are dealing with the things that matter to this community
If proportion value is less than 68.5 then public police do a good job in the local area
If proportion value is less than 69.5 then public agree the police listen to the concerns of local people
If proportion value is less than 72.5 then public agree the police are dealing with the things that matter to this community
If proportion value is less than 74.5 then public agree the police listen to the concerns of local people
If proportion value is less than 76.5 then public agree the police treat everyone fairly regardless of who they are
If proportion value is less than 77.5 then public agree the police can be relied upon to be there when needed
If proportion value is greater and less than 77.5 then public agree the police treat everyone fairly regardless of who they are
Based on the Clustering Analysis Measure “Agree the police listen to the concerns of local people” and proportion value of 70.5118 are in one cluster on the other hand Measure “Feels well informed about local police activities over the last 12 months” and proportion value of 36.3091 are in the same cluster

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

Perception has long been cited as a significant factor in understanding public opinion. It forms an important part of public ideas, paradigms and shaped by several factors. Today it is a known fact that public perception has influence in people’s emotions, thoughts and behaviors. Therefore understanding its antecedents and nature would give many insights and knowledge to business and governmental leaders in complying with public opinion. In this study performance measures of applied data mining approaches have been examined and several rules have been discovered by the classification and clustering approaches of data mining. Analysis results reveal that minor part of the public knows how to contact their local ward officer whereas a major part agree that the police treat everyone fairly regardless of who they are. A significant part of public agree the police are dealing with the things that matter to the community. Based on the data mining analysis results it has seen that JRip had the most

correct classification rate with 48.38 percent and a precision of 0.86. It also had the lowest RMSE with a value of 0.29.

REFERENCES

[1] Águila, R.D.M., Ramírez, G.A., 2013. Series: basic statistics for busy clinicians. Allergol Immunopathol. 42 (5), pp. 485-492.

[2] Blackmore, K., Bossomaier, T., 2002. Comparison of See5 and J48.PART algorithms for missing persons profiling. International Conference on Information Technology and Applications

[3] Cohen, W. (1995). Fast effective rule induction. In A. Prieditis and S. Russell (eds.), Proceedings of the 12th International Conference on Machine Learning, Lake Tahoe, CA, pp.115-123.

[4] Erler, E., Essays on amendment XIV: citizenship. The Heritage Foundation.

[5] Estola T., 1970. Coronaviruses, a new group of animal RNA viruses". Avian Diseases. 14 (2), pp. 330-336.

[6] Frank E. and Witten I.H. (1998). Generating Accurate Rule Sets Without Global Optimization. In Shavlik, J., ed., Machine Learning: Proceedings of the Fifteenth International Conference, Morgan Kaufmann Publishers.

[7] Frank E. and Witten I.H. (2000). Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques with Java Implementations. Morgan Kaufmann Publishers: San Francisco, CA.

[8] Lemeshow S., Hosmer D.W., Klar J. & Lwanga S.K., 1990. Adequacy of sample size in health studies. Chichester: John Wiley and Sons.

[9] Merriam-Webster, 2020. https://www. merriam-webster.com [date accessed 9 August 2020]

[10] Ramchoun, H. r., Idrissi, M. m., Ghanou, Y. y., & Ettaouil, M. m. (2017). New Modeling of Multilayer Perceptron Architecture Optimization with Regularization: An Application to Pattern Classification. IAENG International Journal of Computer Science, 44(3), 261-269.

[11] Rosenblatt, F., & Cornell Aeronautical Laboratory. (1958). The perceptron: A theory of statistical separability in cognitive systems (Project Para). Buffalo, N.Y: Cornell Aeronautical Laboratory.

[12] Saravanan, N., Gayathri V., 2018. Performance and classification evaluation of J48 algorithm and Kendall's based J48 algorithm (KNJ48). International Journal of Computer Trends and Technology

[13] Sasaki M., Kita K., 1998. Rule based text categorization using hierarchical categories, IEEE

[14] Shearer, C., 2000 The CRISP-DM model: the new blueprint for data mining. Journal of Data Warehousing, 5, 13-22.

[15] Simoudis, E. (1996). Reality Check for Data Mining. IEEE EXPERT, 11(5), pp.26-33

[16] Surveymonkey, 2017. https://www.surveymonkey.com/mp/sample-size-calculator/ [date accessed 28 October 2017]

[17] Syed, A., 2020. Coronavirus: A mini-review. International Journal of Current Research in Medical Sciences. 6(1)

[18] Taniguchi M., Haft M., Hollm´en J., and Tresp V. (1998). Fraud detection in communications networks using neural and probabilistic methods. In Proceedings of the 1998 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP'98), Volume II, pp. 1241-1244.

[19] Tyrrell D., Fielder M., 2002. Cold Wars: The Fight against the common cold. Oxford University Press.

[20] Unhale, S., Bilal, Q., Sanap, S., Thakhre, S., Wadatkar, S., Bairagi, R., Sagrule, P., Biyani, D., 2020. A Review on coronavirus (COVID-19). International Journal of Pharmaceutical and Life Sciences. 6, pp. 109 - 115.
[21] Venkatesan, E. V., 2015. Performance Analysis of Decision Tree Algorithms for Breast Cancer Classification. Indian Journal of Science and Technology.
[22] Woo P., Huang Y., Lau S., Yuen K., 2010. Coronavirus genomics and bioinformatics analysis. Viruses. 2 (8)
[23] Yau C., 2013, R tutorial with bayesian statistics using openbugs.
[24] Yavuz Ö., 2019, A data mining approach for desire and intention to participate in virtual communities. International Journal of Electrical and Computer Engineering, 9(5).
[25] Ławrynowicz, A., Tresp, V., 2014. Introducing Machine Learning. Perspectives on Ontology Learning. AKA Heidelberg /IOS Press.
[26] Thomas, M., 2012. Root Mean Square Error Compared to, and Contrasted with, Standard Deviation. Surveying and Land Information Science, 72.
[27] Schacter D., 2011. Psychology. Worth Publishers.
[28] Goldstein, E. Bruce (2010). *Sensation and Perception*(8th ed.). Belmont, CA: Cengage Learning.
[29] https://en.wikipedia.org/wiki/Perception#cite_note-2
[30] Stojkoski, Nikola. (2019). Theory of perception: where the material touches the mental.
[31] Gibson, J. J.: The Perception of the Visual World. Boston : Houghton Mifflin, 1950. Gibson,
[32] J. J.: The Ecological Approach to Visual Perception. Boston: Houghton Mifflin, 1979.
[33] Karahoca D., Karahoca A., Yavuz Ö., 2013. An early warning system approach for the identification of currency crises with data mining techniques. Neural Computing and Applications, 23(7-8)

WHAT DOES PROMISE RESTORATIVE JUSTICE? AN ASSESSMENT ON FUNCTION OF PROBATION IN TURKEY

Aykut ÇALIŞKAN[1*]

[*1] *Dokuz Eylül University, Faculty of Letters, Sociology Department, İzmir, TÜRKİYE*
ORCID Code: 0000-0002-6991-1886

ABSTRACT

Restorative justice philosophy has been an alternative to the penal justice philosophy, which is one of the criminal justice understandings. This understanding assumes that allowing victims, who are pushed to the background in the criminal justice process and considered as passive subjects and the perpetrator of crime to be dealt with in the same frame. In addition, it adopts a frame of mind that focuses on the correction of criminal behavior from the point of view of the perpetrator, the elimination of harm to the victims and the provision of social continuity. The systemic description of criminal justice does not only cover criminogenic conditions and trial processes, but also focuses on post-criminal punishment processes. While this understanding spreads to all criminal justice institutions, it also brings debates in terms of practices and effectiveness. Prisons seen as modern places of punishment, correction and healing also instilled the idea that the definition and content of punishment can change in the historical process. However, in the developing process, the inability of the prisons to fulfill the specified function, the necessity of restructuring the post-conditional release process and the actual enforcement of this process in the society brought along the probation discussions. Probation activities, which are evaluated among the types of punishment in the literature, emerged based on the analysis of punishment on the axis of science and religion. Probation activities, which are accepted as a type of punishment, have changed according to the cultural and social characteristics of the societies, as well as their area of influence expanded. In summary, probation is the execution of the post-trial penal process in the community instead of the prison. It is expected that the public interest will be considered in the punishment process. In addition, criticism and evaluations based on the public interest make the probation process dominant. The name of the founder of this idea is accepted as John Augustus. However, it has a history of more than a century. When the practices of the probation institution in Turkey are examined; it is seen that there are obligations such as working for the public good, prohibiting going to certain places or doing certain activities, continuing the education program. The main problem to be discussed here is how restorative justice and probation activities look in terms of criminal justice in Turkey. This study has been prepared with the idea of explaining the common denominator advocated by the restorative justice and probation institution in practice. Additionally, it has been evaluated based on current practices and institutional activities, based on current outputs. In this framework, the main objective is to reveal the current phenomenon in the light of institutional activities. The aim is to demonstrate the validity of the ideals put forward from an intellectual point of view in terms of crime prevention and to discover the social equivalent of the institution of probation and restorative justice in Turkey. Practices, legal regulations after 2005, and field-related investigations indicate that probation activities are considered as the equivalent of reduced sentence for Turkey. This result shows that the causes and consequences of restorative criminal activities need to be evaluated by the community, criminal justice actors and the wider Turkish community, as it does not serve the understanding of justice. Crime as a social phenomenon affects the society in which it occurs and imposes the collective responsibility on the individual as an actor in the construction process of the sense of justice. In the light of the evaluations, instead of seeing probation activities as a means of reducing punishment, the continuity of a process in which the parties to the crime are handled as subjects under the leadership of the judicial authorities should be ensured. It is important to expand the sphere of influence in the society of the idea that individuals can be rehabilitated and rehabilitated after criminal behavior as much as possible during the penal execution process. Thus, this situation, which is shared with the public if it is approved by the authorities and consented by the relevant parties, will have the opportunity to affect social consciousness as indicators of change in the field of criminal justice.

Keywords: Punishment, Criminal Justice, Restorative Justice Philosophy, Probation, Turkey.

ONARICI ADALET FELSEFESİ NEYİ VAADEDİYOR? TÜRKİYE'DE DENETİMLİ SERBESTLİK KURUMUNUN İŞLEVİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Aykut ÇALIŞKAN[1*]

[*1] *Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İzmir, TÜRKİYE*
ORCID Code: 0000-0002-6991-1886

ÖZET

Onarıcı adalet felsefesi, ceza adaleti anlayışı olarak kabul edilmekle birlikte cezalandırıcı adalet felsefesine alternatif olmuştur. Bu anlayış ceza adaleti sürecinde geri plana itilen ve pasif süje konumunda değerlendirilen mağdurlar ile suç failinin aynı denklem içerisinde ele alınmasına imkân sağlayan bir kabule dayanmaktadır. Bununla beraber fail açısından suçtan kaynaklı davranışların düzeltilmesine, mağdurların zararının giderilmesine ve toplumsal devamlılığın sağlanmasına odaklanan bir düşünceyi çerçeve edinmektedir. Ceza adaletinin sistemsel betimlemesi sadece kriminojenik koşulları ve yargılama süreçlerini kapsamayıp, suç sonrası cezalandırma süreçlerini de odaklanmaktadır. Bu anlayış ceza adaleti kurumlarının tamamına sirayet ederken uygulamalar ve etkinliği açısından tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Modern cezalandırma, ıslah ve iyileştirme mekânı olarak görülen hapishaneler; cezanın tanımına ve içeriğine de tarihsel süreçte değişim gösterebileceği fikrini aşılamıştır. Ancak gelişen süreçte hapishanelerin belirtilen işlevi yerine getiremeyişi, koşullu salıverilme sonrası sürecin yapılandırılması gerekliliği ve bu sürecin toplum içerisinde fiili yürürlüğünün nasıl olacağı denetimli serbestlik tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Literatürde ceza infaz türleri arasında değerlendirilen denetimli serbestlik faaliyetleri cezanın bilim ve din ekseninde çözümlenmesini esas alarak ortaya çıkmıştır. Bir cezalandırma türü olarak kabul edilen denetimli serbestlik faaliyetleri toplumlara göre ayrıştığı gibi toplumların kültürel ve sosyal özelliklerine göre değişim göstermiş aynı zamanda etki alanı genişlemiştir. Özetle denetimli serbestlik yargılama sonrası ceza sürecinin hapishane yerine toplum içerisinde infaz edilmesidir. Cezalandırma sürecinde toplum yararı gözetilmesi beklenmekte, kamu yararı esas alınarak eleştiri ve değerlendirmeler süreci hâkim kılmaktadır. Bu düşüncenin kurucusu ismi John Augustus olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte denetimli serbestliğin yüzyılı aşkın bir geçmişi bulunmaktadır. Denetimli serbestlik kurumunun Türkiye'deki uygulamaları incelendiğinde; kamu yararına çalışma, belirli yerlere gitme veya belirli etkinliklerin yapılmasının yasaklanması, eğitim programına devam edilmesi gibi yükümlülüklerin yer aldığı görülmektedir. Burada tartışılmak istenen temel problem ise; onarıcı adalet ve denetimli serbestlik faaliyetlerinin ceza adaleti açısından Türkiye özelinde nasıl bir görünüm sergilediğidir. Bu çalışma uygulamada onarıcı adalet ve denetimli serbestlik kurumunun savunduğu ortak paydaya açıklama getirme düşüncesiyle hazırlanmış, güncel uygulamalar ve kurumsal faaliyetler esas alınarak mevcut çıktılar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu çerçevede kurumsal faaliyetlerin ışığında mevcut görüngünün ortaya çıkarılması temel hedeftir. Yapılmak istenen; düşünsel açıdan ortaya konulan ideallerin suç önleme nezdinde geçerliliğini ortaya koymak, denetimli serbestlik kurumu ve onarıcı adaletin toplumsal açıdan karşılığını Türkiye özelinde keşfedebilmektir. Uygulamalar, Türkiye açısından 2005 yılı sonrası yasal düzenlemeler ve alana dönük incelemeler denetimli serbestlik faaliyetlerinin ceza indiriminin karşılığı olarak ele alındığını ifade etmektedir. Bu sonuç, onarıcı adalet anlayışına hizmet etmediği gibi suç faaliyetlerinin neden ve sonuçlarının topluluk, ceza adaleti aktörleri ve geniş ölçekte Türkiye toplumsallığında değerlendirilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Çünkü, suç toplumsal bir olgu olarak cereyan ettiği toplumu etkilemekte ve adalet duygusunun inşa sürecinde kollektif sorumluluğu aktör olarak bireye yüklemektedir. Bahse konu değerlendirmeler ışığında denetimli serbestlik faaliyetlerini ceza indirim aracı olarak görmek yerine, yargı mercileri öncülüğünde suçun taraflarının özne olarak ele alındığı bir sürecin devamlılığı sağlanmalıdır. Ceza infaz sürecinde mümkün olduğu kadar bireylerin suçlu davranış sonrası rehabilite ve ıslah olabileceğine yönelik düşüncenin toplumdaki etki alanının genişletilmesi önem arz etmektedir. Böylelikle yetkililer tarafından uygun görülmesi ve ilgililerin rıza göstermesi durumunda kamuoyuyla paylaşılan bu durum ceza adaleti alanında değişimin göstergeleri olarak toplumsal bilinci etkileme imkanına sahip olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ceza, Ceza Adaleti, Onarıcı Adalet Felsefesi, Denetimli Serbestlik, Türkiye.

IS SMOKING IN UNIVERSITY STUDENTS RELATED TO PHYSICAL ACTIVITY AND DEPRESSION?

Aysun YAĞCİ ŞENTÜRK[1]*, Elif OKUR[1]**

[1]Trabzon University, Faculty, Tonya Vocational School of Higher Education, Department of Health Care Services, Trabzon, Turkey
** ORCID Code: 0000-0002-4802-3063*
*** ORCID Code: 0000-0003-2608-8584*

ABSTRACT

Introduction: Smoking has widespread use among young people despite its many known harms. This study was planned to reveal the effect of smoking on depression and physical activity levels in university students.
Method: The study was conducted on 130 associate degree students. International Physical Activity Scale and Beck Depression Inventory were used to obtain data. SPSS 23 program was used for data analysis and Mann Whitney U and Spearman correlation analyzes were used. Results were given at 95% confidence interval and $p<0.05$ significance level.
Results: The general mean age was calculated as 20 ± 1.57. The smoking rate among students was determined to be 30.8%. The mean total score for physical activity was 3545.20 ± 2988.84, and the mean depression score was 14.30 ± 6.68. No statistically significant relationship was found between smoking and physical activity and depression scores in the analyzes. In addition, students were generally physically active. However, it was determined that depressive symptoms were common among students and 3 out of 4 students had at least mild depression symptoms.
Conclusion: There is a need for interventions to increase or preserve the level of physical activity and reduce the symptoms of depression in university students. Smoking is not the only determinant of physical activity level or depression.

Keywords: Depression, Physical performance, Smoking, Students, Universities

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA KULLANIMI FİZİKSEL AKTİVİTE VE DEPRESYON İLE İLİŞKİLİ Mİ?

ÖZET

Giriş: Sigara günümüzde bilinen pek çok zararına rağmen gençler arasında yaygın kullanıma sahiptir. Bu çalışma sigaranın üniversite öğrencilerinde depresyon ve fiziksel aktivite düzeyine etkisini ortaya koymak amacıyla planlandı.
Yöntem: Çalışma 130 önlisans öğrencisi üzerinde yürütüldü. Veri elde edilmesinde Uluslararası Fiziksel Aktivite Ölçeği ile Beck Depresyon Envanteri kullanıldı. Veri analizinde SPSS 23 programı kullanıldı ve Mann Whitney U ile Spearman korelasyon analizlerinden yararlanıldı. Sonuçlar %95 güven aralığında ve $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde verildi.
Bulgular: Genel yaş ortalaması 20±1,57 olarak hesaplandı. Öğrenciler arasında sigara kullanım oranı %30,8 olarak belirlendi. Fiziksel aktivite toplam puan ortalaması 3545,20±2988,84, depresyon puan ortalaması ise 14,30±6,68 olarak bulundu. Yapılan analizlerde sigara kullanımı ile fiziksel aktivite ve depresyon puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmadı. Bunun yanında öğrenciler genelde fiziksel olarak aktifti. Ancak, öğrenciler arasında depresif bulguların yaygın olduğu ve her 4 öğrenciden 3'ünün en az hafif düzeyde depresyon bulgularına sahip olduğu belirlendi.
Sonuç: Üniversite öğrencilerinde fiziksel aktivite düzeyini artıracak ya da koruyacak ve depresyon belirtilerini azaltacak girişimlere ihtiyaç vardır. Sigara, fiziksel aktivite düzeyi ya da depresyonun tek başına belirleyicisi değildir.

Anahtar kelimeler: Depresyon, Fiziksel performans, Öğrenciler, Sigara içme, Üniversiteler

1. GİRİŞ

Sigara kullanımı, günümüzde tüm bireyler için tehdit oluşturmaya devam eden önemli bir halk sağlığı sorunudur. Dünya'da her yıl yaklaşık 5 milyon ölüm, sigaraya bağlı olarak meydana gelmektedir ve bu rakamın 2030 yılına kadar 10 milyona ulaşacağı öngörülmektedir (Jha & Chaloupka, 2012). Mortalite ve morbidite oranlarında artışa yol açan sigara, aslında önlenebilir bir risk faktörüdür. Bu nedenle sigara kullanımına karşı yürütülen devlet politikaları oldukça önem taşımaktadır (Wamamili ve ark., 2019).

Üniversite öğrencileri evden uzakta yaşama ve üniversitede yeni arkadaş çevresi edinme sonucunda zamanla sosyal kimliklerinde köklü değişiklikler yaşar (Amin ve ark., 2016; Kenford ve ark., 2005). Daha fazla bağımsızlık hissi ve yeni akranlar, ara sıra kullanılan sigarayı sürekli hale getirmekte rol oynayabilir (Kenford ve ark., 2005). İstanbul'da 2016 yılında yapılan bir çalışmada gençlerin sigaraya başlama nedenleri incelendiğinde en önemli nedenin merak ve ikinci önemli nedenin akranların sigara kullanması olduğu bildirilmiştir (İçmeli ve ark., 2016).

Literatürde üniversite öğrencilerinde mevcut sigara kullanımının depresyon belirtilerini arttırdığı ya da tam tersine depresyon hikayesi olan bireylerin sigara kullanma eğilimlerinin daha fazla olduğuna dair çalışmalar mevcuttur (Mackenzie ve ark., 2011; Lenz, 2004). Öğrencilerin üniversiteye uyum sürecinde yaşadığı yeni arkadaş edinmek, aileden ayrılmak, yalnızlık, ekonomik güçlük gibi nedenler ruhsal bozukluklarının gelişmesine ve sigara kullanımına ortam hazırlayabilir (Ulaş ve ark., 2016). Tüm bunların yanı sıra sigara, egzersize azalmış kalp hızı yanıtı, ateroskleroz, alveoler ventilasyonda azalma, solunum yolları direncinde artış, kanın oksijen taşıma kapasitesinde azalma ve koagülasyona olan eğilime yol açabilir. Vücut sistemlerinde meydana gelen bu değişiklikler bireylerin fiziksel aktivite düzeyinin etkilenmesine ve depresyona neden olabilir (Ulaş ve ark., 2016; Soyuer ve ark., 2011). Buradan hareketle sigara kullanımının üniversite öğrencilerinde fiziksel aktivite düzeyini ve depresyon varlığını etkileyip etkilemeyeceğini incelemek amacıyla bu çalışma oluşturuldu.

2. MATERYAL VE METOT

Kesitsel tipte yapılan çalışma, bir meslek yüksekokulunda sağlık alanında öğrenim gören öğrenciler üzerinde gerçekleştirildi. Çalışma kapsamında evrenin tamamına ulaşmak hedeflendi. Toplam 240 öğrenciden, aktif olarak öğrenime devam etmeyenler ve gönüllü olmayanlar çalışmadan hariç tutuldu. Görme veya işitme kaybı olmayan ve tüm bilgileri eksiksiz dolduran 130 öğrenci ile çalışma yürütüldü. Katılımcıların demografik özellikleri ve sigara kullanım durumları sorgulandı. Ayrıca Uluslararası Fiziksel Aktivite Ölçeği Kısa Formu ile öğrencilerin fiziksel aktivite düzeyleri ve Beck Depresyon Envanteri ile depresyon düzeyleri kaydedildi. İlgili kurum izni alındıktan sonra, araştırma için gerekli etik kurul izni, Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 10.05.2019 tarihinde, 24237859-356 karar numarası ile alındı. Araştırma verileri Mayıs 2019 ile Şubat 2020 arasında toplandı. Araştırmanın amacı öğrencilere açıklanarak, öğrencilerden onam alındı.

Çalışmada öğrencilerin fiziksel aktivite düzeyi Uluslararası Fiziksel Aktivite Ölçeği (UFAÖ) kısa formu aracılığıyla değerlendirildi. Ölçek, dört ayrı bölüm halinde bireylerin son bir haftada en az 10 dakika yaptıkları fiziksel aktivitelere dair sorular içerir. Toplam 7 sorudan oluşan ölçek, fiziksel aktivite düzeyini belirlemek için bazal metabolik hıza karşılık gelen metabolik eşdeğer (MET) yöntemini kullanır. UFAÖ, bireylerin haftada kaç gün ve ne kadar süre ile şiddetli ya da orta şiddetli fiziksel aktivite ve yürüyüş yaptığını tespit ederek, harcanan toplam MET miktarını hesaplamayı hedefler. Sonuçta bireylerin fiziksel aktivite düzeyleri, elde edilen toplam fiziksel aktivite puanına göre "düşük, orta veya yüksek" olarak sınıflandırılır (Özturk, 2005). Ölçeğin oturma süresine dair sorusu ise diğer sorulardan ayrı bir kategoride değerlendirilerek sedanter davranış düzeyini belirlemeyi amaçlar (Özturk, 2005; Savcı ve ark., 2006).

Çalışmada kullanılan bir diğer ölçek öğrencilerin depresyon durumunu ortaya koyan Beck Depresyon Envanteri (BDE) idi. BDE depresyon tanısı koymaktan ziyade, depresyon belirtilerinin derecesini nesnel olarak ortaya koyan bir ölçektir. Dörtlü likert tipi bir ölçek olan BDE toplam 21 maddeden oluşur ve bireylerin son 1 hafta içinde kendini nasıl hissettiğini sorgular. Her madde 0-3 arasında bir puan alır. Ölçekten alınacak toplam puan en az 0, en çok 63 arasında değişir ve toplam puanın artışı depresyon varlığına işaret eder (Hisli, 1989).

Çalışmada veri analizinde SPSS 23.0 yazılımı kullanıldı. Katılımcıların tanımlayıcı istatistikleri belirtilirken, kategorik değişkenler için yüzde ve frekans; sürekli değişkenler için ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler verildi. Verilerin analizinde Shapiro Wilk normallik testine göre, normal dağılım reddedildiği için Mann Whitney U ve Spearman korelasyon analizleri kullanıldı. Sonuçlar %95 güven aralığında verildi ve anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edildi.

3. BULGULAR

Katılımcıların genel yaş ortalaması 20±1,57'ydi ve çoğu kadındı. Öğrenciler arasında sigara kullanım oranı %30,8 olarak belirlendi. Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu orta ya da yüksek düzeyde fiziksel aktivite düzeyine sahipti. Ortalama fiziksel aktivite toplam puanı 3545,20±2988,84 (0,00-13650,00)'tü. Öğrenciler arasında minimal, hafif ya da orta düzeyde depresyon sıklığı birbirine benzer oranlardaydı. BDE ortalama puanı 14,30±6,68 (3-36) ile hafif düzeyde depresyon varlığını ortaya koydu (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri

Özellikler	n	Yüzde
Yaş ortalaması	20±1,57	
Boy ortalaması	166,36±8,65	
Vücut ağırlığı ortalaması	62,71±11,48	
VKİ ortalaması	22,56±3,82	
Cinsiyet		
Kadın	103	79,2
Erkek	27	20,8
Sigara Kullanımı		
Evet	40	30,8
Hayır	90	69,2
VKİ Sınıflandırma		
<18,5 Zayıf	18	13,8
18,50-24,99 Normal	87	66,9
25-29,99 Fazla kilolu	20	15,4
>30 Obez	5	3,8
Fiziksel Aktivite Düzeyi		
<600 Düşük Fiziksel Aktivite	15	11,5
600-3000 Orta Fiziksel Aktivite	59	45,4
>3000 Yüksek Fiziksel Aktivite	56	43,1
Depresyon Düzeyi		
Minimal Depresyon (0-9 arası)	33	25,4
Hafif Depresyon (10-16 arası)	51	39,2
Orta Depresyon (17-29 arası)	43	33,1
Şiddetli Depresyon (30-63arası)	3	2,3

*VKİ: Vücut Kütle İndeksi

Yapılan analizlerde sigara kullanım durumuna göre UFAÖ ve BDE puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmadı ($p>0,05$) (Tablo 2).

Tablo 2. Uluslararası Fiziksel Aktivite Ölçeği ile Beck Depresyon Envanteri arasındaki ilişki

	Medyan (min-max)		
Sigara kullanımı	**Uluslararası Fiziksel Aktivite Ölçeği**	**Beck Depresyon Envanteri**	
Evet	2227,5 (0,0- 9732,0)	13 (3-29)	p=0,357*
Hayır	2799,0 (231-13650,0)	14 (3-36)	p=0,894*

*Mann Whitney U testi

Ayrıca UFAÖ ile BDE toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamadı (p=0,459).

4. TARTIŞMA

Yapılan çalışmaya göre üniversite öğrencilerinde sigara kullanımı çok yüksek oranda olmasa da azımsanmayacak boyuttadır (%30,8). Öğrenciler sigara kullanım durumuna göre değerlendirildiğinde, sigara kullanan öğrencilerin fiziksel aktivite ya da depresyon puanları, sigara kullanmayanlardan istatistiksel olarak farklı bulunmadı. Buna rağmen sigara kullanmayan öğrencilerin fiziksel aktivite puan ortancaları sigara kullananlardan daha yüksek bulundu. Ancak aynı benzerliğe depresyon puanlarında rastlanmadı. Önlisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin genelde fiziksel olarak aktif olduğu gözlendi. Öğrenciler arasında depresif bulguların yaygın olduğu ve her 4 öğrenciden 3'ünün en az hafif düzeyde depresyon bulgularına sahip olduğu belirlendi.

Literatürde, elde ettiğimiz sonuçlara benzer nitelikte çalışmalara rastlansa da sigaranın fiziksel aktivite ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Savcı ve ark., 2006; Ergin ve ark., 2016; Zenginler ve ark., 2019). Ergin ve ark.'ın (2016) yılında yaptığı bir çalışmada bizim çalışmamıza benzer şekilde sigara kullanımı ile fiziksel aktivite düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Zenginler ve ark. (2019) yılında benzeri bir sonuç elde etmiştir (p>0,05). Bir başka çalışmada ise sigara kullanan üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite puanı sigara kullanmayanlardan yüksek bulunmuştur (Savcı ve ark., 2006). Dolayısıyla literatürde sigara kullanımı ile fiziksel aktivite arasındaki ilişkiye dair sonuçların çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Bu çeşitliliğin nedeni, sigara kullanımını etkileyen pek çok farklı faktörden kaynaklanabilir. Yapılan çalışmada öğrencilerin fiziksel aktivite düzeyi genelde yüksek ya da orta düzeydeydi. Savcı ve ark.'ın (2006) yaptığı çalışmada öğrencilerin yaklaşık %15'i fiziksel olarak aktif bulunmazken, %68'inin fiziksel aktivitesi düşük düzeydeydi. Şimdiki çalışmada ise fiziksel olarak inaktif olan öğrencilerin oranı %11,5 olarak elde edildi.

Üniversite öğrencilerinde depresyon sıklığının incelendiği bir çalışmada BDE puan ortalaması 11,46±10,30 olarak bulunmuştur (Güzel & Gül, 2020). Elde edilen toplam puan yaptığımız çalışmadakine benzer şekilde hafif düzeyde depresyona işaret eder. Ayrıca aynı çalışmada sigara kullananların kullanmayanlara göre BDÖ puan ortalamaları anlamlı düzeyde yüksek olarak saptanmıştır (Güzel & Gül, 2020). Açıkgöz ve ark.'ın (2018) yaptığı bir başka çalışmada ise benzeri şekilde sigara kullanımı ile depresyon ilişkili bulunmuştur. Şimdiki çalışmada ise sigara kullanımının depresyon puanı üzerine etkisi gösterilememiştir, üstelik sigara kullanmayanların BDE puan ortancaları daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak önlisans öğrencilerinin fiziksel olarak aktif olduğu ancak mevcut aktivite düzeyinin arttırılmasına yönelik toplum temelli adımlar atılması gerektiği söylenebilir. Fiziksel aktivitenin öneminin vurgulanacağı eğitimler, konferanslar, broşürler gibi pek çok yöntemle bu konuda farkındalığın arttırılmasına destek olunabilir. Her ne kadar fiziksel aktivite ile depresyon arasındaki

ilişki yapılan çalışmada gösterilemese de fiziksel aktivite düzeyindeki artışın bireylerin kendini daha iyi hissetmesine yardımcı olabileceği (Lök & Bademli, 2017) göz önünde bulundurulmalıdır. Depresyon belirtisi göstermeyen öğrenci sayısının az olması çalışma kapsamında elde edilen önemli bir bulgudur. Öğrencilerde depresyonu tetikleyen nedenler araştırılmalı ve buna dair koruyucu önlemler alınmalıdır. Yapılan çalışmada sigaranın fiziksel aktivite ve depresyon üzerindeki etkisi ortaya koyulamasa da sigaranın bilinen zararları doğrultusunda kullanımını azaltmaya yönelik politikalar izlenmelidir.

5. KAYNAKLAR

1. Açıkgöz, A., Dayı, A., Binbay, T. (2018). Üniversitede okuyan kız öğrencilerde depresyon prevalansı ve ilişkili faktörler. Çukurova Medical Journal. 43(1):131-140.
2. Amin, S. A. E. Z., Shaheen, H. M., & Omran, H. M. E. Y. (2016). Smoking among university students in Kafr El-Sheikh Universi. Menoufia Medical Journal, 29(4), 1092.
3. Ergin, Ç., Yurdalan, S.U., Demirbüken, İ., Zengin, O. (2016). Sigara içicisi olan ve olmayan sağlıklı sedanter bireylerde yorgunluk seviyesi ve fiziksel aktivite düzeyi. Clinical and Experimental Health Sciences. 6(2): 51-5.
4. Güzel, A., & Gül, E. (2020). Üniversite öğrencilerinde depresyon sıklığı ve ilişkili faktörler." Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi. 9(2):279-289.
5. Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanterinin Üniversite Öğrencileri İçin Geçerliği. Psikoloji dergisi. 7(23): 3-13.
6. İçmeli, Ö. S., Türker, H., Gündoğuş, B., Çiftci, M. (2016). Behaviours and opinions of adolescent students on smoking. Tuberk Toraks. 64(3):217-222.
7. Jha P, Chaloupka F, editors (2011). Tobacco control in developing countries. Washington: World Bank; 2012 (http://documents. worldbank.org/curated/en/602821468330954036/pdf/709670WP0tobac00Box370064B00PUBLIC 0.pdf, accessed 18 December 2017).
8. Kenford, S. L., Wetter, D. W., Welsch, S. K., Smith, S. S., Fiore, M. C., & Baker, T. B. (2005). Progression of college-age cigarette samplers: what influences outcome. Addictive behaviors, 30(2), 285-294.
9. Lenz, B. K. (2004). Tobacco, depression, and lifestyle choices in the pivotal early college years. Journal of American College Health. 52(5):213–219.
10. Lök, N., & Bademli, K. (2017). Yetişkin bireylerde fiziksel aktivite ve depresyon arasındaki ilişkisinin belirlenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 14(40):101-110.
11. Mackenzie, S., Wiegel, J. R., Mundt, M., Brown, D., Saewyc, E., Heiligenstein, E., ... & Fleming, M. (2011). Depression and suicide ideation among students accessing campus health care. American journal of orthopsychiatry, 81(1): 101.
12. Öztürk, M. (2005). Üniversitede eğitim-öğretim gören öğrencilerde uluslararası fiziksel aktivite anketinin geçerliliği ve güvenirliği ve fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
13. Savcı, S., Öztürk, M., Arıkan, H, İnal İnce, D., Tokgözoğlu, L. (2006). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeyleri. Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi. 34(3):166-172.
14. Soyuer, F., Ünalan, D., Elmalı, F. (2011). Sigara içmek üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivitesini etkiliyor mu? Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi. 1(3):103-108.
15. Ulas, B., Tatlibadem, B., Nazik, F., Sonmez, M., Uncu, F. (2016). Üniversite öğrencilerinde depresyon sıklığı ve ilişkili etmenler. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2016;9(2):71-75.
16. Wamamili, B., Wallace-Bell, M., Richardson, A., Grace, R. C., & Coope, P. (2019). Cigarette smoking among university students aged 18–24 years in New Zealand: results of the first (baseline) of two national surveys. BMJ open, 9(12), e032590.
17. Zenginler, Y., Akıncı, B., Altınoluk, T. (2019). Sigara içen sağlıklı erkeklerde egzersiz sonrası kan laktat düzeyindeki değişim ile ilişkili faktörlerin incelenmesi: pilot çalışma. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi. 6(1):113-119.

EFFECTIVENESS OF PHYSICAL ACTIVITY COUNSELING IN UNIVERSITY STUDENTS EDUCATED BY DISTANCE LEARNING DURING COVID-19 PANDEMIC: A RANDOMIZED-CONTROLLED TRIAL

Gülşah Bargı[1*]
[*1]*Izmir Democracy University, Faculty of Health Sciences, Department of Physiotherapy and Rehabilitation, İzmir, Turkey.*
ORCID Code: 0000-0002-5243-3997

ABSTRACT

Background: Students educated by distance learning experienced more physical inactivity and poorer quality of life (QOL) due to COVID-19 pandemic.
Purpose: Current study aimed to reveal impacts of 4-week physical activity counseling (PAC) on step counts, physical activity (PA), anxiety, depression, and QOL in university students.
Methodology: Students (19.97±1.14 years) were randomly grouped as PAC (n=15, progressive increases in step counts) or control (n=16, maintaining routine activities). Step count, PA, anxiety, depression, and QOL were evaluated remotely.
Results: Out of all students (4147.32±2916.54 steps/day), 29% were inactive; 67.7% had anxiety; 61.3% were depressed before PAC. After PAC, step count (mean difference (MD): 3999.69 steps/day, Cohen's d=1.8), total walking (MD: 734.15 MET-min/week, Cohen's d=0.4) and PA (MD: 924.22 MET-min/week, Cohen's d=0.4) scores, and role limitations due to emotional problems, vitality, and emotional well-being subscales scores of QOL significantly increased in PAC group compared with controls; anxiety scores decreased vice versa ($p<0.05$).
Conclusion: While online PAC as a feasible, effective, and safe method during COVID-19 pandemic, improved anxiety, step count, PA level and QOL in students, PAC did not affect depression and some domains of QOL. Online PAC should be investigated in other parts of society to prevent long-term effects of COVID-19.

Keywords: COVID-19, students, exercise, anxiety, depression, quality of life

SEEDS OF URBAN FOOD JUSTICE AND FOOD ACTIVISM: CIVIC FOOD INITIATIVES IN İZMİR, TURKEY

Emel KARAKAYA AYALP*

*[*1]Assistant Prof. Dr., İzmir Democracy University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, İzmir, Turkey.*
ORCID Code: 0000-0001-9469-9657

ABSTRACT

Civic Food Initiatives (CFIs) are respectively a new form of urban food activism in major metropolitan cities in Turkey. The history of CFIs are quite new and constitutes approximately a decade due to continuing urban-rural population and affinity connections, urban-rural spatial connections and the relatively "late" penetration of the Global Corporate Food Regime and neoliberal agricultural policies in Turkey. Emerged in the mid-2000s in major metropolitan cities, CFIs are diversified, dispersed and various in Turkey. Within three major metropolitan cities- Ankara, İzmir and İstanbul- in which CFIs emerged and became widespread, İzmir is distinctive with the rapid development of CFIs and the related networks within alternative agro food movement.

This research attempts to analyze CFIs in İzmir, in terms of food justice and as a new form of food activism. The study is based on exploratory research. In this respect, I explore the establishment and development stages of the initiatives. I also question the motivations and priorities of the initiatives through food justice. The study is divided into three bodies the first of which summarizes the dynamics and conditions in which CFIs emerged in Turkey. Then, I discuss İzmir and its distinctiveness in terms of alternative agro food networks in Turkey. In the third part, I represent CFIs in İzmir through the establishment and development stages, food activism and the rationale and motivations of the initiatives.

Keywords: Civic Food Initiatives, Food Justice, Food Activism, Alternative Agro Food Networks, İzmir

INTRODUCTION

Corporate food regime, which has globally penetrated to agro-food system, is characterized with being a new era of capitalism with critical neoliberal policies and corporatization of global development. With its features and characteristics, corporate food regime has strictly criticized for being oligopolic, creating ecological destruction, causing predicatement for rurality, peasants and rural livelihoods, emerging unsafe diets for consumers and bringing about interrogation of consumers to agro food system, presenting a questionable animal welfare and so on. All these critics have generated some grassroots movements in different parts of the world since 1980s. Coming together, the environmental movements, peasant movements and consumer movements, have been reviewed as Alternative Agro-Food Networks (AAFNs) in the literature. As a form of AAFNs, Civic Food Networks (CFNs) and Civic Food Initiatives (CFIs) identified with reference to consumer movements. Being a new form of food activism especially in major metropolitan cities, CFIs are depending on producer-consumer cooperation in food networks and claimed to be both parallel and oppositional to dominant globalization and the global food systems. CFIs are different organizations such as Community Supported Agriculture (CSA), consumer cooperatives, Participatory Guarantee System (PGS), buyers' clubs, urban agriculture and collective urban gardens, box schemes and so on.

This research aims to analyze CFIs in İzmir, in relation to food justice and as a new form of food activism. The study is based on exploratory research. In this respect, I explore the establishment and development stages of the initiatives. I also question the motivations and priorities of the initiatives through food justice. The study is divided into three bodies the first of which summarizes the dynamics and conditions in which CFIs emerged in Turkey. Then, I discuss İzmir and its distinctiveness in terms

of alternative agro food networks in Turkey. In the third part, I represent CFIs in İzmir through the establishment and development stages, food activism and the rationale and motivations of the initiatives.

The study ends with a concluding remarks session. The discussions in this part are basically concentrated on the white-collar and middle-income consumer profile of CFIs. In addition, some of the producers' profile have similar characteristics with well educated, rural-rooted background and/ or part-time producers that are taking role in the initiatives. Location choices of the initiatives present a central urban area tendency. In short, food activism and food citizenship are central to CFIs in İzmir while food justice is in progress.

MATERIALS AND METHOD

This research depends on an exploratory study. The data is collected by face-to-face observations and social media mining method. The study encompasses 21 initiatives in İzmir, Turkey. The data and the information about the initiatives are gathered by face-to-face observations, social media mining and participatory observation methods. Also, bulletins and reports about the CFIs in İzmir are used as secondary sources.

THE BACKGROUND: CONDITIONS AND FACTORS THAT EMERGED CIVIC FOOD INITIATIVES

Corporate food regime, current which is food regime in global scale, has crystallized as a new era with politics of neoliberalism in the history of capitalism since 1980s (Friedmann & McMichael, 1989; Friedmann, 1993; Friedmann, 2005). The original text of food regimes of Friedmann and McMichael was depending on a sequential formulation of hegemony of Britain and USA in governing the capitalist world economy (McMichael, 2009). In this respect, food circuits in each regime promoted the power exercises of the dominant state. Also identified as the third food regime, corporate food regime opened up new debates for change of power relations through declining hegemony of US and Britain and increasing hegemony of trust agricultural input companies (Tubiana, 1989).

In McMichael's view (2009), the global food regime is a key vector for the corporatization of global development, agriculture and agro exports; deregulation of financial relations; privatization due indebted states and world scale casualization of labor. The corporate food regime provides to materialize these dispositions through putting a truss span between world prices and costs of agricultural commodities.

These features of the corporate food regime have brought about a problems series for rural, producers, consumers, animal welfare, food ethics, rural livelihoods, peasantry, and place of food. Araghi (2009) identifies the process of global depeasantization with deruralization and related hyper urbanization. All these questionable issues can be summarized in seven debates under the production, procurement and consumption patterns of the third food regime (Karakaya, 2016);

a. Placeless foods of conventional production, procurement and consumption systems- or 'food from nowhere' (Bernstein, 2015).

b. Corporate food regime as a central contradiction between a world agriculture of conventional systems and a place-based form of agro ecology- food from somewhere (McMichael, 2009).

c. Increasingly transnational classes of rich and poor consumers (Friedmann, 2005); the debate on branded by source or place of origin, GI label, certification, organic production, fair trade label, etc.

d. Global hunger- unevenness debate; the extreme inequality of income distribution in contemporary capitalism (Karakaya, 2016).

e. Health and environmental concerns debate; industrially produced foods with high levels of toxicity, GMOs, damaging ecological footprint and "hoof print" (Weis, 2007)

6 Hoofprint, increasing due high rates of meat consumption, has some of the largest impacts on almost every environmental problem including climate change, biodiversity loss, overuse of natural resources and environmental pollution.

f. The debate on smallholder/small-scale producer versus large scale conventional producer rises a tension for market dependency, production relations and means of production, the scale of production debate (Karakaya, 2016).

g. Oligopoly debate in agents of production through construction of oligopoly seed market by distraining property rights and therefore inherent markets of chemicals, fertilizers, and mechanization (Karakaya, 2016).

Corporate food regime engenders an accelerating ecological deterioration by virtue of industrialization of agriculture causing destruction of biodiversity, greenhouse emission, intensive dependence on fossil fuels, soil degradation and exhaustion of knowledge of environment and ecology with natural cycles "by wiping out smallholder diversified farming" (McMichael, 2009). Such process of neoliberalization of nature (McMichael, 2013), not only mechanize, chemicalize and industrialize the production but also pursuit the property rights of genetic qualities of biological instruments of production, namely seeds and animal races. Also, McMichael claims that 2008 food crises proved the crises of third food regime with an agflation representing the end of so-called cheap food era (2013).

EMERGENCE OF CONSUMER RESISTANCE: ALTERNATIVE FOOD NETWORK AND FOOD ACTIVISM

Under these conditions, there emerged a bottom-up response to corporate food regime which gathered varying responses and organizations aiming at creating alternatives and a sheltering incubation room against implementations and the milieu created by corporate food regime. In this respect, starting from 1940s, alternative food movement started to simultaneously emerge in different parts of the world. Alternative food movement basically combined environmental movements, peasant movements and consumer movements both for ecosystem preservation, for future of peasantry and rural livelihood and for consumer trust to food. Particularly, 1980s became the turn for rise of ethical consumerism and "voting with mouths" movements and some later globalized movements such as Slow Food.

Civic Food Networks (CFNs) and Civic Food Initiatives (CFIs) emerged at the turn of above-mentioned movements and resistance of consumer citizens against corporate food regime. Civic Food Networks (CFNs) defines producer-consumer cooperation in food networks run parallel and oppositional to dominant globalization and trends of the global food systems. This view is developed by the research of Renting et al. (2012) and identified with examples of food communities, CSA groups, consumer cooperatives, buyer groups, collective urban gardening, grow it yourself groups and other relative examples such as AMAP and Solidarity Purchase Groups by emphasizing the role of consumer in AAFSs by criticizing the earlier literature focusing on roles of producers and sustainable consumption.

Changing Role of Consumer in Food System: Food Activism, Food Citizenship and Food Justice

Different than orthodox understanding that centralize producers, peasants and rurality in agro food system, the role of consumers and urban dwellers are intrinsic in procurement, processing and consumption of food as well as the demand-supply side of food produced. Consumers, in this view, are defined as proactive citizen-consumers while producers are citizen-producers. In the view of Renting, et al. (2012), what is especially needed is to address renewed role of citizens, consumers, producers and civil society for the distinctive nature and characteristics of social and economic relations. In this respect, as one of the operationalizing concepts, food democracy response to increasing corporate control and lack of consumer participation in the food system. Food as a locus of democratic process is essential to rise the role of active and informed citizens in the management and control of the food system. As the other operationalizing concept, food citizenship, commonly depending on USA and Canada scholars' studies, reveals a locally organized agriculture system and food production characterized by producer networks connected to place and citizenship.

These citizen producers and citizen consumers are direct actors in changing the meaning of food. The meaning of food is beyond a mere commodity than being object of economic transaction (Renting, et al., 2012; Psarikidou & Szerszynski, 2012). This citizenry reshapes the traditional governance mechanisms to a dynamic structure that associational principles and participatory forms of self-

management revaluate role of civil society-driven governance mechanisms in relation to crisis of market driven and government-based governance as a source of innovation and transformation of agro food systems (Wiskerke, 2010).

Therefore, the citizen consumers', prosumers' and other civil society actors' role in agro-food system comprise the following:

- New relations developed between producers engaged together in new forms of food citizenship,

- Wide networks rather than narrowly engaged cases in food production- consumption- distribution practices, and new forms of cooperation between different actors

- Changes in agro food governance mechanisms by the increasing roles of civil society

- Correspond to a considerable degree to and coincide with changing relations between agro food networks and urban-rural relations. Including peri-urban forms of agriculture and urban gardening, re-invention of rural-urban relations and innovation of AAFS from production/countryside to consumption/city

- Different discourses, new knowledge and new symbolic frameworks developed and shared through interaction amongst involved actors like new preferences and practices like permaculture and grow it yourself

- Develop and build upon linkages with other new social movements and conceptual innovations related to different societal and economic spheres.

Features and Mechanisms of Civic Food Networks

There are three basic mechanisms that CFNs operationalize, namely, flexible forms of coordination, social learning, and new forms of engagement: producer- consumer engagement and political engagement. In this part, I am clarifying these operationalizing mechanisms.

Firstly, flexible forms of coordination are shared characteristics of diverse AAFS schemes that they promote ecological production (either have formal organic certificate or not), promotion of local and seasonal food and avoiding food miles and excessive consumption. These systems are expected to provide fair pricing, innovation, and remuneration both to producers and to consumers, access to quality and nutritious food for all income levels and not for wealthy citizens (Psarikidou & Szerszynski, 2012). The critical feature in control system is integrated in criteria applied. According to Renting et al. (2012), criteria apply ecological, social, and other ethical concerns with informal definitions of food quality, flexible forms of coordination and control systems depended on direct face to face relations and mutual trust are preferred to formal arrangements. Further, food plays social and recreational function.

Secondly, social learning process is total of mutual processes interesting consumers, producers, and also public institutions. Civil society groups define concrete plans of action to improve alternatives at the local level and governments take up a role as market party through creating local demands for sustainable food (Morgan & Sonnino, 2008).

Thirdly, new forms of engagement related to consumer-producer relations can be exemplified with Community Supported Agriculture (CSA) groups. This provides a proof for the emergence of producer-consumer engaged movements. In these groups, sustaining farm activities, sharing production risk, co-owner systems for farmland and production, paying in advance and similar innovative experiences are spreading among Global North (Renting et al., 2012). These systems provide transformation of consumers to producers that also can be seen in Paysans-Artisans Group in Belgium as a "food team". Producers' roles are also transforming to involvement in distribution and marketing that Renting et al. (2012) conceptualize as co-production or co-consumption. This can take the form of real negotiation and engagement. Another critical perspective is that "the end of traditional distinction between producer and consumer" becomes increasingly obsolete through producership. New forms of engagement in terms of political engagement are referring to power emerge through active participation of citizen, community organization and local food movements. CFNs might exert power by active participation, proactive role

of society towards public and institutional spaces and encourage new types of policy initiatives (Psarikidou & Szerszynski, 2012). Further, civil society mobilization creates new forms of opposition and protest that growing dissatisfaction with legal institutions provokes demonstrative protests or acts of resistance, such as land occupations, energy enterprises in rural and fragile geographies, food awareness campaigns or support for political protest campaigns.

Types and Examples of Civic Food Networks

Food communities basically can be identified with CSA Groups, grow up yourself groups, food consumption cooperatives, buyers' clubs, box schemes, community gardens and so on.

CSA was coined in the Northeastern USA in 1980s by influencing the ideas of Rudolf Steiner, who formulated biodynamic agriculture in Europe (McFadden, 2003). IFOAM describes CSA as a partnership of mutual commitment between one (or more) farm and a supporter consumer community providing direct link between agro food production and consumption (IFOAM, 2014). Community Supported Agriculture (CSA) means diverse direct form of farm marketing. CSA members pay up prior to the production for the whole season and the farmers do their best to provide an abundant box of produce with diversity of products each week. If the total product crop is low, the farm does not reimburse but share the crop whole season. This provides risk sharing between producers and consumers. Risk sharing can be formally, by a contract, or informally, by a verbal agreement, signed (McFadden, 2003).

With the economic crisis and decreasing purchase power of consumers, consumer citizens prefer more advantegous opportunities and those who have ecological concerns try to find ecological alternatives. Thus, local markets, eco bazaars and other alternatives are gaining more interest. In recent years, a new kind of "critical" consumer is asserting himself/herself. S/he is more aware of choices, and through socially responsible behavior s/he tries to play an active role in society (Schifani & Migliore, 2011: 26).

In Turkey, food communities are food consumption cooperatives, buyers' clubs, box schemes, urban agriculture and community gardens, CSA (Community Supported Agriculture) groups- called as TDT [Topluluk Destekli Tarım] in Turkey- and PGS (Participatory Guarantee System) groups- called as KOS [Katılımcı Onay Sistemi]. Collective urban gardens, urban farms and urban orchards are distinct and interesting examples of CFNs that consumers practice cultivating, processing, and distributing food in urban and peri-urban lands. These processes transform consumers to co-producers by collective production or by co-producing with producers that have continuing their production in urbanized land. In global north, it often takes the form of a social movement for sustainable communities that organic growers, prosumers, foodies or locavores form social networks, and these networks are institutionally supported that they are integrated into local town planning (FAO, 2012).

CIVIC FOOD INITIATIVES IN IZMIR, TURKEY

İzmir, located at the Aegean Region, a coastal city, is the third most populous city in Turkey. Its economy is composed of industry, agriculture, service and tourism sectors basically. The city is the city of diversity in terms of social life, civil society, rural landscape, historical background and so on. The urban and regional structure of the city encompasses urban-rural continuum with rising back to the land movement, agriculture in semi-rural areas and entrepreneurial agricultural structure. The agriculture sector is so powerful in İzmir that although the city is third most populous urban settlement with urban centered economic development and sectors, it is seventh in agricultural imports in Turkey. The city is also pioneer in organic production, emerging grassroots movements in agro-food activism, in local government applications and there is the multiplicity of civic food initiatives in İzmir. Since the first civic food initiative founded in İzmir in 2013, the number of CFIs reached 21.

The emergence of first civic food initiative dates to 2013 in İzmir. In EGE University, an idealist and his colleagues at the Department of Agricultural economics founded the CSA group with ecological consumption and pest free production concerns (Karakaya, 2016; Karakaya 2020; Özatağan and Karakaya, 2021). This CFI was established with a few academicians and scholars as consumers, and a primary producer who is one of the graduates of the university living and producing in family farm in rural İzmir. This practice was presented in IFOAM's conference poster session and attracted the attention of a civil society actor living in İzmir with similar concerns. This caused the emergence of the

second CFI in İzmir in 2014. These two developments caused generation of new CFIs in İzmir especially between 2013 and 2016.

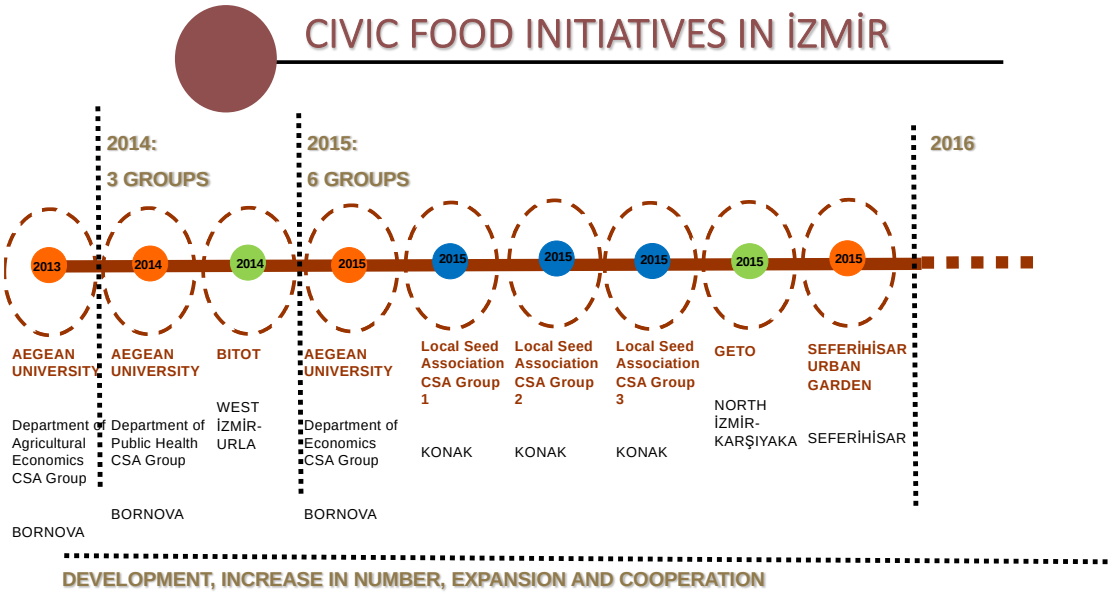

Figure 1. Civic Food Initiatives in İzmir according to establishment year between 2013 and 2016 (Source: Produced by the author)

Figure 1 and figure 2 shows the names and establishment years of CFIs in İzmir. In the figures, the initiatives that are formed by the same (or have close contact) food activist groups are represented in the same color. In this respect, three different food activist groups played role in the establishment of initiatives in İzmir between 2013 and 2016 (figure 1). As it is clearer in Figure 2, 2016 became a turning point for the emergence of food activist groups that have similar concerns. There emerged seven new food activist group or initiative after 2016.

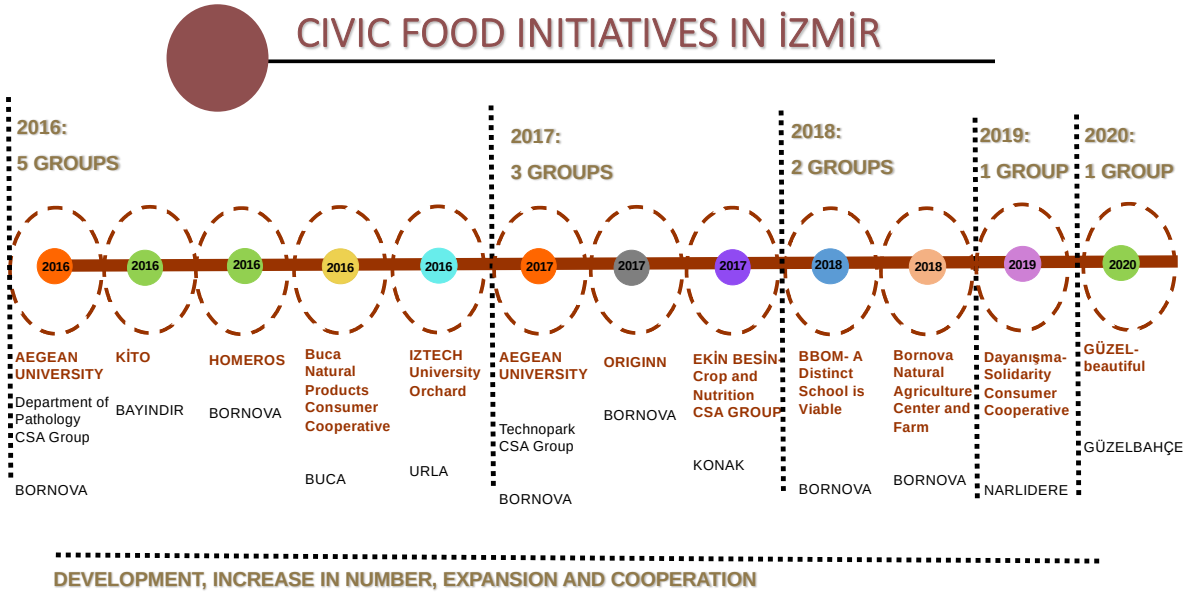

Figure 2. Civic Food Initiatives in İzmir according to establishment year between 2016 and 2020 (Source: Produced by the author)

The initiatives emerged after 2016 constitutes a diversity which are a school and a university other than Ege University, an initiative as a business model, two consumer cooperatives and a local government. These new developments caused the emergence of new and flexible models for İzmir. Also, there is solidarity and experience sharing between initiatives in İzmir that they are periodically coming together in local food citizenship and food activism meetings.

CONCLUDING REMARKS

This research, taking CFIs in İzmir to the center in relation to food justice and food activism, shows the establishment and development of CFIs in İzmir between 2013, the year for CFI emerged and 2020. Querying motivations, consumer and producer profiles, location choices of initiatives in terms of food citizenship, food activism and food justice, the rationale, and motivations of the initiatives.

The literature of critical food studies underlines the "middle income" phenomenon that AAFS and CFNs primarily represent. In this view, the initiatives emerge as niches of "green consumption" within the corporate food regime and have compatibility with incumbent food regime. The initiatives examined in İzmir, present a middle income, white-collar, and well-educated consumer profile. As well, most of the consumers have ecological concerns, dietary concerns or have concerns for coming together with people belonging to same community. Similarly, producers in the initiatives are peasants mostly living semi-rural areas or rural areas near urban and they are also (generally) well-educated. Some are urban rooted newcomers to rural practicing ecological farming methods in different localities. Another producer profile is entrepreneurial small-scale producers. Further, civil society activists, professionals and part time newcomer farmers are taking place as producers in CFIs. It is not so common to find a rural rooted peasant with limited education and limited social capital. One of the reasons lying behind this is loss of ecological production techniques and use of chemicals in conventional agricultural production by peasants. The location choices of the initiatives are in central urban areas in relatively developed districts.

However, the initiatives are also sources of social innovation and a different type of inclusion that they put effort to include university students as fellows and low-income citizens. They apply projects to produce local valuable heirloom seeds and local species and for this reason support producers' primary expenses. Moreover, agro tourism, rural tourism and some creative networking events and volunteer programs are applied by CFIs in İzmir. Although the food activism and food citizenship are more relevant in CFIs in İzmir, food justice is in progress.

REFERENCES

Araghi F 2009. The invisible hand and the visible foot: peasants, dispossession and globalization. In Akram-Lodhi AH, Kay C (eds), Peasants and Globalization, Political Economy, Rural Transformation and the Agrarian Question. London: Routledge, pp.111-147.

FAO 2012. Urban agriculture stakeholders' network creation workshop. *Workshop Proceedings; Urban Agriculture Core Process.* Available at http://www.fao.org/fileadmin/templates/FCIT/PDF/UAW_Proceedings_Addis201 2.pdf

Friedmann H 1993. The political economy of food: a global crisis. New Left Review (197): 29-57.

Friedmann H 2005. From colonialism to green capitalism: social movements and emergence of food regimes. In Buttel FH, McMichael P (eds), New Directions in the Sociology of Global Development. Amsterdam: Elsevier, pp.227-264

Friedmann H, McMichael P 1989. Agriculture and the State System: the rise and decline of national agricultures, 1870 to the present. Sociologia Ruralis 29(2): 93- 117.

IFOAM 2014. Community supported agriculture (CSA). Available at http://www.ifoam.bio/en/community-supported-agriculture-csa [23.09.2021]

Karakaya E 2016. Agro food system transitions? Exploring alternative agro food initiatives in İzmir, Turkey. Unpublished PhD Thesis, İzmir Institute of Technology, İzmir, Turkey.

Karakaya Ayalp E 2020. Tarımsal gıda sistemleri dönüşüyor mu? İzmir'de alternatif tarımsal gıda inisiyatifleri. Toplum ve Bilim, (153): 49-81.

McFadden S 2003. The history of community supported agriculture, part 1. *The Rodale Institute*. Available at http://www.newfarm.org/features/0104/csa- history/part1_print.shtml [25.09.21]

McMichael P 2013. Food regimes and agrarian questions. Halifax: Fernwood.

McMichael P 2009. A food regime genealogy. The Journal of Peasant Studies, 36(1): 139-169.

Özatağan G., Karakaya Ayalp E 2021. Sustainable futures of agro-food? İzmir's sustainable agro-food transitions in the making, Environmental Innovation and Societal Transitions, (40): 283-295.

Psarikidou K, Szerszynski B 2012. The moral economy of civic food networks in Manchester. International Journal of Sociology of Agriculture and Food, 19(3): 309-327.

Renting H, Schermer M, Rossi A(2012. Building food democracy: exploring civic food networks and newly emerging forms of food citizenship. International Journal of Sociology of Agriculture and Food, 19(3): 289-307.

Schifani G, Migliore G 2011. Solidarity Purchase Groups and the new critical and ethical consumer trends: first results of a direct study in Sicily. New Medit, (3): 26- 33.

Tubiana L 1989. World trade in agricultural products: from global regulation to market fragmentation. In Goodman D, Redclift M (eds), The international farm crisis. New York: St. Martin's Press, pp. 23-46

Weis,T 2007. The global food economy: the battle for the future of farming. London and New York: Zed.

DETERMINATION OF SOLID BIOFUEL PROPERTIES OF LAVENDER PLANT'S AGRICULTURAL RESIDUES

Bahadır DEMİREL
Erciyes University, Faculty of Agriculture, Department of Biosystem Engineering, Kayseri, Turkey
ORCID Code: 0000-0002-2650-1167

ABSTRACT

Large amounts of waste are produced as a result of agricultural activities. A large amount of these wastes is not used and are disposed of. Therefore, making these released raw materials usable has recently become important in terms of recycling. One of these recycling methods is the compression processes of biomass. In this study, the research was carried out on the evaluation of agricultural residues of the lavender plant grown in Kayseri province and its surroundings. The obtained agricultural residues were dried to 10-12% moisture level and pellets were obtained in two different grinding fineness's (5-8) - (8-10). The physico-mechanical properties and thermal values of the obtained pellets were determined. The physico-mechanical properties and calorific values of the pellets obtained were determined and the calorific values of these pellets were compared with other fossil fuels.

Keywords: Biomass, Agricultural Residue, Energy, Lavender

BREAST CANCER WORRY OF WOMEN AND RISK FACTORS WITH APPROACHES TO EARLY DIAGNOSIS METHODS OF CANCER

[1] Eda ALTU
Gaziosmanpaşa University, Health Sciences Institute, Department of Public Health, Cancer Epidemiology Doctorate Program, Tokat, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-5311-1068

[2] Rıza ÇITIL
Gaziosmanpaşa University, Medical Faculty, Department of Public Health, Tokat, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-7198-0195

[3] İsmail OKAN
Medeniyet University, Tıp Fakültesi, Medical Faculty, Department of General Surgery, İstanbul, Türkiye
ORCID Code: 0000-0001-8110-356X

ABSTRACT

Introduction: Breast cancer is an important public health problem that poses a threat to all women. Many women worry to get breast cancer. Women's worry affects their perception of the risk of breast cancer and their attitude toward early detection methods. In this study, it is aimed to evaluate the breast cancer worry of the adult women who applied to the family health centres and to evaluate the approaches to the early diagnosis methods for breast cancer and determine the risk factors.

Methods: This cross-sectional study included 570 adult women aged 20 and over, registered to family health centers in Tokat. The data were collected by face-to-face interview method by applying descriptive questionnaire, breast cancer risk assessment form and breast cancer worry scale. Breast cancer worry level was accepted as "low" if the total score obtained from the scale was <12, and as "high" if ≥12.

Results: The mean age of the women was 40,5±12,6; 81,8% were married, 55,6% of them were graduate of secondary school and above. Of the women, 44% had a history of first birth age of 20-29, 54.7% had a first menstrual period between 12-14, 24% had menopause, and 7.4% had history of breast cancer in their first degree relatives. 50.2% of the women stated that they had been screened for any type of cancer, 66.5% had done breast self-examination before, 47.2% stated that they knew the age to have mammography. The breast cancer worry scale was high for 13,2% of women. Breast cancer worry level in the 41-50 age group (p=0.006), in those with family history of breast cancer (p=0.099), in those who did not have breast biopsy (p=0.010), in menopausal group (p=0.020), and in those who did not have any cancer screening before (p=0.017) was found to be statistically significantly higher. According to the breast cancer risk assessment scores, it was determined that 96.5% of the women were in low risk group and 3.5% were in moderate risk group.

Conclusion: The women's breast cancer worry level was low and their awareness levels and risk perceptions for breast cancer early diagnosis methods were not sufficient.

Keywords: Epidemiology, Early diagnosis, Breast cancer worry, Breast cancer.

KADINLARIN MEME KANSERİ ENDİŞESİ VE RİSK FAKTÖRLERİ İLE KANSER ERKEN TANI YÖNTEMLERİNE YAKLAŞIMLARI

[1] Eda ALTU
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kanser Epidemiyolojisi Doktora Programı, Tokat, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-5311-1068

[2] Rıza ÇITIL
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-7198-0195

[3] İsmail OKAN
Medeniyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
ORCID Code: 0000-0001-8110-356X

ÖZET

Giriş ve Amaç: Meme kanseri tüm kadınlar için tehdit oluşturan önemli bir halk sağlığı sorunudur. Birçok kadın meme kanserine yakalanma endişesi yaşamaktadır. Kadınların yaşadıkları bu endişe meme kanserine karşı risk algılarını ve erken tanı yöntemlerine bakış açılarını da etkilemektedir. Bu çalışmada aile sağlığı merkezlerine başvuran yetişkin kadınlarda meme kanseri endişesi ve risk faktörlerinin saptanması ile meme kanserine yönelik yürütülen erken tanı yöntemlerine yaklaşımlarının değerlendirilmesi amaçlandı.

Yöntem: Kesitsel tipteki bu çalışmaya Tokat ilinde belirlenen aile sağlığı merkezlerine kayıtlı 20 yaş ve üzerindeki 570 yetişkin kadın katıldı. Veriler yüz yüze görüşme yöntemiyle tanımlayıcı anket formu, meme kanseri risk değerlendirme formu ve meme kanseri endişe ölçeği uygulanarak toplandı. Meme kanseri endişe düzeyi ölçekten alınan toplam puan <12 ise "düşük", ≥12 ise "yüksek" olarak kabul edildi.

Bulgular: Çalışma grubundaki 570 kadının yaş ortalaması 40,5±12,6 (20-79 yaş) olup %81,8'i evli, %55,6'sı ortaokul ve üzeri mezunuydu. Kadınların %44'ünün ilk doğum yaşı 20-29, %54,7'sinin ilk adet yaşı 12-14 arasında, %24'ü menopoza girmişti ve %7,4'nün birinci derece yakınında meme kanseri öyküsü vardı. Kadınların %50,2'si herhangi bir kanser türü için tarama yaptırdığını, %66,5'i daha önce kendi kendine meme muayenesi yaptığını, %47,2'si mamografi çektirme yaşını bildiğini belirtti. Kadınların %13,2'sinde meme kanseri endişe düzeyinin yüksek olduğu saptandı. Meme kanseri endişe düzeyi 41-50 yaş grubunda (p=0,006), ailesel meme kanseri öyküsü olanlarda (p=0,099), meme biyopsisi yaptırmayanlarda (p=0,010), menopozda olanlarda (p=0,020) ve daha önce herhangi bir kanser taraması yaptırmayanlarda (p=0,017) anlamlı şekilde yüksek bulundu. Meme kanseri risk değerlendirme puanlarına göre ise kadınların %96,5'inin "düşük", %3,5'inin ise "orta" risk grubunda olduğu saptandı.

Sonuç: Kadınların meme kanseri endişe düzeyi düşük olup, meme kanseri erken tanı yöntemlerine yönelik farkındalık düzeyleri ve risk algıları ise yeterli seviyede değildi.

Anahtar kelimeler: Epidemiyoloji, Erken tanı, Meme kanseri endişesi, Meme kanseri

EXAMINATION OF THE ACTIVITIES IN THE SEVENTH GRADE SOCIAL STUDIES COURSE BOOK IN TERMS OF VARIOUS DATA

Research Assistant Ismail DUZ
Trabzon University, Fatih Faculty of Education, Social Studies Education,Trabzon, Turkey
ORCID Code: 0000-0002-0442-0227

ABSTRACT

The purpose of the present study was to examine the activities in the Seventh Grade Social Studies course book in terms of various variables, to identify the level of the activities in this course book in terms of some variables such as the collection, representation, analysis of the related data, and making predictions and inferences based on these data. The activities that were included in this course book were examined in sub-categories such as the collection of the data requested by the book, the data given by the book in ready form, the creation of the data by students, the representation of the data students with a graph or diagram, and the representation of the data with a table by students. For this purpose, the 7th grade Social Studies course book that was approved by the Board of Education and Discipline of the Ministry of National Education used in secondary schools in the 2020-2021 Academic Year was examined. In the present study, the Qualitative Research Approach, and the Document Analysis Technique were used as the data collection methods. The table that was developed by G. Özdemir and H. B. Yanık (2017) was used as the data tool in the study. When the results obtained in the study were evaluated, activity types such as estimation from the data representation and data analysis were given less place in the course book, and it was found that the data source activities were given more space.

Keywords: social studies education, textbook activities, textbook

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA YER ALAN ETKİNLİKLERİN ÇEŞİTLİ VERİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Araş. Gör. İsmail DÜZ
Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Trabzon, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-0442-0227

ÖZET

Bu araştırmanın amacı 7. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinliklerin çeşitli değişkenler açısından incelemek, ders kitabında yer alan etkinliklerin verilerin toplanması, temsil edilmesi, analiz edilmesi ve bu verilerden yola çıkarak tahmin ve çıkarımda bulunulması gibi değişkenler açısından hangi seviyede olduğunu belirlemektir. Kitapta yer verilen etkinlikler: toplanan verilerin kitap tarafından istenmesi, verilerin kitap tarafından hazır verilmesi, verilerin öğrenci tarafından oluşturulması, verilerin öğrenci tarafından grafik veya şemayla temsil edilmesi, verilerin öğrenci tarafından tabloyla temsil edilmesi gibi alt kategorilerde incelenmiştir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nun onayladığı ve 2020-2021 öğretim yılında ortaokullarda okutulan 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında nitel araştırma yaklaşımı kullanılmış ve veri toplama yöntemi olarak doküman analizi yapılmıştır. Çalışmada veri aracı olarak (G, Özdemir, H, B, Yanık, 2017) tarafından geliştirilen tablo kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara baktığımızda veri temsili veriden tahminde bulunma ve veri analizi gibi etkinlik türlerine daha az yer verilirken; veri kaynağı etkinliklerine daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler eğitimi, ders kitabı etkinlikleri, ders kitabı

GİRİŞ

Sosyal bilgiler dersi bireyi toplumsal, bireysel ve akademik anlamda geliştirerek onu hem topluma yararlı bir birey haline getirirken hem de dünya vatandaşı olma becerilerini kazandıracak içeriğe sahip

bir derstir. Bireyi bir taraftan gerçek hayata hazırlarken diğer taraftan da onu sosyal hayat içerisinde karşılaşabileceği problemlerle başa çıkması için gerekli olan becerileri kazanmasını sağlamaktadır. Sosyal bilgiler dersi bireylerin kültürel ve sosyal anlamda kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamakta ve bu konularda bilgi, beceri, tutum geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır. Birey bir taraftan kendi kültürel ve tarihi geçmişini öğrenirken diğer taraftan dünyanın farklı coğrafyalarında ki kültürleri, coğrafyayı öğrenme fırsatını elde etmektedir. Bu içerik bireylere insanlığın oluşturmuş olduğu kültürel zenginliğinin farkında olmalarını sağlamaktadır (Öztürk- Otluoğlu, 2003). Sosyal bilgiler dersi öğrenci açısından bireysel sosyal kültürel becerilerin kazanılmasını sağlarken devlet açısından da yurttaşlık ve sosyal sorumluluklarını bilen devletine bağlı bireylerin yetişmesini sağlayan bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin bu işlevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi içinde programın, öğretme öğrenme sürecinin, ve materyallerin iyi bir biçimde organize edilmesi gerekmektedir. Bu sürecin en önemli ayaklarından bir tanesi olan eğitim öğretim araçlarının da en başında gelen kitapların da yeni eğitim felsefesine uygun bir biçimde hazırlanması gerekmektedir. Ders kitapları davranışçı yaklaşımın eğitim anlayışı içerisinde yer alan alıştırma mantığından çıkıp öğrencilerin bireysel ve akademik anlamada yaparak yaşayarak öğrenmesine sağlayacak etkinliklere yer vermelidir. Sosyal bilgiler dersinin doğasında olan soyut kavramların anlaşılır ve kalıcı olması öğrencinin sürece müdahil olmasıyla daha da kolaylaşmaktadır. Öğrencinin eğitme öğretme süreçlerine müdahil olması sadece ölçme değerlendirmeye yönelik etkinliklerle değil onu bireysel yada grup çalışması yapacak araştırma yapabilecek, bilimsel öğrenme süreçlerini test edebileceği ortamların hazırlanmasını gerekmektedir. Kitap içerisinde hazır etkinliklerin yanı sıra öğrencinin sürecin başından sonuna kadar içinde yer almış olduğu etkinlikler yapılandırmacılık eğitim anlayışına daha uygundur. Sosyal bilgiler ders kitapları genel anlamda incelendiğinde hazır metinler, şiir, bilimsel makaleler, resim yorumlama, gazete haberlerine bağlı etkinliklerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ders kitabı içerisinde bu etkinliklerin yanı sıra öğrencinin süreç içerisinde bir çok aşamasında yer aldığı etkinliklere yer vermek öğrencinin bilgiyi keşfetmesini kendi öğrenme biçimini öğrenmesini ve en önemlisi öğrenmeyi öğrenme becerisinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Eğitme öğretme ortamında kullandığımız eğitim araçlarının niteliği eğitim niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bu sebeplerden dolayı bu eğitim öğretim araçlarının belirli kriterlere uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Özellikle kolay ulaşılabilir birincil kaynak ve temel öğretim materyali olarak kullanılan ders kitapları öğrencilerin öğrenme isteğini destekleyecek onları motive edecek, dikkatlerini çekecek zengin bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Ders kitaplarında yer alan içerikler öğrencinin bireysel olarak çalışmasına olanak sağlayabilecek etkinliklerle desteklenmiş onu okul dışında da motive edecek sürece katacak bireysel ve işbirlikli öğrenme yöntemlerini de içinde barındıracak özelliklere sahip olması sosyal bilgiler dersinin hedeflerinin gerçekleşmesinde katkı sağlayacaktır. Dersi sınıf ortamının dışında da devam ettirebilmenin en iyi yollarından bir tanesi de ders kitabı etkinliklerinin buna uygun biçimde hazırlanmasından geçmektedir. Eğitimi sadece sınıf içine indirgemek öğrencinin aldığı eğitimi gerçek yaşama aktarmasının önüne engel olarak çıkmaktadır. Sosyal bilgilerin bu yönden işlevi yani toplumsallaşma noktasında ki görevleri göz önüne alındığında dersin sınıf dışına taşan bölümünün ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi sadece akademik anlamda gelişim demek değildir. Sosyal bilgiler bireysel toplumsal kültürel duyuşsal anlamda bireyi bir çok yönden geliştirme misyonuna sahip disiplinler arası bir içeriğe sahiptir. Bu içeriğin tam anlamıyla öğrenciler tarafından benimsenmesi için okul içi okul dışı bütün eğitim öğretim süreçlerinin de iyi planlanmış olması gerekmektedir. Ders kitabı okul içinde öğretmene bir kılavuz ve temel kaynak görevini yerine getirirken okul dışında da bu görevlerini iyi hazırlanmış etkinliklerle sürdürmesi mümkün olmaktadır. Ders etkinlikleri bir taraftan sınıf içinde eğitim öğretim ortamının zenginleşmesi, ölçme değerlendirme, dönüt alma dikkat çekme gibi görevleri yerine getirirken diğer yandan okul dışında yapılabilecek etkinliklere yer vermesi de eğitim öğretim kalitesini olumlu anlamda değiştirmektedir. Sadece sınıf içinde okuma yazmaya yönelik olarak verilen kitap içi etkinlikler

öğrencinin problemi sorunu, ya da öğrenmiş olduğu bilgiyi beceriyi sosyal hayata taşımasına zarar vermektedir. Öğretim materyallerinin zenginliği eğitimin kalitesini artırmaktadır. Çünkü farklı materyalleri işe koşmak farklı bireysel özelliklere sahip öğrencilerinde derse katılımına olanak sağlamaktadır (Karagözoğlu, N, 2020).

Öğretim programları genel anlamda okul öncesinden yükseköğretime kadar öğrencilerden beklenen programın gerektirmiş olduğu yeterliliklerin yanı sıra zihinsel, duygusal, sosyal yönden bireylere belirli becerileri ve akademik anlamda gelişimini sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu amaçların gerçekleşmesini sağlamak amacıyla eğitme ve öğretme ortamlarında kullanılan çeşitli materyaller yer almaktadır. Eğitim öğretim faaliyetlerinin kalıcılığını artırmak ve derse belirli bir izlence kazandırma ders kitaplarının katkıları arasındadır. Öğretim sürecinde kullanılan materyaller çok çeşitli olmakla birlikte öğrenci ve öğretmen tarafından en yaygın ve ortak kullanılan ders kitaplarıdır (Ulu Kalın ve Topkaya, 2009). Ders kitapları içerisinde yer alan etkinliklerle beraber doğru bir biçimde kullanıldığında öğrencelerin akademik ve duyuşsal anlamda gelişimine katkı sağlayacaktır. Ders kitabı sayesinde öğrenciler hem temel bilgileri planlı ve seviyelerine uygun bir mantık çerçevesinde alırken hem de dersin planlı bir biçimde ilerlemesinde de kılavuz görevini yerine getirmektedir. Yine öğrencelere bir metin içerisinde doğru bilgiye kısa yoldan ulaşma gereksiz ilgileri ayırt edebilme becerisinin de kazandırılmasında katkı sağlamaktadır. (Yavuz, 2007). Günümüzde ders materyalleri arasında ders kitapları da hala önemini korumakta ve öğretmenlerin büyük çoğunluğunun başvurduğu ilk öğrenme materyali olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin bir çoğu eğitim öğretim programlarının içeriklerini dikkate almamakta ve ders kitaplarına uygun bir eğitim anlayışını benimsemektedir. Bu noktadan hareketle ders kitaplarının akademik anlamda belirli kriterleri karşılıyor olması eğitim öğretim kalitesini doğrudan etkilemektedir (Kızılçaoğlu 2003: 95). Eğitim öğretimde etkili olmasını beklediğimiz ders kitaplarında: sınıf ortamında en çok tercihe edilen öğretim yöntemi olan sunuş yolu ile öğretimin daha etkin, eğlenceli ve kalıcı olmasına katkı sağlayacaktır; yine eğitme öğretme ortamında öğrenciye ve öğretmene geri dönüt sağlayacak bu durumda başarısız akademik faaliyetlerin düzenlememesinde yol gösterici olacaktır. Okul dışında verilen görevler öğrencilere araştırma yapma becerisi, bağımsız çalışma, eleştirel düşünme becerisi ve kendi çalışma öğrenme sitilini belirlemesinde katkı sağlamaktadır. Ders kitaplarındaki etkinlikler konunun anlaşılması, tekrarı, tekrarı ve kalıcılığını artırmada etkili ders içi etkinlikleridir. Fakat ders kitaplarının etkinliklerini genel anlamda incelediğimizde yapılandırmacı yaklaşımda etkinlik anlayışından çok davranışçı yaklaşımın alıştırma mantığı ile örtüşmektedir. Bu açıdan baktığımızda alıştırma mantığıyla hazırlanan içerikler sosyal bilgiler eğitimine katkı sağlamamaktadır(Güneş, 2017). Ders kitabı etkinliklerinin yanı sıra eğitim ve öğretim sürecinde öğrenmeyi daha kalıcı hale getirmek amacıyla farlı eğitme öğretme organizasyonları işe koşulmaktadır. Sınıf içerinde öğretmenlerin yanı sıra ders kitaplarında verilen etkinlikler eğitme öğretme ortamlarının daha zengin bir içeriğe dönüşümünde önemlidir. Öğrenme etkinliklerine genel anlamda baktığımızda alıştırma, ödev, etkinlik, görev, performans ödevi, atölye, proje gibi farklı şekillerde öğrenme ortamlarında kullanılmaktadır. Yapılandırmacılık anlayışının benimsenmesiyle beraber bu etkinlik anlayışında da değişimler yaşanmıştır. Özellikle kitaplarda yer alan ve ölçme değerlendirme amacıyla hazırlanmış olan etkinliklerin yanı sıra öğrenilen konuları pekiştirmek, ilgi çekmek ve kalıcı hale getirmek amacıyla farklı etkinlik türleri de kitaplar içerisinde yer almaya başlamıştır. Yapılandırmacı anlayışı benimsenmeden önce etkinlikler daha çok tekrar yapma amacıyla yapılan öğrenme argümanları olarak kabul görmekteydi. Bu amaca uygun olarak ders kitaplarında dergilerde bu alıştırmalara çokça yer verilmekteydi. Son yıllara baktığımızda bu alıştırma mantığının kullanımı azalmakta bunun yerine öğrencilerin sınıf ortamında derse katılımını desteklemek amacıyla etkinliklere daha fazla yer verildiği görülmektedir (Güneş, 2017, s. 50). Etkinliklerin uygulama mantığı da benimsenen eğitim felsefesine paralel olarak değişmektedir. Davranışçı yaklaşımın benimsemiş olduğu ve öğrencinin neyi ne kadar öğrendiğini belirlemeye yönelik alıştırmalar yerini derse katılımı artırmak öğrencinin bireysel çalışma

becerisinin gelişimini sağlamak, eğitme öğretme ortamını daha zengin hale getirmek, öğrencinin derse hazır gelmesini sağlamak amacıyla kitap içerisinde farklı özelliklere sahip etkinliklere yer verilmeye başlanmıştır. Ders kitabı içerisinde yer alan etkinlikler eğitim öğretim ortamını tekdüzelikten kurtaracak ve öğrencilerin derse olan ilgilerini canlı tutacaktır. Öğrencileri bireysel ya da işbirlikli çalışmaya yönlendirecek sınıf ortamında olan problemlerin çözümünde sınıf dışı faaliyetler problem çözme becerisini olumlu anlamda etkileyecektir. Yine ünite sonunda yer alan soru etkinlikleri öğrencilerin öğrenme alanında eksik olan noktaların tespit edilmesi ve öğretmeninde nu anlamda eğitme öğretme ortamında farklı yöntem teknikleri işe koşmasını sağlayacaktır (Kalıpcı, 2008). Ders kitapları genel anlamda genel anlamda incelediğimizde öğrenme alanı başında konuya dikkat çekilmek amacıyla hazırlanan soru etkinlikleri, konu anlatımı ve öğrenme alanı sonunda yer alan değerlendirme çalışmalarından oluşmaktadır. Ders kitaplarının başarılı olması için içerisinde yer verilen bu etkinlikler ciddiyetle yerine getirilmeli ve bu etkinliklerin yanı sıra farklı etkinliklerde öğrenme ortamında kullanılmalıdır (Kılıç & Seven, 2003, s. 25-26). Ders kitabı etkinliklerinin avantajlı yönlerinden bir tanesi de öğrenme ortamında her öğrencinin kolaylıkla elde edebileceği ve kullanabileceği en önemli kaynak olmasıdır (Hali, 2014). Ders içerinde yapılacak olan etkinlikler belirlenen hedef ve kazanımlara ulaşmada eğitim öğretim ortamının zenginleştirilmesinde katkı sağlamaktadır. Bu etkinlikler öğrenciler yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunarken onların bağımsız çalışma becerilerini kazanmasına, yaratıcıklarının gelişimini de olumlu anlamda etkilemektedir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsaması, araştırma ortamını zenginleştirmesi, araştırmanın farklı boyutlarına odaklanmaya fırsat tanıması ve araştırmanın amacına uygunluğu nedeniyle nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile içerik analizi kullanılmıştır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda araştırmacıya, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan sağlayan bilgi kaynaklarıdır. Bu anlamda doküman incelemesi, araştırmacıya zaman ve para tasarrufu sağlayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada doküman analizinin yanı sıra içerik analizi de yapılmıştır. "İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı anlam ve/veya dil bilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Veri Toplama Aracı Ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikleri çeşitli değişkinler açısından incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada, nitel veri toplama araçlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yaparken izlenilebilecek bir dizi aşama vardır: 1. Dokümanlara ulaşma, 2. Orijinalliği kontrol etme, 3. Dokümanları anlama, 4. Veriyi analiz etme ve 5. Veriyi kullanmadır. Birinci aşamada dokümanlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili Talim Terbiye Kurumunun web sayfasında yer alan Sosyal Bilgiler Programından ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın ücretsiz olarak dağıttığı ders kitaplarından yararlanılmıştır İkinci aşamada ulaşılan kaynakların orijinalliği kontrol edilmiştir. Üçüncü aşama olan dokümanları anlama basamağında araştırmanın problemi dikkate alınarak (G, Özdemir, H, B, Yanık, 2017) tarafından geliştirilen elitliklerin veriler açısından incelenmesi tablosu sosyal bilgilere uyarlanmıştır . Elde edilen verilerin analiz edildiği dördüncü aşamada konuya paralel olarak örneklem seçilmiştir. Çalışmanın veri kaynaklarını Sosyal Bilgiler Programı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan ders kitapları oluşturduğundan, ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Veri analizi aşamasının bir diğer basamağı olan kategori geliştirmede, araştırmanın amacı göz önünde bulundurularak etkinlikler temsil edilme, kaynak ve tahmin boyutunun alt basamaklarında kategorileştirilmiştir. Ders kitabı içerisinde yer alan bütün

etkinlikler bu tabloya uygun bir biçimde incelenmiş ve kategorilere ayrılmıştır. Son aşamada ise ilgili etkinliklerin kategorileri göz önünde bulundurularak yorumlama yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular Tablo 1 ve tablo Tablo 2 de özetlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitabı etkinliklerinde en çok etkinliğin öğrencilerin cevaplamasını gerektiren sorulardan oluştuğu tespit edilmiştir. Yani etkinlik veya soruların büyük çoğunluğu herhangi bir içerik verilmeden öğrenci tarafından hazırlanması istenmiştir. Özellikle öğrenme alanlarının başlangıcında ve yeni konulara geçişte dikkat çekmek var olan bilgilerini tespit etmek için soru etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Yine ders kitabı içerisinde etkinliklerin büyük çoğunluğu soru etkinliklerinden oluşmaktadır. Bu sorular öğrenme alanları başlangıcında öğrenme alanı içerisinde açık uçlu soru etkinlikleri olarak karşımıza çıkarken bu soru etkinlikleri öğrenme alanları sonunda çoktan seçmeli doğru- yanlış, boşluk doldurma biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Yine kitabı incelediğimizde dramaya yönelik bir etkinliğe rastlanmıştır. Ayrıca bir proje örneği hazırlama ve iki grup çalışmasına dayalı etkinliğe yer verildiği tespit edilmiştir. Ders kitabı etkinliklerine genel anlamda baktığımızda etkinliklerin büyük çoğunluğu soru etkinliklerinden oluşmaktadır. Bunun dışında olan etkinlikler ise hazır tablolara ilgili soruların cevaplarını yerleştirme i, diyagram, araştırma, proje taslağı, logo afiş hazırlama, gazete haberlerine dayalı etkinlikler, resim yorumlama, şiir yorumu ve özdeyişlere dayalı etkinlik örneklerine de rastlamıştır.

Tablo 1: Etkinliklerin Kaynağı Açısından İncelenmesi

	Etkinliklerin Kaynağı				
Öğrenme alanı	**İçeriğin kitap tarafından hazır verilmesi**	**İçeriğin kitap tarafından istenmesi**	**Etkinliğin öğrenci tarafından oluşturulması**	**İçeriğin grafik yada şemayla gösterimi**	**İçeriğin tabloyla gösterimi**
Birey ve Toplum	**8**	**23**	**1**	**3**	**5**
Kültür ve Miras	**13**	**33**		**3**	**12**
İnsanlar Yerler Ve Çevreler	**15**	**7**		**1**	**9**
Bilim Teknoloji ve Toplum	**5**	**18**		**1**	**5**
Üretim Dağıtım ve Tüketim	**6**	**27**		**2**	**4**
Etkin Vatandaşlık	**5**	**21**		**1**	**7**
Küresel Bağlantılar	**7**	**12**		**2**	**1**

Tablo 1'i incelediğimizde verilen etkinliklerin içeriğinin daha çok kitap tarafından istenildiği görülmektedir. Bu bölümde daha çok öğrenme alanının girişinde derse dikkat çekmek, öğrencilerin ön

bilgilerinin ne düzeyde olduğunu belirlemek, öğrenme alanı içerisinde yer alan konuları pekiştirmek amacıyla tablo, boşluk doldurma, diyagram gibi etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Tabloda ikinci sırada içeriğin kitap tarafından verildiği görülmektedir. Ders kitabını incelediğimizde bu tarz hazırlanan etkinliklerin daha çok verilen bir okuma parçası, bilimsel bir yazı, anı, seyahatname, gazete haberi, resim, şiir, özdeyiş gibi bir öncülün ardından o öncülle ilişkili sorulara dayalı etkinlikler olduğu görülmektedir. İçeriğin şemalarla gösterildiği etkinliklerde öğrenme alanı içerisinde dikkat çekilmek istenen önemli olduğu düşünülen konulara ait tablolar üzerinde etkinliklere yer verildiği görülmektedir. İçeriğin grafik şemayla gösterildiği etkinlikler daha çok öğrenme alanlarının sonlarında genel bir tekrar yapma amacıyla hazırlanmış olan etkinliklerden oluşmaktadır. Yine özellikle insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde nüfus sanayi ve eğitimle alakalı verilere dikkat çekmek ve pekiştirmek amacıyla içeriklerin grafik ve şemayla verildiği görülmektedir. Yine kitap içerisinde yer alan etkinliklere baktığımızda öğrenci tarafından planlanan ve hazırlanan etkinliklerin yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Birey ve toplum öğrenme alanı içerisinde kitle iletişim ve düşünce özgürlüğü konusunda öğrencilerden bir yasal madde düzenlemesi etkinliğiyle öğrencilerin içerik oluşturmasına olanak sağlanmıştır.

Tablo 2: Etkinliklerin Temsili, Analizi, Ve Tahminde Bulunma Açısından İncelenmesi

Etkinliklerin Temsili						**Etkinliklerin analizi**	**Etkinliklerde Tahminde Bulunma**	
Öğrenme alanı	**İçeriğin öğrenci tarafından bir grafikle şemayla anlatılması**	**Etkinliğin öğrenci tarafından hazır tablo üzerinde temsil edilmesi**	**Etkinliklerin tablo ve grafik oluşturulmadan basitçe not edilmesi**	**Etkinlikleri slayt, poster, ve drama gibi yollarla temsil etme**	**Etkinliklerin Sözlü ya da yazılı bir biçimde ifade edilmesi**	**Yorumlama sonuç çıkarma, tartışma**	**Araştırma yapma**	**Mevcut Bilgilerini kullanarak tahminde bulunma**
Birey ve Toplum		**13**		**1**	**22**	**27**		**3**
Kültür ve Miras		**16**			**42**	**33**		**13**
İnsanlar Yerler Ve Çevreler		**5**			**28**	**15**		**4**
Bilim Teknoloji ve Toplum		**6**			**23**	**15**	**1**	**8**
Üretim Dğıtım ve Tüketim		**5**			**33**	**17**	**3**	**7**
Etkin Vatandaşlık		**9**			**24**	**22**	**3**	**5**
Küresel Bağlantılar		**4**			**16**	**11**	**2**	

Etkinliklerin temsiline baktığımızda daha çok sözlü ve yazılı ifadeye dayalı etkinliklerin olduğu görülmektedir. Bu tür etkinlikler daha çok öğrenme alanlarının girişinde bir hazırlık etkinliği yine devamında konuya dikkat çekmek amacıyla verilmiş bir okuma parçası, gazete haberi, şiir, seyahatname,

bilimsel bir yazı gibi öncüllere dayalı olarak sorulan tartışma boşluk doldurma, verilen tablolara işleme, doğru yanlış testleri, çoktan seçmeli sorular gibi etkinliklerin içerisinde yer aldığı kategoriyi oluşturmaktadır. Öğrencinin derse hazırlıklı gelmesi ve öğrenme alanıyla alakalı hazırlık yapmak, ve ön bilgiyle derse gelmek amacıyla hazırlık çalışmaları yapılmaktadır. Hazırlık çalışmaları öğrenciye öğrenme alanı ile alakalı ön bilgilerin yanı sıra ona yeni bilgiler kazandırma noktasında da katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin öğrenme alanlarına başlarken sahip oldukları bilgiler, öğretmenlere eğitme öğretme alanlarının hangi boyutta değişikliğe ihtiyacı olduğunun ip uçlarını barındırmaktadır. Bu etkinlikler daha çok sınıf ortamında yapılan ve hem geri dönüt hem dikkat çekme aşamalarında kullanılan etkinlikler olduğu görülmektedir. Diğer bir kategoride baktığımızda etkinliklerin kitap tarafından hazırlanan tablolar vasıtasıyla öğrencilere verildiği görülmektedir. Kitabın bir çok öğrenme alanında bu etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Görsellere dayalı tablolar, verilen bir içeriğin arkasından pekiştirme amaçlı tablolar, kategorileştirme ve böylece akılda daha kalıcı hale getirmek amacıyla hazırlanmış olan tablolar bu bölüm içerisinde yer almaktadır. Yine etkinlikler içerisinde daha çok yorum, çıkarım yapma ve tartışmaya yönelik olanların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bir konu hakkında öğrencinin mevcut bilgilerini ortaya çıkarma, derse dikkatini toplama, öğrenme alanı içerisinde verilen bilgilerin süreç sonunda daha organize bir halde geri dönüşünü sağlama, farklı konular arası ilişki kurma, sonra ki bölümlerde gelecek olan konulara atıf yapma gibi farklı olanakları öğrencilere ve öğretmenlere sunmaktadır. Etkinlikleri slayt, poster, ve drama gibi yollarla temsil etme, etkinliklerin tablo ve grafik oluşturulmadan basitçe not edilmesi, gibi kategorilerde yapılan etkinliklerin sınırlı sayılarda olduğu tespit edilmiştir. Etkinliklerin temsil edilmesi kategorisinde araştırma yapma yine sınırlı sayıda olan etkinliklerdendir. Aile büyüklerinizden bugün yaşadığınız şehre nereden ve hangi sebeple geldiğinizi öğrenerek verilen boşluğa yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız, Gelecekte kullanılabilecek enerji kaynakları neler olabilir? Araştırarak sınıfta paylaşınız, Günümüzde nano malzemeler ile üretilmiş çok sayıda ürün kullanılmaktadır. Kullandığınız veya çevrenizde kullanılan nanoteknoloji ürünleri ile ilgili bir araştırma yapıp isimlerini aşağıya yazınız, Çevrenizde bulunan bir sivil toplum kuruluşunun amaçlarını ve faaliyetlerini araştırarak sınıf panosunda sergileyiniz, Aşağıda isimleri verilmiş olan sivil toplum kuruluşlarını araştırarak, sosyal yaşamdaki rollerine örnekler veriniz, Aşağıda Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde açılan bazı alanlar verilmiştir. Bu alanların hangi sektöre ve meslek gruplarına yönelik olduğunu araştırarak tabloya yazınız, Seçimlerde görev alan bir kişiyle seçimlerde oy verme işlemlerinin nasıl gerçekleştiği hakkında röportaj yapınız. Yaptığınız röportajı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız, Sosyal devlet ilkesinin gereği olarak ülke çapında uygulanabilecek bir proje teklifi hazırlayarak sınıf panosunda sergileyiniz, Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleriyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında komşu ülkelerle kurduğumuz kuruluşları araştırınız. Bunların kuruluş amaçlarını yazınız, Sınıfta arkadaşlarınızla gruplar oluşturunuz. Aşağıda verilen küresel sorunlardan birini seçerek bu küresel sorunun çözümüne yönelik geliştirdiğiniz çözüm önerilerinizi aşağıya yazınız gibi etkinlik örnekleri araştırma kategorisi çerçevesinde yapılan etkinliklere örnek olarak verilebilir. Tahmine dayalı etkinlik örnekleri de öğrenme alanlarının bir çoğunun etkinlikleri içerisinde yer almaktadır. Yine tabloyu incelediğimizde araştırma etkinliklerine de oldukça az yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan etkinliklerin analizini incelediğimizde yorumlama, sonuç çıkarma ve tartışma becerilerinin gelişimine yönelik etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Ders kitabı etkinliklerinde öğrenme alanı içerisinde ve başlangıçlarında öğrencilerde ki mevcut bilgileri öğrenmek ve derse dikkati çekmek amacıyla tahmine dayalı etkinlik sorularına yer verilmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın bulgularına baktığımızda sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitabı etkinliklerinde en çok etkinliğin öğrencilerin cevaplamasını gerektiren sorulardan oluştuğu tespit edilmiştir. Yani etkinlik veya soruların büyük çoğunluğu herhangi bir içerik verilmeden öğrenci tarafından hazırlanması istenmiştir. Özellikle

öğrenme alanlarının başlangıcında ve yeni konulara geçişte dikkat çekmek var olan bilgilerini tespit etmek için soru etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Etkinliklerin daha çok bu şekilde olması öğrencilerde aktif öğrenme sürecini ve sorumluluk becerisinin gelişimine katkı sağlamamaktadır. Fakat bu etkinliklerin üst bilişsel becerilere uygun biçimde hazırlanması bu becerilerin gelişimini sağlamaktadır. Açık uçlu sorular, üst düzey bilgilerin ölçülmesinde çoktan seçmeli, eşleştirmeli, doğru/yanlış ya da boşluk doldurma türündeki sorulara kıyasla daha işlevsel olduğundan (Bahar, Nartgün, Durmuş ve Bıçak, 2006); ders kitabındaki açık uçlu soru sayısının arttırılması, üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Ders kitabında ağırlıklı olarak tek yönlü yapı düzeyine yönelik değerlendirme sorularının bulunması değerlendirme çeşitliliğinin a yeterli düzeyde olması boşluk doldurma, doğru yanlış, ve üst düzey düşünme becerilerin ölçecek tarzd hazırlanmayan çoktan seçmeli sorular öğrencilerin analiz değerlendirme, çıkarım yapma gibi becerilerinin gelişimine üst düzey katkı sağlamamaktadır(Gezer, M. & İlhan, M. 2015). Araştırmada 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan soruların daha çok hatırlama ve anlama düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Analiz, değerlendirme, yaratma düzeylerinde yeterince sorunun yer almadığı ve öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme becerilerini geliştirecek düzeyde soruların yetersiz olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bilgiyi zihinlerinde depolayan bireyler yerine, onları işleyerek kullanabilen insanlar olabilmeleri için ders kitaplarında daha çok üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek sorulara yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir (Özkaral, T,C, 2019). Diğer bir kategoride baktığımızda etkinliklerin kitap tarafından hazırlanan tablolar vasıtasıyla öğrencilere verildiği görülmektedir. Fakat tabloların öğrenci tarafından oluşturulmadığı ve ders kitabı içerisinde yer alan tablolara ilgili içeriğin işlenmesi istenmiştir. Kitabın bir çok öğrenme alanında bu etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Dersin görsel araçlarla desteklenmesi öğrencilerin hem ilgisini çekmekte hem de derse olan ilgiyi artırmaktadır. Öğretmen adaylarının bu becerinin anlamayı kolaylaştırdığını ve kalıcı öğrenmeyi sağladığını ve yine bu becerinin karşılaştırma yapabilme ve yaparak yaşayarak öğrenme olanağı tanıdığını ve derse katılımı artırdığını ifade ettikleri belirlenmiştir. Benzer şekilde Dönmez, Yazıcı ve Sabancı'nın (2007) yaptıkları çalışmada, verilerin daha kolay anlaşılmasını, kalıcılığı, görselliği, verilerin somutlaştırılmasını sağladığı için öğretmen adaylarının grafik öğretimini faydalı buldukları tespit edilmiştir. Namal'ın (2011) yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler derslerinin öğretiminde görsel materyallerden yararlanmanın; öğrencilerin başarısını artırdığı, derslere öğrencilerin aktif katılımını sağladığı ve soyut anlatımlara dayanan konuların öğretiminde görsel materyallerin kullanılmasının öğrencilerin konuları anlamasını kolaylaştırdığı belirlenmiştir.. Yine ders kitabı içerisinde etkinliklerin temsiline baktığımızda slayt, poster, drama gibi yollarla yapılan etkinliklerin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu etkinlikler hem öğrenme ortamının zenginleşmesini sağlarken hem de öğrencinin sürece dahil edilmesini sağlamaktadır. Soyut kavramların yoğunlukta olduğu Sosyal Bilgiler dersinin tüm konularında drama yönteminin kullanılması başarıyı arttırmada önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal hayatta karşılaşılan durumları drama ile istenilen anda yeniden canlandırmak mümkündür. Bununla birlikte, çocukların erişemeyecekleri durumları yaşama ve öğrenme imkânının yanında öğrencilerde bulunan düşünme, yorumlama, algılama, dinleme ve konuşma yeteneklerinin de etkili bir şekilde gelişmesi açısından onlara olumlu faydalar sağlar (Çalışkan ve Karadağ, 2005). Y. Demir, E. Atasoy, (2018) tarafından yapılan çalışmaya baktığımızda Öğrenci çalışma kitaplarının kaldırılarak buradaki etkinliklerin ders kitabında yer alması, işlenen konulardan hemen sonra etkinliklerin yapılmasını sağlamakta dolayısıyla öğrenilenleri daha kalıcı hale getirmektedir. Öğrenci çalışma kitaplarının kaldırılmış olması, kâğıt israfını azaltmanın yanı sıra öğretimin maliyetini de düşürmüştür. Bu nedenlerle bu değişikliğin ortaokulun diğer sınıflarında da uygulanmalıdır sonucuna ulaşmışlardır. Sosyal bilgiler ders kitabı etkinlikleri çeşitli değişkenler bakımından incelendiğinde etkinliklerin daha çok kitap tarafından verilen hazır metinler ve tablolar üzerinden yapıldığı görülmektedir. Yine ders kitabı içerisinde etkinliklerin büyük çoğunluğunun değerlendirme sürecinde de kullanılacak soru etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Sınıf dışı

etkinliklere örnek olarak gösterilebilecek araştırma ödevlerine ve yine işbirlikli öğrenme mantığı çerçevesinde hazırlanan etkinliklere sınırlı sayıda yer verilmiştir. Öğrencilere bağımsız çalışma, birlikte çalışma, bilimsel süreç becerilerini kazandırmak için der kitabında etkinlik çeşitliliği artırılabilir. Öğrenme alanlarının sonunda verilen etkinlikler öğrencilerin konuya bütüncül bir bakış açısıyla bakmasını sağlayacak biçimde hazırlanmış ve farklı değerlendirme etkinlikleri kullanılmıştır. Sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitabında ki etkinlikler daha fazla öğrencinin sürece müdahil olabildiği ve yaparak yaşayarak öğrenme prensibine uygun şekilde çeşitlendirilebilir. Orta öğretime geçişte ki son sosyal bilgiler dersinin verilmiş olduğu bu sınıf seviyesinde sosyal hayatta olan problemlerin çözümüne yönelik sınıf dışı etkinliklere de ders kitabında yer verilmelidir. Yine proje formatına uygun öğrencilerin işbirlikli çalışmalarını da destekleyecek tarzda proje uygulamalarına da ders kitabı içerisinde yer verilebilir. Ayrıca tablo grafik becerilerinin gelişimini sağlamak açısından tablo grafik çizimine ve yorumlamasına yönelik etkinliklerin sayısı artırılmalıdır. Yine gazete hazırlama, broşür, afiş, resim gibi farlı becerilerin gelişimine katkı sağlayabilecek psikomotor becerilerinin gelişmesine etki edecek etkinliklere yer verilebilir. Ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklerin bir çoğunun kaynağının kitapta yer alamsı araştırma becerilerini olumsuz etkileyebilir. Buradan hareketle kütüphane, internet, çevre gezileri gibi araştırmaya yönelik kitap etkinliklerinin de çeşitliliğinin artması öğrencinin eğitme öğretme sürecine daha aktif katılımını sağlayacaktır. Öğrencinin ve öğretmenin en kolay ulaşabildiği kaynak olan kitapların bu özelliği göz önünde bulundurulmalı ve etkinlik çeşitliliği daha çok artırılmalıdır.

Kaynakça

Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S. Ve Bıçak, B. (2008). Geleneksel-Alternatif Ölçme Ve Değerlendirme: Öğretmen El Kitabı, İkinci Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

Çalışkan, N., & Karadağ, E. (2005). Dramada Beden Dili. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(2), 103-113.

Demir, Y., & Atasoy, E. (2018). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2017) Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *31*(2), 753-780.

Dönmez, C., Yazici, K., & Sabanci, O. (2007). Sosyal Bilgiler Derslerinde Grafik Düzenleyicilerin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Bilgiyi Elde Etmelerine Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *5*(3), 437-462.

Gezer, M. & İlhan, M. (2015). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımları İle Ders Kitabı Değerlendirme Sorularının Solo Taksonomisine Göre İncelenmesi . Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 0 (29) , 1-25 . Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Sakaefd/İssue/11234/134216

Gezer, M. & İlhan, M. (2015). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımları İle Ders Kitabı Değerlendirme Sorularının Solo Taksonomisine Göre İncelenmesi . Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 0 (29) , 1-25 . Retrieved From

Güneş, F. (2017). Türkçe Öğretiminde Etkinlik Yaklaşımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 5*(1), 48-64.

Hali, S. (2014). Tarih Öğretimi Ve Ders Kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *14*(3), 158-166.

Kalıpcı, G. (2008). *İlköğretim 1998 Ve 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına Göre Yazılmış 4.Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarının Öğrenme Anlayışları, İçerik Ve Kullanılabilirlik Açılarından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karagözoğlu, N,(2020). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. Ankara: *Iksad Publications*

Kılıç, A. & Seven, S. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem.

Kızılçaoğlu, A. (2003). Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri, *Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı(8), İstanbul.*

Namal, R. (2019). Tablo, Grafik Ve Diyagram Çizme Ve Yorumlama, İçinde Aksoy, B. Akbaba B. Ve Kılcan B. (Eds.). *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi* (1. Baskı) (Ss. 517-536). Pegem Akademi. Https://Doi.Org/10.14527/978605037045

Özdemir G,Yanık H. B (2017). Beşinci Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Veriler Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(), 203 - 221.*

Öztürk, Cemil. Otluoğlu, Rahmi (2003). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler Ve Yazılı Materyaller. Ankara: *Pegem A Yayıncılık*

Tavşancıl, E. Ve Aslan, E. (2001). Sözel, Yazılı Ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi Ve Uygulama Örnekleri. Epsilon Yayınevi, İstanbul.

Ulu Kalın, Ö. Ve Topkaya, Y.(2009). 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabının Okunabilirliği Ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu, *1. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Ünal, A. V., & Özkaral, T. C. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı İle Ders Kitaplarının Harita Kullanımı Açısından İncelenmesi.

Yavuz, G. (2007). *İlköğretimde Kullanılan Ders Kitaplarının Öğretime Yardımcı Unsurlar Açısından Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. Tıpkı Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık

COVID-19 SEBEBİYLE BORCUN İFASINDA TEMERRÜDE DÜŞEN BORÇLU KARŞISINDA ALACAKLININ SAHİP OLDUĞU HAKLAR

Dr. Öğretim Üyesi Ayşenur Şahin Caner
Bursa Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
ORCID Code: 0000 0002 7443 8617

ÖZET

İş bu çalışma ile amaçlanan, Covid-19 salgını sebebiyle temerrüde düşen borçlular karşısında bulunan alacaklıların genel olarak sahip olduğu hakların belirlenmesidir. Çalışmada özel sözleşme türleri üzerinde durulmayacak, genel olarak Covid-19 sebebiyle borcunu zamanında ifa etmeyen, diğer bir ifadeyle temerrüde düşen borçlu karşısında kalan alacaklıların hakları izah edilmeye çalışılacaktır.
Borçlunun temerrüde düşmesi için kusur şart olmadığından, COVID-19 sebebiyle borcunu ifa etmeyen borçlu temerrüde düşer. COVID-19 salgını hukuki olarak mücbir sebep teşkil edeceğinden, bu durum borçluya kusur olarak yüklenemeyecektir. Bu nedenle alacaklı, borçluya karşı temerrüdün kusur şartına bağlı sonuçlarından faydalanamayacaktır. Ancak önemle ifade edilmelidir ki bu değerlendirme yapılabilmesi için COVID-19 salgını ile temerrüd arasında illiyet bağının bulunması gerekir. Bu nedenle borçlunun temerrüde düşmesi ile COVID-19 arasında illiyet bağı yoksa, borçlunun durumu salgından etkilenmemişse, borçlu bu durumda kusuru ile temerrüde düşmüş gibi kabul edilecek ve alacaklı borcun zamanında ifa edilmemesi nin sonuçlarını borçluya karşı ileri sürebilecektir. Borçlunun temerrüdü ile COVID-19 arasında illiyet bağının bulunup bulunmadığının her somut olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmesi ve illiyet bağının varlığı halinde temerrüde düşmenin kusurlu davranış ile gerçekleşmediği sonucuna varılması gerekir. Borçlunun temerrüdü ile COVID-19 arasında uygun illiyet bağı yoksa, kusurlu davranışı ile temerrüde düşen borçlunun temerrüdün sonuçlarına katlanması gerekir.

RIGHTS OF THE CREDITOR AGAINST THE DEBT WHO FAILS IN FINANCIAL LIABILITY DUE TO COVID-19

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the rights of the creditors who are faced with the debtors who are in default due to the Covid-19 epidemic. In the study, special contract types will not be focused on, in general, the rights of the creditors who do not fulfill their debts on time due to Covid-19, in other words, the rights of the creditors against the defaulting debtor will be explained.
Since fault is not necessary for the debtor's default, the debtor who is not at fault due to COVID-19 also defaults. Since the COVID-19 outbreak is force majeure, this situation cannot be blamed on the debtor as a fault. For this reason, the creditor will not be able to benefit from the contingent consequences of default against the debtor. However, it should be emphasized that in order to make this assessment, there must be a causal link between the COVID-19 outbreak and the default. For this reason, if there is no causal link between the debtor's default and COVID-19, and if the debtor's condition has not been affected by the epidemic, the debtor will be deemed to have defaulted through his fault and the creditor will be able to claim the consequences of not performing the debt on time. Whether there is a causal link between the debtor's default and COVID-19 should be evaluated separately according to each concrete event, and it should be concluded that if there is a causal link, the default is not due to faulty behavior. If there is no appropriate causal link between the debtor's default and COVID-19, the debtor who defaults by his faulty behavior must bear the consequences of the default.

SOCIAL MEDIA AXIOLOGY IN IDENTIFICATION: THE CAPTATION [OBSOLETE] PHENOMENA

Nurgül ERGÜL
Lecturer, Cumhuriyet University YMYO Public Relations Promotion Program Department of Marketing and Advertising
ORCID Code: 0000-0002-9473-1474

There is no such thing as
phenomenology, but there are indeed
phenomenological problems.

L. Wittgenstein

ABSTRACT

The concept of “identity” started to be used intensively in the 1950s, which basically explained the relations between the individual and society in social sciences. and “Where do I belong?” It is a concept related to the questions (Gleason, 2016). "Axiology" is; ethics, one of which examines the correctness of an individual's behavior and beliefs in personal and social life; It is divided into two philosophical branches, the other being aesthetics, which examines the quality of beauty (Çınar, 2013). Value philosophy examines the relationships between what is and what should be. Discussions about the nature of value, measure and metaphysical elements are not the source of knowledge, sense and being-in-itself; It is explained by evaluating as a whole the harmony between the realities and the absolute ideals revealed as values. Values are developed as a result of people's interactions with nature and other people. Sociological determinations; It is the sum of horizontal and vertical elements such as norms, morality, social relations, working relations, family, religious orientations, education, identity formation. Therefore, social norms cannot be analyzed independently of each other. Axiology, as a value doctrine regarding the determination of individual and social relations, is very important in terms of determining the cause-effect relationships of sociological elements such as the effects of changing forms of communication and identity formation. The value of the individual, who determines all internal and external conditions with his personal dynamics; It is a measure of the importance it attaches to facts and events. As a showcase built through the eyes of the other, how does it emerge in social media, how it develops, what basic parameters it feeds on, how it is expressed, is online identity a pathology, who is the subject and object of the showcase? Questions about identity determination, such as axiology, were examined through the phenomenon of taste through the ethical assumption of axiology. In this study, phenomenology method, one of the qualitative research types, was used in order to evaluate the socio-cultural interactions of the reflexes that are frequently observed regarding the identification-profile determinations created in social media channels in terms of axiology. Phenomenology is an analysis method in which the values, meanings and logic that form the theoretical foundations of philosophy and qualitative research are examined as a whole. The phenomenon of being admired in identity formation processes has been described as an ethical problem, and based on this, a phenomenological analysis of the concept has been made. Social media users have been preferred because it is an area where this phenomenon practically corresponds in terms of structure and content. According to the results of the research, the phenomenon of being liked is seen as the 'final value' in identity formation. In the context of causality relations, it has been concluded that this phenomenon is characterized as a form of status, value and gain in terms of identity formation.

Keywords: Identity, Social Media, Axiology, Phenomenology, Admiration, Self-worth

KİMLİK BELİRLENİMİNDE SOSYAL MEDYA AKSİYOLOJİSİ: BEĞENİ FENOMENİ

Nurgül ERGÜL
Öğretim Görevlisi, Cumhuriyet Üniversitesi YMYO Halkla İlişkiler Tanıtım Programı Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü
ORCID Code: 0000-0002-9473-1474

Fenomenoloji gibi bir şey yoktur, fakat
hakikaten fenomenolojik problemler vardır.
L.Wittgenstein

ÖZET

"Kimlik" kavramı sosyal bilimlerde temel olarak birey-toplum arasındaki ilişkileri açıklayan 1950'li yıllarda yoğun olarak kullanılmaya başlanmış, "Ben kimim?" ve "Ben nereye aidim?" sorularıyla bağlantılı bir kavramdır(Gleason,2016). ''Aksiyoloji'' ise; biri bireyin kişisel ve toplumsal yaşamdaki davranış ve inançlarının doğruluğunu inceleyen etik; diğeri ise güzelliğin niteliğini inceleyen estetik olmak üzere iki felsefi kola ayrılmaktadır(Çınar, 2013). Değer felsefesi, olan ile olması gereken arasındaki ilişkileri inceler. Değerin doğası, ölçü ve metafiziksel unsurlarına ilişkin tartışmalar bilginin kaynağı duyu ve kendinde varlıkla değil; gerçekler ve değer olarak açımlanmış mutlak idealler arasındaki uyumun bir bütün olarak değerlendirilmesiyle açıklanır. Değerler kişilerin doğa ve diğer insanlarla etkileşimleri sonucu geliştirilir. Sosyolojik belirlenimler; normlar, ahlak, toplumsal ilişkiler, çalışma ilişkileri, aile, dinî yönelimler, eğitim, kimlik oluşumu gibi yatay ve dikey unsurların toplamıdır. Bu nedenle toplumsal normlar birbirinden bağımsız biçimde tahlil edilemez. Bireysel ve toplumsal ilişkilerin belirlenimine ilişkin bir değer öğretisi olarak aksiyoloji, değişen iletişim biçimlerinin etkileri, kimlik oluşumu gibi sosyolojik unsurların neden sonuç ilişkilerini saptamak açısından oldukça önemlidir. Değer, iç ve dış tüm koşulları kişisel dinamikleri ile belirleyen bireyin; olgu ve olaylara ilişkin atfettiği önem ölçüsüdür. Ötekinin gözünden inşa edilen bir vitrin olarak sosyal medya mecralarında nasıl ortaya çıkar, nasıl gelişir, hangi temel parametrelerden beslenir, ne şekilde ifade edilir, online kimlik bir pataloji midir, vitrinin öznesi ve nesnesi kimdir? gibi kimlik belirlenimine ilişkin sorular aksiyolojinin etik varsayımı dolayımında beğeni fenomeni üzerinden incelenmiştir. Bu çalışmada sosyal medya mecralarında oluşturulan kimlik-profil belirlenimlerine ilişkin sıklıkla gözlemlenen reflekslerin aksiyoloji açısından sosyokültürel etkileşimlerini değerlendirmek amacıyla nitel araştırma türlerinden fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır. Fenomenoloji, felsefenin ve nitel araştırmanın kuramsal temellerini oluşturan değerler, anlamlar ve mantık örgüsünün bir bütün olarak incelendiği analiz yöntemidir. Kimlik oluşum süreçlerinde beğenilme fenomeni bir etik sorun olarak nitelendirilmiş buradan hareketle, kavrama ilişkin fenomenolojik analiz yapılmıştır. Sosyal medya kullanıcıları bu fenomenin yapı ve içerik bakımından pratikte karşılık bulduğu bir alan olması nedeniyle tercih edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre beğenilme fenomeni kimlik oluşumunda 'nihai değer' olarak görülmektedir. Nedensellik ilişkileri dolayımında ise yine bu fenomenin kimlik oluşumu açısından bir statü, değer ve kazanç biçimi olarak nitelendirildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Sosyal Medya, Aksiyoloji, Fenomenoloji, Beğenilme, Özdeğer

GİRİŞ

İnsan davranışları karmaşıktır ve genellikle belirli bir gözlemci etrafında sunulan benlikler, toplumun kabul ettiği değerlere uygun biçimde inşa edilir. Birey, başkalarının gözünde olumlu bir imaj yaratma çabasına girer (Goffman, 2016). Bu durum başkalarıyla karşılaşmanın hiçbir kısıta tabi olmadığı sosyal medya mecralarında, etkileşimin düzey ve içeriklerini belirleyen temel dinamiklerden birisidir. Dolayısıyla bu mecralar kullanıcıların etkileşim içinde oldukları kitleler tarafından, kabul görülecek biçimde davranmalarına ve rol yapmalarına olanak tanır. Cooley' göre bu durum herkesin birbirine bir

ayna yansıtmasıdır. Yani sahip olduklarımız bir ayna karşısında görünür olurlar ve nasıl görünmek istediğimizi bu aynalarda gözlemleriz. Bu durumda bireyin mutluluğu aynalardan aldığı yansımalara bağlıdır. Aynı şekilde başka birinin zihnini de hayal gücümüzde bizim görünümümüzün, karakterimizin, yaşam tarzlarımızın, yakınlarımızın davranışlarımızın vb. birtakım düşünceleri olarak algılarız ve bunlar onlar tarafından çeşitli şekilerde etkilenebilir(Cooley,1962). Rogers de insanın toplumda var olabilmesi için, genel beklentilere uygun davranması ve kendi düşünce ve davranışlarının toplumun beklentileri doğrultusunda bilinçli bir biçimde yön değiştireceğini savunur(Coser,2008). Kişilik ve kimlik birbirinden farklıdır, çünkü kişilik bireysel iken; kimlik toplumsaldır(Bakıroğlu, 2013). Öyle ki yaşam toplum ve etkileşim ekseninde cereyan ettiği için toplumun varlığını devam ettirmesi adına karşılıklı ilişki, etkileşim gereklidir(Aslan, 2001). Birbirleri ile etkileşen bireylerin toplumsal yaşamdaki amaçları ise farklıdır. Örneğin toplumsal yaşamda bazıları zenginliği, bazıları tam sağlığı, bazıları etkililiği, bazıları toplumsal konumları, çoğu da zevkleri daha üstün tutmaktadır(Cicero,2005). Toplumsal yaşam içerisinde bireysel özelliklerin özgün kalabilmesi ve kimliğin bizzat şahsi normlara göre belirlenebilmesi Cooley'in bahsettiği bu aynaların durumuyla yakından ilgilidir. Bu noktada teknolojinin gelişimiyle beraber bu aynaların nicel ve nitel özelliklerinin dönüştüğünü görmekteyiz. 16. Yy da yakın çevreler, 19. Yy da geleneksel medya araçları, 21. Yy da ise yeni medya, tüm dünyayı bir sahne; tüm gözleri bir ayna haline getirmiştir. Yeni aynaların yol açtığı bir sorun olarak kimlik bunalımı, toplumsal yapıların en büyük sorunlardan birisidir.

Kimliğin Sosyolojik Boyutları

Castells'e göre bireyler yeni medya ortamlarında benlik ifadeleriyle oluşturmak istedikleri kimlikler üzerinden mucizeler yaratma inancına sahiptirler(Castells,2002). İçerisinde her şeyin belirsizleşmeye başladığı postmodern çağda (Beck,2011) insan, gündelik yaşamında birçok bireyle etkileşim içine girer ve davranışlarının büyük bir bölümü toplumsal ilişkilere bağlı olarak şekillenir, gelişir(Gönüllü,2001). Ege Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmaya göre öğrencilerin çoğunun sanal ortamda kimliklerini sunarken kendilerini gerçek yaşamda olduklarından daha özgür hissettikleri sonucuna varılmıştır(Armağan, 2013). Öyle görünüyor ki yeni bir kamusal alan olarak yeni medya (Yegen, 2013), sanal ortam boyutu ile bireylerin kimliklerini kendi arzu ettikleri şekil ve ölçüde inşa etmelerine, biçimlendirmelerine olanak tanıdığından, sınırlarını da kendilerinin çizdikleri bir alan olmaktadır(Şener, 2009). Sosyal paylaşım alanlarında kimlik inşasının yoğun olması bu mecraların ötekilerle zaman ve mekan sınırlaması olmadan bir araya gelebilmelerini mümkün kılan yapılarıyla birlikte; sanal vitrinlere olanak sağlamasıdır. Anonim kimlikler (bilinmeyen kimlikler), takma isimler, bireylerin aslında olmayan ancak olmayı arzu ettikleri satütülere işaret etmektedir.

Aksiyoloji

Cüçen'e(2012) göre "Yunanca axios'dan (değerli) ve logos'dan (çalışma veya teori) elde edilen aksiyoloji, değer teorisi anlamına gelir. Bu terim 1902'de Paul Lapie tarafından, 1908'de ise Eduard von Hartmann tarafından kullanılmıştır." Felsefenin üç temel alanı bulunmaktadır. Bunlar bilgi (Epistemoloji), varlık (ontoloji) ve değerdir (aksiyoloji). Ontoloji: "Varlığın yapısı ve doğası nedir?", Epistemoloji: "Bilginin doğası nedir, nasıl öğreneceğiz?", Aksiyoloji: "Kişi hangi değerleri nasıl yaşar?" sorularına yönelir. Aksiyoloji etik ve estetik olmak üzere iki boyutta değerlendirilir. Değer ise olgu ve nesnelere ilişkin ihtiyaç ve amaçlar doğrultusunda oluşturulan yargılardır(Bolay,2009). Değer problemi felsefede değerlendirme problemi olarak ele alınır (Kuçuradi, 2003). Değer, değerli/kıymetli bulduğumuz, önem atfettiğimiz soyut ve somut her şey olabilir. Değerler sadece "basit önermelere dayanan" inançlar gibi ele alınamaz. Bir kişinin, örneğin, davranış biçimlerinden herhangi birini tercih etmesi (iyi veya kötü şeyleri seçmek gibi) "tercih edilebilir" kavramı ilkesine dayanır(Kilby,1993). Bu nedenle değerler hem insan davranışlarının belirlenmesi ve yönlendirilmesi hem de başkalarının davranışlarını değerlendirirken kullanılan ölçütlerdir. Tutum, davranış belirlenimi, karar verme kriterleri gibi yaşam pratikleri, bu değerlere göre şekillendirilir. Rokeach'e göre değerlerin en önemli işlevi çeşitli olaylara karşı bir davranış standardı sağlamasıdır. Değerler kendimizle başkaları arasında

gerçekleşen tüm ilişkilerde, karşılaştırma, anlamlandırma ve ikna etmede temel ölçütlerdir. Bu ölçütler nasıl ne şekilde yaşanacağı, inanç, görüş ve davranışlara kaynaklık eden önceliklerdir. Buradan hareketle beğeni fenomenine ilişkin değer kavrasallaştırması yönüyle aksiyoloji, çalışmamıza rehberlik etmiştir.

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel yöntemlerden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenolojide temel soru; bir kişi veya gruptaki bireylerin bu fenomene ilişkin deneyimlerinin anlamı, yapısı ve özü nedir? şeklindedir(Patton,2018). ‘’Beğeni fenomeni, değer yargılarını içeren etik ve estetik bağlamlarıyla karmaşık bir süreçtir. Fenomen bu çok boyutlu yapısı nedeniyle, kültürel yapıya ilişkin çok katmanlı sosyolojik bulguların değerlendirilmesini gerektirir. Öncelikler fenomenin pratikte kullanım alanları ve neden sonuç ilişkileri kapsamında belirlenir. Bu nedenle çalışmamızın amacı fenomene ilişkin değer kavramsallaştırması yapmak ve deneyimlerin pratik yaşamda hangi dinamiklerden etkilendiğini keşfetmektir. Beğeni fenomenine ilişkin literatür bulguları dikkate alınarak fenomenin değer kavramsallaştırması üzerine iki soru sorulmuştur. Kavrama ilişkin görüşleri doğru biçimde ortaya koyacağı düşüncesinden hareketle fenomenoloji deseni kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu aktif olarak sosyal medya araçlarını kullanan Türkiye’de bulunan 18-65 yaş arası takipçi sayısı 100 binin üzerinde olan aktif sosyal medya kullanıcılarından oluşmaktadır. Çalışmada amaçlı örneklem türlerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tipik durum yöntemi: Tipik, normal ve ortalama olanı belirleyerek, normal olanı göstermeyi ya da açığa çıkarmayı amaçlamaktadır (Miles ve Huberman, 2015; Patton, 2014). Çalışma grubu gönüllülük esasıyla araştırmaya katılan 16’sı erkek, 4’ü kadın, yaş ortalamaları yaklaşık 32’ olan toplam 20 aktif sosyal medya kullanıcısından oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Fenomenolojik çalışmalarda katılımcıların şahsi fenomenal dünyalarına odaklanarak deneyimlerini kendi ifadeleriyle açıklamaları istenir. Bu ifadeler derinlemesine görüşme yahut açık uçlu soruların yanıtlanmasıyla oluşturulur(Christensen, Johnson; Turner, 2014). Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formları aracılığıyla katılımcılara iki adet açık uçlu soru sorulmuştur. Araştırma, dört aşamalı olarak yürütülmüştür. Bu aşamalar (1) kavram tanımı (2) veri toplama aracının belirlenmesi (3) verilerin toplanması (4) verilerin analizi ve yorumudur (Mayring, 2011;Yıldırım ve Şimşek, 2013). Görüşme formunda belirtilen açık uçlu sorular:

1. Takipçi sayınız ve gönderilerinizin beğenilme oranı sizin için ne anlam ifade ediyor? (Anlamlandırma)
2. İçeriklerinizi belirlerken en çok dikkat ettiğiniz kriterler nelerdir? (Nedensellik İlişkisi)

Verilerin Analizi

Sanal platform aracılığı ile ulaşılan katılımcılara görüşme formunda belirtilen sorular açık uçlu biçimde sorularak, katılımcıların deneyimlerini paylaşmaları istenmiştir. Görüşme formlarıyla toplanan veriler yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz, bir kişi ya da bir grup insanın bir fenomene ilişkin yaşamış oldukları deneyimin anlamı, yapısı ve özünü anlamayı ve daha açık hale getirmeyi amaçlar(Patton, 2014). Görüşme formunda bulunan görüşler, (beğenilmenin sosyal medya kullanıcıları için ne anlam ifade ettiği) değerli hissetme, onaylanma, başarı olarak nitelendirilmesine göre (olumlu) görüşler (10 adet) İkinci açık uçlu soruda ise içeriklerin kişisel doğrulara göre mi takipçilerin beklentileri doğrultusunda mı belirlendiğine yönelik (10 adet) olmak

üzere iki ana başlıkta incelenmiştir 1. soruyu değerlendiren katılımcılar(anlamlandırma) K1, K2, K3…K10 şeklinde tasnif edilmiştir. Araştırmanın diğer boyutu olan 2. soruya (nedensellik ilişkisi) görüş belirten katılımcılar ise K11, K12, K13…K20 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların görüşme formlarında ifade ettikleri görüşler, bilgisayar ortamına aktarılarak yanıtlara ilişkin ortak olgular belirlenmiştir. Katılımcıların deneyimlerine yönelik anlamlı birimler belirlenerek, olgulara ilişkin doku ve yapılar kavramsal bir çerçeve içinde değerlendirilmiştir. Bu çerçeve (1) temel ifadeler (2) tekrarlayan ifadeler (3) dokusal analiz (4) yapısal betimleme şeklindedir (Creswell, 2015).

Bulgular

Katılımcıların açık uçlu sorulara yanıtları şu şekildedir:

S1: '***Takipçi sayınız ve gönderilerinizin beğenilme oranı sizin için ne anlam ifade ediyor'***
[K1] Beğenildiğimde kendimi başarılı hissediyorum.
[K2] Beğenilmek beni mutlu ediyor.
[K3] Benim gibi düşünen ne kadar insan olduğunu beğenilerle ölçüyorum.
[K4] Paylaşımlarım beğenildiğinde yakın çevrem bana daha fazla ilgi gösteriyor.
[K5] Beğenilmek yaşamımdaki diğer konularda bana motivasyon sağlıyor.
[K6] Benzer içerik üreticilerinden fazla takipçimin olması benim için mesleki bir başarıdır.
[K7] Bu sonuçlara göre daha fazla reklam alıyor ve maddi gelir elde ediyorum.
[K8] İçeriklerimin konularını oluştururken bana yol gösteriyor.
[K9] Amaçlarıma ulaşmada bana kolaylık sağlıyor.
[K10] Beğenilmek ve takip edilmek beni değerli hissettiriyor.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise
S2: 'İçeriklerinizi belirlerken en çok dikkat ettiğiniz kriterler nelerdir*?'*
Sorusuna verilen yanıtlar yer almaktadır:
[K1] Takipçilerimin beğeni ve yorumları içeriklerimi belirlerken en çok dikkat ettiğim durumdur.
[K2] İçeriklerimi keyif aldığım ve beni yansıttığını düşündüğüm konulara göre belirliyorum.
[K3] Takipçilerimin beklentileri ve ilgimi çeken konular en çok dikkat ettiğim kriterlerdir.
[K4] Gündemde yer alan ve dikkat çeken konulara göre belirliyorum.
[K5] Takipçilerimi şaşırtmak ve dikkat çekmek içeriklerimi belirlerken çok dikkat ettiğim şeydir.
[K6] Rakiplerimden farklı ve özgün konular olması en çok dikkat ettiğim şeydir.
[K7] Bu konudaki önceliğim paylaşımlarımın reklam alması ve maddi getirisinin olmasıdır.
[K8] Rakiplerimin içeriklerine göre paylaşım yapıyorum.
[K9] Hangi paylaşımlarım daha çok etkileşim aldıysa içeriklerimi ona göre belirliyorum.
[K10] O anki ruh halime göre belirliyorum.

Sonuç Ve Değerlendirme

'*'Takipçi sayınız ve gönderilerinizin beğenilme oranı sizin için ne anlam ifade ediyor?''* sorusuna verilen yanıtlar, takipçi sayıları ve beğenilme oranlarının içerik üretenler için: Onaylanma, iyi hissetme, başarılı olma, saygınlık, ilgi çekme, farklı hissetme, maddi manevi statü edinme, motivasyon sağlama gibi anlamlar ifade ediyor. '*'İçeriklerinizi belirlerken en çok dikkat ettiğiniz kriterler nelerdir?'*' sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde influserların bu içerikleri başlıca: Takipçilerin ilgi, etkileşim düzeyi ve onayları, kişisel beğeniler, rakiplerin durumu, maddi kazanım sağlaması, dikkat çekme-tanınma, kriterlerine göre oluşturdukları görülmüştür.

Toplumsal kimlik bir aidiyet bilinci olarak ifade edilir. Kişinin, diğer insanlar ve kendisi tarafından algılanma biçimini kontrol etmesine ise benlik sunumu (self presentation) denilmektedir(Stefanone, 2010). Bireyin kendisini ifade ederken, ne kadar beğenildiği, onaylandığı gibi durumlar toplumsal kimlik oluşumunda güçlü bir belirleyicidir. Beğenilme hissine ulaşmak, bireyler için güçlü bir ihtiyaç

(Baumeister ve Leary, 1995; Deci ve Ryan, 2000) olmanın yanı sıra diğerleri tarafından beğenilmemek ise iyi hissetme, ruh sağlığı, sosyal uyum ve akademik başarıyla daha az ilişkilidir(Coie ve Cillessen, 1993). Kimlik belirlenimine ilişkin ben ve öteki arasında dinamik bir ilişki vardır. Toplumsal kimliğin oluşum ve değişim parametlerini güçlü biçimde etkileyen soyal medya araçları değerli hissetme, bireysellik, kimlik belirlenimi gibi durumların analizi açısından önemli platformlardır. Buradan hareketle bireyler için beğenilme durumunun ne anlam ifade ettiği ve sosyal medya uzamlarında yaşanan etkileşimlerin kimlik sunumlarıyla ilişkileri araştırılmıştır. Araştırmada katılımcılara (kavramın anlamı ve dış faktörlerin etkileşim parametlerini) belirlemek amacıyla iki açık uçlu soru sorulmuştur. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplara göre bu sanal mecralarda begenilmek: Motivasyon, başarı, maddi ve manevi saygınlık ve satütü ‘’ anlamını ifade etmektedir. İçeriklerinizi belirlerken en çok dikkat ettiğiniz kriterler nelerdir?’’ sorusuna verilen yanıtlar ise bu değeri oluşturuken bireylerin hangi iç dinamiklere göre hareket ettiklerini belirlemeye yöneliktir. Bu dinamikler başlıca: Ne kadar kişi tarafından onaylandıkları, maddi manevi kazanç sağlaması, tanınma ve rakiplerine oranla daha fazla dikkat çekme gibi parametrelerdir. Gerek fenomene verilen anlam gerekse bu anlama yönelik geliştiren tutumlar beğenilme fenomeninin bireysel benlik sunumunda önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Görülen o ki kimlik sunumunu şekillendirlen beğenilme onay gibi durumlar yalnızca bireysel değil toplumsal düzeyde bir kimlik bunalımına zemin hazırlamıştır.

KAYNAKÇA

Armağan, A. (2013). “Kİmlİk Yapılarında DeğİşİM ve Sanallaşan KİmlİkSunumları”. Akademik Bakış Dergisi, Sayı 37: 12-20.

Aslan, K. (2001). “EğİtİmՐn Toplumsal Temellerİ”. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 5: 16-30.

Bakıroğlu, C.T.(2013). Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Ekseninde Sosyal Paylaşım Ağları [Bildiri].

Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. Psychological Bulletin, 117, 497–529.

Beck, U. (2011). Risk Toplumu. (K. Özdoğan, ve B. Doğan, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.

Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve Günlük Hayat. Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi, 1(1), 12-19.

Carlisle, J. E., & Patton, R. C. (2013). Is Social Media Changing How We Understand Political Engagement? An Analysis of Facebook and the 2008 Presidential Election. Political Research Quarterly, 66, 883-895.

Castells, M. (2002). Gerçek Sanallık Kültürü. İstanbul: Cogito yayınları.

Creswell, J. W. (2014). Araştırma deseni. (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap.

Creswell, J. W. (2015). Nitel araştırma yöntemleri. (M. Bütün & S. B. Demir, çev. ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cooley, H. C. (1962). Social Organization. New York: Schocken.

Coser, L. A. (2008). Marsters of sociological thought ideas in historical and social context. Sosyolojik Düşüncenin Ustaları: Tarihsel ve Toplumsal Bağlamlarında Fikirler. İstanbul: De Ki Basım Yayın Ltd. Şti.

Coie, J. D., & Cillessen, A. H. (1993). Peer rejection: Origins and effects on children's development. Current Directions in Psychological Science, 2(3), 89–92. https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10770946.

Cicero, on Invention(2005). Hypothetical Syllogistic and the Early Peripatetics.

Cui, D. (2016). Beyond "Connected Presence": Multimedia Mobile Instant Messaging in Close Relationship Management. Mobile Media and Communication, 1(4), 19-36.

Çüçen, A. K. (2012). Felsefeye giriş. Bursa: Sentez.

Gleason, P., "Identifying Identity", B. Ashcroft, G. Griffiths ve H. Tiffin (Der.) içinde, The post-colonial studies reader (2nd Edition) (p. 194-196). Oxford:Routledge, 2006.

Goffman, E. (2016). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu (2. Baskı b. Ç. Gezer, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Gönüllü, M. (2001) "Grup ve Grup Yapısı" C.Ü. Iktisadi ve Idari Bilimler Dergisi, 2 (1): 191-201.

Güz, N.; Yegen, C.(2017) İletişim Kuramları ve Araştırmaları Dergisi / İletişim Kuram ve Arastırma Dergisi. Sayı 45, s103-123. 21p.

Johnson, D. P. (1990). Security Versus Autonomy Motivation in Anthony Giddens' Concept of Agency. Journal for the Theory of Social Behaviour, 20(2), 111-130. doi:https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1990.tb00178.x

Kirby,A.(2009).Digimodernism How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture. The Continuum International Publishing Group.

Kuçuradi, İ. (2003) İnsan ve Değerleri, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Randler, C., Hummel, E., Gläser-Zikuda, M., Vollmer, C., Bogner, F. X., & Mayring, P. (2011). Reliability and validation of a short scale to measure situational emotions in science education. International Journal of Environmental and Science Education, 6(4), 359–370.

Ryan, R. M.; Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68.

Miles, M. B.; Huberman, A. M. (2015). Nitel veri analizi. (S. Akbaba-Altun, & A. Ersoy, Çev. Ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Özdemir, C."Kimlik ve Söylem", Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.2, 2001

Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Stefanone MA.; Lackaff D.;Rosen D. (2011) Contingencies of self-worth and social-networking-site behavior. Cyberpsychol Behav Soc Netw. Jan-Feb;14(1-2):41-9. doi: 10.1089/cyber.2010.0049. Epub 2010 Jun 24. PMID: 21329442.

Şener,G.(2009). Türkİye'de Facebook Kullanımı Araştırması. İnettr'09 -XIV. Türkİye'de İnternet Konferansı Bildirileri, 12-13 Aralık 2009, Bilgi Üniversitesi,İstanbul.

Turner, N., Joinson, C., Peters, TJ, Wiles, N., & Lewis, G. (2014). Geç ergenlikte Kısa Ruh Hali ve Duygular Ölçeğinin Geçerliliği. Psikolojik Değerlendirme, 26 (3), 752-762.

Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yegen, C. (2015). Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,1(2),119-135.

ROBOTİK UYGULAMALARIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK VE YARATICILIK BECERİLERİNE ETKİSİ

Dr. Ozan FİLİZ[1]
Dr. Tuğra KARADEMİR COŞKUN [2]

[1]*Sinop Üniversitesi, Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi*
ORCID Code: 0000-0001-8527-9079
[2]*Sinop Üniversitesi, Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi*
ORCID Code: 0000-0003-4295-2440

ÖZET

Günümüzde başarılı bir eğitim ve iş hayatı için 21. Yüzyıl yeterlikleri arasında sayılan girişimcilik ve yaratıcılık gibi üst düzey becerilere sahip olmak önemlidir. Bu becerilerin geliştirilmesinde ise geleneksel uygulama ortamlarından daha farklı uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen Robotik uygulamaların öğrencilerin yaratıcılık ve girişimcilik puanlarına etkisini belirlemektir. Araştırmanın yöntemi tek gruplu ön test-son test deneysel desendir. Araştırmaya dokuz farklı bölümde okuyan 60 üniversite öğrencisi katılmıştır. Veriler Gülel (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Ne Kadar Yaratıcısınız Ölçeği", Yılmaz ve Sünbül (2009) tarafından geliştirilen Girişimcilik Ölçeği ve araştırmacılar tarafından geliştiren başarı testi ile toplanmıştır. Uygulama sürecinden sekiz hafta önce pilot çalışma yapılarak çalışma sürecinde iyileştirmelere gidilmiştir. Pilot uygulamadaki iyileştirmelerin akabinde ilk olarak ölçme araçları uygulanmış daha sonra 14 haftalık Robotik Kodlama Eğitimi verilmiş ve son olarak ölçme araçları yeniden uygulanarak veri toplama süreci sonuçlanmıştır. Nicel verilerin analizinde kümeleme analizi ve t-testinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda robotik uygulamaların öğrencilerin girişimcilik puanlarında artışı sebep olduğu belirlenirken yaratıcılık puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

THE EFFECT OF ROBOTIC APPLICATIONS ON ENTREPRENEURSHIP AND CREATIVITY SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

Nowadays, it is important to have high-level skills such as entrepreneurship and creativity, which are considered among the 21st-century competencies for a successful education and business life. In the development of these skills, different methods from traditional practice environments are needed. Based on this focus, the aim of the research is to determine the effect of Robotic applications on the creativity and entrepreneurship scores of university students. The method of the research is a single-group pretest-posttest experimental design. Sixty university students studying in nine different departments participated in the research. The data were collected with the "How Creative You Are Scale", which was adapted into Turkish by Gülel (2006), the Entrepreneurship Scale developed by Yılmaz and Sünbül (2009), and the achievement test developed by the researchers. In the research process, firstly, the measurement tools were applied, then the 14-week Robotic Coding Training was given and finally, the data collection process was concluded by re-applying the measurement tools. Cluster analysis and t-test were used in the analysis of quantitative data. As a result of the research, while it was determined that robotic applications caused an increase in the entrepreneurship scores of the students, no significant difference was found between the creativity scores.

SİNEMADA 'ÇOCUK' FAİLLERİN TEMSİLİ: PSİKANALİTİK KURAM ÇERÇEVESİNDE "*İÇİMDEKİ YANGIN*" VE "*KEVIN HAKKINDA KONUŞMALIYIZ*" FİLMLERİNİN ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Arzu Ertaylan
Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema-Tv Bölümü
ORCID Code: 0003-0016-2803

ÖZET

Bebeğin anneden ayrı bir varlık olduğunun henüz farkında olmadığı oral dönemin, çocuğun ilerideki benlik algısı üzerinde çok önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. *"İçimdeki Yangın"* (Denis Villeneuve, 2010) ve *"Kevin Hakkında Konuşmalıyız"* (Lynne Ramsay, 2011) filmleri, bu ilişkinin olumsuz gelişmesi durumunda çocuğun, hayatının ilerleyen dönemlerinde nasıl bir noktaya gelebileceğini anlatması açısından önemli görülmüştür.

Her iki filmde de, iki erkek çocuğun, ergenlik dönemlerinden itibaren birer katile dönüşmeleri anlatılmaktadır. Üstelik her iki filmin sonunda da bu dönüşümün sebebi, bu ergenlerin, erken dönemlerinden itibaren hissettikleri, anne tarafından "görülme" ihtiyacı ile açıklanmıştır. Filmlerin fail karakterlerinin bu benzerliği özet bildiri olarak hazırlanan çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Çalışmanın amacı, söz konusu filmler nezdinde bu dönüşümü, psikanalitik film kuramının kavramlarından yararlanarak açıklayabilmektir. Çünkü 'çocuk/ergen' karakterleri, sinemadaki genel temsil biçimlerine uygun mağdur konumlarından alıp 'fail' konumuna taşıyan bu filmlerin kavramsal çerçevesi, aslında 'katil' ve 'fail' kavramları üzerinde de ciddi olarak yeniden düşünülmesini sağlamaktadır. Bu yeniden düşünme ise sanatın doğasında var olan potansiyel dönüşüm için gerekli bir ön koşuldur.

Çalışmada filmler niteliksel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, bebeğin, anneye yaşamsal olarak bağlı olduğu oral-dönemden itibaren anne tarafından görül(e)meyişlerinin ileriki yaşamlarında yıkıcı etkilere yol açtığına yönelik kavramsal çerçeve ile uyumludur. Anne-bebek ilişkisinin bir sebeple oluşamadığı veya olumsuz olduğu bu filmlerde, annenin 'kötü nesne' olarak algılanması mümkün olmadığından, bebekler 'kötü nesneyi' kendi benlik algıları haline getirmişlerdir. Anne tarafından 'görülmeye' duyulan derin ihtiyaç, her iki karakteri de, bu eksikliği giderebilmek için bütün dünyanın görebileceği kadar yıkıcı eylemler yapmaya yöneltmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikanalitik Kuram, "İçimdeki Yangın", "Kevn Hakkında Konuşmalıyız", film eleştirisi.

THE REPRESENTATION OF "CHILD" PERPETRATORS IN CINEMA: AN ANALYSIS OF THE FILMS *INCENDIES* AND *WE NEED TO TALK ABOUT KEVIN* WITHIN THE FRAMEWORK OF PSYCHOANALYTIC THEORY

ABSTRACT

The oral stage in which the baby is not aware that it is a being separate from the mother is known to have a very important impact on the child's perception of self in the future. The films *Incendies* (Denis Villeneuve, 2010) and *We Need to Talk About Kevin* (Lynne Ramsay, 2011) are significant in terms of showing the point the child would be at if this relationship develops negatively.

Both films present a boy's transformation into a murderer starting from his adolescence. At the end of both films, the reason for this transformation is explained with these adolescents' need "to be seen" by their mother, which they have been feeling since the early stages. This similarity of the "perpetrator" characters in the films has constituted the starting point of this study. The purpose of the study is to explain this transformation in these films through the concepts of psychoanalytic film theory. The conceptual framework of these films which bring the "child/adolescent" characters from the aggrieved position suited to the general forms of representation in cinema to the position of the "perpetrator" makes it possible to reconsider profoundly the concepts of "murderer" and "perpetrator". This reconsideration is a prerequisite for the potential transformation that exists in the nature of art.

The study analyses the films through qualitative content analysis. The obtained results are compatible with the conceptual framework which reveals that not being seen by the mother starting from the oral stage in which the baby is dependent on the mother for life results in devastative effects in the child's future life. In these films, in which the mother-baby relationship cannot be constructed for some reason or is negative, since it is not possible to perceive the mother as the "bad object", the babies make the "bad object" their perception of self. The deep need "to be seen" by the mother steers both characters to perform devastative acts that the whole world can see in order to fill this gap.

Keywords: *Psychoanalytic Theory*, *Incendies*, *We Need to Talk About Kevin*, film criticism

EXAMINING THE EFFECT OF SCHOOL BULLYING ON STUDENTS' LEVELS OF SCHOOL ATTACHMENT

Semih ÇAYAK
Republic of Turkey Ministry of National Education
ORCID Code: 0000-0003-4360-4288

ABSTRACT

Schools, which have a very important place in the social structure, not only bring academic success to individuals, but also enable them to grow up as happy and productive individuals in harmony with the society. In this context, schools are seen as institutions that contribute positively to the personality development of students as well as teaching. However, there may be some negative behaviors that students encounter in the school environment from time to time. One of these negative behaviors is bullying. Undoubtedly, bullying has great negative effects on students, both psychologically and socially. Because students who are exposed to bullying at school may feel alienated from school and even this negative situation may cause them to stay away from school. Based on this information, in this study, the effect of high school students' exposure to bullying behaviors at school on their school attachment levels was investigated. For this purpose, the universe of this research, which was designed in relational survey model, consists of 31193 high school students studying in public schools in Pendik district of Istanbul in the second semester of the 2020-2021 academic year. The sample of the study consists of 465 students selected by simple random sampling method. 251 (54%) of the students constituting the sample group are girls and 214 (46%) are boys. In addition, 164 (35%) of the students study at Anatolian High School, 94 (20%) at Vocational and Technical Anatolian High School, 110 (24%) at Anatolian Imam Hatip High School and 97 (21%) at Multi-Program Anatolian High School. When the grade levels of the students are examined, 117 (25%) of the students are in the ninth grade, 132 (29%) are in the tenth grade, 103 (22%) are in the eleventh grade and 113 (24%) are in the twelfth grade.

A personal information form was used to collect the research data, the "Bullying Scale" to determine the level of students' exposure to bullying at school, and the "School Attachment" scale to determine the level of students' attachment to their school. The bullying scale is a five-point Likert-type scale consisting of 53 items and six sub-dimensions. The scale of attachment to school consists of 13 five-point Likert type items and three sub-dimensions. As a result of the analysis of the data, it was found that the bullying scale score of the students was at the "high" level, and the school attachment scale score was at the "moderate" level. As a result of the Pearson correlation analysis performed to determine the relationship between students' exposure to bullying at school and their level of attachment to their school, it was found that there was a moderately negative and statistically significant relationship between the two variables ($r = -.37$; $p < .01$). After this procedure, simple linear regression analysis was performed to determine whether the bullying scale score significantly predicted the school attachment scale score, and it was seen that the bullying scale was a significant predictor of the school attachment scale score.

Keywords: School bullying, school attachment, bully, victim, student

OKUL ZORBALIĞININ ÖĞRENCİLERİN OKULA BAĞLANMA DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Dr. Semih ÇAYAK
Millî Eğitim Bakanlığı
ORCID Code: 0000-0003-4360-4288

ÖZET

Toplumsal yapı içerisinde çok önemli bir yere sahip olan okullar bireylere akademik başarı kazandırmanın yanında onların toplumla uyum içerisinde, mutlu ve üretken bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktadır. Bu bağlamda okullar, öğretimin yanında öğrencilerin kişilik gelişimine de olumlu yönde katkıda bulunan kurumlar olarak görülmektedir. Ancak zaman zaman okul ortamında yaşanan olumsuz bazı davranışlar olabilmektedir. Bu olumsuz davranışlardan biri de zorbalıktır. Hiç kuşkusuz zorbalığın öğrenciler üzerinde psikolojik ve sosyal açılardan çok büyük olumsuz etkileri vardır. Zira okulda zorbalığa maruz kalan öğrenciler okuldan soğuyabilmekte hatta karşılaştıkları bu durum onların okuldan uzaklaşmalarına neden olabilmektedir. Bu bilgilerden hareketle bu araştırmada lise öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin okullarına bağlanma düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda ilişkisel tarama modelinde tasarlanmış olan bu araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde İstanbul ilinin Pendik ilçesindeki kamu okullarında öğrenim görmekte olan 31193 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 465 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri incelendiğinde öğrencilerin 251'i (%54) kız ve 214'ü (%46) erkektir. Ayrıca öğrencilerin 164'ü (%35) Anadolu Lisesinde, 94'ü (%20) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde, 110'u (%24) Anadolu İmam Hatip Lisesinde ve 97'si (%21) Çok Programlı Anadolu Lisesinde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri incelendiğinde öğrencilerin 117'si (%25) dokuzuncu sınıfta, 132'si (%29) onuncu sınıfta, 103'ü (%22) on birinci sınıfta ve 113'ü (%24) on ikinci sınıfta öğrenim görmektedir.

Araştırma verilerinin toplanmasında kişisel bilgi formu, öğrencilerin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerini belirlemeye yönelik "Zorbalık Ölçeği" ve öğrencilerin okullarına bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla "Okula Bağlanma" ölçeği kullanılmıştır. Zorbalık ölçeği beşli likert tipi 53 madde ve altı alt boyuttan oluşan bir ölçektir. Okula bağlanma ölçeği de beşli likert tipi 13 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Verilerin analizi sonucunda öğrencilerin zorbalık ölçeği puanının "yüksek" düzeyde, okula bağlanma ölçeği puanının ise "orta" düzeyde olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeyleri ile okullarına bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda ise iki değişken arasında ($r= -.37$; $p<.01$) orta düzeyde negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu işlemin ardından zorbalık ölçeği puanının okula bağlanma ölçeği puanını anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmış ve zorbalık ölçeğinin okula bağlanma ölçeği puanının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okul zorbalığı, okula bağlanma, zorba, kurban, öğrenci

GİRİŞ

Bireylerin sosyal becerilerini geliştirme sürecinde karşılaştıkları ilk temel toplumsal kurumlardan olan okullar öğrencilerin gelişiminde merkezi bir rol oynamaktadır. Okullarda öğrenciler öğrenmelerini gerçekleştirirken aynı zamanda zihinsel ve toplumsal gelişimlerini de gerçekleştirmekte ve böylece toplumla uyum halinde iç içe yaşayabilme becerisini edinmektedirler (Bellici, 2015). Bu açıdan okul yaşantısında öğrencilerin kendilerini okulun bir parçası olarak görmesi ve okullarına bağlanması önemlidir. Zira öğrencinin okuluna bağlanması onu olumsuzluklara karşı koruyucu etkiye sahiptir (Chapman, Buckley, Sheehan, Shochet ve Romaniuk, 2011).

Okula bağlanma genel anlamda okula karşı geliştirilen duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır ve okula bağlılık duygusu yüksek olan öğrencilerin, öğretmenleri ve arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler kurdukları, daha yüksek özsaygı geliştirdikleri ve genel olarak yaşamlarından daha çok doyum aldıkları belirtilmektedir (Hill ve Werner, 2006). Bu anlamda okula bağlanma gruba aidiyetlik duygusu açısından temel psikolojik bir ihtiyaç olarak tanımlanmaktadır (Osterman, 2000).

Okula bağlanma, öğrencinin okuluyla özdeşleşmesi, okuluna ait olduğu duygusunu geliştirmesi, okuluyla gurur duyması, kendisini okulda güvende hissetmesi, okulda öğretmen ve arkadaşları ile olumlu iletişim ve ilişkiler kazanması vb. anlamda kullanılan bir kavramdır (Aktaş, 2017). Okula bağlanmanın duygusal, davranışsal ve bilişsel boyutları bulunmaktadır (Jimerson, Campos ve Greif, 2003). Bunlardan duygusal boyut, öğrencinin okul, öğretmen ve diğer öğrencilere yönelik duygularıyla ilgilidir. Davranışsal boyut öğrencinin spor, kulüp etkinlikleri gibi öğretim programları dışındaki alanlara katılımı, ödevlerini yapması, aldığı notlar gibi daha çok gözlenebilir eylem ve performansları içermektedir. Bilişsel boyut ise öğrencinin öğretmenlerini, kendini ya da diğer öğrencileri nasıl algıladığıyla ilgilidir (Karaşar & Kapçı, 2016).

Okula bağlanma üzerinde araştırmaların sıklıkla yapıldığı bir kavramdır. Bunun en önemli nedenlerinden biri de okula bağlanma kavramının okul ortamıyla ilgili bazı önemli psiko-sosyal değişkenlerle ilişkisinin ortaya konmasıdır. Zira okula bağlılık düzeyi daha yüksek olan öğrencilerde kaygı, yalnızlık ve okula devamsızlık oranlarının daha düşük; özerkliğin, olumlu sosyal davranışların, içsel motivasyonun ve akademik başarının ise yüksek olduğu belirtilmektedir (Bellici, 2015). Bu nedenle öğrencilerin okula bağlanma düzeylerinin artırılması ve kendilerini okula ait hissetmesi (Osterman, 2000) okula karşı takınacakları eğilimlerini olumlu yönde etkileyecektir. Ancak zaman zaman okul ortamında istenilen bu durumu engelleyen olumsuzluklar yaşanabilmekte ve öğrencilerin okula olan bağlılıkları azalabilmektedir. Bu olumsuzluklardan biri de okullardaki zorbalık davranışlarıdır.

Öğrenciler okula, duygusal ve sosyal beceriler anlamında yeterlik kazanmadan gelmektedirler. Bu nedenle kazanılmış beceriler ve duygu yönetim becerileri, sınıf ve okulda kişilerarası çatışmalara ve şiddete sebebiyet verebilmektedir. Genel olarak okul zorbalığı olarak adlandırılan bu durum dünyada birçok ülkenin ortak sorunu olup çocuklar ve ergenler arasında oldukça yaygındır (Gültan, 2019). Zorbalık üzerine yapılan tanımlar dikkate alındığında okul zorbalığının tanımlanması hususunda araştırmacıların ortak bir tanım yapamadıkları görülmektedir. Buna karşın günümüze kadar yapılan tanımların hemen hemen tamamında zorbalık davranışının fiziksel yahut psikolojik boyutlarının olabileceği hususunda görüş birliğinin olduğu açık bir şekilde görülmektedir (Bosworth ve Espelage, 2000).

Olweus'a (1994) göre üç çeşit zorbalık söz konusudur. Bunlar, sosyal dışlama, fiziksel zorbalık ve sözel zorbalıktır. Bunlardan sözel ve fiziksel zorbalık gözlenebilir olması sebebiyle doğrudan zorbalık olarak nitelendirilmiş, sosyal dışlama ise dolaylı zorbalık olarak değerlendirilmiştir. Doğrudan zorbalık itme, vurma, alay etme, tehdit etme, başkasının sahip olduğu şeylere zarar verme gibi açık saldırılar şeklinde iken dolaylı zorbalık ise zorba ve kurbanın doğrudan karşılaşmasını gerektirmeyen sosyal gruptan dışlama, dedikodu yayma, utandırma veya siber zorbalık şeklinde kendini gösterebilir. Son zamanlarda ortaya çıkan siber zorbalık ise iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlar dâhilinde kişi veya kişilere rahatsız edici mesajlar yollamak, görüntüler göndermek, mesajlaşma veya e-mail yollamak gibi davranışlar şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Li, 2006).

Zorbalık davranışında zorba, kurban ve izleyiciler olmak üzere üç ana taraf vardır. Bunlardan kurbanlar zorbalık davranışında güçsüz ve pasif kalan, zarar gören taraftır. Kurbanlar, sosyal ve duygusal uyum düzeylerinin zayıf ve güçsüz olması sebebiyle maruz kaldıkları davranışlardan fazlaca etkilenmektedir. Kurbanlar, zorbaca davranışlar sonucunda sosyal geri çekilme belirtileri gösterebilmekte ve bu yüzden sosyal ortamda yalnız kalmayı tercih etmektedirler (Hisar,2018). Nitekim okullarda zorbalığa maruz kalan öğrenciler üzerine yapılan çalışmalarda bu çocuklarda fiziksel, psikolojik, sosyal, akademik ve sağlıkla ilgili olmak üzere farklı ve olumsuz kalıcı etkilerin olduğu gösterilmiştir (Rigby, 2007). Okul ortamında yaşanan bu olumsuz yaşantılar öğrencilerin okuldan soğumasına ve uzaklaşmasına yol açabilmektedir (Pişkin ve Ayas, 2011).

Yapılan incelemeler sonucunda literatürde öğrencilerin zorbalık davranışlarının okullarına bağlanmaları üzerindeki etkisini inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu sebeple bu çalışma, okula bağlanmayı okul zorbalığı açısından değerlendirmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla bu araştırmanın okula bağlanmayla ve okul zorbalığı ile ilişkili araştırmalara katkıda bulunabileceği düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin okullarına bağlanma düzeyleri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu genel amaç çerçevesinde araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. Lise öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeyleri nedir?
2. Lise öğrencilerinin okullarına bağlanma düzeyleri nedir?
3. Lise öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeyleri öğrencilerin cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri okul türlerine ve öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Lise öğrencilerinin okullarına bağlanma düzeyleri öğrencilerin cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri okul türlerine ve öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Lise öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeyleri öğrencilerin okullarına bağlanma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar,2010).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini evrenini 2020-2021 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde İstanbul ilinin Pendik ilçesindeki kamu okullarında öğrenim görmekte olan 31193 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 465 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri incelendiğinde öğrencilerin 251'i (%54) kız ve 214'ü (%46) erkektir. Ayrıca öğrencilerin 164'ü (%35) Anadolu Lisesinde, 94'ü (%20) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde, 110'u (%24) Anadolu İmam Hatip Lisesinde ve 97'si (%21) Çok Programlı Anadolu Lisesinde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri incelendiğinde öğrencilerin 117'si (%25) dokuzuncu sınıfta, 132'si (%29) onuncu sınıfta, 103'ü (%22) on birinci sınıfta ve 113'ü (%24) on ikinci sınıfta öğrenim görmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri okul türlerine ve sınıf düzeylerine yönelik sorulara yer verilmiştir.

Zorbalık Ölçeği

Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilen bu ölçek, okullarda öğrencilerin aralarında görülen zorbalık davranışlarını gerçekleştiren "zorba" ve bu zorbalığına maruz kalan "kurban" öğrencilerin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, zorbalık gösterme ve kurban olma seviyelerini ölçmek için 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 12. sınıfa devam etmekte olan öğrencilere uygulanabilmektedir. Ölçek, 5'li likert tipi 53 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin "zorba" ve "kurban" olmak üzere iki boyutu; "fiziksel", "sözel", "izolasyon", "söylenti yayma", eşyalara zarar verme" ve "cinsel zorbalık" olmak üzere 6 alt boyutu vardır. Ölçekte her soru 'bana yapıldı' ve 'ben yaptım' şeklinde sorulmakta olup "zorba" boyutu ve "kurban" boyutu oluşturulmaktadır. Katılımcılardan sorulan davranışları hangi sıklıkta yaptıklarını ve hangi sıklıkta bu davranışlara maruz kaldıklarını işaretlemeleri beklenmektedir. Bu çalışmada ölçeğin zorbalığa maruz kalan "kurban" boyutu kullanılmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 53, en yüksek puan 265'tir. Yükselen puanlar kurban olma düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Cronbach α iç tutarlılık katsayısı ölçeğin geneli için 0.93; fiziksel zorbalık alt boyutu için 0.82; sözel zorbalık için

0.75; izolasyon için 0.77; söylenti yayma için 0.75; eşyalara zarar verme için 0.80; cinsel zorbalık için 0.88 olarak bulunmuştur.

Okula Bağlanma Ölçeği

Araştırmada, öğrencilerin okula bağlanma düzeylerini belirlemek için, Hill ve Werner (2006) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışması Savi (2011) tarafından yapılan ‘‘Çocuk ve Ergenler için Okula Bağlanma Ölçeği’’ kullanılmıştır. Ölçek, 5’li likert tipi 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin “okula bağlanma”, “öğretmene bağlanma” ve “arkadaşa bağlanma” olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan 65’tir. Ölçekten alınan puan arttıkça okula bağlanma düzeyinin yükseldiği, alınan puan azaldıkça okula bağlanma düzeyinin azaldığı anlamına gelmektedir. Cronbach α iç tutarlılık katsayısı ölçeğin geneli için .84, okula bağlanma alt boyutu için .82, öğretmene bağlanma alt boyutu için.74 ve arkadaşa bağlanma alt boyutu için .71 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Google formlar aracılığıyla hazırlanan ölçek linki araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilere iletilmiştir. Öğrenciler tarafından eksik ve hatalı doldurulduğu tespit edilen 27 ölçek çıkarıldıktan sonra geriye kalan 465 ölçeğe ait verilerle analiz yapılmıştır. Veriler SPSS 25 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler öncesinde ilk olarak verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Kalaycı’ya (2014, s. 8) göre, basıklık-çarpıklık değerinin -2 ile +2 arasında yer alması verilerin normal dağılım sergilediğini göstermektedir. Bu bilgiden hareketle her iki ölçeğe ait Tablo 1 ve Tablo 2’de yer alan basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde verilerin normal dağılım sergilediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Böylece çalışmanın birinci ve ikinci sorusu aritmetik ortalama, üçüncü ve dördüncü sorusu bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova), beşinci sorusu ise Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi ve basit doğrusal regresyon analizi ile araştırılmıştır. Araştırmada aritmetik ortalamaların yorumlanmasında 1.00-1.79 aralığı “çok düşük”, 1.80-2.59 aralığı “düşük”, 2.60-3.39 aralığı “orta”, 3.40-4.19 aralığı “yüksek” ve 4.20-5.00 aralığı “çok yüksek” olarak değerlendirilmiştir. Ek olarak korelasyon analizinin yorumlanmasında .00-.30 aralığı “düşük”, .31-.70 aralığı “orta” ve .71-1.00 aralığı da “yüksek” düzeyde ilişki olarak kabul edilmiştir (Büyüköztürk, 2011).

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle öğrencilerin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeyleri ve okullarına bağlanma düzeyleri daha sonra da bu iki değişkene ilişkin ölçek puanlarının öğrencilerin sahip olduğu bazı demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği incelenmiştir. Son olarak da öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin öğrencilerin okullarına bağlanma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı incelenmiştir.

Öğrencilerin okullarında maruz kaldıkları zorbalık davranışlarının ne düzeyde olduğunu belirlemek için ölçeğin tümünün ve alt boyutlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve Tablo 1’de sunulmuştur

Tablo 1. Zorbalık Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Puan	Madde Sayısı	$\bar{x}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
Fiziksel Zorbalık	15	3.66	.57	-.06	-1.10
Sözel Zorbalık	7	3.87	.56	-.19	-.90
İzolasyon	6	3.76	.59	.02	-1.27
Söylenti Yayma	5	3.60	.54	.11	-.61
Eşyalara Zarar Verme	10	3.66	.62	-.12	-1.14
Cinsel Zorbalık	10	3.39	.39	-.11	.87
Zorbalık Ölçeği (Genel)	53	3.64	.48	-.08	-1.20

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerin "Zorbalık Ölçeğine" ilişkin ortalama puanı x=3.64'tür. Bu değer öğrencilerin okullarında "yüksek" düzeyde zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarını göstermektedir.

Öğrencilerin okullarına bağlanmalarının ne düzeyde olduğunu belirlemek için ölçeğin tümünün ve alt boyutlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve Tablo 2'de sunulmuştur

Tablo 2. Okula Bağlanma Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Puan	Madde Sayısı	$\bar{x}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
Okula Bağlanma	4	2.87	.50	.41	.03
Öğretmene Bağlanma	4	2.38	.48	.57	.77
Arkadaşa Bağlanma	5	2.64	.47	.28	-.67
Okula Bağlanma (Ölçek Toplam)	13	2.63	.33	.33	-.92

Tablo 2'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerin "Okula Bağlanma Ölçeğine" ilişkin ortalama puanı x=2.63'tür. Bu değer öğrencilerin okullarına "orta" düzeyde bağlandıklarını göstermektedir.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorbalık ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Zorbalık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	*N*	$\bar{x}$	*ss*	$Sh_{\bar{x}}$	*t* Testi		
						t	*Sd*	*p*
Fiziksel Zorbalık	Kız	251	3,60	,55	,03	-2.49	463	**.013**
	Erkek	214	3,73	,59	,04			
Sözel Zorbalık	Kız	251	3,86	,49	,03	-.02	395,7	.981
	Erkek	214	3,87	,63	,04			
İzolasyon	Kız	251	3,74	,59	,04	-.72	463	.471
	Erkek	214	3,78	,58	,04			
Söylenti Yayma	Kız	251	3,56	,50	,03	-1.95	463	.052
	Erkek	214	3,65	,58	,04			
Eşyalara Zarar Verme	Kız	251	3,60	,63	,04	-2.29	456.2	**.023**
	Erkek	214	3,73	,61	,04			
Cinsel Zorbalık	Kız	251	3,39	,34	,02	-.01	400,3	.991
	Erkek	214	3,39	,44	,03			
Zorbalık Ölçeği (Genel)	Kız	251	3,61	,47	,03	-1.70	463	.090
	Erkek	214	3,68	,50	,03			

Tablo 3'te görüldüğü üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda sözel zorbalık (t= -0,02; p>,05), izolasyon (t= -0,72; p>,05), söylenti yayma (t= -1,95; p>,05) ve cinsel zorbalık alt boyutu (t= -0,01; p>,05) için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; fiziksel zorbalık (t= -2,49; p<,05) ve eşyalara zarar verme (t= -2,29; p<,05) alt boyutları için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Erkek öğrencilerin ortalaması kız öğrencilerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Bu da erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha fazla fiziksel zorbalığa ve eşyalarına zarar verilme zorbalığına uğradığını ortaya koymuştur.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorbalık ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Zorbalık Ölçeği Toplam Ve Alt Boyut Puanlarının Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f , $\bar{x}$ ve *ss* Değerleri					ANOVA Sonuçları						*Post hoc*
Puan	**Grup**	*n*	$\bar{x}$	*ss*	**Var. K.**	*KT*	*Sd*	*KO*	*F*	*p*	
Fiziksel Zorbalık	And. L	164	3,66	,55	**G.Arası**	.700	3	,233	,710	,547	
	MTAL	94	3,73	,53	**G.İçi**	151.572	461	,329			
	AİHL	110	3,67	,61	**Toplam**	152.272	464				
	ÇPAL	97	3,61	,61							
	Toplam	465	3,66	,57							
Sözel Zorbalık	And. L	164	3,88	,54	**G.Arası**	1.515	3	,505	1.619	,184	
	MTAL	94	3,75	,64	**G.İçi**	143.803	461	,312			
	AİHL	110	3,90	,55	**Toplam**	145.317	464				
	ÇPAL	97	3,91	,52							
	Toplam	465	3,87	,56							
İzolasyon	And. L	164	3,81	,60	**G.Arası**	2.565	3	,855	2.501	,059	
	MTAL	94	3,74	,60	**G.İçi**	157.596	461	,342			
	AİHL	110	3,81	,56	**Toplam**	160.161	464				
	ÇPAL	97	3,62	,56							
	Toplam	465	3,76	,59							
Söylenti Yayma	And. L	164	3,57	,53	**G.Arası**	2.339	3	,780	2.673	**,047**	
	MTAL	94	3,63	,50	**G.İçi**	134.421	461	,292			3-1
	AİHL	110	3,71	,57	**Toplam**	136.759	464				3-4
	ÇPAL	97	3,51	,56							
	Toplam	465	3,60	,54							
Eşyalara Zarar Verme	And. L	164	3,66	,60	**G.Arası**	.806	3	,269	,689	,559	
	MTAL	94	3,73	,59	**G.İçi**	179.861	461	,390			
	AİHL	110	3,63	,65	**Toplam**	180.667	464				
	ÇPAL	97	3,61	,67							
	Toplam	465	3,66	,62							
Cinsel Zorbalık	And. L	164	3,41	,39	**G.Arası**	,947	3	,316	2.089	,101	
	MTAL	94	3,41	,25	**G.İçi**	69.642	461	,151			
	AİHL	110	3,43	,42	**Toplam**	70.589	464				
	ÇPAL	97	3,31	,47							
	Toplam	465	3,39	,39							
Zorbalık Ölçeği (Genel)	And. L	164	3,65	,46	**G.Arası**	.486	3	.156	,667	,572	
	MTAL	94	3,66	,46	**G.İçi**	107.875	461	.234			
	AİHL	110	3,67	,51	**Toplam**	108.343	464				
	ÇPAL	97	3,58	,51							
	Toplam	465	3,64	,48							

Tablo 4'te görüldüğü üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda öğrencilerin okulda maruz kaldıkları zorbalık düzeyleri öğrenim gördükleri okul değişkenine göre ölçeğin söylenti yayma alt boyutu *(F=2.673; p< .05)* için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Söylenti yayma alt boyutu için saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizlere geçilmiştir. Bu amaç için öncelikle Levene analizi ile varyans homojenliği denetlenmiş ve varyansların homojen olduğu bulunmuştur *(L_F=1,773; p>,05)*. Bu nedenle LSD testi tercih edilmiştir. Yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri arasında

Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği belirlenmiştir. Diğer alt boyutlar ile ölçeğin geneli için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorbalık ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Zorbalık Ölçeği Toplam Ve Alt Boyut Puanlarının Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f, $\bar{x}$ ve *ss* Değerleri					ANOVA Sonuçları						*Post hoc*
Puan	**Grup**	*n*	$\bar{x}$	*ss*	**Var. K.**	*KT*	*Sd*	*KO*	*F*	*p*	
Fiziksel Zorbalık	9. Sınıf	117	3,58	,55	**G.Arası**	1,625	3	,542	1.657	,175	
	10. Sınıf	132	3,67	,56	**G.İçi**	150,647	461	,327			
	11. Sınıf	103	3,66	,59	**Toplam**	152,272	464				
	12. Sınıf	113	3,75	,58							
	Toplam	465	3,66	,57							
Sözel Zorbalık	9. Sınıf	117	3,84	,54	**G.Arası**	3,998	3	1,333	4.347	**,005**	
	10. Sınıf	132	3,74	,63	**G.İçi**	141,319	461	,307			3-2
	11. Sınıf	103	3,96	,46	**Toplam**	145,317	464				4-2
	12. Sınıf	113	3,96	,56							
	Toplam	465	3,87	,56							
İzolasyon	9. Sınıf	117	3,57	,53	**G.Arası**	6,200	3	2,067	6.188	**,000**	
	10. Sınıf	132	3,76	,57	**G.İçi**	153,961	461	,334			2-1
	11. Sınıf	103	3,82	,59	**Toplam**	160,161	464				3-1
	12. Sınıf	113	3,88	,62							4-1
	Toplam	465	3,76	,59							
Söylenti Yayma	9. Sınıf	117	3,57	,58	**G.Arası**	,249	3	,083	.280	,840	
	10. Sınıf	132	3,60	,46	**G.İçi**	136,510	461	,296			
	11. Sınıf	103	3,59	,61	**Toplam**	136,759	464				
	12. Sınıf	113	3,64	,54							
	Toplam	465	3,60	,54							
Eşyalara Zarar Verme	9. Sınıf	117	3,52	,56	**G.Arası**	3,272	3	1,091	2.835	**,038**	
	10. Sınıf	132	3,68	,62	**G.İçi**	177,395	461	,385			4-1
	11. Sınıf	103	3,68	,64	**Toplam**	180,667	464				
	12. Sınıf	113	3,76	,66							
	Toplam	465	3,66	,62							
Cinsel Zorbalık	9. Sınıf	117	3,38	,45	**G.Arası**	,720	3	,240	1.583	,193	
	10. Sınıf	132	3,41	,25	**G.İçi**	69,869	461	,152			
	11. Sınıf	103	3,33	,51	**Toplam**	70,589	464				
	12. Sınıf	113	3,43	,31							
	Toplam	465	3,39	,39							
Zorbalık Ölçeği (Genel)	9. Sınıf	117	3,56	,48	**G.Arası**	1,421	3	,474	2.042	,107	
	10. Sınıf	132	3,64	,46	**G.İçi**	106,923	461	,232			
	11. Sınıf	103	3,65	,49	**Toplam**	108,343	464				
	12. Sınıf	113	3,72	,50							
	Toplam	465	3,64	,48							

Tablo 5'te görüldüğü üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda öğrencilerin okulda maruz kaldıkları zorbalık düzeyleri öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre ölçeğin sözel zorbalık *(F=4.347; p< .05)*, izolasyon *(F=6.188; p< .05)* ve eşyalara zarar verme alt boyutları *(F=2.835; p< .05)* için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Alt boyutlar için saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizlere

geçilmiştir. Bu amaç için öncelikle Levene analizi ile varyans homojenliği denetlenmiş ve sözel zorbalık *(L_F=8.288; p< .05)* ile izolasyon *(L_F=5,484; p< .05)* alt boyutları için varyansların homojen olmadığı bulunmuştur. Eşyalara zarar verme alt boyutu için ise varyansların homojen olduğu bulunmuştur *(L_F=2.439; p>,05)*. Bu nedenle varyansların homojen olmadığı durumlara Dunnett C, varyansların homojen olduğu durumlarda ise LSD testi tercih edilmiştir. Yapılan Dunnett C testi sonucunda sözel zorbalık alt boyutu için söz konusu farklılığın 11.sınıflar ile 10.sınıflar arasında 11.sınıflar lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği; 12.sınıflarla 10.sınıflar arasında 12.sınıflar lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği bulunmuştur. Diğer bir deyişle sözel zorbalık 11. ve 12. sınıflarda daha çok yapılmaktadır. İzolasyon alt boyutu için yapılan Dunnett C testi sonucunda ise söz konusu farklılık 10., 11. ve 12. sınıfların her biri ile 9.sınıflar arasında 10., 11.ve 12.sınıflar lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği bulunmuştur. Bu da sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte öğrencilerin izolasyon durumlarının da arttığını göstermektedir. Eşyalara zarar verme alt boyutu için yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılık 12.sınıflarla 9.sınıflar arasında ve 12.sınıflar lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği bulunmuştur. Bu da 12. Sınıfların okul eşyalarına daha fazla zarar verdiğine bir işarettir. Diğer alt boyutlar ile ölçeğin geneli için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin okula bağlanma ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız grup t testi yapılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Okula Bağlanma Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	**Gruplar**	*N*	$\bar{x}$	*ss*	$Sh_{\bar{x}}$	*t* **Testi**		
						t	*Sd*	*p*
Okula Bağlanma	Kız	251	2,92	,46	,03	2.06	416.6	**.040**
	Erkek	214	2,82	,55	,04			
Öğretmene Bağlanma	Kız	251	2,33	,52	,03	-2.64	462.3	**.009**
	Erkek	214	2,44	,42	,03			
Arkadaşa Bağlanma	Kız	251	2,59	,40	,02	-2.08	385.7	**.038**
	Erkek	214	2,69	,54	,04			
Okula Bağlanma Ölçeği (Genel)	Kız	251	2,61	,33	,02	-1.31	444.1	.192
	Erkek	214	2,65	,34	,02			

Tablo 6'da görüldüğü üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda okula bağlanma ölçeği toplam puanı (genel) (t= -1.31; p>,05) için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; okula bağlanma (t= 2,06; p<,05), öğretmene bağlanma (t= -2,64; p<,05) ve arkadaşa bağlanma (t= -2,08; p<,05) alt boyutları için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Erkek öğrencilerin arkadaşa ve öğretmene bağlanma alt ölçek puanlarının ortalaması kız öğrencilerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Öte yandan kız öğrencilerin okula bağlanma alt ölçek puanlarının ortalaması ise erkek öğrencilerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin okula bağlanma ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır (Tablo 7).

Tablo 7. Okula Bağlanma Ölçeği Toplam Ve Alt Boyut Puanlarının Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f, $\bar{x}$ ve *ss* Değerleri					ANOVA Sonuçları						*Post hoc*
Puan	**Grup**	*n*	$\bar{x}$	*ss*	**Var. K.**	*KT*	*Sd*	*KO*	*F*	*p*	
Okula Bağlanma	And. L	164	2,96	,48	**G.Arası**	3.147	3	1.049	4.215	**,006**	
	MTAL	94	2,74	,33	**G.İçi**	114.734	461	,249			1-2
	AİHL	110	2,90	,59	**Toplam**	117.881	464				
	ÇPAL	97	2,82	,55							
	Toplam	465	2,87	,50							
Öğretmene Bağlanma	And. L	164	2,24	,41	**G.Arası**	13.694	3	4.565	22.817	**,000**	
	MTAL	94	2,26	,34	**G.İçi**	92.225	461	,200			3-1
	AİHL	110	2,67	,60	**Toplam**	105.919	464				3-2
	ÇPAL	97	2,41	,40							3-4
	Toplam	465	2,38	,48							4-1
											4-2
Arkadaşa Bağlanma	And. L	164	2,65	,49	**G.Arası**	1.037	3	,346	1.587	,192	
	MTAL	94	2,56	,44	**G.İçi**	100.385	461	,218			
	AİHL	110	2,70	,46	**Toplam**	101.422	464				
	ÇPAL	97	2,62	,46							
	Toplam	465	2,64	,47							
Okula Bağlanma Ölçeği (Genel)	And. L	164	2,62	,31	**G.Arası**	2.712	3	,904	8.484	**,000**	
	MTAL	94	2,52	,27	**G.İçi**	49.118	461	,107			1-2
	AİHL	110	2,75	,42	**Toplam**	51.830	464				3-1
	ÇPAL	97	2,61	,29							3-4
	Toplam	465	2,63	,33							

Tablo 7'de görüldüğü üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda öğrencilerin okullarına bağlanma düzeyleri öğrenim gördükleri okul değişkenine göre ölçeğin okula bağlanma *(F=4.215; p< .05)* ve öğretmene bağlanma *(F=22.817; p< .05)* alt boyutları ve okula bağlanma ölçeği geneli için *(F=8.484; p< .05)* grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu alt boyutlar için saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizlere geçilmiştir. Bu amaç için öncelikle Levene analizi ile varyans homojenliği denetlenmiş ve ölçeğin okula bağlanma alt boyutu *(L_F=11,683; p< ,05),* öğretmene bağlanma *(L_F=11,583; p< ,05)* ve okula bağlanma ölçeği geneli için *(L_F=14,808; p< ,05)* varyansların homojen olmadığı bulunmuştur. Bu nedenle Dunnett C testi tercih edilmiştir. Yapılan Dunnett C testi sonucunda okula bağlanma alt boyutu için söz konusu farklılıkların Anadolu Lisesi öğrencileri ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu Lisesi öğrencileri lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği; öğretmene bağlanma alt boyutu için Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine ve Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği; okula bağlanma ölçeği geneli için ise söz konusu farklılıkların Anadolu Lisesi öğrencileri ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu Lisesi öğrencileri lehine ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi ve Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu Lisesi öğrencileri lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği bulunmuştur. Ölçeğin arkadaşa bağlanma alt boyutu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin okula bağlanma ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır (Tablo 8).

Tablo 8. Okula Bağlanma Ölçeği Toplam Ve Alt Boyut Puanlarının Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f, $\bar{x}$ ve *ss* Değerleri					ANOVA Sonuçları						*Post hoc*
Puan	**Grup**	*n*	$\bar{x}$	*ss*	**Var. K.**	*KT*	*Sd*	*KO*	*F*	*p*	
Okula Bağlanma	9. Sınıf	117	3,00	,62	**G.Arası**	2.844	3	,948	3.799	**,010**	
	10. Sınıf	132	2,83	,45	**G.İçi**	115.037	461	,250			
	11. Sınıf	103	2,81	,50	**Toplam**	117.881	464				-
	12. Sınıf	113	2,83	,41							
	Toplam	465	2,87	,50							
Öğretmene Bağlanma	9. Sınıf	117	2,50	,43	**G.Arası**	7.378	3	2.459	11.505	**,000**	
	10. Sınıf	132	2,28	,44	**G.İçi**	98.541	461	,214			1-2
	11. Sınıf	103	2,52	,51	**Toplam**	105.919	464				1-4
	12. Sınıf	113	2,24	,48							3-2
	Toplam	465	2,38	,48							3-4
Arkadaşa Bağlanma	9. Sınıf	117	2,76	,43	**G.Arası**	2.777	3	.926	4.326	**,005**	
	10. Sınıf	132	2,58	,49	**G.İçi**	98.644	461	,214			1-2
	11. Sınıf	103	2,63	,39	**Toplam**	101.422	464				1-4
	12. Sınıf	113	2,58	,52							
	Toplam	465	2,64	,47							
Okula Bağlanma Ölçeği (Genel)	9. Sınıf	117	2,76	,32	**G.Arası**	3.189	3	1.063	10.075	**,000**	
	10. Sınıf	132	2,57	,35	**G.İçi**	48.641	461	,106			1-2
	11. Sınıf	103	2,65	,27	**Toplam**	51.830	464				1-3
	12. Sınıf	113	2,55	,34							1-4
	Toplam	465	2,63	,33							

Tablo 8'de görüldüğü üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre ölçeğin okula bağlanma *(F=3.799; p< .05)*, öğretmene bağlanma *(F=11.505; p< .05)* ve arkadaşa bağlanma *(F=4.326; p< .05)* alt boyutları ile okula bağlanma ölçeği geneli için *(F=10.075; p< .05)* grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Alt boyutlar için saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizlere geçilmiştir. Bu amaç için öncelikle Levene analizi ile varyans homojenliği denetlenmiş ve okula bağlanma *(L_F=7.360; p< .05)* ve arkadaşa bağlanma *(L_F=6.112; p< .05)* alt boyutları ile okula bağlanma ölçeği geneli için *(L_F=5,066; p< .05)* varyansların homojen olmadığı bulunmuştur. Öğretmene bağlanma alt boyutu için ise varyansların homojen olduğu bulunmuştur *(L_F=2.526; p>,05)*. Bu nedenle varyansların homojen olmadığı durumlarda Dunnett C, varyansların homojen olduğu durumlarda ise LSD testi tercih edilmiştir. Yapılan Dunnett C testi sonucunda okula bağlanma alt boyutu için söz konusu farklılığın gruplar arasında anlamlı olmadığı görülmüştür. Arkadaşa bağlanma alt boyutu için yapılan Dunnett C testi sonucunda ise söz konusu farklılık 9. Sınıflarla 10. Sınıflar arasında 9. Sınıflar lehine ve 9.sınıflarla 12. Sınıflar arasında 9.sınıflar lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği bulunmuştur. Okula bağlanma ölçeği geneli için yapılan Dunnett C testi sonucunda söz konusu farklılık 9. sınıflar ile diğer tüm sınıflar arasında ve her birinde 9.sınıflar lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği bulunmuştur. Öğretmene bağlanma ölçeği için yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılık 9.sınıflarla 10. ve 12.sınıflar arasında 9.sınıflar lehine; 11.sınıflarla 10. ve 12.sınıflar arasında 11.sınıflar lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği bulunmuştur.

Araştırmanın son aşamasında, öğrencilerin okullarında maruz kaldıkları zorbalık davranışları ile okula bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Okul Zorbalığı ile Okula Bağlanma Arasındaki İlişki

		Okula Bağlanma	Öğretmene Bağlanma	Arkadaşa Bağlanma	Okula Bağlanma Ölçeği (Genel)
Fiziksel Zorbalık	r	-,189**	-,129**	-,456**	-,390**
	p	,000	,005	,000	,000
Sözel Zorbalık	r	-,156**	-,078	-,468**	-,358**
	p	,001	,095	,000	,000
İzolasyon	r	-,071	-,121**	-,455**	-,331**
	p	,125	,009	,000	,000
Söylenti Yayma	r	-,091*	,017	-,377**	-,238**
	p	,050	,722	,000	,000
Eşyalara Zara Verme	r	-,198**	-,178**	-,435**	-,404**
	p	,000	,000	,000	,000
Cinsel Zorbalık	r	-,005	,065	-,213**	-,088
	p	,912	,160	,000	,057
Zorbalık Ölçeği (Genel)	r	-,156**	-,104*	-,466**	-,368**
	p	,001	,026	,000	,000

*p<.05, **p<.01

Tablo 9'da görüldüğü gibi zorbalık ölçeği ile okula bağlanma ölçeği arasında (r=-.368; p<.01) orta düzeyde negatif yönlü bir ilişki vardır.

Bu işlemlerin ardından araştırmanın amacına uygun olacak şekilde zorbalık ölçeği puanının okula bağlanma ölçeği puanını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla regresyon işlemleri yapılmış elde edilen sonuçlar Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Zorbalık Ölçeği ile Okula Bağlanma Ölçeği Arasında Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Std. Hata	β	t	p	R	R^2	F	p
1.(sabit)	3.56	.11		32.398	.000				
Zorba (Genel)	-.26	.03	-.37	-.368	.000	.37	.14	72.705	.000

Tablo 10'da görüldüğü üzere zorbalık ölçeği puanlarının, okula bağlanma ölçeği puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda zorbalık ölçeğinin okula bağlanma ölçeğinin puanının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür ($F_{(1-463)}$=72.705, p<0.001). Zorbalık ölçeği, okula bağlanma ölçeği puanındaki varyansın % 14'ünü (R^2= .14; p<0.001) istatistiksel olarak anlamlı şekilde açıkladığı saptanmıştır. Cohen'e (1988; akt., Özsoy ve Özsoy, 2013, s. 339) göre etki büyüklüğü sonuçları (R^2): .0196 küçük; .1300 orta; .2600 ise büyük etki değeri olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla bu analizden ulaşılan R^2 değerinin (R^2=.14) orta düzeyde bir etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir.
Regresyon analizi sonucuna göre okula bağlanma ölçeğini yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Okula Bağlanma= (-.26 x Zorba Genel) + 3.56

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Lise öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin okula bağlanma düzeyleri üzerindeki etkisinin incelendiği bu araştırma 2020-2021 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde İstanbul ilinin Pendik ilçesindeki kamuya ait liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerle yürütülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular lise öğrencilerinin okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin "yüksek" düzeyde, okula bağlanma düzeylerinin ise "orta" düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yapılan birçok araştırma özellikle lise kademesinde zorbalık davranışlarının çok sık görülebildiğini ortaya koymuştur (Andreou, 2000; Pateraki ve Houndoumadi, 2001; Kabil, 2010; Tural-Hesapçıoğlu & Yeşilova, 2015). Ayrıca

literatürde farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin okula bağlanma düzeylerini inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların bazılarında öğrencilerin okullarına bağlanma düzeyleri orta ve yüksek (Karaşar & Kapçı, 2016; Ayaz, 2018 bazılarında ise düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Bu durumun araştırmaların yapıldığı okul türlerinden, okulların bulunduğu bölgelerin sosyo-ekonomik seviyelerinden, öğrencilerin akademik başarılarından ve eğitimle yakından ilişkili daha birçok faktörden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeyleri ile okullarına bağlanma düzeyleri öğrencilerin sahip olduğu demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda zorbalık ölçeği fiziksel zorbalık ve eşyalara zarar verme alt boyut puanları cinsiyet değişkenine göre gruplar arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı farklılıklar göstermektedir. Diğer alt boyutlar ve ölçek geneli için grupların puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel zorbalığa ve eşyalarına zarar verilme zorbalığına uğradığını ortaya koymuştur. Literatürde araştırmanın bu bulgusunu destekler nitelikte araştırmalar bulunmaktadır (Nansel, et al., 2001; Olweus, 2003; Sanchez & Cerezo, 2010; Gültan, 2019). Örneğin; Gök ve Önder (2018) araştırmalarında erkek öğrencilerin akran zorbalığına yakalanma ortalamalarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlemişlerdir. Greef (2004)'te yaptığı araştırma sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Plexousakis ve arkadaşları (2019) ise Yunanistan'da gerçekleştirdikleri çalışmalarında erkek öğrencilerin daha çok zorba olduğu sonucuna ulaşmıştır. Amerikan gençleri arasındaki okul zorbalığını inceleyen Wang, Iannotti ve Nansel (2009)'de kızların daha çok dolaylı zorbalık türlerini seçtikleri, erkeklerin ise daha çok fiziksel ve sözel zorbalık yollarına başvurdukları ortaya koymuştur.

Araştırma sonucunda öğrencilerin öğrenim gördükleri okul değişkenine göre okullarında zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin ölçeğin söylenti yayma alt boyutu için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Söylenti yayma alt boyutu için bu farklılığın Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi ve Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Diğer alt boyutlar ile ölçeğin geneli için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatürde benzer değişkenlerin kullanıldığı sınırlı araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan biri de Baş (2021) tarafından gerçekleştirilmiştir. Baş (2021)'da bu araştırmanın bulgusuna benzer şekilde araştırmasında imam-hatip ortaokulunda söylenti yaymaya maruz kalma alt boyut puanın düz ortaokullara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Şüphesiz bu durumun altında araştırılması gereken birçok sebep vardır. Ancak benzer bir araştırmasında Delfabbro ve arkadaşları (2006) tek cinsiyetin hâkim olduğu devlet okullarında okuyan erkek öğrencilerin zorbaca davranışlara maruz kalma oranlarını kızlara göre daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Dolayısıyla imam-hatip liseleri için elde edilen yüksek akran zorbalığı puanlarında tek cinsiyette eğitimin etkisi olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmadan elde edilen böyle bir bulgunun altındaki bir diğer sebepte bu okuldaki öğrencilerin sorulara daha samimi yanıt vermesinden kaynaklanıyor da olabilir. Ancak böyle bir bulgunun altındaki nedenin farklı araştırma yöntemleriyle derinlemesine araştırılması yararlı görülmektedir.

Araştırmadan ulaşılan bir diğer sonuç öğrencilerin okulda maruz kaldıkları zorbalık düzeyleri öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre ölçeğin sözel zorbalık, izolasyon ve eşyalara zarar verme alt boyutları için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Diğer alt boyutlar ile ölçeğin geneli için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Sözel zorbalık alt boyutu için söz konusu farklılığın 11.sınıflar ile 10.sınıflar arasında 11.sınıflar lehine; 12.sınıflarla 10.sınıflar arasında 12.sınıflar lehine gerçekleştiği bulunmuştur. Buradan da sözel zorbalığın 11. ve 12. sınıflarda 9. ve 10. sınıflara kıyasla daha çok yapıldığı anlaşılmaktadır. İzolasyon alt boyutu için söz konusu farklılık 10., 11. ve 12. sınıfların her biri ile 9.sınıflar arasında 10., 11.ve 12.sınıflar lehine gerçekleştiği bulunmuştur. Araştırmadan ulaşılan bu bulgu sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte öğrencilerin izolasyon durumlarının da arttığına işaret etmektedir. Eşyalara zarar verme alt boyutu için söz konusu farklılık 12.sınıflarla 9.sınıflar arasında ve 12.sınıflar gerçekleşmiştir. Bu da 12. Sınıfların okul eşyalarına daha fazla zarar verdiğini göstermektedir. Diğer alt boyutlar ile ölçeğin geneli için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yapılan araştırmalar genel olarak zorbaca davranışlarda bulunma oranının yaşla birlikte yükseldiğini ortaya koymaktadır (Pişkin,2002; Totan ve Yöndem, 2007). Dolayısıyla sınıf

seviyelerindeki artışla birlikte zorbaca davranışların artması benzer araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Nitekim benzer bir araştırmalarında Gültan (2019) 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin zorbalıktan kaçınma puan ortalamasının 9. ve 10. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu, Pişkin ve Ayas (2005) da çalışmalarında 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerinden daha çok zorbalık yaptıklarını bulmuştur.

Yapılan analizler sonucunda okula bağlanma ölçeği toplam puanı (genel) için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; okula bağlanma, öğretmene bağlanma ve arkadaşa bağlanma alt boyutları için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Kız öğrencilerin okula bağlanma alt boyut puanlarının ortalaması erkek öğrencilerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Erkek öğrencilerin ise arkadaşa ve öğretmene bağlanma alt boyut puanlarının ortalaması kız öğrencilerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Literatürde öğrencilerin okula bağlanma düzeylerini cinsiyet değişkenine göre araştıran çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların bazılarında öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermezken (Duy ve Yıldız, 2014; İhtiyaroğlu ve Demir, 2015; Aktaş, 2017), bazılarında ise farklılık gösterdiği görülmüştür. Okula bağlanma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşma gösterdiği bazı araştırmalarda bu farklılık kız öğrenciler lehine (Savi-Çakar, 2011; Bellici, 2015; Sağlam ve İkiz, 2017), bazı araştırmalarda ise erkek öğrenciler (Karaşar ve Kapçı, 2016) lehine olmuştur. Dolayısıyla ortaya çıkan bu durum, okula bağlanmanın erkek öğrencilerden ya da kız öğrencilerden hangilerinde daha yüksek olduğuna ilişkin net bir sonuca varılamamasına neden olmaktadır. Ancak bu konuda yapılacak derinlemesine araştırmaların cinsiyete göre mevcut farklılaşmaların altında yatan sebepleri daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Araştırmadan ulaşılan bir başka sonuç da öğrencilerin okullarına bağlanma düzeyleri öğrenim gördükleri okul değişkenine göre ölçeğin okula bağlanma ve öğretmene bağlanma alt boyutları ve okula bağlanma ölçeği geneli için grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Okula bağlanma alt boyutu için söz konusu farklılıkların Anadolu Lisesi öğrencileri ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu Lisesi öğrencileri lehine olduğu; öğretmene bağlanma alt boyutu için Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine ve Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri lehine gerçekleştiği; okula bağlanma ölçeği geneli için ise söz konusu farklılıkların Anadolu Lisesi öğrencileri ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu Lisesi öğrencileri lehine ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi ve Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri arasında Anadolu Lisesi İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine gerçekleştiği bulunmuştur. Ölçeğin arkadaşa bağlanma alt boyutu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ortaokul öğrencilerinin okula bağlanma düzeylerini incelediği araştırmasında Aktaş (2017)'da öğretmene bağlanma alt boyutu puanlarının Anadolu İmam Hatip ortaokullarında diğer ortaokullara kıyasla anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca Anadolu Liseleri ve Anadolu İmam-Hatip Liseleri belirli bir sınav puanı ile öğrenci almaktadır ve bu liselere giden öğrencilerin akademik başarıları diğer lise türlerine giden akranlarına göre daha fazladır. Dolayısıyla akademik başarısı yüksek olan bu öğrencilerin okullarına bağlanmalarının da yüksek olması beklenilen bir durumdur.

Araştırma sonucunda öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre ölçeğin okula bağlanma, öğretmene bağlanma ve arkadaşa bağlanma alt boyutları ile okula bağlanma ölçeği geneli için grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Arkadaşa bağlanma alt boyutu için söz konusu farklılık 9. sınıflarla 10. sınıflarla 12. sınıflar arasında 9.sınıflar lehine gerçekleştiği görülmüştür. Bu da sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte öğrencilerin arkadaşlarına olan bağlılıklarının azaldığını göstermektedir. Okula bağlanma ölçeği geneli için söz konusu farklılık 9. sınıflar ile diğer tüm sınıflar arasında ve her birinde 9.sınıflar lehine gerçekleştiği bulunmuştur. Bu da 9. sınıfların okullarına diğer tüm sınıflara nazaran daha bağlı olduklarını göstermiştir. Öğretmene bağlanma ölçeği ise bu farklılık 9.sınıflarla 10. ve 12.sınıflar arasında 9.sınıflar lehine; 11.sınıflarla 10. ve 12.sınıflar arasında 11.sınıflar lehine gerçekleştiği bulunmuştur. Buradan da 9. ve 11. Sınıfların öğretmenlerine daha bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmanın bu bulgusunu

destekler nitelikte benzer bir araştırmada Karaşar ve Kapçı (2016)'da okula bağlanma puanlarının 12.sınıf öğrencilerinde diğer sınıflara göre daha düşük olduğunu bulmuştur.

Son olarak araştırmada öğrencilerin okullarında maruz kaldıkları zorbalık davranışları ile okula bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve iki değişken arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu ortaya konuştur. Bu bulgudan hareketle yapılan regresyon analizi sonuçları öğrencilerin okullarında maruz kaldıkları zorbalık davranışlarının öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Literatürde iki değişkenin birlikte incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak Hill ve Werner (2006), Karaşar ve Kapçı (2016) ve Demir (2017) araştırmalarında akademik güdülenmenin, Koçhan (2021)'da psikolojik sağlamlığın öğrencilerin okula bağlanmasını pozitif etkilediğini bulmuştur. Dolayısıyla öğrencinin kendisini okulun bir parçası olarak görebilmesinde okula ilişkin olumlu tutum ve durumların etkili olabileceği gerçeğinden hareketle bu durumun tam tersi tutum ve durumlarında öğrencinin okuldan uzaklaşmasına diğer bir deyişle okula olan bağlanmasında azalma olması beklenilen bir durum olarak düşünülebilir

SINIRLILIKLAR

Araştırma öğrenciler ile yürütülmüştür. Benzer bir araştırmada yönetici, öğretmen ve veliler ile yapılarak değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik daha derinlemesine veri toplanabilir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Farklı araştırma yöntemleri kullanılarak görüşme, gözlem, vaka incelemesi gibi farklı veri toplama teknikleri kullanılabilir. Böylece bir yöntemin yetersiz kaldığı yerler diğer yöntem ile tamamlanmış olabilir. Araştırma Türkiye'nin en büyük ili olan İstanbul'un bir ilçesinde (Pendik) yürütülmüştür. Farklı şehirlerde veya kırsal bölgelerde oturanlarla da bir araştırma yapılabilir.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1) Okullarda öğrencilerin sergiledikleri zorbalık davranışlarını önlemek için velilerle birlikte ortak çalışmalar yapılmalıdır ve bu konuda okul rehberlik servisleri aktif rol almalıdır.
2) Ailelere çocukları ile etkili iletişim kurabilmeleri hususunda eğitimler verilmelidir.
3) Evde veya sınıfta kararlar alınırken öğrencilerinde de fikri alınmalı, böylece öğrencilerin kendilerini değerli hissetmeleri sağlanmış olacaktır. Bunun sonucunda da demokratik bir ortamda zorbaca davranışlar daha az sergilenecektir.
4) Okullarda öğrencilere okulu sevdirecek kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yaygınlaştırılmalıdır.
5) Okula bağlılığı düşük olan öğrenciler tespit edilerek onlara gerekli psiko-sosyal destek verilmelidir.

KAYNAKÇA

Aktaş, H. (2017). Genel ve İmam-Hatip Ortaokul öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri. *Turkish Studies (Elektronik), 12*(27), 335-358.

Andreau, E. (2000). Bully/Victim problems and their association with psychology constructs in 8 to 12 year old Greek school children. *Agressive Behavior, 26*, 49-56.

Ayas, T. & Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. Akademik Bakış *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 50,* 316-324.

Ayaz, A. (2018). *Okula bağlanma ile öğretmenden algılanan özerklik desteği ilişkisinde motivasyonun aracı rolü.* Yüksek lisans tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

Baş, E. (2021). *Ortaöğretimde akran zorbalığı, zorba/mağdur olmayı etkileyen kişisel ve çevresel unsurlar-samsun örneği*. Yüksek lisans tezi. Sinop: Sinop Üniversitesi.

Bellici, N. (2015). Ortaokul öğrencilerinde okula bağlanmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*(1). 48–65.

Bosworth, K., Espelage D.L. & Simon, T.R. (1999). Factors associated with bullying behavior in middle school students. *Journal of Early Adolescence, 19*(3), 341-362.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. 15. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Chapman, R. L., Buckley, L., Sheehan, M. C., Shochet, I. M., & Romaniuk, M. (2011). The impact of school connectedness on violent behavior, transport risk-taking behavior, and associated injuries in adolescence. *Journal of School Psychology, 49*, 399-410.

Delfabbro, P., Lahn, J. & Grabosky, P. (2006). Psychosocial correlates of problem gambling in australian students. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry 40*(6-7); 587-95.

Demir, Y. (2017). *Ergenlerde internet bağımlılığı, akademik güdülenme, akademik erteleme ve okula bağlanma arasındaki ilişkiler*. Yüksek lisans tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.

Duy, B. & Yıldız, M. A. (2014). Farklı zorbalık statüsüne sahip erinlerde okula bağlanma ve yalnızlık. *Eğitim ve Bilim, 39*(174), 173-188. doi: 10.15390/EB.2014.2435

Gök, F., & Cenkseven Önder, F. (2018). Lise Öğrencilerinde Akran Zorbaliğina Maruz Kalma: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Anne-Babaya Duygusal Erişilebilirlik. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, *14*(2).

Greeff, P. (2004). *The nature and prevalence of bullying during the intermediate school phase (M*aster's thesis), Bloemfontein: University of the Free State.

Gültan, R. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Hill, L. G. & Werner, N. E. (2006). Affiliative motivation, school attachment, and aggression in school. *Psychology in the Schools, 43*(2), 231-246.

Hisar, T. (2018). *15-25 yaş arası bireylerde madde kullanım bozukluğu, zorbalık ve öfke arasındaki ilişkide aile iletişiminin etkisinin incelenmesi.* Yüksek lisans tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.

İhtiyaroğlu, N. & Demir, E. (2016). Farklı Denetim Odağına Sahip Öğrencilerin Okul Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(03), 282-296.

Jimerson, R. S., Campos, E., & Greif, L. J. (2003). Toward an understanding of definitions and measures of school engagement and related terms. *The California School Psychologist, 8*, 7-27.

Kabil, M. (2010). *Sınıflardaki öğrenci sayılarının, zorbalık üzerine etkileri*. Yüksek lisans tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Kalaycı, Ş. (2014). *Spss applied multivariate statistics*. Ankara: Asil Publication Distribution.

Karaşar, B., & Kapçı, E. G. (2016). Lise öğrencilerinde okula bağlanma ve akademik başarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Faculty of Educational Sciences, 49*(1), 21-42. doi: 10.1501/Egifak_0000001373

Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. 21. Baskı, Ankara: Nobel. Yayınevi.

Koçhan, K. (2021). *Psikolojik sağlamlık psiko-eğitim programının sekizinci sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlık, okul tükenmişliği ve okula bağlanma düzeylerine etkisi*. Doktora tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. Article in School Psychology International 27(2), 157-170.

Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons- Morton, B. & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among us youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of American Medical Association, 285*(16), 2094- 2100.

Olweus (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership, 60*(6), 12-17.

Osterman, F. K. (2000). Students' need for belonging in the school community. *Review of Educational Research, 70* (3), 323-367.

Özsoy, S. & Özsoy, G. (2013). Effect size reporting in educational research. *Elementary Education Online, 12*(2), 334-346.

Paterakı, L., & Houndoumadi, A. (2001), Bullying among primary school children in Athens, Greece. *Educational Psychology, 21*(2), 167-173.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2*(2), 531-562.

Pişkin, M. & Ayas, T. (2011). Akran zorbalığı ölçeği: Çocuk formu. *Akademik Bakış Dergisi, 23*, 1-13,

Plexousakis, S. S., Kourkoutas, E., Giovazolias, T., Chatira, K. & Nikolopoulos, D. (2019). School bullying and post-traumatic stress disorder symptoms: The role of parental bonding. *Frontiers in Public Health*, 7(75). doi: 10.3389/fpubh.2019.00075

Rigby, K. (2002). Bullying in childhood. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds.), *Blackwell handbooks of developmental psychology. Blackwell handbook of childhood social development* (pp. 549-568). Malden: Blackwell Publishing.

Sağlam, A. & İkiz, F. E. (2017). Ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile okula bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İlköğretim Online, 16*(3). 1235-1246. doi: 10.17051/ilkonline.2017.330253

Sanchez, C. & Cerezo, F. (2010). Personal and social characteristics of school children involved in bullying in primary education. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology, 8*(3), 1015-1032.

Savi-Cakar, F. (2011). School attachment and quality of life in children and adolescents of elementary school in Turkey. *Education Research, 9*(1), 1465-1471.

Totan, T. & Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi (8)* 2, 53–68

Tural-Hesapçıoğlu, S., & Yeşilova, H. (2015). Lise öğrencilerinin zorbalığa ve zorbalara ilişkin duyguları, düşünceleri ve tutumları. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *16*(4).

Wang, J. Iannotti, R. & Nansel T. R. (2009). School bullying among Us adolescents: physical, verbal, relational and cyber. *J Adolesc Health*, 45(4), 368–375. doi: 10.1016/j.jadohealth.2009.03.021

YENİ NESİL MERKEZ BANKACILIĞI: VAKA ANALİZİ

Kadir Akalın
Başkent Üniversitesi Bankacılık ve Finans Doktora Öğrencisi
ORCID ID: 0000-0001-6922-3892

ÖZET

Dijital para birimleri, son dönemlerde dijital finansal teknolojilerde yaşanan gelişmelerle birlikte önemli bir konu haline gelmiştir (Sidorenko & Lykov, 2019). Özellikle, 2010'lu yıllarda kripto para birimlerinde yaşanan gelişmelerle birlikte, bankacılık sisteminin sonu geldiği analizleri yapılmakta idi. Ancak, özellikle kripto para birimlerinden (Onecoin) ve kripto para piyasasından gelen dolandarıcılık (PlusToken, Bitconnect, Thodex vb.) haberleriyle kripto para birimlerine olan güven iklimi, piyasanın kısa tarihine rağmen, zedelenmesine neden olmuştur. Öte yandan, pandemi döneminde e-ticaret ile temassız ödeme sistemlerinin arttığını göz önünde bulundurulduğunda ekonomik aktivitenin ciddi bir dönüşüm içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, kripto para birimlerine olan güven ikliminin zedelenmesi neticesi ve ekonomik aktivitedeki dijitalleşme süreçleriyle birlikte bankacılık sistemine olan beklentiler 2020 yılı itibariyle farklı bir noktaya ulaşmıştır.

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements - BIS) 2020 yılında yapmış olduğu anket çalışmasında merkez bankalarının %80'inin merkez bankaları dijital para birimi (central bank digital currencies – CBDC) araştırma çalışmaları ile meşgul olduğu ve bahse konu yüzdelik dilim içerisindeki merkez bankalarının yarısının ise kavramsal araştırmalarını pilot deneme ve çalıştırma safhasına kadar ilerlettiği kaydedilmektedir (BIS, 2020). Bu kapsamda, yukarıdaki açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda CBDC çalışmalarında gelinen aşamaları örneklem üzerinden açıklamak çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem olarak Bank of England, European Central Bank ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası seçilmiştir. Çalışma kapsamında üç merkez bankasının konuya ilişkin kamuoyu deklarasyonları ve finansal istikrar raporları ele alınarak, mevcut süreçlere ilişkin betimsel analiz gerçekleştirilmiştir.

International Monetary Fund'un 2020 yılındaki konu ile ilgili hazırladığı çalışma raporuna bakıldığında merkez bankalarının yasal mevzuatlarının dijital para birimlerine izin vermediği, ancak bu durumun hukuk reformu ile çözülebileceği belirtilmektedir (IMF, 2020). Dolayısıyla, örneklem olarak seçilen üç merkez bankasının dijital entegrasyon sürecine bakıldığında, maliyet ve zaman açısından fayda sağlayacağı belirtilse bile kısa bir süreç içerisinde sistem entegrasyonu sağlama kısıtlılığı (mevzuatsal olarak) bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile merkez bankacılığı açısından CBDC projesinin hayata geçmesi için gerekli olan güven ortamının oluşturulması ve finansal istikrarın tam olarak sağlanabilmesi için teknolojik altyapı ve hukuk reformlarının bütüncül olarak sağlanması gerekmektedir.

Örneklemlere ilişkin veriler incelendiğinde; İngiltere Merkez Bankası'nın Aralık 2020 Finansal İstikrar Raporu'nda, sistematik olarak, mevcut ulusal para biriminin dijital versiyonu; diğer bir ifade ile nominal (itibari) değeri olan dijital bir para tasarlandığı açıklaması yapıldığı görülmektedir (Bank of England, 2020). Nisan 2021 tarihinde ise, Maliye Bakanı'nın açıklamalarıyla; Centre for Finance, Innovation and Technology (CFIT) merkezi kurularak; oluşturulacak merkezin ulusal fintech firmalarıyla çalışacağı taahhüt edilmiş ve ayrıca İngiltere CBDC'sinin araştırmalarının yürütülmesi için çalışma grubu kurulduğu açıklanmıştır (HM Tresury, 2021).

Avrupa Merkez Bankası, 14 Temmuz 2021 tarihinde dijital Euro projesi tanıtım toplantısı gerçekleştirmiştir (European Central Bank, 2021). Toplantı raporlarında, dijital euronun banknot yerine geçmeyeceğini; onun tamamlayıcısı olacağını belirtmiştir (European Central Bank, 2021). Sistemsel olarak, özel bankaların iflas riskinin göz önünde olması nedeniyle, bireyler ve şirketlerin doğrudan Avrupa Merkez Bankası'nda hesap sahibi olabileceği bir sistem çalışmasının yürütüldüğü açıklanmıştır (European Central Bank, 2021). Diğer taraftan, Ekim 2021 tarihi itibariyle, dijital euroya ilişkin resmi otorite olarak Avrupa Birliği Parlamentosu ve Birlik para politikası paydaşları ile vatandaşlar, tüccarlar ve ödeme endüstrisi katılımcılarıyla iki yıl sürecek araştırma evresine geçileceği belirtilmiştir (European

Central Bank, 2021). Bu sayede, dijital euronun dağıtımı ve kullanımı, yasal mevzuatı ve piyasa üzerindeki etkisinin iki yıl sürecek araştırma evresi sonrasında karar verileceği belirtilmiştir (European Central Bank, 2021).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 15 Eylül 2021 tarihinde yapmış olduğu basın açıklamasında, dijital Türk lirasının tedavülüne ilişkin potansiyel katkıların araştırıldığı ifade edilmiştir (TCMB, 2021). Basın duyurusu metni incelendiğinde, dijital Türk lirasına ilişkin gerçekleştirilen araştırma ve geliştirme projesi kapsamında projenin hayata geçirilebilme aşamasının ispatlandığı belirtilerek, teknoloji paydaşlarının dahil edilmesi ile bir sonraki aşamaya geçileceği açıklanmıştır (TCMB, 2021). Bahse konu bir sonraki aşama, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Aselsan, Havelsan, Tübitak-Bilgem ile imzaladığı ikili mutabakat zabıtlarını ifade etmektedir. Bu sayede, "Dijital Türk Lirası İşbirliği Platformu" oluşturularak birinci faz çalışmaları başlatıldığı kamuoyuna açıklanmıştır (TCMB, 2021). Açıklama metni sonunda dijital Türk lirasının tedavülüne ilişkin alınmış bir nihai karar olmadığı ve projenin sadece deneysel olduğu belirtilmiştir (TCMB, 2021).

Sonuç olarak, İngiltere ve Avrupa Birliği açısından merkez bankaları dijital para birimleri gelişim; Türkiye açısından ise oluşum evresinde olduğu gözlemlenmektedir. İngiltere, sistemin işleyişi ile ilgili olarak ulusal fintech firmalarını ön planda tutmaktadır. Bu durumunda, oluşturulacak olan CDCB'ye (Britcoin) yönelik piyasa güvenini arttıracağı düşünülmektedir. Ayrıca, İngiltere'nin Brexit sürecinde finans sektöründe aldığı darbeyi dijital entegrasyon ile telafi etme çabalarının olduğu analiz edilmektedir. Avrupa Birliği açısından ise, Euroya ilişkin taleplerin dijitalleşme ile düşüşe geçişine duyulan endişe ile projenin hız kazandığı fakat İngiltere'ye nazaran daha ihtiyatlı davrandığı gözlemlenmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın dijital para birimine ilişkin adımları izlendiğinde dijitalleşme süreçlerine geç kalmamak üzerine bir çalışma gerçekleştirildiği ama sürecin dar bir katılım ile yürütmesinin oluşturulacak dijital para birimine ilişkin katılım süreçlerini yavaşlatacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Merkez Bankası, Dijital İnovasyon, Merkez Bankaları Dijital Para Birimi (CBDC)

KAYNAKÇA

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS. (2020). *Central Bank Digital Currencies: Foundational Principles and Core Features.* Report No 1.

BANK OF ENGLAND. (2020). *Financial Stability Report – December 2020.*

THE EUROPEAN CENTRAL BANK. (2021). *A Digital Euro.*

THE EUROPEAN CENTRAL BANK. (2021). *Eurosystem Launches Digital Euro Project.*

HM Treasury. (2021). *Ambitious plans to boost UK fintech and financial services set out by Chancellor.*

INTERNATIONAL MONETARY FUND. (2020). *Legal Aspects of Central Bank Digital Currency: Central Bank and Monetary Law Considerations.*

SIDERONKO, E. L., & LYKOV, A. A. (2019). *Prospects for the Legal Regulation of Central Bank Digital Currency.* Digital Age: Chances, Challenges and Future.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI. (2021). *Merkez Bankası Dijital Türk Lirası Ar-Ge Projesi Hakkında Basın Duyurusu.*

NEXT GENERATION CENTRAL BANKING: CASE STUDY

Kadir Akalın
Baskent University, Ph.D Student (Banking and Finance)
ORCID ID: 0000-0001-6922-3892

ABSTRACT

Digital currencies have become an important issue with the recent developments in digital financial technologies (Sidorenko & Lykov, 2019). In particular, with the development in cryptocurrencies, the banking system was being analyzed as the end. However, trust in cryptocurrencies has been damaged by the news of fraud in the cryptocurrency market. On the other hand, economic activity is in a transformational process with the pandemic period. So, with the damage to trust in cryptocurrencies and the transformation in economic activity, expectations for the banking system have reached a new point.

According to the Bank For International Settlements survey, 80% of central banks are engaged in investigating central bank digital currency (CBDC) and half have progressed past conceptual research to experimenting and running pilots (BIS, 2020). In this context, the main purpose of this study is to explain the central bank digital currency (CBDC) processes. During this study, Bank of England, European Central Bank and Central Bank of the Republic Turkey were chosen as samples. Meanwhile, content analysis was used in the study based on the press releases and financial stability reports of the three central banks.

Looking at the working report of the International Monetary Fund on this issue in 2020, it is noted that the legal acts of central banks do not allow digital currencies, but this can be solved by law reform (IMF, 2020). For the necessary to create the trust environment and implementation of the CBDC project to ensure full financial stability, technological infrastructure and legal reforms should be provided holistically.

When the data on the samples are examined;
In the December 2020 Financial Stability Report published by the Bank of England, it was launched that a digital currency with a nominal value was designed (Bank of England, 2020). On the other hand, Chancellor of the Exchequer announced that the creation of an industry-led Centre for Finance, Innovation and Technology (CFIT) and committed to work with regional and national fintech bodies to make it a reality (HM Tresury, 2021).

On 14 July 2021, the European Central Bank held an introductory meeting for the digital euro project (European Central Bank, 2021). In this meeting, it is emphasise that digital euro would complement cash, not replace it (European Central Bank, 2021). And, it was announced that the project will be operated directly by the central bank (European Central Bank, 2021). In other words, individuals and companies can hold accounts directly at the European Central Bank. On the other hand, in this meeting ECB's board meeting said that they will engage with the European Parliament and other European decision-makers, citizens, merchants and the payments industry for theirs findings." (European Central Bank, 2021). Lastly, it was announced that the investigation phase of digital euro to take 24 mounths (European Central Bank, 2021).

The Central Bank of Republic of Turkey published a press release on September 15. In this press release, it was stated that the first phase of work on the digital Turkish lira has ended (CBRT, 2021). Now, the Central Bank of Republic of Turkey secured agreements with Aselsan, Havelsan, and TUBITAK to cooperate for research and development of the digital currency (CBRT, 2021). For this sitituation, they have establihed the "Digital Turikish Lira Collaboration Platform" (CBRT, 2021). However, it is stated at the end of the press release text that there is no decision taken regarding the circulation of digital Turkish lira and that the Project is only experimental (CBRT, 2021).

As a result, for the UK-EU's CBDC is in a particular development stage. Beside, Turkish CBDC is in a creation process. The UK has announced that it will prefer national fintech firms for the process of the system. In this case, it is thought that market confidence will increase fort he new CDBC. In addition, it is analyzed that the UK is trying to compensate for the losses in the financial sector during the Brexit process. It has been observed that Turkey has started work so as not to be late for the process, and the European Union is approaching the process more cautiously than the UK.

Keywords: the Central Bank, Digital Innovation, Central Bank Digital Currency

REFERENCES

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS. (2020). *Central Bank Digital Currencies: Foundational Principles and Core Features.* Report No 1.

BANK OF ENGLAND. (2020). *Financial Stability Report – December 2020.*

THE EUROPEAN CENTRAL BANK. (2021). *A Digital Euro.*

THE EUROPEAN CENTRAL BANK. (2021). *Eurosystem Launches Digital Euro Project.*

HM Treasury. (2021). *Ambitious plans to boost UK fintech and financial services set out by Chancellor.*

INTERNATIONAL MONETARY FUND. (2020). *Legal Aspects of Central Bank Digital Currency: Central Bank and Monetary Law Considerations.*

SIDERONKO, E. L., & LYKOV, A. A. (2019). *Prospects for the Legal Regulation of Central Bank Digital Currency*. Digital Age: Chances, Challenges and Future.

THE CENTRAL BANK OF REPUBLIC OF TURKEY. (2021). *Press Release on Central Bank Digital Turkish Lira R&D Project.*

ASSESSMENT OF SUICIDE

Vedat Bakır
Kütahya Dumlupınar University
ORCID Code: 0000-0001-5458-5110

ABSTRACT

Suicide is death that occurs directly or indirectly by the individual, although it is known that the end is death (Şevik, Özcan, & Uysal, 2012). Suicide can be seen in a wide range of individuals, from normal individuals who react to stressful living conditions in society to individuals with severe mental disorders. Suicide can be described as a solution-seeking negative action of an individual who has serious problems, suffers, gets stuck and loses his power. It cannot be said that this action always results in death due to different reasons. These reasons are basically three concepts as "suicide", "suicidal ideation" and "suicide attempt" (Sayıl, 2000). Suicide refers to a planned or unplanned act of suicide; Attempted suicide refers to an action that did not result in death. Suicidal ideation refers to the thinking processes related to suicide. When evaluating an act of suicide, it can be misleading to focus only on the result and purpose and whether it results in death (Özcan Güzgün, et al., 2019). Regardless of the outcome of suicide attempts, it should be focused on the individual's source of motivation, experiences, relationship styles, unconscious processes and problems about death, without forgetting that death is a consequence. In addition, suicidal ideation can occur and suicide attempts can be seen regardless of the gender, education level, cultural structure of the individual (Alpaydın, Özdemir, & Zoroğlu Ünal, 2005). Suicidal behavior has a very complex structure with genetic, psychological, social, psychological and neurobiological aspects. For this reason, it is necessary to examine suicide with multiple variables instead of considering sociology, psychology and biology theories separately (Korkut Owen, 2020). However, suicide can be prevented if risk situations are identified and protective factors are increased and if the relevant institutions carry out comprehensive studies in cooperation.

İNTİHARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Vedat Bakır
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
ORCID Code: 0000-0001-5458-5110

İntiharla İlgili Kuramsal Bilgiler

İntihar davranışı genetik, psikolojik, sosyal psikolojik ve nörobiyolojik yanları olan oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle intiharın sosyoloji, psikoloji ve biyoloji kuramlarının ayrı ayrı ele alınması yerine çoklu değişkenlerle incelenmesi gerekmektedir (Korkut Owen, 2020). Bundan dolayı intihar olaylarını tek başına bir kuram açıklayamamaktadır. Ancak intiharın önlenebilir olduğu söylenebilir (WHO, 2014). Eğer risk durumları tespit edilip koruyucu etmenler arttırılırsa ve ilgili kurumlar işbirliği içinde kapsamlı çalışmalar yaptığı takdirde intihar önlenebilir.

İntihar, sonunun ölüm olduğu bilinmesine rağmen doğrudan ya da dolaylı olarak birey tarafından meydana gelen ölümdür (Şevik, Özcan, & Uysal, 2012). İntihar, toplum içerisinde stresli yaşam koşullarına karşı tepki veren normal bireylerden ağır ruhsal bozukluğu olan bireylere kadar geniş bir kesimde görülebilmektedir. İntihar, ağır sorunları olan, acı çeken, çıkmaza giren ve gücünü kaybeden bireyin çözüm arayıcı olumsuz eylemi olarak nitelenebilir. Bu eylemin farklı sebeplerden dolayı her zaman ölümle sonuçlandığı söylenemez. Bu nedenler "intihar", "intihar düşüncesi" ve "intihar girişimi" şeklinde temelde üç kavramdan bahsedilebilir (Sayıl, 2000). İntihar, planlı veya plansız bir şekilde intihar eylemini ifade ederken; intihar girişimi, ölümle sonuçlanmamış eylemi ifade etmektedir. İntihar düşüncesi ise intihara ilişkin düşünme süreçlerini ifade etmektedir. İntihar eylemi değerlendirirken sadece sonuca ve amaca bakıp ölümle sonuçlanıp sonuçlanmadığına odaklanmak yanıltıcı olabilmektedir (Özcan Güzgün, ve diğerleri, 2019). İntihar girişimlerinin sonucu ne olursa olsun ölme

sonucu taşıdığı unutulmadan bireyin motivasyon kaynağı, yaşantıları, ilişki biçimleri, ölüm hakkındaki bilinçdışı süreçleri ve sorunlarına odaklanılmalıdır. Ayrıca bireyin cinsiyeti, eğitim seviyesi, kültürel yapısı fark etmeksizin intihar düşüncesi ortaya çıkabilmekte ve intihar girişimi görülebilmektedir (Alpaydın, Özdemir, & Zoroğlu Ünal, 2005).

İntihar riskini arttıran birçok faktör aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Özcan Güzgün, ve diğerleri, 2019).

- Psikolojik Faktörler; majör depresyon, bipolar bozukluk, kaygı bozukluğu, davranış bozukluğu, madde kullanımı, yeme bozuklukları, tanısı konmamış veya tedavi edilmemiş psikolojik sorunlar.
- Travmatik Yaşam Olayları; ölüm, boşanma, istismar ve aile sorunları.
- Bireysel Faktörler; umutsuzluk, saldırganlık, depresyon, süreğen hastalıklar, adli süreçler, tacize maruz kalma, başarısızlık, akran zorbalığı, travmatik ilişkiler, vb.
- Ekonomik Faktörler; yoksulluk, iş kaybı.
- Geçmiş İntihar Girişimi; bireyin daha önceden olan intihar girişimi, intihar planı, yakın arkadaş ya da akraba intiharı veya intihar girişimi.

Birçok kuram intiharı farklı biçimde açıklayabilmektedir. Psikoanalitik kuram insanlarda var olan ölüm içgüdüsünden bahsetmekte ve intiharı, bireylerin duygusal çöküntü yaşadığı durumlarda öfke duygularını kendine çevirerek kendini ölüme bırakması durumu olarak tanımlanmaktadır. Davranışçı kurama baktığımızda iki görüşün ön plana çıktığını görmekteyiz. Birincisi, intiharın sosyal öğrenme ile orta çıktığı görüşü; ikincisi ise çevresindeki insanlara acı çektirerek onları cezalandırmak istenildiği şeklinde belirtilmektedir (Korkut Owen, 2020). Hümanist ve Varoluşsal kuramlara göre otantik olmayan seçimler dizisinin sonucu olarak ifade edilmektedir. Bilişsel yaklaşıma göre ise depresyon ve bilişsel çarpıtmaların neden olduğu düşünülmektedir.

İntihar Türleri

İntiharın amacına ve eyleme dönüşme biçimine göre aşağıda belirtilen şekilde bir sınıflandırma yapmamız mümkündür (Davis & Brock, 2002):

- Psikoz veya kişiliğin bütünleşmemesi; kişinin intihara ilişkin halüsinasyonlar ile ilgilidir.
- Kendine yönelik cinayet; Sembolik anlamda karşıdakini öldürmek isteyen birey öfkesini dışa vuramadığı için kendisine çevirir.
- İntikam; Çevresindeki insanları terk etme ile korkutan birey bunu bir güç gösterisi olarak kullanabilir.
- Şantaj veya kendi çıkarına kullanma; birey kendi isteklerini gerçekleştirmek amacıyla intiharı bir tür korkutma aracı olarak kullanabilir.
- Kavuşma; birey sevdiği insanlara (anne-baba, akraba, arkadaş, eş, vb.) ya da nesnelere kavuşmak amacını taşıyabilir.
- Günahların telafisi; birey suçluluk ve kötülük duygularından kaynaklı affedilemez günahlarının olduğuna inanıyorsa böyle bir eylemde bulunabilir.
- Yardım için ağlamak; birey üstesinden gelemediği bir probleminin olduğuna inanıyorsa böyle olumsuz bir eylemi tercih edebilir.

İntiharın Yaygınlığı

İntihar eylemlerine her yaş grubunda karşılaşılmaktadır. Özellikle son dönemlerde hem dünyada hem de ülkemizde intihar olayları giderek artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre her kırk saniyede bir kişi yaşamına son vermekte bu da yılda 800 bin kişinin intihar ettiği anlamına gelmektedir. İntihar girişimden bulunanların sayısı ise intihar olaylarının yaklaşık yirmi katını bulmaktadır (WHO, 2014). Diğer ülkelere baktığımızda intihar oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Amerika'da her gün yaklaşık yüz kişi intihar etmektedir ve bu yıl olarak hesaplandığında ABD nüfusunun yüzbinde 12.12' sini oluşturmaktadır (WHO, 2014). Avrupa ülkelerinde 2010 yılında yapılan araştırmaya göre ise yılda 60 bin civarında insanın intihar ettiği şeklinde veriler bulunmaktadır. İntihar oranları en fazla 15-35 yaş aralığında görülürken ikinci olarak 10-24 yaş aralığındaki gençlerde görülmektedir (Savi Çakar, 2020). Bunun yanında erkeklerde kızlara göre daha fazla risk bulunmaktadır (WHO, 2014).

Ülkemizde intiharla ilgili veriler TÜİK tarafından en son 2018 tarihinde yayınlandı. Bu verilere göre Türkiye'de 2018 tarihinde 3 bin 161 kişi yaşamına son verdi (TÜİK, 2018). Ayrıca intiharların %44.9' unun 15-24 yaş aralığında olduğu %5.1 oranında ise 15 yaş altında olduğu belirtilmektedir. İntihar ile ilgili istatistiklerin gerçeği yansıtmadığına yönelik çalışmalar da dikkat çekmektedir (Sayıl & Devrimci Özgüven, 2002). İntihar kayıtlarında birçok yanıltıcı ifadelerin kullanılma olasılığı oldukça yüksektir.

İntihar Olgusunda Taklit ve Model Almanın Rolü

Bireyler arasında taklit ve model alma yoluyla intihar davranışının yayılması günümüzde tartışılan konulardan biridir. Bu anlamda üç farklı intihar türünden söz edilebilir (Savi Çakar, 2020):

1. Alturistik İntiharlar; bireyin içinde bulunduğu grupla çok fazla bütünleşmesi sonucu sembolik grup aktivitesinden kaynaklanan kendini feda etme anlamına gelen intiharlardır.
2. Ünlü birinin model alınması; bireyin popüler bir kişinin intiharını taklit etmesi ile gerçekleşen intihardır.
3. İntihar eden kişiyle özdeşleşme sonucu; birey intihar eden bir kişiyle ortak özelliklerinin olduğunu düşünüyorsa benzer yaşam deneyimleri sonucu aynı davranışı yani intiharı seçebilmektedir.

İntihar Olgusu ve Din

İntihar ile ilgili yapılan araştırmalarda dini inançlar ile intihar girişimi arasında bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Alpaydın, Özdemir, & Zoroğlu Ünal, 2005). Din ile ilişki birey için bir taraftan yaşam olaylarıyla mücadelede destekleyici olurken; aşırı suçluluk ve günahkârlık hisleri gibi durumlarda olumsuz yönden de etkileyebilmektedir. Çift kutuplu olan bu ilişki bireyin din ile kurduğu bağlantının biçimine göre değişebilmektedir. Bu anlamda değerlendirildiğinde dini tutumu olumsuz olan bireylerin olumlu olan bireylere göre intihar eğilimlerinin daha fazla olduğu söylenebilir (Alpaydın, Özdemir, & Zoroğlu Ünal, 2005). Ayrıca ibadetlerini daha çok yerine getiren bireylerin yerine getirmeyen veya daha az yerine getirenlere oranla intihar eğilimlerinin daha az olduğu söylenebilir. Son olarak ilgili araştırmaya göre yaş ilerledikçe intihar düşüncesinden vazgeçme yönünde dinin etkisi daha fazla görülmektedir.

Kullanılan İntihar Yöntemleri

İntiharda kullanılan yöntemlere bakıldığında tamamlanan intiharların çoğu silahla; ikinci olarak kendini asma; üçüncü olarak kullanılan ise gaz kullanarak zehirlenme olmasıyla birlikte intihar

girişimlerinin %70'i aşırı doz ilaç kullanımından kaynaklanmaktadır (Davis & Brock, 2002). Türkiye'de kullanılan intihar yöntemlerine bakıldığında TÜİK verilerine göre intiharların % 50,9'u kendini asarak, % 25,5' i silah, % 9,4'ü yüksekten atlayarak ve % 6'sı kimyevi madde kullanarak gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2018).

İntihar Girişimlerinden Çıkarılacak İpuçları

İntihar eylemlerinde bireysel farklılıklar olduğundan dolayı aslında her intihar kendine has özellikler taşımaktadır. İntihar eden bireyler az sayıda da olsa çevresine çeşitli ipucular verebilmektedir (Korkut Owen, 2020). Bu ipucular bazı kişilerde fazla bazı kişilerde daha az olabilir. Bu anlamda intihar olaylarından sonra "daha geçen hafta konuştuk herhangi bir sorunu yok gibiydi" şeklindeki ifadeler aslında intihara ilişkin ipuçlarının az olduğunu göstermektedir. Bu nedenle intihar ipuçları dolaylı bir şekilde belirtilebilmiş olma ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu ipuçları arasında daha önce gerçekleşen intihar girişimi, ölümle ilgili konuşmalar, vasiyet yazma, çeşitli notlar bırakma, duygu ve davranışlardaki değişiklikler sayılabilir. Amerikan İntihar Derneğine (1999) göre intihar ipuçlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- İntiharla ilgili tehditte bulunma,
- Önceden meydana gelmiş intihar girişimi,
- Bireyin kişiliğinde ya da davranışlarında anlamlı farklılıklar olma,
- Ölme isteğini ve niyetini gösteren ifadelerin kullanımı,
- Depresyon,
- Yaşamında kayda değer düzenlemelerin yapılması şeklinde sıralanabilir.

Kitle İletişim Araçları ve İntihar

Günümüzde kitle iletişim araçlarının intiharları "romantikleştirme" eğilimi bulunmasından dolayı olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Korkut Owen, 2020). Özellikle gençler arasında intihar olaylarının yayılmasıyla kitle iletişim araçlarının intihar oranları üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Birtakım ünlü kişilerin intiharla sonuçlanan aşk gibi masumiyet içerikli hikâyelerin özendirici bir üslupla ayrıntılı ele alınması sık görülen durumlardır. Bunun yanı sıra bazı roman ve filmlerinde olay içeriklerinin intiharla sonlanması olumsuz olabilmektedir.

İntihara Müdahale

Literatüre baktığımızda intihara müdahale ile ilgili birçok farklı yaklaşımdan etkilenen çalışmaların olduğu görülmektedir (Eryılmaz, 2020). Yaygın olarak kullanılan intiharı önleme programı tipi krize müdahale biçiminde uygulanan müdahalelerdir. İntiharı önlemeye yönelik uygulanan programlarda bulunması gereken özellikler şunlardır (Korkut Owen, 2020):

- İntihar davranışını ruh hastalıkları ile açıklama çabaları olmalıdır.
- Sadece tutum ve davranışları değiştirmek kadar intihar davranışlarını sınayacak değerlendirme araçlarını da içermelidir.
- Herkesi hedeflemek yerine özellikle risk grubunda bulunan bireylerin çoklu intihar davranışı boyutlarına odaklanmayı hedeflemelidir.

İntiharı önlemek amacıyla planlanan programlarda evrensel bir kuram yoktur. Genellikle ulusal ve bölgesel gerçekler göz önüne alınarak bireysel farklılıklar doğrultusunda çeşitli kuramlardan uyarlamalar yapılarak intiharı önleme programları oluşturulmaktadır. İntihar

programları hazırlanırken bu konudaki yanlış bilgilerin dikkate alınması gerekmektedir. İntihara ilişkin yanlış bilgiler aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (Korkut Owen, 2020):

- *İntihar genetiktir.* Bu görüşün aksine intihar genetik değildir ama bazı ailelerde farklı sebeplerden dolayı daha yaygın gibi görünebilir.
- *İntihar maddi durumu çok iyi zenginlere ya da çok kötü olan fakirlere özgü bir felakettir.* İntihar durumlarında ekonomik durum farklılığı söz konusu değildir. Herkeste görülebilir.
- *Çoğu intihar kapalı, kötü havalarda ve gecelerde görülür.* Bununla ilgili destekleyici bir bilgi bulunmamaktadır. İntihar her zaman görülebilir.
- *İntihara teşebbüs eden bir ruh hastasıdır.* Ruh hastalığı veya psikotik durumlar intihar riskini artırsa da intihara kalkışan çoğu kişide çökkünlük ve kendisini çıkmazda hissetme seçenekleri olabilir.
- *İntihar eğiliminde olan biri her zaman bu eğilimdedir.* İntihar düşüncesi genellikle dönemliktir, söz konusu dönemden sonra birey normal yaşamına dönebiliyor.
- *İntihardan sonraki iyileşme durumu krizin bittiğini gösterir.* İyileşme olmasına rağmen koşullar aynı ise bu yanıltıcı bir varsayım olabilir. Bu dönemlerde sakin ve iyi görünen haller daha tehlikeli olabilmektedir.
- *İntihar eğilimleri olanlar ölmeye niyetlidir.* İntihar girişimleri bazen yardım isteme bazen de dikkat çekme amaçlı olabilir.
- *Bazı insanlar sadece dikkat çekmek için intihardan söz ederler.* Her birey intihara ilişkin farklı ipuçları verebilir. Bu nedenle sözel ipucu niteliğinde olan konuşmaların da olabileceği unutulmamalıdır.
- *İntihar hakkında konuşmak intihar riskini arttırabilir.* Aslında intihara ilişkin konuşmalar bireylerin intihara ilişkin düşüncelerinin ifade etmesi onların anlaşılma isteğine karşılık gelebilir.
- *İntihar girişimi başarısız olan biri muhtemelen bu davranışı tekrarlamaz.* İntihara girişenlerin yaklaşık %80'i daha önceden girişim öyküleri olan kişilerdir.

İntiharda Müdahale Düzeyleri

İntihara müdahale çalışmalarının hedeflerine dayanarak üç düzeyde planlama yapışabilir. Birincil düzey önleme ve müdahalede, bireylerin intihar konusunda farkındalıklarının arttırılmasına dönük çalışmalara yer verilmektedir. Bu düzeyde, bireylerin risk faktörlerinin azaltılması, koruyucu faktörlerin arttırılması ve incinme yatkınlığının etkisinin azaltılması hedeflenmektedir (Savi Çakar, 2020).

İkincil düzey önleme ve müdahalede, tüm bireylere hedeflenmek yerine intihar davranışlarının kendine zarar verme, düşünce, girişim boyutları açısından en fazla risk taşıyan bireylere yoğunlaşmak hedeflenmektedir. Bu kapsamda intihara ilişkin risk faktörlerini ortadan kaldırmak, bireysel ve grup çalışmaları yapmak ve aile desteğini arttırmak amaçlanmaktadır.

Üçüncül düzey önleme ve müdahalede, gerçekleşen bir intihardan sonra geride kalan insanlara verilen krize müdahaleyi kapsamaktadır. İntiharın gerçekleşmesi hem aile fertleri için hem de diğer insanlar için travmatik bir durumdur. Özellikle okul ortamlarında daha büyük problemler oluşturmaktadır. Özellikle olayın gerçekleşmesinden sonra ilk 24 saatte krize müdahale çalışmalarının başlatılması önemli görülmektedir.

Bilişsel Davranışçı Yaklaşım

Bilişsel davranışçı yaklaşım Henriques, Beck ve Brown (2003) tarafından intihara müdahale amacıyla geliştirilen programdır. Bu kapsamda yapılan danışmada amaç danışanların intihara yönelmelerine sebep olan temel inançların düzenlenmesidir. Bunun yanında danışanın stres durumlarında etkili çözümler üretmesini sağlamaktır. Yaklaşımın temel amacı, oturumların devamlılığını sağlamak, umutsuzluk üzerine çalışmak, sosyal destek yollarını artırmak ve sağlık servisleriyle işbirliği yapmaktır. Bilişsel davranışçı yaklaşımın uygulandığı bir program ile intihar girişimlerinde tekrarlama süresinin 3 aydan 9 aya çıktığı saptanmıştır (Can & Sayıl, 2004).

Danışma programı genellikle 10 oturum şeklinde planlanır. Bilişsel davranışçı yaklaşımın doğası gereği danışman aktif ve yönlendirici bir rol üstlenerek danışanla işbirliği içerisinde algılar, yorumlar ve intiharla ilgili davranışlar üzerine çalışılır (Henriques, Beck, & Brown, 2003). Bu süreç içerisinde:

- Danışanın intihara yönelik duygu, düşünce, davranış gibi belirtileri kontrol edilir,
- Madde kullanımı takip edilir,
- Danışanın varsa diğer tedavi uygulamalarını takip etmek,
- Geçmiş oturumlar ile devam eden oturumlar arasında intihar düşüncesi anlamında bağlantı kurmak,
- Oturumları özetlemek
- Geribildirim vermek,
- Verilen ödevleri değerlendirmek.

Danışma oturumları üç aşama olarak planlanır. Bunlar; Müdahalede başlangıç aşaması, müdahalenin ilerleyen-orta aşaması ve müdahalenin son aşamasıdır.

Müdahalede başlangıç aşaması, 1-3. oturumlarda uygulanan aşamadır. Bu aşamanın amacı, intihar düşüncesinden kurtulma ile meşguliyet, intihar öyküsünü almak, risk faktörünü değerlendirmek, bilişsel kavramlaştırma yapmak, problemleri ve amaç oluşturmaktır. Ayrıca danışanın danışmaya gelmesini engelleyecek faktörleri tespit etmek ve bunlara yönelik nasıl bir planlama yapılacağını belirlemek gerekir (Eryılmaz, 2020). Söz konusu faktörler ekonomik yetersizlik, madde kullanımı, utanç ve depresyon gibi durumlar olabilir. Bu şekilde danışanın bilişsel modelle tanışması sağlanır.

Müdahalenin ilerleyen-orta aşaması, 4-7. oturumlarda uygulanan aşamadır. Bu aşamada bilişsel ve davranışsal yeniden düzenleme kullanılarak başa çıkma becerilerine odaklanılır. Danışman bu anlamda, danışanın işlevsel olmayan düşüncelerine odaklanır, umut oluşturulur, duygusal başa çıkma stratejileri geliştirilir, dürtüselliğin azaltılır, sosyal desteğin arttırılması sağlanır ve son olarak danışanın sağlık kuruluşlarında yardım alınması sağlanır.

Müdahalenin son aşaması, 8-10. oturumlarda uygulanan aşamadır. Bu aşama danışanın müdahale planını yıkmasını önlemek amaçlanmaktadır. Son aşamada danışanın olası intihar durumlarında nasıl önlemler alacağı üzerinde durulur, süreç konusunda neler hissettiği ve süreç içerisinde öğrendiği olumlu uygulamalar hakkında konuşulur.

Kaynakça

Alpaydın, H., Özdemir, Ş., & Zoroğlu Ünal, A. (2005). İntihar Girişiminde Bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7-46.

American Associatian of Suicidology . (1999). *Suicide in youth: what you can do about it available from American Associatian of Suicidology* . http://www.suicidology.org adresinden alındı

Can, S. S., & Sayıl, I. (2004). Yineleyici İntihar Girişimleri. *Kriz Dergisi*, 53-62.

Davis, J. M., & Brock, S. E. (2002). Suicide. J. Sandoval içinde, *Handbook of crisis counseling, intervention and* (s. 273-300). London: Mahwah, NJ: Erlbaum.

Eryılmaz, A. (2020). *Bireyle Psikolojik Danışmada Sık Karşılaşılan Psikolojik Sorunlara Müdahale ve Kendi Kendine Yardım Kitabı (5.baskı).* Ankara: Pegem Akademi.

Henriques, G., Beck, A. T., & Brown, G. K. (2003). Cognitive therapy for adolescent and young adult suicide attempters. *American Behavioral Scientist*, 1258-1268.

Korkut Owen, F. (2020). *Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma (6.baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Özcan Güzgün, D., Yılmaz, F. E., Mandan, S., Şayan, D., Toptaş, B., & Demiroğlu, E. (2019). Okulda İntihara Müdahale Kılavuzu. Ö. Erdur Baker, & T. Doğan içinde, *Kriz Danışmanlığı (3.baskı).* Ankara: Pegem Akademi.

Savi Çakar, F. (2020). Çocuk ve Ergenlerde İntihar ve Müdahale Süreci. F. Savi Çakar içinde, *Çocuk Ergen Ruh Sağlığı: Davranış Bozukluklrında Tanılama ve Tedavi Yaklaşımları.* Ankara: Pegem Akademi.

Sayıl, I. (2000). Ýntihar Davranýþý, Kriz ve Krize Müdahale. *Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi, 6*, 165-168.

Sayıl, I., & Devrimci Özgüven, H. (2002). Suicide and suicide attempts in Ankara in 1998: Results of the WHO/EURO multicentre study of suicidal behaviour. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*, 11-16.

Şevik, A. E., Özcan, H., & Uysal, E. (2012). Ýntihar Giriþimlerinin Ýncelenmesi: Risk Faktörleri ve Takip. *Klinik Psikiyatri*, 218-225.

TÜİK. (2018). *Türkiye İstatistik Kurumu*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-Istatistikleri-2018-30701 adresinden alındı

WHO. (2014). *Preventing Suicide: A global imperative.*
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/131056/9789241564779-ger.pdf adresinden alındı

CRISIS-RELATED STRESS IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Vedat Bakır
Kütahya Dumlupınar University
ORCID Code: 0000-0001-5458-5110

ABSTRACT

It can be said that the only certainty in terms of management in schools is that there is no definite structure (Liou, 2014). Schools are often characterized as institutions with complex administrative tasks, uncertainty and unpredictability. For this reason, even a minor event in the school environment can cause a disorder in the institution. Administrators, teachers and psychological counselors in schools always work under stress due to their duties. Crisis situations in school environments can cause more pressure on school personnel. The crisis that can be experienced in schools creates high stress as there are situations waiting for an urgent solution in terms of affecting a student, class and the whole school; therefore, it requires correct and fast decision making. The reactions of school personnel in crisis situations also directly affect students. For this reason, it is important for administrators, teachers and psychological counselors to be aware of their feelings and thoughts and to take the right steps. However, in the end, it creates more tension in people who are the decision makers of crisis situations. In addition, while high-level stress negatively affects the individual psychologically, physiologically and behaviorally, normal-level stress is more effective in solving problems. In other words, while stress at a normal level guides teachers; High levels of stress negatively affect both teachers' personal lives and students. When the perception and attention of people who are in the position of decision-makers are damaged, they cannot make healthy decisions and cannot produce different solution alternatives. In this sense, a training program can be applied in schools in order to define the decision-making skills in crisis situations and to use these skills correctly. Especially due to the geopolitical position of our country, we are constantly faced with internal and external threats. For this reason, there is always a great possibility of non-natural disasters as well as natural disasters such as earthquakes (Akbaba Altun, 2020). It is important to be prepared for and cope with disasters along with the practices to be carried out to prevent disasters. In this sense, it should not be forgotten that the information provided by schools is the most effective power (Akpınar & Köksalan, 2003).

OKUL ORTAMINDA KRİZLER

Vedat Bakır
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
ORCID Code: 0000-0001-5458-5110

Okullarda yönetim anlamında tek kesinliğin hiçbir kesin yapının olmadığı söylenebilir (Liou, 2014). Okullar genellikle karmaşık idari işlerin, belirsizliğin ve öngörememenin olduğu kurumlar olarak karakterize edilmiştir. Bu nedenle okul ortamında küçük görülen bir olay bile kurum içerisinde bir bozukluğa sebep olabilmektedir. Bu kapsamda öncelikle okullarda krizin oluşturduğu stres ve kriz durumunda karar verme konularına değinilecektir.

Okul Ortamında Krize Bağlı Stres

Okullarda idareciler, öğretmenler ve psikolojik danışmanlar görevleri itibariyle her zaman stres altında çalışmaktadırlar. Okul ortamlarında yaşanan kriz durumları okul personeli üzerinde daha fazla baskıya neden olabilmektedir. Okullarda yaşanabilecek kriz bir öğrenciyi, sınıfı ve tüm okulu etkilemesi yönünden acil çözüm bekleyen durumlar olduğu için yüksek stres oluşturmakta; bu nedenle doğru ve hızlı karar vermeyi gerektirmektedir. Okul personelinin kriz durumlarında verdikleri tepkiler öğrencileri de doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple idareci, öğretmenler ve psikolojik danışmanların duygu ve düşüncelerinin farkında olması ve doğru adımlar atmaları bu açıdan önem kazanmaktadır. Ancak

sonuçta kriz durumlarının karar vericiler durumunda olan insanlarda daha fazla gerilim oluşturmaktadır. Ayrıca yüksek düzeyde olan stres bireyi psikolojik, fizyolojik ve davranışsal olarak olumsuz etkilemekteyken normal düzeydeki stres ise sorunları çözmede daha etkili olmaktadır. Yani normal düzeyde olan stres öğretmenlere yol gösterirken; yüksek düzeyde stres hem öğretmenlerin kişisel yaşamını hem de öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Karar verici konumunda olan insanların algı ve dikkatleri zarar gördüğünde sağlıklı karar alamazlar ve farklı çözüm alternatifleri üretemezler.

Kriz Durumunda Karar Verme

İnsanların stres düzeyleri arttıkça bilişsel performansları düşmektedir (Gökalp & Ulu Yalçınkaya, 2020). Bilişsel performansın düşmesiyle beraber insanlar aceleci erken tepkiler vermekte, karar verme ve problem çözmede hatalar yapabilmektedir. Bu anlamda okullarda kriz durumlarında karar verme becerilerinin tanımlanacağı ve bu becerilerin doğru kullanılması amacıyla eğitim programı uygulanabilir. Çalışmaların ön plana çıkardığı beceriler şu şekildedir:

- Durum farkındalığına sahip olma ve durumlarla şemalar arasında bağlantı kurabilme,
- Durumların birbiri arasındaki farkı ayırt etme,
- Kriz durumlarının tipik özelliklerine hâkim olmak,
- Geçmişte meydana gelen durumları analiz ederek gelecekte oluşabilecek durumları değerlendirmek ve mevcut krizlere açıklamalar getirebilmek,
- Olaylara uyumlu davranışlar göstermek ve uyum sağlamak.

Okul ortamlarında eğitim ve öğretim faaliyetlerini engelleyen ve işlevsiz hale getiren her durum kriz olarak ifade edilebilir (Ocak, 2006). Okullarda meydana gelecek her türlü kriz önce eğitim sistemini bozacak, sonrasında kuruma ve çevresine zarar verecektir. Böylelikle kurumdan hizmet alan bireyleri de olumsuz yönde etkileyecektir. Aynı zamanda ülkemiz içinde meydana gelebilecek bir kriz durumu da yine eğitim kurumlarını etkileyecektir. Örneğin meydana gelen herhangi bir deprem olumsuz sonuçları itibariyle okulları da etkileyecektir. Aynı şekilde 2005 yılındaki Katrina kasırgası veya 2004 yılında İstanbul ilimizde meydana gelen sel felaketi okulların fiziki yapılarını etkilemekle birlikte öğrencileri de psikolojik olarak etkilemiştir.

Okullarda meydana gelen kriz durumları birçok nedene bağlı olabilmesine karşın aşağıda önemli görülenler yazılmıştır:

- Deprem, sel, yangın, çığ, hortum gibi doğal afetler,
- Trafik kazaları ve okul servisi kazaları,
- Okul personeli, öğretmen ve öğrenci ölümü,
- Bomba patlamaları ve ateşli silah yaralanmaları,
- Terör girişimleri,
- Covid-19 gibi bulaşıcı hastalıklar,
- Okulda meydana gelebilecek şiddet,
- Okul içindeki şüpheli durumlar,
- Kimyasal maddeler,
- Okuldaki birinin intiharı.

Yukarıdaki her bir kriz durumu okulu derinden etkileyecek ve eğitim süreçlerini sekteye uğratabilecek niteliktedir. Okulda meydana gelecek krizler okul, öğrenci ve çevreye zarar vermekle birlikte gereken önlemler alınmadığı takdirde felaket boyutuna ulaşacaktır.

Okul ortamında krize müdahale çalışmalarının kendine özgü özelikleri vardır. Bu özellikler genel olmakla birlikte okulun yapısı, öğrenci profili, fiziksel ortamı ve çevre özellikleri bakımından özel de olabilmektedir. Bu çalışmalar oluşturulurken diğer eğitim kurumlarının deneyimlerinden faydalanmakta yararlı olmaktadır. Ancak aynı çalışmanın tüm okullar için uygun olmayacağı göz önünde bulundurularak okulun kendine has özellikleri dikkate alınarak farklı değişkenleri içerisinde barındırmalıdır (Kurşuncu, 2019). Okullar dört anlamda krize hazırlıklı olmalıdırlar:

- Kapsamlı bir müdahale programına sahip olmaları gerekmektedir,
- Okul personelinin becerileri devamlı olarak geliştirilmeli,
- Sık sık müdahale uygulamaları (tatbikatları) yapılmalı,
- Programların (planların) değerlendirmesi ve güncellemesi yapılmalıdır (Brymer, ve diğerleri, 2006).

Okul Temelli Krize Müdahale

Okul temelli krize müdahale çalışmaları üç düzeyde ele alınabilir. Bunlar okulun yapısı, yerel toplum ve ulusal düzeydeki programlar ile eş güdümlü olmalıdır. Bu müdahaleler şu şekildedir:

- Birincil düzey önlemler olarak; acil müdahale planları ve eğitim, tatbikatlar, ekibin oluşturulması, tıbbi, güvenlik ve iletişim çalışmalarına yönelik yapılan hazırlıklar,
- İkincil düzey önlemler olarak; ortaya çıkan kriz durumunun etkilerini azaltmak amacıyla yapılan çalışmalardır. Bunlar arasında öğrencilerin tahliye edilmeleri, ailelerin haberdar edilmeleri ve acil çalışmaların başlatılması sayılabilir.
- Üçüncül düzey önlemler olarak; kriz durumu bittikten sonra gerekli bilgilendirilmelerin yapılması, danışmanlık hizmetlerinin verilmesi ve destek gruplarının oluşturulmasıdır.

Belirtilen üç düzeyde müdahale için okul düzeyinde, ilçe düzeyinde ve bölge düzeyinde krize müdahale ekipleri oluşturulmalıdır. Okul düzeyinde idareci, öğretmen, okul hemşiresi, varsa sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman, destek personeli ve güvenlik personelinden oluşturulabilir. İlçe düzeyinde ise daha çok okul sistemine destek ve danışmanlık sunan birimlerden oluşturulabilir. Bunlar; milli eğitim, emniyet, ruh sağlığı uzmanları, sosyal hizmet uzmanları ve sağlık personelinden oluşmaktadır. Bölge düzeyinde oluşturulacak ekip krize müdahale planlarının gözden geçirilmesi, protokollerin oluşturulması ve politikaların geliştirilmesi konusunda destek sağlar. Disiplinler arası bir çalışma yürütülerek akademisyenler, emniyet mensupları, yöneticiler, ruh sağlığı uzmanları ve sağlık uzmanları işbirliği yapabilir.

Kriz Yönetim Ekibi

Kriz yönetimi uzun ve sistematik bir süreç olduğundan dolayı yalnız bir kişi ile yapılamaz. Bu nedenle ilk yapılacak iş bir ekip oluşturmaktır. Bu kapsamda oluşturulan ekip sadece kriz esnasında değil; kriz çıkmadan öncede gerekli kararları almada yetkilendirilir. Ekibin üye sayısı okulun büyüklüğü ile orantılı olmasına karşın genelde dört kişiden az sekiz kişiden ise fazla olmamalıdır (Knox & Roberts, 2005). Ekip; ekip lideri, ekip lider yardımcısı, medya koordinatörü, ekip iletişim sorumlusu, kurum içi iletişim koordinatörü, kalabalık yönetim koordinatörü ve değerlendirici şeklinde bir görev dağılımına sahip olmalıdır. Kriz ekibinin birincil işlevi önleyici hizmetler sunmaktır. Bu kapsamda aşağıdaki rollere dikkat edilmelidir:

- Gerçekleşebilecek kriz durumlarını çok yönlü olarak öngörebilmek,
- Çeşitli stratejiler ve prosedürler geliştirmek,
- Oluşturulan politikaları uygulamak ve test etmek,
- Kriz esnasında yönlendirme telkinlerinde bulunmak olarak ifade edilebilir.

Ekip oluşturmanın önemini ifade etmekle birlikte oluşturulan ekipte dikkat edilmesi gereken noktaları da belirtmek gerekmektedir. Çünkü ekip oluşum süreci de önem arz etmektedir. Bu kapsamda;

- Birbirleri ile uyum içinde çalışabilecek kişiler ekibe dâhil edilmelidir,
- Görev dağılımları açık ve net olmalıdır,
- Lider gerekli özellikleri taşımalı ve olası durumlar için ikinci bir lider de belirlenmelidir,
- Ekip içerisinde farklı çevrelerden kişilerde olmalıdır,
- Gönüllülük esas olmalıdır,
- Her üyeye yapabileceği görevler verilmelidir.

Okulda Kriz Planlaması

Okulların kriz durumuna hazırlıklı olmaları amacıyla yapılması gereken ilk hazırlık kriz planlamasının hazırlanmasıdır. Planlama kapsamında aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

- Planlama yapılırken öncelikle kriz ekibinde kimlerin eğitileceği ve uygun eğitim yöntemi belirlenmelidir.
- Öğrencilerin fiziksel ve psikolojik ihtiyaç durumları göz önüne alınarak ekip üyelerinin seçimine özen gösterilmelidir.
- Hazırlanan planda üyelerin görevleri açık ve net bir biçimde belirtilerek tereddütlere mahal verilmemelidir.
- Okullarda kriz meydana gelme ihtimali yerine krize ne kadar hazır olunduğu üzerinde durulmalıdır.
- Kriz planının uygulanmasında sorumlu bir ekip lideri olmalıdır.
- Profesyonel anlamda her aşamada destek alınmalıdır.
- Plan hazırlanırken okulun kendine has olan özellikleri dikkate alınarak gerçekçi planlar hazırlanmalıdır. Okulun ihtiyaçları, güçlü ve zayıf yönleri dikkate alınmalıdır.
- Okul dışında uzmanların, emniyet güçlerinin ve bölge kriz ekibi ile koordinasyon sağlanmalıdır.
- Özellikle ekip üyeleri seçilirken psikolojik ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla okul psikolojik danışmanları da dâhil edilmelidir.

Okullarda Acil Kriz Yönetim Aşamaları

Önleme aşamasında, okulun güvenliği, binanın fiziksel sağlamlığı ve emniyet tedbirleri göz önünde bulundurulur. Okulun kültürel yapısı ve okul iklimi ele alınır. Bunun yanı sıra ruh sağlığı konularında değerlendirme yapılır.

Hazırlık aşamasında, olası kriz durumunda hızlı, koordineli ve etkili müdahale bulunmak amacıyla belirli aşamalar takip edilir. Bunlar; toplumsal düzeydeki kuruluşlarla eş güdümlü çalışılması, acil durum prosedürlerinin ve planların düzenli olarak gözden geçirilmesi, kriz yönetim merkezinin belirlenmesi, okul personeline eğitimler verilmesi ve personel listelerinin güncel tutulması olarak ifade edilebilir.

Müdahale aşamasında, oluşturulan acil durum prosedürleri ve planları uygulanmaya başlanır. Bu aşamada kriz durumunun sonlandırılması ve baş etme temel amaç olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda giderek artacak etkilerini azaltmak ve ortadan kaldırmak hedeflenmektedir.

Sağaltım aşamasında, eğitim-öğretim faaliyetlerinin ve okul ortamının kriz durumundan önceki haline gelmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin, ebeveynlerin ve okul personelinin başa çıkma stratejileri bakımından desteklenmesi gerekmektedir (Kurşuncu, 2019). Ayrıca bu aşama kriz durumu etkilerinin değerlendirildiği, gerekli müdahalelerin yapıldığı, psikolojik anlamda yapılan ilk yardım akut bir müdahale olup bu müdahale uzun soluklu bir süreçtir. Psikolojik ilk yardım sekiz adımda yapılabilir:

- Şefkatli, yardımsever ve rahatsızlık vermeyecek şekilde temas kurmak,
- Fiziksel ve duygusal anlamda rahatlığın sağlanarak güvenliğin sağlanması,
- Okul personeli ve öğrencilerin duygusal olarak uyum sağlamalarının desteklenmesi,
- Kaygıları ve ihtiyaçları belirleyerek ek bilgileri toplamak,
- Okul personeli ve öğrencilerin acil ihtiyaçlarına yönelik destekte bulunmak,
- Aile, arkadaş ve toplumsal destek birimleri gibi sosyal destek kaynaklarıyla işbirliği yapmak,
- Stres tepkileri ve stresle başa çıkma stratejilerine yönelik bilgi vermek,
- Okul personeli ve öğrenciler için gerekli görülen hizmetlerin hemen ya da daha sonra sağlanması için bağlantılar kurulmalıdır (Brymer, ve diğerleri, 2006).

Ebeveynler

Kriz durumuna maruz kalan çocuklar aile, arkadaş, çevre ve okullarından aldıkları destek sayesinde başa çıkma davranışlarını gösterebilmektedir. Çocukların davranışsal ve duygusal tepkileri; davranışta gerileme, korku ve kaygılarda artış, akademik başarısızlık, dikkat eksikliği, saldırganlığın artışı, depresif duyguların artışı ve inkâr etme şeklinde olabilmektedir (Kurşuncu, 2019).

Çocuklara kriz durumunda verilecek duygusal desteğin en önemlisi ailenin vereceği destektir. Anne babaların çocuklarını yüreklendirmesi, endişelerini azaltmaları ve destek olmaları beklenmektedir. Ancak kriz durumlarında aileler de bazı güçlükler yaşamaktadır. Bu güçlükler; çocuklarını koruyamadıkları için suçluluk duygusu ve duygu durumlarını kontrol edemedikleri için aşırı derecede kaygı ve endişeye kapılarak çocuğa yanlış rol model olma şeklinde ifade edilebilir. Bu nedenle ailelerin aşağıdaki noktalara duyarlı olmaları gerekmektedir:

- Kriz durumunun sona ermesinden sonra aile günlük rutinlerine dönmeye çalışmalıdır. Bunlar arasında yemek saati, uyku saati, oyun saati ve okuma saati gibi rutinler sayılabilir. Ayrıca tüm ailenin keyif alacağı etkinler de yapılabilir.
- Kriz durumu hiç şüphesiz her aile ferdini farklı şekilde etkilemektedir. Bu sebeple duygusal ve davranışsal tepkilerde farklı olmaktadır. Özellikle aile içinde yanlış anlaşılmaya mahal vermemek amacıyla bireysel farklılıklara dikkat çekilmelidir. Karşılıklı anlayış ve sabır

göstermeye dikkat edilmelidir. Aile içinde dinlemeye, konuşmaya, paylaşmaya ve sarılmaya özen gösterilmelidir.

- Aile üyelerinde ergenlik döneminde olan birey varsa olası çatışmaları önlemek amacıyla gerekli açıklamalar yapılmalıdır. Ebeveyn, koruyucu ve kısıtlayıcı davranışlarını gerekçelendirerek bu durumun geçici bir süre olduğunu hakkında bilgi vermelidir.

Yapılan müdahaleler çocukta sonuç vermiyorsa ve kriz durumları uzun süreli yoğun bir şekilde devam ediyorsa bir uzmandan yardım alınmalıdır. Aşağıda belirtilen durumlarda profesyonel yardım alınmalıdır:

- Kriz durumundan yeterli zaman sonra çocuğun akranları önceki yaşantılarına dönmesine rağmen çocuk halen kriz tepkilerini gösteriyorsa,
- Gelişim dönemi dikkate alındığında yaşıtlarına kıyasen aşırı duygusal tepkiler veriyorsa,
- Depresif davranışlar ve iletişim güçlükleri yaşıyorsa,
- Akademik başarısında bir düşüş varsa,
- Dikkattin düşmesi
- Alkol ve madde bağımlılığı söz konusu olduğunda,
- Kısa bir zaman içerisinde aşırı kilo kaybı veya kilo artışı varsa,
- İntihar durumlarıyla ilgili şüpheli davranışlar sergiliyorsa mutlaka bir uzman yardımının alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak ülkemiz jeopolitik konumu gereği sürekli olarak iç ve dış tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sebeple depremler gibi doğal afetlerin yanı sıra doğal olmayan afetlerin de her zaman büyük olasılığı vardır (Akbaba Altun, 2020). Afetleri önlemek için yapılacak uygulamalarla beraber afetlere karşı hazırlıklı olmak ve afetlerle baş etmekte önem taşımaktadır. Bu anlamda unutulmamalıdır ki okulların sağladığı bilgi en etkili olan güçtür (Akpınar & Köksalan, 2003).

Kaynakça

Akbaba Altun, S. (2020). Okullarda Kriz ve Afetlerle Başetmede Uyarlanabilir Liderlik. Ö. Erdur Baker içinde, *Kriz Danışmanlığı.* Ankara: Pegem Akademi.

Akpınar, B., & Köksalan, B. (2003). Olağanüstü Haller ve Okullar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 151-158.

Brymer, M., Layne, C., Jacobs, A., Pynoos, R., Ruzek, J., & Steinberg, A. (2006). *Psychological First Aid Field Operations Guide, 2nd Edition.* Los Angeles: Ulusal Çocuk Travmatik Stres Ağı ve Ulusal TSSB Merkezi.

Gökalp, G., & Ulu Yalçınkaya, A. (2020). Okullarda Kriz ve Karar Verme. Ö. Erdur Baker, & T. Doğan içinde, *Kriz Danışmanlığı.* Ankara: Pegem Akademi.

Knox, K. S., & Roberts, A. R. (2005). Crisis Intervention and Crisis Team Models in Schools. *Children & Schools*, 93-100.

Kurşuncu, M. (2019). Okullarda Krize Müdahalede Okullar ve Ebeveynler İle Çalışma. Ö. Erdur-Baker, & T. Doğan içinde, *Kriz Danışmanlığı.* Pegem Akademi: Ankara.

Liou, Y.-H. (2014). School Crisis Management: A Model of Dynamic Responsiveness to Crisis Life Cycle. *Educational Administration Quarterly*, 247-289.

Ocak, Y. (2006). Ortaöğretim Okullarında Kriz Yönetimi (Edirne Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EFFECT OF EXTERNAL MAGNETIC FIELD ON THE EVOLUTION OF A TEST SCALAR FIELD IN THE NEAR-HORIZON GEOMETRY OF THE BTZ BLACK HOLE

Abdullah Guvendi[1]*
*[1]*Kutahya Health Sciences University, Department of Medical Imaging Techniques, Kutahya, Turkey.*
ORCID Code: 0000-0003-0564-9899

ABSTRACT

We consider a test scalar field under the influence of external magnetic field in the near-horizon geometry of the BTZ black hole and analyse the effect of the magnetic field on the evolution of such a test field through solving the corresponding Klein-Gordon equation. We obtain an exact solution of the corresponding equation in terms of Whittaker function and accordingly arrive at a frequency spectrum. This frequency spectrum depends explicitly on the strength of the external magnetic field besides to the parameters of the geometric background. This fact allows us to analyse the effect of external magnetic field on the decay times for the considered test field and we discuss the effect of external magnetic field on the evolution of the test field. Our results imply that the presence of external magnetic field in the near horizon of the BTZ black hole may effect the time to be reached the thermal equilibrium of the BTZ black hole.

.

Keywords: Near-horizon geometry; Magnetic field; BTZ black hole.

1-Introduction

After seminal papers of Deser, Jackiw, 't Hoof [1-3] and Witten [4,5], the common idea about the general relativity in three dimensions has changed. One of the famous studies about the general relativity in 2+1 dimensions is to the obtaining of solution of the Einstein field equations in asymtotically anti-de Sitter spacetime [6]. This solution has provided a black hole geometric background called as Banados-Teitelboim-Zanelli (BTZ) black hole [7-9]. As similar to its 3+1 dimensional counterpart, the BTZ black hole is characterized through angular momentum, mass and electrical charge and it has an event and an inner horizon (in the rotating case) [6-9]. However, the BTZ black hole differs from the Kerr and Schwarschild black holes due to the fact that it is not asymptotically flat and has no curvature singularity at the origin [6,7]. In the mathematical framework, the studies about the BTZ black hole includes relatively simplicity and because of this fact such studies have gained great interest by many authors [10-17]. It is also worth to underline that the BTZ black hole has played an important role in many developments in the string theory [18-20]. The black holes are introduced by generic solutions of the standard Einstein equations. However, today we know that these objects are not just mathematical objects. Hawking has shown to us that the black holes are thermal objects and they may emit thermal radiation from their horizon [21]. After these properties of the black holes have been introduced, these objects have become to be regarded as an excellent laboratory in order to test the theories of the gravity. Through applying the techniques of Quantum Field Theory in curved spaces, one of the useful ways testing the theories of the gravity is to determining of characteristic oscillation modes of the geometric background of the black holes [22-25]. Such studies have shown us that the geometric background of the black holes can be perturbed by test scalar and vector fields [22-25]. Characteristic oscillations of the black hole geometric backgrounds are described through Quasinormal modes [8] obtained by analitic, semi-analitic and numerical solutions of relativistic wave equations for the corresponding spacetime backgrounds. The Quasinormal modes depend on the parameters of the black hole and carry information about their characteristic features [6,8]. Also, one of the interesting results of Kerr/Ads correspondence is that near-horizon geometry of the black holes encode crucial information about the characteristic properties of the black holes [9,26]. This may mean that it is possible to determine characteristic properties of the black holes through solving the relativistic wave equations for the near-horizon geometry of the black holes.

On the other hand, even though we do not know the origin of magnetic field in the universe, today we know that the magnetic fields exist at almost each point in the universe and these fields are responsible

for several interesting phenomena. Hence, determining the effects of external magnetic fields on the quantum mechanical systems are very important for many areas of the modern physics [27,28]. Therefore, studying the evolution of test fields exposed external magnetic field in the near horizon geometry of black holes can provide important info (see also [29]). Such a study can be performed by solving the corresponding form of relativistic wave equations such as the Klein-Gordon equation, Dirac equation, DKP equation. In this manuscript, we will study the evolution of a test scalar field (massive and charged) under the effect of external magnetic field in the near-horizon geometry of the BTZ black hole by solving the corresponding Klein-Gordon equation. The Klein-Gordon equation is used to determine the dynamics of scalar (spinless) particles at high energy phenomena and many different applications of this Lorentz-invariant equation can be found in the refs. [30-34]. In the current literature, we could not find any study based on the evolution of a charged test scalar fields exposed an external magnetic field in the near-horizon geometry of the black holes. We hope that this manuscript can contribute to fill this gap in the literature.

This manuscript is organized as follows. In section 2 we will write the generalized Klein-Gordon equation and will obtain a 2nd order wave equation for a spinless particle (charged and massive) under the influence of an external uniform magnetic field in the near-horizon geometry of the BTZ black hole. In section 3 we will solve the obtained wave equation and will arrive at a frequncy spectrum in closed-form. Afterwards, in section 4, we will give a summary and discuss the results. We declare that we will use the units $\hbar = c = 1$ in this manuscript.

2-Generalized Klein-Gordon equation

In this part of the manuscript, we introduce the generalized Klein-Gordon (KG) equation and obtain the corresponding form of this euation for a test scalar field under the effect of an external uniform magnetic field in the near-horizon geometry of the BTZ black hole. For a massive and electrically charged KG particle this equation can be written as the following [30]

$$\left\{\frac{1}{\sqrt{|-g|}}\mathcal{D}_\zeta\left(\sqrt{|-g|}\,g^{\zeta\lambda}\mathcal{D}_\lambda\right)-\mu^2\right\}\Psi(x)=0\,,\quad \mathcal{D}_\zeta=\partial_\zeta+ieA_\zeta,\qquad \zeta,\lambda=0,1,2. \tag{1}$$

In eq. (1), $g=\det(g_{\zeta\lambda})$, $g^{\zeta\lambda}$ is the contravariant metric tensor, e is the electrical charge of the field Ψ with mass of μ and A_ζ is the electromagnetic potential. Also, in this equation, the indexes ζ,λ correspond to the coordinates of the curved space. Near-horizon geometry of the BTZ black hole has been introduced by Coricci in ref. [35] and the metric describing to this geometric background can be written as the following [35]

$$ds^2\approx\frac{\eta^2\rho^2}{l^2}dt^2-d\rho^2-\eta^2l^2d\phi^2 \tag{2}$$

for which $\sqrt{|-g|}=\eta^2\rho$. In eq. (2), the spacetime parameters η and l relate with the mass of BTZ black hole and cosmological constant, respectively [35]. From eq. (2) we can easily write the covariant metric tensor ($g_{\zeta\lambda}$) and accordingly its inverse as follows

$$g_{\zeta\lambda}=diag\left(\frac{\eta^2\rho^2}{l^2},-1,-\eta^2l^2\right),\qquad g^{\zeta\lambda}=\ diag\left(\frac{l^2}{\eta^2\rho^2},-1,-\frac{1}{\eta^2l^2}\right). \tag{3}$$

It is known also that the external uniform magnetic field can be introduced through angular component of the electromagnetic vector potential, $A_\phi=\frac{B_0\rho}{2}$ [29]. According to the metric in eq. (2), we can factorize the scalar field $\Psi(x)$ as $\Psi(x)=e^{-i\omega t}e^{im\phi}\,\psi(\rho)$, in which ω and m represent to the total

energy and orbital quantum number of the KG particle. For the system in question, one can obtain the follwing 2nd order wave equation

$$\partial_\rho^2\psi(\rho)+\frac{1}{\rho}\partial_\rho\psi(\rho)+\left(\mu^2-\frac{B^2}{4\eta^2}+\frac{\omega^2l^2}{\eta^2\rho^2}-\frac{m^2}{\eta^2\rho^2}-\frac{mB}{\eta^2\rho}\right)\psi(\rho)=0,\quad B=eB_0. \tag{4}$$

3-Exact frequency spectrtum

In this part of the manuscript, we solve the eq. (4) and obtain a non-perturbative spectrum of frequency for the test scalar field (massive and charged) under the influence of an external uniform magnetic field in the near-horizon geometry of the BTZ black hole. As is usual, we can consider to change the variable, as $r=\frac{\sqrt{B^2-4\eta^2\mu^2}}{\eta}\rho$. In terms of the dimensionless variable r, and for an ansatz function $\psi(r)=\frac{1}{\sqrt{r}}\chi(r)$, the eq. (6) can be reduced into the following form

$$\partial_r^2\chi(r)+\left(-\frac{1}{4}+\frac{\alpha}{r}+\frac{\frac{1}{4}-\beta^2}{r^2}\right)\chi(r)=0,\quad \alpha=-\frac{mB}{\eta\sqrt{B^2-4\eta^2\mu^2}},\ \beta=\frac{i}{\eta}\sqrt{\omega^2l^2-m^2}\ . \tag{5}$$

This is the well-known Whittaker differential equation [36] and its solution function is expressed in terms of the Whittaker function W, as $\chi(r)=NW_{\alpha,\beta}(r)$, in which N is an arbitrary constant (normalization constant). The condition for $W_{\alpha,\beta}(r)$ function to be polynomial is $\frac{1}{2}+\beta-\alpha=-n$, in which n is the overtone number [36], and this condition leads to a frequency spectrum for the system in question

$$\omega=-\frac{i}{l}\sqrt{\left[n^*\eta+\frac{mB}{\sqrt{B^2-4\eta^2\mu^2}}\right]^2-m^2}\ ,\ n^*=n+\frac{1}{2},\ n=0,1,2,3,..,\ m=0,\pm1,\pm2.... \tag{6}$$

This frequency spectrum provides to obtain a decay time (τ) expression for the damped oscillations of the considered test field, due to the fact that $\Psi(x)\propto e^{-i\omega t}$. This decay time expression is given as follows (ω_I is the imaginary part of the frequency spectrum)

$$\tau=\frac{1}{|\omega_I|} \tag{7}$$

One can see that the decay time for the damped oscillations of the considered system depends explicitly on the strength ($\propto B_0$) of the external magnetic field besides to the parameters η and l of the geometric background. According to the Ads/CFT correspondence, these modes relate with the relaxation time of the perturbed geometric background under perturbation fields [8]. Near-horizon geometry of the black holes encodes the parameters of the black holes such as the mass, angular momentum and charge and thus the near-horizon geometries can provide important info about the characteristic properties of the black holes. Our results show that the near-horizon geometry of the BTZ black hole is stable under a test scalar field (charged and massive) exposed an external magnetic field. Therefore, the result in eq. (6) imply also that it may be possible the time to be reached thermal equilibrium of the BTZ black hole can be altered by the strength of the external magnetic field. The eq. (6) can be clarified as follows

$$\omega=-i\frac{\eta}{2l} \tag{8}$$

when $B_0 = 0$ for the considered test field in ground state ($n = 0, m = 0$) without loss of generality. It can verified that the result in eq. (8) agrees well with the previously announced result in the ref. [35].

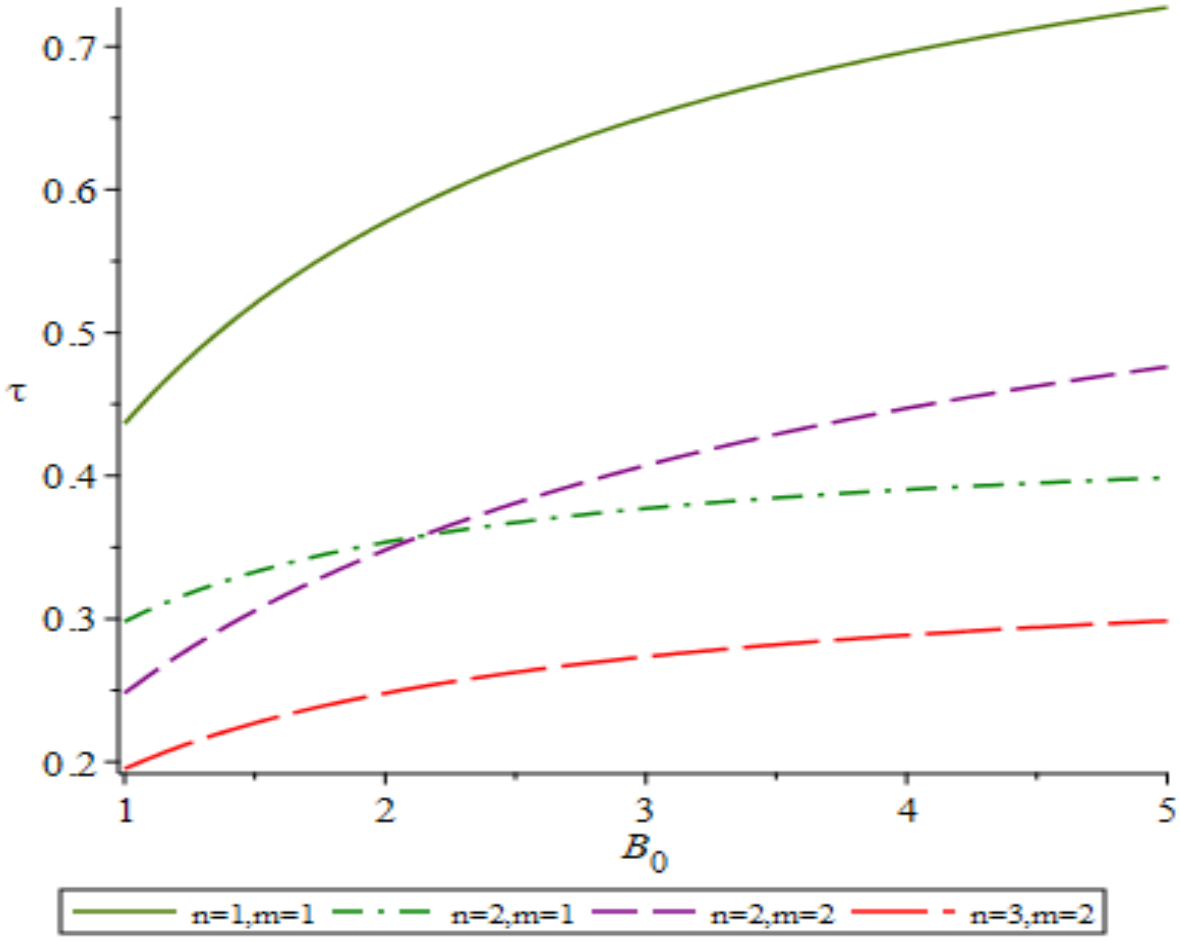

Figure. 1 The effect of external magnetic field on the decay time for the modes of the test field in question. Here, $\eta = l = 1, \mu = 0.001$.

4-Summary and discussions

In this contribution, we have studied the evolution of test scalar field (massive and charged) under the influence of an external magnetic field in the near-horizon geometry of the Banados-Teitelboim-Zanelli (BTZ) black hole. In order to acquire this, we have solved the corresponding Klein-Gordon equation and accordingly we have arrived at an exact frequency spectrum. This frequency spectrum is given in eq. (6) and it depends on the strength of the external magnetic field besides to the parameters of the geometric background. The obtained frequency spectrum is in purely imaginary form and this fact means that these modes cannot exist in all times and they decay exponentially in time. Our results can be simplified without loss of generality if we consider the absence of external magnetic field. For this case, the non-perturbative frequency spectrum in eq. (6) can be reduced into the result given in eq. (8). This result agrees well with the result in the ref. [36] and this fact allows to analyse the effect of external magnetic field on the decay time of the damped modes for the test scalar field under scrutiny. The effect of the external magnetic field on the decay time of the considered test field can be seen in Figure. 1. This figure shows that the decay time of the modes become longer as the strength of the external

magnetic field increases. We should underline also that the test field in ground state does not feel the effect of external magnetic field (see eq. (8)). Our results have shown that the excited states of the considered test scalar field decay faster that the ground state mode. According to the Ads/CFT correspondence, the imaginary part in the eq. (6) are related with time to be reached thermal equilibrium (see ref. [8]) of the black hole. By based on this fact, we think that our results imply the presence of external magnetic field may effect the time to be reached thermal equilibrium of the BTZ black hole perturbed by a charged test scalar field (massive).

References

[1]- Deser, S., Jackiw, R., Hooft, G., Ann. Phys., 152, (1984) 220-235
[2]- Deser, S., Jackiw, R., Commun. Math. Phys., 118, (1988) 495-509
[3]- 't Hooft, G., Commun. Math. Phys., 117, (1988) 685-700
[4]- Witten, E., Nuc. Phys. B, 311, (1988) 46-78
[5]- Witten, E., Nuc. Phys. B, 323, (1989) 113-140
[6]- Carlip, S., Classical Quant. Grav., 12, (1995) 2853
[7]- Banados, M.. Teitelboim, C., Zanelli, J., Phys. Rev. Lett., 69, (1992) 1849
[8]- Konoplya, RA., Zhidenko, A., Rev. Mod. Phys., 83, (2011) 793
[9]- Cvetkovic, B., Simic, D., Phys. Rev. D, 99, (2019) 024032
[10]- Rincon, A., Koch, B., Eur. Phys. J. C, 78, (2018) 1-10
[11]- Xu, Z. M., Wu, B., Yang, W. L., Eur. Phys. J. C, 80, (2020) 1-10
[12]- Gecim, G., Sucu, Y., Gen. Relativ. Gravit., 50, (2018) 1-15
[13]- Canate, P., Magos, D., Breton, N., Phys. Rev. D, 101, (2020) 064010
[14]- Panotopoulos, G., Rincon, A., Phys. Lett. B, 772, (2017) 523-528
[15]- Tekincay, C., Dernek, M., Sucu, Y., Eur. Phys. J. Plus, 136, (2021) 1-13
[16]- Panotopoulos, G., Gen. Relat. Gravit., 50, (2018) 1-13
[17]- Fathi, M., Lepe, S., Villanueva, J. R., Eur. Phys. J. C, 81, (2021) 1-9
[18]- Sfetsos, K., Skenderis, K., Nuc. Phys. B, 517, (1998) 179-204
[19]- Strominger, A., J. High Energy Phys., 1998, (1998) 009
[20]- Birmingham, D., Sachs, I., Sen, S., Int. J. Mod. Phys. D, 10, (2001) 833-857
[21]- Hawking, S. W., Particle creation by black holes, World Sci. 167-188 (1975)
[22]- Regge, T., Wheeler, J. A., Phys. Rev., 108, (1957) 1063
[23]- Zerilli, F. J., Phys. Rev. Lett., 24, (1970) 737
[24]- Zerilli, F. J., Phys. Rev. D, 9, (1974) 860
[25]- Chandrasekhar, S., The Mathematical Theory of Black Holes. Clarendon, 646 (Oxford, 1985)
[26]- Guica, M., Hartman, T., Song, W., Strominger, A., Phys. Rev. D, 80, (2009) 124008
[27]- Guvendi, A., Eur. Phys. J. C, 81, (2021) 1-7
[28]- Guvendi, A., Dogan, S. G., Few-Body Sys., 62, (2021) 1-8
[29]- Dogan, S. G., Sucu, Y., Phys. Lett. B, 797, (2019) 134839
[30]- Santos, L. C. N., Barros, C. C., Eur. Phys. J. C, 78, (2018) 1-8
[31]- Horowitz, G. T., Hubeny, V. E., Phys. Rev. D, 62, (2000) 024027
[32]- Konoplya, R. A., Zhidenko, A. V., Phys. Rev. D, 73, (2006) 124040
[33]- Konoplya, R. A., Phys. Rev. D, 66, (2002) 084007
[34]- Detweiler, S., Phys. Rev. D, 22, (1980) 2323
[35]- Corichi, A., Gomberoff, A., On a spacetime duality in 2+1 dimensions. Class. Quant. Grav. **16**, 3579 (1999)
[36]- Arfken, G. B., Weber, F. E., Harris, F. E., Mathematical Methods for Physicists, Seventh Edition: A Comrehensive Guide, 1206 (Academic Press, Cambridge, 2012)

EFFECT OF METAL LOADING ON THE PHYSICOCHEMICAL PROPERTIES OF PALLADIUM OXIDE ACTIVATED SBA-15 TYPE MESOPOROUS MATERIALS

Yesim Gucbilmez[1*], Ibrahim Calıs[2]

*[*1]ESTU, Faculty of Engineering, Department of Chemical Engineering, Eskisehir, 26555, Turkey.*
[2]Bartın University, Central Research Laboratory, Bartın, 74100, Turkey.
*[*1]ORCID Code: 0000-0003-1430-6484*
[2]ORCID Code: 0000-0001-6016-980X

ABSTRACT

Direct Hydrothermal Synthesis Method (DHS) was used to synthesize PdO-SBA-15 type catalysts with different Pd/Si molar ratios. The as-synthesized catalysts were characterized by the XRD, N_2 physisorption, SEM, CO sorption and TPR analyses. It was seen that PdO crystals were formed on the outside surfaces of all catalysts under strong acidic conditions. The catalysts were found to have high BET surface areas (>763 m^2/g) and high pore volumes (>0.97 cm^3/g) with significant micropore formation. BET surface areas, total pore volumes and average BJH desorption pore diameters in general had a decreasing trend with increasing palladium loading. The optimum Pd/Si ratio was found as 0.02 at which the catalyst had the highest value of BET surface area, mesoporous surface area, average BJH desorption pore diameter, total pore volume compared to the other catalysts.

Keywords: PdO-SBA-15, palladium, SBA-15, PdO, metal loading, direct hydrothermal synthesis

INTRODUCTION

Ethyl acetate is an important and valuable organic compound used as a diluent and solvent in paints, perfume, and food and beverage industries (Chilev and Simeonov, 2017; Wu, 2018). It can typically be produced by the Tishchenko reaction using aluminum triethoxide as the catalyst (Ogata and Kawasaki, 1969; March, 1992; Inui et al., 2001). The Tishchenko reaction can be carried out by two different routes, namely, the dehydrogenative route, which uses copper or palladium based catalysts and the oxidative route, which uses, PdO supported catalysts (Fullerton and Miller 2007, Pirgonde, 2011).

In this study, PdO activated SBA-15 type catalysts were prepared by the Direct Hydrothermal Synthesis Method (DHS) to be used in the one pot oxidative production of ethyl acetate and the effect of different metal loading ratios on the physicochemical properties of the catalysts were investigated. About two decades ago, Zhao et al. (1998a, 1998b) have announced the first synthesis of Santa Barbara mesoporous silica materials (SBA-15), which had well-ordered channel and cage structures using amphiphilic di- and triblock copolymers as the structure directing agents at or below the isoelectric point (pH $\leq$ 3) (Kim and Stucky, 2000). These materials have great advantages as catalyst supports and adsorbents for large molecules because of their large and tunable pore sizes in the range of 5−30 nm, high surface areas in the range of 600−1000 m^2/g, and large pore volumes up to 2.2 cm^3/g (Zhang et al., 2005) and their catalytic activities can be enhanced by incorporating active species such as amines, metals, metal oxides or complex molecules.

MATERIALS AND METHODS

The purely siliceous SBA-15 type catalyst was synthesized by using a modified version of the recipe given by Venezia et al. (2011) as follows: First of all, 4 grams of Pluronic® P123 (Aldrich) and 2,2 grams of HCl (Merck, 37%) were dissolved in distilled water at 35°C by continuous stirring for 16

hours. Then, 7,9 grams of TEOS (Fluka, ≥ 99,0%) was added to this solution dropwise by continuous stirring. The stirring was continued for 24 hours more at 35ºC so that the SBA-15 structure could form. After this stage, the solution formed was transferred to a Teflon bottle and kept in an etuve for 24 hours at 100ºC. The product from the etuve was filtered and washed using a vacuum pump until the pH of the filtrate was 7.00. The washed product was dried slowly at room temperature for about three days. Finally, the dried product was calcined by heating from room temperature to 550°C under a dry air flow of 1 L/min by a heating rate of 1°C/min and keeping at this temperature for six hours.

After the synthesis of the SBA-15 catalyst was complete, three palladium incorporated catalysts with Pd/Si molar ratios of 0.01, 0.02 and 0.03 (1%Pd-SBA-15-DHS, 2%Pd-SBA-15 and 3%-Pd-SBA-15-DHS, respectively) were also synthesized by using a similar DHS route. As an example, for the synthesis of the 2%-Pd-SBA-15 catalyst, 4 g Pluronic® P123, 2.2 g HCl and 117.4 mg palladium (II) chloride (Aldrich, ≥ 99.9%) were dissolved in distilled water by continuous stirring at 35°C for 16 hours and the rest of the synthesis was the same as that of SBA-15 except the calcination step where the sample was kept at 550ºC for 8 hours instead of 6 hours.

XRD plots of the as-synthesized catalysts were obtained on the Rigaku Ultima-IV X-Ray Diffractometer using CuKα=0.15406 nm radiation in the 2Θ range of 1°-80° with a scanning speed of 2º/min. N_2 adsorption/desorption physisorption analyses were carried out with a Micromeritics ASAP 2020 system at 77 K. Before the analyses, the samples were degassed at 150°C under high vacuum for 10 hours. SEM results were obtained on a Zeiss Supra 50 VP Microscope with 20 kV accelerating voltage and 7.5-10 mm working distance. CO chemisorption studies were performed using the Micromeritics Chemisorb 2720 system and a TCD detector. Prior to the experiments, the catalysts (~0.200 g) were swept with 50 mL/min flow of helium for one hour at room temperature in order to remove any surface impurities physically attached to their surfaces. Then, hydrogen gas (50 mL/min) was passed over them also at room temperature in order to reduce the metal oxides present in their structures into the metal forms. Finally, they were re-swept under helium flow (50 mL/min) for one more hour. TPR studies were also performed on the Micromeritics Chemisorb 2720 system. The catalysts (~0.100 g) were cleaned under 50 mL/min of He flow at 200°C for 1 hour in order to remove the impurities physically attached to their surfaces. Later, they were reduced with a 5% H_2/Ar mixture at a heating rate of 10°C/min at a temperature range of 30-750 °C and the data were recorded.

RESULTS AND DISCUSSION

In order to better understand the crystal structure and to determine the crystallite size of the as-synthesized Pd-SBA-15-DHS catalysts, the first characterization method used was the XRD analysis. As seen in Fig. 1(a), all Pd-SBA-DHS samples had the desired SBA-15 structure with also secondary peak formation (Adrover et al., 2020; Newalkar et al., 2000) indicating long range order of hexagonal pores (the main peak was not displayed due to the analysis limitations of the diffractometer). Table 1 depicts the peak positions and intensities for the SBA-15 and SBA-15-DHS catalysts and it is observed that all Pd-SBA-DHS samples had the characteristic (101), (110), (112), (103) and (211) peaks belonging to the PdO crystallites (Ganji et al., 2013). In other words, most of the palladium metal loaded to the DHS samples was mainly on the outside surface of the catalyst particles forming PdO crystallite aglomerates. The peak intensity values given in Table 1 for the Pd-SBA-DHS samples, in general, followed an increasing trend with the increase of metal loading; which means that as more metal was loaded into the SBA-15 matrix, more PdO crystallites formed on the outside surface of the catalyst particles. The volume averaged particle sizes,d_v, of the PdO crsytallites were calculated by using the Debye Scherrer Equation (Vannice, 2005) as given by Eq. (1). In this equation, d_v is the volume averaged crystallite size of the PdO crystallites, k is the Scherer's constant which can be taken approximately as 0.9, □□is the wavelength of the X-Ray radiation used which is 0.15406 nm, □ is the Full Width at Half Maximum (FWHM) in radians and □ is the diffraction angle in radians.

(a) XRD Patterns of SBA 15 and Pd-SBA-15-DHS catalysts in the low angle range of 2-10°

Figure 1. XRD Patterns of SBA-15 and SBA-15-DHS type catalysts

(b) XRD Patterns of SBA-15 and Pd-SBA-15-DHS catalysts in the wide angle range of 10-80°

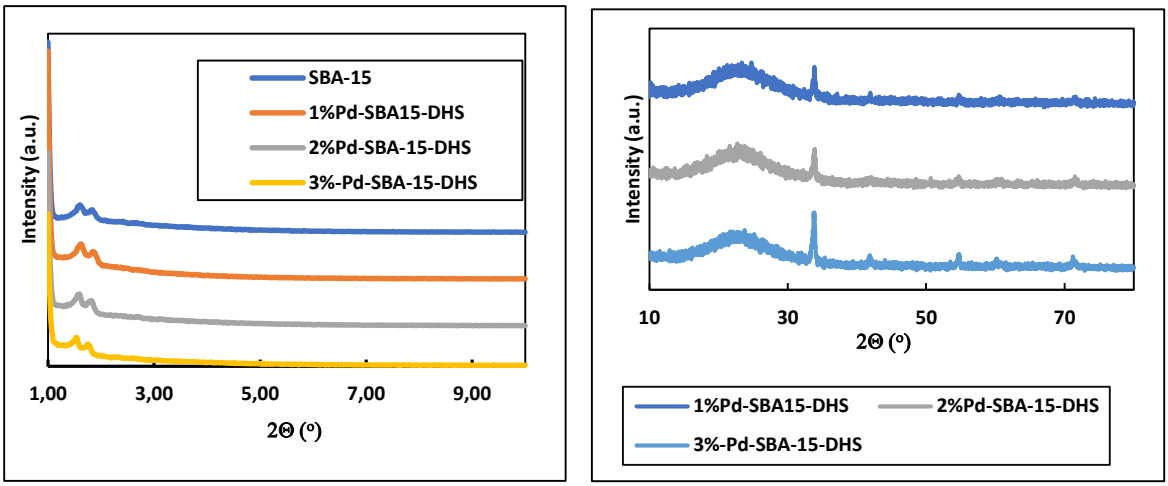

Table 1. Physical properties of the SBA-15 and SBA-15-DHS catalysts as determined by the XRD analyses

SBA-15						1%-Pd-SBA15-DHS								
Peaks	**2□ (°)**	**Intensity**	**□Rad)**	**□□□Rad□**	***d*$_v$ (nm)**	**PdO Peaks**	**2□ (°)**	**Intensity**	**PdO Peaks**	**2□ (°)**	**Intensity**	**□Rad)**	**□□□Rad□**	***d*$_v$ (nm)**
(100)	*	-	-			(101)	33.84	265	(103)	60.62	85	0.009	0.30	15.41
(110)	1.60	4235	**			(110)	42.50	58	(211)	71.62	83			
(210)	1.86	3143				(112)	54.74	92						

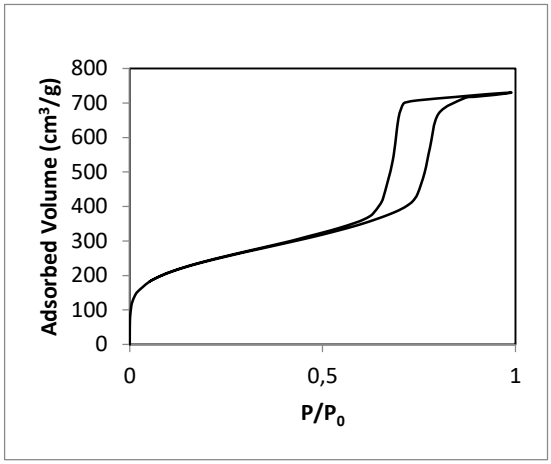
2%Pd-SBA-15-DHS									3%Pd-SBA-15-DHS								
PdO Peaks	**2□ (°)**	**Intensity**	**PdO Peaks**	**2□ (°)**	**Intensity**	**□Rad)**	**□□□□□Rad□**	***d*$_v$ (nm)**	**PdO Peaks**	**2□ (°)**	**Intensity**	**PdO Peaks**	**2□ (°)**	**Intensity**	**□Rad)**	**□□□□□Rad□**	***d*$_v$ (nm)**
(101)	33.92	263	(103)	60.86, 60.90	80	0.007	0.30	19.81	(101)	33.84	373	(103)	60.12	90	0.007	0.30	19.81
(110)	42.06	92	(211)	71.50	95				(110)	42.02	98	(211)	71.22	105			
(112)	54.72	92							(112)	54.78	120						

*Due to the limitations of the X-Ray diffractometer at low angles, the (100) peak was not obtained.

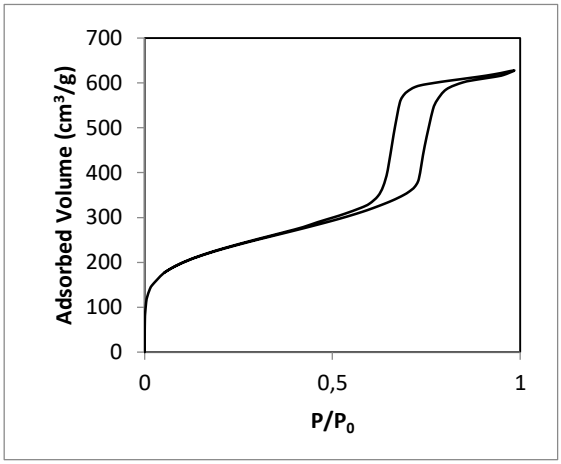
**Not possible to calculate with the available peak(s).

$$d_v = \frac{k\lambda}{\beta\cos(\theta)} \qquad (1)$$

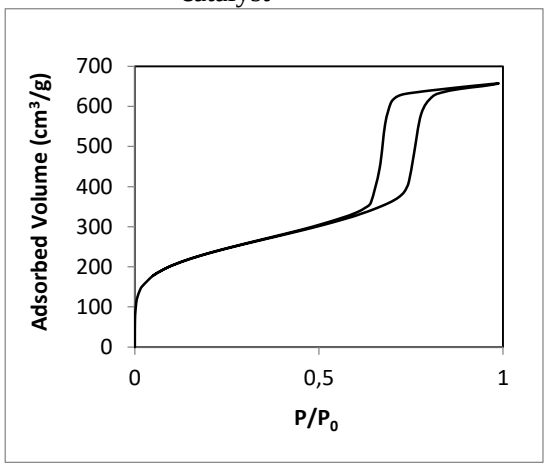
An investigation of Table 1 shows that as metal loading increases, the PdO peak intensity increases if 1%-Pd-SBA-15-DHS and 3%-Pd-SBA-15 catalysts are compared; however, this trend is not true for the 1%Pd-SBA-15-DHS and 2%Pd-SBA-15-DHS catalysts: The (101) peak of the 2% Pd-SBA-15-DHS catalyst is less than the that of 2%Pd-SBA-15-DHS catalyst and (112) peaks have the same intenstiy. This may be explained as follows. When the theoretical palladium loading is only 1%, the palladium species do not diffuse into the pores but mainly remain on the outside surface of the SBA-15 particles forming PdO crystallites; for the 2% palladium loading, on the other hand, some part of the palladium loaded is adsorbed into the mesopores or embedded in the silica walls rather than forming PdO crystallites on the outside surface of the SBA-15 particles.

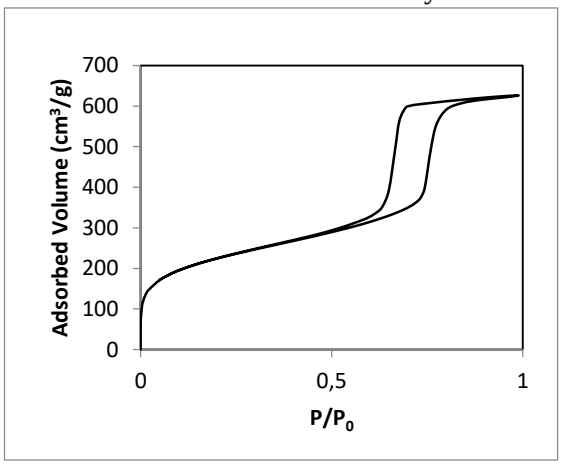
(a) N_2 physisorption isotherms for the SBA-15 catalyst

(b) N_2 physisorption isotherms for the 1%-Pd-SBA-15-DHS catalyst

(c) N_2 physisorption isotherms for the 2%-Pd-SBA-15-DHS catalyst

(d) N_2 physisorption isotherms for the 3%-Pd-SBA-15-DHS catalyst

Figure 2. N_2 physisorption isotherms for the SBA-15 and SBA-15-DHS catalysts

The surface area, pore size and pore volume values of catalysts significantly affect their physicochemical properties and must be determined in order to interpret their catalytic activities. For this aim, the as-synthesized catalysts were also characterized by the N_2 physisorption method. It was seen that all the catalysts had type IV isotherms with Type 1 hysteresis loops (Thommes et al., 2015). As seen in Table 2, the surface areas, pore volumes and pore diameters in general decreased or remained same with increasing metal loading when the SBA-15, 1%-Pd-SBA-15-DHS and 3%-Pd-DHS catalysts were considered, however the same trend was not observed for the 2%-Pd-SBA-15-DHS catalyst. For this

catalyst, the BET surface area and the total pore volume values were higher than those of the 1%Pd-SBA-15-DHS catalyst. This phenomena can be explained as follows: As aforementioned, the intensity of the (101) PdO peak was less for the 2%Pd-SBA-15-DHS catalyst than the 1%-Pd-SBA-15-DHS catalyst (see Table 1), thus, it was concluded that part of the palladium was incorporated into the mesopores and/or embedded into the amorphous silica walls. Accordingly, "less" outside surface area was covered by the PdO crsytallites for this catalyst compared to the 1%Pd-SBA-15-DHS catalyst which brought about a slight increase in the BET value. As for the explanation of the total pore volume, the fact that some part of the palladium had been embedded into the amorphous silica walls partly prevented the blockage of the pores.

In order to see if palladium was successfully incorporated into the SBA-15-DHS structures and to determine the active particle sizes, another characterization method that was employed was the CO chemical sorption. As seen in Table 3,

Table 2. N_2 physisorption results of SBA-15 and Pd-SBA-15-DHS catalysts

Sample	Surface Area (m^2/g)			Pore Diameter (nm)		Pore Volume (cm^3/g)		
	S_{BET}	$S_{\mu,DR}$	$S_{m,BJH}$	d_{BJH}	d_{DA}	V_t	$V_{\mu,DR}$	Micropore Vol %
SBA-15	830,4	771,6	663,9	5,31	1,71	1,13	0,38	33,48
%1-Pd -SBA-15-DHS	772,3	743,6	569,7	5,20	1,67	0,97	0,36	36,79
%2-Pd -SBA-15-DHS	794,0	755,4	582,0	5,26	1,69	1,02	0,37	36,01
%3-Pd-SBA-15-DHS	763,2	729,7	578,2	5,16	1,69	0,97	0,35	36,44

palladium metal was successfully loaded to all catalysts, however, the metal surface areas were too low. The largest active particle size (PdO crystallite size) was found to belong to the %2-Pd-SBA-15-DHS catalyst. The active particle sizes measured for the Pd-SBA-15-DHS crystallites ranged between 61-148 nm which indicated that they were not found as individual crystallites but agglomerated as groups on the outside surface of the SBA-15 particles.
Re-considering the crystallite sizes found by the Debye-Scherer Equation, along with the active particle sizes in Table 3, it seems that the agglomerates of the 1% metal loaded catalyst contained about 9 crystallites, the 2% metal loaded catalyst contained about 7 crystallites and the 3% metal loaded catalyst contains 3 crystallites. In other words, although the 3%Pd-SBA-15-DHS catalyst had more PdO present on its outer surface area, the PdO particles were less agglomerated.

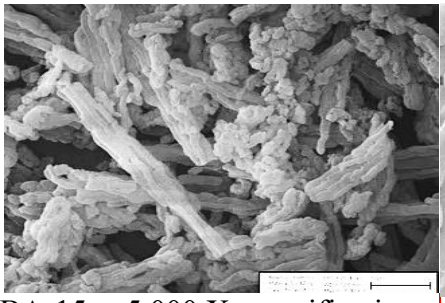
In order to have an idea about the catalyst structures and particle morphologies, SEM photographs were also taken at different magnification levels and are given in Figure 3. As seen in Fig. 3, the SBA-15 catalyst has the expected thread like particle shapes with a diameter around 1μm but the particle size distribution is not homogeneous. A comparison of the Pd-SBA-15-DHS catalysts show that all of

them also have, in varying degrees, the thread like particle shape morphologies and some agglomeration phenomena. As seen in this figure, the SBA-15 catalyst had

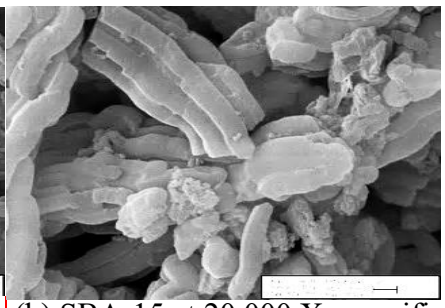
Table 3. Chemisorption analysis results of the Pd-SBA-15-DHS and Pd-SBA-15-IMP catalysts

Sample	Metal Distribution(%MD)	Metal Surface Area		Active particle (PdO) size (nm)*
		m^2/g sample	m^2/g metal	
1%-Pd-SBA-15-DHS	0,76	0,03	3,73	148,11
2%-Pd-SBA-15-DHS	0,71	0,09	3,16	157,78
3%-Pd-SBA-15-DHS	1,84	0,41	8,21	60,81

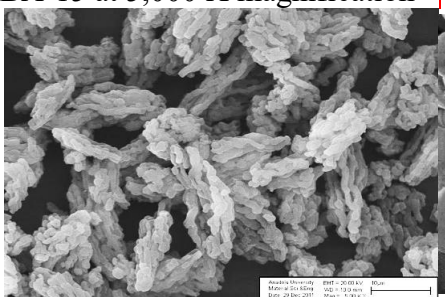
*The active particle size changes in the range of 60.81-148.11 nm indicating the PdO crystallites forms aglomerates on the outside surface of the Pd-SBA-15-DHS catalysts.

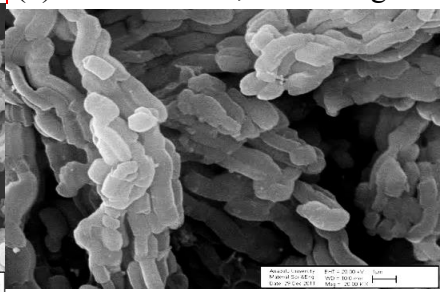
(a) SBA-15 at 5,000 X magnification

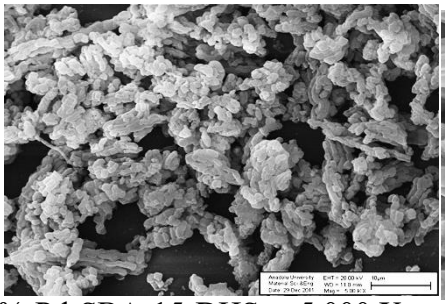
(b) SBA-15 at 20,000 X magnification

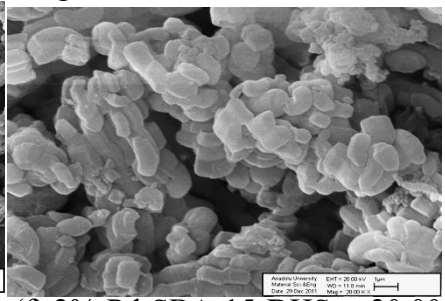
(c) 1%-Pd-SBA-15-DHS at 5,000 X magnification

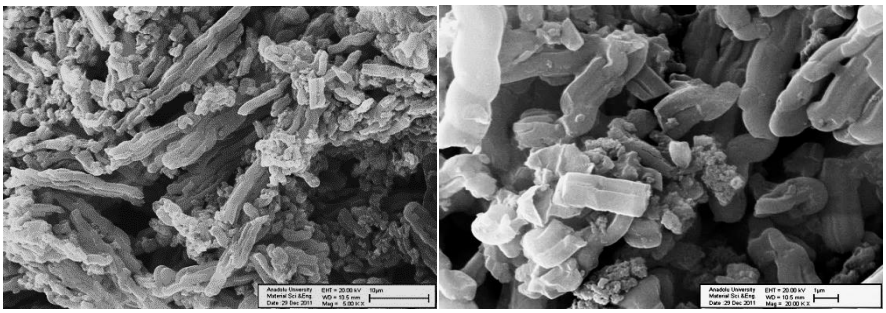
(d) 1%-Pd-SBA-15-DHS at 20,000 X Magnification

(e) 2%-Pd-SBA-15-DHS at 5,000 X magnification

(f) 2%-Pd-SBA-15-DHS at 20,000 X magnification

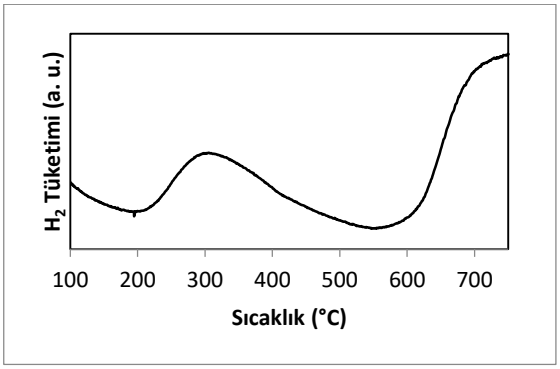

(g) 3%-Pd-SB15-DHS at 5,000 X Magnification

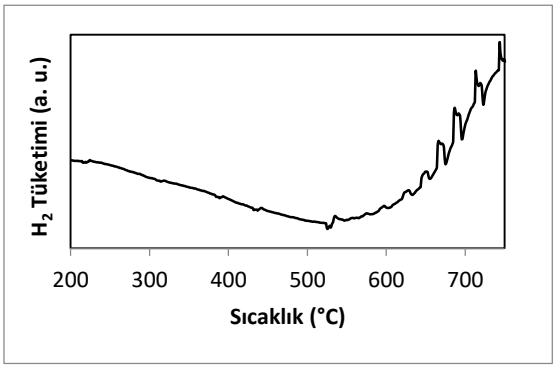
(h) 3%-Pd-SBA-15-DHS at 20,000 X Magnification

Figure 3. SEM photos of SBA-15 and Pd-SBA-15-DHS catalysts

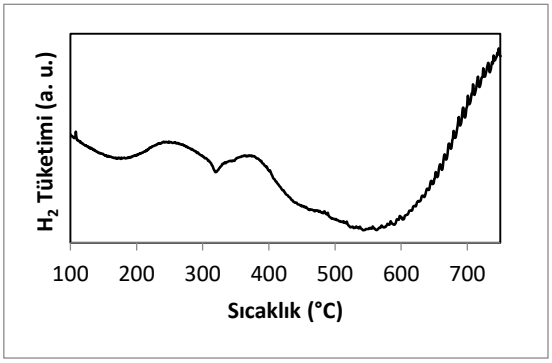
the largest particles and the 3%Pd-SBA-15-DHS catalyst had the smallest. The agglomeration effect was most pronounced for the 2%Pd-SBA-15-DHS catalyst and structure deterioration was most pronounced for the 3%Pd-SBA-15-DHS catalyst as also seen from chemisorption results.

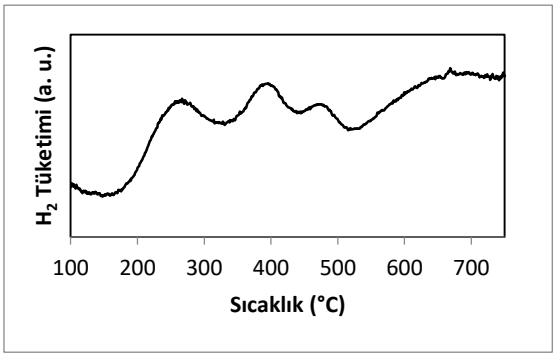
(a) TPR Profile of the SBA catalyst

(b) TPR Profile of the 1%Pd-SBA-15-DHS catalyst

(c) TPR Profile of the 2%Pd-SBA-15-DHS catalyst

(d) TPR Profile of the 3%Pd-SBA-15-DHS catalyst

Figure 4. TPR Profiles of Pd-SBA-15-DHS Catalysts in the T range of 100-700ºC

Finally, the TPR profiles of the Pd-SBA-15-DHS catalysts were determined by using the H_2-TPR analysis method and given in Figure 4. The TPR profile of the purely siliceous SBA-15 had two reduction bands centered around 195 and 561º corresponding to the reduction of Pd (II) to metallic palladium. These bands were only slightly present around 219 and 529ºC, respectively for the 1%Pd-SBA-15-DHS catalyst indicating that this catalyst had only negligible amount of PdO crystals on its

outer surface. For the 2%-Pd-SBA-15-DHS catalyst, the bands were centered around 176 and 553ºC and for the 3%-Pd-SBA-15-DHS catalyst around 152 and 530ºC, respectively. The shift of these peaks to lower temperatures (such as 152ºC) for the 3%-Pd-SBA-15-DHS catalyst indicated that this catalyst had the highest amount of PdO particles among all catalysts so that the Pd in the structure started reducing at lower temperatures. The additional peak/band at around 234ºC for the 1%Pd-SBA-15-DHS catalyst, 261ºC for the 2%Pd-SBA-15-DHS catalyst and 272ºC for the 3%Pd-SBA-15-DHS catalyst, respectively, also corresponded to a reduction event of the Pd (II) species, which had a strong interaction with the SBA-15 support (Ledesma 2016, Vallés 2017). This observation supported the idea that Pd was distributed both inside and outside the SBA-15 framework (Gage, 2018). The other reduction peaks observed in the catalysts after 300ºC denoted less accessible Pd species namely those found in the micropores of the main-channel walls. It is observed in Figure Pirgonde BR, Bokade VV 2011. Indian Streams Research Journal, I(VI): 227-231. 4 that the TPR profiles of all catalysts had an irregular shape after around 500ºC; this is often assumed to be due to the overlapping of palladium hydride decomposition at around 80ºC (not shown here) (Ivashchenko, 2012).

CONCLUSIONS

Palladium incorporated SBA-15 type catalysts were synthesized by using a Direct Hydrothermal Synthesis Method with different Pd/Si molar ratios of 0.01, 0.02 and 0.03 and characterized by the XRD, N_2 physisorption, SEM, CO sorption and TPR analyses. The characterization results depicted that palladium was successfully loaded into all catalysts and was mostly found as PdO crystallites on the outside surfaces of the catalyst particles. The optimum metal loading ratio was found as 0.02. At this optimum Pd/Si ratio, the optimum BET surface area was obtained as 794 m^2/g and the optimum total pore volume was obtained as 1.02 cm^3/g. It was also seen that at this ratio, part of the palladium was loaded to the catalyst was incorporated into the pores or embedded into the silica walls of the SBA-15 structure and part of it formed PdO crystallites on the outside surface.

ACKNOWLEDGEMENTS

This study was supported by the ESTU Scientific Research Projects BAP 1003F97 and BAP 1106F120.

REFERENCES

Adrover, M. E., Pedernera, M., Bonne, M., Lebeau, B., Bucalá, V. and Gallo, L. 2020. Synthesis and characterization of mesoporous SBA-15 and SBA-16 as carriers to improve albendazole dissolution Rate, Saudi Pharmaceutical Journal, 28(1): 15-24.

Newalkar, B., Komarneni, S. and Katsuki, H. (2000. Rapid synthesis of mesoporous SBA-15 molecular sieve by a microwave–hydrothermal process", Chemical Communications, 23: 2389-2390.

Chilev C, Simeonov E 2017. Reactive distillation for ethyl acetate production. Journal of Chemical Technology and Metallurgy, 52(3): 463-474.

Fullerton W, Miller AJ, BP Chemicals Limited, 2007. Process for the production of ethyl acetate. US Patent, 0,255,072A1.cal

Gage, S, Engelhardt J, Menart M, Ngo C, Leong G, Ji Y 2018. Palladium intercalated into the walls of mesoporous silica as robust and regenerable catalysts for hydrodeoxygenation of phenolic compounds. American Chemical Society Omega, 3(7): 7681-7691.

Ganji, S., Bukya, P., Vakati, V., Rao, K and Burri D. 2013. "Highly efficient and expeditious PdO/SBA-15 catalysts for allylic oxidation of cyclohexene to cyclohexanone", Catalysis Science and Technology, 3(2): 409-414.

Inui K., Kurabayashi T, Sato S. 2002. Direct synthesis of ethyl acetate from ethanol over Cu-Zn-Zr-Al-O catalyst. Applied Catalysis A: General, 237(1-2): 53-61.

Ivashchenko N, Gac W, Tertykh V, Yanishpolskii V, Khainakov S, Dikhtiarenko A, Pasieczna-Patkowska S, Zawadzki, W 2012. Preparation, characterization and catalytic activity of palladium

nanoparticles embedded in the mesoporous silica matrices. World Journal of Nano Science and Engineering, 2(3): 117-125.

Kim J, Stucky G. 2000. Synthesis of highly ordered mesoporous silica materials using sodium silicate and amphiphilic block copolymers. Chemical Communications, 13(13):1159-1160.

Ledesma BC, Anunziata OA, Beltramone AR 2016. HDN of indole over Ir-modified Ti-SBA-15. Applied Catalysis B: Environmental, 192(2016): 220–233.

March J. 1992. Advanced organic chemistry, reactions, mechanism, and structure. 4th Ed. New York: Wiley, 1495 pp.

Ogata Y, and Kawasaki A 1969. Alkoxide transfer from aluminium alkoxide to aldehyde in the Tishchenko reaction. Tetrahedron. 25(4): 929-935.

Thommes M, Kaneko K, Neimark A, Olivier J, R-Reinoso F, Rouquerol J, Sing K 2015. Physisorption of gases, with special reference to the evaluation of surface area and pore size distribution (IUPAC Technical Report). Pure and Applied Chemistry, 87(9-10): 1051-1069.

Vallés V, Ledesma B, Juárez J, Gómez Costa M, Anunziata O, Beltramone A 2017. Noble-bimetallic supported CMK-3 as a novel catalyst for hydrogenation of tetralin in the presence of sulfur and nitrogen. Fuel, 188: 155–165.

Vannice MA 2005. Catalyst Characterization, Kinetics of Catalytic Reactions, New York: Springer. 240 pp.

Venezia, A. M., Di Carlo, G., Liotta, L. F., Pantaleo, G. and Kantcheva, M., (2011),"Effect of Ti(IV) loading on CH4 oxidation activity and SO2 tolerance of Pd catalysts supported on silica SBA-15 and HMS," Appl. Catal. B-Environ., 106( ), 529-539.

Wu, X-FW 2018. The applications of acetone and ethyl acetates. Wan J-P (ed), Solvents as Reagents in Organic Synthesis: Reactions and Applications, Rostock: Wiley-VCH Verlag, GmbH & Co. KGaA (2018), pp. 161-197.

Zhang F, Yan Y, Yang H, Meng Y, Yu C, Tu B, Zhao D. 2005. Understanding effect of wall structure on the hydrothermal stability of mesostructured silica SBA-15. The Journal of Physical Chemistry B. 109(18): 8723-8732.

[a]Zhao D, Feng J, Melosh N, Fredrickson G, Chmelka B, Stucky G. 1998. Triblock copolymer syntheses of mesoporous silica with periodic 50 to 300 Angstrom Pores. Science. 279(5350):548-552.

[b]Zhao D, Hou Q, Feng J, Chmelka BF, Stucky, GD 1998. Nonionic Triblock and star diblock copolymer and oligomeric surfactant syntheses of highly ordered, hydrothermally stable, mesoporous silica structures. Journal of American Chemical Society, 120(24): 6024-6036.

THE EARLY PSYCHOLOGICAL IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC AMONG YOUNG SWIMMERS DURING HOME CONFINEMENT

Gamze Üngür[1*], Cengiz Karagözoğlu[2]

[1]Dokuz Eylül University, Necat Hepkon Faculty of Sport Sciences, Coaching Education Department, İzmir, Turkey.
[2] Marmara University, Faculty of Sport Sciences, Physical Education and Sports Training Department, İstanbul, Turkey
[1]ORCID Code: 0000-0002-8024-1976
[2]ORCID Code: 0000-0003-3959-4478

ABSTRACT

Background: During the ongoing Covid-19 outbreak, few studies have focused on sport samples. The aim of the study was to investigate the early psychological impacts of the Covid-19 outbreak on young swimmers.

Subjects and Methods: The sample comprised 429 swimmers (229 boys, 200 girls, mean age 13.88±1.71) from Turkey, with a mean competitive sport experience of 5.22 years. A personal information form was administered to collect data regarding demographics, sport-related experience, and home confinement effects, along with the Beck Anxiety Inventory (BAI).

Results: During the first 30 days of home confinement, the swimmers' general BAI scores were mostly low, with only 10 percent showing moderate or severe anxiety levels. Girl swimmers had significantly higher anxiety levels than boys. Girl swimmers also reported more change in their relationship with their parents, both positive and negative, and expected more close help from their parents. The 14-15 year age group had significantly higher anxiety levels than the other age groups. The lack of pool training was associated with the swimmers' anxiety.

Conclusions: Improving athlete-parent interaction and providing coping programs for adolescent athletes may help to reduce anxiety and other negative effects of home confinement during Covid-19.

Keywords: Adolescent athletes, anxiety, coronavirus.

MONITORING OF BIOCHEMICAL CHANGES IN AMNIOTIC FLUID IN AWASSI EWES ACCORDING TO MULTIPLE PREGNANCY STATUS

Tuğra AKKUŞ[1], Ömer YAPRAKCI[1]
[1]*Harran University, Faculty of Veterinary Medicine, Department of Obstetrics and Gynecology, Şanlıurfa-Turkey*

ABSTRACT

Amniotic fluid is the living environment of the fetus. It emerges with the embryo, protects and nourishes the fetus through out pregnancy, and ends with its existence and function at birth. This liquid consist of cells shed from the fetus, biochemical substances produced by the fetus and other biochemical substances passed into th eamniotic cavity and are affected by the number of fetuses. The present study was conducted to investigate the effect of biochemical changes in amniotic fluid on multiple pregnancy in Awassi ewe. A total of 30 Awassi ewe were used in the study. Sheep were divided into 2 groups according to the number of fetuses. The first group of thes tudy (Group 1, n=15) includes ewes with single pregnancy whereas the second group (Group 2, n=15) includes ewes with twin pregnancy detected by ultrasonography. 10 ml of amniotic fluid was taken with disposable injectors without disturbing the integrity of the amniotic sac of ewe in both study groups. Electrolyte (sodium, potassium, chlorine, calcium, phosphorus), total protein, glucose, liver/kidney biomarkers (ALT, AST, urea, keratinin) and cortisol levels were measured from amniotic fluid. Obtained data were analyzed with Independent samples t-test. Cortisol and glucose levels in amniotic fluid the twin pregnant group were significantly higher than in the singleton group ($P<0.05$). Calcium level in amniotic fluid was found to be higher in singleton pregnant ewes than in twin pregnant ewes ($P<0.05$). There was no significant difference sodium, potassium, chlorine, calcium, phosphorus, total protein, AST, ALT, urea and creatinine levels in amnioticfluid ($P>0.05$). As a result, knowing the difference in these parameters in the amniotic fluid in twin and singleton pregnancy, it was thought that a healthier and less offspring could be lost with the precautions to be taken in the care and nutrition of the mother.

Keywords: Twin pregnancy, amnion, biochemical change, ewe

İVESİ IRKI KOYUNLARDA AMNİYOTİK SIVIDAKİ BİYOKİMYASAL DEĞİŞİKLİKLERİN ÇOĞUL GEBELİK DURUMUNA GÖRE İZLENMESİ

Tuğra AKKUŞ, Ömer YAPRAKCI
[1]*Harran Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Doğum ve Jinekoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa-Türkiye*

ÖZET

Amniyon sıvısı fetüsun yaşam ortamıdır. Embriyo ile birlikte ortaya çıkar, gebelik boyunca fetüsu korur ve besler, doğumla birlikte varlığı ve görevi sona erer. Bu sıvı; fetüsten dökülen hücreler, fetüsun ürettiği ve amniyotik kaviteye geçen biyokimyasal maddeleri içererek fetüs sayısından etkilenmektedir.
Sunulan çalışma İvesi ırkı koyunlarda amniyotik sıvıdaki biyokimyasal değişikliklerin çoğul gebelik üzerindeki etkisini araştırmak için yapıldı. Çalışmada toplam 30 adet İvesi ırkı koyun kullanıldı. Koyunlar, fetüs sayısına göre 2 gruba ayrıldı. Çalışmanın birinci grubunu (Grup 1, n=15); ultrasonografi ile tek yavru gebeliği tespit edilen koyunlar, çalışmanın ikinci grubunu (Grup 2, n=15) ise; ikiz yavru gebeliği tespit edilen koyunlar oluşturdu. Her iki çalışma gruplarındaki doğumu başlayan koyunların amniyon kesesinin bütünlüğünü bozmadan tek kullanımlık enjektörler ile 10 ml amniyon sıvısı alındı. Alınan amniyotik sıvıdan elektrolit (sodyum, potasyum, klor, kalsiyum, fosfor), total protein, glikoz, karaciğer/böbrek biyomarkerları (ALT, AST, üre, keratinin) ve kortizol düzeyleri ölçüldü. Elde edilen veriler Independentsamples t-test ile analiz edildi.İkiz gebe grubundaki amniyotik sıvı kortizolve glikoz seviyesi tekiz gebe grubuna göre anlamlı olarak daha yüksekti ($P<0.05$). Amniyotik sıvıda kalsiyum düzeyi tekiz gebe koyunlarda ikiz gebe koyunlardan daha yüksek olduğu görüldü ($P<0.05$). Amniyotik sıvı sodyum, potasyum, klor, kalsiyum, fosfor, total protein, AST, ALT, üre ve kreatinin düzeylerinde

anlamlı bir fark kaydedilmedi (P>0.05). Sonuç olarak ikiz ve tekiz gebelikte amniyon sıvısındaki bu parametrelerdeki farklılığın bilinmesi ile annede bakım ve beslenmede alınacak önlemlerle daha sağlıklı ve daha az yavru kaybının olabileceği düşünülmüştür.

Anahtar kelimeler: İkiz gebelik, amniyon, biyokimyasal değişim,koyun

SALGIN HASTALIK DÖNEMİNDE UZAKTAN EĞİTİMDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARA YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ

Muhammed Emin ARSLAN
Bilgisayar Öğretmeni
ORCID Code: 0000-0002-1701-990X

Prof. Dr. Ahmet ÜSTÜN
Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID Code: 0000-0002-2457-5381

ÖZET

Bu çalışmanın amacı şudur: Pandemi sürecinde uzaktan eğitimle karşılaşan sorunlar nelerdir amacıyla yapılmıştır. Yöntem 2020 – 2021 dönemi lisans öğrencileri web tabanlı olarak açık uçlu soruları öğrenciler cevapladılar. 6 tane farklı bölümlerden öğrencilerden geri dönüt aldık. Araştırmamız nitel araştırmadır. Uzaktan eğitim kavramı açıklandı. Uzaktan eğitim eş zamanlı ve zamanlı olmayan iki gruba ayrıldı. Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin bize sunduğu imkânlardan, uzaktan eğitimin fırsat imkân eşitsizliği, pandemi sürecinde öğrenme kayıpları, pandemi sürecinde ekran limiti konularında bahsedildi.

Bu çalışmayla şu sonuçları elde ettik; Aniden gelişen pandemi sürecinde uzaktan eğitimin yetersiz olduğunu, sınavların güvenli olmadığını, öğretmenlerin ders materyallerini yanlış kullandığını, fırsat ve imkân eşitsizliği, staj ve uygulama derslerin verimli geçmediği, öğrencilerin sınıf ortamında ne gibi sorunlar karşılaştığını sorunları buldum. Son olarak öğrencilerin uzaktan eğitimde zamanı daha verimli kullandığı sonucu buldum.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Pandemi Süreci, Covid-19, Eğitim

ABSTRACT

The purpose of this study is: What are the problems faced with distance education during the pandemic process? Method 2020 – 2021 undergraduate students answered open-ended questions on a web-based basis. We received feedback from students from 6 different departments. Our research is qualitative research. The concept of distance education was explained. Distance education was divided into two groups, simultaneous and non-synchronous. The opportunities offered by distance education during the pandemic process, the inequality of opportunity in distance education, the loss of learning during the pandemic process, and the screen limit during the pandemic process were mentioned.

With this study, we obtained the following results; During the suddenly developing pandemic process, I found the problems that distance education is insufficient, the exams are not safe, the teachers misuse the course materials, the inequality of opportunity and opportunity, the internship and practice lessons are not efficient, and the problems that the students face in the classroom environment. Finally, I found the result that students use time more efficiently in distance education.

Keywords: Distance Education, Pandemic Process, Covid-19, Education

1. GİRİŞ

2019 sonunda Çin'de başlayan Covid 19 hastalığı kısa süre içinde tüm dünyayı etkisi altına almıştır. 2020 Mart ayında Türkiye'de ilk vaka görülmüştür. Vakaların artması ile dünyada ekonomik, sosyal, kültürel krizler görülmeye başlamıştır. Eğitimde krizler olmuştur. Eğitim insanın geleceğe yatırımıdır. Birey ve ülkenin gelişmesi için gereklidir. Salgın hastalık gelmesiyle eğitime bir süre ara verildi

Bu sürecin ve krizin yönetilebilmesi için Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) hızla harekete geçmiş ve öğretim sürecinin 2020 bahar döneminin uzaktan eğitime dönüştürülmesi açısından kararlar almıştır (YÖK, 2020a; YÖK 2020b) sınavlar ertelemiş, dersler web tabanlı programlar üzerinden anlatılmaya

karar vermiştir. Uygulamalı ve stajlar dersleri ileri tarihe ertelenmiştir. YÖK acil kriz merkezini toplayarak sınavlar web tabanlı sınavların yapılmasına karar vermiştir.

Uzaktan eğitimin gerçekleşmesi için gerekli alt yapının olması gereklidir. Gerekli alt yapı olmadığında eğitimde aksaklıklar gözüke bilir. Aniden gelişen salgın hastalık sürecinde yetersiz internet alt yapısı, teknolojik aletler bilgisayar, tablet, telefon yetersizliği gözükmektedir. Bu süreçte uzaktan eğitim konusunda başarısız bir deneyim geçiren bazı eğitmenlerin tutumlarında olumsuz bir değişim olacağı öngörülebilir. Teknolojiden uzak öğretmen ve öğrencilerin teknolojiye ayak uyarlamada yetersizliği göz önüne alına bilir. (Gaeth, Levin, Sood, Juang ve Castellucci, 1997)

Uzaktan eğitim, geleneksel eğitim-öğretim yöntemlerindeki sınırlıklar nedeniyle sınıf içi etkinliklerin yürütülemediği durumlarda, eğitim çalışmaları planlayanlar ve uygulayanlar ile öğrenenler arası iletişim ve etkileşim özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla belli bir merkezden sağlandığı bir öğretim yöntemdir.(Çağıtay,2002) Salgın hastalığın yayılması ile eğitimin öğretmen ve öğrencilerin farklı coğrafyalarda, farklı mekanlarda olup bilgisayar karşında eğitim almasıdır.

Uzaktan eğitimde kullanılan modeller genelde eş zamanlı ve eş zamanlı olmayan (senkron ve asenkron) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Romiszowski, 2004). Eş zamanlı eğitim (senkron) öğretmen ve öğrencileri bilgisayar karşısında aynı zamanda ders yapmalarıdır. Canlı veya gerçek zamanlıdır. Öğrenciler aynı anda online olur ve derse katılır. Örnek: Webinar iletişim, online chat. (demir 2014) asekron ise zaman ve mekan fark etmez istediği vakit derse girmesidir. Öğrenciler senkron eğitimde birbiri ile tanışabilir, soru sorabilirler. Bir sınıf ortamı oluşturulmaya çalışır.

Asenkron uzaktan eğitim, eğitmen ve öğrencinin farklı yerlerde (uzaktan) ve farklı zamanlarda (asenkron) etkileşime girdiği eğitime verilen addır. Öğrencinin zaman fark etmezsiniz istediği vakit dersi açıp dinlemesi ve çalışmasıdır. Öğrencinin daha hızlı ve kolay şekilde eğitime ulaşmasını sağlar. İlk kaynaktan bilgi sağlar. Bilgiyi direk öğretmenden alır. Dezavantajları olarak dersle ilgili soruları kimseye soramamaktır. (www.turkcebilgi.com)

Dünya'da uzaktan eğitimin gelişimine bakıldığında 1728 yılında Boston Gazetesi'nde "Steno Dersleri" için mektup yoluyla uzaktan eğitim şeklinde gerçekleştirileceği açıklanmıştır (Çoban, 2013). İngiltere 1840 yılında stenografi eğitimi için mektupla uzaktan eğitim uygulamalarına başlamıştır. Bunu takiben 1883 yılında Amerika Bileşik Devletleri New York eyaletine bağlı olan Ithaca'da Mektupla Eğitim veren Üniversite kurularak uzaktan eğitim uygulaması yapmıştır.(Nizam, 2004). 1856 yılında ise uzaktan eğitim sistemini kullanmaya başlayan Almanya "Tele Colleg", "Schulfernsehen", "Fern Universitat" ve "Deutsch Institut Fur Fern studien" gibi eğitim veren kurumları günümüzde aktif olarak eğitimlerini sürdürmektedir. Fransa'da 1907 yılında bir takım çalışmalar yapılmış. 1939 yılında resmi olarak Uzaktan Eğitim Merkezi kurulmuştur (Antalyalı, 2004) 1920 yılında Amerika Birleşik Devleti eğitimde radyo yayınlarını kullanmıştır ve üniversiteler kendi kanal radyolarını kurarak uzaktan eğitimi radyo ile başlamıştır. Japonya da uzaktan eğitim 1948 yılında öğretim yasası okula ulaşımı olmayanlara, okulu terk edenlere ve askerlere eğitim vermek amacıyla başlamıştır. İlerleyen zamanlarda orta, lise ve yükseköğretim kademesine kadar yaygınlaştırılmıştır.(Antalyalı, 2004).

Ülkemiz ilk uzaktan eğitime Amerika Birleşik Devletinden 30 yıl sonra başlamıştır. 1950 yılında Türk eğitim sistemindeki uzaktan eğitim faaliyeti ilk olarak mektup yolu öğretimi ile başlamıştır. (Başaran vd, 2020) Ülkemizin o yıllarda geride kaldığının göstergesidir. 1956 yılında Ankara Üniversitesi banka personellerine yönelik mektup yolu ile hizmet içi eğitim uygulamasına gerçekleştirmiştir. (Başaran vd, 2020) personellerin kendilerini geliştirmek eksiklerini tamamlamak için yapılmıştır. Milenyum çağına hızlı bir giriş yaptığımız 2000 yılından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler bilgisayar, CD, DVD, video oynatıcı gibi sistemlerin hayatımıza girmesi kolay ve düşük maliyette temin edilmesiyle birlikte uzaktan her geçen gün artan öğrenci sayısıyla Türk eğitim sisteminin bileşenlerinden biri olmuştur.

1996 yılında ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi'nde web tabanlı uzaktan eğitim sistemi uygulanmıştır. 1997 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkarmış olduğu 15 Eylül 1997 tarihli ve 1651 sayılı yazısı ile Açık İlköğretim Okulu kurulmuştur2001 yılında Türkiye'de internete tabanlı ilk ön lisans eğitimi Anadolu Üniversitesi'nin Açık Öğretim Fakültesi ile açılmıştır (Mutlu vd, 2014).

Uzaktan eğitim salgın hastalık öncesinde eğitimde çok tartışılan konulardan bir tanesiydi. Pandemi sürecin başlamasıyla eğitimin bir süreliğine uzaktan eğitime geçilmesi gündemi farklı konu olarak ele alınmıştır. Pandemi; dünyada birden fazla ülkede veya kıtada, çok geniş bir alanda yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalıklara verilen genel isimdir.(www.medipol.com.tr) Covid 19 hastalığı dünya geleninde üniversiteler Uzaktan eğitime geçmiştir. Türkiye'de ise salgın hastalık döneminde eğitim ve öğretimi devam ettirmek için uzaktan eğitime geçilmiştir. Üniversitelerde YÖK 3 hafta aradan sonra üniversitelerin alt yapıları ile derslerin devam edeceğini bildirdi. Web tabanlı sistemle üniversite dersleri uzaktan eğitimle devam etti.

Avantaj mı? Dezavantaj mı?
Salgın hastalık döneminde uzaktan eğitimin hem yararları hem de zararları vardır. Avantajları eğitimin daha kolay devam etmesidir. Eğitim giderlerinin azalmasıdır. Kitap ve diğer araç ve malzemeler, ulaşım giderleri, kurumlara yapılan öğrenci ödemeleri (öğrenim kayıt bedelleri), eğitimi sürdürebilmek için sağlanan konut ve benzeri için yapılan ödemeler kişisel eğitim harcamalarıdır(https://dhgm.meb.gov.tr) Yurt içi veya yurt dışı üniversitelerine okuma imkânı sağlamıştır. Başka şehre ve ya başka ülkeye gidemeyenler için salgın hastalık döneminde uzaktan eğitim olduğu için üniversite okuma imkânı olmuştur. Derslerde esneklik olmuştur. Derste anlatılan içeriğe tekrardan ulaşması. Yani tekrar kullanan materyaller olmasıdır. İstediği vakit derse girme ve dersi durdurup yeniden açma imkânı olmuştur. Ama öğrenciler kendi ders içerikleri yapmakta zorluk çekmektedir. Asekron derslerde takıldığı yerde öğretmene soru soramaması bu durumda öğrencinin derslerde geri kalmasına sebep olmaktadır. Ders ortasında internet, elektrik gitmesi durumunda dersten düşme derste geride kalma durumu olmaktadır.

Salgın hastalık döneminde aniden uzaktan eğitime geçilmesiyle öğrencilerde teknolojik aletler bilgisayar, tablet, internet ve benzeri şeyler öğrencilerde olmaması durumunda derslerde geri kalmasına sebep olmaktadır. Buna da gizli maliyeti denmektedir. Bir uzaktan eğitim programının maliyeti genellikle normal bir programdan daha ucuz olsa da, gizli maliyetler söz konusu olabilir. Örneğin, uzaktan eğitim kursunuz çevrimiçi olarak sunuluyorsa, bir bilgisayar kurmak ve güvenilir bir İnternet bağlantısı almak gibi bazı başlangıç masraflarına katlanmak zorunda kalabilirsiniz. Yazıcı, web kamerası ve benzeri gibi ek kaynaklar satın almanız gerekebilir. Bakım ve elektrik maliyetleri gibi bazı masraflar tekrarlanabilir.(www.indiaeducation.net) Motivasyonda zorlanabilir. Anında geri bildirim alamamasıdır. En güzel geri bildirim anında olan bildirimdir. Çünkü öğrenci çalışmasına bakıp doğru yolda mı değil mi karar vermek zorundadır. Öğrencilerin sözle iletişim sırasında çatışma fırsatı vermez uzaktan eğitim. Öğrencilerin bir konuda tartışma fırsatı vermez.

Sonuç olarak pandemi sürecinde uzaktan eğitim insanların bir araya gelmeyerek hastalığın yayılmasına engellemeye çalışılmış eğitimin devam etmesine sağlamıştır. Eğitimin sürdüre bilirliği devam etmiştir. Sayısız avantajları vardır. Eğitimde esneklik sağlamıştır. Eğitimde kolaylık sağlamıştır. Ancak sosyal etkileşimde yetersizdir. Karmaşık teknoloji içerir. Ama pandemi sürecinde uzaktan eğitim mükemmel seçenektir.

Araştırmanın Amacı
Bu çalışmanın amacı salgın hastalık döneminde uzaktan eğitimde karşılaştıkları sorunlara yönelik algılarının incelenmesi uzaktan eğitimin önemi, uzaktan eğitimin tanımı uzaktan eğitimin Türkiye'ye geliş tarihi, uzaktan eğitimin yararları ve zararlarından ortaya koymak ve muhtemelen çözüm yollarını belirlemektir.

1. Pandemi sürecinde eğitimde yaygın olarak kullanılan materyaller yeterlimdir?
2. Pandemi sürecinde bize uzaktan eğitimin size sunduğu imkânlar nelerdir?

3. Uzaktan yapılan sınavlar sizce güvenli midir?
4. Ders videolarında tercih edilen öğretim yöntemi ne kadar etkili kullanılmıştır?
5. Pandemi sürecinde eğitimde fırsat ve imkân eşitsizliği var mı?
6. Aniden gelişen pandemi sürecinde uygulama dersleri, staj uzaktan eğitimle yeterli midir?
7. Pandemi sürecinde uzaktan eğitim sürecinde ekran limiti konmalı mıdır? Neden?
8. Uzaktan öğrenmede öğrenme kayıpları var mıdır?
9. Genel olarak baktığınızda üstün yetenekli çocuklar sınıf ortamında ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar?
10. Karşılaşılan bu sorunlarla ilgili ne tür çözüm önerileri bulunmaktadır?

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı ve verilerin toplanması ile çözümlenmesine dair bilgiler verilmiştir.

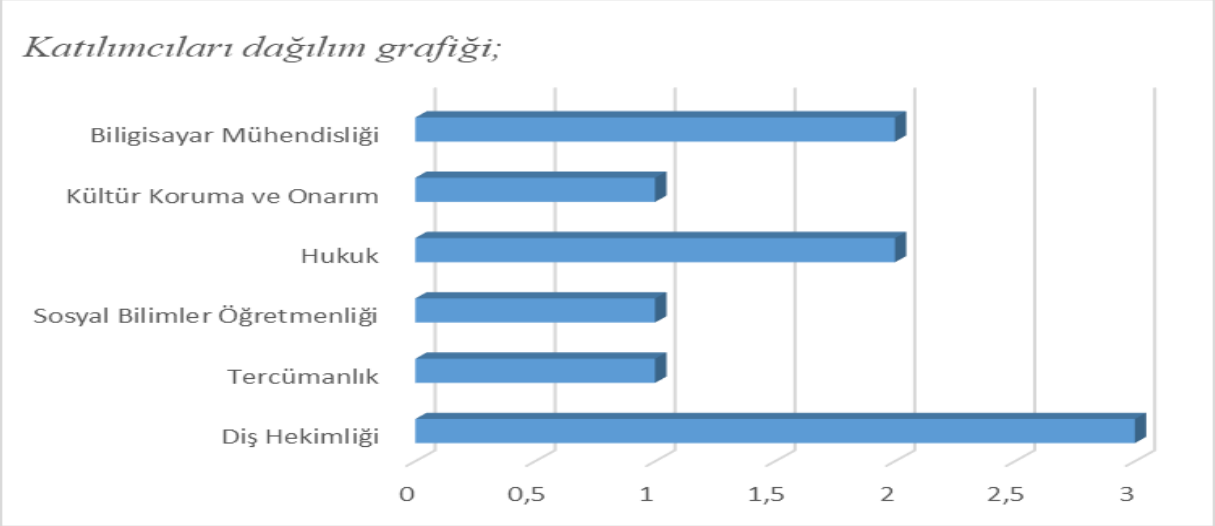
Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseninde tasarlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2006) göre, durum çalışması nitel araştırmalarda kullanılan önemli tekniklerden biridir. Stake (1995) ve Yin'in (2009; 2012) de belirttiği gibi, durum çalışması özellikle araştırmacıların bir durumu, genellikle bir programı, olayı, eylemi, süreci ya da bir veya daha fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma desenidir. Durumlar zaman ve eylemle sınırlı olup, araştırmacılar çeşitli veri toplama yöntemlerini kullanarak kapsamlı veri toplamaktadırlar. Görüldüğü gibi durum çalışması, ele alınan konuyu, olayı, eylemi veya süreci derinlemesine inceleme, tanımlama, olay ve durumları açıklığa kavuşturma, farklı yönlerden gözlemleme ve çözümleme olanağı sağlamaktadır.(Can 2020)

Best ve Kahn'a (1993) göre, durum çalışmasında ele alınan konu sosyal bir yapı, sosyal bir grup, bir kurum, kuruluş veya topluluk olabilir. Bu araştırmamız aniden gelişen salgın hastalık uzaktan eğitime geçilmesine sebep olmuştur. Uzaktan eğitime geçilmesiyle uzaktan eğitimin Türkiye'ye geliş tarihi, uzaktan eğitim süreci, uzaktan eğitimin avantajları dezavantajları konusunda bahsedilmiştir.

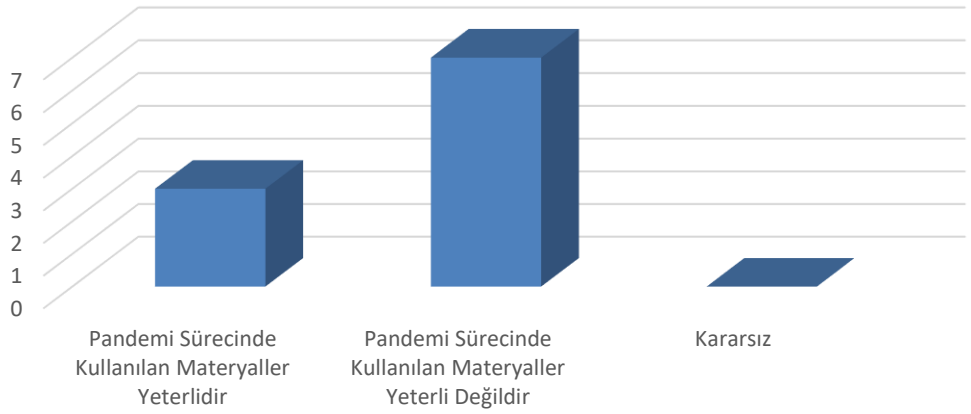
Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde COVİD-19 virüs nedeniyle YÖK uzaktan eğitimine geçileceğine bilgi vermiştir. Çalışmaların gerçekleştiği 10 üniversite öğrencisi ile çalışma gerçekleştirildi. Üç tane diş hekimliği öğrencisi, iki tane hukuk öğrencisi, iki tane bilgisayar mühendisliği, birer tane sosyal bilgiler öğretmenliği, tercümanlık ve kültür sanat ve onarım öğrencileri ile çalışmalarımızı gerçekleştirdik.

Salgın hastalık döneminde uzaktan eğitimin yararları zararlarını toplam kişi ile çalışmalarımızı gerçekleştirdik.

Tablo 1

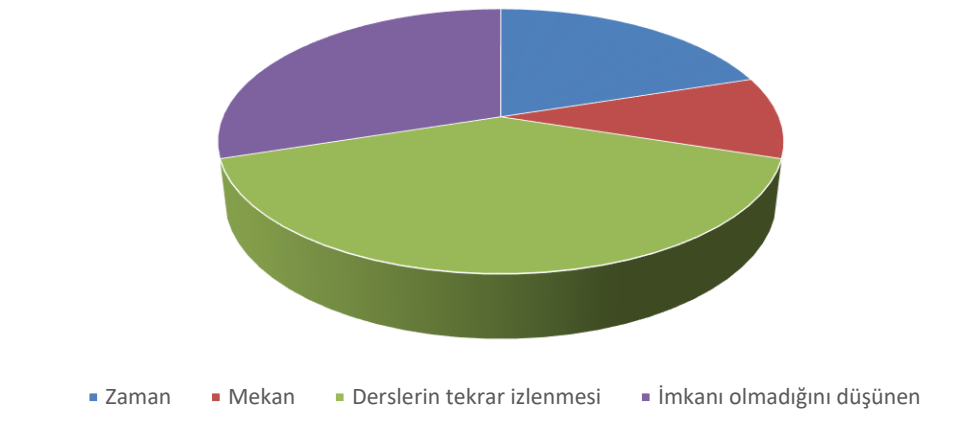

Tablo 1'de olduğu gibi pandemi sürecinde kullanılan materyaller yetersiz diyen öğrenciler %70'dir. Pandemi sürecinde kullanılan materyaller yeterlidir %30'dur. Kararsız olan araştırmacı yoktur. Araştırmacıların sırayla verdiği cevaplar; "*Değildir ama sınırlı olduğu için mecburen bu şekildedir*", "*hayır*", "*Hayır, tam anlamıyla yeterli değildir", "Değildir*", "*Eğitimde kullanılan materyallerde aksaklıklar olsa da şuan için yeterli.*", "*Yeterlidir. Ancak bölümümün gerektirdiği bazı mental malzemeleri maliyetinden dolayı okul karşılasa daha iyi olur*", "*genellikle yeterlidir, evet*", "*yeterli değil* " cevaplar verilmiştir.

Burada şu yorumu yapmaktayız. Uzaktan eğitimde kullanılan materyaller yetersiz olduğu öğrencilerin ders sırasında ders materyali daha etkili öğretim gerçekleştirmek için kullanılır buradan şunu çıkarabiliriz. Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin verimli geçmediği öğrencilerin derste zorladıkları gözükmektedir.

Araştırmanın ikinci soru "Pandemi sürecinde bize uzaktan eğitimin size sunduğu imkânlar nelerdir?"

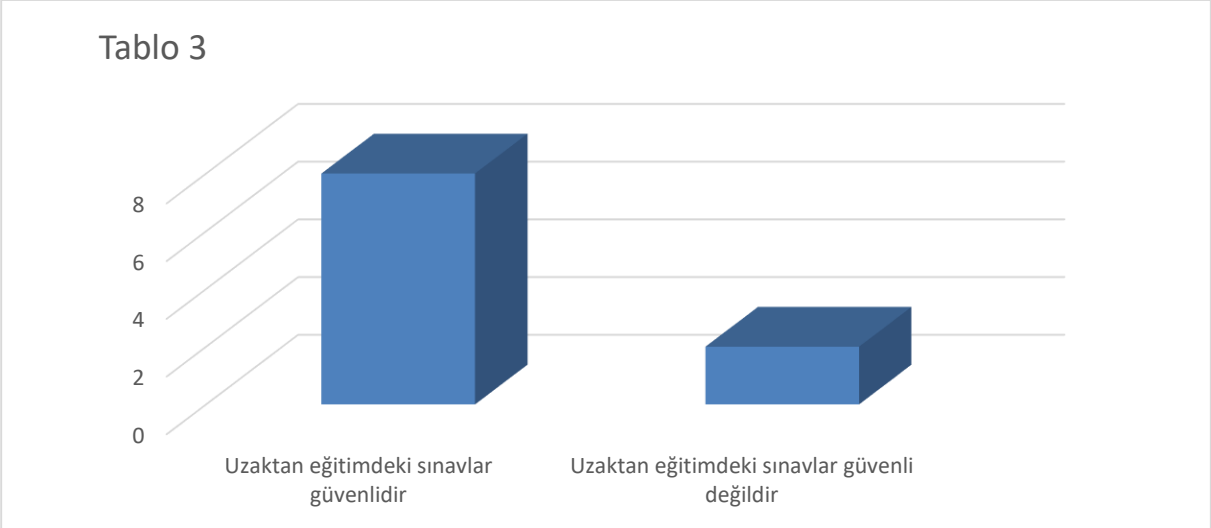
Tablo 2

Tablo 2 olduğu Pandemi sürecinde bize uzaktan eğitimin size sunduğu imkânlar nelerdir? Soru sorulduğunda öğrenciler zaman, mekân, derslerin tekrar izleme imkânı olduğunu söylemişlerdir. %30'luk kısım ise uzaktan eğitimin hiç imkânı olmadığını düşünmektedir. Araştırmacıların verdiği cevaplar; "*Kayıt alınan dersleri tekrar izleme şansımız doğdu bunun dışında bir imkân sağladığını düşünmüyorum*", "*derslerin kaydedilmesi ve tekrardan izleyebilmemiz*", "*Olumlu sayılabilecek bir imkân sunduğunu düşünmüyorum sadece zaruretten başvurulan bir eğitim durumu benim için*", "*İnternet problemleri, derse erişimde yaşanılan sıkıntılardan başka bir imkân sunulduğunu düşünmüyorum* ", "*derslerden sonra erişim olması*", "*hayır*", "*vakit ve enerji kazancı. derslerdeki verimimin ve odağımın artmasını sağladı.*", " b*ilgisayar ve internet aracılığıyla çevrimiçi derslere katılabilmek*", "*pandeminin eğitimimize yönelik sunduğu herhangi bir imkân yok."* Cevaplar verilmiştir.

Burada şu yorumu yapmaktayız. Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin öğrenciler için zaman imkânı sağlamıştır. Zaman fark etmeksizin istediği yer de istediği zaman ders girme şansları vardır. Dersleri anlamadıkları ya da kaçırdıkları kısımları tekrar izleme fırsatı doğmuştur. Derslerin odaklanarak daha verimli geçmesine sağlamaktadır.

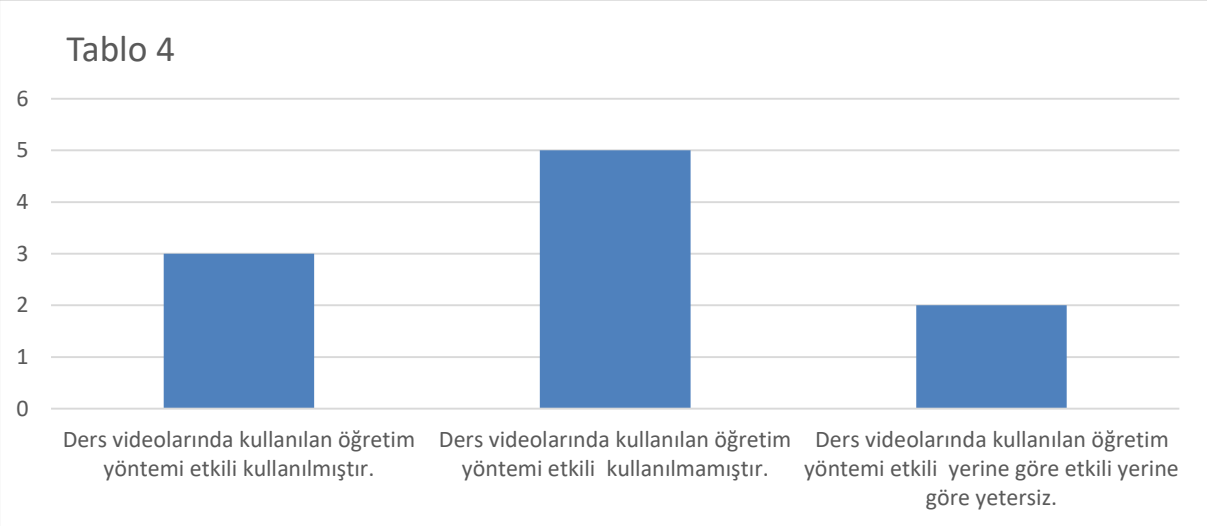
Araştırmanın üçüncü sorusu "Uzaktan yapılan sınavlar sizce güvenli midir?"

Tablo 3 olduğu gibi uzaktan yapılan sınavlar sizce güvenli midir? Uzaktan yapılan sınavlar güvenli midir sorulduğunda öğrencileri %80 güvenli değildir yanıtını vermektedir.%20'lik kısım ise güvenlidir yanıtını vermektedir. Araştırmacıların verdiği cevaplar;" *Geneli değildir. Özellikle kamera ve mikrofon açılmayan sınavlarda hiç değildir.*", *"hayır", "hayır, güvenli değil kopya çekmeye fazlasıyla elverişli"," hayır, kesinlikle güvenli değildir."," değildir öğrencilerin bilgisini ölçmek için yeterli değildir"," hayır", "güvenli değildir birden fazla kişi sınav yapabilir"," evet", " evet"* cevapları verilmiştir.

Burada şu yorumu yapmaktayız. Öğrenciler yapılan sınavlara güvenmemektedir. Sınavları ders alan kişilerin değil başkası sınava girebilir. Sınavda kopya çekme olasılığı yüksektir. Öğrencinin kopya çekmesi eğitimin zayiatıdır. Çünkü pandemi sürecinde aniden uzaktan eğitime geçilmesi plan program yapılmadan derslere başlatılması ve sınavlar yapılmasına karar verilmesi güvenirliliği düşürmektedir.

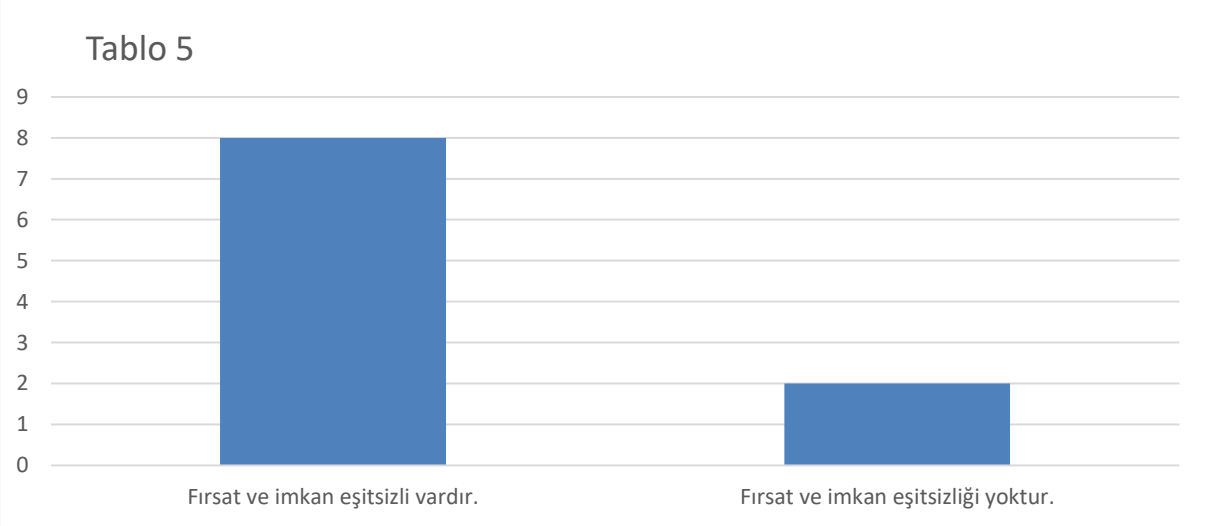
Araştırmanın dördüncü sorusu "Ders videolarında tercih edilen öğretim yöntemi ne kadar etkili kullanılmıştır?"

Tablo 4'te olduğu gibi ders videolarında tercih edilen öğretim yöntemi ne kadar etkili sorusu sorulmuştur. Öğrenciler derslerde ders videolarında kullanılan öğretim yöntemini beğenmemektedir. Bu kısım %50'lik kısımdır. Öğretim yöntemini etkili kulanmış kısım ise %30'dur. Yerine göre yeterli yerine göre öğretim yöntemi yetersiz %20'dir. Bu verilere bakarak derslerin verimli geçilmediği gözükmektedir. Araştırmacıların verdiği cevap*;" zorunlu olan bir şey olmadığı için çok etkili olduğunu sanmıyorum"," bu süreçte hocalarımız online eğitimi uzaktan eğitimin etkili kullanmıştır"," uzaktan eğitimde kullanılabilecek en etkili öğretim yöntemi, konuları video ve sunumlarla aktarmaktır "," Oldukça sıkıntılı, yavaş, hantal ve verimsiz bir şekilde kullanılmaktadır.", "etkili kullanıldığını düşünmüyorum."," bazen iyi olsa da bazen kötü olarak kullanıldığını düşünüyorum"," etkili değildir", "Dersi tamamen online yürütmek yerine video yüklemek veya dersleri kaydedip sonradan izleme imkanı sunmak daha etkili olabilir."," kısmen etkili kullanılmıştır diyebiliriz", "Etkili değil. Yüz yüze eğitim yöntemiyle kıyaslanamaz bile".*

Burada şu yorumu yapmaktayız. Öğrenciler dersleri verimli geçmemektedir. Öğrenciler ders videolarında öğrenme zorluğu çekmektedir. Pandemi sürecin eğitimde verim düşmektedir. Yeninden bir plan ve program yapılması gerektiğini düşünmekteyim.

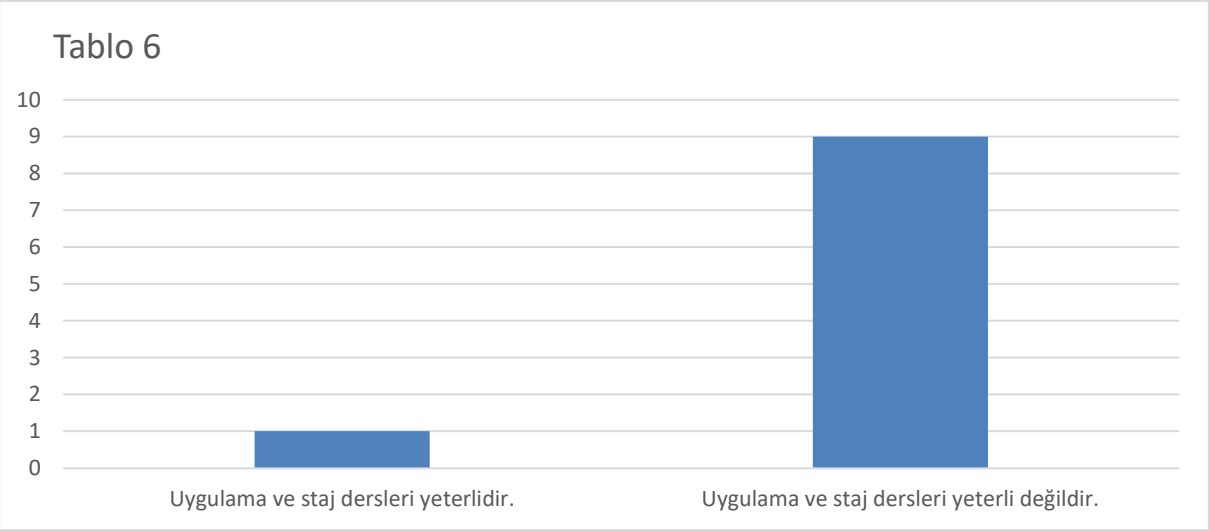
Araştırmanın beşinci sorusu "Pandemi sürecinde eğitimde fırsat ve imkân eşitsizliği var mı?"

Tablo 5'te gözüktüğü gibi fırsat ve imkân eşitliği olmadığı gözükmektedir. Araştırmamızdaki öğrencilerin %80 eşit olmadığını savunmaktadır. %20 kısım ise imkân eşitliliği vardır demiştir. Bu verilere bakarak pandemi sürecinde aniden gelişen eğitimin herkese aynı imkânı sunmadığı gözükmektedir. Araştırmacıların verdiği cevaplar; *"var. Maddi imkân yetersizliği sonucu bilgisayarı telefonu interneti olmayan binlerce öğrenci var", "kesinlikle var", "evet, kesinlikle var. Her öğrencinin içinde bulunduğu şartlar farklılık gösterdiği için eğitim konusunda da bu farklılıklar eşitsizliğe sebep olan birincil faktörler arasındadır", "evet, kesinlikle vardır ", " kesinlikle vardır", "yok", "Vardır interneti tableti olmayan kişiler var", "Maalesef eşitsizlik mevcut. Zengin ve fakir insan olanakları bir değildir Özellikle bu pandemi döneminde fakir aile çocukları eğitim olanaklarından yararlanamıyorlar",*

Burada şu yorumu yapmaktayız. Aniden gelişen pandemide sürecinde uzaktan eğitime geçilmesiyle öğrencilerin bilgisayar, tablet, internet bulunmamaktadır. Bunu araştırmacımızın verdiği cevaptan çıkarmaktayım. Diş hekimliği öğrencisinin cevabı şu şekildedir. "v*ardır interneti tableti olmayan kişiler var"* cevabını vermiştir. Bunun için devlet ya da YÖK gereken önlemleri almalıdır.

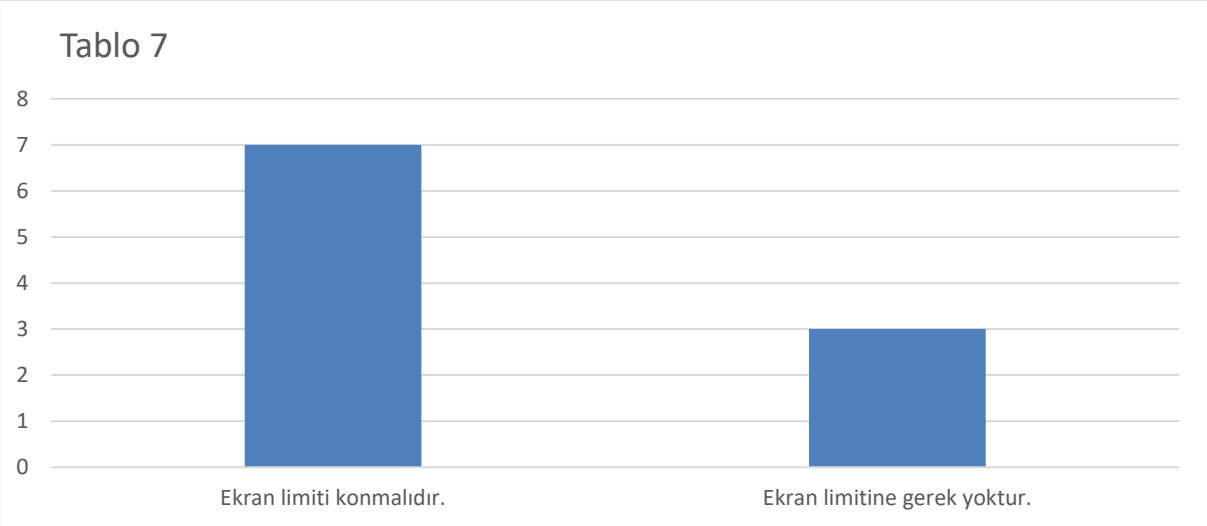
Araştırmanın altıncı sorusu "Aniden gelişen pandemi sürecinde uygulama dersleri, staj uzaktan eğitimle yeterli midir?"

Tablo 6'da görüldüğü gibi aniden gelişen pandemi sürecinde uygulama dersleri, staj uzaktan eğitimle yeterli midir? Sorusu sorulduğunda araştırmalarımızın %90 uygulama ve staj derslerinin yetersiz olduğunu savunmaktadır. Diş hekimliği öğrencisi **"***Uygulama dersleri için yeterli ancak staj için klinikte hastayla yüz yüze olmak gerekir***",** uygulama derslerin yeterli olduğunu stajın yetersiz olduğunu belirtmiştir. %10 kısım yeterli olduğunu savunmaktadır. Araştırmacılarımızın verdiği cevaplar;
"*Yeterli değildir. Ama yine de kendi fakültem adına başarılı olduğunu düşünüyorum****", "****hayır****", "****yeterli değil. Yüz yüze olamak iletişim kurmak açısından çok önemli fakat uzaktan eğitimle bu pek de mümkün olmuyor****", "****Hayır, tabi ki de yeterli değildir****", "****Verimin alınabilmesi için yeterli değildir.****", "****Yok.****", "****Yeterli değildir****", "****Uygulama dersleri için yeterli ancak staj için klinikte hastayla yüz yüze olmak gerekir****", "****Bence yeterli değil özellikle bölümüm adına yüz yüze olması gerektiğini düşünüyorum****", "****Tabiki yeterli değil. Staj gerçek bir ortamda yapılmalı. Öğrenciler iş hayatını bir nebze olsun tanıyabilmeli.****"** Cevaplarını vermişlerdir

Burada şu yorumu yapmaktayız. Uygulama ve staj derslerinin yetersiz olduğunu belirtilmektedir. Pandemi dönemin uygulama derslerinin verimsiz geçtiğini gözükmektedir. Acilen staj ve uygulama derslerinin yüz yüze geçilmesinin düşünmekteyim. Uygulama derslerinin ve staj uygulamaların verimsizliği öğrencilerin dersten istenen verimi alamadığını gözükmektedir.

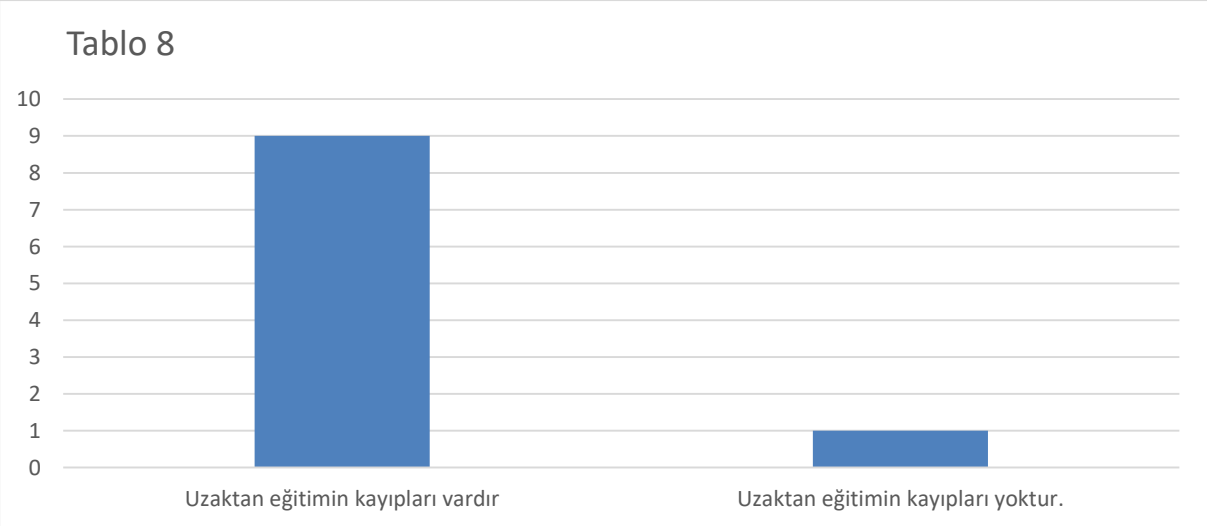
Araştırmanın yedinci sorusu "Pandemi sürecinde uzaktan eğitim sürecinde ekran limiti konmalı mıdır?"

Tablo 7'de görüldüğü gibi pandemi sürecinde uzaktan eğitim sürecinde ekran limiti konmalı mıdır? Sorusuna araştırmacıların %70 ekran limiti konmalıdır. Yanıtını vermişlerdir. %30 ekran limitine gerek olmadığını bildirmektedir. Araştırmacılarımızın verdiği cevaplar;*"Yüklenilen videoların izlenildiğini anlamak için konulabilir.", "etkileşimin daha iyi sağlanabilmesi için kısıtlanmamalıdır", "Her öğrenci kendi limitini belirleyebilir ki zaten ders saatleri fazla değil", "Ekran limitinden kasıt kullanılan web tarayıcısı üzerindeki ekran kısıtlamasıysa eve kesinlikle konmalıdır. Bir nebze de olsa kopyaların önüne geçilebilir.", "Hayır çünkü imkânı olmayan öğrencilerin sonradan erişme olanağı olmalıdır.", "Gerek yok bence bu kişiye göre değişir. Ders durumuna göre.", "Evet konmalıdır", "Konması faydalı olur çünkü ekran karşısında uzun vakit geçirmek zararlıdır", "Ekran limitine gerek yoktur."* Cevaplarını vermişlerdir.

Burada şu yorumu yapmaktayız. Öğrenciler ekran limiti istemektedir. Ders saatleri fazla olduğundan öğrenme isteğinin olmaması. Ekran başında fazla vakit geçirmek istemedikleri belirmektedir. Öğrencilerin bazıları ekran limiti istememektir. Çünkü öğretmenin konu bütünlüğü sağlamak için dersi sonuna kadar işlemek konu bittiğinde dersi bitirmek istemesidir.

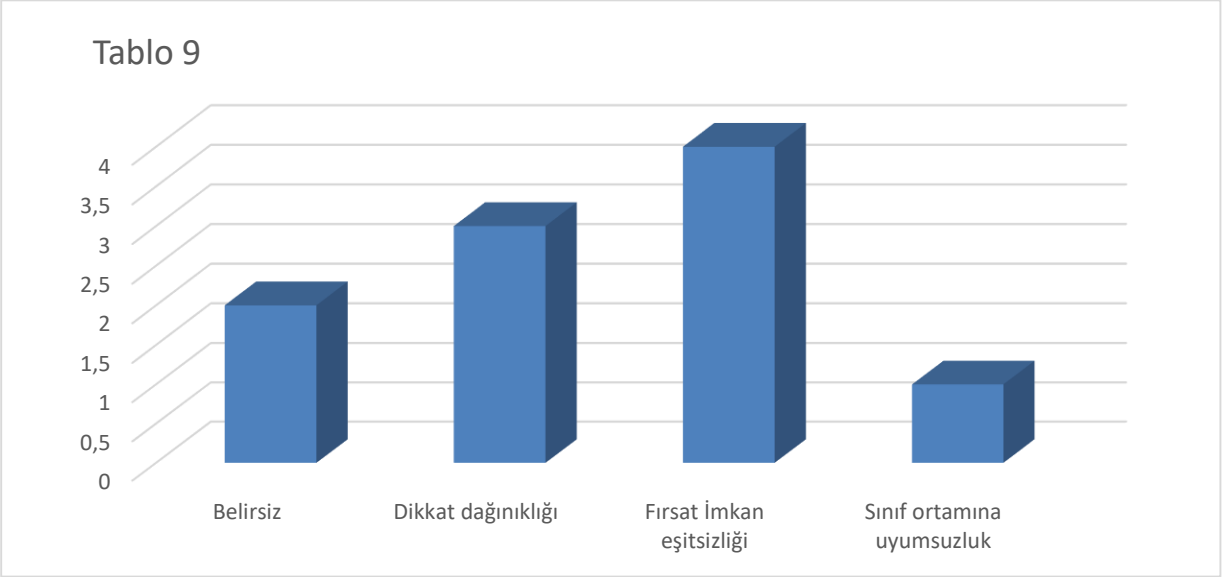
Araştırmanın sekizinci sorusu "Uzaktan öğrenmede öğrenme kayıpları var mıdır?"

Tablo 8 görüldüğü gibi uzaktan öğrenmede öğrenme kayıpları var mıdır? Sorusu sorulduğunda araştırmacılarımızın %90'nı ekran başında kayıp olduğunu belirtmiştir. %10'luk kısım ise kayıp olmadığı gözükmektedir. Araştırmacılarımızın verdiği cevaplar; ***"****Vardır. Bazen yatarak bazen dışarda kısaca uygun olmayan koşullarda derse girebiliyoruz.****", "****Evet****", "****Evet. Ders yapılan ortamın rahatlığı, sınıf havasında olmayışı, derslere odaklanamama gibi sorunlar öğrenme kayıplarına neden olabiliyor.****", "****Evet, öğrenme kayıpları kesinlikle bulunmaktadır.****", "****Vardır****", "****Ne yazık ki evet****", "****vardır****", "****Kendi üniversitem ve bölümüm için hayır. Hatta aksine daha kazançlı.****", "****Olduğunu düşünüyorum****", "****Canlı bir ders ortamıyla elbette bir olmuyor ve ne yazık ki fazlasıyla kaybımız var.****",* Cevaplarını vermişlerdir.

Buradan şu yorumu yapmaktayız. Uzaktan eğitimde kayıplar gözükmektedir. Derste konuları öğrenmede kayıplar olduğunu düşünmekteyim. Derste verimin düştüğünü gözükmektedir. Öğrencilerin dersleri öğrenmede zorluk çektikleri gözükmektedir. Tablo 7 de gözüktüğü gibi öğrenme kayıpları olduğu için öğrenciler derslerde ekran limiti istemektedir.

Araştırmanın dokuzuncu sorusu "Genel olarak baktığınızda üstün yetenekli çocuklar sınıf ortamında ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar?"

Tablo 9'da olduğu gibi genel olarak baktığınızda üstün yetenekli çocuklar sınıf ortamında ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar? Sorusu sorulduğunda %40 fırsat imkan eşitsizliği sorunu olduğunu belirtmiştir. %10'luk kısımda üstün yetenekli çocuklar sınıf ortamında uyumsuzluk yaşamaktadır. %30 dilimde dikkat dağınıklığı yaşamaktalar. %20'lik kısım ise belirsizdir. Araştırmacıların verdiği cevaplar şunlardır; *"Bilmiyorum"," dikkat dağınıklığı dersten kopukluk ve senkronizasyon sorunu"," Konular sınıfın genelinin düzeyine indirgenip anlatıldığı için üstün yetenekli öğrencilerin kendini geliştirme imkanları azalıyor."," Herkesin aynı seviyede olmadığı durumlarda, üstün yetenekleri çocuklar kendilerini tam olarak gerçekleştiremedikleri ve seviyelerinin altında kalan bir ortamda eğitim aldıkları için sınıf ortamında sıkılmalarının yanı sıra oldukça da verimsiz bir eğitim öğretim süreci içerisinde kendilerini bulmaktadırlar."," Diğer çocuklara göre ileride olduğu için sınıf atmosferine uyum sağlayamaz."," Ses ve gürültü olsa gerek."," Bilmiyorum."," Dışlanma"," Eğitimde fırsat eşitliği yaratmak faydalı olabilir"," Arkadaşlarıyla anlaşmakta problem yaşayabilir. Çünkü kimse kendisine kendisinden iyi bir rakip istemez. Kolay arkadaşlık kuramayabilir."* Cevaplarını vermiştir.

Burada şu yorumu yapmaktayız. Üstün yetenekli kişiler uzaktan eğitimde zorlanmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar sınıflarda sorunlar yaşamaktadır. Dikkat dağınıklığı olduğunda derste odaklanma sorunu yaşamaktadırlar. Fırsat imkân eşitsizliği sağlayamamaktadır. Üstün zekâlı öğrenciler ayrı sınıf oluşturulmalıdır.

Araştırmanın onuncu sorusu "Karşılaşılan bu sorunlarla ilgili ne tür çözüm önerileri bulunmaktadır? "
Araştırmacıların verdiği cevaplar şunlardır; *"Bilmiyorum", "Üstün zekâlı öğrenciler için ayrı sınıflar oluşturulmalı ve o yönde eğitim almış öğretmenler tarafından eğitimleri verilmelidir", "Bu tür öğrenciler için program derslerine ek olarak ilgi alanlarına, yeteneklerine göre çeşitli imkânlar sağlanmalı.", "Belki ayrı sınıflarda veya farklı düzeyde yahut apayrı bir müfredatla derslere katılımları sağlanabilir.", "Çocukların düzeylerine göre sınıflara yerleştirilmelidir", "Online dersler ne kadar ileri sürülse de hakikaten verimli olmuyor fakat bu süreç içerisinde mecbur bu şekilde devam edilmeli diye düşünüyorum. Yalnızca online derslere bir iyileştirilme getirilmelidir bence. ", "Bilmiyorum", "Öğretmen veya bir yetişkin sayesinde sınıf ortamına kazandırılabilir", "Eğitimde fırsat eşitliği yaratmak faydalı olabilir", "O kişiye özel bir sınav yapılıp bir üst sınıfa geçişi sağlanabilir"* Cevaplarını vermişlerdir.

Burada şu yorumu yapmaktayız. Öğrenciler fırsat imkan eşitliği istemektedir. Üstün yetenekli çocuklar farklı sınıflarda derslere girmelidir ve online derslerin verimli geçmediğini ama pandemi sürecinde sistemin bu şekilde devam ettiğinden kabul etmektelerdir.

Sonuç ve Öneriler
Dünya üzerine yayılan Covid - 19 salgını Türkiye cumhuriyetini de etkisi altına almıştır. Yaşamımı etkileyen salgın hastalık eğitim alanı da etkilemiştir. Eğitim alanında salgının yayılmaması için önlemler alınmıştır.

Çalışmamda salgın hastalığın ilk olarak hangi ülkede çıktığı, YÖK salgın hastalık zamanında aldığı önlemler, uzaktan eğitimin tarihçesi ve salgın hastalık döneminde eğimin yararları ve zararlarında nitel araştırma olarak bahsedilmiştir. Üniversitelerin bir altı yapısının olduğunu ve bunun yetersiz olduğu gözükmüştür. Alt yapı yetersizliği eğitiminde aksaklıklar oluşmuştur. Bu aksaklıklar derslerde kopmalar ya da öğretmen, öğrenci teknoloji kullanımı yetersizliği olmuştur. Derslerin verimliğini düşürmektedir.

Fırsat ve imkân eşitsizliği aniden uzaktan eğitime geçilmesiyle öğretmen ve öğrencilerin ders için yeterince donanıma sahip olmaması öğrencilerin derslerinde geri kalmasına sebep olmuştur. Yeterince donanımı olan sahip olan ama evde gerekli altı yapısı olmadığı için derslerde sıkıntı yaşamaktadır. Köy ortamlarında öğrencilerin evine internet gelememesi sonucunda öğrencilerin derse girememesi gibi sorunlar olmuştur. Sonuç olarak gerekli alt yapının olmadığını göstermektedir.

Pandemi sürecinde asekron ve sekron olarak dersler yapıldı. Sekron derslerde öğrencilerin derslerde internet kopması ile derste dikkat dağınıklığına, derste kopmalara neden olmaktadır. Öğrencilerin derse odaklanamama sorunu çıkmaktadır. Bunun için gerekli önlemlerin alınması gerekir sekron derslerde öğrencinin anında öğretmene dönüt vererek aniden geri bildirim almasına dersin verimli geçmesine sebep olmaktadır. Asekronda ise öğrenci dersi istediği vakit girerek zaman kaybı olmaz. Ama anında dönüt alamayacağı sorunlar olabilir bu sorunlar dersin verimliliğini düşürmektedir.

Yapmış olduğum nitel araştırmada yapmış olduğum dönütlerde su sonuçları çıkartmayım. Pandemi sürecin uzaktan eğitim düşünülen verim alınmadı. Öğrenci, öğretmen yeterince teknolojiye sahip değildir. Uzaktan eğitimle yapılan sınavlar güvenli olmadığı hatta kamere ve ses açılsa bile güvenliğini düşürmektedir. Pandemi sürecinde uzaktan eğitinin insanların bir araya gelmemesine sağlamaktadır. Asekron dersler sayesinde zamanda tasarruf sağlamıştır. İstediği vakit derse girme sansı sağlamıştır. Eğitimde yapılan hata insanların ve ülkenin geriye gitmesine sebep olmaktadır. Burada önerim plan ve program içerisinde eğitime devam edilmelidir. Çalışmalarla ilgili önerilerim şunlardır.

1) Pandemi sürecinde uzaktan eğitime geçilmesine öğretmen ve öğrencilerin gerekli teknolojik alt yapının sağlanması ve uzaktan eğitimin devam etmesi.
2) Öğretmen ve öğrencilerin teknolojiyi doğru kullanması için öğretmen ve öğrencilere gerekli eğitimin verilmesidir.
3) Sınavların ise pandemi süreci bitiğinde yüz yüze olmasını gerekmektedir.

4) Online süreçte öğrencilerin devamsızlık yoklaması alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. BAŞARAN Mehmet, DOĞAN Elif, KARAOĞLU Esra, ŞAHİN Ecem. (2020). KORONAVİRÜS (COVID-19) PANDEMİ SÜRECİNİN GETİRİSİ OLAN UZAKTAN EĞİTİMİN ETKİLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA. AJER Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi. 5(2), 368-397. URL:https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1152012
2. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116745
3. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1179832
4. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/147/yildiz.htm
5. https://eztalks.com/elearning/top-10-disadvantages-of-distance-learning.html
6. https://www.indiaeducation.net/online-education/articles/advantages-and-disadvantages-of-distance-learning.html
7. https://www.medipol.com.tr/bilgi-kosesi/bunlari-biliyor-musunuz/pandemi-nedir-corona-virusu-neden-pandemi-ilan-edildi
8. https://www.sektorumdergisi.com/uzaktan-egitim-nedir-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir/
9. https://www.researchgate.net/profile/Merve-Ergueney/publication/347999915_UZAKTAN_EGITIMIN_GELECEGI_MOOC_MASSIVE_OPEN_ONLINE_COURSE/links/5ff2fea9a6fdccdcb82b06e6/UZAKTAN-EGITIMIN-GELECEGI-MOOC-MASSIVE-OPEN-ONLINE-COURSE.pdf
10. https://www.researchgate.net/profile/Zara-Ersozlu-2/publication/319213145_Effect_of_Using_Photograph_Machine_in_Teaching_Geometrical_Objects_on_Elementary_Mathematics_Students%27_Academic_Achievement_Matematik_Dersinde_Geometrik_Cisimlerin_Ogretiminde_Fotograf_Makinasi_Kullan/links/59a0559a458515fd1fde80d7/Effect-of-Using-Photograph-Machine-in-Teaching-Geometrical-Objects-on-Elementary-Mathematics-Students-Academic-Achievement-Matematik-Dersinde-Geometrik-Cisimlerin-Oegretiminde-Fotograf-Makinasi-Kullan.pdf#page=41
11. http://tk.org.tr/index.php/TK/article/view/167/162
12. https://www.turkcebilgi.com/asenkron_uzaktan_e%C4%9Fitim
13. https://www.ekolej.net/uzaktan-egitimin-avantajlari/

STATISTICAL DETERMINATION OF GENES THAT PLAY AN IMPORTANT ROLE IN THE BIOLOGICAL PROCESS AT THE STAGE OF DRUG DISCOVERY BY GENE ONTOLOGY ANALYSIS

Handan Kulan*
*Beykoz University, Faculty of Engineering and Architecture, Software Engineering, İstanbul, Turkey
ORCID Code: 0000-0001-8166-1967

ABSTRACT

Ontologies structurally model the entities which represent information and the relationships that they create. In the treatment of diseases, the link between the causes of the disease can be established by designing a disease-specific disease ontology. In this way, by systematically examining diseases, drugs that can act on specific areas indicated by ontology analysis can be developed. Associating human genes with diseases is a topic that molecular medicine is looking for solutions. Such relationships can be done in various ways: classic Mendelian and complex diseases of the pedigree based on genetic studies, genome-wide association studies(GWAS), somatic mutation frequencies, transcriptomics and proteomics studies and detailed studies of the molecular biology of individual proteins. The development and approval of drugs that treat diseases is a complicated and difficult process. Thanks to gene ontology (GO) analysis, diseases can be treated by determining the classes of GO terms or pathways based on the drug target. In drug discovery, GO terms that describe the molecular functions, processes, and subcellular localizations of gene drug targets can be determined using statistical methods to find the most effective functions, processes, and pathways. In this way, it is aimed to treat diseases by ensuring that drugs act on these areas.

Keywords: gene, ontology, drug discovery

İLAÇ KEŞFİ AŞAMASINDA BİYOLOJİK SÜREÇTE ÖNEMLİ ROL OYNAYAN GENLERİN GEN ONTOLOJİ ANALİZİYLE İSTATİKSEL OLARAK BELİRLENMESİ

Handan Kulan*
*Beykoz Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Yazılım Mühendisliği, İstanbul, Türkiye.
ORCID Code: 0000-0001-8166-1967

ÖZET

Ontolojiler bilgiyi temsil eden entiteleri ve onların kurduğu ilişkileri yapısal biçimde modelleyen araçlardır. Hastalıkların tedavisinde o hastalığa özgü hastalık ontolojisi tasarlanarak hastalık nedenleri arasındaki bağlantı kurulabilinir. Bu şekilde sistematik olarak hastalıklar incelenerek, ontoloji analizinin işaret ettiği spesifik alanlara etki edebilecek ilaçlar geliştirilebilinir. İnsan genlerini hastalıklarla ilişkilendirmek moleküler tıbbın çözüm aradığı bir konudur. Bu tür ilişkiler çeşitli yollarla yapılabilir : Mendel ve kompleks hastalıkların klasik soyağacına dayalı genetik çalışmalar, genom çapında ilişkilendirme çalışmalar(GWAS), somatik mutasyon frekanslar, transkriptomik ve proteomik çalışmalar ve bireysel proteinlerin ayrıntılı moleküler biyoloji çalışmalar. Hastalıkları tedavi edici ilaçların geliştirilmesi ve onaylanması oldukça karmaşık ve zor bir süreçtir. Gen ontoloji (GO) analiziyle, GO terimlerinin veya yollarının ilaç hedefine dayalı sınıfları belirlenerek hastalıklar tedavi edilebilinir. İlaç keşfinde gen ilaç hedeflerinin moleküler fonksiyonlarını, süreçlerini ve hücre altı lokalizasyonlarını tanımlayan GO terimleri istatiksel yöntemlerle belirlenerek en etkin fonksiyon, süreç ve yolaklar bulunabilmektedir. Bu sayede ilaçların bu alanlara etki etmesi sağlanarak hastalıkların tedavi edilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: gen, ontoloji, ilaç keşfi

GİRİŞ

Ontolojiler, bir alandaki varlıkların ve varlıklar arası ilişkilerin temsillerini belirleyen ve modelleyen sistemlerdir. Modellemede kullanılacak varlıklar (gen, protein,enzim) belirlendikten sonra, belirlediğimiz kategorilere göre sınıflandırılırlar.

İlaçların geliştirilmesi ve onaylanması oldukça karmaşık ve zor bir süreçtir, FDA onaylı yeni bir ilacın piyasaya çıkması için bir milyar doların üzerinde para harcanmaktadır. Klinik çalışmalarda başarısızlığın ya da zaman kaybının başlıca nedeni ilacın hedef seçimi ile ilişkili olan sürecin net olarak yapılamamasıdır.

Metin madenciliği yaklaşımları, ilaçlar ve genler arasındaki ilişkiler için yayınlanmış literatürü aramak için basit ve kullanışlı bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, çoklu gen ve kimyasal isimlerden dolayı gereksiz bilgi üretme eğilimindedirler. Moleküler çarpışma yaklaşımları ilaçlar ve gneler arasındaki ilişkiyi anlamak için kullanılmaktadır. Bileşik protein etkileşimlerini anlamak için ters ligand-protein çarpışma yöntemi kullanılmaktadır. Fakat, çarpışma ve ters çarpışma uygulamaları 3D yapılara sahip proteinler için uygundur. Diğer hesaplama yöntemleri, fenotipik yan etkilerdeki benzerlikleri veya kimyasal yapılar ve kimyasallar ile kimyasallar/proteinler arasındaki bağlantıları göz önünde bulundurur.

İlaç gen etkileşimi tahmininde hesaplama yöntemlerindeki ilerlemeye rağmen, yukarıda bahsedilen yöntemler biyolojik benzerlikten ziyade ilaçların yapısal benzerliklerine dayanmaktadır. Son zamanlarda, çeşitli çalışmalar ilaç hedeflerinin uygulanabilir tahminini çeşitli ağ tabanlı algoritmalar geliştirerek bulmuş ve ilaçla ilgili yolak analizi mekanizması geliştirmiştir. Yolaklar ve ilaçlar arasındaki ilişkinin araştırılması, ilaç bileşiklerinin hedeflerini keşfetmek için yararlıdır ve yeni ilaç etkileri elde etmekte etkindir. İnsan Genomu projesinin başlamasıyla birlikte, akademide ve endüstride çeşitli araştırma grupları “ilaçlanabilinir genom " projesi üzerine odaklanmıştır. Bu projenin amacı, insan genomunda ilaç benzeri küçük molekülleri bağlama yeteneğine sahip proteinleri ifade eden genlerin alt kümelerini belirlemektir.

Gene ontoloji (GO) analizi ilaç keşfinde protein ilaç hedeflerinin moleküler fonksiyonlarını, süreçlerini ve hücre altı lokalizasyonlarını tanımlanmasını sağlamaktadır. GO, protein fonksiyonlarını tanımlamak için sistematik bir dil sağlamaktadır. GO terimleri GO ağaç yapısından hiyerarşik olarak düzenlendiği için daha spesifik biyolojik fonksiyonları tanımlayan terimler alt düğümlerde bulunur. Bir proteine üç tip GO terimi atanır. Biyolojik süreç GO terimi proteini içeren olayları tanımlayan süreçleri tanımlar. Moleküler süreç GO terimi proteinin indüklediği reaksiyon türlerini belirten fonksiyonlar gösterir. Hücresel bileşenler terimi ise proteinin ifade olduğu bölgeyi göstermektedir.

METOD

Down sendromu (DS) hastalığı zihinsel engelli durumunun nedenlerinden biridir. DSlu hastalar öğrenme ve hafıza yetersizliği dahil olmak üzere çeşitli sağlık sorunlarıyla karşı karşıyadır; kalp hastalığı, Alzheimer hastalığı (AD), lösemi ve kanser. DS ile ilişkili hücresel süreçleri ve risk faktörlerini anlamak için, çok sayıda transkriptomik, proteomik ve genom çapında ilişki çalışmalar yapılmaktadır. DS çalışmalarında yüksek miktarda veri kümelerinin analizi ve yorumlanması ilgili gen ürünlerinin biyolojik rollerinin açıklanması gerekmektedir. GO terimi zenginleştirme analizi veya yolak analizi, DS hastalığı sürecinde bozulmuş biyolojik süreçlere neden olan gen veya gen ürünlerini belirlemek için uygulanabilinir.

Aşağıdaki tablo, klinik deneyde DS farelerine uygulanmış memantine ilaç datasınının GO analizi sonucunun bir kısmını göstermektedir. İlk sutun GO terimlerinin numarasını, 3. sütun ismini göstermektedir. 2. sütun
GO teriminin etkinlik alanını göstermektedir. BP, biyolojik süreç, CC, hücresel bleşen ve MF molekuler fonksiyonda rol oynayan genlerin bilgilerini göstermektedir. Son sütündaki değer ise Fisher

test sonucunda elde edilmiş olasılık değerini göstermektedir. Değer küçükdükçe, GO teriminin etkinliği artmaktadır.

Tablo 1. Memantine ilacının etki ettiği proteinlerin GO analiz sonucu

GO	NS	name	p_uncorrected
GO:0033173	BP	calcineurin-NFAT signaling cascade	4,13320000592267E-009
GO:0031929	BP	TOR signaling	2,53577795155871E-008
GO:0048167	BP	regulation of synaptic plasticity	2,66312106400742E-008
GO:0005955	CC	calcineurin complex	5,16547659279085E-008
GO:0030424	CC	axon	6,9388152137469E-008
GO:0098978	CC	glutamatergic synapse	9,66285702310598E-008
GO:0033192	MF	calmodulin-dependent protein phosphatas	5,16547659279085E-008
GO:0005516	MF	calmodulin binding	5,57161710304621E-008
GO:0004674	MF	protein serine/threonine kinase activity	5,84558943086831E-008

SONUÇ

İlaç keşfi aşamasında Gen Ontoloji analizi kullanılarak en etkin biyolojik süreçler, molekuler fonksiyonlar ve hücresel bileşenler bulunabilinir. GO analizi sonucunda elde edilen değerler Fisher test sonucuna göre sıralanarak en etkin olanları belirlenebilinir. En etkin alanları göz önünde bulundurarak yeni ilaç dizaynı yapılabilinir. Ayrıca, birden fazla ilaç değerlendirilerek ve etki ettiği ortak GO terimleri analiz edilerek ilaç dizaynı gelişimine katkıda bulunabilinir.

REFERANSLAR

Dat, D., Ankith,U., Lisa, G., Chelsea, J., James, Z., Muhao, C., Eleazar, E., Jingyi Jessica, L., Kai-Wei, C. (2019)Evaluating Representations for Gene Ontology Terms. bioRxiv765644;https://doi.org/10.1101/765644.

Gene Ontology Consortium (2017). Expansion of the gene ontology knowledgebase and resources. Nucleic acids research, 45(D1), D331–D338.

Mazandu, G.K. and Mulder, N.J. (2013). Information content-based gene ontology semantic similarity approaches: toward a unified framework theory. BioMed research international, 2013.

Resnik, P. (1999). Semantic similarity in a taxonomy: An information-based measure and its application to problems of ambiguity in natural language. J. Artif. Intell. Res.(JAIR), 11, 95–130.

Yang, H., Nepusz, T. and Paccanaro, A. (2012). Improving go semantic similarity measures by exploring the ontology beneath the terms and modelling uncertainty. Bioinformatics, 28(10), 1383–1389.

RELATIONSHIPS BETWEEN STUDENT MOTIVATION, HIGHER EDUCATION DISTANCE EDUCATION SERVICE QUALITY AND STUDENT SATISFACTION IN THE COVID-19 PROCESS

Metin BAYRAM[1], Ahmet ZENGİN[2], Yusuf Serhat SERT[3]

[1]Sakarya University, Business School, Business, Sakarya, Turkey.
ORCID Code: 0000-0002-9483-7850
[2]Sakarya University, Faculty of Computer and Information Sciences, Computer Engineering, Sakarya, Turkey, Sakarya, Türkiye.
ORCID Code: 0000-0003-0384-4148
[3]Sakarya University, Business School, Business, Sakarya, Turkey
ORCID Code: 0000-0003-2722-7152

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationships between student motivation, educator performance (functional quality), e-information quality (technical quality), and student satisfaction from distance education services, which are negatively affected in the COVID-19 process. The research was carried out on 325 students who took the Sakarya University Traffic Safety course with the distance education method. Necessary data for the research was collected by questionnaire technique. The data were analyzed using the Partial Least Squares Structural Equation Model (KEKK-YEM) method. It has been found that students with positive motivation in the COVID-19 process have more positive perceptions and satisfaction levels about distance education information quality (e-information quality). Similarly, it has been determined that students have more positive perceptions about distance education information quality (e-knowledge quality) depending on the service performance quality of the educator. In the distance education process, there was no direct relationship between the distance education performance (functional quality) of the educators and the student satisfaction. It is recommended that university administrations and educators think about eliminating this situation. Finally, it was concluded that e-information quality can predict satisfaction with distance education.

Keywords: COVID-19, e-knowledge quality, functional quality, Grönross, e-service quality, Intrinsic student motivation, satisfaction, technical quality, distance education

COVİD-19 SÜRECİNDE ÖĞRENCİ MOTİVASYONU, YÜKSEKÖĞRENİM UZAKTAN EĞİTİM HİZMET KALİTESİ VE ÖĞRENCİ MEMNUNİYETİ ARASINDA İLİŞKİLER

Metin Bayram[1], Ahmet Zengin[2]. Yusuf Serhat Sert[3]

[1]Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme, Sakarya, Türkiye.
ORCID Code: 0000-0002-9483-7850
[2]Sakarya Üniversitesi, Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği, Sakarya, Türkiye.
ORCID Code: 0000-0003-0384-4148
[3]Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme, Sakarya, Türkiye.
ORCID Code: 0000-0003-2722-7152

ÖZET

Bu çalışmanın amacı COVİD-19 sürecinde olumsuz etkilenen öğrenci motivasyonu, eğitimci performansı (fonksiyonel kalite), e-bilgi kalitesi (teknik kalite) ve uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti arasında ilişkileri incelemektir. Araştırma Sakarya Üniversitesi Trafik Güvenliği

dersini uzaktan eğitim yöntemiyle alan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma için gerekli veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Veriler Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modeli (KEKK-YEM) yöntemi ile analiz edilmiştir. COVID-19 sürecinde olumlu motivasyona sahip öğrencilerin uzaktan eğitim bilgi kalitesi (e-bilgi kalitesi) hakkında daha fazla olumlu algıya ve memnuniyet düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Benzer şekilde eğitimcinin hizmet performansı kalitesine bağlı olarak öğrencilerin uzaktan eğitim bilgi kalitesi (e-bilgi kalitesi) hakkında daha fazla olumlu algıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin öğretim üyeleri ile iletişimlerinin yeterli seviyeye ulaşamaması eğitimcilerin uzaktan eğitim performansı (fonksiyonel kalite) ile öğrenci memnuniyeti arasında doğrudan bir ilişki tespit edilememiştir. Üniversite yönetimlerinin ve eğitimcilerin bu durumun giderilmesi üzerinde düşünmeleri önerilmektedir. Son olarak e-bilgi kalitesinin uzaktan eğitimden duyulan memnuniyeti tahmin edebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, e-bilgi kalitesi, fonksiyonel kalite, Grönross, e-hizmet kalitesi, içsel öğrenci motivasyonu, memnuniyet, öğrenci motivasyonu, teknik kalite, uzaktan eğitim.

1. GİRİŞ

2019 yılı sonunda ortaya çıkan Coronavirüs salgını nedeniyle tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de birçok olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır. İnsanlar kısıtlamalar nedeniyle uzun süre evlerinden dışarıya çıkmadan yaşamak zorunda kalmışlardır. Evde çalışma, uzaktan eğitim gibi kavramlar sürekli olarak kalmak üzere insanların hayatına girmiştir.

Bu süreçte sadece ülkemiz değil tüm dünyada eğitim sistemlerinde dramatik değişimler yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Örgün eğitimde yüz yüze sınıf ortamında yapılan interaktif ve katılımcı öğrenme/öğretme süreci yerini düşük öğrenci katılımı ve ilgisini içeren uzaktan eğitime bırakmıştır. Benzer şekilde ülkemizde de yüksek öğrenim hizmetleri 2020 Mart itibarıyla dijital platformlar üzerinden uzaktan eğitim şeklinde verilmeye başlanmıştır. (Saltürk ve Güngör, 2020). Ancak COVID-19 sürecine neredeyse tüm eğitim örgütleri hazırlıksız yakalanmıştır (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2020). Karadağ ve Yücel (2020) ülkemizdeki yüksek öğretim kurumlarının da yeterince uzaktan eğitim hazırlığı olmadığını iddia etmektedir.

Aslında uzaktan eğitimin temel hedefi, geleneksel sınıf ortamında yüz yüze eğitimin eksikliklerinin kapatılması ve öğrencilere daha iyi ve etkili bir öğrenme çevresinin sağlanmasıdır (Eastman ve Swift, 2001). Bu amaçla, Sakarya Üniversitesi, pandemi süreci ortaya çıkmadan uzaktan eğitim sistemini kullanmaya başlamış bir üniversitedir. SAÜ'de tamamen uzaktan önlisans ve yüksek lisans programları bulunmakla birlikte Trafik Güvenliği, İş Sağlığı ve Güvenliği, Girişimcilik ve Proje Yönetimi vb. bazı seçmeli dersler, salgın öncesinde de uzaktan eğitim olarak lisans düzeyinde verilmektedir. Salgın süreciyle birlikte sadece bu derslerin değil tüm derslerin uzaktan eğitim yöntemiyle verilecek şekilde bilgi işlem alt yapısı daha da iyileştirilmiştir.

Örgün öğretimde, öğrenci yüz yüze eğitim almakta, anlayamadığı konuları öğretim üyelerine danışabilmekte ve sorularını defalarca yineleyebilmektedir, uygulamalı derslerde pratik yapabilmekte ve arkadaşları ile birlikte ders çalışabilmektedir. Bunun yanında insanlarla yüz yüze iletişimde bulunabilmektedir. COVİD-19 sürecinde yüzyüze eğitimlerinin yapılamaması eğitimcilerin öğrencilerini öğrenme öğretme süreçlerine dâhil etmeleri kısıtlı olmuştur. Uzaktan eğitimin bu zayıf yönü salgın hastalıktan kaynaklanan psikolojik ortamla birleşince ister istemez öğrencilerde motivasyon düşüklüğü, derse karşı ilgisizlik sonuçlarını doğurmuştur (Demir ve Özdaş, 2020). Konu ile ilgili yapılan araştırmalar (Demir ve Özdaş, 2020; Saltuk ve Güngör, 2020; Yılmaz vd., 2020) bu süreçte öğrencilerin güdülenememe sorunu yaşadıklarını doğrulamaktadır.

Eğitimin önemli bir parçası olan eğitimci-öğrenci arasındaki eğitsel iletişimin sağlanmasında öğretmenin rolü tartışılmazdır (Akın ve Arslan, 2021). Online eğitim hizmeti sunumu sürecinde öğretim üyelerinin konu hakkında uzmanlığını ortaya koyması, ders anlatış ve davranışlarında süreklilik göstermesi, öğrencilerinin yaşadığı zorlukları anlayabilmesi ve onları motive edebilmesi, öğrencilerinin talep ve isteklerini yerine getirebilmesi gibi performans düşüklüğü kaçınılmaz olmaktadır. Eğitim süreçlerinde öğrencilerin birbiriyle, öğretenle ve ders içerikleriyle iletişimleri anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmesinde anahtar unsurlar olarak görülmektedir (Akın ve Arslan, 2021).

Öğrencilere gerekli elektronik bilgi sisteminin sunulması ve uzaktan eğitim yöntemiyle dersin öğrenilebileceği konusunda motivasyonlarının sağlanması uzaktan eğitim başarısında kilit rol oynamaktadır (İbicioğlu ve Antalyalı, 2005). Derslerin sınıf ortamında interaktif ve etkileşimli bir şekilde verilememesi eğitim hizmeti veren akademisyenlerinin performansları ve dersin çıktıları hakkında güdülenememe sorunu yaşayan öğrenci algılarının değerlendirilmesi dikkate değer bir araştırma konusu olarak düşünülmektedir.

Bu çalışmada COVİD-19 sürecinde olumsuz etkilenen öğrenci motivasyonu, uzaktan eğitim hizmeti veren öğretim üyelerinin hizmet performansı (hizmet kalitesi literatüründe fonksiyonel kalite olarak isimlendirilmektedir), e-bilgi kalitesi (hizmet kalitesi literatüründe teknik kalite olarak isimlendirilmektedir) ve uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti arasında ilişkiler yapısal eşitlik modeli kurularak araştırılmıştır. Bu ilişkileri ortaya koymak üzere bir araştırma modeli önerisinde bulunulmuştur. Araştırma modeli tasarımında hizmet kalitesi literatüründe yer alan *teknik kalite*, *fonksiyonel kalite* ve *müşteri memnuniyeti* arasındaki ilişkileri SERVQUAL ve Grönross modelleri çerçevesinde inceleyen çalışmalar (Kang & James, 2004; Ali vd., 2017) göz önünde bulundurulmuştur. Bunlardan farklı olarak COVİD-19 sürecinden olumsuz etkilenen *içsel öğrenci motivasyonu* boyutu model eklenmiştir. Diğer bir farklılık ise *teknik kalite* ve *fonksiyonel kalite* boyutlarını oluşturan maddeler uzaktan eğitim hizmet kalitesini ölçmek üzere tasarlanmıştır.

Araştırma için gerekli veriler, 2020-21 Bahar dönemi SAÜ ortak seçmeli dersi olan Trafik Güvenliği dersini uzaktan eğitim yöntemiyle alan öğrencilerden anket tekniği ile toplanmıştır. Uzaktan eğitim verilmesini zorunlu kılan pandemi ve benzeri durumlarda yüksek öğrenim gören öğrencilerinin motivasyonu ile uzaktan hizmet (e-hizmet) kalitesi ve öğrencilerin genel memnuniyeti arasındaki ilişkilerin araştırıldığı bu çalışma lieratürdeki önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir.

2. Literatür Araştırması

2.1. COVID-19 Sürecinde İçsel Öğrenci Motivasyonu

Motivasyon bir amacı başarmak için insan kapasitesini açığa çıkaran doğrudan bir enerji olarak tanımlanmaktadır. (Özer ve Korkmaz, 2016) Öğrenmeye yönelik motivasyon genel olarak içsel ve dışsal motivasyon olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. İçsel motivasyon "kişinin öğrenmeyi arzuladığı ve bireyin kendi içinde bir amaca sahip olduğu ve bireyin benlik ve amaç duygusuyla uyumlu olduğu şeklinde" tanımlanmaktadır. İçsel motivasyona sahip öğrenciler öğrenme faaliyetleri sürecinde ilgi, istek, merak ve eğlenceyi sürecin bir parçası olarak görmektedir. Dışsal motivasyon sahibi öğrenciler ise bir ödüle ulaşmak veya bir cezadan kurtulmak için öğrenim çabası içindedirler. Araştırmalar içsel motivasyonu yüksek öğrencilerin daha yüksek performans gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır (Aksu ve Tursun, 2018).

COVID-19 nedeniyle uzun süre karantinada kalması, yorgunluk, endişe ve umutsuzluk gibi psikolojik sorunlar uzaktan eğitim sürecinde öğrencileri olumsuz etkilemiştir (Çetin ve Anuk; 2020; Altınpulluk, 2021). Pek kaçınılmaz olarak COVID-19 sürecinin sadece yüksek öğrenim değil ilk, orta ve lise düzeyinde gören öğrencilerin özellikle içsel motivasyonunun olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

Saltürk ve Güngör (2020) tarafından COVID-19 pandemisi nedeniyle uzaktan eğitime geçiş sürecinde üniversite öğrencilerinin akademik motivasyonlarını olumsuz etkileyen yedi içsel faktör belirlenmiştir; sosyalleşme ihtiyacının giderilememesi, gelecek kaygısı, fiziksel aktivite ihtiyacının giderilememesi, dikkat dağınıklığı, zamanın yönetilememesi, uyku problemleri ve sağlık sorunları. Bu çalışmada öğrencilerin içsel motivasyonunu en çok sosyalleşme ihtiyacının giderilememesi, fiziksel aktivite ihtiyacının giderilememesi, gelecek kaygısı ve uyku problemlerinin etkilediği bulunmuştur.

2.2. Öğrenci (Müşteri) Memnuniyeti

Oliver (1981) memnuniyeti, müşterinin belirli bir ürün/hizmet deneyimine verdiği duygusal tepki olarak tanımlamaktadır. Bu tepki, müşterinin hizmet performansına ilişkin algılarının ve beklentilerinin onaylanmamasına dayalı olarak geliştirilmiştir (Ali vd., 2017). Özellikle pazarlama literatüründe müşteri memnuniyetinin ölçümünde farklı yaklaşımlar görülmektedir. Örneğin, Cronin ve Taylor (1992) bunu tek boyutlu bir ölçek olarak görmüş ve müşterinin sunulan hizmetlere yönelik genel hissini değerlendirerek ölçmüştür. Farklı olarak Hu vd. (2009) tek maddeli ölçeğin müşteri memnuniyeti yapısının zenginliğini yakalayamayacağını iddia etmiştir.

Öğrenci memnuniyeti, öğrencilerin bir öğrenme ortamının akademik başarıyı ne kadar iyi desteklediğine dair subjektif algıları olarak tanımlanabilmektedir (Harsasi ve Sutawijaya, 2018). Öğrenci memnuniyeti kavramı; eğitimin kalitesi, fiziki mekân ve ortamlar, sunulan uygulama imkanları, sosyo-kültürel imkanlar, sportif imkanlar ve öğrencinin bireysel özelliklerini içeren çok boyutlu bir olgudur (Eygü ve Karaman, 2013). Öğrenci memnuniyetindeki önemli unsurlar muhtemelen eğitmenin ve öğrencilerin rolüyle ilgilidir; bu unsurlar öğrencinin öğrenmesi için merkezi olabilir (Harsasi ve Sutawijaya, 2018).

Uzaktan eğitim derslerini tasarlarken, geliştirirken ve sunarken, öğrencilerin ihtiyaçlarını ve algılarını merkezi bir düşünce olarak ele almak önemlidir (Eygü ve Karaman, 2013). Nitekim uzaktan eğitim derslerinde öğrencileri neyin tatmin ettiğini araştırmadan onların ihtiyaçlarını karşılamak ve öğrenmelerini geliştirmek zordur (Harsasi ve Sutawijaya, 2018). Devam mecburiyetinin olmaması, zaman ve mekân bağımsızlığı sağlaması, bir yandan çalışıp bir yandan eğitim imkânı sağlaması, alınan eğitimin beklentilere cevap vermesi uzaktan eğitim bağlamında öğrencilerin temel memnuniyet konuları arasına girmektedir (Eygü ve Karaman, 2013).

E-öğrenme ve öğrenci memnuniyeti arasındaki ilişki üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır (Eygü ve Karaman, 2013). Liaw'a (2004) göre e-öğrenme memnuniyetin etkileyen üç temel boyut bulunmaktadır; öğrenci karakteristiği, öğretim yapısı ve etkileşim. Öğrencinin e-öğrenmeye karşı tutum, motivasyon, kullanım ve inancı maddeleri öğrenci karakteristiği boyutunu oluşturmaktadır. Çoklu ortam uygulamalarının öğrencilere sağlanması, esnek bir yapıda olması ve içerik kalitesi maddeleri öğretim yapısı boyutunu ve e-öğrenme sisteminin öğrenciler birbirleriyle ve öğretmenlerle etkileşimin sağlanması oranı ise etkileşim boyutunu oluşturmaktadır (Liaw, 2004; Kantoğlu, 2012). Eom vd. (2006) ise e-öğrenme öğrenci memnuniyeti üzerinde kurs yapısı, öğreticinin verdiği bilgi, öğrenci motivasyonu ve öğrenme stilinin etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada öğrenci motivasyonu boyutu, içsel ve dışsal motivasyon olmak üzere iki alt boyutta değerlendirilmiştir. Diğer taraftan Eom vd. (2006) ve Eom ve Ashill (2016) içsel öğrenci motivasyonu ile öğrenci memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır.

Bu itibarla;

Hipotez 1: Öğrencinin Olumlu Motivasyonu uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir.

2.3. Uzaktan Eğitim (E-Eğitim) Hizmet Kalitesi Boyutları

Hizmet kalitesi konusunda en yaygın olarak benimsenen bakış açılarından ikisi, Parasuraman vd. (1988) tarafından geliştirilen SERVQUAL modeli ve Grönroos'un (1982) Teknik/Fonksiyonel Kalite çerçevesidir (Lassar, Manolis ve Winsor, 2000).

SERVQUAL modeli müşteri beklentilerini, müşterilerin algıladıkları hizmet ile kıyaslayarak verilen hizmetin kalitesini ölçmektedir. Parasuraman vd. çok sayıda farklı hizmet işletmelerle yaptıkları detaylı görüşmeler sonunda bir hizmet işletmesinin kalitesini ölçmek üzere 97 madde ve 10 boyuttan oluşan bir araştırma formu geliştirmişlerdir. Fakat toplanan veriler analize tabi tutulduğunda 22 madde 5 boyuta indirgedikleri SERVQUAL ölçeğini geliştirmişlerdir. Bu beş boyut; heveslilik, güvenirlilik, fiziksel özellikler, empati ve güven olarak isimlendirilmiştir (Parasuraman vd., 1988).

Hizmet kalitesi alanında ilk hizmet kalitesi modeli Grönroos (1982) tarafından geliştirilmiştir. Grönroos (1982) hizmet kalitesinin teknik, fonksiyonel ve imaj olarak 3 boyutta değerlendirmiştir. Hizmet sürecinin teknik sonucu müşterilerin hizmet işletmeleriyle etkileşimleri sonucu onlardan ne aldığıyla ilgili olmakta ve teknik kalite boyutu olarak açıklanmaktadır. Ancak müşteriler sadece hizmet sunumunun sonucunda ne aldığıyla ilgilenmemekte hizmet süreci ile ilgilenmektedir ve fonksiyonel kalite boyutu olarak açıklanmaktadır. Fonksiyonel kalite, müşterilerin aldıkları hizmeti değerlendirilmelerinde oldukça önem taşımaktadır. Teknik kalite müşterilerin ne aldıkları; fonksiyonel kalite ise müşterilerin hizmeti nasıl aldıkları sorularının cevaplarını ortaya koymaktadır. Fonksiyonel kalite sübjektif olarak algılanmakta ve teknik kalite ise objektif olarak değerlendirilmektedir. İmaj ise hizmetlerin teknik ve fonksiyonel kalitesi sonuçlarının oluşumudur. Bir hizmet firması müşterilerinin zihninde olumlu bir imaja sahip ise küçük hataları unutacaklardır. Bu hataları tekrarlanması durumunda ise imajları zarar görecektir (Akoğlan Kozak & Aydın, 2018, s. 177).

SERVQUAL modeli son yıllarda çok sayıda eleştiri almaktadır. Birçok araştırmacı SERVQUAL'in hizmet kalitesinin yalnızca süreç boyutuna veya fonksiyonel yönüne odaklandığı, hizmet kalitesinin sonuç boyutu veya teknik yönüne odaklanmadığını iddia etmektedir. Babakus & Mangold (1989) ve Carman (2000), hizmet kalitesinin daha kapsamlı bir ölçümü için çıktı kalitesi bileşeninin dahil edilmesini önermektedir. Bazı araştırmacılar (örneğin, Lassar vd., 2000) Teknik / Fonksiyonel Kaliteye dayalı hizmet kalitesi modelinin müşteri memnuniyetini tahmin etmede SERVQUAL modeline göre daha uygun olduğunu bulmuştur (Yong ve Bojei, 2009).

2.3.1. E-Bilgi Kalitesi (Teknik Kalite)

Efiloğlu Kurt (2015) bilgi kalitesini uzaktan eğitim "sistem çıktılarının, anlaşılabilirlik, uygunluk, kullanışlılık gibi beğenilen karakteristikleri" olarak tanımlamaktadır. Hizmet kalitesi literatüründe ise satın alınan hizmet çıktısının kalitesi teknik kalite olarak isimlendirilmektedir (Ali vd., 2017). Teknik Kalite, hizmetlerin sunulması esnasında oluşan teknik sonuçlar, tüketicilerin hizmet satın aldıkları işletme ile etkileşiminin sonucunda "ne" aldığıyla ilgilidir (Grönross, 1984). Tüketiciler teknik kalite boyutunu objektif bir biçimde ölçebilirler. Örneğin; herhangi bir ilaç firmasında çalışan personelin tavrı ve görünüşü, danışmanlık hizmetinin verilme şekli, ATM'ye ulaşılabilirlik, bankada çalışan personelin görevini yapma şekli ve neyi nasıl söylediği ve bunun gibi faktörler tüketicilerin hizmete karşı olan düşüncelerini etkileyecektir (Grönroos, 1990).

Literatürde hizmetin teknik kalite özelliklerinin yetersiz olduğu ve hizmet kalitesinin bu boyutunun göz ardı edildiği ve tartışılmadığı görülmektedir (Ali vd., 2017). Ancak, sınırlı sayıda bilim insanı teknik kalitenin niteliklerini geliştirmek için nitel çalışmalar yürütmüştür (Brady ve Cronin, 2001; Kang ve

James, 2004; Ladhari, 2012). Wu ve Ko (2013) ilgili literatürün, nitel ve ampirik araştırmaların gözden geçirilmesine dayanarak, teknik (çıktı) kalitesine ait aşağıdaki üç boyutu önermiştir. *Sosyallik*, hizmet ortamındaki kişilerin sayısı, türü ve davranışını ifade etmektedir. *Değerlik*, müşterilerin hizmet sonucunun kabul edilebilir veya kabul edilemez olduğuna ilişkin tüketim sonrası değerlendirmeleridir. *Bekleme süresi*, müşterilerin hizmet almayı beklerken harcadıkları süreyi ifade etmektedir.

Dersi ya da eğitim kurumu ile ilgili bir öğrencinin memnuniyeti, öğrencinin kazandığı bilgi ile dersin öğrenme çıktılarının karşılaştırılması, teknoloji ve öğrenciye verilen desteğin yeterliliği ve uygunluğu ile değerlendirilmektedir (Eygü ve Karaman, 2013). Covıd-19 sürecinde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime geçiş deneyimlerini araştıran Saltürk ve Güngör (2020) öğrenci motivasyonu ve ilgisinde azalmanın uzaktan öğrenmenin önünde bir engel teşkil ettiğini bildirmektedir. Eom ve Ashill (2016) Uzaktan eğitim alan üniversite öğrencilerinin içsel motivasyonun öğrenme çıktılarının önemli bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Diğer taraftan Eom et al. (2006) ise öğrencilerin içsel motivasyonu ile algılanan öğrenme sonuçları arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır.

2.3.2. Fonksiyonel Kalite (Eğitimci Performansı)

Fonksiyonel kalite boyutu hizmetlerin nasıl sunulduğu ile ilgilidir. Fonksiyonel kalite kavramı hizmetlerin müşteriye nasıl sunulduğu ve nasıl ulaştırıldığı konusunu kapsamaktadır (Grönroos, 1990). İyi bir ürün sunulması ile birlikte onun "nasıl" sunulduğu ve ulaştırıldığı konusu da oldukça önemlidir. Bu veriler fonksiyonel kalite boyutunu oluşturur ve objektif verilerdir (Sağnak, 2010). Konu ile ilgili birtakım araştırmaların neticesinde; fonksiyonel kalitenin yüksek olduğu durumlarda teknik kalitenin düşüklüğü tolere edilebiliyor. Fakat fonksiyonel kalitenin düşük olması durumunda tüketicilerdeki tatmin seviyesinin de düşük olduğu görülmüştür (Mohammad, 2007). Tüketiciler aldıkların hizmetin kalitesini bir bütün olarak değerlendirebilmek adına hizmetlerin sadece teknik kalitesi ile değil fonksiyonel kalitesi ile de ilgileneceklerdir (Grönroos, 1990).

Literatürün gözden geçirilmesi, fonksiyonel kalite boyutunun SERVQUAL ve modifiye versiyonları (örn., SERVPERF, LODGQUAL, LODGSERV, HISTOQUAL vb.) kullanılarak yoğun bir şekilde araştırıldığını göstermektedir (Ali vd., 2017). Diğer taraftan literatür bilgisi SERVQUAL'de yer alan boyutlara ait maddelerin hizmet sektörlerinin yapısına bağlı olarak uyarlanabileceğini göstermektedir. Örneğin bu araştırmanın konusuyla ilgili olarak Stodnick & Rogers (2008) beş boyut ve 22 maddeli SERVQUAL ölçeğini bir yüksek öğrenim kurumuna uyarlayarak 18 madde ile bu kurumun eğitim hizmet kalitesini değerlendirmiştir.

Araştırmalar (örneğin Bolton ve Drew, 1991; Cronin ve Taylor, 1992; Taylor ve Baker, 1994) hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkinin firmaların müşterilerini elde tutmaları, yeni müşteriler kazanması ve varlıklarını sürdürebilmesi açısından önemli ve stratejik bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar genel olarak, hizmet kalitesinin müşteri memnuniyetinin önemli bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır (Lassar vd., 2000).

Geleneksel hizmet kalitesi bileşenlerinin müşteri memnuniyetini olumlu etkilemesi gibi e-hizmet kalitesi bileşenleri de müşterilerin algılanan e-memnuniyetini olumlu etkilemektedir. E- hizmet kalitesi ile e-memnuniyet arasında yakın bir ilişki olduğu farklı araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Türkiye'de bu konuda yapılan araştırmalarda da (Barutçu, 2008; Çelik ve Başaran, 2008; İlter, 2009; Altunışık vd., 2010) benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu itibarla ister geleneksel hizmet kalitesi isterse e-hizmet kalitesi olsun kalite düzeyine bağlı olarak müşteri memnuniyeti artmakta ya da azalmaktadır (Bozbay vd., 2018: 25).

Literatürde özellikle SERVQUAL ölçeğinden yararlanılarak hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Eğitim hizmet sektörünün haricindeki hizmet sektörlerinde hizmet kalitesinin müşteri memnuniyetini pozitif yönde anlamlı bir şekilde etkilediği yazarlar (Cronin & Taylor, 1992; Marley, Collier ve Goldstein, 2004; Voss, Parasurma ve Grewal, 1998) tarafından ortaya konulmuştur. Eğitim hizmeti sektöründe de yazarlar (Jensen ve Artz, 2005; Stodnick ve Rogers, 2018) sınıf ortamında hizmet kalitesi ile kurstan memnuniyet arasındaki pozitif ilişkinin doğru olduğunu göstermiştir.

Grönross modeli aracılığıyla hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda (Lassar, Manolis ve Winsor, 2000; Kang & James, 2004; Yong & Bojei, 2009; Ali vd., 2017) teknik ve fonksiyonel hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Özel bankaların hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi araştıran Lassar vd. (2000) fonksiyonel kalitenin hem teknik kaliteyi hem de müşteri memnuniyetini anlamlı bir şekilde etkilediğini bulmuştur. Belediye hizmetlerinin kalitesinden vatandaşın memnuniyetinin değerlendirildiği Bayram (2021) çalışmasında da Lassar vd. (2000) çalışmasındaki sonuçlara bir farklılıkla ulaşılmıştır. Bayram (2021) çalışmasında fonksiyonel kalite ile vatandaş memnuniyeti arasındaki ilişkinin doğrudan değil de teknik kalite üzerinde dolaylı olduğu bulunmuştur.

Dersi ya da eğitim kurumu ile ilgili bir öğrencinin memnuniyeti, öğrencinin arkadaşları ve eğiticilerle etkileşim seviyesi, öğrenciye verilen desteğin yeterliliği ve uygunluğu ile değerlendirilmektedir (Eygü ve Karaman, 2013). Uzaktan eğitim hizmetlerinin başarısında öğretmen ve öğrenci etkileşim düzeyi, öğrenci sorunlarına hızlı bir şekilde tepki gösterilerek çözüm üretilmesi ve destekleyici bir dil kullanılmasının önemli roller oynadığı değişik çalışmalar ile ortaya konulmuştur (İbicioğlu ve Antalyalı, 2005). COVİD-19 sürecinde uzaktan eğitim alan öğrencilerin stres algılarının ve görüşlerinin araştırıldığı Turan ve Gürol (2020) çalışmasında; öğretim elemanları ile öğrencilerinin arasında yaşanan iletişim problemleri, öğretim elemanlarının yetersizliği ve ders içeriklerinin uzaktan eğitime uygun olmaması birer problemli alan ve stres kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu problemli alanlar tabidir ki eğitim kalitesini ve öğrenci memnuniyetini olumsuz etkilemektedir. Üniversite çevrimiçi eğitiminde öğrencilerin algılanan öğrenme çıktıları ve memnuniyetinin belirleyicilerinin neler olduğunu araştıran Eom ve Ashill (2016) öğrenme çıktıları ile öğrenci memnuniyeti arasında anlamlı bir pozitif ilişkisi bulmuşlardır. Efiloğlu Kurt (2015) ise farklı olarak e-bilgi kalitesi ile memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir.

Bu itibarla:

Hipotez 2: Öğrencinin olumlu motivasyonu E-bilgi kalitesini (teknik kaliteyi) olumlu yönde etkilemektedir.

Hipotez 3: Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) E-Bilgi kalitesini (teknik kalite) olumlu yönde etkilemektedir.

Hipotez 4: Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir.

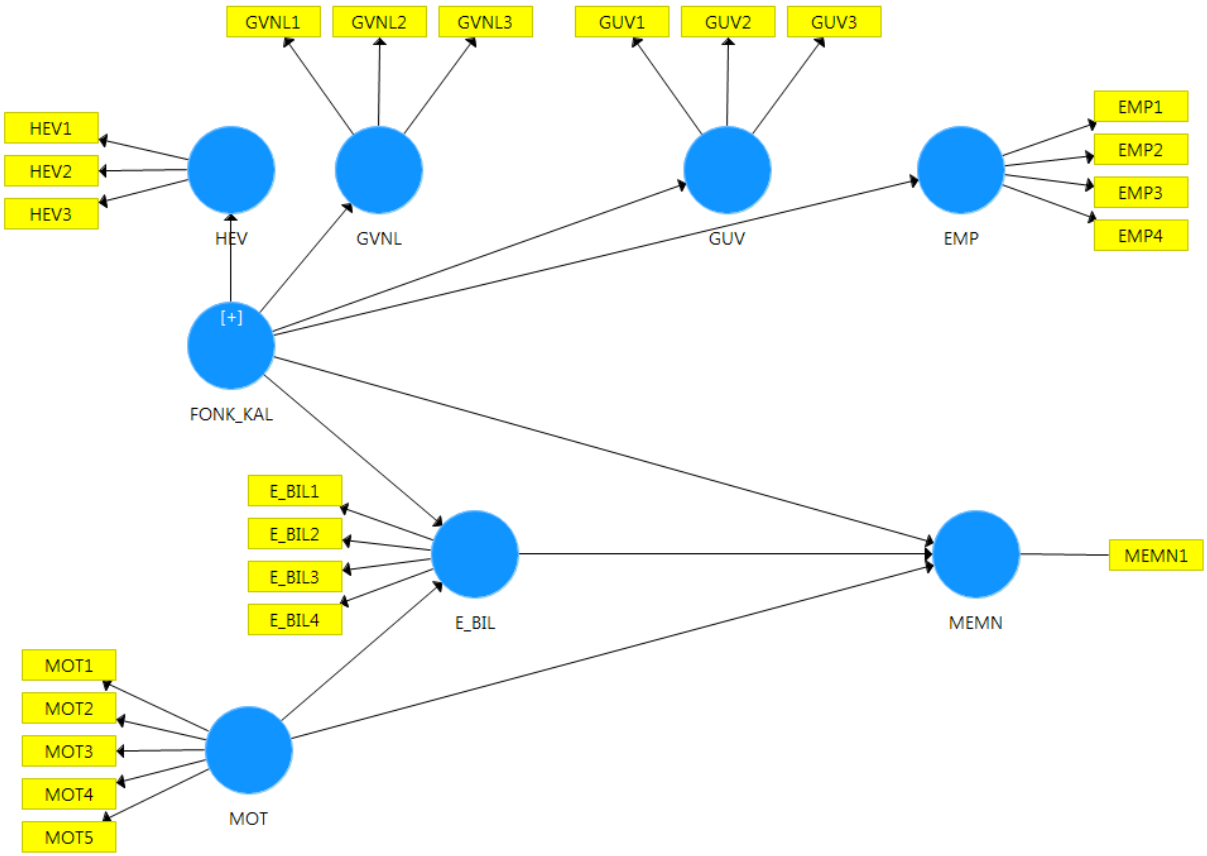
Hipotez 5: E-Bilgi kalitesi (teknik kalite) uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir.

2.4. Model Tasarımı

Literatür araştırması çerçevesinde Şekil 1'de verilen model tasarlanmıştır. Araştırma modeli tasarımında hizmet kalitesi literatüründe yer alan *teknik kalite*, *fonksiyonel kalite* ve *müşteri memnuniyeti* arasındaki

ilişkileri SERVQUAL ve Grönross modelleri çerçevesinde inceleyen çalışmalar (Kang & James, 2004; Ali vd., 2017) göz önünde bulundurulmuştur. Bunlardan farklı olarak COVİD-19 sürecinden olumsuz etkilenen *içsel öğrenci motivasyonu* boyutu model eklenmiştir. Diğer bir farklılık ise *teknik kalite* ve *fonksiyonel kalite* boyutlarını oluşturan maddeler uzaktan eğitim hizmet kalitesini ölçmek üzere tasarlanmıştır.

Bu modelde fonksiyonel kalite ikinci sıra ölçek olarak tasarlanmıştır. Bu çalışmada eğitimcilerin uzaktan eğitim performansının değerlendirildiği fonksiyonel kalite boyutu SERVQUAL modelinde yer alan dört boyutla (Heveslilik, güvenilirlik, güven ve empati) ölçülmüştür. Uzaktan eğitim siteminde sınıf, derslik, vb. fiziki mekân olmadığından SERVQUAL modelindeki fiziksel özellikler boyutuna model içerinde yer verilmemiştir.

Not: E_BIL, E-Bilgi Kalitesi; FONK_KAL, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite); EMP, Empati; GUV, Güvenlik; GVNL, Güvenirlik; HEV, Heveslilik; MEMN, Öğrenci Memnuniyeti; MOT, İçsel Öğrenci Motivasyonu.

Şekil 1. Tasarlanan model

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın evreni ve veri toplama

Araştırma COVİD-19 sürecinde SAÜ ortak seçmeli dersi olan Trafik Güvenliği dersini uzaktan eğitim yöntemiyle alan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. SAÜ'nün lisans düzeyindeki tüm 3. ve 4. Sınıf öğrencileri bu dersi seçmeli olarak alabilmektedir. SAÜ'nün 2020-21 Bahar döneminde toplam 1276 öğrenci bu dersi seçmiş, yedisi 1. Öğretim ve yedisi 2. öğretimden oluşan toplam 14 grup halinde

verilmiştir. Tasarlanan online anket formu 1276 öğrencinin tamamına ulaştırılmış ve 325 (%25,4) öğrenci araştırmaya destek vermiştir. Bu çalışma için örneklem büyüklüğü %95 güven seviyesi ve %5 kabul edilebilir hata için (error margin) 296 öğrenci olarak hesaplanmıştır (Krejcie ve Morgan, 1970). Dolayısıyla 325 öğrencinin katılımıyla elde edilen araştırma verisetinin büyüklüğü analizler için yeterlidir.

3.2. Ölçekler

Bu araştırmada yeni adet birinci sıra ölçek ve bir adet ikinci sıra ölçek kullanılmıştır. COVİD-19 sürecinin öğrenci motivasyonu üzerindeki etkisini ölçmek için tasarlanan öğrenci motivasyonu (MOT) ölçeği Saltürk & Güngör (2020) çalışmasından uyarlanmıştır. Heveslilik (HEV), Güven (GUV), Güvenilirlik (GVNL) ve Empati (EMP) boyutları Stodnick & Rogers (2008) tarafından SERVQUAL ölçeğinden uyarlanmıştır. Bu dört birinci sıra ölçek FONK_KAL olarak isimlendirilen eğitimcilerin performansı (fonksiyonel kalite) ikinci sıra ölçeğini oluşturmaktadır. E-Bilgi kalitesinin ölçülmesinde Efiloğlu Kurt (2015) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerin COVİD-19 sürecinde uzaktan eğitim şeklinde verilmesinden duydukları memnuniyet tek bir madde ile ölçülmüştür. Araştırmada kullanılan yedi birinci sıra ölçek ve bunlara ait yirmi üç madde Tablo 1'de verilmektedir. Bu çalışmada 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların söz konusu değişkenlerle ilgili algılarını "1=Kesinlikle Katılmıyorum", ……. "5=Kesinlikle Katılıyorum" aralığında cevaplamaları istenmiştir.

Bu çalışmada SAÜ'de uzaktan eğitim yöntemiyle verilen Trafik Güvenliği dersi ile ilgili öğrenci memnuniyeti, COVID-19 süreci de gözetilerek tüm deneyimlerine dayalı olarak öğrencilerin genel memnuniyet düzeyi algıları tek bir soru ile ölçülmektedir. Öğrencilerin eğitimin uzaktan eğitim şeklinde verilmesi ile ilgili algılarını ise "1=Hiç memnun değilim", …… "5=Kesinlikle memnunum" aralığında işaretlemeleri istenmiştir.

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Boyut ve İlgili Maddeleri

Kodu	Açıklama
MOT	**İçsel Öğrenci Motivasyonu (Saltürk & Güngör, 2020)**
MOT1	Sosyalleşme ihtiyacını gideremememek akademik motivasyonumu etkiledi.
MOT2	Geleceğe ilişkin duyduğum kaygı akademik motivasyonumu etkiledi.
MOT3	Fiziksel aktivite ihtiyacını gideremememek akademik motivasyonumu etkiledi.
MOT4	Dikkat dağınıklığı akademik motivasyonumu etkiledi.
MOT5	Kendi zamanımı yönetmekle ilgili sorunlar akademik motivasyonumu etkiledi.
EMP	**Empati Boyutu (Stodnick & Rogers, 2008)**
EMP1	Öğretim elemanı öğrencilerle gerçekten ilgilenir
EMP2	Öğretim elemanı, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını anlar.
EMP3	Öğretim elemanı, öğrencinin en iyi uzun vadeli çıkarlarını göz önünde bulundurur.
EMP4	Öğretim elemanı, öğrencileri ellerinden gelenin en iyisini yapmaya teşvik eder ve motive eder.
GUV	**Güven Boyutu (Stodnick & Rogers, 2008)**
GUV1	Öğretim elemanı kendi alanında bilgilidir.
GUV2	Öğretim elemanı not verme konusunda adil ve tarafsızdır.
GUV3	Öğretim elemanı tüm soruları ayrıntılı olarak yanıtlar.
GUV4	Öğretim elemanı materyal hakkında uzman bir anlayışa sahip olduğunu onaylıyorum.
HEV	**Heveslilik Boyutu (Stodnick & Rogers, 2008)**

HEV1	Öğretim elemanı, öğrencinin ihtiyaçlarına hızlı ve verimli bir şekilde cevap verir.
HEV2	Öğretim elemanı öğrencilere yardım etmek için çaba harcamaya isteklidir.
HEV3	Öğretim elemanı her zaman öğrencilerin sorularını ve yorumlarını memnuniyetle karşılar.
GVNL	**Güvenilirlik Boyutu (Stodnick & Rogers, 2008)**
GVNL1	Öğretim elemanı sürekli olarak iyi dersler verir.
GVNL2	Öğretim elemanı güvenilirdir.
GVNL3	Öğretim elemanı, gerektiğinde bilgileri güvenilir bir şekilde düzeltir.
E_BIL	**E-Bilgi Kalitesi - Teknik Kalite ((Efiloğlu Kurt, 2015))**
E_BIL1	Uzaktan eğitim güncel içerik ve bilgi sağlar.
E_BIL2	Uzaktan eğitim bana düzenlenmiş bir içerik ve bilgi sağlar.
E_BIL3	Uzaktan eğitim kapsamlı bilgi sağlar.
E_BIL4	Uzaktan eğitim ihtiyaçlarıma uygun bilgi sağlar

3.3. Verilerin Analizi

Verilerin Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modeli (KEKK-YEM) yöntemi ile analiz edilmesinde ise Smart PLS Versiyon 3.3.3 yazılımı kullanılmıştır (Ringle vd., 2015). KEKK yöntemi ilk olarak Wold (1982) tarafından tanıtılmıştır. KEKK-YEM yöntemi ise Lohmöller (1989) ile Tenenhaus vd. (2005) tarafından geliştirilmiştir. Gözlenen ve gizil değişkenler arasında var olan çok değişkenli kompleks ilişkilerin modellenmesinde kullanılan KEKK-YEM, nedensellik kavramının doğrusal bir şekilde formülüze edildiği bileşen tabanlı bir yaklaşım olarak bilinmektedir (Yılmaz ve Kinaş, 2020). Küçük örneklem büyüklüklerinde iyi sonuçlara ulaşılabildiği gibi örneklem büyük olduğunda veri setinde kayıplar olsa bile KEKK-YEM ile iyi sonuçlara erişilebilmektedir (Hair vd., 2017). Dahası, KEKK-YEM şu anda sosyal bilimler çalışmaları içinde çok değişkenli bir analiz için en uygun yöntem olarak bilinmekte ve tercih edilmektedir (Schumacker ve Lomax, 2004).

4. BULGULAR

Araştırmanın bulguları; demografik bulgular ve KEKK-YEM bulguları başlıkları altında irdelenecektir.

4.1. Demografik Bulgular

Demografik bulgular Tablo 2'de verilmektedir. Katılımcı öğrencilerin %50,5'ü bay (164), %49,5'sı (161) bayandır. Katılımcıların çoğu (%84.6) 19-24 yaşları arasındadır. Katılımcıların çoğu (%88.0) 4. Sınıf öğrencisidir. Fakültelere göre dağılım incelendiğinde öğrenci sayısının en çok olduğu fakülteler Mühendislik 121 (%37.2), Fen Edebiyat 49 (%15.1) ve Siyasal Bilgiler 40 (%12.3) Fakültelerinden katılım sağlanmıştır.

Tablo 2. Demografik bulgular

Karakteristik	**Frekans**	**Oran (%)**
Cinsiyeti		
Bay	164	50.5
Bayan	161	49.5
Yaşı		
19-24 yaşları arası	275	84.6
25-34 yaşları arası	41	12.6
34 üstü	9	2.8

Sınıfı		
3. Sınıf	39	12.0
4. Sınıf	286	88.0
Fakültesi		
Bilgisayar ve Bilişim Sistemleri Mühendisliği	18	5.5
Eğitim	20	6.2
Fen Edebiyat	49	15.1
İlahiyat	1	0.3
İletişim	13	4.0
İşletme	25	7.7
Konservatuvar	4	1.2
Mühendislik	121	37.2
Sağlık Bilimleri	21	6.5
Sanat Tasarım ve Mimarlık	13	4.0
Siyasal Bilgiler	40	12.3
1. derece yakınlarınızda veya komşularınızda COVİD19 vakası yaşandı mı?		
Evet	217	66.8
Hayır	108	33.2

Katılımcılara ayrıca "1. derece yakınlarınızda veya komşularınızda COVİD19 vakası yaşandı mı?" sorusu da yöneltilmiştir. Bu soruya 217 (%66.8) öğrenci "Evet" ve 108 (%33.2) öğrenci ise "Hayır" cevabını vermiştir. Bu durumda ankete katıl sağlanan öğrencilerin yaklaşık 2/3'ünün 1. derece yakını veya komşusunun COVİD19 hastalığına yakalandığı anlaşılmıştır.

4.3. Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modeli Bulguları

Veriler, üç aşamalı bir yöntem izlenerek değerlendirilmiştir. Birinci adımda gözlenen değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı probleminin olup olmadığı değerlendirilmiştir. İkinci aşamada ölçüm modeli değerlendirilmiştir. Bu adımda araştırma modelini oluşturan boyutların geçerlilik ve güvenilirlikleri test edilmiştir. Üçüncü aşamada yapısal model test edilmiştir. Bu adımda modelin uyum ölçütleri ve birinci adımda geçerli ve güvenilir bulunan yapılar arasında yol ve hipotez testleri gerçekleştirilmiştir.

4.3.1. Gözlenen değişkenler arasında çoklu iç çelişki probleminin değerlendirilmesi

Ölçüm modelini değerlendirmeden önce gözlenen değişkenler arasında çoklu iç çelişki problemi olup olmadığı araştırılmıştır. Gözlenen değişkenler arasında çoklu iç çelişki problemi olması için gözlenen değişkenlere ait varyans şişkinlik faktörleri (VIF) değerlerinin ihtiyatlı genel kesim eşiği aralığı olan 5'in altında bulunması gerekmektedir (Hair vd., 2011). Bu araştırmanın gözlenen değişkenlerinin VIF değerleri 1.000 ile 4.916 arasında değişmektedir. Bu değerler eşik değer 5.000'in altında olduğundan gözlenen değişkenler arasında çoklu iç çelişki probleminin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

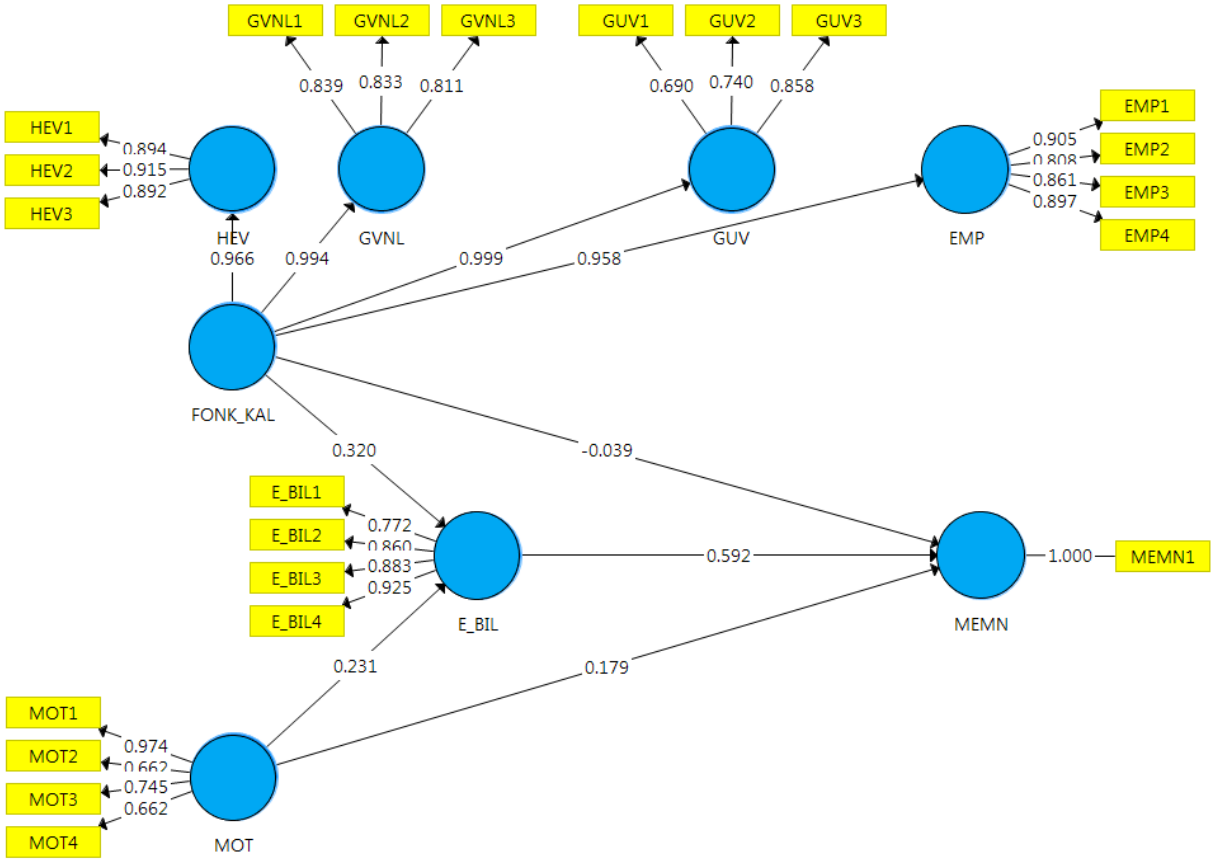
4.3.2. Dış ölçüm modelinin değerlendirilmesi

Dış ölçüm modelinin değerlendirilmesinde Tutarlı KEKK Algoritması (Consistent PLS Algorithm) uygulanmıştır. Tutarlı KEKK Algoritması, sonuçları bir faktör modeliyle tutarlı hale getirmek için

reflektif yapıların korelasyonlarının bir düzeltmesini gerçekleştirmektedir (Dijkstra ve Henseler 2015; Dijkstra ve Schermelleh-Engel 2014). Dış ölçüm modeli, gözlemlenen değişkenlerin güvenilirliğini, iç tutarlılığını ve geçerliliğini gözlemlenmeyen değişkenlerle birlikte hesaplamayı amaçlamaktadır. Tutarlılık değerlendirmeleri, tek gözlemlenen ve inşa edilen güvenilirlik testlerine dayanmaktadır. Geçerliliğin değerlendirilmesinde ise yakınsak ve ayrışma geçerliliği kullanılmaktadır (Hussain vd., 2018).

4.3.1.1. Yakınsak geçerliliğin değerlendirilmesi

Yakınsak geçerliliğin sağlanabilmesi için; birinci şart yapılara yüklenen tüm gösterge yüklerinin eşik değer 0.600'ü (Hulland, 1999), daha ihtiyatlı bir yaklaşımla 0.700'ü aşması gerekmektedir (Hair vd. ,2012). İlk analiz sonucunda MOT5 değişkeninin gösterge yükü 0.470 olarak hesaplanmış ve eşik değer 0.600'ün altında kaldığından MOT4 veri setinden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Şekil 2'de görüleceği üzere, analiz sonucunda MOT2 ve MOT4'ün eşik değerleri (0.622) hesaplanmış, geri kalan tüm değişkenlerin gösterge yükü ise 0.700'ün üstünde bulunmuştur. Dolayısıyla yakınsak geçerliliğin birinci şartı tüm gösterge yüklerinin 0.600'ün hatta daha ihtiyatlı bir yaklaşımla 0.700'ü üstünde olması şartı sağlanmıştır.

Not: EMP, Empati; E_BIL, E-Bilgi Kalitesi; FONK_KAL, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite); GUV, Güvenlik; GVNL, Güvenirlik; HEV, Heveslilik; MEMN, Öğrenci Memnuniyeti; MOT, İçsel Öğrenci Motivasyonu.

Şekil 2. Yapılara ait gösterge yükleri

Yakınsak geçerliliğin sağlanabilmesi için; ikinci şart Cronbach's Alpha'nın her bir yapı için 0.500'ü aşması gerekmektedir. Ölçüm modelinin içsel tutarlılığını gösteren Cronbach's Alpha katsayısının %50'nin üzerinde olması yapıların içsel tutarlılığının yeterli düzeyde olduğuna işaret etmektedir

(Sönmez Çakır, 2019). Analiz sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı eşik değer 0.500'ün çok üzerinde 0.807 ile 1.000 arasında bulunarak ikinci şart da sağlanmıştır (Tablo 7).

Yakınsak geçerliliğin sağlanabilmesi için; üçüncü şart rho_A katsayısının her bir yapı için eşik değer 0.700'ü aşması gerekmektedir (Dijkstra ve Henseler, 2015). Bir katsayı olan rho_A veri tutarlılığını görebilmek için hesaplanmakta ve %70'i aşması durumunda yapı öğelerinin güvenilir olduğunu göstermektedir (Sönmez Çakır, 2019). Analiz sonucunda rho_A katsayıları 0.817 ile 1.000 arasında yani eşik değer 0.700'ün üzerinde bulunarak üçüncü şart da sağlanmıştır (Tablo 7).

Yakınsak geçerliliğin sağlanabilmesi için; dördüncü şart modelin güvenirliğini veren birleşik güvenirliklerin (CR) katsayısının her bir yapı için eşik değer 0.700'ü (%70) aşması gerekmektedir (Gefen et al., 2000). Analiz sonucunda CR katsayıları 0.885 ile 1.000 arasında yani eşik değer 0.700'ün üzerinde bulunarak dördüncü şart da yerine gelmiştir (Tablo 2).

Yakınsak geçerliliğin sağlanabilmesi için; beşinci şart her bir yapı için açıklanan ortalama varyansın (AVE) eşik değer 0.500'ü aşması (Fornell & Larcker, 1981) gerekmektedir. Tablo 2'de görüleceği üzere, AVE değerleri ise 0.554 ile 1.000 arasında bulunarak yakınsak geçerliliğin beşinci şartı da sağlanmıştır.

Tablo 7. Yapıların Güvenirliği ve Geçerliği

Boyut	Cronbach's α≥0.650	rho_A≥0.700	CR≥0.700	AVE≥0.500
EMP	0.925	0.926	0.925	0.755
E_BIL	0.920	0.924	0.920	0.743
GUV	0.807	0.817	0.808	0.586
GVNL	0.867	0.867	0.867	0.685
HEV	0.928	0.928	0.928	0.811
MEMN	1.000	1.000	1.000	1.000
MOT	0.860	0.896	0.855	0.554

Not: EMP, Empati; E_BIL, E-Bilgi Kalitesi; FONK_KAL, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite); GUV, Güvenlik; GVNL, Güvenirlik; HEV, Heveslilik; MEMN, Öğrenci Memnuniyeti; MOT, İçsel Öğrenci Motivasyonu.

Bu itibarla beş şartın tamamı sağlanarak modeli oluşturan yapıların yakınsak geçerliliği tatminkâr bulunmuş ve modeli oluşturan yapıların ayrışma geçerliliğinin test edilmesi aşamasına geçilmiştir.

4.3.1.1. Ayrışma geçerliliğin değerlendirilmesi

Ayrışma geçerliliğin sağlanması için Fornell & Larcker (1981) bir gizil değişkenin AVE karekökünün diğer gizil değişkenler arasındaki korelasyonlardan daha büyük olmasını önermektedir. Ayırıcı geçerlik test sonuçları Tablo 8'te görülmektedir. Gizil değişkenlerin AVE kareköklerini gösteren çapraz değerlerin satır ve sütundaki diğer gizil değişkenlerin korelasyon değerlerinden daha büyük olması yeterli ayrışma geçerliliğe işaret etmektedir. Fornell & Larcker kriter analizi sonucunda modeldeki gizil yapıların AVE karekök değerleri satır ve sütundaki diğer gizil yapıların korelasyonundan büyük bulunmuştur (Tablo 8). Fornell & Larcker (1981) kriteri göz önüne alındığında tüm ölçeklerin ayrışma geçerliliği sağlanmıştır. Diğer taraftan, korelasyonların heterotrait-monotrait oranı (HTMT) ayrışma geçerliliğinin bir kriteri olarak ilk defa Henseler, Ringle ve Sarstedt (2015) tarafından önerilen yeni bir yöntemdir. HTMT değeri 0.900'ın altındaysa, iki yapı arasında ayrışma geçerliliği kurulmuş kabul edilmektedir (Henseler, Ringle ve Sarstedt, 2015). Tablo 8.'te görüleceği üzere, GUV ve GVNL yapıları arasındaki HTMT oranı (0.944) hariç, ikili gizil yapılar arasındaki HTMT oranları 0.054 ile 0.885

arasında bulunmuştur. Daha ihtiyatlı yaklaştığımızda ise, GUV ile GVNL arasındaki korelasyonun HTMT oranı hariç, ölçeklerin ayrışma geçerliliği tatminkâr bulunmuştur.

Tablo 8. Ölçeklerin ayırıcı geçerliliğinin değerlendirilmesi

Kriter	BOYUT	EMP	E_BIL	GUV	GVNL	HEV	MEMN	MOT
Fornell-Larcker Kriteri	EMP	0.869						
	E_BIL	0.306	0.862					
	GUV	0.831	0.231	0.766				
	GVNL	0.790	0.373	0.940	0.828			
	HEV	0.812	0.316	0.832	0.885	0.900		
	MEMN	0.185	0.623	0.096	0.177	0.141	1.000	
	MOT	0.077	0.241	0.020	0.001	0.046	0.309	0.744
Heterotrait-Monotrait Oranı (HTMT)	EMP							
	E_BIL	0.306						
	GUV	0.829	0.233					
	GVNL	0.789	0.375	0.944*				
	HEV	0.810	0.316	0.824	0.885			
	MEMN	0.184	0.622	0.095	0.177	0.141		
	MOT	0.085	0.237	0.057	0.046	0.054	0.300	

Not: *GUV ile GVNL yapıları arasındaki HTMT oranı 0.900 değerinin üstünde bulunmuştur. EMP, Empati; E_BIL, E-Bilgi Kalitesi; FONK_KAL, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite); GUV, Güvenlik; GVNL, Güvenirlik; HEV, Heveslilik; MEMN, Öğrenci Memnuniyeti; MOT, İçsel Öğrenci Motivasyonu.

4.3.3. Yapısal modelinin değerlendirilmesi

Bir önceki adımda geçerli ve güvenilir bulunan gizil değişkenlerden oluşan ölçüm modeli doğrulanmıştır. Bir sonraki adım yapısal modelin değerlendirilmesidir. Yapısal modelin değerlendirilmesi modelin tahmine dayalı alaka düzeyini ve yapılar arasındaki ilişkilerin gözlemlenmesini kapsamaktadır. Yapısal model; *uyum ölçütleri* ve *yol katsayıları ve hipotez testi* olmak üzere iki başlık altında sırayla test edilmektedir.

4.3.3.1. Uyum Ölçütleri

Genel olarak SMARTPLS Versiyon 3.3.3 yazılımında endojen yapıların belirlenme katsayısı (R^2), tahmin edicinin geçerliliği (Q^2), Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü (SRMR), uyum İyiliği endeksi (GoF), Karesel Öklidyen Uzaklık (d_ULS), Geodesic Uzaklık (d_G), Ki-Kare ve Normlandırılmış Uyum İndeksi (NFI), yol katsayısı (β değeri) ve *T*-istatistik değeri çalışmada iç yapısal modelin değerlendirilmesinde kullanılan ana standartlardır.

Yapıların birbirlerini ne ölçüde açıkladığını belirlenme katsayısı (R^2) gözlemlenerek değerlendirilebilmektedir. Kabul edilebilir R^2 değeri 0.26'nın üzeri bir değerdir (Henseler vd., 2009). Tablo 9. ve Şekil 3'de görüleceği üzere, E_BIL için 0.161 ve MEMN için 0.417 bulunmuştur. Bu bulgulardan öğrencilerin motivasyonu ve eğitimcilerin performansının (fonksiyonel kalitenin) E-Bilgi kalitesini (Teknik Kaliteyi) zayıf da olsa açıkladığı ve öğrenci memnuniyetinin R^2 değerinin orta düzeyde tatminkâr olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 9. Endojen yapıların belirlenme katsayısı (R^2) değerlendirilmesi

Yapılar	R^2	Sonuç
E_BIL	0.161	Kabul (Zayıf)
MEMN	0.417	Kabul (Orta)

Not: E_BIL, E-Bilgi Kalitesi (Teknik Kalite); MEMN, Öğrenci Memnuniyeti.

Hipotez testi öncesinde, çapraz-geçerlilik/cross-validation (CV)–ortak (communality) ve CV–gereksizlik (redundancy) endeksleri yapısal modelin kalitesini değerlendirmek üzere kullanılmıştır (Tenenhaus ve ark., 2005). İçsel ölçüm modelinin tahmin geçerliliğine işaret eden Q^2 değeri, R^2 değerine bağlı olarak incelenmektedir. KEKKYEM'de yer alan gizil değişkenlerin Q^2 değeri, SMARTPLS Versiyon 3.3.3. yazılımında körleme (blindfolding) prosedürü kullanılarak elde edilmektedir. Yapısal modeldeki gizil değişkenlerin tahmin edicilik (Q^2) değerleri pozitif değer alması tahmin geçerliliğine işaret etmektedir (Chin, 1998). 0.02-0.14 değerleri arasındaki Q^2 değerleri gizil yapılar arasında küçük, 0.15-0.34 değerleri arasındaki Q^2 değerleri gizil yapılar arasında orta ve 0.35'ten büyük Q^2 değerleri gizil yapılar arasında büyük tahmin edicilik olduğunu göstermektedir (Sönmez Çakır, 2019). Bunun aksine, sıfırdan küçük bir değere sahip olan Q^2 istatistiği modelin kestirimsel uygunluğa sahip olmadığını göstermektedir (Fornell ve Cha, 1994). KEKK-YEM'de iki tür Q^2 istatistiği kestirilmektedir. CV–ortak, çapraz geçerlilik yoluyla doğrudan kendisinin gizil değişkenleri üzerinden gözlenen değişkenleri tahmin etmek amacıyla modelin kapasitesini ölçmektedir. Bu çalışma için, modelimiz yeterli tahmini geçerlilik ve uyum göstermektedir. Çünkü tüm gizil değişkenler CV–gereksizlik ve CV–ortak endeksleri için pozitif değerler almaktadır (Tablo 10 ve Şekil 3).

Tablo 10. Yapısal modelin kalitesi

Yapılar	CV-ortak	CV-gereksizlik	Sonuç
	(Q^2)	(Q^2)	
E_BIL	0.658	0.111	Kabul (Küçük)
MEMN	1.000	0.378	Kabul (Büyük)

Not: E_BIL, E-Bilgi Kalitesi (Teknik Kalite); MEMN, Öğrenci Memnuniyeti.

Henseler ve Sarstedt (2013) klasik uyum iyiliği istatistiklerinin KEEK-YEM'deki genel model uyumu değerlendirmesi için genellikle uygun olmadığını bildirmektedir. Bu yüzden, gözlemlenen korelasyon ile kestirilen korelasyon arasındaki fark olarak tanımlanmakta olan SRMR, Henseler vd. (2014) tarafından Smart PLS Versiyon 3.3.3 programında uyum iyiliğinin bir ölçüsü olarak tanıtılmıştır. Hu & Bentler (1999) 0.080'in altındaki bir değeri, iyi bir uyum iyiliği değeri olarak kabul etmektedir. Bu çalışma için SRMR değeri 0.078 olarak bulunmuştur. Bu değer önerilen eşik değer 0.080'in altında olduğundan, modelin iyi bir uyum iyiliğine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karesel Öklidyen Uzaklık (d_ULS) tam uyum kriteri model hakkında değerlendirme yapma imkânı sunan bir istatistiktir. Modelin iyi uyum sağlaması için güven aralığının üst sınırı en az %95 olarak seçilir. Modelin korelasyon matrisi ile ampirik korelasyon matrisi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız ($p>0.05$) olduğunda modelin uygun olduğu ifade edilmektedir. Aksi takdirde, model uyumu

belirlenememektedir (Ringle vd., 2015). Analiz sonucunda d_ULS tam uyum kriteri değeri 4.086 (p>0.05) hesaplanarak tam uyum kriterlerine göre modelin uygun olduğu bulunmuştur.

SMARTPLS Versiyon 3.3.3 programı araştırma modelinde ikinci sıra ölçek bulunduğundan Geodesic Uzaklık (d_G), Ki-Kare ve Normlandırılmış Uyum İndeksi (NFI) uyum kriterlerini hesaplamamıştır.

Yukarıda verilen değerlerden tasarlanan modelin iyi uyumlu bir model olduğu bulgusuna vardıktan sonra hipotez testi aşamasına geçilmiştir.

4.3.3.2. Hipotez Testi

Hipotezlerin doğruluğunu test etmek için tutarlı önyükleme (consistent bootstrapping) prosedürü gerçekleştirilmiştir. Bu seçenek, Dijkstra ve Henseler (2015) tarafından geliştirilen tutarlı KEKK algoritmasını (consistent PLS algortihm) kullanarak önyükleme yordamını çalıştırmaktadır. Önyükleme testi, çok büyük sayıda alt örnekten üretilen bir yeniden örnekleme yaklaşımıdır (Henseler, Ringle ve Sarstedt, 2015). Önyükleme; yol katsayıları, Cronbach's Alpha, HTMT ve R^2 değerleri gibi çeşitli KEKK-YEM sonuçlarının istatistiksel önemini test etmeye izin veren parametrik olmayan bir prosedürdür (Ringle, Wende ve Becker, 2015).

Tablo 11'de görüleceği üzere, hipotez testi sonucunda doğrudan ilişkiler dikkate alındığında 4 nolu hipotez ret edilmiş olup 1, 2, 3, ve 5 nolu hipotezler kabul edilmiştir. Daha açık bir ifadeyle;

Öğrencinin Olumlu Motivasyonu ile uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti arasında doğrudan güçlü bir ilişki vardır (β=0.179, t=3.960, p<0.001).

Öğrencinin Olumlu Motivasyonu ile eğitimci E-Bilgi kalitesi (teknik kalite) arasında doğrudan güçlü bir ilişki vardır (β=0.231, t=3.960, p<0.001).

Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) ile E-Bilgi kalitesi (teknik kalite) arasında doğrudan güçlü bir ilişki vardır (β=0.320, t=4.917, p<0.001).

Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) ile uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti arasında doğrudan bir ilişki yoktur (β=-0.039, t=0.728, p=0.467).

E-Bilgi kalite (teknik kalite) ile uzaktan eğitim hizmetinden duyulan arasında doğrudan güçlü bir ilişki vardır (β=0.592, t=11.820, p<0.001).

Tablo 11. Hipotez testi (doğrudan etkiler)

Hipotez No	Yol	Yol Katsayısı (β)	*t*-statistics	*p*-value	*Sonuç*
1	MOT -> MEMN	*0,179	3,964	<0.001	KABUL
2	MOT -> E_BIL	*0,231	3,818	<0.001	KABUL
3	FONK_KAL -> E_BIL	*0,320	4,917	<0.001	KABUL
4	FONK_KAL -> MEMN	-0,039	0,728	0.467	RET
5	E_BIL -> MEMN	*0,592	11,820	<0.001	KABUL

Not: p< 0.001*; E_BIL, E-Bilgi Kalitesi (Teknik Kalite); FONK_KAL, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite); MEMN, Öğrenci Memnuniyeti; MOT, İçsel Öğrenci Motivasyonu

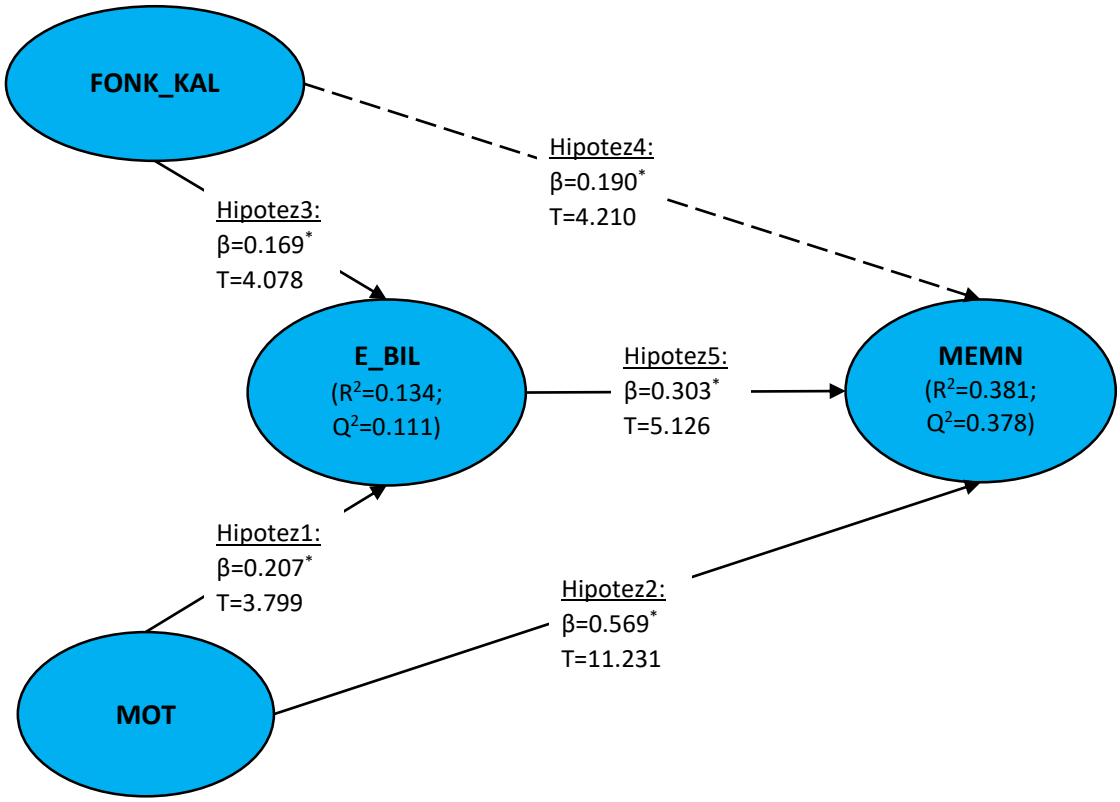
Ayrıca, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) ile uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti arasındaki ilişkide E-Bilgi Kalitesinin (teknik kalitenin) aracılık rolü de araştırılmıştır. Tablo 12'de görüleceği üzere, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) ile uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti arasında E-Bilgi Kalitesi (teknik kalite) üzerinden dolaylı ilişki tespit edilmiştir. Şekil 2'de görüleceği üzere bulunan dolaylı ilişki nedeniyle 4 nolu hipotez de güçlü (p<0.01) bir şekilde desteklenmektedir.

Tablo 12. Hipotez testi (Dolaylı etki)

Hipotez No	Yol	Yol Katsayısı (β)	*t*-statistics	*p*-value	*Sonuç*
4	FONK_KAL -> E_BIL -> MEMN	*0,190	4,210	<0.001	KABUL

Not: p< 0.001*; E_BIL, E-Bilgi Kalitesi (Teknik Kalite) ; FONK_KAL, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite); MEMN, Öğrenci Memnuniyeti.

Bu itibarla, yapısal eşitlik modeli bulguları Şekil 3'teki gibi gerçekleşmiştir.

Not: p< 0.001*; Düz çizgi, doğrudan etki; Kesikli çizgi, E-BIL üzerinden dolaylı etki; E_BIL, E-Bilgi Kalitesi (Teknik Kalite); FONK_KAL, Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite); MEMN, Öğrenci Memnuniyeti; MOT, Öğrenci Motivasyonu

Şekil 3. Yapısal Eşitlik Modeli Bulguları

5. Tartışmalar ve Sonuç

Öğrencinin Olumlu Motivasyonu ile uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti ve e-bilgi kalitesi arasında, eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) ile e-bilgi kalitesi (teknik kalite) arasında ve e-bilgi kalitesi (teknik kalite) ile ve uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti arasında doğrudan güçlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca eğitimci performansının (fonksiyonel kalite) e-bilgi kalitesi (teknik kalite) üzerinden uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyetini dolaylı olarak güçlü bir şekilde etkilediği bulunmuştur.

COVİD-19 sürecinde öğrencinin olumlu motivasyonu ile *uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti* arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu motivasyonu e-öğrenme memnuniyetini etkileyen bir boyut olarak tanıtan Liaw (2004) çalışmasını desteklemektedir. Diğer taraftan içsel öğrenci motivasyonu ile öğrenci memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bulamayan Eom vd. (2006) ve Eom ve Ashill (2016) çalışmaları ile uyumlu değildir. Tüm dünyanın olağan üstü bir dönemden geçtiği COVİD-19 pandemi sürecinin yüksek öğrenim öğrencilerinin içsel motivasyonunu olumsuz olarak etkilediğinin ampirik olarak kanıtlandığı ve içsel öğrenci motivasyonu ile öğrenci memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bu çalışmadan elde edilen bu bulgunun gerçeğe daha yakın olduğu düşünülmektedir.

COVİD-19 sürecinde öğrencinin olumlu motivasyonu ile *E-Bilgi kalitesi (teknik kalite)* arasında doğrudan güçlü bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, uzaktan eğitim alan üniversite öğrencilerinin içsel motivasyonun öğrenme çıktılarının önemli bir yordayıcısı olduğunu bulan Eom ve Ashill (2016) çalışmasını desteklemektedir. Uzaktan eğitimin başarısında motivasyonun birinci derecede öneme sahip olduğunu iddia eden İbicioğlu ve Antalyalı (2005), öğrenci motivasyonu ve ilgisinde azalmanın uzaktan öğrenmenin önünde bir engel teşkil ettiğini bildiren Saltürk ve Güngör (2020) çalışmaları ile uyumludur. Ayrıca, yüksek öğretim muhasebe eğitimi alan öğrencilerin motivasyon eksikliklerin giderilmesinin akademik ders başarısının yükselmesinde etkisi olduğunu ortaya koyan Aksu ve Tursun (2018) çalışması ile tutarlıdır. Diğer taraftan bu bulgu, öğrencilerin içsel motivasyonu ile algılanan öğrenme sonuçları arasında anlamlı bir ilişki bulamayan Eom et al. (2006) çalışması ile uyumluk değildir. Dolayısıyla, COVID10 pandemi sürecinin yüksek öğrenim öğrencilerinin akademik motivasyonlarını olumsuz etkilemesinin tabi bir sonucu olarak uzaktan eğitimin çıktısı e-bilgi kalitesi (teknik kalite) de bundan olumsuz etkilenmiştir.

Eğitimci performansı (fonksiyonel kalite) ile *E-Bilgi kalitesi (teknik kalite)* arasında doğrudan güçlü bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu Bayram (2021) çalışmasının bulguları ile uyumludur. Bayram (2021) çalışmasında Belediye çalışanlarının verdiği hizmet performansının (fonksiyonel kalite) temizlik, su, ulaşım vb. temel belediyecilik hizmetlerinden (teknik kaliteden) duyulan vatandaş memnuniyeti artırdığı bulunmuştur. Bu çalışmada da *Eğitimcinin uzaktan hizmet performansı*'na (*fonksiyonel kalite*ye) bağlı olarak *E-Bilgi kalitesi*'nin *(teknik kalite)* artacağı ya da azalacağı sonucuna varılmıştır. Bu bulgu Huff (2000), Wheeler (2002) ve Baker (2004) ve İbicioğlu ve Antalyalı (2005) çalışmalarının sonuçları ile uyumludur. Huff (2000), Wheeler (2002) ve Baker (2004) uzaktan eğitimin başarılı olmasında eğitimci-öğrenci arasında aktif etkileşim olması, öğrenci sorunları ile ilgilenilip hızlı çözümler üretilmesi ve eğitim esnasında destekleyici bir dilin kullanılmasının pozitif etkileri olduğunu göstermiştir. İbicioğlu ve Antalyalı (2005) uzaktan eğitimin başarısında uzaktan eğitim konusunda yetkin eğitimcilerin önemli rol oynadığı ve etkileşimsiz bir uzaktan eğitimin sınıf ortamındaki eğitim başarısını yakalayamadığı sonucuna varmıştır.

Hem *eğitimci performansı (fonksiyonel kalite)* hem de *E-Bilgi kalite (teknik kalite)* ile *uzaktan eğitim hizmetinden duyulan öğrenci memnuniyeti* arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Bu iki bulgu sınıf ortamında hizmet kalitesi ile kurstan memnuniyet arasındaki pozitif ilişki bulan Jensen ve Artz (2005) ve Stodnick ve Rogers, (2018) çalışmaları ile öğrenme çıktıları ile öğrenci memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bulan Eom ve Ashill (2016) çalışmasını desteklemektedir. Güçlü bir ilişki ortaya konulan bu

iki bulgu Eygü ve Karaman (2013), İbicioğlu ve Antalyalı, (2005) ve Turan ve Gürol (2020) söylemlerini ampirik olarak kanıtlamaktadır. Ayrıca, bu bulgular Lassar vd. (2000), Kang & James (2004), Yong & Bojei (2009), Ali vd. (2017), Bozbay vd. (2018) ve Bayram (2021) çalışmalarının bulguları ile tutarlıdır. Lassar vd. (2000) bankacılık, Kang & James (2004) telekomünikasyon, Yong & Bojei (2009) bankacılık ve Ali vd. (2017) turizm otelcilik sektörleri üzerinde yaptıkları araştırmalarda fonksiyonel ve teknik kalitenin müşteri memnuniyeti üzerinde etkisi olduğunu ampirik olarak göstermişlerdir. Hazır giyim ve kitap sektörüne yönelik e-hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyetini araştıran Bozbay vd. (2018) teknik ve gizlilik boyutları ile e-memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki bulamamış, ama diğer hizmet kalitesi boyutları (etkinlik, işlem gerçekleştirme, müşteri hizmetleri, tasarım ve eğlence ile e-memnuniyet arasında anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Bayram (2021) çalışmasının ampirik bulgusu ise şöyledir; belediye çalışanlarının hizmet performansı (fonksiyonel kalite) ile vatandaşların belediyecilik hizmetlerinden duydukları memnuniyet algısı arasında temizlik, su, ulaşım vb. temel belediyecilik hizmetlerinden (teknik kaliteden) duyulan memnuniyet üzerinden dolaylı bir ilişki bulunmaktadır.

Sonuç olarak COVID-19 sürecinde olumlu motivasyona sahip öğrencilerin uzaktan eğitim bilgi kalitesi (e-bilgi kalitesi) hakkında daha fazla olumlu algıya ve memnuniyet düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Benzer şekilde eğitimcinin hizmet performansı kalitesine bağlı olarak öğrencilerin uzaktan eğitim bilgi kalitesi (e-bilgi kalitesi) hakkında daha fazla olumlu algıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin öğretim üyeleri ile iletişimlerinin yeterli seviyeye ulaşamaması eğitimcilerin uzaktan eğitim performansı (fonksiyonel kalite) ile öğrenci memnuniyeti arasında doğrudan bir ilişki tespit edilememiştir. Üniversite yönetimlerinin ve eğitimcilerin bu durumun giderilmesi üzerinde düşünmeleri önerilmektedir. Son olarak e-bilgi kalitesinin uzaktan eğitimden duyulan memnuniyeti tahmin edebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Referanslar

Akın, F. & Aslan, N. (2021). COVID-19 Pandemisinde Okul Öncesi Dönemdeki Öğrencilerin Uzaktan Eğitimi: Bir Eylem Araştırması. *Alanyazın*, 2(1), 8-17.

Kozak, M. A. & Aydın, B. (2018). Grönroos Hizmet Kalitesi Modeli: Otelcilik Alanyazını Üzerinden Bir Değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 175-184.

Aksu, İ. & Tursun, M. (2018). Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin motivasyon ve beklenti düzeylerinin akademik başarılarına etkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, *9*(2), 17-31.

Ali, F. Hussain, K. Konar, R. & Jeon, H. M. (2017). The effect of technical and functional quality on guests' perceived hotel service quality and satisfaction: A SEM-PLS analysis. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 18(3), 354-378.

Altınpulluk, H. (2021). Türkiye'deki Öğretim Üyelerinin Covid-19 Küresel Salgın Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *41*(1), 53-89.

Altunışık, R., Sütütemiz, N., & Çallı, L. (2010). E-memnuniyeti etkileyen performans kriterlerinin tespiti üzerine bir araştırma (e-perakendecilik örneği). Akademik Bakış Dergisi, 20, 1-17.

Arslan, B. Taşkın, A. & Gültekin, N. (2017). Belediyelerde Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyeti. 1. Baskı, Kriter Yayınevi, İstanbul.

Babakus, E. & Mangold, W. (1989). Adapting the SERVQUAL scale to health care environment: An empirical assessment, in P. Bloom et al (eds) Enhancing Knowledge Development in Marketing (AMA), 195-200

Baker, J. D. (2004). An Investigation Of Relationships Among Instructor Immediacy And Affective And Cognitive Learning In The Online Classroom, *The Internet and Higher Education*, (7)1, 1st Quarter.

Barutçu, S. (2008). Perakendecilik sektöründe teknolojik değişim: E-perakendecilik, e-mağaza bağlılığı ve e-mağaza bağlılığını etkileyen faktörler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 317-334.

Bolton, R. N. & Drew, J. H. (1991). A multistage model of customers' assessments of servicequality and value. Journal of Consumer Research, 17(3), 375-384.

Bozbay, Z. Yaman, Y. & Özkan, E. (2016). İnternet perakendeciliğinde hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki rolü: Hazır giyim ve kitap sektörü üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Journal of Transportation and Logistics, 1*(1), 19-38.

Brady, M. K. & Cronin, J. J. Jr. (2001). Some new thoughts on conceptualizing perceived service quality: A hierarchical approach. *Journal of Marketing*, 65(3), 34–49. doi:10.1509/ jmkg.65.3.34.18334

Carman, J. (2000). Patient perceptions of service quality: an assessment of the SERVQUAL dimensions. Journal of Retailing, 66, 33-35.

Chin, W.W. (1998). *The Partial Least Squares Approach to Structural Equation Modeling*. In Modern Methods for Business Research. Lawrence Erlbaum Associates Publishers: Mahwah, NJ, USA, 295–336.

Cronin, J. Jr. & Taylor, S. A. (1992). Measuring service quality: A re-examination and extension. *Journal of Marketing*, 56(3), 55–68. doi:10.2307/1252296

Çelik, H., & Başaran, B. (2008). Bireysel müşteriler tarafından algılanan elektronik hizmet kalitesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 129-152.

Çetin, C. & Anuk, Ö. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örneklemi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 170-189. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1128129 adresinden erişilmiştir

Demir, F. & Özdaş, F. Covid-19 Sürecindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, *49*(1), 273-292.

Dijkstra, T. K., & Henseler, J. (2015). Consistent Partial Least Squares Path Modeling. *MIS Quarterly*, 39(2): 297-316.

Dijkstra, T. K. & Schermelleh-Engel, K. (2014). Consistent Partial Least Squares for Nonlinear Structural Equation Models, *Psychometrika*, 79(4): 585-604.

Eastman, J. & Swıft, C. (2001). New horizons in distance education: The online learner-centered marketing class. *Journal of Marketing Education*, 23(1).

Efiloğlu Kurt, Ö. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakış Açılarının Teknoloji Kabul Modeli ve Bilgi Sistemleri Başarı Modeli Entegrasyonu ile Belirlenmesi. *Journal of Alanya Faculty of Business/Alanya Isletme Fakültesi Dergisi*, *7*(3).

Eom, S.B. Wen, H.J. & Ashill, N. (2006). The determinants of students' perceived learning outcomes and satisfaction in university online education: an empirical investigation. Decision Sciences Journal of Innovative Education, 4 (2), 185-215.

Eom, S.B. & Ashill, N. (2016). The Determinants of Students' Perceived Learning Outcomes and Satisfaction in University Online Education: An Update. Decision Sciences Journal of Innovative Education, 14(2), 215-235.

Eygü, H. & Karaman, S. (2013). Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(1), 36-59.

Fornell, C. & Cha, J. (1994). *Partial least squares*, in Bagozzi, R.P. (Ed.), Advanced Methods of Marketing Research, Blackwell, Cambridge.

Fornel, C. & Larker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/3151312?seq=2#page_scan_tab_contents

Gefen, D. Straub, D. W. & Boudreau, M.-C. (2000). Structural equation modeling and regression: Guidelines for research practice. *Communications of the Association for Information Systems*, 4, 1–79.

Grönroos, C. (1982). *Strategic Management and Marketing in the Service Sector*, MA: Marketing Science Institute, Cambridge.

Grönroos, C. (1984). A Service Quality Model and Its Marketing Implications. European Journal of Marketing, 18(4), 36-44.

Grönroos, C. (1990). Marketing Redefined. *Management Decision*. 28(8), 5-9. https://doi.org/10.1108/00251749010139116

Hair, J. F. Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a silver bullet. *The Journal of Marketing Theory and Practice*, 19(2), 139-152

Hair, J.F. Sarstedt, M. Ringle, C.M. & Mena, J.A. (2012). An Assessment of the Use of Partial Least Squares Structural Equation Modeling in Marketing Research. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 40, 414–433.

Hair, J. F. Hult, G. T. M. Ringle, C. M. & Sarstedt, M. (2017). A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLSSEM). Los Angeles, London. New Delhi, Singapore. Washington DC: Sage.

Harsasi, M. & Sutawijaya, A. (2018). Determinants of student satisfaction in online tutorial: a study of a distance education institution. *Turkish Online Journal of Distance Education*, *19*(1), 89-99.

Henseler, J. Ringle, C.M. & Sinkovics, R. (2009) The Use of Partial Least Squares Path Modeling in International Marketing. *Advances in International Marketing*, 20, 277–319.

Henseler, J., Ringle, C. M., & Sinkovics, R. R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. In New challenges to international marketing. Emerald Group Publishing Limited.

Henseler, J., & Sarstedt, M. (2013). Goodness-of-Fit Indices for Partial Least Squares Path Modeling. *Computational Statistics*, 28, 565-580.

Henseler, J. Dijkstra, T. K. Sarstedt, M. Ringle, C. M.,Diamantopoulos, A. Straub, D. W. Ketchen Jr., David J. Hair, Joseph F. Hult, G. Tomas M. & Calantone, R. J. (2014). Common Beliefs and Reality about PLS: Comments on Rönkkö & Evermann (2013). *Organizational Research Methods*, 17(2), 182-209.

Henseler. J. Ringle, C.M. & Sarstedt, M. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 43(1), 115–135.

Hu, L. T. & Bentler, P. M. (1999). Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives, *Structural Equation Modeling*, 6 (1), 1-5.

Hu, H. Kandampully, J. & Juwaheer, T. D. (2009). Relationships and impacts of service quality, perceived value, customer satisfaction, and image: An empirical study. *The Service Industries Journal*, 29(2), 111–125. doi:10.1080/02642060802292932

Huff, M.T. (2000)., A Comparison Study Of Live İnstruction Versus İnteractive Television For Teaching MSW Students Critical Thinking Skills, *Research on Social Work Practice*, 10(4), July.

Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies. *Strategic Management Journal*, 20 (2), 195-204

Hussain, S. Fangwei, Z. Siddiqi A. Ali, Z. ve Shabbir, M. S. (2018). Structural Equation Model for Evaluating Factors Affecting Quality of Social Infrastructure Projects. *Sustainability*. 10. 1-25. doi: 10.3390/su1005141

İbicioğlu, H. & Antalyalı, U. Ö. L. (2005). Uzaktan eğitimin başarısında imkan algı motivasyon ve etkileşim faktörlerinin etkileri: Karşılaştırmalı bir uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *14*(2), 325-338.

İlter, B. (2009). E-perakendecilikte e-hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakati ilişkisi: İşletme fakültesi öğrencileri üzerine bir çalışma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(1), 97-117.

Jensen, J. & Artz, N. (2005). Using quality management tools to enhance feedbackfrom student evaluations. *Decision Sciences Journal of Innovative Education*, 3, 47–72

Kang, G. D. & James, J. (2004). Service quality dimensions: An examination of Gronroos's service quality model. *Managing Service Quality*, 14(4), 266–277. doi:10.1108/ 09604520410546806

Kantoğlu, B. (2012). E-öğrenmede öğrenci memnuniyeti ölçümü (Basılmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Karadağ, E. & Yücel, C. (2020). Yeni tip koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi,* 10(2), 181–192. doi:10.2399/yod.20.730688

Krejcie, R.J. & Morgan, W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30.

Ladhari, R. (2012). The lodging quality index: An independent assessment of validity and dimensions. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 24(4), 628– 652. doi:10.1108/09596111211217914

Lassar, W. M., Manolis, C. & Winsor, R. D. (2000). Service quality perspectives and satisfaction in private banking. *The International Journal of Bank Marketing*, 18(4), 181-199

Liaw, S.S. Huang, H.M. &Chen, G.D., (2007). Surveying instructor and learner attitudes toward e-learning, *Computers & Education*, 49, 1066-1080.

Lohmöller, J. B. (1989). Latent Variable Path Modeling with Partial Least Squares. Physica: Heidelberg.

Marley, K. Collier, D., & Goldstein, S. (2004). The role of clinical and processquality in achieving patient satisfaction in hospitals. Decision Sciences, 35,349–369

Mohammad, G. (2007). Sağlık Hizmetlerinde Kalite Yönetimi, SERVQUAL Analiz İle Değerlendirilmesi ve Ankara Ulus Devlet Hastanesinde Uygulama (Basılmayan Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Oliver, R. L. (1981). Measurement and evaluation of satisfaction processes in retail settings. Journal of Retailing, 57(3), 25–48

Özer, B. & Korkmaz, C. (2016). Yabancı dil öğretiminde öğrenci başarısını etkileyen unsurlar. *EKEV Akademi Dergisi*, 20(67), 59-84.

Parasuraman, A. Zeithaml, V.A. & Berry, L.L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality, *Journal of Retailing*, 64, 12-40.

Ringle, C. M. Wende, S. & Becker, J.-M. (2015). *SmartPLS 3*. Boenningstedt: SmartPLS GmbH, Available from: http://www.smartpls.com

Sağnak, P. (2010). Hastane İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımının Hizmet Kalitesi ve Müşteri Tatmini Yaratılmasındaki Rolü ve Bir Pazarlama Aracı Olarak Kullanılması; GATA Hastanesi'nde Bir Araştırma (Basılmayan Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Atılım Üniversitesi.

Saltürk, A. & Güngör, C. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Gözünden Covıd-19 Pandemi Döneminde Uzaktan Eğitime Geçiş Deneyimi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (36).

Schumacker, R. E. & Lomax, R.G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling*. Psychology Press.

Sönmez Çakır, F. (2019). Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) ve Bir Uygulama. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri*, *5*(9), 111-128.

Stodnick, M. & Rogers, P. (2008). Using SERVQUAL to measure the quality of the classroom experience. Decision Sciences Journal of Innovative Education, 6, 115–133.

Taylor, S. A. & Baker, T. L. (1994). An assessment of the relationship between service quality and customer satisfaction in the formation of consumers' purchase intentions'. Journal of Retailing, 70(2), 163-78.

Tenenhaus, M. Esposito, V. Chatelin, Y. & Lauro, C. (2005) PLS path modelling. Computational Statistics & Data Analysis, 48, 159–205. Doi: 10.1016/j.csda.2004.03.005

Turan, Z. & Gürol, A. (2020). Eğitimde acil bir dönüşüm: Covid-19 pandemisi döneminde çevrim içi ders alan üniversite öğrencilerinin stres algıları ve görüşleri. *HAYEF: Journal of Education*, 17(2), 222-242. doi: 10.5152/hayef.2020.20018

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO] (2020). Distance learning strategies in response to Covid-19 school closures. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf000037330

Voss, G. Parasurman, A. & Grewal, D. (1998). The roles of price, performance,and expectations in determining satisfaction in service exchanges. *Journal of Marketing*, 62(4), 46–61

Wheeler, S., (2002), Student Perceptıons Of Learnıng Support In Dıstance Educatıon, *Quarterly Review of Distance Education*, 3(4), 419.

Wold, H. (1982). Soft modeling: the basic design and some extensions. *Systems under indirect observation*, *2*, 343.

Wu, H. C. & Ko, Y. J. (2013). Assessment of service quality in the hotel industry. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 14(3), 218–244. doi:10.1080/ 1528008X.2013.802557

Yılmaz, V. & Kinas, Y. (2020). Investigation of the Quality of Service of an Electrical Distribution Company with Partial Least Squares Structural Equation Modeling. *Osmangazi Üniversitesi IIBF Dergisi*, 15(2), 437-456.

Yılmaz, E. Mutlu, H. Güner, B. Doğanay, G. & Yılmaz, D. (2020). *Veli algılarına göre pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinin niteliği*. Palet Yayınları, Konya

Yong, L. S. & Bojei, J. (2009) Effects of technical quality, functional quality and satisfaction on trust. *IBBM*, 8, 1-15.

KORONA-VİRÜS (COVİD-2019) PANDEMİ SÜRECİNDE ANNELERİN ÇOCUKLARININ OYUNLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Tuğçe Akyol[1], Fatma Bayraktaroğlu[2]

[1]Afyon Kocatepe University, Faculty of Education, Early Childhood Education Department, Afyonkarahisar, Turkey.
ORCID Code: 0000-0002-5860-9236
[2]Master's Student, Afyon Kocatepe University, Faculty of Education, Primary Education Department, Afyonkarahisar, Turkey.
ORCID Code: 0000-0002-8242-3423

ÖZET

Bu çalışmada, pandemi sürecinde okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin çocuklarının oyunlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubuna, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilkokulların anasınıflarına ve bağımsız anaokullarına devam eden beş-altı yaşındaki çocukların araştırmaya katılmaya gönüllü toplam 10 anne dâhil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler, pandemi sürecinde çocukların oyunları, pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları ve pandemi sürecinde öğretmenin rolü olmak üzere toplam üç tema altında toplanmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin pandemi sürecinde evde çocukları ile birlikte daha çok oyun oynamaya başladıkları, çocukların sanal oyunlara daha çok yöneldiklerini düşündükleri belirlenmiştir. Anneler, öğretmenlerin bu süreçte evde oynanan oyunlar ile ilgili onları olumlu bir şekilde desteklediklerini belirtmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Coronavirus (Covid-19), Anne, Pandemi, Oyun.

THE VIEWS OF MOTHERS ABOUT CHILDREN'S PLAY DURING COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the views of mothers of the children attending preschool education about children's play during COVID-19 Pandemic process. Qualitative research methods in this research study group used the phenomenological approach. A total of 10 mothers of five-six years old children attending kindergartens and nursery classes of elementary schools affiliated to the Directorate of National Education in Afyonkarahisar Province in the 2020-2021 academic year were included in the study. In the research, as a data collection tool, interview form prepared by the researchers was used. Content analysis was used and the data obtained from the research were gathered under three themes in total: Children's play during COVID-19 Pandemic, children-mother's play during COVID-19 Pandemic and the role of teachers' during COVID-19 Pandemic. As a result of this research, it was determined that most of the mother's started to play more with their children's and children's virtual games increased. It was concluded that the mothers thought that the teachers positively supported the play with their children at home during this process.

Keywords: Children, Coronavirus (Covid-19), Mother, Pandemi, Play.

GİRİŞ

İlk olarak Çin'in Wuhan şehrinde 31 Aralık 2019 tarihinde yerel bir sağlık sorunu olarak ortaya çıkan yeni tip korona virüs (COVID- 19) hızlı bir şekilde dünyayı etkisi altına almıştır. Çin ile birlikte 114 ülkede korona-virüs vakalarının görülmesi ve virüsün yayılımının hızlanması nedeniyle 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi (küresel salgın) ilan edilmiştir (WHO, 2020). Pandemi, dünyada birçok ülke veya kıtada görülen, etkisini çok geniş alanlarda gösteren ve yayılan salgın hastalıklara verilen genel bir addır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Dünyaya yayılımı hızla artan korona virüs karşısında ülkeler farklı sağlık politikaları geliştirmiştir. Birçok ülke sosyal mesafeyi koruma ve ev ortamında izolasyon gibi uygulamaların hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar başlatarak, yayılımın önüne geçmeyi hedeflemiştir. Başlatılan bu uygulamalar bireysel ve toplumsal yaşam, iş dünyası ve eğitim gibi birçok alanı farklı düzeylerde etkilemiştir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020).

Ülkemizde 11 Mart 2020 tarihinde görülen ilk resmi vakayla birlikte Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu salgının yayılmasını engellemek amacıyla gerekli önlemleri almış ve Milli Eğitim Bakanlığı bu önlemler kapsamında okulların kapatılmasına karar vermiştir (Özer, 2020). Okulların kapatılması kararıyla Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bütün kademelerde eğitim faaliyetlerinin uzaktan eğitimle verileceğini ve bu süreci Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve yerel ortak yayın kanalı olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) aracılığıyla geçekleştireceğini açıklamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), pandemi döneminde öğrencileri desteklemek amacıyla sosyal ve akademik açıdan önemli çalışmalar başlatmış, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin erişim problemleri yaşamamaları için Eğitim Bilişim Ağı altyapı güçlendirme çalışmaları yapmıştır (Özer ve Suna, 2020). Çocukların korona virüs salgını sürecinde duygusal durumlarına iyileştirebilmek ve yaşanabilecek olası travmaların önüne geçebilmek için psikoeğitsel etkinlik kitapları çıkarılmış ve yetişkinler ve çocuklar için psikolojik destek rehberleri hazırlanmıştır (MEB, 2020).

Pandemi dönemi tüm bireylerin yaşamlarını doğrudan etkilenmiş, sokağa çıkma yasağının uygulanmasıyla birlikte çalışan anne babalar işlerini evden yürütmeye başlamıştır. Eğitimin ev ortamına taşınmasıyla beraber aile içerisinde yeni düzenlemelerin yapılması gerekli hale gelmiştir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020). Bu süreç öğrencilerde ve ebeveynlerde bazı değişiklikler meydana getirmiş, özellikle çalışan anneler çalışma hayatıyla beraber ev işleri, çocukların öğretim süreçlerine dâhil olmaları, çocuk bakımı gibi birçok rolü günlük yaşamlarına sığdırmak zorunda kalmıştır (Başaran ve Aksoy, 2020). Anne ve babaların ebeveynlik rollerinde farklı görevler eklenmesi gerekmiş, sürekli evde kalmak fiziksel ve psikolojik açıdan olumsuz etkilere neden olmuştur (Özyürek ve Çetinkaya, 2021). Bu dönemde çocuklara doğrudan ve hızlı bir şekilde ulaşarak onlara ilk yardımda bulunabilen anne ve babalar, çocuklarını doğrudan gözlemleyebilmektedir. Anne babaların pandemi sürecine ilişkin verdikleri tepkiler çocukların duygu ve düşünceleri üzerinde etkili olmaktadır (Çaykuş ve Mutlu Çaykuş, 2020**)**. Pandemi nedeniyle okula gidemeyen çocukların evde kalması günlük hayatlarını etkilemiş, fiziksel ve zihinsel sağlıkları üzerinde sorunlar çıkmasına neden olmuştur (Tarkoçin, Alagöz ve Boğa, 2020). Salgından dolayı çocuklar okul ortamından, akranlarından ve sosyal çevrelerinden uzak kalmıştır (Özyürek ve Çetinkaya, 2021).

Hayatın her döneminde var olan ve çocukların yaşamının doğal bir parçası olarak kabul edilen oyun, belli bir zaman ve alanda, çocuğun yaratıcılığını ortaya çıkaran, beceriler kazandıran ve aynı zamanda eğlendiren, bir amaca ulaşmaktan ziyade heyecan uyandıran iç yönelimli bir etkinliktir (Çoban ve Nacar, 2010; Beate ve Sandsete, 2009). Oyun, çocukları hayata hazırlayabilmesi, toplumsallaşmasına yardımcı olması, hayatta birtakım roller benimsemesi ve ilerleyen yaşlarda gerçek yaşama uyum sağlayabilmesi için önemlidir. Özellikle okul öncesi döneminde çocukların duygularını ve düşüncelerini oyun yoluyla ifade etmeleriyle birlikte, çevreleriyle etkileşime girmeleri ve iletişime geçmeleri farklı yaş dönemlerinde çeşitli oyunlar aracılığıyla devam etmektedir (Eroğlu, 2009). Ayrıca oyunun çocuğun bedensel, sosyal ve bilişsel yeteneklerini geliştirmede, ruhsal durumunu anlamada, kişiliğinin olumlu yönde geliştirilmesinde etkin bir işlevi bulunmaktadır (Güney Karaman, 2009). Oyun, anne baba ve çocuk etkileşimi açısından önemli bir araçtır (Özyürek ve Çetinkaya, 2021). Okul öncesi dönemindeki çocukların ilk oyun arkadaşları anne ve babalarıdır (Ecirli, 2014). Özellikle annelerin oyuna ilişkin bakış açıları, çocukları ile birlikte oyun oynamaları ve oyunlarını desteklemeleri açısından önemlidir (Parmar, Harkness ve Super, 2004).

Çocuklar sosyal desteğe ve etkileşime en çok gereksinim duydukları pandemi sürecinde arkadaşları ile daha çok vakit geçirmeye ve oyun oynamaya ihtiyaç duyarlar (Brooks ve diğ., 2020). Salgın sürecinde okula gidemedikleri için, çocukların oyun ihtiyaçlarının olanaklar doğrultusunda ev ortamında karşılanması oldukça önemlidir (Mart ve Kesicioğlu, 2020). Çocukların bu süreci sağlıklı bir şekilde geçirebilmeleri için evdeki oyunlarının desteklenmesi ve oynamaları için yeni fırsatların oluşturulması gereklidir (Akyol, 2021). Tenriwati, Alfira ve Amhar (2020) pandemi koşullarında ailelerin çocuklarının gelişimlerini desteklemek için evdeki oyunlarına ilişkin destekleyici bir tutum sergilemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Alanyazında pandemi sürecinde anne babaların görüşleri doğrultusunda çocukların psikososyal açıdan etkilenme durumları (Pisano, Galimi ve Cerniglia, 2020; Tarkoçin, Alagöz ve Boğa, 2020; Tuzcuoğlu, Aydın ve Balaban 2021), anne-baba-çocuk ilişkisi (Arslan-Dikme ve Gültekin, 2021; Di Giorgio ve diğ., 2020) annelerin ve çocukların corona-virüse ilişkin bakış açılarını (Demir Öztürk, Kuru ve Demir Yıldız, 2020; Yüksek Usta ve Gökcan 2020) inceleyen araştırmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Ülkemizde pandemi sürecinde oyunla ilgili çalışmaların sınırlı sayıda gerçekleştirildiği görülmektedir. Mart ve Kesicioğlu (2020) tarafından pandemi sürecinde anne babaların evde oyun oynamaya yönelik görüşlerini inceleyen betimsel tarama modelinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Pandemi öncesinde ve sonrasında çocukların en çok oyun oynadıkları kişinin anneleri olması, bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan biridir. Pandemi sürecinde evde çocuklarının bakım, beslenme gibi gereksinimlerinin yanı sıra oyun, öğrenme ve akademik süreçlerinde de oldukça aktif bir şekilde rol alan annelerin, çocuklarının yaşamında ve tüm gelişim alanlarında önemli bir güce sahip oyuna ilişkin görüşlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Tüm bunlardan yola çıkılarak, bu araştırmada okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin pandemi sürecinde çocuklarının oyun oynama süreçlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın pandemi sürecinde ve kriz durumlarında oyun ile ilgili gerçekleştirilecek araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma deseni

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım ile bireyin bilgi ve deneyimleriyle oluşturduğu bir konuya ait düşüncelerini anlamak mümkündür (Christensen, Johnson & Turner, 2011). Johnson ve Christensen (2014) fenomenolojinin bir veya daha fazla bireyin bir konu ile ilgili yaptığı tanımları ifade ettiğini belirtmişlerdir. Fenomenolojik araştırmanın amacını ise çalışmaya katılım sağlayan bireylerin yaşadıkları deneyimleri ve kazandıkları bakış açılarını öğrenmektir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubuna, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilkokulların anasınıflarına ve bağımsız anaokullarına devam eden beş-altı yaşındaki çocukların araştırmaya katılmaya gönüllü toplam 10 anne dahil edilmiştir. Çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Anne	Kod	Yaş	Eğitim Düzeyi	Meslek
Anne1	A1	32	Ortaokul	Ev Hanımı
Anne2	A2	26	Ön lisans	İşçi
Anne3	A3	37	Lise	Ev Hanımı
Anne4	A4	39	Ortaokul	Ev Hanımı
Anne5	A5	37	İlkokul	Ev Hanımı
Anne6	A6	35	Ön lisans	Ev Hanımı
Anne7	A7	35	Lisans	Serbest Meslek
Anne8	A8	25	Lise	Ev Hanımı
Anne9	A9	32	Lise	Ev Hanımı
Anne10	A10	39	İlkokul	Ev Hanımı

Araştırmaya gönüllü olarak katılan 10 anneden oluşan çalışma grubunun demografik özellikleri incelendiğinde, annelerin ikisinin yaşının 25-35 arasında, diğer ikisinin 30-35 arasında, altısının ise 35-45 yaş arasında olduğu görülmektedir. Annelerin ikisinin ilkokul ve ortaokul, üçünün lise, ikisinin ön lisans, birinin ise lisans mezunu olduğu görülmüştür. Annelerin sekizi ev hanımı ve biri serbest meslek, diğeri ise işçi olarak çalışmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından alan yazın taraması yapıldıktan sonra toplam sekiz açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Bu form, iç geçerliği sağlamak amacıyla üç alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler sonrasında formda yer alan sorulardan ikisinde değişiklik yapılmıştır ve pilot çalışma kapsamında iki anne ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, görüşmeler sonrasında tüm soruların anlaşılır olduğuna karar verilmiş ve forma son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Çalışma grubunda yer alan annelere araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir ve kimliklerinin gizli tutulacağı belirtilmiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olduğunu söyleyen ve onam formunu imzalayan anneler ile online görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi

Elde edilen verilerin analizi için içerik analizi yapılmıştır. Fraenkel and Wallen (2005) içerik analizinin araştırmaya katılan bireylerin inançlarını, tutumlarını ve fikirlerini ortaya çıkaran bir teknik olduğunu belirtmiştir.

Araştırmanın geçerliliği için toplanan veriler ayrıntılı bir şekilde raporlanmış ve verilerin toplama süreci ve analizi başlıklarında derinlemesine açıklamalar yapılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Araştırmanın geçerliğini arttırmak için annelerin görüşleri doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada yapılan alıntılarda, etik unsurlara bağlı kalınarak katılımcıların isimleri kullanılmamış ve görüşme yapılan anneler A1, A2, vb. şeklinde kodlanmıştır. Güvenirlik için iki araştırmacı ve bağımsız bir araştırmacı tarafından görüşme dökümleri okunmuş ve ayrı ayrı kodlamalar yapılmıştır. Kodlamalar süresince kodları ile veriler sürekli karşılaştırılarak kodların anlamında bir değişiklik olmadığına dikkat edilmiştir (Gibbs, 2007). Miles ve Huberman (1994) güvenirlik formülü kullanılarak kodlayıcılar arası güvenirlik hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenirlik ise .81 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Araştırma verileri, yapılan içerik analizi sonucunda üç tema altında toplanmıştır. Bu temalar Pandemi sürecinde çocukların oyunları, Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları ve Pandemi sürecinde öğretmenin rolü olarak belirlenmiştir. Temalar ve alt temalara ait başlıklar aşağıda Tablo 2'de verilmiştir. Temalara ilişkin alt temalar başlıklar halinde, annelerin görüşlerinden alıntılar yapılarak sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya İlişkin Tema ve Alt Temalar

Temalar	Alt Temalar
Pandemi sürecinde çocukların oyunları	Oyunun çocuğun gelişimine etkileri Oyun türlerinde farklılık Zorluklar
Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları	Birlikte oynanan oyunlar Birlikte oyun süresi Yararlanılan rehber/kaynaklar
Pandemi sürecinde öğretmenin rolü	Oyun önerileri Destek

Pandemi sürecinde çocukların oyunları

Pandemi sürecinde çocukların oyunları temasına ilişkin bulgular Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Pandemi sürecinde çocukların oyunları temasına ilişkin alt temalar

Alt Tema	Cevaplar	Anne (f)
Oyun çocuğunun gelişimine etkileri	Sosyal- Duygusal	6
	Motor	2
	Bilişsel	1
	Tüm gelişim alanları	1
Oyun türünde farklılıklar	Oldu	9
	Olmadı	1
	Sanal oyun	3
	Yapılandırılmamış oyun	2
	Hareketli Oyun	2
	Bireysel oyun	2
Zorluklar	Zorluk yaşadı	6
	Zorluk yaşamadı	4
	Bireysel oyunlar	3
	Yönergeler	2
	Online oyunlar	1

Pandemi sürecinde çocukların oyunları temasına ilişkin, oyunun çocuğun gelişimine etkileri, oyun türlerinde farklılıklar ve zorluklar olmak üzere üç alt tema belirlenmiştir. Tablo 3'e göre, annelerin büyük bir kısmı pandemi sürecinde çocuklarının oynadıkları oyunların çocuklarının sosyal-duygusal gelişimini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Bazı anneler oyunların pandemi sürecinde çocuklarının motor, bilişsel ve tüm gelişim alanlarını desteklediğini söylemiştir. Annelerden (A4) *"Stres attığını da düşünüyorum çünkü oyun oynadıktan sonra oyun oynamadan önceki zamana göre daha sakin oluyor."* ve (A10) *"Oyun oynadığı zamanlarda hem daha mutlu hem de sakin oluyor"* şeklinde oyunun duygusal gelişimi olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Annelerden (A5) pandemi sürecinde oyunların bilişsel gelişimi, *"Zaten oyunlar zekâsını geliştirmesi içine önemli bence…"*diyerek, motor gelişimi (A1) *"Özellikle hareket ve zeka gelişimi açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum."* ve tüm gelişim alanlarını (A2) "*Her yönden gelişme göstermesi mümkün oluyor zaten birçok oyunda…"* desteklediğini ifade etmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, annelerden sadece biri pandemi sürecinde çocuğunun oynadığı oyun türünde farklılık olmadığını belirtmiştir. (A6) çocuğunun oyunlarında bir farklılık olmadığını *"Değişiklik olmadı. Pek bir değişiklik yaşamadan aynı oyunları oynayarak devam etti.."* şeklinde belirtmiştir. (A5) çocuğunun sanal oyunlara yöneldiğini, *"Pandemi döneminde tek başına kalınca oyuncaklarıyla oynamak yerine telefon ve tabletle daha çok oyunlar oynamaya başladı.",* (A3) çocuğunun bu süreçte bireysel oyunlar oynadıklarını *"Eskiden genelde arkadaşları ile oyunlar oynardı ama pandemiyle birlikte onlardan uzak kalınca çoğunlukla bireysel olarak oyun oynamaya başladı."* diyerek vurgulamıştır. Pandemi sürecinde çocuğunun yapılandırılmamış oyunlarını (A9) *"Pandeminin etkisi oyunlarına da yansıdı örneğin oyuncaklarına maskeler yaptı ve hastalık konusu ağırlıklı oyunlar kurguladı."* ve hareketli oyunlarını (A10) *"Hareket etmeye gerçekten ihtiyacı olduğu için kendi aramızda saklambaç, körebe gibi oyunları daha çok oynadık."* şeklinde açıklamıştır.

Tablo 3'e göre, altı anne pandemi sürecinde çocuklarının oyun oynama konusunda zorluk yaşadığını, dört anne ise zorluk yaşamadıklarını belirtmiştir. (A1) *"Çok aşırı derecede zorluk çektiğini düşünmüyorum.",* (A4) *"Hayır çektiğini düşünmüyorum."* diyerek pandemi sürecinde çocuklarının oyun konusunda zorluk yaşamadıklarını ifade etmiştir. Çocuğunun bireysel oyunlar ile ilgili zorluk yaşadığını (A2) *"Sürekli tek başına veya ekran başında temassız oyunlar oynamaktan çok sıkıldı.",*

uzaktan eğitimde oynanan oyunlarda öğretmenin yönergelerini anlamakta zorluk yaşadığını (A8) *"Öğretmeninin söylediklerini tam olarak anlayamama…"* ve online oyunlar konusunda çocuğunun yaşadığı zorlukları (A7) *"Birebir yüz yüze görüntü veremedikleri için katılmaları biraz daha aksi başladı. Yani çok fazla verim alamadı bu süreçte…"* şeklinde açıklamıştır.

Pandemi sürecinde çocukların oyunları temasına ilişkin bulgular incelendiğinde, annelerin hepsinin oyunun çocuklarının gelişimini etkilediğini düşündükleri belirlenmiştir. Annelerin büyük bir kısmı pandemi sürecinde çocuklarının oynadıkları oyun türlerinde farklılıklar gördüklerini belirtmiştir. Annelerin bir kısmı pandemi sürecinde çocuklarının sanal oyunlara yöneldiğini ve oyun kurmada zorluk yaşadığını ifade etmiştir.

Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları

Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları temasına ilişkin bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları temasına ilişkin alt temalar

Alt tema	Cevaplar	Anne (f)
Birlikte oynanan oyunlar	Hareketli oyun	3
	Kutu oyunları	2
	Yapılandırılmamış oyun	1
Birlikte oyun süresi	Süre arttı	9
	Değişiklik olmadı	1
Yararlanılan rehber/kaynaklar	Yararlanmadık	9
	Yararlandık	1
	Bilmediğim için yararlanmadık	5
	Öğretmen desteklediği için yararlanmadık	3
	Yeterli bulmadığım için yararlanmadık	1

Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları temasına ilişkin, birlikte oynanan oyunlar, birlikte oyun süresi ve yararlanılan rehber/kaynaklar olmak üzere üç alt tema belirlenmiştir. Tablo 4'e göre, anneler pandemi sürecinde çocukları ile birlikte hareketli oyunlar, kutu oyunları ve yapılandırılmamış oyun oynadıklarını belirtmiştir. Çocukları ile birlikte hareketli oyunlar oynadıklarını (A7) *"Babası ve benimle saklambaç oynayarak değişiklik başlattık."* ve (A10) *"Hareket etmeye gerçekten ihtiyacı olduğu için kendi aramızda saklambaç, körebe gibi oyunları daha çok oynadık."* şeklinde açıklamıştır. Annelerden (A5) *"Akşamları birlikte yapboz yaptık"* diyerek kutu oyununa, (A2) "*Oyun içeriklerine gelirsek genelde evcilik oyunları oynuyoruz."* diyerek yapılandırılmamış oyuna örnek vermiştir.

Annelerden sadece biri (A5) pandemi sürecinde çocuğuyla birlikte oyun oynama süresinde değişiklik olmadığını *"Aslında olmadı, yine her zamanki gibi oynadık.."* şeklinde vurgulamıştır. Pandemi sürecinde evde çocuğu ile birlikte oyun oynama süresinin arttığını (A2) *"Elimizden geldiğince onunla oyunlar oynamaya çalıştık. Yani oyun süremiz arttı desem daha doğru olur gibi."* ve (A4) *"Tabletle çok fazla oynamaması için biz birlikte oyunlar oynamaya başladık. Böyle olunca da oyun süremiz arttı."* diyerek açıklamıştır.

Tablo 4'e göre, annelerden sadece biri pandemi sürecinde oyun ile ilgili ailelere sunulan kaynaklardan yararlandığını belirtmiştir. Aileler için hazırlanan kaynaklar hakkında bilgisi olmadığı için (A4) *"Yayınlanan kaynaklar hakkında bilgim yoktu."*, öğretmen desteklediği için (A6) *"Öğretmenimiz bizleri yönlendirdiği için bu kaynaklara gerek duymadık."* ve yeterli bulmadıkları için yararlanmadıklarını (A1) *"Diğer kaynaklardan çok faydalanmadık gerekte duymadık çünkü evde kendimiz eğlenecek oyunlar zaten buluyorduk."* şeklinde belirtmiştir.

Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları temasına ilişkin bulgular incelendiğinde, annelerin büyük bir çoğunluğu pandemi sürecinde çocukları ile birlikte oynadıkları oyun süresinin arttığını ve oyun ile ilgili ailelere sunulan kaynaklardan yararlanmadıkları yönünde görüş bildirmiştir.

Pandemi sürecinde öğretmenin rolü

Tablo 5. Pandemi sürecinde öğretmenin rolü temasına ilişkin alt temalar

Alt tema	Cevaplar	Anne (f)
Oyun önerileri	Öneride bulundu	8
	Önerilerde bulunmadı	2
	Hareketli oyun	4
	Eğitici oyun	3
	Web siteleri	1
Destek	Destek oldu	9
	Destek olmadı	1
	Aile katılımı	6
	Evdeki oyunlar	2
	Sanal oyunların azalması	1

Pandemi sürecinde öğretmenin rolü temasına ilişkin, birlikte oyun önerileri ve destek olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir. Tablo 5 incelendiğinde, annelerden sekizi öğretmenlerin bu süreçte oyun önerilerinde bulunduğunu belirtmiştir. Öğretmenin önerdiği hareketli oyuna (A3) *"Balonu yere düşürmeden kovalama oyunu gibi dil ve harekete yönelik oyunlar önerdi."* ve eğitici oyuna (A2) "*Daha çok eğitici oyunlara yönlendirerek ve süreyi kısa tutarak olumlu bir yöne çekebileceğimiz konusunda önerilerde bulundu."* şeklinde örnekler vermiştir. (A5) öğretmenin öneri vermediğini *"Hayır bulunmadı. Sadece uzaktan eğitimde çocuklar ekran başındayken onlara oyunlar gösterip öğretti."* diyerek açıklamıştır.

Tablo 5'e göre, annelerden dokuzu pandemi sürecinde çocuklarının evde oynadıkları oyunların öğretmen tarafından desteklendiğini ifade etmiştir. (A8) *"Evet, öğretmenimize oynadığımız oyunları söylüyorduk ve video çekip öğretmene gönderiyorduk."* ve (A10) *"Düşünüyorum çünkü öğretmenimiz bize oyunlar etkinlikler gönderdiği gibi süreç dışında zorlandığımız zamanlarda da başvurduğumuz ilk kişi oldu."* şeklinde öğretmenin desteğini aile katılımı açısından açıklamıştır. Evdeki oyunlar açısından öğretmenin desteğini, (A4) *"Evet düşünüyorum, dokuz taş oyununu ve kızma birader oyununu öğretip oynadık hep birlikte.."* diyerek örnek vermiştir. (A2) sanal oyunların azalması için öğretmen desteği hakkında *"Ancak tabii bilgisayar oyunu konusunda onun da fikri olabildiğince uzak durması yönündeydi."* söylemiştir. Öğretmenin bu süreçte destek olmadığını belirten (A5) *"Evde oynadığı oyunların neler olduğu hakkında öğretmeninin bilgisi yok eğer olsaydı destekleyebilirdi diye düşünüyorum."* demiştir.

Pandemi sürecinde öğretmenin rolü temasına ilişkin bulgular incelendiğinde, annelerin büyük bir kısmı öğretmenlerin oyun konusunda onları desteklediğini ve oyun önerilerinde bulunduklarını belirtmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Pandemi sürecinde çocuğu okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden annelerin çocuklarının oyun oynama süreçlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma sonucunda elde edilen veriler, Pandemi sürecinde çocukların oyunları, Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları ve Pandemi sürecinde öğretmenin rolü olmak üzere toplam üç tema altında toplanmıştır. Korona-Virüs (Covid-2019) pandemi sürecinde dünyanın farklı ülkelerinde görüldüğü gibi ülkemizde de sosyal izolasyon, evden çalışma gibi farklı önlemler ve uygulamalar hayata geçirilmiş ve tüm öğretim kademelerinde uzaktan eğitime geçilmiştir. Pandemiden psikososyal açıdan en çok etkilenen bireyler olan çocukların bu süreci

atlatabilmeleri için aileleri tarafından gerekli bilgilendirilmelerin yapılması ve onlara destek olunması gereklidir (Aral, Aysu ve Kadan, 2020; Di Giorgio ve diğ., 2020). Çocukların salgın gibi olumsuz olay ve durumlarda, korku ve kaygı gibi duygular ile baş edebilmelerinde oyun önemli bir güce sahiptir (Barnett, 2013). Bu bağlamda özellikle küçük çocukları olan annelerin evde çocukları ile birlikte gerçekleştirdikleri oyun ve etkinlikler, çocuklarına oluşturdukları oyun ortamları açısından görüşlerinin değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Pandemi sürecinde çocukların oyunları temasına ilişkin sonuçlar incelendiğinde, annelerin hepsinin pandemi sürecinde oyunun çocuklarının gelişimini etkilediğini düşündükleri belirlenmiştir. Annelerin özellikle bu süreçte oyunun çocukların sosyal-duygusal gelişimleri açısından olumlu bir etkisi olduğunu belirtmeleri, çocuğun dezavantajlı durumlardan korunma ve iyileşmelerinde oyunun gücü konusunda (Whitebread, 2017) farkındalığa sahip oldukları şeklinde açıklanabilir. Erbay ve Durmuşoğlu Saltalı (2013) altı yaş çocuklarının annelerinin oyuna ilişkin algılarını inceledikleri çalışmada, annelerin çoğunluğunun oyunu gelişim destekleyen bir etkinlik olarak gördüklerini belirlemiştir. Benzer şekilde Mart ve Kesicioğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada da ebeveynler pandemi sürecinde çocuklarıyla oynadıkları oyunların onların en çok sosyal-duygusal gelişimlerini desteklediğini belirtmiştir. Annelerin büyük bir kısmı pandemi sürecinde çocuklarının oynadıkları oyun türlerinde farklılıklar gördüklerini belirtmiştir. Anneler çocuklarının sanal, yapılandırılmamış, hareketli ve bireysel oyunlara yöneldiklerini ifade etmiştir. Çocukların bu süreçte uzaktan eğitimle birlikte evde daha çok vakit geçirmeye başlamaları sanal oyunlara yönelmelerine neden olmuş olabilir. Alanyazında pandemi sürecinde çocukların sanal oyunlara (Cluver ve diğ., 2020; King ve diğ., 2020) ve teknoloji kullanım sürelerinin arttığı (Akkaş Baysal, Ocak ve Ocak, 2020; Başaran ve Aksoy, 2020; Tarkoçin, Alagöz ve Boğa, 2020) sonucuna ulaşılan çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Pandemi sürecinde akranları ve sosyal çevre ile etkileşimleri azalması sonucu çocukların bireysel oyunlara yönelmiş olabileceği düşünülebilir. Tuzcuoğlu, Aydın ve Balaban (2021) yapmış oldukları çalışmada, anneler çocuklarının sürekli pandemi sürecini canlandırılmasına yönelik oyunlar oynadıklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde Mart ve Kesicioğlu (2020)'nun çalışmasında da ebeveynler pandemi sonrasında çocuklarının oynadıkları yapılandırılmamış oyun sayısının arttığını belirtmiştir. Bu çalışmaya katılan annelerin bir kısmı, çocuklarının pandemi sürecinde oyun kurmakta zorluk yaşadığını ve bu zorlukların bireysel oyunlar, öğretmenin yönergesini anlayabilme ve online oyunlar gibi ekran başında geçirdikleri süreçler ile ilgili olduğunu söylemiştir. Bu sonuca benzer şekilde Munastiwi (2020) pandemi sürecinde küçük çocuğu olan anne babaların teknolojik açıdan en çok nitelikli materyallere/oyunlara ulaşma ve çocuklarının dikkatini toplayabilme konularında zorluk yaşadığı sonucunu elde etmiştir. Egan ve diğerleri (2021) yapmış oldukları çalışmada, İrlanda'da 1-10 yaş grubundaki çocukların anne-babalarının pandeminin çocukların psiko-sosyal gelişimleri üzerindeki etkileri üzerine düşüncelerini inceledikleri araştırmada, anne babalar çocuklarının okul yaşantılarını ve arkadaşlarını özlediklerini, endişe, sıkıntı yaşadıklarını ve yönergeleri anlama konusunda zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu süreçte çocukların okul ortamından uzaklaşması ve açık hava oyunlarının azalması ile çocuklarda duygu değişimleri, ayrılık kaygısı, davranış problemleri gibi sorunların görüldüğü vurgulanmaktadır (Jiao ve diğ., 2020; Xie ve diğ., 2020).

Pandemi sürecinde anne-çocuk oyunları temasına ilişkin sonuçlar incelendiğinde, çalışmaya katılan annelerin bir kısmı evde çocukları ile birlikte hareketli oyunlar, kutu oyunları ve yapılandırılmamış oyunlar oynadıklarını belirtmiştir. Mart ve Kesicioğlu (2020) ebeveynlerin çocukları ile birlikte oynadıkları yapılandırılmamış ve hafıza dikkat, zeka oyunlarının sayısının arttığı sonucunu elde etmiştir. Kurt Demirbaş ve Sevgili Koçak (2020) ebeveynlerin çocukları ile birlikte evde en çok fiziksel aktiviteler gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırmada yer alan annelerin büyük bir kısmı, pandemi sürecinde çocukları ile birlikte oynadıkları oyun süresinin arttığını vurgulamıştır. Sari ve diğerleri (2021) yaptıkları çalışmada, bu süreçte annelerin evde çocukları ile birlikte özellikle geleneksel oyunları daha çok oynamaya başladıkları, geleneksel oyunların yanısıra hareket, okuma-yazma, drama gibi etkinliklere de yer vermeye çalıştıklarını belirlemiştir. Başaran ve Aksoy (2020) anne babaların çocukları ile oynadıkları etkinlik çeşitlerinin ve etkileşim sürelerinin artmasının salgın sürecinin aile yaşantılarına olumlu etkilerinden biri olarak gördüklerini belirtmiştir. Tarkoçin, Alagöz ve Boğa (2020) annelerin salgın sürecinde çocukları ile birlikte daha fazla oyun oynadıkları ve etkinlik yaptıkları sonucunu elde etmiştir. Annelerin büyük bir kısmının pandemi sürecinde oyun ile ilgili

ailelere sunulan kaynaklardan yararlanmadıkları bu temaya ilişkin elde edilen bir diğer sonuçtur. Anneler özellikle bu kaynaklar hakkında bilgileri olmadıkları için yararlanmadıklarını belirtmiştir. Yüksek Usta ve Gökcan (2020) altı yaşında çocuğu olan annelerin çocuklarını salgın hakkında bilgilendirmek için herhangi bir kaynaktan yararlanmadıkları ve etkinlik gerçekleştirmediklerini belirlemiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak, anne babaların salgın sürecinde evde çocukları ile birlikte gerçekleştirebilecekleri etkinlikler, oyunlar, kullanacakları görsel materyaller gibi konularda rehberliğe gereksinim duydukları düşünülmektedir.

Pandemi sürecinde öğretmenin rolü temasına ilişkin sonuçlara göre, annelerin büyük bir kısmı öğretmenlerin evde oynayabilecekleri oyun önerilerinde bulunduklarını belirtmiştir. Anneler, öğretmenlerin özellikle evde oynayabilecekleri hareketli oyun önerileri verdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca çalışma grubunda yer alan anneler öğretmenlerin çocuklarının evde oynadıkları oyunları desteklediğini belirtmiştir. Buna göre, annelerin pandemi sürecinde evdeki oyunlara destek olmaları açısından öğretmenlerin rolüne ilişkin olumlu bir bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. Bu çalışmadan elde edilen sonuca benzer şekilde Mart ve Kesicioğlu (2020) da yaptıkları çalışmada, anne babalar çocuklarının öğretmenlerinin kendilerine düzenli olarak etkinlik önerisinde bulunduklarını belirtmiştir. Akkaş Baysal, Ocak ve Ocak (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, anne babaların uzaktan eğitim sürecinde öğretmenler tarafından verilen destekten memnun kaldıkları ve süreçte aktif bir rol oynadıklarını düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçların mevcut araştırmanın sonuçlarını desteklediği görülmektedir.

ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda sunulan öneriler şu şekildedir:

- Annelerin pandemi sürecinde evde gerçekleştirebilecekleri etkinlikler ve oyunların yer aldığı farklı kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan kitapçıklar ve çevrim içi kaynaklar hakkında bilgilendirilmeleri gereklidir**.**
- Evde çocukları ile birlikte oynayabilecekleri oyunlar ve anne-çocuk etkileşimi hakkında alan uzmanları tarafından farklı iletişim araçları kullanılarak annelere yönelik seminerler düzenlenebilir.
- Öğretmenlere anne babalara evde gerçekleştirebilecekleri etkinlikler/oyunlar ve teknoloji kullanımı konusunda etkili bir şekilde rehberlik edebilmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Pandemi sonrasında yapılacak araştırmalarda, pandemi sürecinin anne-çocuk etkileşimi, annelerin ve çocukların oyun algıları üzerindeki etkileri farklı değişkenler açısından incelenebilir.

KAYNAKÇA

Akkaş Baysal, E., Ocak, G. ve Ocak, İ. (2020). Covid-19 salgını sürecinde okul öncesi çocuklarının Eba ve diğer uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 6*(2), 185-214. doi:10.47615/issej.835211

Akoğlu, G. ve Karaaslan, T. (2020). COVID-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5*(2), 99-103.

Akyol, T. (2021). Covid-2019 salgın sürecinde ailelerin farkındalığını geliştirmeye yönelik uygulamalar. U. Karaköse (Ed.) içinde *Evde eğitim ve öğretimi için teknoloji kullanımı: Teori, uygulamalar ve geleceğe bakış.* (s.79-95). Ankara: Pegem Akademi.

Aral, N., Aysu, B. ve Kadan, G. (2020). Covid 19 sürecinde çocuklar: Gelişimsel ihtiyaçlar ve öneriler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(2), 360-379.

Arslan Dikme, Ş. ve Gültekin, B. K. (2021). Covid19 pandemi sürecinin evden çalışan ebeveynler ve çocuklarına etkileri. *Eğitim ve Gençlik Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 31-48.

Barnett, L. A. (2013). Children's perceptions of their play: Scale development and validation. *Child Development Research*. doi:10.1155/2013/284741

Başaran, M. ve Aksoy, A. B. (2020). Anne-babaların korona-virüs (COVİD-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13*(71), 668-678.

Beate, E., & Sandseter, H. (2009) Characteristics of risky play. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, *9*(1), 3-21. doi: 10.1080/14729670802702762
Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *Lancet (London, England)*, *395*(10227), 912-920.
Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2011). *Research methods, design, and analysis* (11th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
Cluver, L. et al. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *Lancet*, *395*:e64, doi:10.1016/S01406736(20)30736-4.
Çaykuş, E. T. ve Mutlu Çaykuş, T. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: Ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD),7*(5), 95-113.
Çoban, B. ve Nacar, E. (2010). *Okul öncesi eğitimde eğitsel oyunlar* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Demir Öztürk, E., Kuru, G. ve Demir Yıldız, C. (2020). COVID-19 pandemi günlerinde anneler ne düşünür çocuklar ne ister? Anne ve çocuklarının pandemi algısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7*(5), COVID-2019 Özel Sayısı *2*, 204-220.
Di Giorgio, E., Di Riso, D., Mioni, G., & Cellini, N. (2020). The interplay between mothers' and children behavioral and psychological factors during COVID-19: An Italian study. *European Child & Adolescent Psychiatry* doi: 10.31234/osf.io/dqk7h
Ecirli, H. (2014). Anne-baba-çocuk ve oyun. H. Gülay Ogelman (Ed.). içinde *Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış*. 295-315. Ankara: Pegem Akademi.
Egan, S. M., Pope, J., Moloney, M., Hoyne, C., & Beatty, C. (2021). Missing early education and care during the pandemic: The socio-emotional ımpact of the Covıd-19 crisis on young children. *Early Childhood Education Journal*, *49*, 925-934. doi.org/10.1007/s10643-021-01193-2
Erbay, F. ve Durmuşoğlu Saltalı, N. (2013). Altı yaş çocuklarının günlük yaşantılarında oyunun yeri ve annelerin oyun algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 13*(2), 249-264.
Eroglu, G. (2009). Geçmişteki çocukluk oyunları ve oyuncakları üzerine nitel araştırma: Malatya Sürgü kasabası örneği. *Hikmet Yurdu, 2*(3), 287-316.
Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2005). *How to design and evaluate research in education* (6th edition). New York: McGraw Hill.
Gibbs, G. (2007). Thematic coding and categorizing. In U. Flick (Ed.), *Analyzing qualitative data*. (pp.38-56). London: Sage publications.
Güney Karaman, N. (2009). Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bilişsel üslûpları ile oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, *42*(2), 163-182.
Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics.* doi: 10.1016/j.jpeds.2020.03.013
Johnson, B., & Christensen, L. (2014). *Educational research (quantitative, qualitative, and mixed approaches (5th Edition)* Thousand Oaks, California: Sage.
King, D. L., Delfabbro, P. H., Billieux, J., & Potenza, M.N. (2020). Problematic online gaming and the COVID-19 pandemic. *Journal of Behavioral Addictions.* doi:10.1556/2006.2020.00016.
Kurt Demirtaş, N. ve Sevgili Koçak, S. (2020). 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin bakış açısıyla covıd-19 salgın sürecinin değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7*(6), 328-349.
Mart, M. ve Kesicioglu, O. S. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde ailelerin evde oyun oynamaya ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, *15*(4), 945-958. doi:10.7827/TurkishStudies. 44381
MEB. (2020). *Koronavirüs Travmasına Karşı Psikososyal Destek Rehberleri.* http://www.meb.gov.tr/koronavirus-travmasina-karsi-psikososyal desterehberleri/haber/20605/tr adresinden 23.09.2021 tarihinde alınmıştır.
Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Munastiwi, E. (2020). Colorful online learning problem of early childhood education during the Covid-19 pandemic. *Al-Ta lim Journal, 27*(3), 227-235. doi:https://doi.org/10.15548/jt.v27i3.663

Özer, M. (2020). Türkiye'de COVID-19 salgını sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atılan politika adımları. *Kastamonu Education Journal, 28*(3), 1124-1129.

Özer, M. ve Suna, H. E. (2020). *COVID-19 salgını ve eğitim.* İçinde M. Şeker, A. Özer ve C. Korkut (Eds.) Küresel salgının anatomisi. İnsan ve toplumun geleceği. (s.173-192). Ankara: Tüba Bilimler Akademisi.

Özyürek, A. ve Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 Pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18*(1), 96-106.

Parmar, P., Harkness, S., & Super C. M. (2004). Asian and Euro-American parents' ethnotheories of play and learning: Effects on preschool children's home routines and school behaviour. *International Journal of Behavioral Development, 28*(2), 97-104.

Pisano, L., Galimi, D. & Cerniglia, L. (2020). A qualitative report on exploratory data on the possible emotional/behavioral correlates of Covid-19 lockdown in 4-10 years children in Italy. *PsyArXiv*. doi: 10.31234/osf.io/stwbn.

Sari, D. A., Rahmatunnisa, S., & Yulianingsih, I. (2021). Mother-child play during the COVID-19 pandemic: Just stay at home. *Indonesian Journal of Early Childhood Education Studies, 10*(1), 59-67.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). *COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi*. Ankara. https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66337/genel-bilgiler-epidemiyoloji-ve-tani.html adresinden 18.09.2021 tarihinde alınmıştır.

Tarkoçin, S., Alagöz, N. ve Boğa, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının pandemi sürecinde (COVID-19) davranış değişiklikleri ve farkındalık düzeylerinin anne görüşlerine başvurularak incelenmesi, *Turkish Studies, 15*(6), 1017-1036.

Tenriwati, Alfira, N., & Andi Azifa Adillah Amhar. (2020). Family support relationship with playing activities of 5-6 years old children at pandemic time at TK IDATHA I. *Jurnal Life Birth, 4*(2), 88-95. https://doi.org/10.37362/jlb.v4i2.512

Tuzcuoğlu, N., Aydın, D. ve Balaban, S. (2021). Pandemi döneminde okul öncesi dönem çocukları ve annelerinin psikososyal açıdan etkilenme durumunun anne görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Temel Eğitim Araşatırmaları Dergisi, 1*(1), 1-13.

Türk, A., Ak Bingül, B. ve Ak, R. (2020). Tarihsel süreçte yaşanan pandemilerin ekonomik ve sosyal etkileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, Covıd-19 Özel Sayısı,* Cilt 19, 612-632. https://doi.org/10.21547/jss.766717

Whitebread, D. (2017). Free play and children's mental health. *The Lancet Child & Adolescent Health, 1*(3), 167-169. doi: 10.1016/S2352-4642(17)30092-5

Xie, X., Xue, Q., Zhou, Y., Zhu, K., Liu, Q., Zhang, J., & Song, R. (2020). Mental health status among children in home confinement during the coronavirus disease 2019 outbreak in Hubei Province, China. *JAMA pediatrics*, Published online April 24, 2020.doi:10.1001/jamapediatrics.2020.1619

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yüksek Usta, S. ve Gökcan, H. N. (2020). Çocukların ve annelerinin gözünden Covid-19. *International Journal of Social Sciences and Education Research, 6*(2), 187-206.

World Health Organization [WHO] (2020). *2019 Novel Coronavirus (2019-nCoV): Strategıc preparedness and response plan*. srp-04022020.pdf (who.int) adresinden 18.09.2021 tarihinde alınmıştır.

INVESTIGATION OF THE RELIABILITY AND VALIDITY OF THE FULLERTON ADVANCED BALANCE SCALE IN INDIVIDUALS WITH MULTIPLE SCLEROSIS

Ezgi ÖZBAŞ[1], Ayla FİL BALKAN[1], Yeliz SALCI[1], Meryem Aslı TUNCER[2]

[1]Hacettepe University, Faculty of Physical Therapy and Rehabilitation,Ankara,Turkey
[2]Hacettepe University, Faculty of Medicine, Department of Neurology,Ankara,Turkey
ORCID Code: 000-0003-4441-3328

ABSTRACT

Background: Investigation of the Reliability and Validity of the Fullerton Advanced Balance Scale(FAB) in Individuals with Multiple Sclerosis.

Method: Fifty patients diagnosed with Multiple Sclerosis (MS), aged 18-55 years, were included in the study.Within the scope of the reliability of the FAB, internal consistency was evaluated using Chonbach's alpha and test-retest and intra-rater reliability was checked through using the ICC value.The construct validity of the scale was investigated by factor analysis and hypothesis testing.The relationship between hypothesis tests and the results of the scale; Timed Up and Go Test(TUG), Extended Disability Status Scale(EDSS), Dynamic Gait Index(DGI), and MS Quality of Life Scale-54(MSQOL-54) were examined. In our study, the Berg Balance Scale(BBS) was accepted as the gold standard and the criterion validity of the scale was examined.

Results: As a result of the made analyzes,it was seen that the internal consistency of the FAB (Cronbach α=0.924)was high.In addition, the scale was found to have excellent test-retest (ICC=0.978)and moderate intra-rater reliability(ICC=0.756).As a result of the factor analysis, it was determined that the total variance of the scale was 65.79% and it showed a single factor structure.Furthermore hypothesis tests showed that there was an excellent correlation between FAB and TUG, DGI, and EDSS (r=-0.842; r=0.903; r=-0.876 $p<0.001$,respectively). It was determined that there was a moderate correlation between physical function(r=0.444) and moderate physical role limitation(r=0.358), mean physical health status (r=0.339) with FAB, which are sub-parameters of the MSQOL-54 scale.Within the scope of criterion validity, the relationship between FAB and BBS were examined and a perfect correlation was found (r=0.911,$p<0.001$).

Conclusion: It was shown in our study that FAB is a valid and reliable measurement tool in determining balance in individuals with MS.We think that this scale will contribute to the comprehensive examination of balance in individuals with MS, since it is a scale that can evaluate balance in one dimension but in many aspects.

Keywords: Multiple Sclerosis,Balance, Gait,Reliability,Validity

EFFECTS OF EARLY MARRIAGE AND CHILDBEARING ON WOMENS HEALTH

Yaşar Suveren
Assistant Professor Doctor, Sakarya University, Faculty of Science and Literature, Department of Sociology, Sakarya, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-8464-0368

ABSTRACT

Background: Events such as birth, marriage and death as considered as the most important events in a humans life. Between these three events, it is only marriage that is a choice and the right to make this choice is recognized by international human rights policies. Unfortunately, a large number of girls and a small number of boys enter marriage in violation of this right. In most cases, girls are forced into marriage at any early age when they should be going to school while in others, they are just too young to make the best decision about whether or not they want to get married and their marriage partner (United Nations Childrens Fund (UNICEF), 2001: 2). Child marriages further feature another problem, child bearing. Young girls engaged in early marriages are often not mature enough to bear children not only due to lack of sufficient knowledge on keeping safe but also other health and social issues. Such girls end up suffering from problems related to sexual health, sexually transmitted diseases, communication issues, parenting role issues and psychological problems among others. The problem of child marriage has gained considerable attention over the past two decades, leading to a target for its elimination and inclusion among the Sustainable Development Goals (SDGs). The number of organizations, countries and individuals working towards eliminating this inhumane act is also increasing and the future of child is increasingly looking bright.

Purpose: The study explores differences and similarities where early marriage is common and those where it does not exist. Additionally, it explores the effects of early marriage on womens physical, mental and social health.

Methodology: This study was prepared using the current literature review method on the subject as a preliminary preparation for an applied field study. In this context, the descriptive analysis technique was applied.

Results: Child marriage leads girls to having sex before they are emotionally and physically ready. During this time, they also have limited knowledge and information about their own reproductive and sexual health. As a result, they are often affected by a number of physical health issues that include: risk of HIV and sexually transmitted infections, risk of cervical cancer, effects on offspring. In most of these marriages, young girls are married off to older men and this creates a significant power imbalance Such relationships are often linked to high levels of domestic violence as the girls end up being battered and mistreated. Intimate partner violence often spans emotion, verbal and even physical abuse that leave the young wives traumatized. Child marriages have also become breeding grounds for rape and trauma among the young girls. The trauma that affects the mental health of the child brides is also attributed to the age difference that exists between them and their husbands. Among the issues they have no power over is having a say as to what should be done to their bodies in a sexual context due to their young age and the high degree of power that is given to men in the family unit by traditions.

Conclusion: Early marriage has extensive health, social and mental implications for child brides and the community. The practice truncates the childhood of a girl, robs her of her rights and creates major psychological and physical health risks. Young girls are introduced to sex at an early stage when they are not well-developed physically and emotionally and this negatively affects them physically and psychologically especially when they get pregnant. The result is young girls with intrusive thoughts related to sexually traumatic experiences, nightmares, depression and post traumatic disorder. The lack of education among girls married early means they are susceptible to poverty especially once they are

abandoned by their husbands. Education is a key factor in eliminating most of these drivers of early marriages. It empowers girls by providing them with information and skills to defend themselves and become independent, delays the first sexual activity, marriage, pregnancy and child bearing. Parents and the community are important stakeholders that need to be integrated into programs aimed at changing the norms regarding early marriage. Lack of enforcement of child marriage laws has also been ineffective and this has allowed the practice to continue unabated. Ending early marriage requires a multifaceted approach that is focused on the community, girls, their families and the government. Formal and informal education has to be continuously provided to change peoples norms and thinking regarding early marriages by highlighting the dangers and risks of early marriage to young girls and their children when they are born.

Keywords: Early marriage, child marriage, adolescent marriage, women health

References

Barr, H. (2017). Ending Child Marriage in the United Kingdom. Human Rights Watch. Retrieved 10 September 2021, from https://www.hrw.org/news/2018/09/06/ending-child-marriage-united-kingdom.

Clark, S. (2004). Early Marriage and HIV Risks in Sub-Saharan Africa. Studies In Family Planning, 35(3), 149-160. https://doi.org/10.1111/j.1728-4465.2004.00019.x

Efevbera, Y., & Bhabha, J. (2020). Defining and deconstructing girl child marriage and applications to global public health. BMC Public Health, 20(1). doi:10.1186/s12889-020-09545-0

Hur, J., Schulze, K., Thorne-Lyman, A., Wu, L., Shaikh, S., & Ali, H. et al. (2021). Characterization of pubertal development of girls in rural Bangladesh. PLOS ONE, 16(4), e0247762. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247762

International Center for Research on Women. (2011). Asia Child Marriage Initiative: Summary of Research in Bangladesh, India and Nepal [Ebook]. Retrieved 10 September 2021, from https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/PLAN-ASIA-Child-Marriage-3-Country-Study.pdf.

Kidman, R. (2016). Child marriage and intimate partner violence: a comparative study of 34 countries. International Journal Of Epidemiology, dyw225. https://doi.org/10.1093/ije/dyw225

Schaffnit, S., & Lawson, D. (2021). Married Too Young? The Behavioral Ecology of Child Marriage. Social Sciences, 10(5), 161. https://doi.org/10.3390/socsci10050161

UNICEF. (2017). CHILD MARRIAGE A MAPPING OF PROGRAMMES AND PARTNERS IN TWELVE COUNTRIES IN EAST AND SOUTHERN AFRICA [Ebook]. Retrieved 15 September 2021, from https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Child%20marriage%20mapping_final_digital.pdf.

United Nations Childrens Fund (UNICEF). (2001). Early Marriage: Child Spouses. Retrieved 10 September 2021, from https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf.

'PRESENTATION OF SELF' AND PRIVACY IN SOCIAL MEDIA: A SOCIOLOGICAL EVALUATION

Yaşar Suveren
Assistant Professor Doctor, Sakarya University, Faculty of Science and Literature, Department of Sociology, Sakarya, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-8464-0368

ABSTRACT

Background: Today, social media seems to provide limitless opportunities to people in all age-groups for strategic presentation of self. Recent findings indicate that users of social media can utilize a wide-range of strategies and tactics in a bid to achieve self-presentation and impression building goals, as well as efficaciously influencing the way these presentations are perceived by their audiences (Heston & Birnholtz, 2016). According to Goffman's (1959) theorization, it is widely accepted that individuals self-present selectively as they highlight specific desired aspects of themselves and downplaying the undesired ones. Practically, self-presentation can be looked at as goal-oriented for it is often a performance for audiences, so that successful self-presentation is determined by the levels of audience acceptance of performance. Early self-presentation theories from Goffman (1959); Leary and Kowalski (1990); and Schlenker (1985) were mainly focused on face-to-face performances and depictions of self in that the context and audience were apparent and bounded. However, the world has since gone through technological advancements especially in terms of electronic media which has made modern theorizations to dwell upon reinventing traditional theories. As such, even though the theories were created prior to current social media inventions, they have been raised to life today since they are critical in explaining present-day social media self-presentations. Importantly, the massive utilization of the internet came with extensive and thrilling platforms for presenting self. Currently, questions on self-presentation and privacy arise due to the limited control offered by the social media platforms given that users are limited on contributing to or changing others' impressions. Meanwhile, social media has expanded the opportunities for other people to add and contribute content that can affect one's self-presentation, such as tagging, liking, sharing and commenting (Choi & Sung, 2018, p.2291). Also, the increased use of social networking sites influences self-presentation since information is faced with a vast and diverse social media audience. In Hollenbaugh (2019) view, the invisibility of audiences renders selective self-representation difficult, at the same time making users creative in finding appropriate strategies to surpass any self-presentation challenges.

Purpose: This study aims to discuss how and in what ways people present their selves and privacy in social media and social networks.

Methodology: This study was prepared using the current literature review method on the subject as a preliminary preparation for an applied field study. In this context, the descriptive analysis technique was applied. The current study uses related literature and reference to Goffman's dramaturgical theory of self-presentation to explore the notion of presenting privacy and self in social media.

Results: There is a substantial variance and tension between today's presentation of privacy and self in social media and in reality. This situation harms both individual and social relations and interactions, and they lead a life based on illusions. Results show that users of social networking platforms and the internet, in general, depict the desire to present themselves to others, which is an inherent characteristic of humans. In order to satisfy this need, there have been highlighted differences and tensions in the way people portray themselves online and their actual selves in the offline world. The intention to create an impression, driven by the need to be accepted and appreciated by the larger social environments, makes individuals use tactics to present the 'self' online in the most appropriate manner.

Conclusion: Digital platforms offer options for self and privacy presentations to achieve these goals. Yet, the allowance for other people to add and contribute content that can affect one's self-presentation, which could result in unintended negative impression results that affect one psychologically. To avoid such, users of social media tend to be selective and limited in the type of content they share so that some foreground specific desired personality traits, physical appearances and behaviors and conceal undesired others. This emphasizes the ideal vs real self-presentation paradox since people end up indulging in deceptive behavior of exaggerating or editing posted contents and online profiles to create acceptable online identities that completely or partially differ from their offline selves. As such, people enjoy their new online identities, which creates a vacuum as they live ideal-led lives.

Keywords: Self presentation, social media, impression management, social interaction

References

Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, friendships, and online groups. Pew Research. https://www.pewresearch.org/internet/2018/11/28/teens-friendships-and-online-groups/

Beames, S., Andkjær, S., & Radmann, A. (2021). Alone with Goffman: Impression management and the TV series. Frontiers in Communication, 6. https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.676555

Boyd, D. (2011). Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications. In Z. Papacharissi (Ed.), A networked self: Identity, community, and culture on social network sites (pp. 39-58). Routledge.

Bullingham, L. & Vasconcelos, A. (2013). "The Presentation of Self in the Online World": Goffman and the study of online identities. Journal of Information Science, 39(1), 101-112. https://doi.org/10.1177/0165551512470051

Goffman, E. (1959). Presentation of self in everyday life. Garden City, NY: Doubleday.

Harkin, B., Yates, A., Riach, M., Clowes, A., Cole, S., & Cummings, C. (2021). "I want to see people's reactions to the selfies": A Lefebvrian analysis of the impact of social networking sites on physical, mental, and emotional functioning. Social Science Computer Review, XX(X), 1-21. https://doi.org/10.1177/0894439321994222

Harris, E. & Bardey, A. C. (2019). Do Instagram profiles accurately portray personality? An investigation into idealized online self-Presentation. Frontiers Psychology, 10, 871. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00871

Hollenbaugh, E. E. (2019). Privacy management among social media natives: An exploratory study of Facebook and Snapchat. Social Media + Society, 5(3), 1-14. https://doi.org/10.1177/2056305119855144

Hollenbaugh, E. E. (2021). Self-Presentation in social media: Review and research opportunities. Review of Communication Research, 9, 80-98. https://doi.org/10.12840/ISSN.2255-4165.027

Kellner, D. (2019). Media Culture. Cultural studies, identity and politics between the modern and the postmodern media culture. Routledge and Taylor & Francis Group

Schlenker, B. R. (1985). Identity and self-identification. In B. R. Schlenker (Ed.), The self and social life (pp. 65-99). New York: McGraw-Hill

INVESTIGATION OF THE ELECTROCHEMICAL PROPERTIES OF THE ANTIMITOTIC DRUG VINBLASTIN USED IN CHEMOTHERAPY TREATMENT WITH GLASSY CARBON ELECTRODE

Günay Önal
Batman University, Health Services Vocational School, Department of Medical Services and Techniques,72100 Batman, Turkey
ORCID Code: 0000-0001-7595-9417

ABSTRACT

Vinblastine sulfate is an antimitotic drug first isolated from the Madagascar Periwinkle plant by Robert Noble and Charles Thomas Beer (Owellen et al.,1997). It is antineoplastically effective against Hodgkin's disease, breast cancer, renal and Kaposi's sarcoma, and various cancer diseases, but not against acute leukemia (Burns, 1972).

In this study, the electrochemical properties of Vinblastine, one of the vinca alkaloids, were investigated with glassy carbon electrode (GCE). The electrochemical properties of Vinblastine were investigated by voltammetric methods such as CV (cyclic voltammetry), Differential Pulse Voltammetry (DPV) and Square Wave Voltammetry (SWV). The effects of pH on the peak current and peak potential, and the effect of scanning speed were studied in different supporting electrolytes and in a wide pH range (ABS pH 4.8; PBS pH 3.0-9.0; and BR pH 1.0-12.0). Voltamograms of electrochemical properties obtained in acidic (BR pH 3.0), neutral (BR pH 7.0) and basic (BR pH 9.0) medium are given in Figure 1.

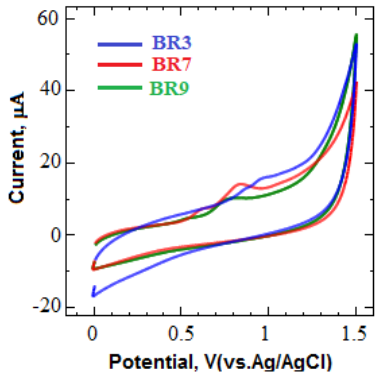

Figure 1. CV voltammograms of Vinblastine obtained in BR (pH 3.0; pH 7.0; pH 9.0) buffer medium using GCE

Keywords: Voltammetry, Glassy Carbon Electrode, Vinblastine

References:

Burns, J. H. (1972). Vincristine sulfate. In *Analytical Profiles of Drug Substances* (Vol. 1, pp. 463-480). Academic Press.

Owellen, R. J., Hartke, C. A., & Hains, F. O. (1977). Pharmacokinetics and metabolism of vinblastine in humans. *Cancer Research*, *37*(8 Part 1), 2597-2602.

HIGHWAY SAFETY SYSTEMS AND IT'S APPLICATIONS IN KONYA

Mehmet Levent Ağırdır
Konya Technical University
ORCID Code: 0000-0003-0282-2983

Ali Nail Bayram
Selçuk University

ABSTRACT

Rapid developments in human history have forced human beings to provide a more reliable and faster transportation. As a result of this fact, organizations involved in the construction of all kinds of transportation systems, including highways, should attach great importance to the issue of safety in transportation systems. One of the most important issues in Highway Engineering is "Highway Safety Systems", which must be done in order to increase life safety.

In this study; Active and passive road safety systems that directly or indirectly affect road safety in the city of Konya are examined, and Intelligent Transportation Systems and their applications are also mentioned. Finally, lighting (road lighting) was examined.

Keywords: Road safety systems, Intelligent transportation, Road lighting

ANALYSIS OF PROBLEMS FACED AT URBAN SIGNALIZED INTERSECTIONS AND IT'S EFFECT ON TRAFFIC ACCIDENTS: KONYA CITY SAMPLE

Mehmet Levent Ağırdır
Konya Technical University
ORCID Code: 0000-0003-0282-2983

Gökhan Ayna
Selçuk University

ABSTRACT

Junctions are areas where traffic flows coming from different directions meet, intersect and separate. If the intersections are on the same plane, they are called at-level, if they on the different plane, they are called interchange. Junctions are the road sections where traffic accidents are most common. The purpose of the intersection arrangement is to ensure pedestrian and vehicle safety by removing the conflict points or moving them away from each other.

In this study; The types of intersections, the factors affecting the selection and design of intersections, the capacities of the intersections, the types and causes of intersection accidents were defined, in the study, Nalçacı Sille junction and Otogar junction were selected from the city center of Konya, and the development of alternative solutions to solve the problems as a result of the analysis of the accident data was discussed.

Keywords: Junction types, Junction accidents, Analysis of accidents

SİCPLATİN ALANIN ERKEK SIÇAN SPERM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE KARŞI FOLİK ASİT KORUYUCULUĞUNUN ARAŞTIRILMASI

Sarmad Hayder Weli WELI
Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük üniversitesi Tıp Fakültesi, Anatomi Anabilim Dalı
ORCID Code: 0000-0001-97761399

ÖZET

Ülkemizde son zamanlarda kanser görülme oranları artış göstermektedir. Kanserin artması ile kanser tedavisi için belli ilaçlar bulunmaya ve bu ilaçların etkileri araştırılmaya başlanmıştır. Ayrıca, son yıllarda henüz bebek sahibi olamayan genç erişkinlerde uygulanan sitotoksik kemoterapilerle uzun süreli remisyon ve kanserden tamamen kurtulma oranları oldukça artmış bulunmaktadır. Bu sebeple bu hastalarda yan etki olarak ortaya çıkan fertilite potansiyelinde azalma ve cinsel fonksiyon değişiklikler daha devamlı konuşulur hale gelmiştir. Sisplatin (SPN), çeşitli kanser türlerini tedavi etmek için kullanılan etkili bir antineoplastik ilaçtır, Fakat, ototoksisite, nefrotoksisite ve hepatotoksisite gibi kullanımını sınırlayan yan etkilerine sahiptir. Bu çalışmada, folik asidin sıçan sperm kalitesinde sisplatin kaynaklı değişiklikler üzerindeki olası koruyucu etkilerini araştırmayı amaçladık. Araştırmamızda 11-12 haftalık, 260-300 g ağırlığında, yirmi dört yetişkin Wistar Albino cinsi erkek sıçan rasgele seçildi ve şu şekilde dört gruba ayrıldı: kontrol, SPN, folik asit ve SPN+folik asit. Bulgularımız Sıçanlara sisplatin verilmesi, kontrol grubuna göre sperm konsantrasyonu ($p < 0.05$) ve sperm hareketliliği ($p < 0.001$) azaltmış. Ayrıca, toplam anormal sperm oranlarını ($p < 0.05$) anlamlı derecede artırmıştır. SPN+folik asit grubunda SPN grubuna göre sperm konsantrasyonu ve sperm hareketliliği bir artış ($P<0,05$), ayni zamanda anormal sperm oranında istatistiksel olarak kısmen bir azalış tespit edildi. Sounuc olarak, sisplatin maruziyetinin sıçan sperm kalitesi üzeründe değişikliklere neden olduğunu ve folik asit'in SPN'nın zararlı etkilerini önemli ölçüde azalttığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Sisplatin, Sperm, Sıçan, folik asid, kanser.

INVESTIGATION OF FOLIC ACID PROTECTION AGAINST THE EFFECTS OF CISPLATIN FIELD ON MALE RAT SPERM QUALITY

ABSTRACT

In our country, the number of cancer cases has increased in recent years. With the increase in cancer cases, certain drugs have been found for the treatment of cancer, and the effects of these drugs have been researched. In addition, in recent years, the rates of long-term remission and complete cure of cancer by cytotoxic chemotherapy in young adults who have not yet had a child have increased significantly. For this reason, a decrease in fertility potential and changes in sexual function that occur as side effects in these patients have become more of a topic of discussion. Cisplatin (SPN) is an effective antineoplastic drug used to treat various types of cancer. However, it has side effects such as ototoxicity, nephrotoxicity and hepatotoxicity which limit its use. In this study, we aimed to investigate the possible protective effect of folic acid on cisplatin-induced changes in sperm quality in rats. In our study, twenty-four adult male Wistar Albino rats aged 11-12 weeks weighing 260-300 g were randomly selected and divided into the following four groups: Control, SPN, Folic acid and SPN+Folic acid. Our results Administration of cisplatin to rats reduced sperm motility ($p < 0.001$) and sperm concentration ($p < 0.05$) compared to the control group. It also significantly increased the total number of abnormal sperm ($P<0.05$). In the SPN+folic acid group, there was an increase in sperm concentration and sperm motility ($P<0.05$) compared to the SPN group, and a statistically partially decrease in the rate of abnormal sperm. In conclusion, cisplatin exposure was shown to cause changes in sperm quality in rats and folic acid significantly reduced the adverse effects of SPN.

Keywords: Cisplatin, Sperm, Rat, folic acid, cancer.

QUALITATIVE ANALYSIS OF NURSES' ATTITUDES TO COV-19 VACCINE FROM THE PERSPECTIVE OF VACCINE HESITANCY

Aslı Nemli[1]*, Gülbin Konakçı[2]
*[*1] Dr. Suat Seren Chest Diseases and Surgery Hospital, Nursing Department, İzmir,Türkiye*
[2] Democracy University, Faculty of Health Sciences, Nursing Department, İzmir, Türkiye
**ORCID Code: 0000-0002-6135-7869*

ABSTRACT

The pandemic caused by the coronavirus continues with new mutations. While trying to control the epidemic, an effective vaccine seems to be the only way out. It is important to handle the vaccination hesitancy of nurses for the success of vaccination against the epidemic. In this study, it was aimed to analyze the nurses' attitudes towards the COV-19 vaccine from the perspective of vaccine hesitancy. It is a phenomenological qualitative design in which content analysis is used. In-depth interviews were conducted with nurses working in various hospitals (n=28) with 10 open-ended, semi-structured questions. Interviews were held via Skype and WhatsApp (211 hr).

Of the nurses aged between 26-45, 20 had a history of Covid-test positivity. It was found that 13 of them were vaccinated with two doses of Sinovac and one dose of BioNTech, 4 of them were vaccinated with two doses of BioNTech, 5 of them had two doses of Sinovac and 6 of them were never vaccinated. As a result of the content analysis, the main themes of "insecurity in the effect of vaccine, fear", "natural immunity belief", "feeling social and institutional pressure", "negative effect of previous vaccination experiences" and "professional responsibility belief" were reached in the context of vaccine hesitancy.

It can be said that nurses are not willing against pandemic COVID-19 vaccines. Considering the impact and strategic importance of healthcare professionals in the control of epidemics and the vaccination decision of the community, it seems that healthcare professionals need more information and support regarding COVID-19 vaccines. In this context, it may be beneficial to reach the optimum in belief and practice regarding the COVID-19 vaccine, not to be late for awareness-raising activities for healthcare professionals globally.

Keywords: Nurse, COVID-19, Vaccine, Vaccination Hesitation, Surgery

PERFORMANCE ANALYSIS OF CONCRETE PRODUCED WITH THREE AGGREGATES OF BASALT ORIGIN IN THE CENTRAL BLACK SEA

Arif Hikmet Çakoğlu
Boyabat Vocational School, Sinop, Turkey
ORCID Code:0000-0002-8055-7858

ABSTRACT

The aggregate, quarry which about 75% of the concrete, which is the most used building material of the construction sector, is used in volume, consists mainly of crushed stones obtained from quarries in recent years. In this study, mechanical experiments were performed for concrete grades produced from aggregates of basalt origin in Ayvacık and Atakum districts of Samsun and Fatsa District of Ordu, located in the Central Black Sea Region, and an assessment was made about their performance. C30/40, C40/50 and C60/75 were preferred as concrete grades and it was investigated whether there was a difference between medium and high strength samples. Cube, cylinder and prismatic molds were used in the manufacture of concrete samples that did not use additives other than hyperfluidifier. Experimental and theoretical modulus of elasticity experiments have been conducted with cube and cylinder pressure, tensile, bending strength in splitting. After all, the experimental results of the samples produced with aggregates obtained from the january in Atakum district were obtained at normal values, while the results obtained with Ayvacık and Fatsa aggregates were slightly lower. As the most important reason for this, it can be said that the water absorption rates of aggregates of Ayvacık and Fatsa basalt origin are high. In addition, the results obtained when limestone sand is used instead of basalt sand in aggregates taken from both Ayvacık and Fatsa are very good and are supportive of this.

Keywords: Basalt aggregates, concrete performance, experimental modulus of elasticity

ORTA KARADENİZDE ÜÇ BAZALT MENŞELİ AGREGA İLE ÜRETİLEN BETONLARIN PERFORMANS ANALİZİ

Arif Hikmet Çakoğlu
Boyabat MYO, İnşaat Teknolojisi Programı, Sinop, Türkiye
ORCID Code: 0000-0002-8055-7858

ÖZET

İnşaat sektörünün en çok kullanılan yapı malzemesi olan betonun hacim olarak yaklaşık %75'inin kullanıldığı agrega, son yıllarda daha çok taş ocaklarından elde edilen kırma taşlardan oluşmaktadır. Bu çalışmada Orta Karadeniz Bölgesinde yer alan Samsun'un Ayvacık ve Atakum ilçeleri ile Ordu'nun Fatsa İlçesinde bulunan bazalt menşeli agregalardan üretilen beton sınıfları için mekanik deneyler yapılarak performansları hakkında değerlendirme yapılmıştır. Beton sınıfları olarak C30/40, C40/50 ve C60/75 tercih edilerek orta ve yüksek dayanımlı numuneler hakkında farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Hiper akışkanlaştırıcı dışında katkı malzemesi kullanılmayan beton numune imalatında küp, silindir ve prizmatik kalıplar kullanılmıştır. Küp ve silindir basınç, yarmada çekme, eğilme dayanımı ile deneysel ve teorik elastisite modülü deneyleri yapılmıştır. Sonuçta, Atakum ilçesindeki ocaktan alınan agregalar ile üretilen numunelerin deney sonuçları normal değerlerde elde edilirken, Ayvacık ve Fatsa agregaları ile elde edilenlerde sonuçlar biraz daha düşük elde edilmiştir. Bunda en önemli sebep olarak, Ayvacık ve Fatsa bazalt menşeli agregaların su emme oranlarının yüksek olması söylenebilir. Ayrıca, gerek Ayvacık gerekse Fatsa'dan alınan agregalarda bazalt kumu yerine kalker kumu kullanıldığında elde edilen sonuçların gayet iyi düzeyde çıkması bunu destekleyici niteliktedir.

Anahtar kelimeler: Bazalt agregalar, beton performansı, deneysel elastisite modülü

Giriş

İnşaat sektörünün en çok kullanılan elemanı olan beton içerisinde hacimce %70-75 yer alan agreganın elde edilmesi dere yatakları ya da taş ocaklarıdır. Samsun ve çevresinde dere yataklarından mazleme alımının yasaklanması üzerine çoğunluğu kalker olan taş ocaklarından kırma taş temin edilmeye başlanmıştır. Kalker, ülkemiz genelinde olduğu gibi Karadeniz Bölgesinde de yaygın halde olmakla beraber az sayıda da olsa bazalt ocakları bulunmaktadır. Bazalt, yerkabuğunun çatlaklarından dışarı çıkan erimiş lavların soğuyup katılaşmasıyla oluşan volkanik bir kayaç türüdür. Bu çalışmada, Orta Karadeniz'den üç bazalt ocağından alınan agregalar ile akışkanlaştırıcı dışında katkı malzemesi kullanmadan orta ve yüksek dayanımlı beton numuneler üretilerek küp ve silindir basınç dayanımı, yarmada çekme dayanımı, eğilme dayanımı ile deneysel ve teorik elastisite modülleri bulunarak sonuçlar üzerinden beton performansları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada kullanılan malzeme ve özellikleri ile hazırlık aşaması belirtilmiştir.

Bazalt Kayacı

Bazalt agreganın yanısıra, bordür ve kaldırım taşı olarak kullanılmasının yanında araç yollarında da kullanılmaktadır (Kaygısız, 2010). Özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Bazalt kayacının genel özellikleri

İçerdiği mineral ve özellikleri	Miktarı
SiO_2	(%) 45-52
Al_2O_3	(%) 15-18
Fe_3O_4	(%) 8-15
CaO	(%) 6-12
MgO	(%) 5-7
Özgül Ağırlık (g/cm^3)	2,6-3,11
Sertlik (Mohs ölçeği)	5-7
Basınç dayanımı (Mpa)	<400
Erime noktası ^oC	1100-1450

Çimento

Deneyler için üretilen kırma taş agregalı betonların bağlayıcı malzemesi olarak Votorantim firmasınca üretilen Portland Çimentosu (PÇ 42.5R) kullanılmıştır. PÇ 42.5R, piyasada inşaat betonu olarak en çok tercih edilen çimento sınıfı olduğundan seçilmiştir.

Tablo 2. Çimentonun kimyasal özellikleri

Kimyasal Bileşen	Oran (%)	Kimyasal Bileşen	Oran (%)
SiO_2	19.80	Na_2O	0.25
Al_2O_3	5.42	K_2O	0.80
Fe_2O_3	3.40	Cl	0.0105
CaO	62.50	Tayin Edilemeyen	0.08
MgO	2.67	Toplam	100
SO_3	2.58	Serbest CaO	0.51
Kızdırma kaybı	2.00	Çözünmeyen Kalıntı	0.70

Bu çalışma için üretilen betonda karma suyu olarak SASKİ şehir suyu kullanılmıştır. TS EN 1084 normuna uygun kabul edildiğinden civardaki tüm hazır beton firmalarınca da tercih edilmektedir.

Agregalar

Bazalt kökenli agregalar; Samsun-Ayvacık, Ordu-Fatsa Salihli köyü ve Samsun Atakum/Çamlıyazı mevkii taş ocaklarından temin edilmiştir. Bazalt menşeli agregalardan; Ayvacık'taki ocaktan alınan bazalt kumun, Çarşamba ilçesinde %30 oranında Kavak kalker kumu ile karıştırılmakta ve bu karışım ile hazır beton tesisinde imalat yapılarak piyasaya satış yapılmaktadır. Yine, Fatsa Salihli köyündeki bazalt ocağından alınan agregalar ile bazalt kumunun hiç kullanılmayıp tamamiyle Kavak ilçesinden getirilen ince malzemenin (0-0,4 mm kum) kullanıldığı ve bu agrega karışımı ile beton imalatı yapılarak talep üzerine piyasaya satış yapıldığı belirlenmiştir.

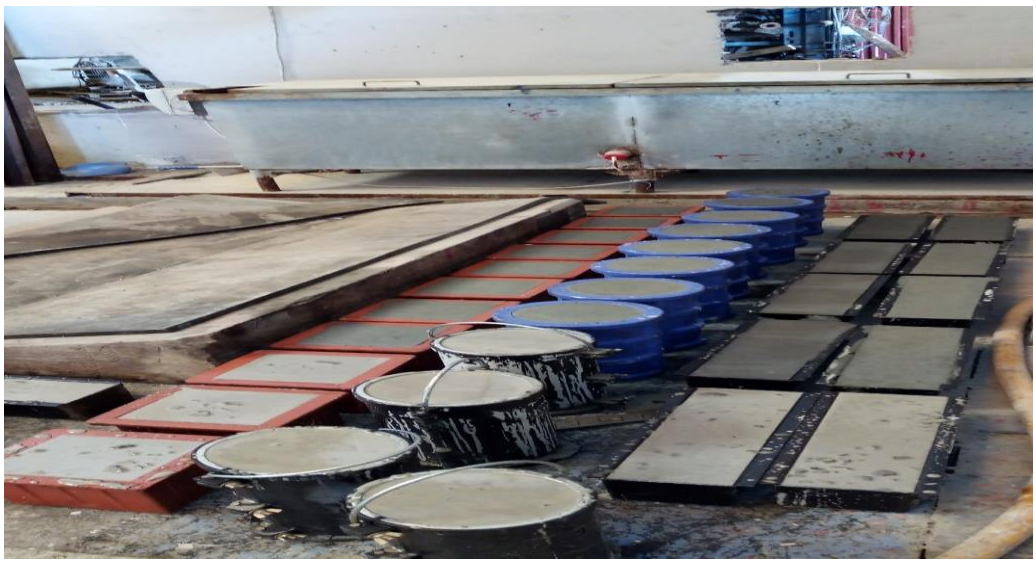
Hazırlık Aşaması

Beton nümune örneklerinin imalatına başlamadan önce ocaklardan alınan agregalar ağzı kapalı çuvallara konulup su ile teması engelli halde Bafra İlçesi Beltaş Yapı Elemanları Ltd.Şti'nin laboratuvarına getirildi. Her bir çuvalın üzerinde hangi taş ocağına ait olduğu yazılarak karıştırılması ihtimali ortadan kaldırıldı. Kalıp olarak; Beltaş Ltd.Şti'ne ait 15*15*15 cm ebatlarındaki küpler, 15*30 cm ebadında polyester esaslı sert plastikten imal edilmiş silindirler, 5 mm kalınlıkta sacdan imal edilmiş 10*10*40 cm ebatlarındaki metal döküm prizmalar kullanılmıştır.

Farklı beton sınıflarının 28 günlük performansına, farklı ocaklardan getirilen agrega etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Şekil 1. Pan mikser ve 15*30 silindir kalıp

Şekil 2. Kalıplara dökülmüş beton numuneler

Beton Sınıfları ve Dayanımlar

TS EN 206-1'e göre beton dayanımı; silindirik ve küp nümunelerin 28 gün havuz içerisinde bekletilip basınç testine tabi tutulması sonrası ölçülen değerler ile ifade edilmiş olup tablo halinde de olması beklenen değerler verilmiştir.

Taze beton döküldüğünde iki olay gerçekleşir:

a) Beton içindeki su nedeniyle yükselir (terleme),

b) Beton içindeki agregalar nedeniyle oturma (çökelme) yapar.

Her iki nedenden dolayı beton dayanımı dökülen yüksekliğe bağlı olarak değişir. Alt kısımlar, üstteki taze betonun hidrostatik etkisi nedeniyle de daha iyi sıkışır ve dayanım yüksek çıkar. Üst bölümlerde ise terleme ve çökelme etkisi ile iri agregaların altında hava cepleri oluşur, ayrıca su/çimento oranı artar ve bu nedenlerle daha düşük dayanıma sahip olurlar. Alt ve üst bölgeler arasındaki dayanım farklılığı en çok perde duvarlarda gözlenirken, onu kirişler izler. Kolon ve döşemelerde ise en üst 1/4 lük bölgede (döşemelerde üst 5 cm'de) dayanım düşüşü elde edilir (Maynard and Davis, 1974).

Beton sınıfları ve betonun basınç dayanımı (TS EN 206-1)

Beton Sınıfı	En Düşük Karakteristik Silindir Dayanımı, ($f_{ck,sil}$ N/mm²)	En Düşük Karakteristik Küp Dayanımı, ($f_{ck,küp}$ N/mm²)
C16/20	16	20
C20/25	20	25
C25/30	25	30
C30/37*	30	37
C35/45	35	45
C40/50*	40	50
C45/55	45	55
C50/60	50	60
C55/67	55	67
C60/75*	60	75

* Bu çalışmada kullanılan beton sınıfları

Tablo 3. Ayvacık bazalt agregasına ait mekanik ve kimyasal analiz değerleri

	0-4 mm	4-11,2 mm	11,2-22,4 mm
Çok ince malzeme muhtevası	2,1	0,4	0,1
Iri agregaların yassılık indeksi	16	17, Fi_{20}	16, Fi_{20}
İri agregaların donma çözünme etkisine direnç, %	-	16	16
Klorürler	%0,0029	-	-
Metilen mavisi, g boya/ kg numune	1,7	-	-
Özgül ağırlık (Mg/m^3)	2,62	2,66	2,67
Su emme (%)	2,9	2,24	2,15
Alkali silika reaktifliği	0,033	-	-
İri agregaların parçalanma direnci	-	15 LA_{20}	15 LA_{20}

İncelik modülü (%)	3,46	6,82	7,81
Şekil indisi deneyi	-	22 Si_{40}	22 Si_{40}
Toplam kükürt muhtevası	0,330, %1	-	-
Asitte çözünebilen sülfat tayini	0,099	-	-
Suda çözünebilen klor tuzları tayini deneyi	%0,01	-	-
Mağnezyum sülfat deney raporu	-	16 MS_{16}	16 MS_{16}

Tablo 4. B3 Fatsa bazalt agregasına ait mekanik ve kimyasal analiz değerleri

	0-4 mm	4-11,2 mm	11,2-22,4 mm
Çok ince malzeme muhtevası	-	0,5	0,5
Iri agregaların yassılık indeksi	-	-	20
Gevşek yığın yoğunluğu (Mg/m^3)	1,60	1,33	1,,34
Metilen mavisi, g boya/ kg numune	2,60 Kirli	-	-
Özgül ağırlık (Mg/m^3)	2,65	2,66	2,67
Su emme (%)	2,46	1,92	1,04
Alkali silika reaktifliği	% 0,178	-	-
İri agregaların parçalanma direnci		13,97 LA_{15}	13,97 LA_{15}
İncelik modülü (%)	3,24	6,3	7,73
Şekil indisi deneyi	-	9,18 SI_{15}	19,53 SI_{20}
Toplam kükürt muhtevası	%1	-	-
Asitte çözünebilen sülfat tayini	% 0,12	-	-
Hafif 229rganic kirleticiler	%0,25	%0,05	-
Suda çözünebilen klor tuzları tayini deneyi	%0,007	-	-
Mağnezyum sülfat deney raporu	-	23,80 MS_{25}	23,80 MS_{25}

Tablo 5. B1 Atakum bazalt agregasına ait mekanik ve kimyasal analiz değerleri

	0-4 mm	4-11,2 mm	11,2-22,4 mm
Çok ince malzeme muhtevası	% 11,2 f_{10}	0,6 f_4	0,4 $f_{1,5}$
Iri agregaların yassılık indeksi	-	8(Fl_{15})	6(Fl_{15})
Donma çözünme etkisine direnç	-	4(MS_{18})	4(MS_{18})
Klorürler	%0,0023	%0,0023	%0,0022
Gevşek yığın yoğunluğu (Mg/m^3)	1,62	1,40	1,40
Metilen mavisi	0,75	-	-
Özgül ağırlık (Mg/m^3)	2,67	2,69	2,70
Su emme (%)	0,90	0,50	0,40
Alkali silika reaktifliği	%0,031	-	-
İri agregaların parçalanma direnci	-	20 LA_{25}	20 LA_{25}
İncelik modülü (%)	3,13	6,43	7,82
Su muhtevası	2,6		
Iri agregaların donma çözülme etkisine direnci	-	Kütlece yüzde kaybı 4	-

Akışkanlaştırıcı

Tez kapsamında hazırlanan, Basf Master Glenium Ace 501 hiperakışkanlaştırıcı beton katkı malzemesi kullanılmıştır. TS EN 934-2 standardına uygun olan Basf Master Glenium Ace 501; 100 kg bağlayıcıya (çimento-mikro silika-uçucu kül-cüruf gibi) 0,8-1,5 kg oranında kullanılmaktadır. Bu çalışmada tüm

beton sınıfları için %1,3 oranında ilave edilmiştir. Basf Master Glenium Ace 501 teknik özellikleri Tablo 6'da verilmiştir

Tablo 6. Akışkanlaştırıcı teknik özellikler (TS EN 934-2)

.

Ürün Adı / Product Name:MASTER GLENIUM ACE 501					
No	Özellik	Referans	Test Metodu	Limit Değerler	Test Sonucu
1	Homojenlik	Gözle	TRA 03	Ayrışmamalı	Ayrışmadı
2	Renk	Gözle	TRA 04	Kahverengi Sıvı	Kahverengi Sıvı
3	Etkin Bileşen	EN-480-6 veya üretici metodu	TRA 05	Referans Spektrumdan farklı olmamalı	
4	Bağıl Yoğunluk	ISO 758	TRA 06	1,032-1,072	1,05
5	Katı Madde	EN-480-8 veya üretici metodu	TRA 42	24,70-27,30	24,73
6	pH	ISO 4316	TRA 07	5,0-7,0	5,93
7	Suda Çözünen Klorür (%)	EN 480-10	TRA 10	0,1'den küçük	0,0005
8	Alkali Miktarı(Na2O)	EN 480-12	TRA 18	Max. %3	0,861

Deney Agregalarının Granülometrileri

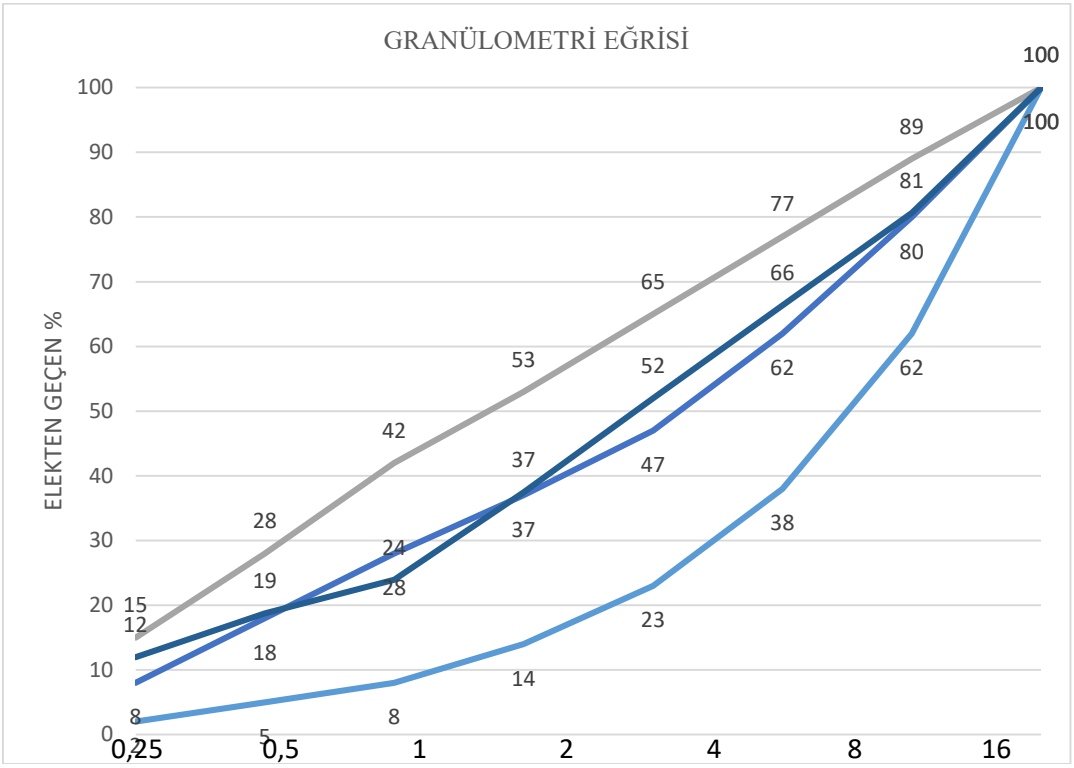
Tüm beton sınıfları için seçili 3 adet taş ocağından alınan agregalar ile beton imalatına girecek malzeme miktarları belirlenirken, TS 802 standardına uygun olarak hazırlanmış Excel programından yararlanılmıştır. Tüm agrega örneklerinde; C30/37 betonu için 300 kg/m³, C40/50 betonu için 350 kg/m³ ve C60/75 betonu için 450 kg/m³ çimento kullanılmıştır.

Akışkanlaştırıcı oranı tüm beton sınıfları için % 1,3 olarak belirlenmiştir.Başka katkı maddesi kullanılmamıştır.

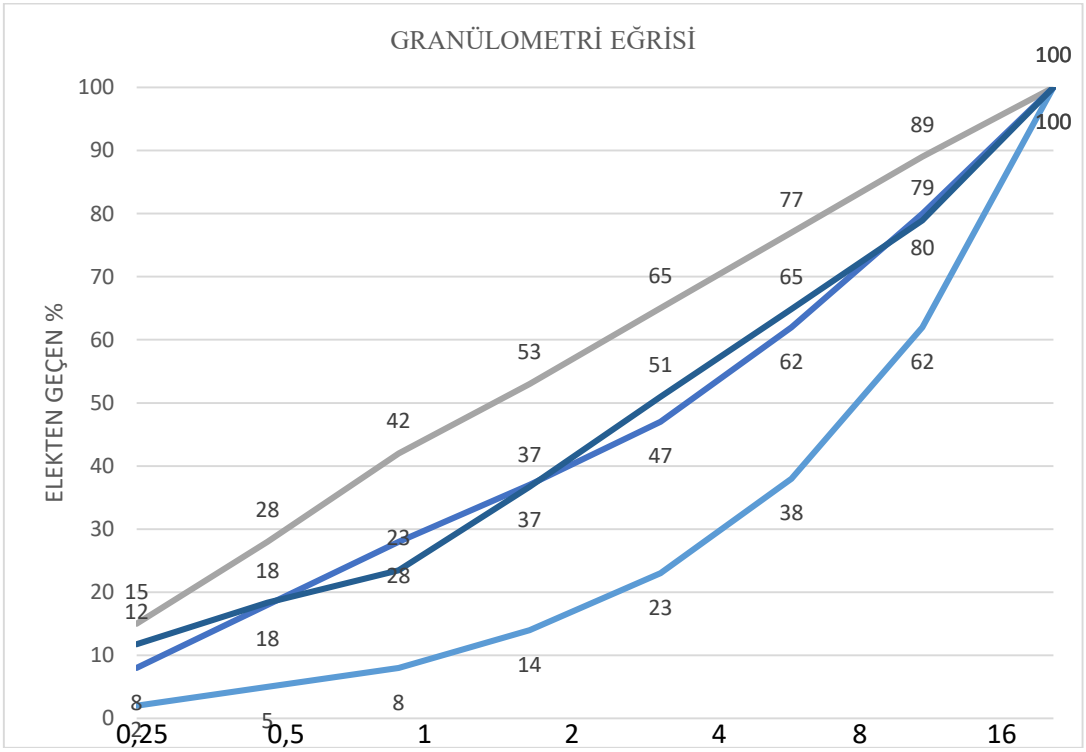
Bu çalışmada;
B1: Atakum bazalt agregası,
B2: Ayvacık bazalt agregası,
B3: Fatsa (Salihli) agregası olarak ifade edilmiştir.

Tablo 7. B1 agregası ile üretilen betonların agrega miktarları

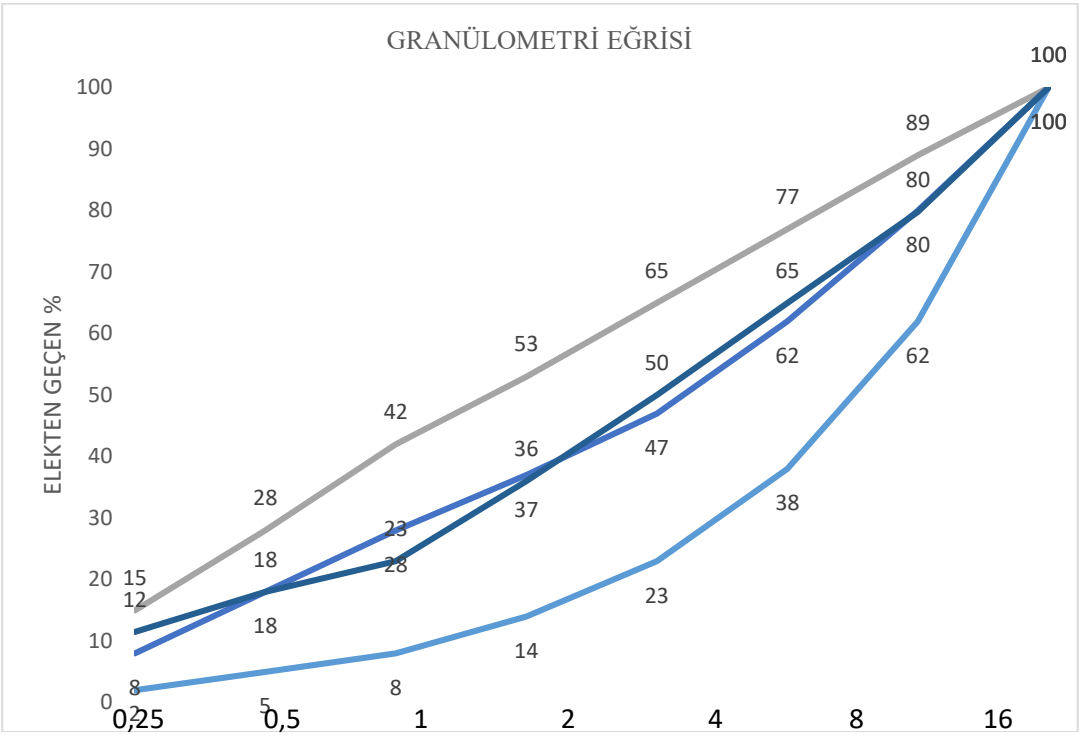
Malz. Betonu	Ocağı	Su/Çimento	Agrega	Ağırlık (kg/m³)	Özgül Ağırlık
B1 C30/37		0,52	0/4 mm kum	1016,62	2,67
			4/11,2 mm çakıl	492,42	2,69
			11/22,4 mm çakıl	454,71	2,7
B1 C40/50		0,46	0/4 mm kum	968,30	2,67
			4/11,2 mm çakıl	459,08	2,69
			11/22,4 mm çakıl	479,99	2,7
B1 C60/75		0,35	0/4 mm kum	910,92	2,67
			4/11,2 mm çakıl	477,23	2,69
			11/22,4 mm çakıl	442,16	2,7

Şekil 3. Atakum agregası ile üretilen C30/37 beton granülometrisi

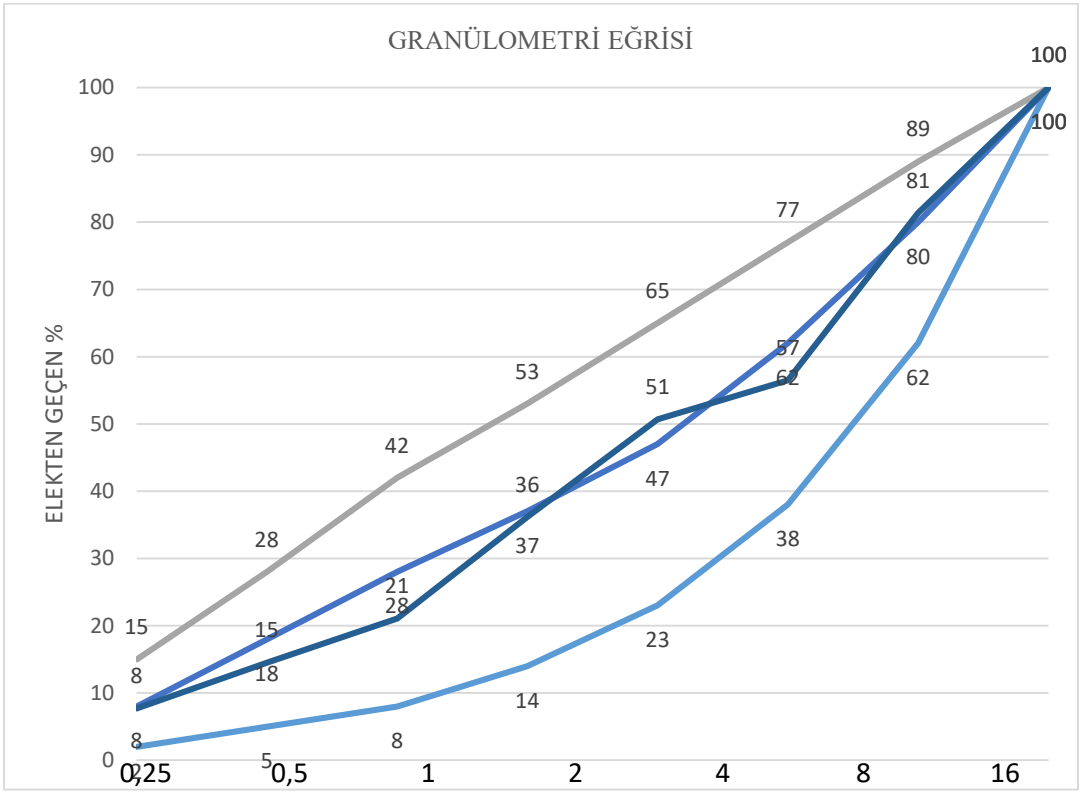
Şekil 4. Atakum agregası ile üretilen C40/50 beton granülometrisi

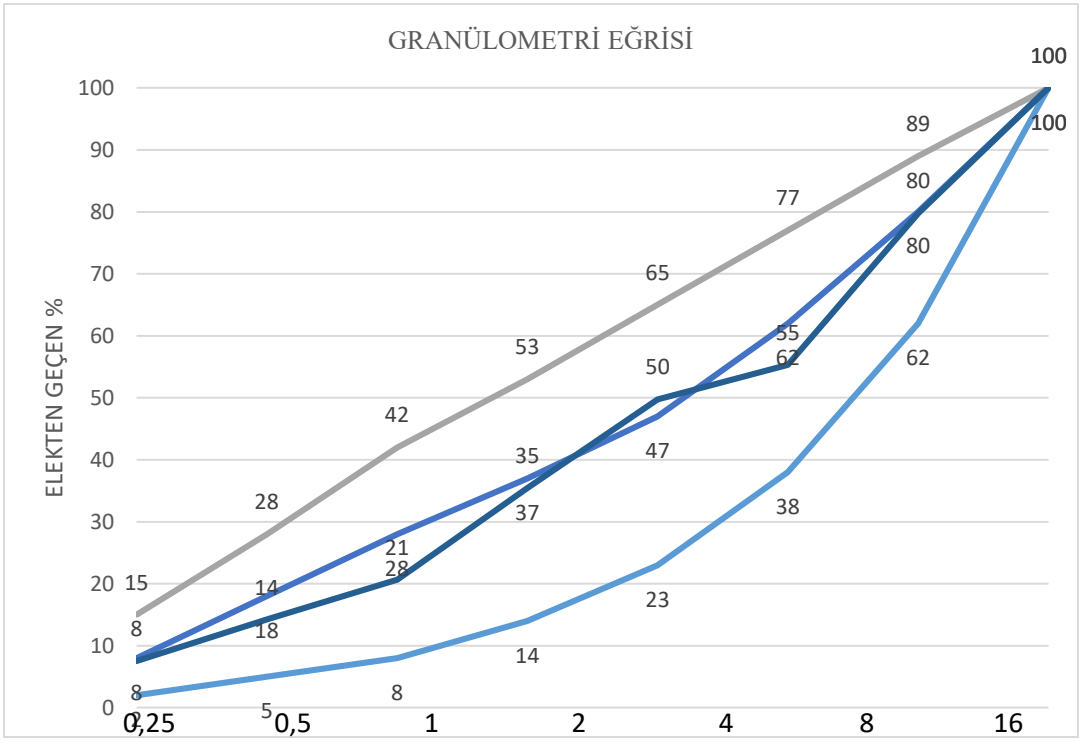
Şekil 5. Atakum agregası ile üretilen C60/75 beton granülometrisi

Tablo 8. B2 agregası ile üretilen betonların agraga miktarları

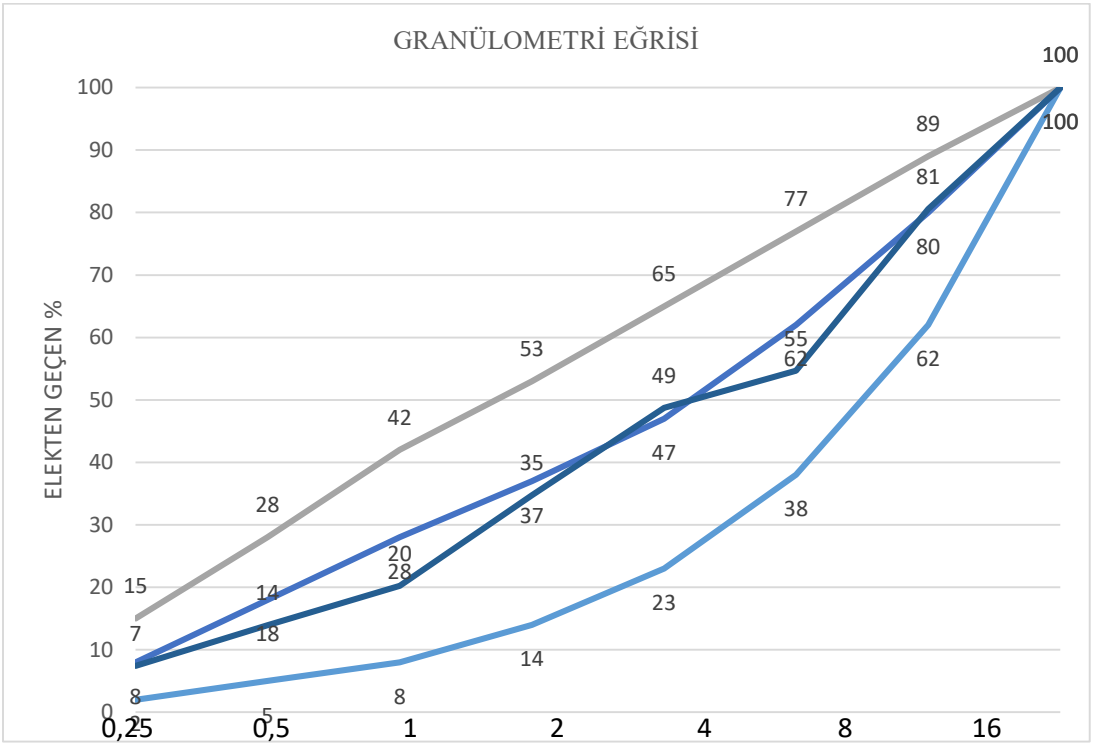
Malz. Ocağı Betonu	Su/Çimento	Agrega	Ağırlık (kg/m³)	Özgül Ağırlık
B2 C30/37	0,52	0/4 mm kum	997,58	2,62
		4/11,2 mm çakıl	486,93	2,66
		11/22,4 mm çakıl	449,66	2,67
B2 C40/50	0,46	0/4 mm kum	950,17	2,62
		4/11,2 mm çakıl	453,96	2,66
		11/22,4 mm çakıl	474,66	2,67
B2 C60/75	0,35	0/4 mm kum	893,86	2,62
		4/11,2 mm çakıl	471,91	2,66
		11/22,4 mm çakıl	437,24	2,67

Şekil 6. Ayvacık agregası ile üretilen C30/37 beton granülometrisi

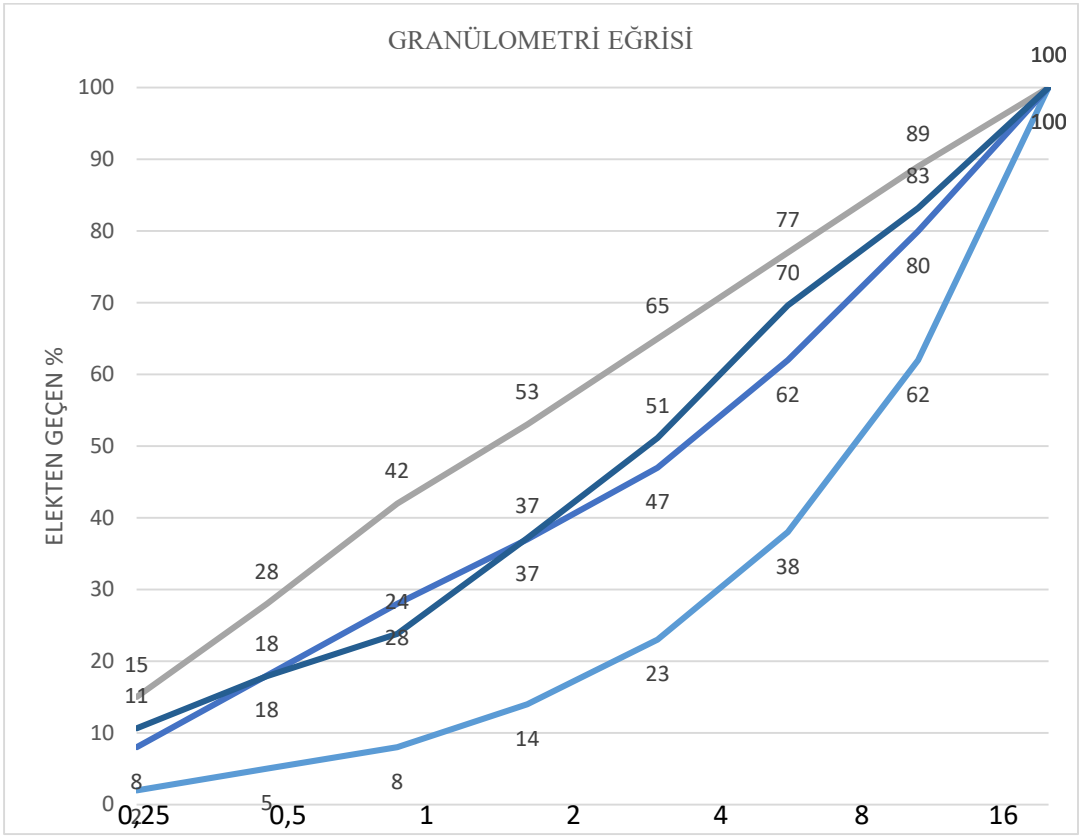
Şekil 7. Ayvacık agregası ile üretilen C40/50 beton granülometrisi

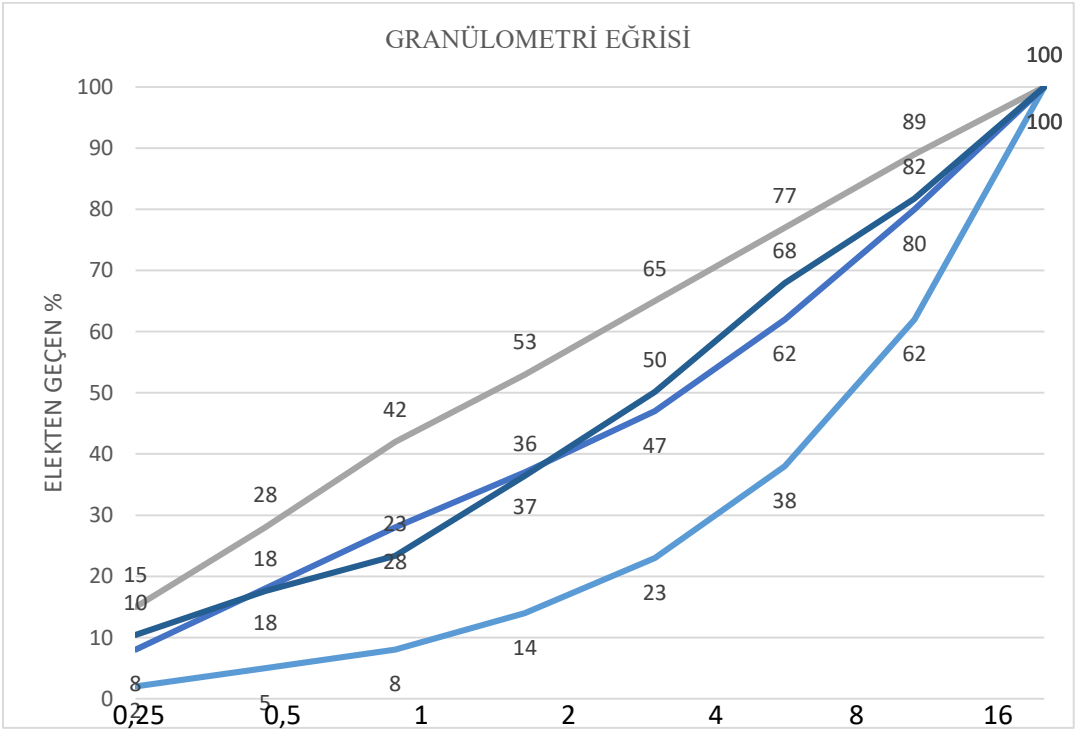
Şekil 8. Ayvacık agregası ile üretilen C60/75 beton granülometrisi

Tablo 9. B3 agregası ile üretilen betonların agrega miktarları

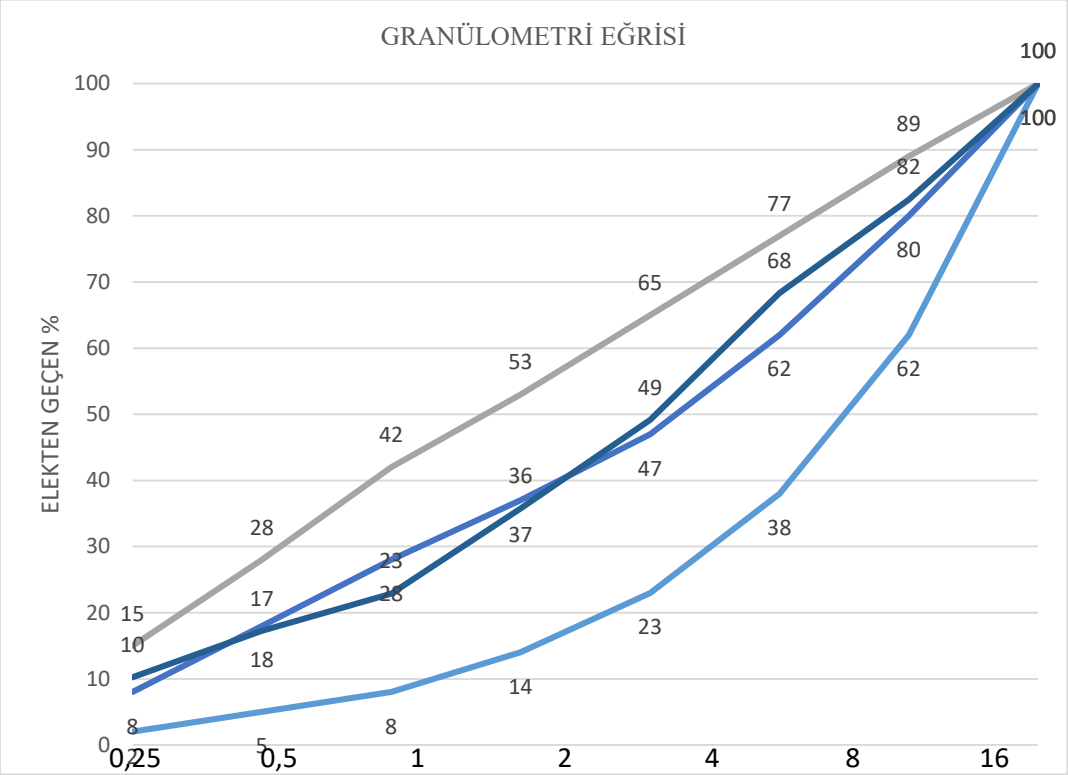
Malz. Ocağı Betonu	Su/Çimento	Agrega	Ağırlık (kg/m³)	Özgül Ağırlık
B3 C30/37	0,52	0/4 mm kum	1016,62	2,67
		4/11,2 mm çakıl	486,93	2,66
		11/22,4 mm çakıl	449,66	2,67
B3 C40/50	0,46	0/4 mm kum	968,30	2,67
		4/11,2 mm çakıl	453,96	2,66
		11/22,4 mm çakıl	474,66	2,67
B3 C60/75	0,35	0/4 mm kum	910,92	2,67
		4/11,2 mm çakıl	471,91	2,66
		11/22,4 mm çakıl	437,24	2,67

Şekil 9. B3 agregası ile üretilen C30/37 betonu agrega granülometrisi

Şekil 10. B3 agregası ile üretilen C40/50 betonu agrega granülometrisi

Şekil 11. B3 agregası ile üretilen C60/75 betonu agrega granülometrisi

Yapılan Çalışmalar ve Bulgular

Küp Basınç Dayanımı Testi

C30/37'dan C60/75'e kadar örnek numuneler üretilerek testler yapılmış ve sonuçlar tablolar halinde gösterilmiştir. 15*15*15 cm ölçülerinde ve 28 günlük 3'er adet küp numunelerin basınç dayanım testleri Bafra İlçesinde bulunan Beltaş/Cantaş Yapı Elemanları Ltd. Şti'nin akreditasyonu yapılmış cihazları ile TS EN 12390-3'e göre kırılarak sonuçlar elde edilmiştir. Yükleme hızı, küp numuneler için 0,6 MPa/sn olarak sabitlenmiştir.

f_c ; MPa ya da (N/mm²) cinsinden basınç dayanımı,

F; N cinsinden kırılma anındaki en büyük yük,

A_c; mm² cinsinden küp nümunenin basınca maruz kalan en kesit alanı olmak üzere basınç dayanımı

$$f_c = F/A_c ,$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Şekil 12. Küp basınç testi cihazı monitor görünümü

Şekil 13. Küp numunenin basınç testi

Tablo 10. Bazalt agregasından elde edilen betonların 28 günlük küp dayanımları

Malzeme Yeri	Kesit Alanı (cm^2)	Hacim (cm^3)	Ağırlık (gr)	Birim Ağır. (gr/cm^3)	Kırılma Yükü (kN)	Basınç Day (Mpa)	Ort Day. (MPa)
			8052	2,386	1275,25	56,7	
B1 C30/37	225	3375	8018	2,376	1098,40	48,85	50,3
			7995	2,369	1045,50	46,46	
			7991	2,368	1435,66	63,96	
B1 C40/50	225	3375	7956	2,357	1285,20	57,12	59,30
			7958	2,358	1278,80	56,83	
			8128	2,408	1463,29	65,11	
B1 C60/75	225	3375	8058	2,388	1444,05	64,18	64,96
			8125	2,408	1475,80	65,59	
			8013	2,374	798,10	35,48	

B2 C30/37	225	3375	7958	2,358	793,13	35,25	35,88
			8055	2,387	830,20	36,9	
			8104	2,401	1052,66	46,803	
B2 C40/50	225	3375	8090	2,397	1040,63	46,25	46,504
			8096	2,399	1045,30	46,46	
			8071	2,391	1658,61	73,735	
B2 C60/75	225	3375	8062	2,389	1645,05	73,11	74,07
			8098	2,399	1695,70	75,36	

Tablo 11. B3 (Fatsa) bazalt agregasından elde edilen betonların 28 günlük küp dayanımları (kalker kumu ile)

Malzeme Yeri	Kesit Alanı (cm^2)	Hacim (cm^3)	Ağırlık (gr)	Birim Ağ (gr/cm^3)	Kırılma Yükü (kN)	Basınç day (MPa)	Ort Day. (MPa)
C30/37	225	3375	8050	2,385	1028,25	45,708	44,259
			8055	2,387	999,92	44,449	
			8052	2,386	958,91	42,62	
C40/50	225	3375	8052	2,386	1228,44	54,604	55,027
			8070	2,391	1226,45	54,539	
			8115	2,404	1258,68	55,94	
C60/75	225	3375	8175	2,422	1736,49	77,19	77,59
			8195	2,428	1781,2	79,247	
			8255	2,446	1816,65	76,344	

Ülkemizde, Elazığ ili yöresinden çıkarılan bazalt, atık mermer ve kalker agrega tipleri üzerinde yapılan bir çalışmada Los Angeles aşınma kaybı en küçük dolayısıyla aşınmaya en dirençli agreganın bazalt olduğu görülmüştür. Aşınmaya karşı dayanıklı agregaların genel olarak sırasıyla; bazalt, doğal agrega, kalker, granit, atık mermer, geri dönüşüm agregası ve kumtaşı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca su emme değerleri arttıkça Los Angeles aşınma kayıplarının arttığı tespit edilmiştir. (Tunç E ve Alyamaç K.E., 2020). İstanbul merkezli yapılan bir çalışmada ise Eosen kalkeri, Devonian kalkeri, kumtaşı ve bazalt iri agregalarından oluşan betonlardan düşük dayanımlılarında Eosen kalkeri, yüksek dayanımlılarda ise bazalt en iyi sonucu vermiştir. Orta ve yüksek dayanımlı betonlarda Eosen ve Devonian kalkeri hemen hemen aynı dayanımları sergilediği görülmüştür (Taşdemir C, 2016). Normal ağırlıklı beton karışımlarında agreganın su emme kapasitesinin tercihen % 1,5-2'den büyük olması istenmez. Bu değerden büyük olan agregaların basınç dayanım değerlerinin de daha az olacağı ifade edilmiştir (Arıoğlu vd, 2006)

Silindir Basınç Dayanımı Testi

15*30 cm ebadındaki silindir nümune kalıpları ile; C30/37, C40/50 ve C60/75 beton sınıflarının her biri için tüm ocaklardan alınan malzemeler ile 3'er adet numune üretilmiş ve 28 gün havuzda bekletildikten sonra DSİ Samsun Bölge Müdürlüğü'nün akreditasyonu ve kalibrasyonu yapılmış Malzeme Kalite Laboratuvarında kırılarak sonuçlar elde edilmiştir. Numuneler, yükleme hızı 0,6 MPa/sn olacak şekilde sabitlenerek kırılma işlemine tabi tutulmuşlardır. Kırılma işlemi öncesi numuneler ölçüleri kontrol edilerek ve tartılarak özgül ağırlıklarının hesaplanması amacıyla (TS 12390-7)'ye göre kaydedilmiştir.

Basınç dayanımı hesabında (3.2) formülü ($f_c = F/A_c$) uygulanır.

burada,

A_c; mm² cinsinden silindir nümunenin basınca maruz kalan en kesit alanı.

Tablo 12. Beton silindir numune dayanım değerleri

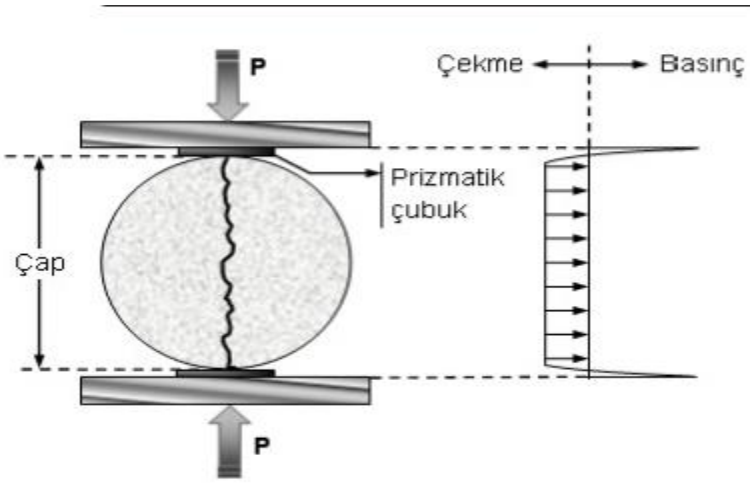
Malzeme Yeri	C30/37		C40/50		C60/75	
	Ağırlık (gr)	Dayanım (Mpa)	Ağırlık (gr)	Dayanım (Mpa)	Ağırlık (gr)	Dayanım (Mpa)
B1	12645	33,45	12695	41,148	12720	53,96
	12720	35,580	12720	43,52	12832,9	62,60
	12698	33,75	12750	45,86	12762,9	56,91
B2	12700	29,95	12785	40,55	12672	60,45
	12755	30,48	12725	39,803	12800	62,05
	12845	32,25	12800	41,05	12855	62,25
B3	12530	44,456	12775	50,500	12,640	66,25
	12600	42,575	12475	48,138	12,565	64,55
	12650	40,449	12600	47,539	12625	67,24

Şekil 14. Silindir basınç dayanım testi yapılması

Yarmada Çekme Deneyi

15*30 cm lik silindir numunelerin, yarmada çekme deneyleri DSİ Samsun Bölge Müdürlüğü Malzeme Kalite Laboratuvarında yapılmıştır.

Şekil 15. Yarmada çekme deneyi

Deney, yatay olarak presin tablaları arasına yerleştirilen, 15*30 cm lik silindir beton örneklerinin altına ve üstüne yerleştirilen plakalara dik yönde basınç yüklemesi uygulanarak gerçekleştirilmektedir. Yükün artırılmasıyla yan yüzeylerde çekme gerilmeleri oluşur ve örnek ekseni boyunca yarılarak göçer. Yükün uygulandığı noktada oluşan basınç gerilmeleri, uzaklaştıkça çekme gerilmelerine dönüşmekte ve bu durum çap boyunca sabit kalmaktadır. Yarmada çekme dayanımı aşağıdaki bağıntı yardımıyla hesaplanmıştır (Kurt, 2009). P: Silindire uygulanan basınç yükü, L_s: Silindir örneğin uzunluğu, D: Silindir örneğin çapı olmak üzere

Yarmada çekme gerilmesi

$$\sigma = 2.P / (\pi.L_s.D)$$

bağıntısı ile bulunur.

Şekil 16. Yarmada çekme deneyi ve cihazı

Şekil 17. Kırılmış numune

Tablo 13. Yarmada çekme test sonuçları

Malzeme Yeri	C30/37 (Ort)	C40/50 (Ort)	C60/75 (Ort)
B1	2,70	3,30	4,35
B2	2,53	2,40	3,78
B3	3,0	3,62	5,05

Eğilme dayanımı

Önce 15*15*60 cm lik daha sonra standartlara uygun olmak kaydıyla 10*10*40 cm ebatlarında 5 mm kalınlıkta sac prizma kalıp ile üretilen numunelerin eğilmede çekme dayanımı belirlenmesinde, Sinop Üniversitesi Boyabat Meslek Yüksekokulu İnşaat Teknolojisi Bölümü Laboratuvarında bulunan üç noktalı test cihazı (*l*/2'de yükleme) kullanılmıştır. TS EN 12390-5 ve ASTM C 78 standardına uygun olarak 0,06 Mpa yükleme hızı ile deneye tabi tutulmuştur.

Şekil 18. Eğilme dayanımı uygulama

Şekil 19. Test sonrası kırılan prizmatik numune

Tablo 14. Ortalama eğilme dayanımı değerleri

Malzeme Yeri	C30/37 (N/mm²)	C40/50 (N/mm²)	C60/75 (N/mm²)
B1	5,09	5,76	5,89
B2	4,73	5,02	6,23
B3	4,97	4,66	5,60

Elastisite Modülü

Bir malzemenin elastisite modülü, şekil değiştirmeye direnç gösterebilme kapasitesini ifade eder. Hooke Kanunu olarak bilinen ve gerilmenin birim şekil değişikliğine oranı ($E= \sigma / \varepsilon$) olarak tarif edilir. Betonun sertliğinin bir ölçüsü olarak da kabul edilir ve diğer adı Young Modülü'dür (Berktay, 1989). Betonda farklı sebeplerle oluşan deformasyonların ve gerilmelerin hesabı için elastisite modülünün bilinmesi gereklidir. Yük altındaki basit elemanlarda gerilmelerin ve karmaşık yapılarda momentlerin ve sehimlerin hesabı için de elastisite modülüne ihtiyaç olabilmektedir.

. Çeşitli gerilme ve şekil değiştirme bağıntılarından yararlanılarak yapılan ölçümlerle hesaplanarak belirlenen elastisite modülü "Teorik", doğrudan ölçüm yapılarak belirlenen elastisite modülü ise "Deneysel" olarak adlandırılır.

Teorik Elastisite Modülü Hesabı

Elastisite Modülü'nün teorik olarak farklı hesaplanma türleri bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları şunlardır. (W : Betonun özgül ağırlığı (kg/ m³), E_{cj}: j günlük betonun elastisite modülü (kgf/cm²), f_{cj}: j günlük betonun silindir basınç dayanımı (kgf/cm²) olarak verilmiştir.)

1) Amerikan Beton Enstitüsü (ACI)'ne göre

Normal ağırlıktaki beton için (w= 2300 kg/ m³)

$$E_{cj} = = 4{,}73\ \sqrt{f_{cj}} \qquad f_c<40\ \text{Mpa}$$

$$E_{cj} = 3320\sqrt{f_{cj}} + 6900 \qquad 40<f_c<80\ \text{Mpa}$$

2) Avrupa Beton Komitesi (CEB)'ne göre

$$Ecj= 9500\ (\ f_{cj} + 8)^{1/3}$$

3) Birleşik Krallık Ulusal Standartlar Enstitüsü BSI (British Standards Institution)'a göre

$$E=9100\ f_{cj}^{1/3}$$

4) TS 500'e göre ise

$$E_{cj}= 3250\ \sqrt{f_{cj}} + 14000)$$

Tablo 15. C30/37 Betonunun 4 farklı formülde hesaplanan E değerleri

C30/37 Betonu, Elastisite Modülleri		Hesaplanan Elastisite Modülleri (MPa)			
	f_{cj} (Ort., Mpa)	ACI	CEB	BSI	TS 500
		$4{,}73\sqrt{f_{cj}}$	$9500\,(f_{cj}+8)^{1/3}$	$9100\,f_{cj}^{1/3}$	$3250\sqrt{f_{cj}}+14000$
B1	34,260	29479,57	33090,250	29555,424	33022,91
B2	30,893	28255,28	32187,010	28553,637	32063,98
B3	42,493	32465,66	35112,950	31755,128	35185,66

Tablo 16. C40/50 Betonunun 4 farklı formülde hesaplanan E değerleri

C40/50 Betonu, Elastisite Modülleri		Hesaplanan Elastisite Modülleri (MPa)			
	f_{cj} (Ort., Mpa)	ACI	CEB	BSI	TS 500
		$4{,}73\sqrt{f_{cj}}$	$9500\,(f_{cj}+8)^{1/3}$	$9100\,f_{cj}^{1/3}$	$3250\sqrt{f_{cj}}+14000$
B1	43,51	33355,03	35347,12	32006,48	35437,69
B2	40,47	32348,58	34636,89	31242,22	34674,45
B3	48,72	34859,76	36500,79	33236,14	36684,91

Tablolardan görüleceği üzere deneysel elastisite modül hesap sonuçlarına göre TS500 ile CEB, BSI ile de ACI verileri birbirlerine yakın çıkmıştır.

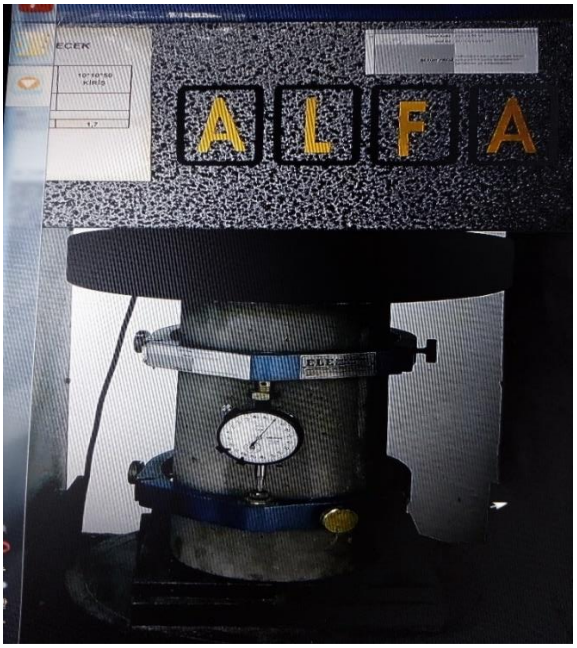
Tablo 17. C60/75 betonu 4 farklı formülde hesaplanan elastisite modülü değerleri

C60/75 Betonu, Elastisite Modülleri		Hesaplanan Elastisite Modülleri (MPa)			
	f_{cj} (Ort., Mpa)	ACI	CEB	BSI	TS 500
		$3320\sqrt{f_{cj}}+6900$	$9500\,(f_{cj}+8)^{1/3}$	$9100\,f_{cj}^{1/3}$	$3250\sqrt{f_{cj}}+14000$
B1	57,86	38800,14	38364,03	35196,01	38720,73
B2	61,58	40048,92	39074,31	35935,89	39504,32
B3	66,01	41882,36	39885,99	36777,15	40405,12

Deneysel Elastisite Modülü

Betonun en yüksek basınç dayanımının %25-%40'ından sonra elastik özelliği azalır hatta tamemen kaybolur. Agrega ve çimentonun farklı elastisite modülüne sahip olmaları, betonda oluşan gerilmeye de farklı tepki vermelerine neden olur. Dolayısıyla beton, elastik olmayan bir davranış gösterir. Bu, agrega ile çimento arasındaki ortak çalışmanın durumuna bağlıdır. Çimento sertliğine yakın bir agrega sertliği olursa, beton elastik davranışa yakın bir özellik gösterebilir (Neville, 1995).

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Yapı Malzemesi Laboratuvarında bulunan Alfa marka cihaz ile 15*30 cm lik silindir C30/37, C40/50 ve C60/75 beton numunelerin her birine üçer kez yükleme yapılarak komparatör (dial gage) ile deformasyonlar (kısalma) ve eş zamanlı olarak yük (basınç) değerleri ölçülmüştür.

Şekil 20. Elastisite modülü ölçümü

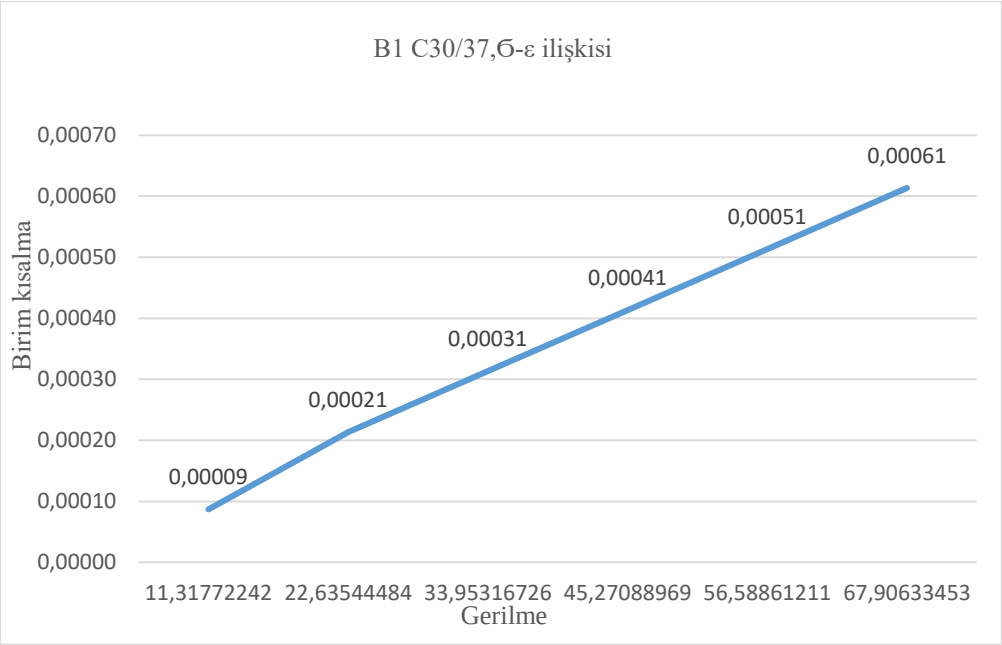
Deneysel elastisite sonuçları Tablo 18'de verilmiş olup sonuçları teorik elastisite modül hesap sonuçlarına göre düşük çıkmıştır. Özellikle C60/75 numunelerin sonuçlarından alınanlar teorik hesaplama sonuçlarının yarısı kadardır.

Tablo 18. Bazalt agregalı beton numunelerin deneysel elastisite sonuçları

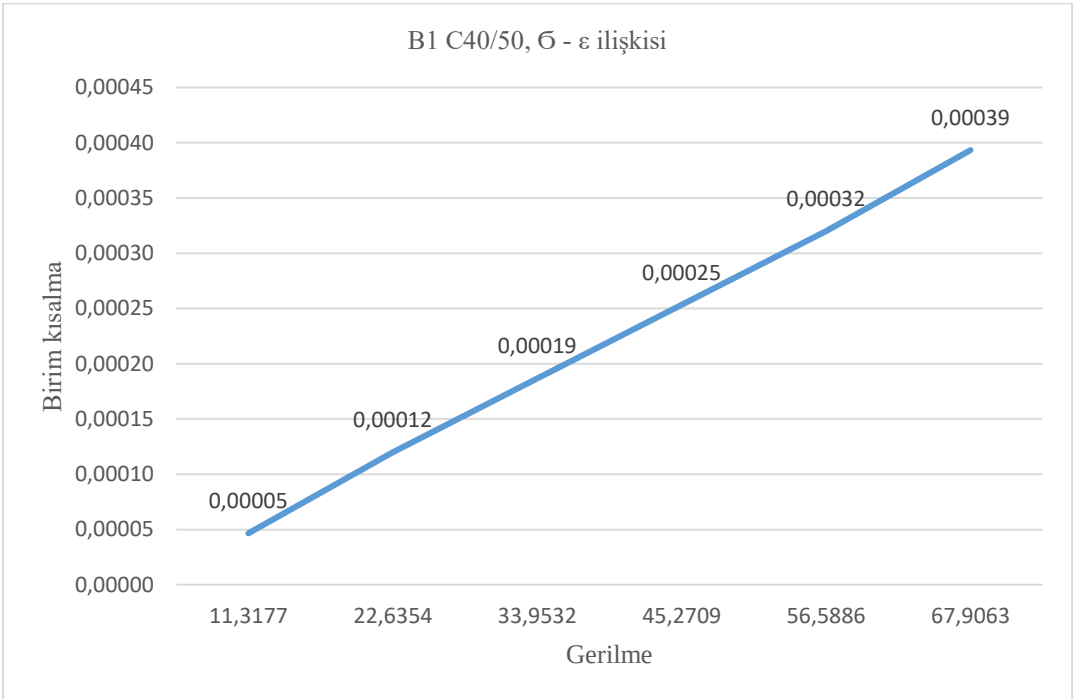
B3			B1			B2		
C30/37	C40/50	C60/75	C30/37	C40/50	C60/75	C30/37	C40/50	C60/75
19264.69	33953.17	21447.66	14556.24	24252.3	19643.21	22291.23	33953.17	22378.43
20389.38	27162.53	21306.58	14031.56	18862.9	19273.06	23435.06	24252.26	22055.06
20672.38	24252.26	21287.12	13443.53	18189.2	19472.70	24164.50	22635.44	21908.34
25024.5	23019.10	23222.75	11485.22	17870.1	17473.97	25095.49	22635.44	21434.12
24298.6	22337.61	22423.98	10954.27	17683.9	17582.17	22909.66	21220.73	17957.40
26235.81	21905.27	22076.18	11258.91	17264.3	17493.16	22701.05	21220.73	17611.10
Ort								
22647.56	25438.32	21960.71	12621.62	19020.4	18489.71	23432.83	24319.63	20557.41

Tablodan görüleceği üzere, bazalt kökenli agregalar ile elde edilen deneysel elastisite sonuçları teorik formüller ile elde edilen sonuçlardan daha düşük çıkmakla beraber C60/75 betonu için bulunan değerler C30/37 ve C40/50 betonları için bulunan değerlere yakın ya da düşük çıkmıştır. Burada, C60/75 için iri

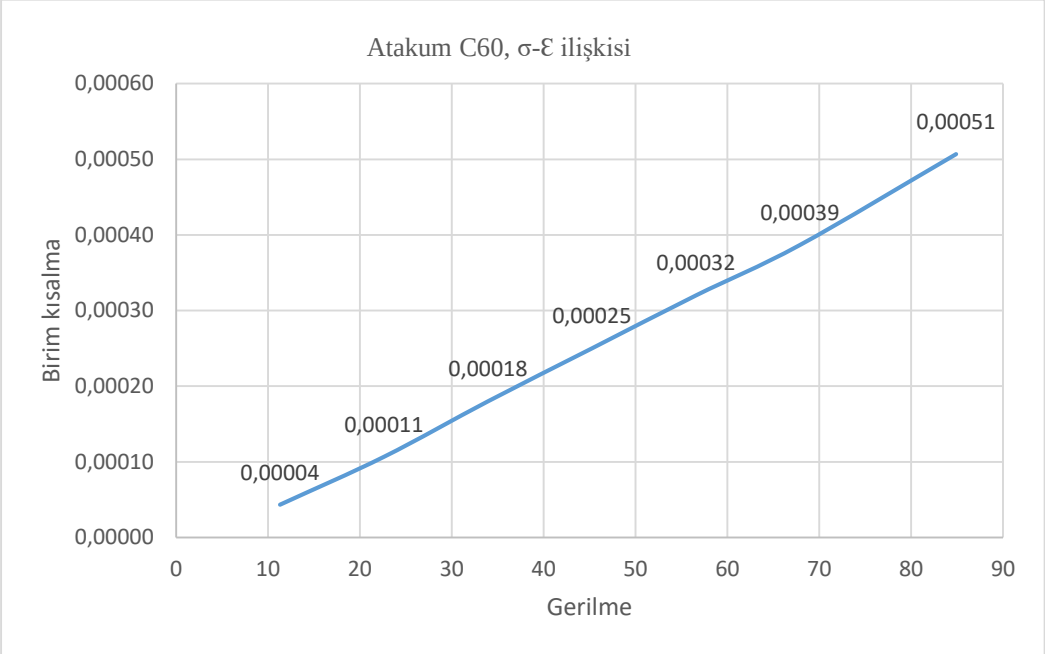
agrega kullanımının daha fazla olmasının dolayısıyla su emme oranının yüksek ve Los Angeles (parçalanma dayanımı) değerinin yüksek olmasının etkili olduğu değerlendirilmiştir.

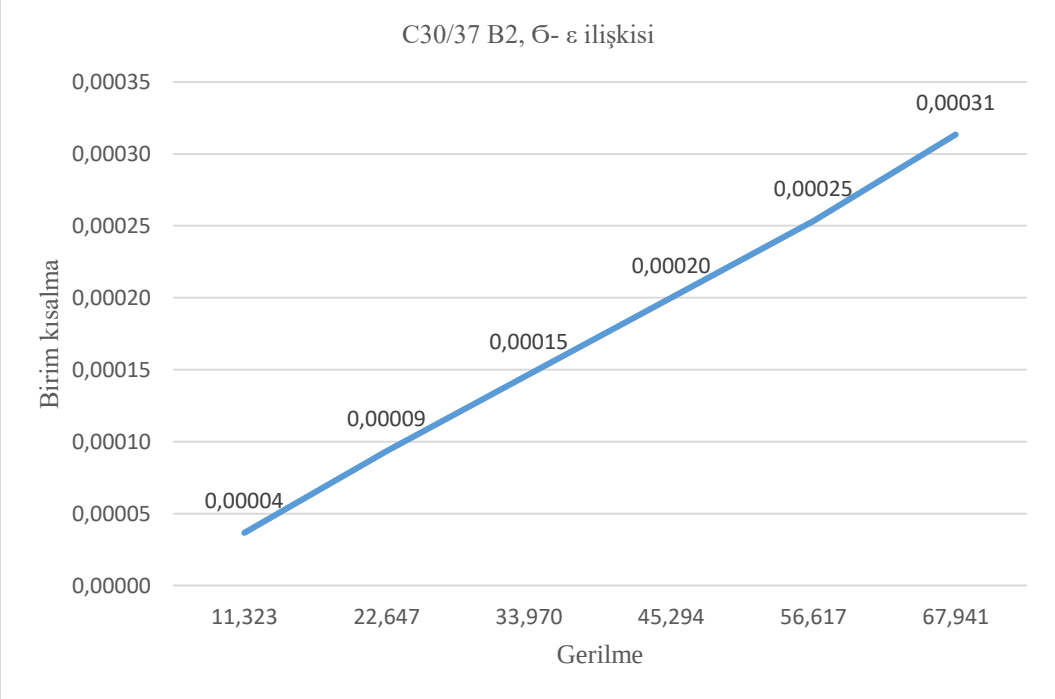
Şekil 21. B1 C30/37 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

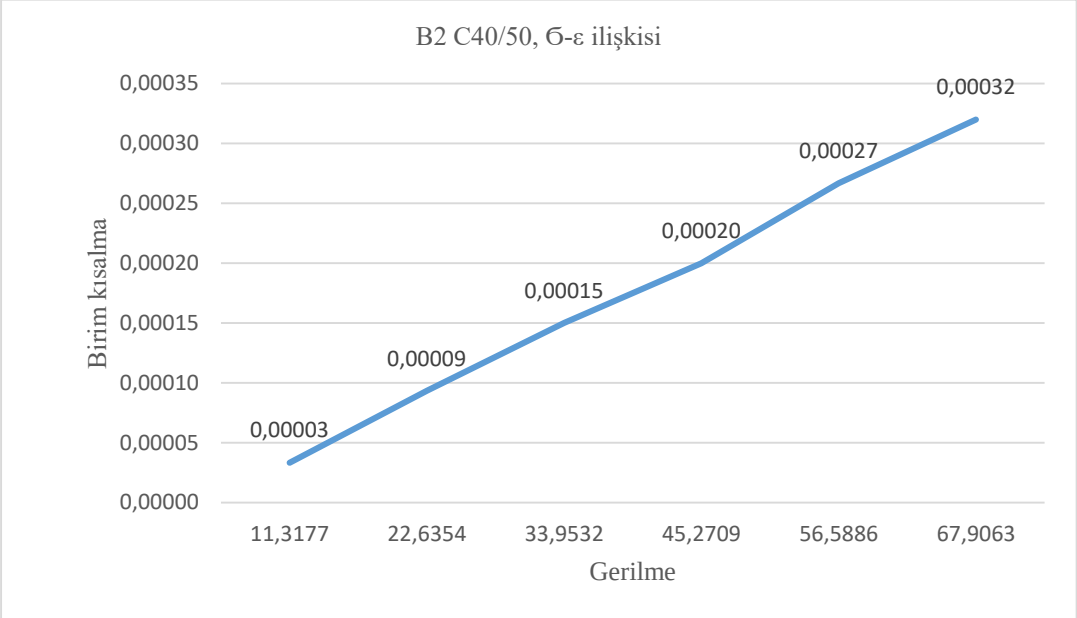
Şekil 22. B1 C40/50 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

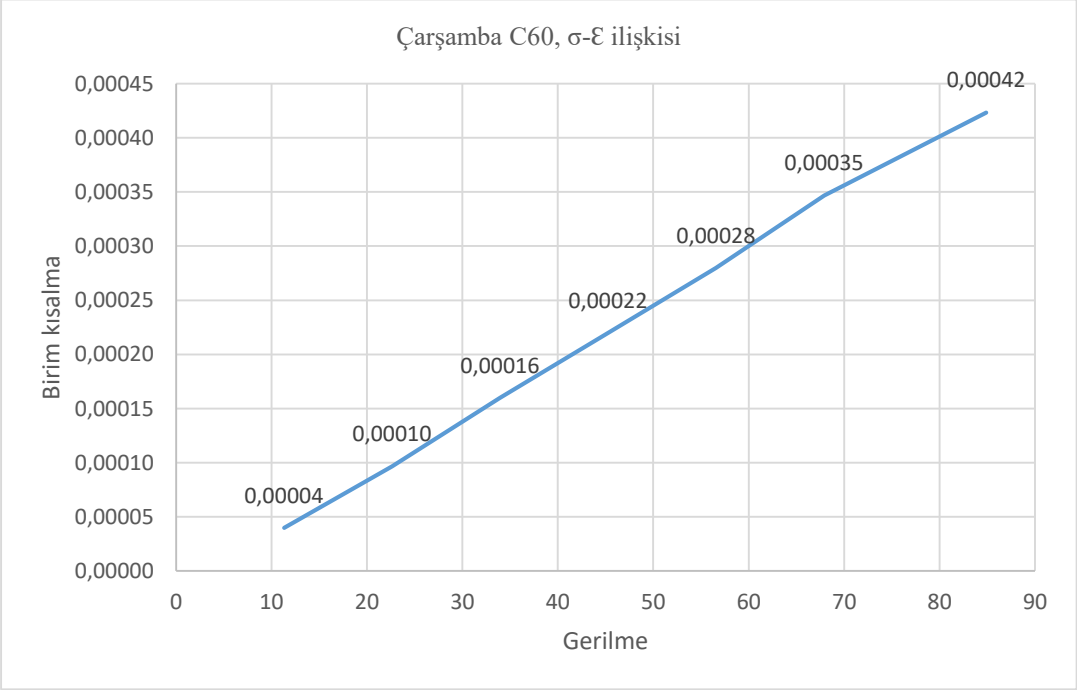
Şekil 23. B1 C60/75 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

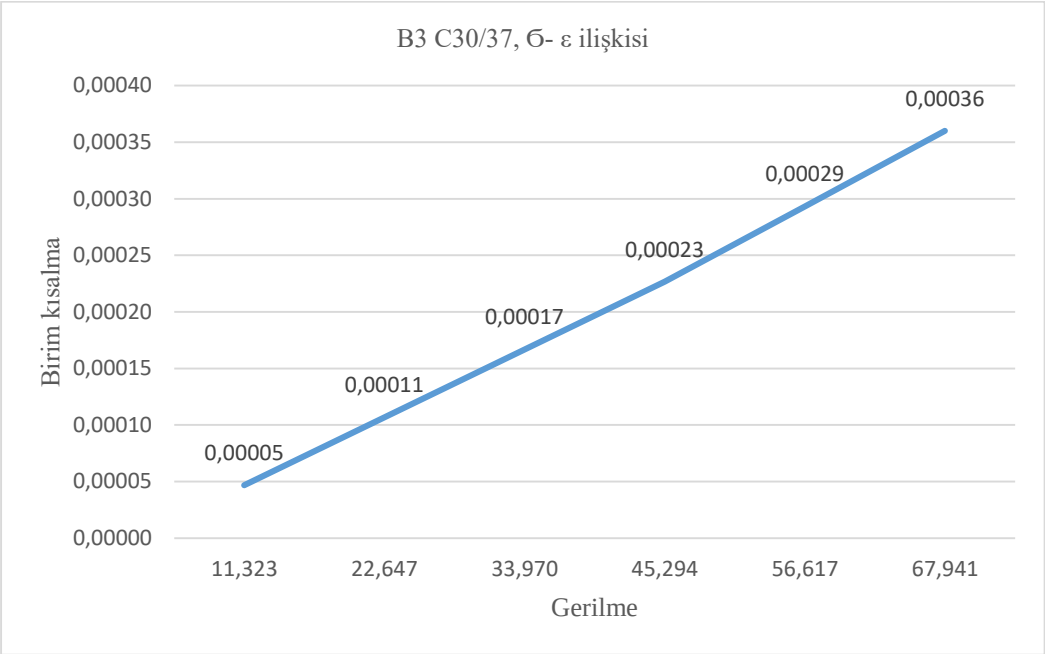
Şekil 24. B2 C30/37 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

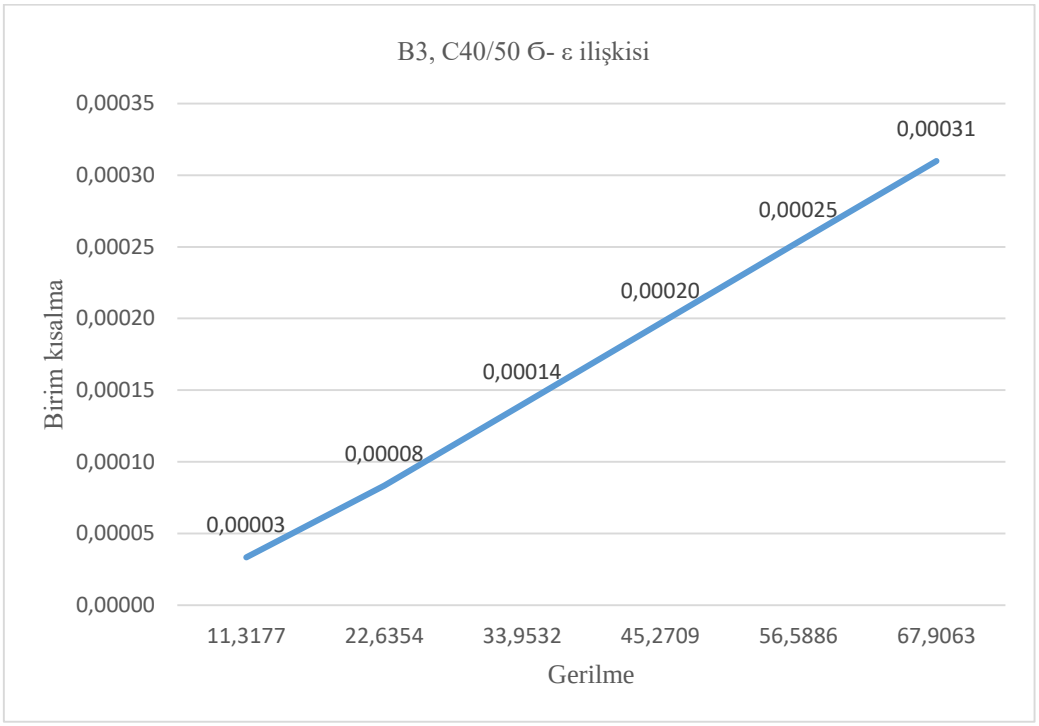
Şekil 25. B2 C40/50 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

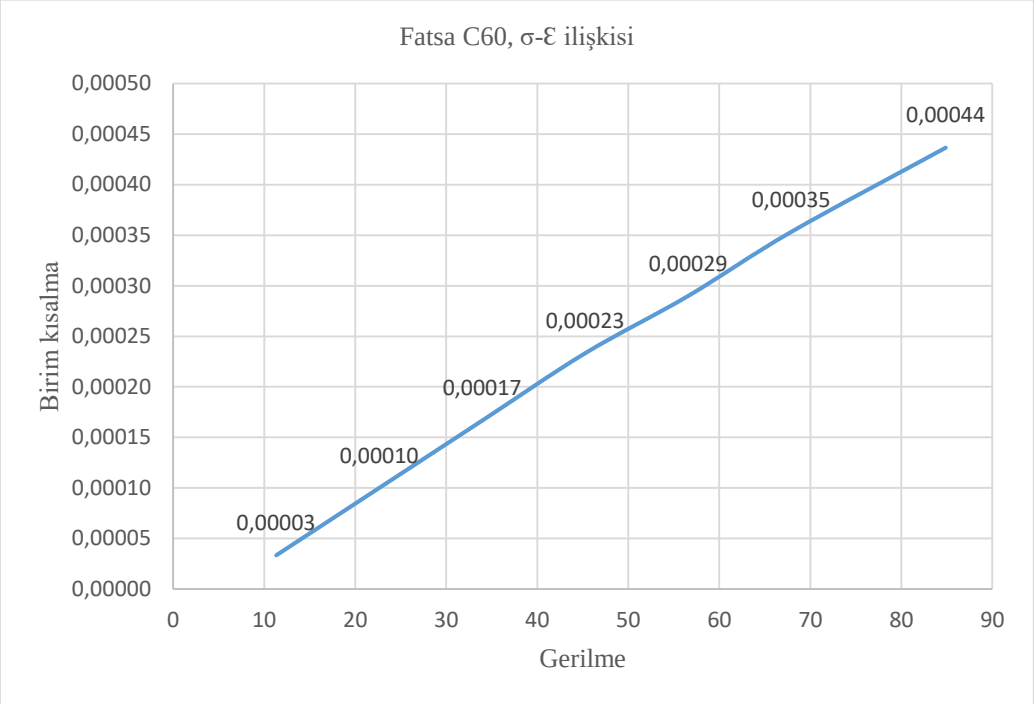
Şekil 26. B2 C60/75 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

Şekil 27. B3 C30/37 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

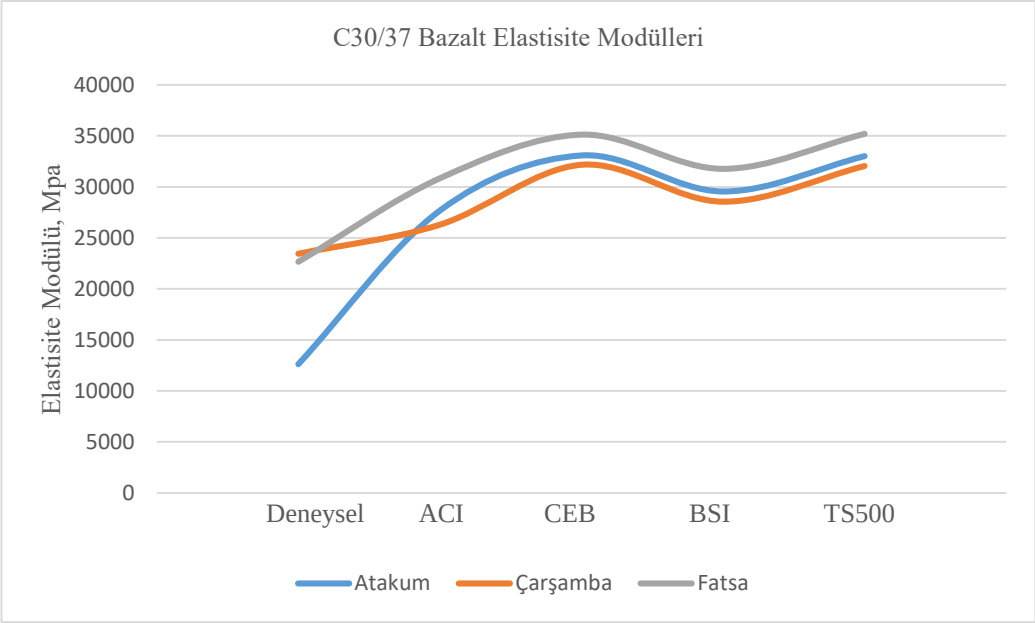
Şekil 28. B3 C40/50 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

Şekil 29. B3 C60/75 betonu gerilme-birim kısalma ilişkisi

Tablo 19. C30/37 betonu teorik ve deneysel elastisite sonuçları (MPa)

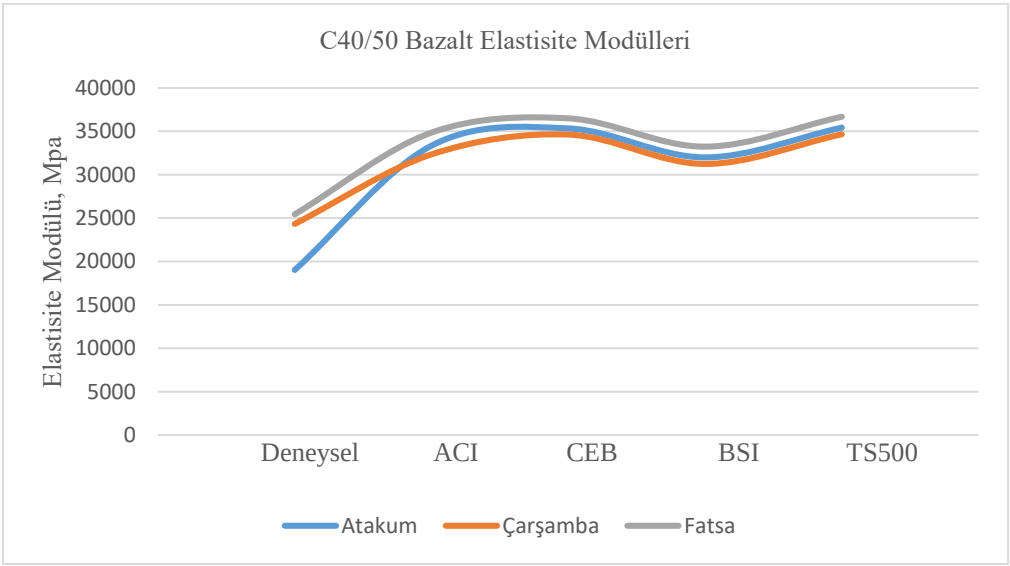
	ACI	CEB	BSI	TS 500	Deneysel Elas.
Atakum	27685.66	33090.25	29555.42	33022.91	12621.62
Çarşamba	26290.04	32187.01	28553.64	32063.98	23432.83
Fatsa	30833.29	35112.95	31755.13	35185.66	22647.56

Şekil 30. Bazalt agregalı C30/37 beton numunelerin deneysel ve teorik elastisite modülleri

Tablo 20. C40/50 betonu teorik ve deneysel elastisite modülü sonuçları (MPa)

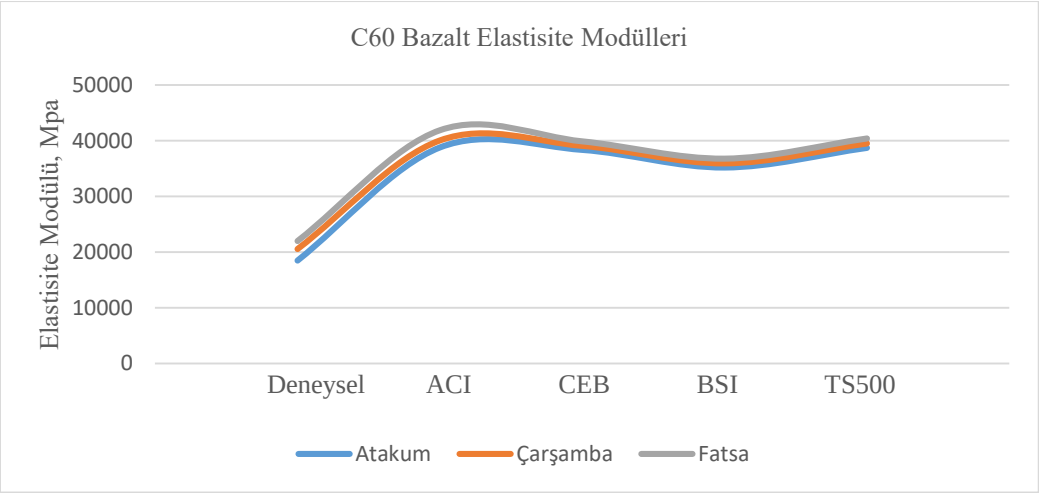
	ACI	CEB	BSI	TS 500	Deneysel Elas.
B1	31200.08	35347.12	32006.48	35437.69	18820.77
B2	30089.27	34636.89	31242.22	34674.45	24854.67
B3	33015.26	36500.79	33236.14	36684.91	25438.32

Şekil 31. Bazalt agregalı C40/50 beton numunelerin deneysel ve teorik elastisite modülleri

Tablo 21. C60/75 betonu teorik ve deneysel elastisite modülü sonuçları (MPa)

	ACI	CEB	BSI	TS 500	Deneysel Elas.
B1	32153.18	38364.03	35196.01	38720.73	18489.71
B2	32953.65	39074.31	35935.89	39504.32	20557.41
B3	33873.85	39885.99	36777.15	40405.12	21960.71

Şekil 32. Bazalt agregalı C50/75 beton numunelerin deneysel ve teorik elastisite modülleri

Sonuçlar

1- Ayvacık'tan alınan bazalt agregası ile üretilen betonlarda TS 206 ve TS 500'e göre kısmen düşük küp dayanım ve yarmada çekme dayanımı tespit edilmiştir. Fatsa örneğinde olduğu gibi Çarşamba /Ayvacık bazalt agregası ile Kavak, Amasya ya da Turhal kalker kumu kullanılması halinde yüksek dayanım elde etmek mümkündür.

2- Ayvacık numunelerinde ise en az %30 oranında Kavak/Amasya kalker kumu kullanıldığında TS 206'da belirtilen beton sınıflarındaki dayanım elde edilmiştir. Atakum bazalt agregası ile üretilen betonlarda kalker kumu kullanılmamıştır. Bu da, Fatsa ve Çarşamba bazalt agregasına kıyasla beton dayanımına katkısının fazla olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada beton numune üretiminde hiper akışkanlaştırıcı dışında katkı maddesi kullanılmamıştır. Beton performansına etkisi araştırılan agregalar ile sadece granülometri üzerinden C50/60'ye kadar dayanımlı beton yapılabileceği, C50/60'den daha yüksek dayanımlı beton üretmek için ise çeşitli katkılardan yararlanılması gerekeceği sonucuna varılmıştır.

3- Teorik ve deneysel elastisite sonuçları kıyaslandığında deneysel elastisite değerleri özellikle bazalt menşeli agregalar ile üretilen betonlarda düşük çıkmıştır. Bazalt agregalı betonlarda, C60/75 sınıfı deneysel elastisite sonuçlarının C30/37 ve C40/50' dan da düşük çıkmasının, daha fazla iri agreganın imalata girmesi dolayısıyla su emme oranlarının yüksekliği ve Los Angeles (parçalanma dayanımının) yüksekliği ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Bilinen dört teorik elastisite modülü değerleri ile deneysel elastisite değerleri arasındaki farklılıklar, **özellikle**

yüksek dayanım sınıflarında teorik formüller ile hesaplamalar yerine deneysel olarak elde edilen sonuçların kullanılmasının daha gerçekci olacağını göstermektedir.

4- Bu çalışma kapsamında yer alan Fatsa ve Ayvacık örneklerinde görüldüğü gibi kalker kumu, yöredeki bazalt agregası ile birlikte kullanıldığında oldukça iyi sonuçlar alınmıştır. Orta Karadeniz'deki bazalt agregasının beton üretiminde kalker ince malzemesi ile kullanımının tavsiye edilerek yaygın hale getirilmesi desteklenmelidir.

Kaynaklar

ACI 318-92, Building code requirements for reinforced concrete, ACI Manual of Concrete Practice Part 3: 1994

Arıoğlu N., Arıoğlu E., Yılmaz A.O., (2006). *Beton agragaları, çözümlü problemler, bilgi föyleri*.İstanbul, Evrim Yayınevi,

ASTM C 78, (1991). Flexural Strength of Concrete Beams Annual Book of ASTM Standarts

Berktay, İ., (1989). *Betonarme 1 taşıma gücü ve kesit hesapları*, İstanbul. İMO Odası

British Standards Institute (BSI), Code of Practice fort he Structural use of concrete, CP110, Part 1, London, 1972.

Comité Euro-International du Beton, CEB-FIP Model Code for Concrete Structures, Bull. 124/125, April 1978.

Kaygısız H., (2010). *Kayseri yöresindeki yapıtaşlarının fiziko-mekanik özelliklerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Maden Mühendisliği Anabilim Dalı

Kurt, M. (2009). *Kendiliğinden yerleşen hafif betonların fiziksel ve mekanik özelliklerinin araştırılması.* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, 216, Erzurum.

Maynard, D.P. and Davis, S.G., (1974). "The Strength of In-Situ Concrete", *Structural Engineer, 52, No.10, pp.369-374.*

Neville, A. M. (1995). *Properties of concrete*. Longman Group, Burnt Mill, Harlow

Taşdemir C., (2016). Agrega tür ve boyutunun betonun dayanımına ve donma çözülme direncine etkileri, *Agrega Bülteni, Sayı 3.*

TS 500. (Şubat 2000). Betonarme yapıların tasarım ve yapım kuralları

TS EN 206-1 Beton Bölüm 1: Özellik, Performans, İmalat ve Uygunluk Nisan 2002

TS EN 934-2 Mart 2002 Kimyasal katkılar- Beton, harç ve şerbet için- Bölüm 2: Beton katkıları- Tarifler ve özellikler, uygunluk, işaretleme ve etiketleme

TS EN 12390-3/Nisan 2003. Deney Nümunelerinde Basınç Dayanımı Tayini

TS EN 12390-5/Nisan 2002. Deney Numunelerinin Eğilme Dayanımının Tayini

TS EN 12390-7 2002 Beton - Sertleşmiş Beton Deneyleri - Bölüm 7: Sertleşmiş Betonun Yoğunluğunun Tayini Türk Standardları Enstitüsü Ankara

Tunç E.T., Alyamaç K. E., (2020). Farklı Test Parametreleri için Agrega Tipinin LosAngeles Aşınma Kaybı Üzerine Etkisi, *Fırat Üniversitesi Müh. Bil. Dergisi 32(1), 1-10,*

AUSTIN'S REJECTION OF SPEECH ACT THEORY: THE NOBLE LIE (PHARMAKON)

Nurgül ERGÜL
Lecturer Cumhuriyet University YMYO Public Relations Promotion Program Department of Marketing and Advertising
ORCID Code: 0000-0002-9473-1474

> *"...we should also place a high value on telling the truth. If what we just said is not wrong, if lying is useful as a medicine for the gods, then obviously only physicians should use such a medicine, and ordinary people should not touch it." (Plato, 2002: 97).*

ABSTRACT

Enlightenment thought characterizes the formation of Greek philosophy and science as a transitional process from mythos to logos. At the heart of the understanding is the assumption that logos and mythos are considered opposites of each other. According to this understanding, while logos represents knowledge-based logical analysis; mythos is the representation of the irrational. Despite this distinction of logos and mythos, we see that myth and dialectic are used in complementary ways in Socratic dialogues. In rhetoric, the Socratic dialogue (question-answer) method appears as an argument or a series of arguments. These discussion processes, in which critical thinking is supported, are a form of dialogue originating from the Socratic method. Speech act theory consists of a philosophical study on language, which is an approach to determine the logical rules that show the relationships between the acts, movements and verbs experienced by people in the dialogue, based on the discourse forms and contents of the dialogue between the speaker and the listener. The basic idea of the approach is that verbal experiences are integrated with acts of action in interpersonal dialogue. I draw attention to the fact that even if the logical methodology assumed in the theory remains valid in the structure of oral dialogue, it cannot be valid in terms of the causes and consequences of verbs. In the concept of speech act, the act refers to the action and the word refers to the language. Starting from Plato's conceptualization of the Pharmakon, I argue that the speech acts approach expressed by Austin will not constitute a theory of meaning in practical life.

Keywords: Austin Speech Act Theory, Pharmakon, Plato, Dialogue

AUSTİN'İN SÖZ EDİMLERİ KURAMINA REDDİYE: SOYLU YALAN (PHARMAKON)

Nurgül ERGÜL
Öğretim Görevlisi Cumhuriyet Üniversitesi YMYO Halkla İlişkiler Tanıtım Programı Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü
ORCID Code: 0000-0002-9473-1474

> *"... doğruyu söylemeye de büyük bir değer vermeliyiz. Demin söylediklerimiz yanlış değilse, yalan söylemek tanrılar için bir ilaç olarak yararlı ise belli ki böyle bir ilacı yalnız hekimler kullanmalı, sıradan insanlar ona el sürmemelidir." (Platon, 2002: 97).*

ÖZET

Aydınlanma düşüncesi, Yunan felsefesi ve bilimin temellendirilme sürecini mythos'tan logos'a geçiş süreci olarak nitelendirir. Bu anlayışa göre, logos ve mythos birbirinin zıttıdır; logos bilgi ve mantıksal

çözümlemeyi ifade ederken, mythos irrasyonel olanın temsilidir. Logos ve mythos'un bu ayrımına karşın Sokratik diyaloglar içerisinde mit ve diyalektiğin tamamlayıcı biçimlerde kullanıldığını görürüz. Retorikte Sokratik diyalog(soru-cevap) yöntemi argüman veya argümanlar dizisi olarak karşımıza çıkar. Eleştirel düşüncenin desteklendiği bu tartışma süreçleri sokratik yöntemden kaynaklı bir diyalog biçimidir. Söz edimleri kuramı dil felsefesidir ve bu yaklaşımda karşılıklı iletişim halinde konuşmacı ve dinleyicinin söylem ve eylemleri, yani iletişimin kendisi bir eylem deneyimi olarak nitelendirilir. Dil aracılığıyla deneyimlenen edimler eyleme, söz ise dile gönderme yapmaktadır. Platon'un Pharmakon kavramsallaştırmasından hareketle, Austin'in ifade ettiği söz edimleri yaklaşımının pratik yaşamda bütüncül bir anlam kuramı oluşturmayacağını iddia ediyorum.

Anahtar Kavramlar: Austin Söz Edimleri Kuramı, Pharmakon, Platon, Diyalog

Giriş

Austin'in 1930'lu yıllarda geliştirerek 1955'de Harvard'da verdiği derslerde detaylarını açıkladığı kuramdır. Kuramın temelinde anlam sorunlarına, dil kullanımının felsefi kritiklerle çözüm bulunması esası vardır. Dilin farklı kullanım biçimleri ve dilin işlevlerini ortaya koyması bakımından bütüncül bir dil kuramı olma özelliği taşır. Konuşmacı ve dinleyici arasında geçen diyaloğun kişilerarası iletişimde tarafların deneyimlediği edim, eylem ve olgular arasındaki ilişkiyi gösteren mantıksal kuralların saptanmasına ilişkin bir metodolojidir. Edimler üzerinden eyleme, söz üzerinden dile gönderme yapılır. Olgusal anlatımlar dışındaki tümceleri kapsayacak şekilde bir anlamlandırma biçimi esas alınır. Bu nedenle doğrudan olgusal saptamalar dışında, bihassa günlük dilde kullanılanlar ele alınır. Analitik felsefenin ikinci dönemi dil felsefesine ağırlık verilerek dilin incelikleri üzerine yoğunlaşılan dönemdir. Dil mantıksal biçimlerden ziyade kullanım farklılıkları ve işlevleri açısından dikkate alınır. Bu nokta özellikle, dili bir edim alanı içerisine alması bakımından hem birinci dönem analitik felsefecilerden dönemin ayrıştığı hem de araştırmamıza konu olan söz edimlerinin pratik yaşamda ne ölçüde karşılık bulduğuna yönelik soruların hareket noktasıdır. Pharmakon ise, felsefe ve eleştirel teoride, üç anlamın bir bileşimidir: çare, zehir ve günah keçisi. Sözün özne ve nesne olmasına ilişkin teorik ve pratik yaklaşımlardan hareketle, pharmakon dolayımında Austin'in söz edimleri kuramının pratikte çelişkiler barındırdığındı iddia ediyorum.

Dil Felsefesi

Gündelik dil bir toplumun tüm deneyimlerini yansıtan ve yaşam pratikleri hakkında bilgiler veren önemli kaynaklardan birisidir. Bu bakımdan günlük dil içerisinde bulunan hazinenin zenginliğinin araştırılması, bize gerçeklik yahut en azından gerçekliğin bir bölümü hakkında türetilen kavrayıştan bir kesit sunacaktır(Rossi, 2001: 48). Gündelik dile ilişkin Foucault' ise dilin nesnelleşmesiyle dilin gerçek şeylerin gerçek düzenini temsil edeceği düşüncesinin, dilin temsil yetkisinin sorgulanmasına yol açtığını ifade eder. Buradan hareketle dil bir temsil yetkesi olarak mı yoksa şeylerin gerçek temsilcisi olarak mı yani dilin nesne mi özne mi olduğuna ilişkin bir ikilemden söz edilir. Foucault anlamlandırma koşulu olarak önerdiğimiz dilin, şeyleri temsil özelliğini kaybetmesi ve düşüncenin kendi kendisini temsil ettiğini öne sürerek aslında modern dönemde temsil edilmemiş hiçbir şeyin belirli olmayacağına dikkat çeker. Kuramın temelinde Witttgenstein 'ın anlamı sözcük kullanımında arayan, pratize edilmiş dil teorisi''Tractatus'' bulunmaktadır. Zira Wittgenstein ''Tractatus'' adlı eserinde ilk dönem çalışması olan ''Philosophical Investigation'' a ciddi eleştiriler yöneltmiştir. Analitik felsefe kurucuları G.E.Moore, Bertrand Russell Gottlob Frege, Kurt Gödel, Karl Popper, Hans Reichenbach, Herbert Feigl, Otto Neurath ve Carl Hempel'dir. Dönemin neredeyse tüm çalışmaları dil fesefesi üzerinedir. Bu araştırmaların yöntemleri, amaçları ve ilgi alanları farklılık göstermesine karşın hareket noktası dilin yapısı ve işlevleri üzerinedir. Çalışmaların çeşitliliği Socratesten bu yana kullanılan dilin anlaşılması yönünde bir arayışın uzantıları olarak nitelendirilebilir. Felsefi refleksiyon başlı başına kavram üretme

süreciyle ilgilidir. Frege'den miras kalan ve ikinci dönem dil felsefesi çalışmalarının hareket noktası olan analitik felsefenin Wittgenstein sonrası önemli açılımlarından birisi de söz edimi kuramıdır. Dilin sentaktik, semantik ve pragmatik üç boyutu içerisinde sentaktik özelliklerin dikkate alındığı, pragmatik ölçülerin gözardı edildiği, özellikle Russel tarafından mantıksal- semantik boyutların tamamen saf dışı bırakıldığı dönemleri birinci dönem çalışmalarını sentaktik özelliklerle ifade edilir. İkinci dönem ise birinci dönemin aksine mantık prangasından kurtulmanın bedeli gündelik dilin bayağılıyla ödenerek bir diğer uçta deneyimlenir. Son kuşak ise mantık bütünlüğünü tamamen yadsıyarak dillerin formelleşme sürecidir.

Söz Edimleri Kuramı

Austin'e göre gündelik dil felsefesi bir analitik felsefe ya da dil çözümlemesi değil; aslında bir fenomenolojidir(Austin,2009). Ona göre aslında dil bir eylem gerçekleştirir yani etkinin kendisidir. Gündelik amaçlar için kullanılan bu dilin insan hayatı için vazgeçilmez bir değeri vardır. İnsan onun sayesinde erili dişilden, canlıyı cansızdan, dostu düşmandan, köşeyi yüzeyden, daireyi kareden ayırır. Gündelik dil içerisinde listesi neredeyse sonsuza dek uzayan bu ayırımlar nedensiz değildir. Her ayrımın insanın hiç bitmeyen dünyevi etkinlikleriyle ilgili bir amacı vardır (Austin, 2009). Austin'de insanların kelimeleri sadece doğruluk ölçüsünden hareketle tarif edemeyeceklerini belirtir. Doğru veya yanlış diyemediğimiz cümlelerin varlığını ileri sürer. Wittgenstein'de dilin bir temsil sistemi değil her tür sosyal faaliyet için bir araç olduğunu düşünür. Önerdiğinin ne anlama geldiğini değil, ne işe yaradığını sorun der (Bach, 1998). Austin, söz edimleri kuramını ve bir şey söylemenin bir şey yapmak anlamına geldiğini ifade eden "edimsel dil" kavramını ortaya atmıştır. Austin'e göre, konuşmacının yaptığı şey, belirli sosyal bağlamlar içerisinde sosyal gerçeklikler ortaya koymak, yani bir iş yapmaktır.

Pharmakon

Pharmakon, felsefe ve eleştirel teoride, üç anlamın bir bileşimidir: çare, zehir ve günah keçisi. Bu diyalogların özünde genellikle Sokratesin bilgisizliğine dikkat çekmesi vardır. Diyaloglar dramatik biçimde sorguya ve yargıya açıktır. Karakterler diyalogların dört unsuruna işaret eder: Konuşmanın hareketi, ahlaki bağlam(ethos), ajanların (dianoia) akıl yürütme biçimleri ve onların stilleri veya diksiyonları(lexis). Platon konuşma sanatını bizzat yoldan çıkaran bir şey olarak görmek yerine onu yanlış kullananları (Sofistler) ortaya koyma amacındadır çünkü dil bir filozofun ağzında hakikatin ifadesi olabilirken bir Sofistin ağzında ise hakikatin çarpıtılması olarak karşımıza çıkar (Topakkaya, 2014: 2013). Pharmakon, hem yazının hem de çarenin tanrısıdır. Platon'un neden yazdığı sorusunun cevabı, bu tanrıyı bize anlatmak olarak düşünülebilir. Yazının hem zehir hem de çare oluşu şunu da açığa çıkarır: kelimelerin keyfi bir şekilde değişebileceğini, dolayısıyla dilde her türlü değişimin yalnızca uylaşım ile sağlandığını gösterir(Fischer, 2013). Yalan söyleme ediminin soylulara ilişkin bir ayrıcalık olması gerektiği ifade edilir. ''Soylu yalan kavramsallaştırması İmgelemdeki gölgelerin herhangi bir zarara engel olmasını engellemek amacıyla imgelem-bilgi uyumuna dikkat çekilerek; öte yandan hakikat, inanç ve eylemlerin amaçlarına uygun biçimde ilerletilmesi için görünüşler kullanılabilir'' Allen, 2011: 140). Burada soylu yalan katılımcıları hikaye biçiminde bir yolculuğa çıkarmak, yolculuk ise hakikat olarak aktarımın diyalektik sürecini ifade eder. Soylu bir yalanın pharmakon olabilmesi içinse onu ifade edecek olan kişinin şahsi meziyetleri ölçüsünde değerli sayılabilir. Sofistlerin soylu yalanı kullanabilmesi Platon'a göre mümkün değildir çünkü ona göre bu uzmanların ve filozofların yapabileceği bir yetkinliktir. Pharmakon başlı başına diyalektik bir süreçtir ve vatandaşların demokratik haklardan yararlanabilmesi,halkın adalet kuralarına uygun eylem ve ilkeleri benimsemeleriyle mümkün görülür. İşte Socrates'in diyalogları aslında pharmakon ve politik açıdan değişimlerin başlangıcı adına birer tohum olarak nitelendirilebilir(Allen, 2011: 142). Buradan hareketle aslında pharmakon, düşüncenin ifade edilme sürecinde, dilin mantıksal bir temsille yeniden

şekillendirilmiş halidir. Dil işlevselliği açısından hem zehir hem ilaç olarak ancak onun uzmanları tarafından bir temsil aracı olabilir. Böyle güçlü bir ilaç veya zehrin herkessin elinde olmaması gerekir. Bu bağlamda sofistlerin, ki diyaloglarda Sofistlerin bilgizliğine yapılan vurgudan hareketle; aslında bilgisizlerin dili kullanması zehirden öteye gitmeyecektir. Çünkü dil içerisinde kişiden kişiye değişen doğruların barındığı; karmaşık kavram-anlam ilişkilerini içerir.

Sonuç

Susan Koba ve Anne Tweed Sokratik diyalogu " Sokratik yöntemin kendisinden kaynaklanan bağımsız, yaratıcı ve eleştirel düşünceyi destekleyen tartışmalar'' olarak tanımlar. Bu diyalog biçimleri aynı zamanda diyalektik birer akıl yürütme biçimidir. Mutlak kesinliğin mümkün olmadığı ancak gerçekliğin çok büyük bir olasılık derecesine kadar izlendiği akıl yürütmeye dayalı mantık dalıdır(James J. M., Richard A. K.,Erlbaum,; K.,2003). Austin söz edimleri kuramının temel idesi olan şeylerin belirlenemezliği, kavramlara yüklenen anlamların bireysel farklılıklar taşıması ve birçok farklı parametreden etkilenmesi bakımından doğrulanabilir ancak söz ediminin bizzat kendisinin bir eylem olarak nitelendirilmesi Parmakon'un ta kendisidir. Nitekim kuram teorik dayanaklarını pratikte bizzat kendisi çürütmektedir. Kuramın söz dizimi, analitik açılım ve mantıksal söz dizimlerinin göreliğine getirdiği eleştiri pratikler evrenin de de geçerlidir. Birşey söylemek birşey yapmaksa günümüz dijital insanının tüm söz edimleri birer eylem niteliğinde değerlendirilmelidir. Oysa binlerce retweet, mention, like alan bir mağdurun pratik yaşamda adalet terazilerinde hiçbir söz hakkı yoktur. Kötülüğün, yanlışın ve adaletsizliğin sözlü ifadelerle lanetlendiği, yeni bir eylem biçimi olarak sözlü tepkilerin moda olduğu ve buna karşın eylemsel kayıtsızlığın bu denli meşrulaştığı başka bir çağ da yoktur. Bu çalışma söz edimleri kuramının teoride kabul edilebilir nitelikte olmasına karşın; pratikte, özellikle dijitalleşme süreci sonrası, sözün eylemin kendisi olmasına adına hiçbir işlevselliğinin kalmadığına yönelik bir reddiyedir. Gündelik dil pharmakonla işaret edilen, uzman olmayanların onu kullanmasının bir zehir olması idesinden hareketle; söz edimlerinin eylemin kendisi şeklinde nitelendirildiği edimsel yapının mantıksal metodoloji açısından, yapısal çelişkiler içerir. Platon'un Pharmakon olarak belirtmiş olduğu üç anlamın birleşimi olarak söz bir çare, aynı zamanda bir zehir ve bir günah keçisidir. Haksızlığın yalnızca sözlü tepkilerle reddedilişi birer zehirken; edimin kendisi günah keçisi; çare ise eylemin kendisidir.

KAYNAKÇA

Austin, J. L. (2009). Söylemek ve Yapmak (çev. R. L. Aysever). İstanbul: Metis Yayınları.

Bach, K. (1998). Speech Acts. Routledge Encyclopedia of Philosophy (ed. E. Craig). London: Routledge.

Çelebi, V. (2014). Gündelik Dil Felsefesi ve Austin'in Söz Edimleri Kuramı . Beytulhikme An International Journal of Philosophy,4 (1), 73-89.

Fancher,R.(2000). William James. In the Encyclopedia of Psychology, vol. 4, pp. 382-385. New York/Washingon, D.C.: Oxford/American Psychological Association.

Fischer, S.R. (2013). Dilin Tarihi (11. baskı), (çev.: Muhtesim Güvenç), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Platon, (2002). Devlet, (çev.: Hüseyin Demirhan), İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Platon, (2011). Diyaloglar (8. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Richards, J. C & Schmidt, R. W. (1986). Language and Communication. New York: Longman Publishing.

Rossi, J. G. (2001). Analitik Felsefe (çev. A. Altınörs). İstanbul: Paradigma Yayınları

S. Allen, D. (2011). Platon Neden Yazdı?, (çev.: Ayşe Batur), İstanbul: İletişim Yayınları.

Thomas, J. (1995). Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics. London & New York: Longman.

Topakkaya, A. (2014). Platon – Aristoteles Karşılaştırılması, İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Urhan, V.(2013). Michel Foucault ve Düşünce Sistemleri Tarihi. İstanbul: Say Yayınları

A HIGHLY SENSITIVE ELECTROCHEMICAL BIOSENSOR BASED ON FE_3O_4/PEDOT:PSS HYBRID MODIFIED ELECTRODE FOR MICRORNA-21 DETECTION

Cigdem Dulgerbaki[a*], Aysegul Uygun Oksuz[b]

[a] *Alanya Alaaddin Keykubat University, Faculty of Engineering, Department of Engineering Fundamental Sciences, 07450 Alanya, Antalya, Turkey*
[b] *Suleyman Demirel University, Faculty of Arts and Science, Department of Chemistry, 32260 Isparta, Turkey*

ABSTRACT

MicroRNAs (miRNAs), a class of non-protein-coding and small RNAs, have been regarded as the promising molecular biomarkers for early diagnosis and enhanced understanding of the molecular pathogenesis of cancers as well as certain diseases [1,2]. Here, we report an electrochemical biosensor based on Fe_3O_4 nanoparticles PEDOT:PSS hybrid coated glassy carbon electrode (GCE) as a biosensing platform for hybridization-based detection of miRNA-21. The combination of Fe_3O_4 and PEDOT:PSS as nanohybrid was employed for the first time for miRNA-21 biosensor fabrication. Under the optimal conditions, the biosensor was characterized using cyclic voltammetry (CV) measurements. The developed biosensor based on Fe_3O_4/PEDOT:PSS demonstrated excellent sensing performance, such as a wide detection range, a low detection limit and high reproducibility, showing great potential of medical applications.

1. Dongwei Wang, Jiasheng Wang, A sensitive and label-free electrochemical microRNA biosensor based on Polyamidoamine Dendrimer functionalized Polypyrrole nanowires hybrid, Microchimica Acta, 2021, 188: 173.

2. Yihui Ma, Nianzu Liu, Zhenying Xu, Jingjing Wang, Xiliang Luo, An ultrasensitive biosensor based on three-dimensional nanoporous conducting polymer decorated with gold nanoparticles for microRNA detection, Microchemical Journal, 161, 2021, 105780.

TIO_2 COATED COTTON FABRIC SELF CLEANING PERFORMANCE TOWARDS RODAMIN-B DYE

Agah Oktay Özdemir[1*]
[*1]*Erzincan Binali Yıldırım University,*
Vocational School, Department of Design,
Erzincan, Türkiye.
ORCID Code: 0000-0003-4488-746X

ABSTRACT

In this study, the surface of cotton woven fabric was coated with different amounts of TiO_2 nanoparticles. SEM images prove that the fabric surface is covered with TiO_2 nanoparticles. Self-cleaning properties of Rhodamin-B dyestuff on cotton woven fabrics coated with TiO2 in six different concentrations as 2.85 mgL^{-1}, 5.7 mgL^{-1}, 9.5 mgL^{-1}, 19 mgL^{-1}, 38 mgL^{-1} and 57 mgL^{-1} was investigated for Rhodamine-B dyestuff solution at three different concentrations as 0.05 gL^{-1}, 0.5 gL^{-1} and 5 gL^{-1}under UVA ray. When the initial concentration of rhodamine-B was 0.05 gL^{-1}, the dye removal of the TiO_2 coated cotton fabric reached 80% within 60 minutes. The self-cleaning study results of the TiO_2 coated cotton woven fabric are consistent with the pseudo-first order kinetic model.

Keywords: Cotton Fabric, Self cleaning, TiO_2, RhB.

TİO2 KAPLI PAMUKLU KUMAŞIN RODAMİN-B BOYASINA KARŞI KENDİ KENDİNİ TEMİZLEME PERFORMANSI

Agah Oktay Özdemir[1*]
[*1]*Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,*
Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü,
Erzincan, Türkiye.
ORCID Code: 0000-0003-4488-746X

ÖZET

Bu çalışmada pamuklu dokuma kumaş yüzeyi farklı miktarlarda TiO_2 nanoparçacıklarıyla kaplanmıştır. SEM görüntüleri kumaş yüzeyinin TiO_2 nanoparçacıklarıyla kaplandığını ispatlamaktadır. 2.85 mgL^{-1}, 5.7 mgL^{-1}, 9.5 mgL^{-1}, 19 mgL^{-1}, 38 mgL^{-1} ve 57 mgL^{-1} olmak üzere altı farklı konsantrasyonda TiO_2 miktarı ile yüzeyi kaplanan pamuklu dokuma kumaşların Rodamin-B boyar maddesini kendi kendine temizleme özellikleri UVA ışını altında 0.05 gL^{-1}, 0.5 gL^{-1} ve 5 gL^{-1} olmak üzere üç farklı derişimdeki Rodamin-B boyar madde çözeltisi için araştırılmıştır. Rodamin-B'nin başlangıç konsantrasyonu 0.05 gL^{-1} olduğunda, TiO_2 kaplı pamuklu kumaşın boyar madde giderimi 60 dakika içerisinde % 80'e ulaşmıştır. TiO_2 ile kaplı pamuklu dokuma kumaşın kendi kendini temizleme çalışma sonuçları, yalancı birinci derece kinetik model ile uyumludur.

Anahtar Kelimeler: Pamuklu kumaş, Kendi kendini temizleme, TiO_2, RhB.

GİRİŞ

Son yıllarda, tekstil ürünlerine uygulanan nanoteknoloji alanındaki gelişmeler, akademik araştırmalarda ve endüstriyel uygulamalarda büyük bir ilgi görmektedir (Ibrahim vd. 2018; Khan vd. 2018; Patil vd. 2018; Ran vd. 2018; Subbiah vd. 2018; Sundarrajan vd. 2010; Macit vd. (Bölüm1-2) 2007). Özellikle, en klasik yarı iletken oksitlerden biri olan nano-TiO_2 partikülleri, toksin olmayan, maliyet verimliliği ve yüksek kimyasal stabilite gibi mükemmel değerlerinden dolayı fonksiyonel pamuklu kumaşların üretiminde yaygın olarak kullanılır (Chen vd. 2018; Yetişen vd. 2016). Literatürde nano-TiO_2 partiküllerin kullanımı, özellikle kendi kendini temizleme işlemi (Emami vd. 2018; Noman vd. 2018), anti-bakteriyel materyaller üretimi (Khan vd. 2018; Li vd. 2018), UV

bloklama (Ibrahim vd. 2017; Xu vd. 2018), fotokatalitik uygulama (Bansal vd. 2020; Patil vd. 2018) ve süperhidrofobik yapılar (Jiang vd. 2018; Xu vd. 2018) gibi alanlarda ön plana çıkmaktadır.

Süperhidrofobiklik ilk önce doğada gözlenmiştir, lotus yaprağı, pirinç yaprağı, kertenkele ayakları ve sivrisinek gözleri gibi biyolojik maddeler süperhidrofobik özelliklere sahiptir. Biyolojiden esinlenen, süperhidrofobik yüzeyli birçok biyomimetik malzeme son birkaç on yılda ortaya çıkmıştır (Chen vd. 2019, Canbolat vd. 2014, Zhou vd. 2018).

1997 yılında Barthlott and Neinhuis, nilüfer yaprağında nano ve mikro pürüzsüzlüklerle yüzey gerilimini azaltıp, kendi yüzeyini temizleyebilen doğal bir yüzey koruma davranışını keşfetmiştir. Bu davranış "Lotus Etkisi (Nilüfer Etkisi)" olarak bilinir. Bu etki su damlalarının yaprak yüzeyinden kaymasını sağlayan süperhidrofobiklik özelliği olarak açıklanır. Nano yüzey pürüzsüzlüklerinin yüksek yoğunluğu, hiçbir su molekülünün yüzeyden emilimine izin vermez ve yuvarlanan su zerreleri yaprakta bulunan tozları da temizleyerek akar. Bu davranış kendini temizlemek olarak adlandırılır. Süperhidrofobik, kendini temizleyen yüzeylerin, düşük yüzey gerilimi ve mikrometre ya da nanometre seviyesindeki aşamalı olarak azalan yüzey pürüzlülüğü ile oluştuğu açıklanmıştır. Böyle yüzeylerde, suyun statik temas açısı 150° den büyük ve kayma açısı 10° den küçüktür (Wang vd 2014, Suryaprabha ve Sethuraman 2018,Yanılmaz ve Karakas 2011).

Kendi kendini temizleme yeteneği elde etmek için uygulanan ikinci yöntem, ışığa maruz kalma altında kontaminasyon moleküllerini su ve karbondioksit gibi küçük türlere ayırabilen fotokataliz olarak bilinir (Jiang vd. 2018, Yang vd. 2019, Jaksik vd. 2018). Fotokatalitik aktivitenin gerçekleştirilmesi için, bir tür polikristal yarı iletken oksit olan titanyum dioksit (TiO_2), pamuklu tekstillere ultraviyole (UVA) ışımasına maruz kaldığında arzu edilen kendi kendini temizleme özellikleri kazandırmak için geniş çapta uygulanmıştır (Yang vd. 2018, Panwar vd. 2018, Tian vd. 2014).

Bu çalışma kapsamında TiO_2 nanoparçacıklar ile pamuklu kumaş yüzeyi kaplanmıştır. Nano parçacık kaplı kumaşların yüzey morfolojisi ve elementel bileşimi için SEM-EDX görüntüleri ve verileri alınmıştır. Değişen oranlarda TiO_2 ilk madde miktarı ile modifiye edilmiş pamuklu kumaşların kendi kendini temizleme özellikleri UVA ışını altında Rodamin-B boyar maddesi için araştırılmıştır. Kinetik veriler, yalancı birinci dereceden modelle açıklanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çalışmalarda ön terbiye işlemleri tamamlanmış; atkı sıklığı 20 tel/cm, çözgü sıklığı 28 tel/cm, gramajı 397 g/m^2, örgüsü bez ayağı, atkı ve çözgü iplik numaraları Ne 14/1 olan %100 pamuklu dokuma kumaş kullanılmıştır.

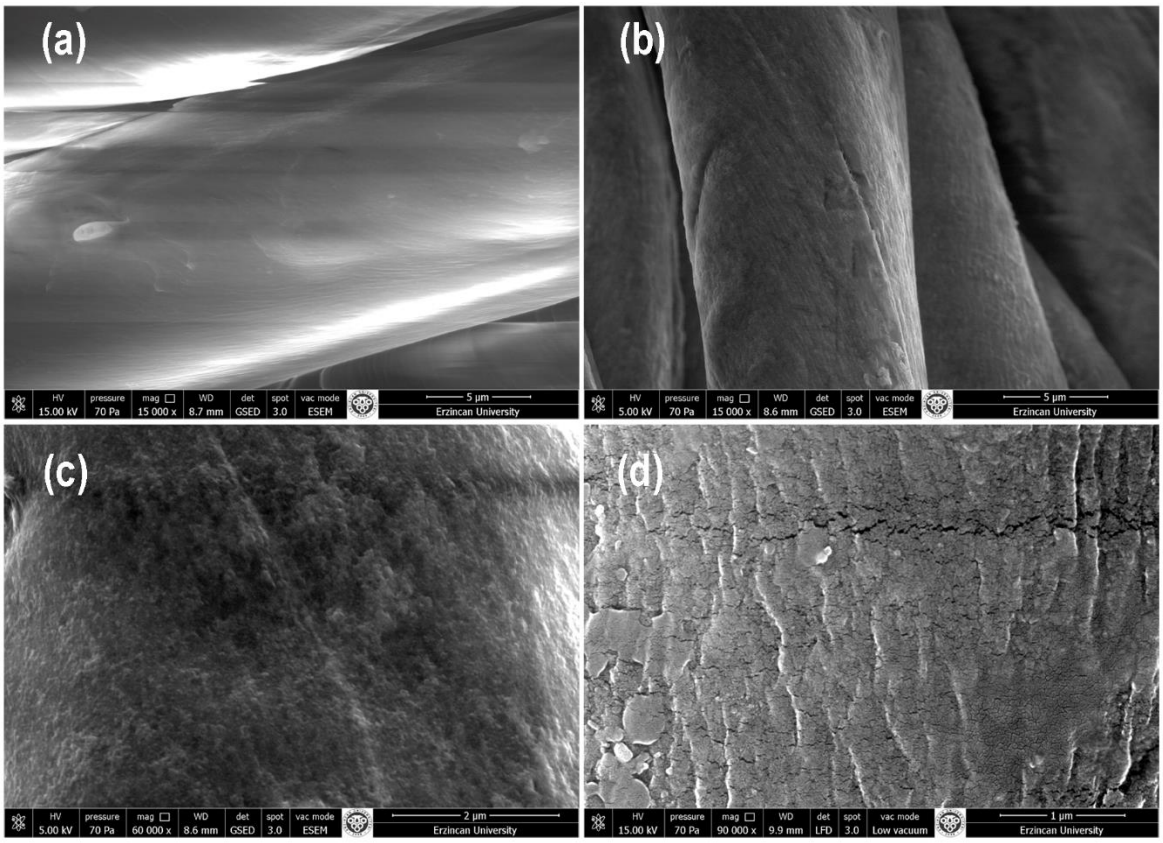
Kaplama işlemi laboratuvar tipi çektirme yöntemine göre çalışan cihazda (Termal HT) gerçekleştirilmiştir. Cihaz, Gliserin banyosunda sahip olduğu 250 ml hacmindeki 12 farklı tüpü sabit sıcaklıkta veya artan ya da azalan sıcaklıklarda sabit veya döndürme kapasitesine sahiptir. Deney tüplerinin içerisine, 4x4 cm ebatlarında kumaş, 50 ml su ve değişik miktarlarda Titanyum (IV) klorür eklenmiştir. Daha sonra ağızları kapatılan tüpler, önceden 90 ˚C' ye ısıtılan cihaza yerleştirilerek 1 saat döndürülerek, 1 saatte sabit tutulmak üzere toplam 2 saat reaksiyon için bekletilmiştir. 2 saat sonunda numune kumaşlar deney tüplerinden çıkarılarak saf su ile yıkanarak 90˚C ısıtılmış etüvde 15 dak kurutulmuştur. TiO_2 kaplanmış kumaşlar elde edilmiştir.

TiO_2 nanoparçacıklarıyla kaplanan kumaşlar daha sonra 0.05 gL^{-1}, 0.5 gL^{-1} ve 5 gL^{-1} derişiminde hazırlanan Rodamin B boyarmaddesi çözeltisi içerisine daldırılarak 90 °C de ısıtılmış Etüv içerisinde 15 dakika kurutulmuştur. TiO_2 madde miktarları 2.85 mgL^{-1}, 5.7 mgL^{-1}, 9.5 mgL^{-1}, 19 mgL^{-1}, 38 mgL^{-1} ve 57 mgL^{-1} olmak üzere 6 farklı oranda çalışılmıştır. Daha sonra kumaşların 554 cm^{-1} maksimum dalga boyundaki ölçümleri Spektrofotometre (Perkin Elmer-LAMBDA 35) ile yapılmıştır.

Numunelerin yüzey morfolojileri ve elementel bileşimleri, Alan Emisyon Taramalı Elektron Mikroskobu (Ouanta FEG 450-FEI) (SEM-EDX) kullanılarak elde edildi.

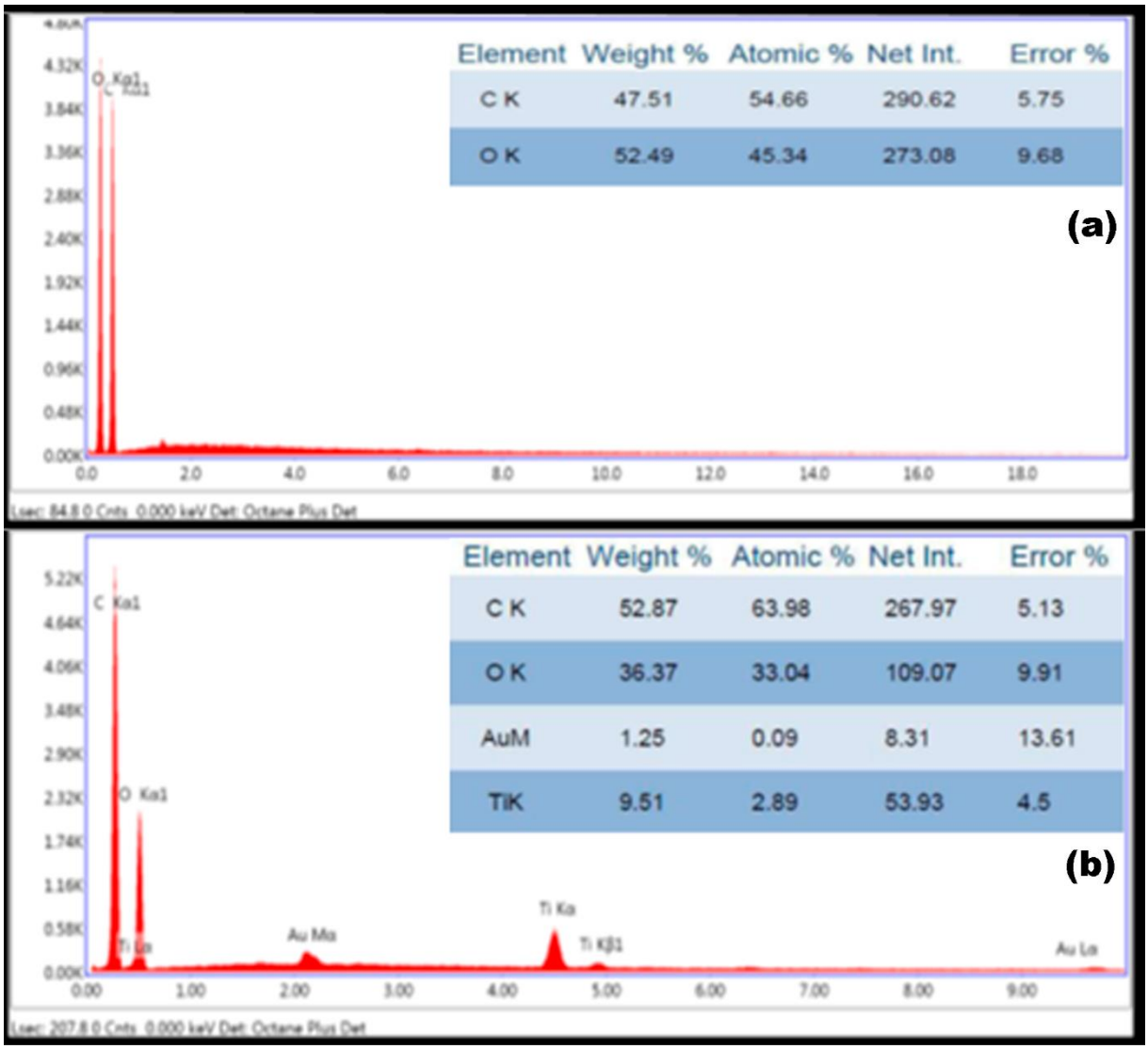
BULGULAR

SEM ve EDX Analizleri

Şekil 1. SEM görüntüleri (a) Saf Pamuk, (b)-(c)-(d) TiO_2-kumaş (2.85 mgL^{-1})

Şekil 1. a'da görüldüğü gibi saf kumaşın yüzeyi pürüzsüzdür. Şekil 1 b-d'de açık bir şekilde görüldüğü gibi kumaşın yüzeyleri TiO_2 ile kaplandığı görülmektedir. Saf kumaşın EDX sonuçlarında % 54,7 C ve %45,3 O elementleri bulunurken, TiO_2 kaplanmış numunelerin EDX % 2,9 Ti metali tespit edilmiştir. Bu durumda kumaş yüzeyinin TiO_2 ile başarıyla kaplandığını ispatlamaktadır (Şekil 2). EDX verilerindeki Au elementi numuneleri hazırlanırken kullanılan altın kaplamadan gelmektedir.

Şekil 2. (a) Saf Pamuklu Kumaş Edax (b) 15 ml TiO_2 Kaplanmış Pamuklu Kumaş Edax

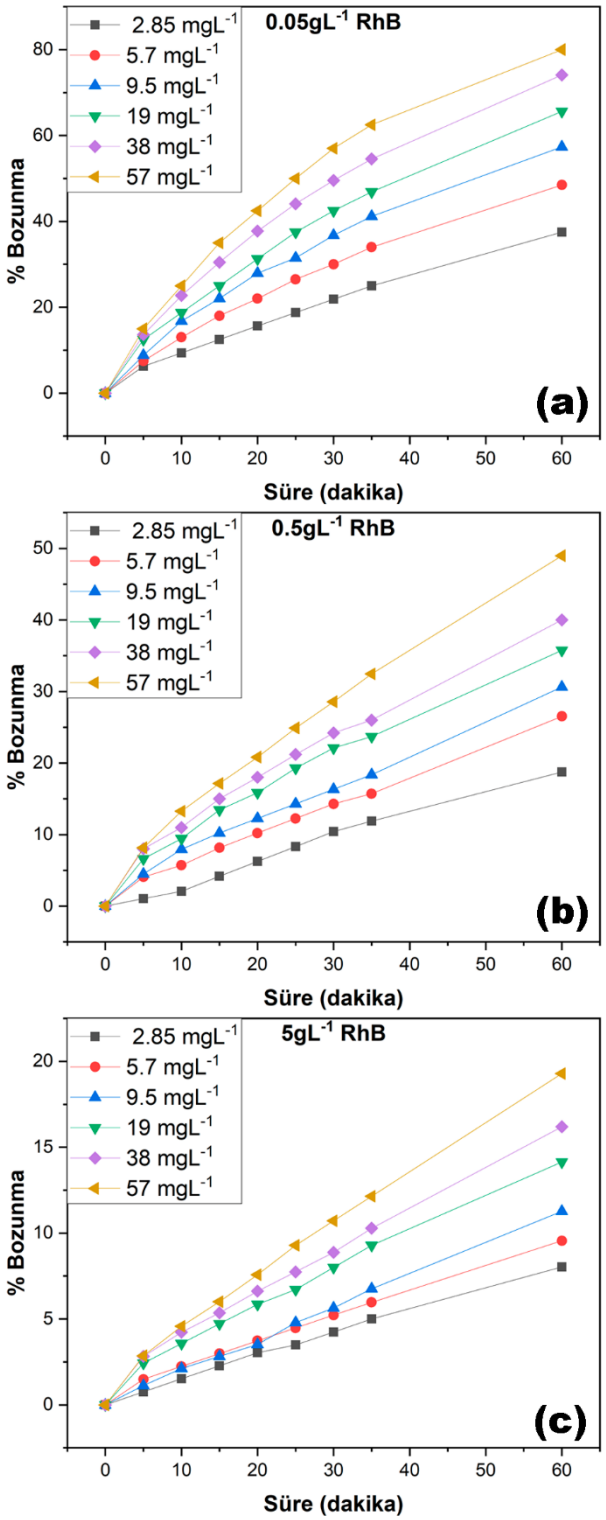
Pamuklu Kumaş Kendini Temizleme Çalışmaları

TiO_2 kaplı kumaşların üzerinde RhB'nin fotobozunması için katalizör miktarı (2.85 mgL^{-1}, 5.7 mgL^{-1}, 9.5 mgL^{-1}, 19 mgL^{-1}, 38 mgL^{-1} ve 57 mgL^{-1} olmak üzere 6 farklı TiO_2 miktarı), başlangıç boya konsantrasyonu (0.05 gL^{-1}, 0.5 gL^{-1} ve 5 gL^{-1} olmak üzere 3 farklı başlangıç RhB konsantrasyonu) gibi önemli parametreler UVA bölge ışınları altında incelendi ve optimum parametreler belirlendi. Daha sonra, RhB'nin fotobozunması Titanyum (IV) oksit naparçacıkları kaplamalı kumaşlar için zamanın fonksiyonu olarak incelendi.

Daha sonra RhB'nin naparçacık kaplamalı kumaşlar üzerindeki fotobozunmasını incelemek için RhB ile lekelenen TiO_2 naparçacıkları kaplı kumaşlar fotoreaktör cihazında (Luzchem, LZC-4X) UVA lambası altında 5'er dakikalık periyotlarda bekletilerek, kumaşların UV-görünür spektrofotometresinde 554 cm^{-1} maksimum dalga boyundaki absorbansları ölçüldü ve Lambert-Beer eşitliğiyle konsantrasyonları belirlendi (C_t). RhB'nin fotobozunması, Eşitlik (1)'e göre değerlendirildi (Çağlar vd. 2021) ve tüm fotobozunma çalışmaları aynı koşullar altında üç kez tekrarlandı.

$$\text{Bozunma (\%)} = \left(\frac{C_0 - Ct}{Co}\right) x100 \quad (1)$$

burada C_0 ve C_t, sırasıyla başlangıç ve t anında RhB'nin konsantrasyonlarıdır.

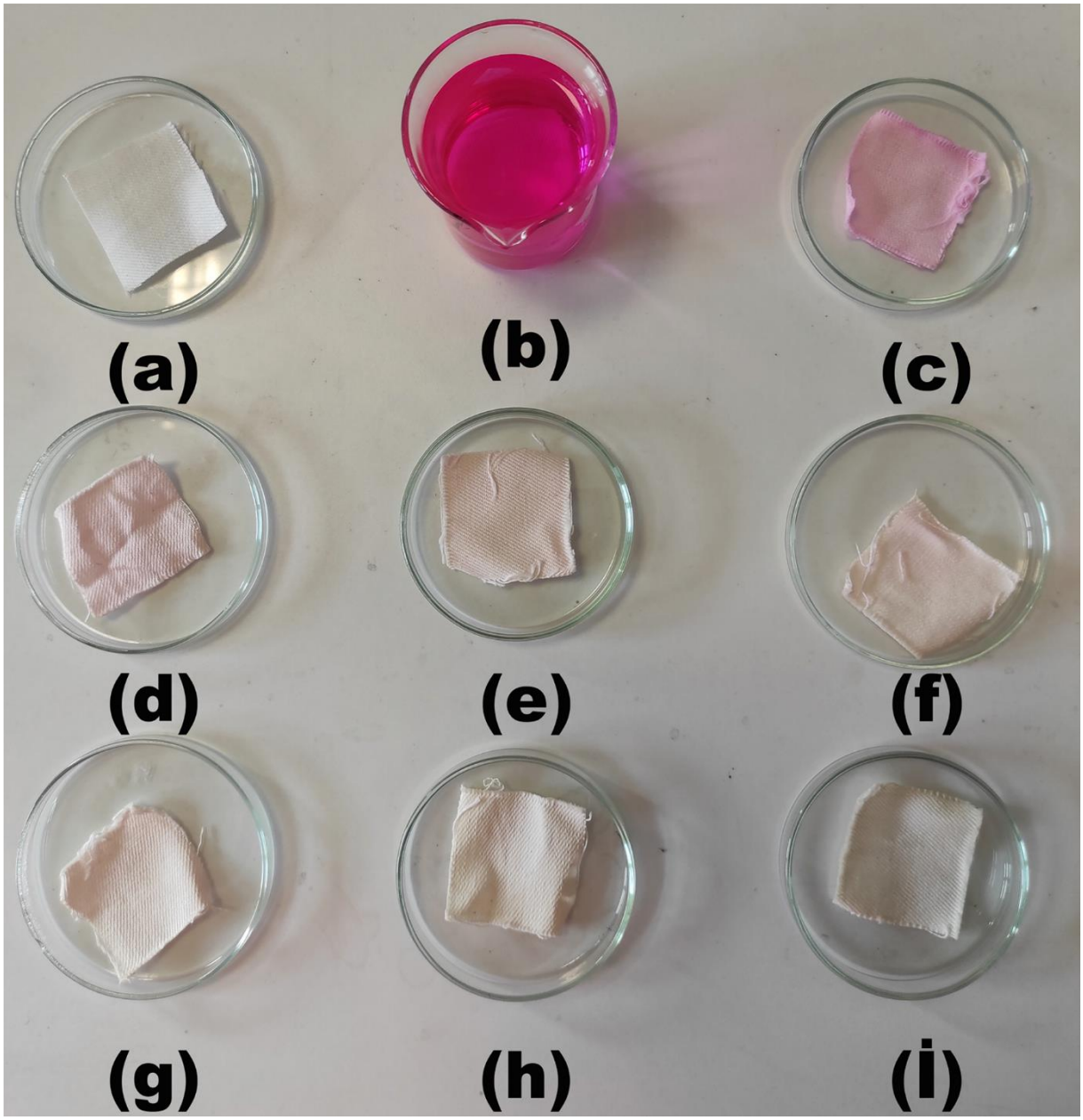

Şekil 3. Farklı TiO_2 miktarlarındaki kumaşlarda RhB'nin fotobozunması

TiO_2 naparçacıkları kaplı kumaşların kendini temizleme özelliğini araştırmada optimum TiO_2 miktarını belirlemek için 2.85 mgL^{-1}, 5.7 mgL^{-1}, 9.5 mgL^{-1}, 19 mgL^{-1}, 38 mgL^{-1} ve 57 mgL^{-1} olmak üzere 6 farklı miktarda titanyum (IV) oksit alınarak kumaşlar modifiye edilmiştir. (Şekil 3).

Şekil 3'de, UVA ışıması altında RhB'nin TiO_2 naparçacıkları kaplı kumaşların üzerindeki bozunma oranının katalizör miktarına bağlı değişimi görülmektedir. Şekil 3-a' da 0.05 gL^{-1} boyarmadde konsantrasyonunda, katalizör miktarının 2.85'den 57 mgL^{-1}'e artırılmasıyla % 37.5'den % 80'e

yükseldiği; Şekil 3-b' de 0.5 gL^{-1} boyarmadde konsantrasyonunda, katalizör miktarının 2.85'den 57 mgL^{-1}'e artırılmasıyla % 18.75'den % 48.97'e yükseldiği; Şekil 3-c' de 5 gL^{-1} boyarmadde konsantrasyonunda, katalizör miktarının 2.85'den 57 mgL^{-1}'e artırılmasıyla % 8'den % 19.28'e yükseldiği görülebilir. Bu durum artan katalizör miktarı (TiO_2-kumaş) ile katalizördeki aktif merkezlerin sayısının artması ve daha çok miktarda RhB boyar maddesinin yüzeye tutunarak bozunmaya uğramasıyla ilişkilidir. (Şekil 3).

Şekil 4. 0.05 gL^{-1} RhB boyarmadde konsantrasyonunda deney sonuçları

Şekil 4, 0.05 gL^{-1} RhB boyarmadde konsantrasyonunda deney düzeneğini ve 2.85 mgL^{-1} ile 57 mgL^{-1} arasında değişen TiO_2 ilk madde miktarına bağlı kendini temizleme sonuçlarını göstermektedir. Şekil 4-a' da saf kumaş, şekil 4-b' de 0.05 gL^{-1} RhB çözeltisine batırılmış kumaş ve şekil 4-c' de ise 90 °C de ısıtılmış etüv içerisinde 15 dakika kurutulmuş kumaş görülmektedir. Şekil 4-d' de 2.85 mgL^{-1}, şekil 4-e' de 5.7 mgL^{-1}, şekil 4-f' de 9.5 mgL^{-1}, şekil 4-g' de 19 mgL^{-1}, şekil 4-h' de 38 mgL^{-1} ve şekil 4-i' de 57 mgL^{-1} TiO_2 nanoparçacıkları varlığında ki deneylerin 60 dakika sonucundaki kumaşların kendi kendini temizleme oranları görülmektedir. Şekil 4-i ile şekil 4-

a kıyaslandığında 60 dakika sonucunda rengin kumaştan tamamen uzaklaştığı gözlemlenmiştir.

RhB boyar maddesinin fotobozunma kinetiğini tanımlamak için Langmuir-Hinshelwood kinetik modelinden türetilen yalancı-birinci dereceden reaksiyon kinetik modeli (Eşitlik 2) kullanılmış ve deneysel veriler bu kinetik modele göre değerlendirilmiştir (Şekil 5). (Tayade ve Adivarekar 2013, Gamal vd. 2010)

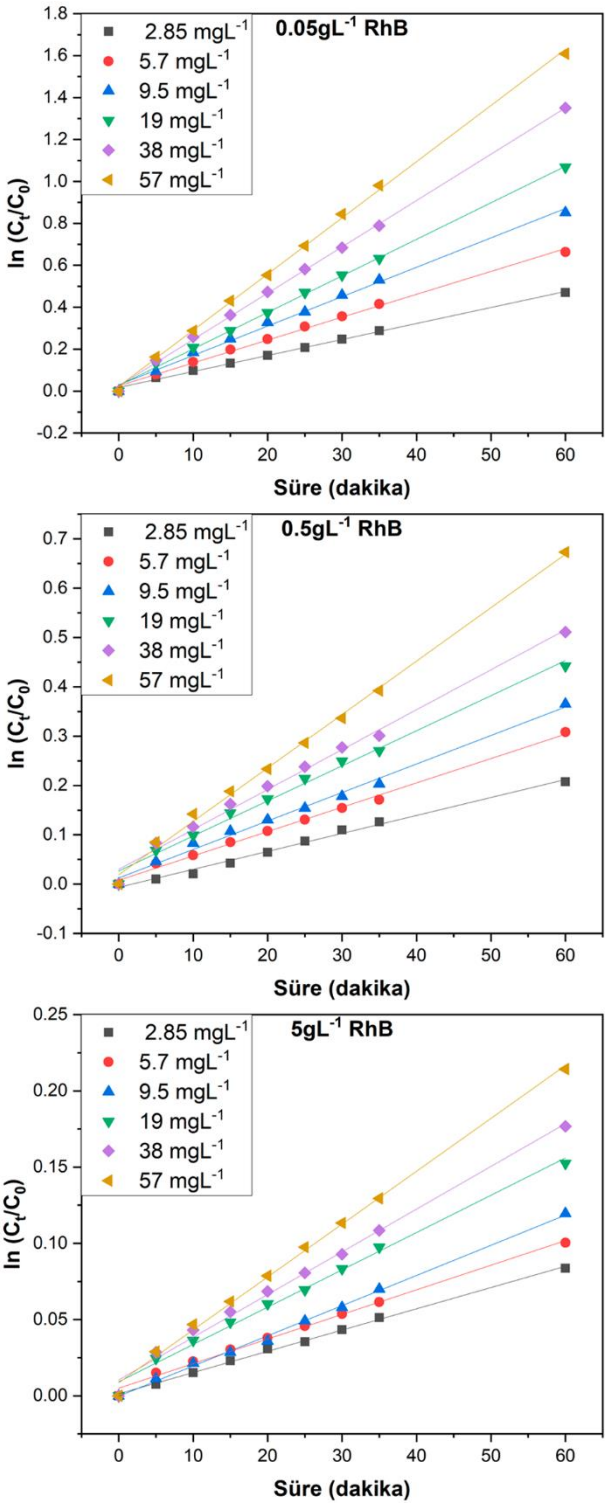
$$-\ln (C_t/C_0) = k.t \quad (2)$$

Burada; C_0 adsorpsiyon/desorpsiyon dengesinden hemen sonra ve ışınlamadan hemen önce RhB'nin ilk konsantrasyonudur, C_t, ilgili ışınlama zamanında RhB konsantrasyonunu, k, gözlenen yalancı birinci dereceden hız sabitidir (dak^{-1}) ve t ışınlama süresidir (dak).

Tablo 1. Pamuklu kumaş RhB ile kendini temizleme Yalancı-birinci dereceden kinetik için hız sabitleri ve korelasyon katsayıları

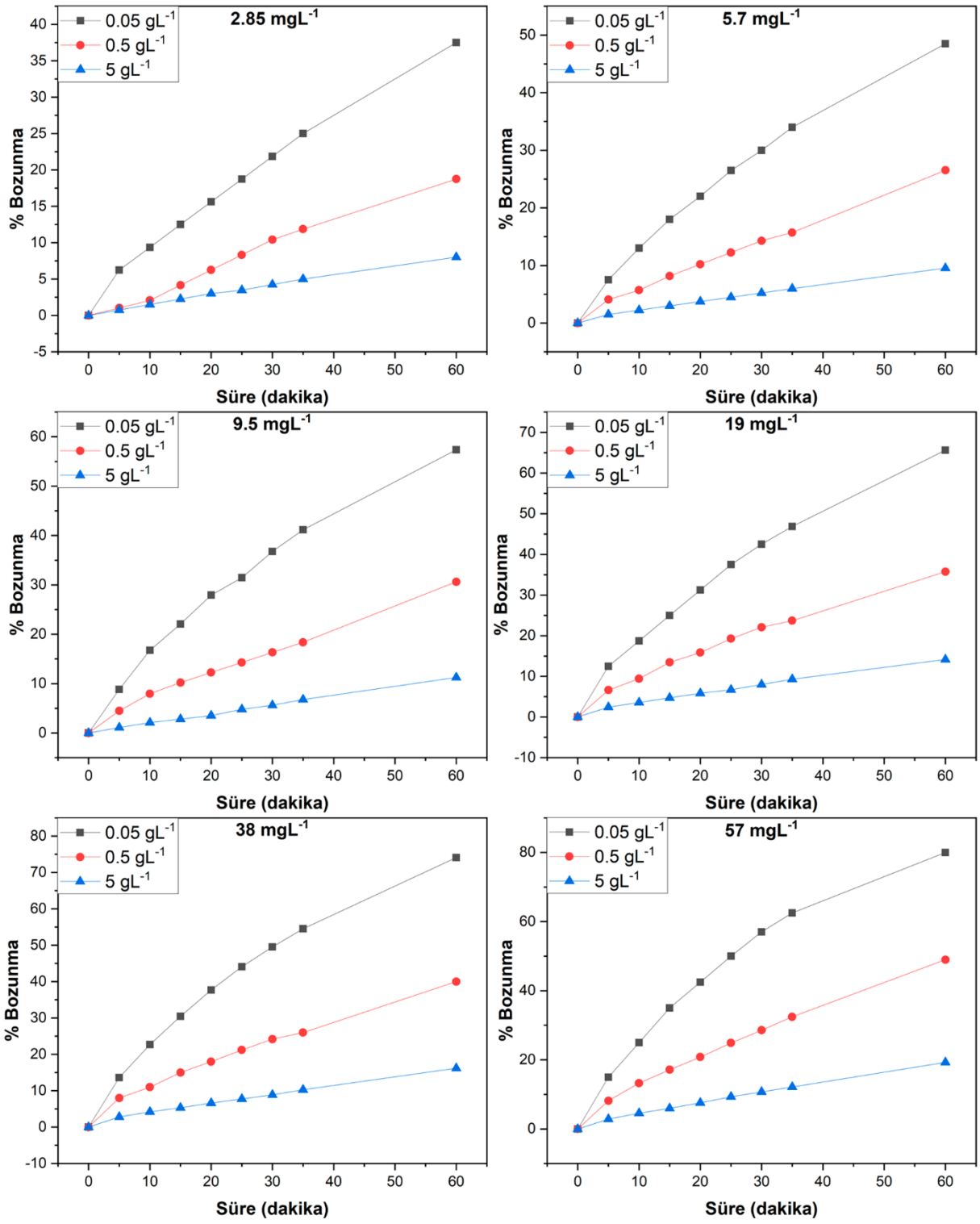
Örnek	k (dak^{-1})			R^2		
	0.05 gL^{-1}	0.5 gL^{-1}	5 gL^{-1}	0.05 gL^{-1}	0.5 gL^{-1}	5 gL^{-1}
2.85 mgL^{-1}	0.008	0.004	0.001	0.997	0.993	0.998
5.7 mgL^{-1}	0.011	0.005	0.002	0.996	0.996	0.995
9.5 mgL^{-1}	0.014	0.006	0.002	0.996	0.993	0.998
19 mgL^{-1}	0.017	0.007	0.002	0.998	0.991	0.992
38 mgL^{-1}	0.022	0.008	0.003	0.999	0.992	0.992
57 mgL^{-1}	0.027	0.011	0.004	0.999	0.997	0.997

k sabiti, Şekil 5'te gösterildiği gibi zamana karşı ln (C_0/C_t) grafiğinden elde edilen doğrunun eğimden hesaplanmıştır. Görüldüğü gibi, 57 mgL^{-1} titanyum kaplamalı kumaş için hesaplanan k sabiti diğer katalizörler varlığındaki fotobozunma için hesaplanan k sabitlerinden önemli ölçüde büyüktür. Tablo 1'de gözlenen yalancı birinci dereceden hız sabitleri ve korelasyon katsayıları verilmiştir. Ayrıca azalan boyarmadde konsantrasyonu ile hesaplanan k sabitlerinin arttığı da tespit edilmiştir. Bu durum, 57 mgL^{-1} titanyum kaplamalı kumaş en yüksek fotokatalitik performansa sahip olduğunu ve fotobozunmanın yalancı birinci kinetik izlediğini göstermektedir.

Şekil 5. Pamuklu kumaşın RhB ile kendini temizleme için yalancı-birinci dereceden kinetik grafikleri

TARTIŞMA

Şekil 6. Farklı boya konsantrasyonlarında RhB'nin fotobozunması

Başlangıç boya konsantrasyonunun RhB'nin titanyum nanometal kaplı kumaş üzerinden foto bozunması üzerindeki etkisini belirlemek için, UVA ışını altında 2.85 mgL^{-1}, 5.7 mgL^{-1}, 9.5 mgL^{-1}, 19 mgL^{-1}, 38 mgL^{-1} ve 57 mgL^{-1} TiO_2-kumaş katalizör varlığında, 0.05 mgL^{-1}, 0.5 mgL^{-1} ve 5 mgL^{-1} başlangıç boya konsantrasyonların varlığında bir dizi bozunma deneyi gerçekleştirildi. 0.05 mgL^{-1}' den 5 mgL^{-1}'e artan başlangıç boya konsantrasyonunun, boya molekülleri tarafından katalizör yüzeyinde daha fazla

fotokatalitik aktif merkezlerin işgali sebebiyle RhB'nin fotobozunma verimlerinin kademeli olarak azaldığı belirlenmiştir. (Nandi vd., 2008). UV ışımaları altında RhB'nin başlangıç konsantrasyonu 0.05 mgL^{-1} olduğunda, pamuklu kumaşın kendini temizleme oranı 60 dakikada % 80'e ulaşmıştır (Şekil 6).

Yukarıdaki sonuçlara göre, RhB'nin Titanyum (IV) oksit kaplama pamuklu kumaşa göre fotokatalitik bozunması için optimum şartlar, UVA ışını kaynağı altında 0.05 gL^{-1}'lik başlangıç RhB konsantrasyonu, 57 mgL^{-1} katalizör miktarı olarak belirlenmiştir.

SONUÇ

Pamuklu kumaş üzerine TiO_2 nano-parçacıkları dekore edilmesi suretiyle hazırlanan TiO_2 ile modifiye edilmiş pamuklu kumaş, kumaşın kendi kendini temizleme özelliklerinin araştırılması için UVA ışımaları altında RhB'nin foto-bozunmasında katalizör olarak kullanıldı. Bu TiO_2 ile modifiye edilmiş pamuklu kumaşın kendi kendini temizleme çalışmalarında, RhB' nin fotokatalitik bozunması için optimum şartlar 0.05 gL^{-1} başlangıç RhB konsantrasyonu ve 57 mgL^{-1} katalizör miktarı olarak belirlendi. Bu optimum şartlar altında, ilgili fotokatalizör varlığında 60 dakika içerisinde UVA ışıması altında RhB'nin % 80 bozunmaya uğradığı tespit edilmiştir. Artan TiO_2 katalizör oranı ve azalan RhB boya konsantrasyonu ile nispeten daha büyük hız sabiti ve korelasyon katsayına sahip olduğu ve birinci dereceden kinetiği takip ettiği belirlenmiştir. Bu çalışma TiO_2 nanometalleri ile dekore edilmiş pamuklu kumaşın çeşitli boya ve diğer kirleticilerin kendi kendini temizleme çalışmalarında katalizör olarak kullanabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu çalışma ile TiO_2 nano parçacıkları ve benzer nanooksitlerin yalnız ya da kombine şekilde pamuklu kumaş kendi kendini temizleme çalışmalarında daha etkili olabileceği, UVA ve görünür bölge ışımaları altında, pamuklu veya farklı tekstil yüzeylerin de kendi kendini temizleme çalışmalarında kullanımlarının mümkün olabileceği, hatta bu nanooksitlerle beraber kullanılacak çeşitli silan grupları ile birlikte süperhidrefobik/oleofobik yüzeylerin elde edilmesine imkan verebilecek çalışmalara ışık tutacağı öngörülmektedir.

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışma, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi tarafından FBA-2020-699 kodlu proje ile desteklenmiştir. Finansal desteklerinden dolayı Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi'ne teşekkür ederim.

REFERANSLAR

Bansal J, Hafiz AK, Sharma SN, 2020. Photoreduction of Dye with Noble Metal Gold Permeated with Metal Oxide Titania. Journal of Nanoscience and Nanotechnology, 20(6): 3896–3901.

Canbolat Ş, Kılınç M, Gürbüz NR, Kut D 2014, Tekstil Uygulamalarında Biyomimetik Yaklaşımlar. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 25: 91-111.

Chen D, Mai Z, Liu X, Ye D, Zhang H, Yin X, Zhou Y, Liu M, Xu W 2018. UV-blocking, superhydrophobic and robust cotton fabrics fabricated using polyvinylsilsesquioxane and nano-TiO_2. Cellulose. 25(6): 3635–3647.

Chen T, Hong J, Peng C, Chen G, Yuan C, Xu Y, Zeng B, Dai L 2019. Superhydrophobic and flame retardant cotton modified with DOPO and fluorine-silicon-containing crosslinked polymer. Carbohydrate Polymers. 208: 14–21.

Çağlar B, Keleş Güner E, Ersoy, S, Çağlar S, Özdemir AO, Özdokur KV, Doğan B, İçer F, Çırak Ç 2021 Bi_2S_3 nanorods decorated on bentonite nanocomposite for enhanced visible-light-driven photocatalytic performance towards degradation of organic dyes. Journal of Alloys and Compounds. 885.

Emami F, Shekarriz S, Shariatinia Z, Moridi Mahdieh Z 2018. Self-cleaning Properties of Nylon 6 Fabrics Treated with Corona and TiO_2 Nanoparticles under Both Ultraviolet and Daylight Irradiations. Fibers and Polymers. 19(5): 1014–1023.

Gamal AM, Abo Farha SA, Sallam HB, Mahmoud, GEA, Ismail, LFM 2010. Kinetic Study and Equilibrium Isotherm Analysis of Reactive Dyes Adsorption onto Cotton Fiber. Nature and Science. 8 (11): 95-110.

Ibrahim NA, Eid BM, Khalil HM, Almetwally AA 2018. A new approach for durable multifunctional coating of PET fabric. Applied Surface Science. 448: 95–103.

Ibrahim NA, El-Zairy EM, Eid BM, Emam E, Barkat SR 2017. A new approach for imparting durable multifunctional properties to linen-containing fabrics. Carbohydrate Polymers. 157: 1085–1093.

Jaksik J, Tran P, Galvez V, Martinez I, Ortiz D, Ly A, McEntee M, Durke EM, Aishee STJ, Cua M, Touhamic A, Moore HJ, Uddin MJ 2018. Advanced cotton fibers exhibit efficient photocatalytic self-cleaning and antimicrobial activity. Journal of Photochemistry & Photobiology A: Chemistry. 365: 77–85.

Jiang C, Liu W, Yang M, Liu C, He S, Xie Y, Wang Z 2018. Facile fabrication of robust fluorine-free self-cleaning cotton textiles with superhydrophobicity, photocatalytic activity, and UV durability. Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects. 559: 235–242.

Khan MZ, Baheti V, Ashraf M, Hussain T, Ali A, Javid A, Rehman A 2018. Development of UV Protective, Superhydrophobic and Antibacterial Textiles Using ZnO and TiO_2 Nanoparticles. Fibers and Polymers. 19 (8): 1647-1654.

Li N, Pranantyo D, Kang ET, Wright DS, Luo HK 2018. In Situ Self-Assembled Polyoxotitanate Cages on Flexible Cellulosic Substrates: Multifunctional Coating for Hydrophobic, Antibacterial, and UV-Blocking Applications. Advanced Functional Materials. 28(23): 1800345.

Mecit D, Ilgaz S, Duran D, Başal G, Gülümser T, Tarakçıoğlu I 2007. Teknik Tekstiller Ve Kullanım Alanları (Bölüm 1). Tekstil ve Konfeksiyon. 17 (2): 79-82.

Mecit D, Ilgaz S, Duran D, Başal G, Gülümser T, Tarakçıoğlu I 2007, Teknik Tekstiller Ve Kullanım Alanları (Bölüm 2). Tekstil ve Konfeksiyon. 17 (3): 154-161.

Nandi BK, Goswami A, Das AK, Mondal B, Purkait MK 2008. Kinetic and equilibrium studies on the adsorption of crystal violet dye using kaolin as an adsorbent. Separation Science and Technology. 43: 1382–1403.

Noman MT, Ashraf MA, Jamshaid H, Ali A 2018. A Novel Green Stabilization of TiO_2 Nanoparticles onto Cotton Fibers and Polymers. 19(11): 2268–2277.

Panwar K, Jassal M, Agrawal AK 2018. TiO_2–SiO_2 Janus particles for photocatalytic self-cleaning of cotton fabric. Cellulose. 25: 2711–2720.

Patil SM, Dhodamani AG, Vanalakar SA, Deshmukh SP, Delekar SD 2018. Multi-applicative tetragonal TiO_2/SnO_2 nanocomposites for photocatalysis and gas sensing. Journal of Physics and Chemistry of Solids. 115: 127–136.

Ran J, He M, Li W, Cheng D, Wang X 2018. Growing ZnO Nanoparticles on Polydopamine-Templated Cotton Fabrics for Durable Antimicrobial Activity and UV Protection. Polymers. 10: 495.

Subbiah DK, Mani GK, Babu KJ, Das A, Rayappan JBB 2018. Nanostructured ZnO on cotton fabrics e A novel flexible gas sensor & UV filter. Journal of Cleaner Production. 194: 372-382.

Sundarrajan S, Chandrasekaran AR, Ramakrishnaz S 2010. An Update on Nanomaterials-Based Textiles for Protection and Decontamination. Journal of the American Ceramic Society. 93(12): 3955–3975.

Suryaprabha T, Sethuraman MG 2018. Fabrication of superhydrophobic and enhanced flameretardant coatings over cotton fabric. Cellulose. 25: 3151-3161.

Tayade PB, Adivarekar RV 2013. Adsorption kinetics and thermodynamic study of Cuminum cyminum. Journal of Environmental Chemical Engineering. 1: 1336-1340.

Tian J, Zhao Z, Kumar A, Boughton RI, Liu H 2014. Recent progress in design, synthesis, and applications of one-dimensional TiO_2 nanostructured surface heterostructures: a review. Chem. Soc. Rev. 43(20): 6920–6937.

Wang F, Shen T, Li C, Li W, Yan G 2014. Low temperature self-cleaning properties of superhydrophobic surfaces. Applied Surface Science. 317: 1107–1112

Xu L, Shen Y, Ding Y, Wang L 2018. Superhydrophobic and Ultraviolet-Blocking Cotton Fabrics Based on TiO_2/SiO_2 Composite Nanoparticles. Journal of Nanoscience and Nanotechnology. 18(10): 6879–6886.

Yang M, Liu W, Jiang C, Liu C, He S, Xie Y, Wang Z 2019. Robust fabrication of superhydrophobic and photocatalytic self-cleaning cotton textile based on TiO_2 and fluoroalkylsilane. J Mater Sci. 54: 2079–2092.

Yang H, Zhang Q, Chen Y, Huang Y, Yang F, Lu Z 2018. Ultrasonic-microwave synthesis of ZnO/BiOBr functionalized cotton fabrics with antibacterial and photocatalytic properties. Carbohydrate Polymers. 201: 162–171.

Yanılmaz M, Karakas H 2011. Yüksek Performanslı Tekstiller İçin Nanoteknoloji Uygulamaları. Tekstil ve Mühendis. 81: 35-41.

Yetisen AK, Qu H, Manbachi A, Butt H, Dokmeci MR, Hinestroza JP, Skorobogatiy M, Khademhosseini A, Yun SH 2016. Nanotechnology in Textiles. ACS Nano. 10(3): 3042–3068.

Zhou CJ, Tıan, D, HE JH, 2018. What Factors Affect Lotus Effect? Thermal Scıence. 22(4): 1737-1743.

EXAMINATION OF THE VISUAL-MOTOR REACTION TIME OF INDIVIDUALS TRAINED IN KICKBOXING

Ali TATLICI
Department of Physical Education and Sport, Faculty of Sport Sciences, Selcuk University, Konya, Turkey.

ABSTRACT

Kickboxing is a sport that includes intervals with high density in short intervals and where coordinative skills such as reaction are very important. Visual-motor reaction time is the time between the initiation of a visual signal and the movement response to that signal. In kickboxing, visual-motor reaction is very important for clean punch or kick. For this reason, the aim of the study was to investigate the visual-motor reaction time of individuals trained in kickboxing. Thirty kickboxers (23.63±8.1 years, height 176.93± 0.08 cm; body weight 74.96±11.12 kg, sports age 4.33±4.99 year) were participated in the study. Subjects were administered standard warm-up and then a visual-motor reaction test on the fit-light reaction device (Fitlight Sports Corp., Canada) was performed to the dominant hand and then the other hand 3 times. Average reaction time was recorded automatically by the fit-light device. The SPSS package program was used in the analysis of the data. The Shapiro-Wilk test was used to check a data set for normality to make parametric or non-parametric tests applicable. Spearman correlation and Wilcoxon t-test were used for analyzing the data. There were no significant differences between dominant and non-dominant hand visual-motor reaction times. There was a significant correlation between sports age and dominant hand($p<0,05$), non-dominant hand reaction time ($p<0,05$), and push-up performance ($p<0,05$). According to the results, it can be said that as sports experience increases, visual-motor reaction time and strength increase.

Keywords: Visual-motor reaction time, kickboxing, strength.

LEVEL OF LOCAL FOOD AND BEVERAGES SERVED IN RETAIL BUSINESSES: BAYBURT SAMPLE

Özlem YILMAZ[1*], Miraç İlyas KIVANÇ[2]

*[*1]Bayburt University, Vocational School of Social Sciences, Department of Hotel,Restaurant and Catering, Bayburt, Turkey*
ORCID Code: 0000-0001-7113-8574
[2] Bayburt University, Vocational School of Social Sciences, Department of Hotel,Restaurant and Catering, Bayburt, Turkey
ORCID Code: 0000-0003-2682-6057

ABSTRACT

In an intensely competitive environment, retailers tend to supply local food and beverages in order to differentiate themselves from their competitors, increase product diversity and gain a share from the current market. Local food and beverages develop and become stronger as touristic products. The presentation of local food and beverages by retailers helps branding and increases food production.

Gastronomy has an important role in the world as well as in the local culture, especially in terms of developing tourism regions. Food and beverages, as a part of the local culture, bring the elements of a traditional structure that has been going on for centuries until today. Local foods and beverages, which have an important place in order to have touristic gains today, should be transferred to new generations and preserved in the future.

In this study, the presentation of local food and beverages at retailers in Bayburt province was investigated. Bayburt is a candidate to be one of the important gastronomy centers with its historical and cultural identity. As a result of face-to-face interviews with retailers using the qualitative research method, it was concluded that Bayburt Ketesi, Turkish delight with tarragon and zirron were the most preferred products among local foods, and that rosehip juice and cranberry sherbet were consumed the most as beverages. In addition, it has been understood that local food and beverages are generally preferred by local tourists and bought as souvenirs. It has been concluded that retailers should have more responsibility for the supply of local food and beverages and their delivery to final consumers.

Keywords: Local food and beverages, retailers, gastronomy

PERAKENDECİ İŞLETMELERDE YÖRESEL YİYECEK VE İÇECEKLERİN ARZ EDİLME DÜZEYİ: BAYBURT ÖRNEĞİ

Özlem YILMAZ[1*], Miraç İlyas KIVANÇ[2]

*[*1]Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Otel,Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Bayburt, Türkiye*
ORCID Code: 0000-0001-7113-8574
[2] Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Otel,Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Bayburt, Türkiye
ORCID Code: 0000-0003-2682-6057

ÖZET

Perakendeciler yoğun rekabet ortamında, rakiplerine göre farklılık oluşturmak, ürün çeşitliliğini arttırmak ve mevcut pazardan pay kazanmak için yöresel yiyecek ve içeceklerin arzına yönelmektedirler. Yerel yiyecek ve içecekler turistik ürün olarak gelişip güçlenmektedir. Yerel yiyecek ve içeceklerin perakendeciler tarafından sunulması markalaşmaya yardımcı olmakta ve gıda üretimini artırmaktadır.

Gastronomi yerel kültür içerisinde olduğu kadar, özellikle turizm bölgelerini geliştirmek açısından dünya çapında da önemli bir yere sahiptir. Yiyecek ve içecekler yerel kültürün bir parçası olarak asırlardan beri devam eden geleneksel bir yapının unsurlarını günümüze kadar ulaştırmaktadır. Günümüzde turistik anlamda kazanımlar sağlamak için önemli bir yere sahip olan yöresel yiyecek ve içecekler, gelecekte ise yeni kuşaklara aktarılıp korunmalıdır.

Bu çalışmada, Bayburt ilinde yöresel yiyecek ve içeceklerin perakendecilerde arz edilme durumu incelenmiştir. Bayburt, tarihi ve kültürel kimliğiyle önemli gastronomi merkezlerinden birisi olmaya adaydır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak perakencilerle yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde, Bayburt Ketesi, tarhunlu lokum ve zironun yöresel yiyecekler arasında en çok tercih edilen ürün olduğu, bunun dışında içecek olarak en çok kuşburnu suyu ve kızılcık şerbetinin tüketildiği sonuçlarına varılmıştır. Ayrıca, yöresel yiyecek ve içeceklerin genellikle yerli turistler tarafından tercih edildiği ve hediyelik ürün olarak satın alındığı anlaşılmıştır. Yöresel yiyecek ve içeceklerin tedarikinin sağlanması ve nihai tüketicilere ulaşması konusunda perakendecilerin daha fazla sorumluluk üstlenmeleri gerektiği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yöresel yiyecek ve içecekler, perakandeciler, gastronomi

FACTORS AFFECTING ON THE FUTURE ARCHITECTURAL EDUCATION

Masoumeh KHANZADEH
Assist. Prof., Sakarya University, Faculty of Art, Design and Architecture, Department of Architecture

ABSTRACT

Although the deficiencies and inefficiencies of the systems and teaching methods of the institutions providing architectural education in Turkey are explained, but the architecture applied is the result of more various reasons. Thus, “Architectural Design”; It consists of a series of steps that the designer takes to find a solution to a problem, based on architect and design team's experience. The design process in architecture is more important than design and this is the subject of architectural education. Various researches, methods and educational theories have been expressed and applied on the subject of architectural design methods. But today there is growing concern about the future of architectural education and traditional architectural education and practice will not be suitable for future challenges. Various researches, methods and educational theories have been expressed and applied on the subject of architectural design. But today there is growing concern about the future of architectural education and traditional architectural education and practice will not be suitable for future challenges.

As Bernard Tschumi said, "Architecture is not about the knowledge of form, but the form of knowledge." The profession of architecture has changed due to the developments in today's science, technology and art. In this context, if architectural education were applied like the methods applied in previous periods, we would continue to build the same built environment as we did in the Hamster Wheel, and this is definitely a disappointment in every respect. As we live in an era of Big Data and changing cultural trends, architects need to research and explore creative and better design solutions. The number of universities providing architectural education in Turkey has not grown organically in recent years. Therefore, the educational requirements are insufficient and the quality of education decreases. Currently, there are approximately 60,000 equivalent full-time architecture students in architecture schools across Turkey; More than ever, but the workforce is changing rapidly. In addition, the rapid change in the architecture industry raises the issue of educating the next generation of architects. Only the industry has changed in the last few decades, construction techniques, changes in nature and environment, and finally disasters and epidemics make it essential to change architectural education.

As William Ford Gibson said, "It's always interesting to see how the future, or rather the forward-looking form of any discipline, always carries the seeds of its own stereotype". In this article, architectural education in Turkey is considered as a matter of discussion and reflection by examining the aspects of the existing education systems that need to be changed, considering where it is today and the reality of factors related to architecture.

Keywords: Future, Higher Education, Design Method, Architecture.

GELECEĞİN MİMARLIK EĞİTİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Masoumeh KHANZADEH
Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü,

ÖZET

Türkiye'de mimarlık mesleği mimarlık eğitimi veren kurumların sistem ve öğretim yöntemlerinin eksikliklerini ve verimsizliklerini anlatılsa da uygulanan mimarlık daha çeşitli nedenlerin sonucudur. Böylece "Mimari Tasarım"; tasarımcının bir soruna çözüm bulmak için kendi ve ekibinin birikimine dayanarak geçtiği bir dizi adımlardan oluşmaktadır. Mimarlıkta tasarım süreci tasarımdan daha önemlidir ve bu mimarlık eğitimin konusudur. Mimari tasarım yöntemleri konusu çeşitli araştırma, yöntem, eğitim teorileri ifade edilmiş ve uygulanmıştır. Ancak günümüzde mimarlık eğitiminin geleceği ile ilgili endişeler artıyor ve geleneksel mimari eğitim ve uygulama, gelecekteki zorluklar için uygun olmayacaktır.

Bernard Tschumi "Mimarlık biçim bilgisi değil, bilginin biçimidir." söylediği gibi günümüz bilim teknoloji ve sanattaki gelişmeler nedeniyle artık mimarlık mesleği değişti. Bu bağlamda günümüzde mimarlık eğitimi daha önceki dönemlerde uygulanan yöntemler gibi uygulansa *Hamster Çarkında* olduğumuz gibi aynı yapılı çevreyi inşa etmeye devam ederiz ve bu mutlaka her açıdan hüsrandır. Büyük Veri ve değişen kültür eğilimleri çağında yaşadığımızdan mimarlar yaratıcı ve daha iyi tasarım çözümleri inceleyip araştırmak gerekir.

Türkiye'de mimarlık eğitimi veren üniversitesi sayısı son yıllarda organik büyüme değildir bu nedenle eğitim gereksinmeleri yetersiz kalarak öğrenim kalitesi düşmektedir. Şu anda Türkiye'de genelindeki mimarlık okullarında yaklaşık 60.000 eşdeğer tam zamanlı mimarlık öğrencisi bulunmaktadır; Her zamankinden daha fazla ancak iş gücü hızla değişiyor. Buna ek olarak mimarlık endüstrisinin hızla değişmesi gelecek nesil mimarların yetiştirilmesi konusu düşündürür. Sadece endüstrinin son birkaç on yılda değiştiğini, yapım teknikleri, doğa ve çevre değişikliği ve son olarak afet ve salgınlar mimarlık eğitiminin değiştirilmesini elzem kılıyor.

William Ford Gibson'nun söylediği gibi "Geleceğin, daha doğrusu herhangi bir disiplinin ileriye dönük biçiminin her zaman kendi basmakalıplığının tohumlarını içinde nasıl taşıdığını görmek her zaman ilginçtir." Bu yazıda Türkiye'de mimarlık eğitimi günümüzde nerde olduğunu ve mimarlık ile ilintili olan etkenlerin gerçekliğini göz önünde bulundurarak var olan eğitim sistemlerin değişmesi gereken yönlerini inceleyip tartışma ve düşünme konusu olarak ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gelecek, Yüksek Öğrenim, Tasarım Yöntemi, Mimarlık.

REPRODUCTIVE RIGHTS AND MIDWIFERY

Aysegul Durmaz [1], Nuriye Degirmen[2]
Kütahya Health Sciences University, Faculty of Health Sciences, Department of Midwifery
[1]ORCID: 0000-0002-3092-8841, [2]ORCID:0000-0002-7278978X

ABSTRACT

Fertility rights are fundamental human rights. In Turkey, the term "reproductive rights" is generally used instead of "fertility rights". Apart from the fact that these rights are indispensable for human dignity and development, they are directly related to development goals such as poverty reduction, social and economic development, and more efficient use of world resources. In this study, it is aimed to raise awareness of midwives about providing care sensitive to reproductive rights. It is accepted that reproductive and sexual rights are recognized equally for every individual and cannot be transferred to another person. However, it is known that the beliefs, values, cultural characteristics, political, social and economic structures of societies can cause problems that may harm individuals or limit freedoms by affecting reproductive and sexual life issues. Exposure of women to violence, genital mutilation and gender discrimination, lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) individuals becoming the target of social anger and hatred, stigmatization/exclusion of individuals due to sexually transmitted infections or diseases (STI/H), individuals with disabilities and ignoring the sexual lives of young people, marrying individuals against their will, and the pressures they experience to have children can be given as examples of these problems. The existence of applicable legal regulations and health policies that recognize reproductive and sexual rights in societies, prevent violations of these rights, provide the opportunity to use them, will contribute to individuals' ability to use their fundamental rights and freedoms in their reproductive and sexual lives. Many factors can negatively affect the recognition, protection and development of reproductive rights. It is very important to present health services sensitive to reproductive rights. Midwives have important duties in care sensitive to reproductive rights, especially since the group they serve is women. Midwives work in all kinds of health environments and are in a very convenient position to be a tool of change in health services and society by being in contact with all segments of the population. With these roles, they play a key role in improving women's positive health attitudes and behaviors and changing negative ones.

Keywords: Rights, reproductive rights, health, midwifery, care

Introduction

Fertility rights are fundamental human rights. In Turkey, the term "reproductive rights" is generally used instead of "fertility rights" (Duman, 2019; Dündar, Ozsoy, 2019). Apart from the fact that these rights are indispensable for human dignity and development, they are directly related to development goals such as poverty reduction, social and economic development, and more efficient use of world resources (Doğan, 2016).

Respect for reproductive rights and the provision of reproductive health services ensure the health and life of the newborn, the health and development of children, and basically the health of the whole family (Sert, 2013).

Reproductive health can be defined as the completion of reproduction in a state of complete physical, mental and social well-being (Parker, W. J. (2020).

The basis of reproductive health is basic human rights, which means that the individual and the couple make conscious choices about the number of children, the time and interval of having children, freely and responsibly, without being subjected to any pressure or coercion.

It is noteworthy that many people cannot access reproductive health for various reasons and cannot use their reproductive health rights. Reasons include lack of information, inappropriate or unqualified reproductive health services, high-risk sexual behaviors, discriminatory social practices, discrimination against girls and women, and limited activities of many women and girls in their sexual and reproductive lives. Individuals have significant problems in achieving reproductive health and exercising their reproductive health rights (Sert, 2013). In this study, it is aimed to raise awareness of midwives about providing care sensitive to reproductive rights.

Development of Reproductive Rights

Population-related issues have started to be discussed with Population Conferences organized by the United Nations (UN) since 1954. The conferences, which are held approximately every ten years, have gained an intergovernmental nature since 1974 and the conferences have been supported by action plans. Led by the UNITED NATIONS, this global reproductive rights movement, which began in the 1960s, has changed the lives of millions of women by empowering them to have a say over their bodies and determine their own futures (Kazar, 2017).

Declarations have been published around the world to protect reproductive rights and various policies have been developed from history to the present. He set out to protect these rights in Turkey.

In the Declaration of Reproductive Rights and Sexual Rights of the International Federation of Family Planning, the reproductive rights of individuals, especially the right to life, the right to freedom, the right to equality, the right to privacy, the right to freedom of thought, the right to information and education, have been tried to be guaranteed.

Looking at the developments in the world; Population policies and programs evaluated in the context of reproductive rights have been included in a different way.

After the 1974 Population Conference, most of the countries implemented population or family planning programs and even continued to be implemented in the 1980s.

As a result, fertility has fallen drastically around the world. However, there are still problems in the status of women in this process. When we look at the Population Policies in Turkey, there has been a change over the years. First, with the establishment of the Republic, the Pronatalist period (1923-1957) was experienced to balance the declining population in the war, followed by the Intermediate period (1957-1965), and then the Antinatalist period (1965-1983) and population limitation legislation. After the Law on Population Planning dated 1965 and numbered 557, the developments continued with the Law on Population Planning dated 1983 and numbered 28277. Reproductive rights and maternal and child health are protected by population planning policies.

Among the reproductive rights, ethical approaches to the termination of pregnancy in the world in health care have developed under the influence of various philosophical and political systems; Conservative (conservative) approaches (thought approaches that do not accept termination of pregnancy), liberal (libertarian) approaches (systems of thought that the body belongs to the mother and the mother's right), and moderate approaches (new approaches in which individual decisions are made by evaluating the health of the mother, fetus and newborn with modern techniques)) guided the subject (Sert, 2013).

Considering the developments in our country, it is stated in the 12th article of the Turkish Constitution that "Everyone has inviolable, inalienable and indispensable fundamental rights and freedoms depending on his personality...". In the 1959 UN Declaration on the Rights of the Child; “The child, who is not yet mature physically and mentally, needs special supervision and care, including appropriate

legal protection, after birth as well as before birth. In Article 56 of the Constitution, "Everyone has the right to live in a healthy and balanced environment" and in Article 582 of the Civil Code, "the fetus becomes heir from the moment it is conceived, provided that it is born alive" (Sert, Gorkey, 2003).

When we look at the developments from history to the present regarding the status of women in reproductive rights; women's right and considered as an ethical right. It is associated with the individual's right to decide on his own body. 1974 World Population Conference, 1981 UN Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1984 Mexico City Conference, 1993 Vienna World Conference on Human Rights, 1994 Cairo International Conference on Population and Development, 1995 Copenhagen World Summit on Social Development, 1995 Beijing IV. The rights related to the status of women took place in the World Conference on Women (Bunch, 2018).

The Declaration of the Rights of the Mother was issued on September 24, 2001, Barcelona, Spain. The declaration in question included the provision that motherhood should be a free choice. Afterwards, every woman has the right to receive adequate education and information on reproductive health, pregnancy, birth and newborn care, and every woman has the right to be given proper guidance and a pregnancy guarantee free from unnecessary risks by the governments of all countries in the world, and emphasizing many more rights. significant contribution to reproductive rights (Sert, 2013).

Achieved When Reproductive Rights Are Exercised

Sexual and reproductive health rights are integral elements of the right to health. However, examining the right to health in terms of sexual and reproductive health is important in terms of improving these rights. In international human rights documents and especially in documents related to women's rights, articles related to sexual and reproductive health have been included. This approach has contributed to the fact that sexual and reproductive health rights are among the important topics of the right to health. International documents created and published by the United Nations (UN) have come to the fore in this regard (Sert et al., 2019).

Despite the gains made in the 50 years since UNFPA was founded, the State of the World Population 2019 report published by UNFPA today states that the world still has a long way to go before rights and choices can be enjoyed by everyone. Also, according to the UNFPA report, the world needs to work harder to ensure sexual and reproductive rights for all. The UNFPA (2019) Report reported that much progress has been made since 1969. In the report, while the average number of births per woman was 4.8 in 1969, it decreased to 2.9 in 1994 and 2.5 in 2019; It was stated that the fertility rate in the least developed countries was 6.8 in 1969, decreased to 5.6 in 1994 and to 3.9 in 2019. In addition, it has been reported that while the number of women who died due to pregnancy-related causes was 369 per 100,000 live births in 1994, this figure decreased to 216 in 2015. In the report, it was stated that while the rate of women using modern birth control methods was 24% in 1969, this rate increased to 52% in 1994 and to 58% in 2019 (Table 1-3)(UNFPA, 2019).

Table 1. UNFPA (2019) Report: Unmet Need for Family Planning

Unmet Need for Family Planning		
Today		**Target**
9	**Percent of women worldwide who want to prevent or delay pregnancy but are not using contraception**	0
ACHIEVEMENTS IN 2019		
*GLOBAL IMPACT OF CONTRACEPTIVES SUPPLIED BY UNFPA*****		
Unintended pregnancies prevented		**14,071,023**

Unsafe abortions averted	**3,904,568**
*CONTRACEPTIVES SUPPLIED BY UNFPA**	
Male condoms	**1,290,742,416**
Female condoms	**15,967,910**
Oral contraceptives (monthly cycles of the pill)	**66,612,288**
Doses of injectables	**47,002,400**
Implants	**9,886,210**
Intrauterine devices	**2,192,133**
Emergency contraceptives	**2,916,833**

**Estimate*

Table 2. UNFPA (2019) Report: Preventable Maternal Deaths

Preventable Maternal Deaths		
Today		**Target 2030**
211	Number of maternal deaths per 100,000 live births worldwide	0
ACHIEVEMENTS IN 2019		
Estimated maternal deaths averted as a result of contraceptives supplied by UNFPA		47,272
Health facilities that provided emergency obstetric care in humanitarian and fragile settings (46 countries)		3,460
Estimated number of midwives trained or educated with support from UNFPA (32 countries)		21,000

Table 3. UNFPA (2019) Report: Gender-based Violence and Harmful Practices

Gender-based Violence and Harmful Practices		
Today		**Target 2030**
18	Percent of ever partnered women and girls ages 15 or older worldwide subjected to physical, sexual or psychological violence by a current or former partner in past 12 months	0
4.1 M	Number of girls worldwide subjected to female genital mutilation annually	0
12 M	Number of girls worldwide who are subjected to child marriage annually	0
ACHIEVEMENTS IN 2019		
Women and girls subjected to violence who had access to medical or psychological support services		763,616
Girls who received child marriageprevention or protection services		2,550,290
Girls and women who accessed services to prevent or address the impact of female genital mutilation		336,777

Barriers on the Road to Reproductive Rights and Choices

It is accepted that reproductive and sexual rights are recognized equally for every individual and cannot be transferred to another person (Kismödi et al., 2017). However, it is known that the beliefs, values,

cultural characteristics, political, social and economic structures of societies can cause problems that may harm individuals or limit freedoms by affecting reproductive and sexual life issues (Sert et al., 2013).

In the studies carried out within the scope of ensuring sexual and reproductive rights, "prevention of discrimination" is emphasized as a major requirement. In this context, it is underlined that especially vulnerable groups can access health services without discrimination. In this context, in terms of access to medical care and health-related elements, as well as powers in this regard, race, color, gender, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, physical or mental disability, health status, sexual All kinds of discrimination (including HIV/AIDS) that would eliminate the equal enjoyment of the right to health by everyone in terms of orientation, civil, political, social or other status and the equal enjoyment of the right to health by everyone or that have a detrimental effect and purpose is prohibited (Sert et al., 2019).

Women and girls face social and economic obstacles at every step on their way to reproductive rights and choices. In terms of human rights, it is remarkable that women are excluded in the economic, political and social fields among their legal problems. In addition to violations such as not being able to benefit from education, not being included in decision-making mechanisms, not being able to participate in employment, malnutrition, and dispossession listed under these headings, violations related to reproductive rights are closely linked problems. A coalition of civil society organisations, activists and organizations such as UNFPA is working to remove these barriers (Sert, 2013; Glennerster, Walsh, Diaz-Martin, 2018).

Pressures on the use of reproductive rights; Exposure of women to violence, genital mutilation and gender discrimination, lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) individuals becoming the target of social anger and hatred, stigmatization/exclusion of individuals due to sexually transmitted infections/diseases, sexual life of disabled individuals and young people being overlooked. Being neglected, getting married without the consent of individuals, and the pressures they experience to have children can be given as examples of these problems (Grose, 2021; Sert, 2013).

Responsibilities of Midwives in Enforcement of Reproductive Rights

The existence of applicable legal regulations and health policies that recognize reproductive and sexual rights in societies, prevent violations of these rights, provide the opportunity to use them, will contribute to individuals' ability to use their fundamental rights and freedoms in their reproductive and sexual lives. It is very important to present health services sensitive to reproductive rights (Lindkvist, 2017; Liddell, 2019).

Midwives have important duties in care sensitive to reproductive rights, especially since the group they serve is women (Carloto, Damião, 2018). Midwives work in all kinds of health environments and are in a very convenient position to be a tool of change in health services and society by being in contact with all segments of the population. With these roles, they play a key role in improving women's positive health attitudes and behaviors and changing negative ones. It is also important for midwives to know the legal processes. Thus, they can make the necessary notification in case of legal problems they encounter.

As a result, midwives have an important task in terms of preventing and reporting violations of reproductive rights and managing the health risks and problems caused by them. In addition, it is vital for midwives to take an active role in preventing harmful practices by increasing the awareness and awareness of the society on reproductive rights as a part of health education and counseling services and

transforming this into positive behaviors. Thus, both health indicators and social status of women and society will be improved in the short, medium and long term. At the same time, a very valuable contribution will be made in achieving national health goals and Sustainable Development Goals.

From past to present, midwives and nurses have always been the protectors of reproductive rights and have made an effort to protect maternal and newborn health with their care behaviors. As Mevlana said, "Work, strive. You will see that one day sunny days will embrace you. Difficulty comes with ease. This road is only your way. Others can walk with you, but not for you" statements guide us and it is obvious that we still have a long way to go in the field of health and reproductive rights.

References

Bunch, C. (2018). Feminism and Human Rights: The Legacy of Vienna. *Canadian Woman Studies*, *33*(1-2).

Carloto, C. M., & Damião, N. A. (2018). Reproductive rights, abortion and social work. *Serviço Social & Sociedade*, 306-325.

Doğan, R. (2016). KADININ ÜREME HAKKI, KÜRTAJ, ÇOCUK DÜŞÜRME VE DÜŞÜRTME SUÇLARI. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (127), 73-120.

Duman, N. B. (2019). Cinsellik ve Cinsel Sağlık: Tanımlar, Kavramlar, Cinsel Hak Ve Özgürlükler. *Cinsel Sağlık*, 25.

Dündar, T., & Özsoy, S. (2019). Gönüllü Sterilizasyonda Eş Onayı: Bir Üreme Hakkı İhlali mi?. *Sted*, *28*(3), 222-227.

Glennerster, R., Walsh, C., & Diaz-Martin, L. (2018). A practical guide to measuring women's and girls' empowerment in impact evaluations. *Gender Sector, Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab*.

Grose, R. G., Chen, J. S., Roof, K. A., Rachel, S., & Yount, K. M. (2021). Sexual and reproductive health outcomes of violence against women and girls in lower-income countries: a review of reviews. *The Journal of Sex Research*, *58*(1), 1-20.

Kazar, L. (2017). The World Bank, Population Control, and the Liberal Economic Order (Doctoral dissertation, Brown University).

Kismödi, E., Corona, E., Maticka-Tyndale, E., Rubio-Aurioles, E., & Coleman, E. (2017). Sexual rights as human rights: A guide for the WAS declaration of sexual rights. *International Journal of Sexual Health*, *29*(sup1), 1-92.

Lindkvist, L. (2017). Religious Freedom and the Universal Declaration of Human Rights. Cambridge University Press.

Liddell, J. L. (2019). Reproductive justice and the social work profession: Common grounds and current trends. *Affilia*, *34*(1), 99-115.

Parker, W. J. (2020). The moral imperative of reproductive rights, health, and justice. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, *62*, 3-10.

Sert, G. (2013). Üreme Haklarının Yasal Temelleri ve Etik Değerlendirme. Ege Reklam ve Basım Sanatları Ltd. Şti. 1. Baskı. İstanbul

Sert G., Görkey Ş. (2003). Hastanın Tıp Eğitiminde Reddetme Hakkı Bağlamında Beden Mahremiyeti Kavramı. Türkiye Biyoetik Derneği III. Ulusal Tıp Etiği Kongresi 25 – 28 Haziran 2003 Çekirge/ Bursa Kongre Bildiri Kitabı, 1023-1029. s. 1029.

Sert, G., Narman, İ., Erkan, O., Emre, Ö., Özden, E., Tursun, N., & Başar, Y. (2019). Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığında Haklar Ekonomik Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 22 No'lu Yorumu 2016. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, *6*(2), 65-81.

UNFPA (2019). Erişim adresi: https://turkey.unfpa.org/tr/news/unfpa-raporuna-g%C3%B6re-cinsel-haklar%C4%B1-ve-%C3%BCreme-haklar%C4%B1n%C4%B1-herkes-i%C3%A7in-g%C3%BCvence-alt%C4%B1na-almak-ad%C4%B1na

UNFPA. "Global Highlights." 2019. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/GLOBAL-web-v6.04.2-.pdf

SAFE MOTHERHOOD WITH A MIDWIVES' PERSPECTIVE

Imran Boylu[1], Aysegul Durmaz [2]
[1-2] *Kütahya Health Sciences University, Faculty of Health Sciences, Department of Midwifery*
ORCID Code: 0000-0002-1575-6551, ORCID Code: 0000-0002-3092-8841

ABSTRACT

Maternal health is the key to sustainable development and future generations. However, poor maternal health, as measured by mortality and morbidity, remains a problem for vulnerable women, depending on where they live or who they are. In this study, we aimed to discuss safe motherhood with a midwife perspective. In 1987, at the Safe Motherhood Conference held in Nairobi to reduce maternal and newborn deaths under the leadership of WHO, it was announced that the Safe Motherhood Fund would be launched. The Safe Motherhood Program started to be implemented in Turkey in 1994.

Safe motherhood aims to reduce maternal and infant mortality and complications, including pre-pregnancy, prenatal, natal and postnatal care and treatment services to the mother, prevention of unwanted and high-risk pregnancies, identification, prevention and management of prenatal and postnatal complications. holistic approach. When safe motherhood program services are implemented; It has been determined that there has been a significant decrease in maternal and newborn deaths. According to this, it was observed that there was a decrease of 55% in maternal deaths due to bleeding, 75% in those due to sepsis, and 80% in those due to eclampsia. It has been found to decrease by 40-60%. Professionals providing obstetric care, especially midwives, should not consider maternal mortality only as a health problem, but should consider it as an attack on human rights and approach this issue from this perspective. In other words, midwives should include safe motherhood within social and public health purposes.

Keywords: Safe motherhood, maternal mortality, midwifery, care

Introduction

The health of societies can be ensured by protecting children from all kinds of harms from the prenatal period until they reach adulthood, and providing mothers with a qualified birth service and protective and supportive services after birth. Maternal and child health cannot be considered separately. In order for the child to grow and develop in a healthy family, the mother must first be healthy (Bozkurt, Erdim, 2019). In women's health, the fertile period between the ages of 15-49 is known as the period when complications related to pregnancy and childbirth are experienced most intensely (Başçı, Emiroğlu, 2019). Maternal health is the key to sustainable development and future generations. However, poor maternal health, as measured by mortality and morbidity, remains a problem for vulnerable women, depending on where they live or who they are (Aygar, Metintaş, 2018).

Age-Specific Fertility Rates for the 5-Year Periods Prior to the Survey (Per 1,000 Women)

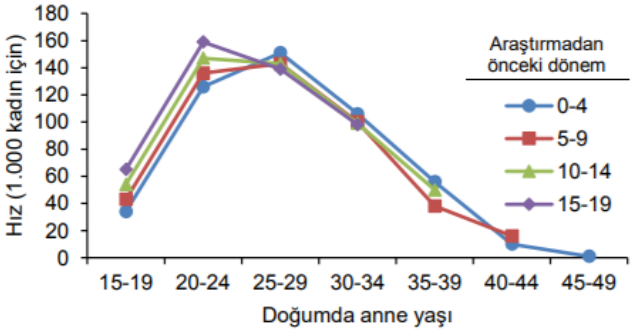

Figure 1. Turkey Demographic and Health Survey. 2014; [cited 2016 Feb 15]. Available from: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/TDHS_2013_main.report.pdf

Maternal Mortality

Especially the birth and postpartum period; It is extremely important for maternal, fetal and newborn health (Şenoğlu, Karaçam, 2021). When we look at the world, approximately 810 women die every day from preventable causes related to pregnancy and childbirth (WHO, 2018). In Turkey, the maternal mortality rate is 13.6 per hundred thousand (SB, 2019).

Maternal Mortality by WHO Region

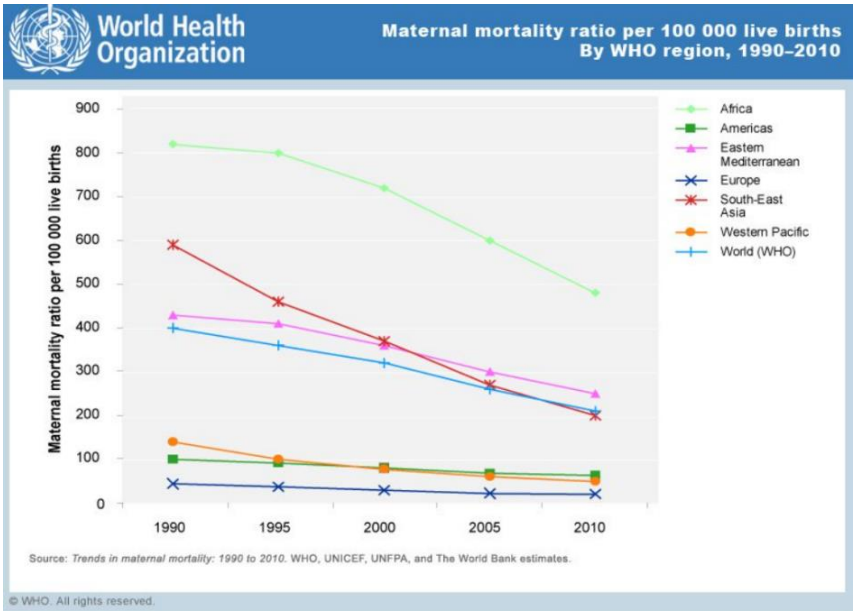

Figure 2. *https://www.who.int/gho/maternal_health/mdg_006.jpg?ua=1*

According to the Statistical Regional Units Classification; Maternal Mortality Rate (Per 100,000 Live Births).

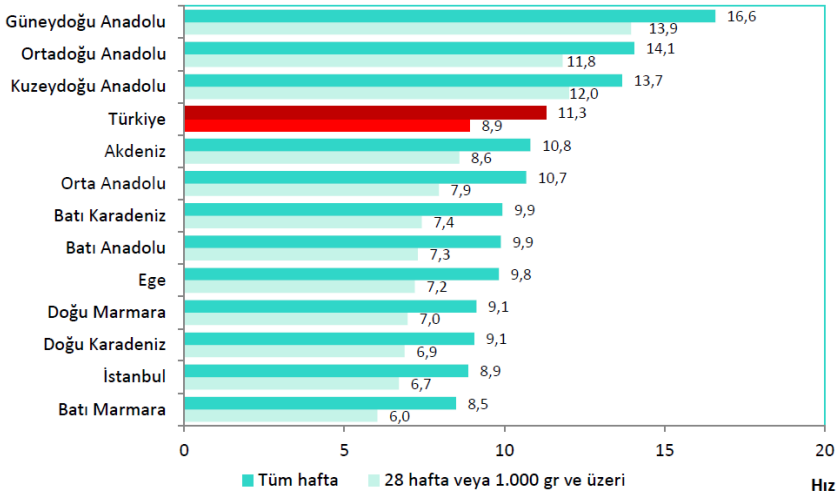

Figure 3. Ministry of Health (2019). Health statistics yearbook 2018, Ankara: General Directorate of Health Information Systems.

Maternal Mortality Rate by Province (Per 100,000 Live Births).

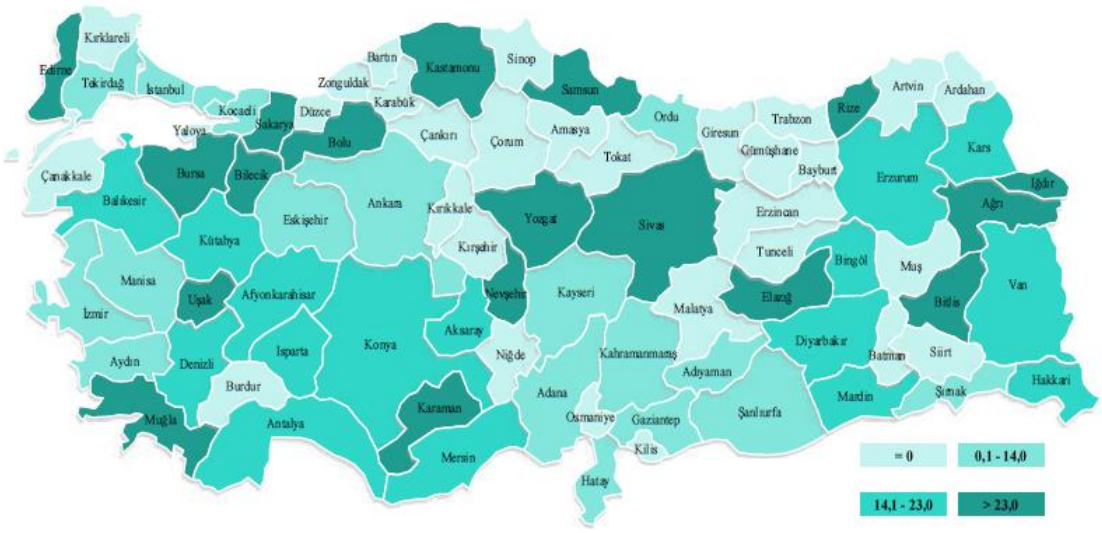

Figure 4. Ministry of Health (2019). Health statistics yearbook 2018, Ankara: General Directorate of Health Information Systems.

According to the data of the United Nations Organization; From 2000 to 2017, the maternal mortality rate in the world declined by 38%, from 342 to 211 people per 100,000 live births. This means that the annual average decreases by 2.9 percent. Although this decrease is significant, it is less than half of the annual rate of 6.4 percent required to achieve the Sustainable Development Goals (Bay, Özerdoğan, 2020).

Effective and quality care to prevent and manage complications during this critical period has a significant impact on reducing maternal deaths, stillbirths and premature neonatal deaths. Quality care is defined as the desired health outcomes of the health services offered to individuals, and it is one of the important factors that positively affect health outcomes (Senoglu, Karaçam, 2021).

Historical Process in Women's Health

In order to look at women's health today, to start with the historical process, important steps that contributed to women's and children's health in Turkey are given in the table 1 below.

Table 1. Historical Process in Women's Health (Akin 2009)

1927: Conducting the first "census" in which women were counted.
1930: With the Public Health Law, important regulations were introduced in the health and social services to be given to mothers and children.
1934: With the constitutional amendment, women were granted the right to vote and be elected.
1935: 12th International Women's Conference.
1945: Maternity insurance (maternity benefit) was regulated by Law No. 4772.
1952: With the agreements made with the World Health Organization (WHO) and UNICEF, the Mother and Child Health Organization was established within the Ministry.

1965: Law No. 557 on Population Planning was enacted. With this law, the release of reversible family planning methods is extremely important for individuals to use their reproductive rights and especially for women's health.
1982: The Maternal Child Health Directorate and the General Directorate of Population Planning were combined and started to function under the name of "MoH-MCHFP General Directorate".
1983: In 1983, Law No. 2827 on Population Planning, which is more sensitive to women's reproductive rights and empowers her to decide to terminate her unwanted pregnancy, was passed.
1985: Turkey signed the "Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women" (CEDAW). (approved by the Turkish Grand National Assembly in 1986).
1987: "Women-oriented policies advisory board" was established within the body of the State Planning Organization.
Since 1989, the issue of Children has been handled as a particularly important section under the title of "Family, Women and Children" in the Five-Year Development Plans.
1990: The General Directorate on the Status of Women was established, which is an important mechanism for advocacy and monitoring practices for the prevention of gender discrimination**.**
1993: "National Activity Program for Children" was prepared under the leadership of MoH-Intersectoral Children's Board.
1994: Turkey attended the Cairo-Population and Development Conference at an official level, accepting and signing all resolutions.
1995: Türkiye, Pekin-IV. Dünya Kadın Konferansı'na resmi düzeyde katılarak bütün kararları çekincesiz olarak imzaladı.
1996: "National Strategies for Women's Health and Family Planning" were prepared for the first time with the broad participation of the relevant sectors, under the leadership of the Ministry of Health MCHFP General Directorate.
1998: Law No. 4320 on the Protection of the Family, which regulates taking necessary measures to protect the victims of domestic violence, came into force.
2002: The new civil law, which includes important articles in the equality of women and men, came into effect.
2004: The Prime Ministry Circular titled "Acting in Compliance with the Principle of Equality in Personnel Supply" on non-discrimination of gender in personnel recruitment came into effect.
2005: The New Turkish Penal Code, which includes contemporary regulations on gender equality and violence against women, entered into force on 1 June 2005.
2005: A Parliamentary Investigation Commission was Established to Investigate the Reasons for Honor Killings and Violence Against Women and Children, and to Determine the Measures to be Taken. After the studies, a comprehensive report was prepared.

2006: The Prime Ministry Circular on "Measures to be Taken to Prevent Acts of Violence against Children and Women and Honor Killings" was published.
2007: National Action Plans for Gender Equality and Combating Domestic Violence against Women covering the years 2007-2010 were prepared.

Safe Motherhood

Worldwide, the announcement of the Safe Motherhood Fund at the Safe Motherhood Conference held in Nairobi in 1987 to reduce maternal and newborn deaths under the leadership of WHO is seen as an important step. In this conference, it was underlined that programs that support the development of maternal health should also support family planning and employment of women in order to empower women (Basci, Emiroğlu, 2019; HÜNEE, 2021). The aforementioned Safe Motherhood Program started to be implemented in Turkey in 1994 (HÜNEE, 2021).

Professionals providing obstetric care should not see maternal mortality only as a health problem, but should consider it as an attack on human rights and approach this issue from this perspective (Yanikkerem et al., 2008). Safe motherhood aims to reduce maternal and infant mortality and complications, including pre-pregnancy, prenatal, natal and postnatal care and treatment services to the mother, prevention of unwanted and high-risk pregnancies, identification, prevention and management of prenatal and postnatal complications. is a holistic approach (TAPV, 2019).

In 2009, the Ministry of Health explained the safety of mothers in the country with important medical issues and details by including the following three items, which are among the items accepted worldwide, in an educational activity within the scope of the Turkish Reproductive Health Program in its conceptual framework:

- Every woman has the right to a safe pregnancy and delivery.
- Safe motherhood approach does not impose a cost or workload on the existing health system, on the contrary, it ensures that the service is provided more organized and at less cost.
- Majority of maternal deaths due to pregnancy complications are preventable (Civelek, Koylan, 2020).

Safe motherhood begins with a healthy environment that is influenced by the woman's health and nutritional status, reproductive and health behaviors, and access to family planning and maternal care services (Huidrom, Kumar, 2021). For this reason, the biological, cognitive, emotional and social health care needs of mothers and children throughout their lives should be addressed with a holistic approach and should support family integrity. To improve maternal and child health for economic and social development; education, nutrition, provision of health services, housing, etc. oriented policies should be developed (Bozkurt, Erdim, 2019).

The General Directorate of Maternal and Child Health and Family Planning of the Ministry of Health separately addressed the intervention areas of the mother-baby package within the scope of the safe motherhood program:

1. Antenatal care services

- Increasing the scope and quality of prenatal health services
- Preventing unwanted and unplanned pregnancies by increasing family planning counseling and application services.
- Providing relevant consultancy services for a quality pregnancy

- Ensuring adequate nutrition during pregnancy.
- Recognition, early diagnosis and treatment of complications arising from pregnancy

2. Birth
- Ensuring a clean and safe birth
- Recognition, early detection and management of complications

3. Providing postnatal care service
- Recognition, early detection and management of complications
- Development of postnatal health services
- Resuscitation when necessary and prevention and management of hypothermia
- Promotion of breastfeeding
- Prevention and management of neonatal infections (SB, 2009).

Roles and Responsibilities of Midwives in Safe Motherhood

Midwives must first provide midwifery care that focuses on the needs of women. This care should take place in a warm and well-equipped health facility, with the participation of women in the process. Throughout the process, women should be respected both socially and physiologically, and their autonomy should be allowed (Narchi et al., 2013). Midwives should know the risk factors affecting pregnancy, identify the risk in pregnancy at the earliest period, prevent the harm that risky situations will bring to pregnancy, and protect the health of the mother and baby in the birth and postpartum period (Aydemir, Hazar, 2014).

When safe motherhood program services are implemented; Significant reductions in maternal and neonatal deaths were found. According to this, it was observed that there was a decrease of 55% in maternal deaths due to bleeding, 75% in those due to sepsis, and 80% in those due to eclampsia. It was determined that it decreased by -60% (Başçı and Emiroğlu, 2019). In a study conducted in Diyarbakır, training and consultancy services were provided to 1119 pregnant/postpartum women within the scope of safe motherhood; It can be concluded that women can increase their self-care knowledge, skills and the rate of receiving health services (Coşkun & Karakaya, 2013). It is also known that secure motherhood is associated with lower intervention rates and greater satisfaction among women (Narchi et al., 2013).

The aim of the Safe Motherhood program, and therefore with this package, is to reduce maternal-infant mortality, improve the health of mothers and their babies, and provide services to prevent all preventable deaths and diseases, while making these services accessible to everyone (HÜNEE, 2021). In other words, safe motherhood should be included not only in our individual or autonomous goals, but also in our social and public health goals (Yanıkkerem et al., 2008).

REFERENCES

1. Akın, A. (2009). Ülkemizde Kadın-Anne ve Çocuk Sağlığının Durumu-Güvenli Annelik. Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı, İstanbul.
2. Aydemir, H., & Hazar, H. U. (2014). Düşük riskli, riskli, yüksek riskli gebelik ve ebenin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *3*(2), 815-833.
3. Aygar, H., Metintaş, S. (2018). Bir kalkınma göstergesi olarak anne ölümleri. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi,* 3(3):63-70.
4. Başçı, A. B., Emiroğlu, O. N. (2019). Birinci basamakta cinsel sağlığın geliştirilmesi. *Cinsel Sağlık*, (9):79.
5. Bay, F., Özerdoğan, N. (2021). Doğum sonrası bakım ve ev ziyaretlerinin önemi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi,* 4(1):77-90.

6. Bozkurt, G., & Erdim, L. (2019). Türkiye'de anne çocuk sağlığı durumu. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(3): 575-582.
7. Civelek, H. Y., Koylan, D. (2020). Türkiye'deki suriyeli göçmen kadınlar arasında güvenli doğurganlık ve güvenli annelik. *Göç Dergisi,* 7(2):245-272.
8. Coşkun, A., & Karakaya, E. (2013). Supporting safe motherhood services in diyarbakir: a community-based distribution project. *Maternal and Child Health Journal,* 17(6):977-988.
9. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2018), "2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması". T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye
10. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2021). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması İleri Analiz Çalışması, Ankara, Türkiye.
11. Huidrom, H., Kumar, D. (2021). Structured teaching programme regarding selected aspects of safe motherhood on knowledge among primipara mothers. *International Journal of Nursing Education,* 13(1).
12. Narchi, N. Z., Cruz, E. F., Gonçalves, R. (2013). The role of midwives and nurse-midwives in promoting safe motherhood in Brazil. *Ciencia & saude coletiva,* 18(4):1059-1068.
13. Sağlık Bakanlığı (2019). Sağlık istatistikleri yıllığı 2018, Ankara: Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/36134,siy2018trpdf.pdf?0 Erişim Tarihi: 23.09.2021.
14. Şenoğlu, A. ve Karaçam, Z., (2021). İntrapartum ebelik bakımının temel kalite göstergeleri, *Life Sciences (NWSALS),* 16(1):19-29, DOI: 10.12739/NWSA.2021.16.1.4B0038.
15. T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. Güvenli Annelik Katılımcı Kitabı. 2-B baskı: Ankara, 2009.
16. Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV). (2019). Güvenli annelik: etki değerlendirme araştırması. Ankara: Collectif Danışmanlık.
17. WHO, (2018). World Health Organization. Maternal Mortality. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality erişim tarihi: 23.09.2021
18. Yanıkkerem, E., Saruhan, A., Şirin, A. (2008). Güvenli annelik açısından anne hakları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni,* 7(2):179-186.

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CD47 EXPRESSION AND PROGNOSTIC PARAMETERS IN RENAL CELL CARCINOMAS

Dr. O. Faruk DIZIBUYUK[1]
Dr. Zehra BOZDAG[2]
Dr. Metin KARAKOK[3]

[1]Cengiz Gökçek Obstetric, Gynecology and Pediatric Diseases Hospital, Pathology Department. Gaziantep, Türkiye
ORCID Code; 0000-0001-5790-1043

[2]İnönü University Turgut Özal Medicine Center, Pathology Department, Malatya, Türkiye
ORCID Code; 0000-0002-0477-2513

[3]Gaziantep University, Faculty of Medicine, Pathology Department, Gaziantep, Türkiye
ORCID Code; 0000-0002-7066-7594

ABSTRACT

Renal cell carcinomas are the 9th most common cancer in men and the 4th in women. It is the 16th most common cause of cancer-related deaths worldwide and the mortality rate increases by 1.5-5.9% every year. CD47, a cell surface protein, also known as integrin-associated protein (IAP), is a member of the immunoglobulin family. CD47 plays an important role in many biological processes such as immune cell activation, cell migration and neural development. Studies have shown that CD47 protein expression has increased in many tumors, such as bladder, ovary, prostate, breast and colon carcinoma, and its increased expression is associated with poor prognosis.

In this study; we aimed to evaluate CD47 expression and the correlation of CD47 expression with prognostic parameters (tumor type, tumor diameter, histologic grade, pathological stage, capsule invasion, lymphovascular invasion and metastasis) in renal cell tumors.

The samples included in this study were obtained from the archives of Gaziantep University Pathology Department, between 2005 and 2018. The study group consisted of 160 cases of renal cell carcinoma and 26 oncocytoma, with a total number of 186 cases. Renal carcinoma cases included 37 clear cell RCC, 30 chromophobe RCC, 30 papillary type 1 RCC, 29 papillary type 2 RCC and 34 were unclassified RCC .

The immunohistochemical antibody of CD47 was studied using an automated immunohistochemistry-staining device (Ventana Ultra Auto-Stainer). The cytoplasmic or membranous staining for CD47 was accepted as positive if more than 1% of tumor cells were positive. Endothelial cells were used as a positive control.

A significant correlation was found between CD47 expression and the groups. In unclassified RCC cases; a statistically significant relationship was found between CD47 expression and survival, metastasis and capsule invasion. No significant correlation was found between CD47 expression and prognostic parameters among the other groups.

Our study was the first to investigate CD47 expression in renal tumors. Further large-scale studies are needed to determine the expression profile of CD47 antibody in renal cell tumors.

Keywords: renal carcinoma, CD47, prognosis

RENAL HÜCRELİ KARSİNOMLARDA CD47 EKSPRESYONUNUN PROGNOSTİK PARAMETRELER İLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Renal (böbrek) hücreli karsinom (BHK) tabiri böbrek tübüllerinden köken alan, farklı morfolojik ve genetik özelliklere sahip bir grup tümörü tanımlamaktadır. Böbrek hücreli karsinomlar erkeklerde en sık görülen 9. kanser türü iken kadınlarda 14. sıradadır. Tüm dünyada kansere bağlı ölümlerde en sık

16. neden olup, mortalite oranı her yıl yaklaşık %1,5-5,9 oranında artmaktadır. Yeni tanı alan olguların yaklaşık %70'i sosyoekonomik ve gelişmişlik düzeyi yüksek ülkelerde yaşayan insanlar olup, erkeklerde kadınlara oranla 2 kat daha sık görülmektedir. Sıklıkla 6-7. dekat hastalarda görülmesine rağmen genç hastalar da nadir olmayıp 45 yaşın altında %10 oranında görülmektedir (1-3).

BHK' lu hastaların %25-30' u metastatik tümörle hastaneye başvurmakta ve %40' ı hastalık nedeniyle ölmektedir (4). Lokalize vakaların yaklaşık %30-50' si rekürrens veya metastaz göstermektedir (5,6). Prognozu belirleyen en önemli parametre tümörün histopatolojik alt tipidir. Bunlar dışında; prognostik faktörler arasında tümör çapı, histolojik derece, patolojik evre, kapsül invazyonu, lenfovasküler invazyon ve metastaz varlığı yer almaktadır (7).

BHK' da prognoz konusunda çok sayıda çalışma mevcuttur. Bunlardan bazıları tümörün biyolojik ve histolojik özelliklerini ele alırken, diğerleri moleküler çalışmaları konu almaktadır. BHK prognozu ile ilgili olarak günümüzde bazı hususlar netlik kazanmıştır, ancak diğer hususlar ya da BHK patogenezindeki bazı teoriler, net olmamak ile birlikte, bu konularda fikir birliği mevcut değildir.

İntegrin ilişkili protein (IAP) olarak da bilinen ve bir hücre yüzey protein olan CD47, immunoglobulin ailesinin bir üyesidir (8,9). CD47, integrin ve trombospondin-1 (TSP-1) için bir reseptör olarak fonksiyon göstermesinin yanı sıra immun hücre aktivasyonu, hücre migrasyonu ve nöral gelişim gibi bir çok biyolojik süreçte önemli bir role sahiptir (10-13). Tüm hematopoetik hücrelerin ve diğer birçok hücre tipinin plazma membranında normalde bulunan bu protein, normal hücrelerin makrofajlar tarafından fagosite edilmesini engellemede önemli bir göreve sahiptir (14,15). CD47 proteini akut ve kronik myeloid lösemi, non Hodgkin lenfomalar, multiple myelom, leiomyosarkom, glioblastoma, mesane, over, prostat, meme ve kolon karsinomu gibi birçok kanser türünde yüksek oranda eksprese edilmekte olup, yapılan çalışmalarda bu artmış ekspresyonun tümör hücrelerinin artmış antifagositik potansiyeli ve kötü prognoz ile ilişkili olduğu bulunmuştur (16-19). Biz de bu çalışmamızda; renal hücreli karsinom olgularında CD47 ekspresyonunun prognostik parametreler (tümör tipi, tümör çapı, histolojik derece, patolojik evre, kapsül invazyonu, lenfovasküler invazyon ve metastaz varlığı) ile korelasyonunu değerlendirmeyi amaçladık.

2. MATERYAL VE METOT

2.1 Materyal

Arşiv kayıtları incelenerek, 2005 ile 2018 yılları arasında Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastenesi'nde opere olan ve renal hücreli karsinom tanısı alan 160 hasta ile onkositom tanısı alan 26 hasta çalışmaya dahil edildi. Operasyon şekli; 164 hastada radikal, 22 hastada ise basit nefrektomi operasyonu idi. Renal hücreli karsinom olgularının 37 tanesi berrak hücreli BHK, 30 tanesi kromofob BHK, 30 tanesi papiller tip 1 BHK, 29 tanesi papiller tip 2 BHK ve 34 tanesi de sınıflandırılamayan BHK olgusu idi. Bu olgulara ait tüm H&E boyalı preparatlar, 2016 DSÖ sınıflaması esas alınarak tekrar değerlendirildi.

2.2 Metot

2.2.1. İmmünohistokimya

Hastalara ait yeterli tümöral doku içeren ve doku takip artefaktı içermeyen uygun parafin bloklar, immunohistokimyasal incelemede kullanılmak amacı ile kesit almak için seçildi. Her parafin bloktan elde edilen 4 mikron kalınlığındaki kesitler, poly-l-lisine kaplı lam üzerine alımdı. Lamlar ilk olarak

37°C'de, 15 dakika etüvde bekletildi. Sonrasında ise CD47 monoklonal antikoru (Santa Cruz- Anti CD47 antikoru, sc-12730 klonu, 1/50 dilüsyon) ile otomatik boyama cahazında (Ventana Bench Mark Ultra, SN:316054) immünohistokimyasal boyama işlemi yapıldı. Boyanan tüm kesitler Olympus BX46 ışık mikroskopu altında, boyanma yaygınlığı ve şiddeti açısından 2 farklı patolog tarafından değerlendirildi.

2.2.2 İmmünreaktivitenin Değerlendirilmesi

İmmunohistokimyasal olarak CD47 ekspresyonu değerlendirmesinde; preparatlar, tümör hücrelerindeki ekspresyon yaygınlığı ve ekspresyon şiddeti açısından değerlendirildi. Membranöz ve stoplazmik ekspresyon pozitif olarak kabul edildi. Endotel hücreleri iç kontrol, akut lenfoblastik /myeloid lösemi ve ürotelyal karsinom olguları dış kontrol olarak alındı. Literatürde yapılmış CD47 çalışmaları örnek alınarak, ekspresyon derecesi ve yoğunluğu değerlendirildi. Hiç ekspresyon olmaması negatif (0=0), %10'dan az hücrede ekspresyon varlığı 1+(1+=<%10), %10-25 arası hücrede ekspresyon varlığı 2+ (2+= %10-25), %26-50 arası hücrede ekspresyon varlığı 3+ (3+= %26-50) ve %50'den fazla hücrede ekspresyon varlığı ise 4+ (4+= >%50) olarak değerlendirildi. Tümör dokusundaki ekspresyon şiddeti ise 0-3 arasında skorlandı. Buna göre; ekspresyon olmaması 0, zayıf şiddette ekspresyon 1+, orta şiddette ekspresyon 2+ ve güçlü ekspresyon ise 3+ olarak yorumlandı. Bu 2 parametrenin (ekspresyon yaygınlığı ve şiddeti) çarpımından, her bir olgu için h skoru elde edildi. H skoru <6 ise düşük, ≥ 6 ise yüksek ekspresyon olarak değerlendirildi.

2.2.3. İstatistiksel Analizler

Tanıtıcı istatistikler, sayı ve yüzde olarak verilmiştir. Kategorik verilerin karşılaştırılmasında Kikare testi kullanılmıştır. Analizlerde SPPS Windows 22.0 paket programı kullanılmıştır. $P<0,05$ anlamlı kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Toplam 186 hastanın alt tiplere göre dağılımı şu şekilde idi; 37 tane berrak hücreli BHK, 30 tane kromofob BHK, 30 tane papiller tip 1 BHK, 29 tane papiller tip 2 BHK, 34 tanesi de sınıflandırılamayan BHK ve 26 tane onkositom

Berrak hücreli BHK olgularında, hastaların 23 tanesi erkek, 14 tanesi kadındı. Erkek/kadın=1,6 idi. Hastaların genel yaş ortalaması 57,4 olup erkek hastaların yaş ortalaması 53,1, kadın hastaların yaş ortalaması ise 60,1 idi. Hastaların 10 tanesi Fuhrman grade 1, 13 tanesi Fuhrman grade 2 ve 14 tanesi de Fuhrman grade 3 hasta idi. Hastalar patolojik tümör evrelerine göre sınıflandırıldığında ise 12 hasta T1, 13 hasta T2, 11 hasta T3 ve 1 hasta da T4 evresinde idi. Hastaların 8 tanesinde kapsül invazyonu, 4 tanesinde lenfovasküler invazyon, 1 tanesinde renal ven invazyonu, 12 tanesinde de uzak organ metastazı tespit edildi. Berrak hücreli BHK olgularımızın 19 tanesi ise, takiplerinde 5 yıldan daha az süre içinde hayatını kaybeden hastalar idi.

Kromofob BHK hasta grubunun 17 tanesi erkek, 13 tanesi kadın hasta olup erkek/kadın oranı 1,3'tür. Erkek hastaların yaş ortalaması 58,2, kadın hastaların ise 53,2'dir. 11 hasta T1, 16 hasta T2 ve 3 hasta da T3 evresine sahip idi. Hastaların 3 tanesinde lenfovasküler invazyon, 6 tanesinde kapsül invazyonu saptandı. Uzak organ metastazına dair net veriler elde edilemedi. Kromofob BHK olgularımızın 6 tanesi ise, takiplerinde 5 yıldan daha az süre içinde hayatını kaybeden hastalar idi.

Papiller tip 1 BHK hasta grubunun 29 tanesi erkek, 1 tanesi kadın hasta idi. Erkek hastaların yaş ortalaması 60,7, kadınların ise 75'tir. Hastaların 20 tanesi T1, 7 tanesi T2, 2 tanesi T3 ve 1 tanesi T4

patolojik evresine sahip hasta idi. 10 hastada kapsül invazyonu saptanmış olup lenfovasküler invazyon, uzak organ metastazı ve 5 yıllık takiplerinde hayatını kaybeden hastaya rastlanmadı.

Papiller tip 2 HBK hasta grubunun 25 tanesi erkek, 4 tanesi kadın olup erkek/kadın oranı=6,25'tir. Erkek hastaların yaş ortalaması 60,2, kadın hastaların ise 59,5'tur. Hastaların 13 tanesi T1, 13 tanesi T2, 1 tanesi T3 ve 2 tanesi T4 patolojik evresine sahip hasta idi. Hastaların 4 tanesinde lenfovasküler invazyon, 8 tanesinde kapsül invazyonu,3 tanesinde ise uzak organ metastazı tespit edildi. Papiller tip 2 BHK olgularımızın 12 tanesi ise, takiplerinde 5 yıldan daha az süre içinde hayatını kaybeden hastalar idi.

Onkositom hasta grubunun 17 tanesi erkek, 9 tanesi kadın olup erkek/kadın oranı=1,8'dir. Erkek hastaların yaş ortalaması 59,1, kadın hastaların ise 62,4'tür. Hastaların 24 tanesi T1, 2 tanesi T2 evresinde olup T3 ve T4 evresine sahip hasta saptanmadı. 1 hastada kapsül invazyonu tespit edilmiş olup lenfovasküler invazyon, uzak organ metastazı ve hastalığa bağlı ölüm meydana gelen hasta tespit edilmedi.

Sınıflandırılamayan BHK hasta grubunun 20 tanesi erkek, 14 tanesi kadın olup erkek/kadın oranı=1,4'tür. Erkek hastaların yaş ortalaması 61,8, kadın hastaların ise 46,6'dır. Hastaların 11 tanesi T1, 15 tanesi T2, 5 tanesi T3 ve 3 tanesi T4 patolojik evresine sahip hasta idi. Hastaların 10 tanesinde kapsül invazyonu,16 tanesinde ise uzak organ metastazı tespit edildi. Sınıflandırılamayan BHK olgularımızın 17 tanesi ise, takiplerinde 5 yıldan daha az süre içinde hayatını kaybeden hastalar idi.

Toplam 186 olgunun 54 (%29) tanesinde zayıf, 3 (%1,6) tanesinde ise güçlü ekspresyon saptanırken, 129 (%69,4) tanesinde boyanma izlenmedi. Güçlü boyanma izlenen olguların 1 tanesi papiller tip 2, 1 tanesi kromofob ve 1 tanesi de sınıflandırılamayan BHK grubuna ait idi.

Berrak hücreli BHK olgularının hiçbirinde güçlü ekspresyon saptanmazken, 3 tanesinde zayıf ekspresyon izlendi. 34 olguda ise ekspresyon görülmedi.

Onkositom grubundaki hastaların hiçbirinde güçlü ekspresyon izlenmezken, 5 tanesinde zayıf ekspresyon izlendi. 21 tanesinde ise ekspresyon saptanmadı.

Kromofob BHK karsinom olgularının 1 tanesinde güçlü, 23 tanesinde zayıf ekspresyon izlendi. 6 tanesinde ise ekspresyon saptanmadı.

Papiller tip 1 BHK olgularının hiçbirinde boyanma saptanmadı.
Papiller tip 2 BHK olgularının 1 tanesinde güçlü, 6 tanesinde zayıf ekspresyon saptandı. 22 olguda ise boyanma izlenmedi.

Sınıflandırılamayan BHK olgularının 1 tanesinde güçlü, 17 tanesinde zayıf ekspresyon saptandı. 16 tanesinde ise boyanma izlenmedi.

Tablo 1. Boyanma yaygınlığı ve şiddetine göre olguların dağılımı

	Boyanma Şiddeti				**Boyanma Yaygınlığı**					**Pozitivite Sayısı**
	Negatif (0)	Zayıf (1+)	Orta (2+)	Şiddetli (3+)	0	1+ (<%10)	2+ (%10-25)	3+ (%26-50)	4+ (>%50)	
Berrak Hücreli BHK	34	3	0	0	34	3	0	0	0	3
Kromofob BHK	6	23	1	0	6	4	5	10	5	24
Papiller Tip1 BHK	30	0	0	0	30	0	0	0	0	0
Papiller Tip2 BHK	22	6	1	0	22	1	3	3	0	7
Onkositom	21	5	0	0	21	1	2	1	1	5
Sınıflandırılamayan BHK	16	17	1	0	16	3	6	4	5	18

CD47 ekspresyonu ile patolojik tümör evresi arasındaki ilişki kıyaslandığında; onkositom grubundaki olguların 24 tanesi T1, 2 tanesi T2 evre hasta idi. Bu grupta T3 ve T4 evre hasta mevcut değildi. Papiller tip 1 BHK grubundaki hastaların ise hiç birinde CD47 ile boyanma saptanmadı. Bu yüzden, CD47 boyanması patolojik tümör evresi açısından bu 2 grupta karşılaştırma yapılamadı. Diğer BHK alt grupları arasında ise; CD47 boyanması ile patolojik tümör evresi arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı.

Tablo 2. BHK alt türlerinde boyanma oranlarına göre olguların dağılımı

	Hasta Grupları						
CD47 Ekspresyonu	Berrak Hücreli BHK	Kromofob BHK	Papiller tip 1 BHK	Papiller tip 2 BHK	Onkositom	Sınıflandırılamayan BHK	P değeri
Negatif	34 (%92)	6 (%20)	30 (%100)	22 (%76)	21 (%81)	16 (%47)	0.001
Zayıf	3 (%8)	23 (%77)	0	6 (%21)	5 (%19)	17 (%50)	
Güçlü	0	1 (%3)	0	1 (%3)	0	1 (%3)	

CD47 ekspresyonunda genel olarak gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p=0,001).
Kromofob BHK ve sınıflandırılamayan BHK olgularında CD47 ekspresyonu, diğer gruplara göre anlamlı düzeyde yüksekti. Kromofob BHK ve sınıflandırılamayan BHK olguları arasında CD47 pozitifliği açısından anlamlı bir ilişki bulundu (p=0,024).

CD47 ile ekspresyon saptanan 24 adet kromofob BHK olgusunun 3 tanesinde lenfovasküler invazyon tespit edilirken, berrak hücreli BHK ve papiller tip 2 BHK olgularının hiçbirinde boyanma izlenmedi. Lenfovasküler invazyon ile CD47 ekspresyonu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı (p=0,245)

Çalışmamızda CD47 ile boyanma izlenen; 24 tane kromofob BHK olgusunun 6 tanesinin, 7 tane papiller tip 2 BHK karsinom olgusunun 5 tanesinin, 3 tane berrak hücreli BHK olgusunun tamamın ve 18 tane sınıflandırılamayan BHK olgusunun 14 tanesinin takiplerinde, 5 yıldan kısa sürede hayatını kaybettiği saptandı. CD47'nin ekspresyon oranı ile hayatta kalma süresi arasında, sınıflandırılamayan BHK olgularında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu (p=0,001)

CD47 ekspresyonu ile kapsül invazyonu ilişkisini değerlendirdiğimizde; sınıflandırılamayan BHK olgularında CD47 ekspresyonu ile kapsül invazyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, diğer gruplarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı.

Çalışmamamızda; CD 47 ile boyanma izlenen 24 kromofob BHK hastasının 6 tanesinde, 7 papiller tip 2 BHK hastasının 1 tanesinde, 3 berrak hücreli BHK hastasının 2 tanesinde ve 18 sınıflandırılamayan BHK olgusunun 16 tanesinde metastaz tespit edildi. CD47 ekspresyonu ile metastaz arasında; sınıflandırılamayan BHK olgularında anlamlı bir fark tespit edildi (p=0.001). Diğer gruplarda ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmedi.

4. TARTIŞMA

İntegrin ilişkili protein (IAP) olarak da bilinen ve bir hücre yüzey protein olan CD47, immunoglobulin ailesinin bir üyesidir (8,9). CD47 ve Sinyal düzenleyici protein α (SIRPa), birbirleriyle etkileşime giren ve bir hücre-hücre iletişim sistemi oluşturan transmembran proteinlerdir. SIRPa, özellikle makrofajlar ve dendritik hücreler gibi myeloid hücrelerde de bol miktarda bulunurken, CD47 tüm hematopoetik hücrelerin ve diğer birçok hücre tipinin plazma membranında normalde bulunur (20).

CD47-SIRPa kompleksinin makrofajlara bağlanması, makrofaj aktivasyonu ve fagositozunu negatif olarak düzenleyen ve makrofajların bu fonksiyonlarını inhibe eden bir sinyal oluşturur (21). Ayrıca CD47, β1, β2 ve β3 integrin ailesi üyeleri ile birlikte, heterotrimerik G-protein sinyalini başlatır. Böylece CD47, hücre hareketini, lökosit adezyonunu, hücre göçünü ve fagositozu modüle eder (22).

CD47; immün sistem aktivasyonu, hücre göçü ve nöronal gelişim gibi bir çok hücresel süreçte önemli rol oynamaktadır (10-13). Normalde hücreler, CD47 proteinini makrofajlara karşı "beni yeme" şeklinde bir sinyal olarak kullanır. Yaşlanmış veya apoptotik hücrelerde CD47 ekspresyonunun kaybı, bu hücrelerin fagositozu ile sonuçlanır (14,15).

CD47 proteini; akut ve kronik myeloid lösemi, non Hodgkin lenfomalar, multiple myelom, leiomyosarkom, glioblastoma, mesane, over, prostat, meme ve kolon karsinomu gibi birçok kanser türünde yüksek oranda eksprese olmaktadır. Yapılan çalışmalarda; artmış CD47 ekspresyonun, tümör hücrelerinin artmış antifagositik potansiyeli ve kötü prognoz ile ilişkili olduğu bulundu (16-19).

Biz de bu çalışmamızda; renal hücreli karsinom olgularında CD47 ekspresyonunun prognostik parametreler (tümör tipi, tümör çapı, histolojik derece, patolojik evre, kapsül invazyonu, lenfovasküler invazyon ve metastaz varlığı) ile korelasyonunu değerlendirmeyi amaçladık.

Yetişkinlerde görülen BHK, böbrek kökenli malignitelerin her iki cinste de %85' ini oluşturmaktadır. Bütün neoplaziler göz önüne alındığında, erkeklerde 12. ve kadınlarda 17. sıklıkta görülür. Tüm

dünyada kansere bağlı ölümlerde en sık 16. neden olup mortalite oranı her yıl yaklaşık %1,5-5,9 oranında artmaktadır (23).

Çalışmamıza; 37 tane berrak hücreli BHK, 30 tane kromofob BHK, 30 tane papiller tip 1 BHK, 29 tane papiller tip 2 BHK, 26 tane onkositom ve 34 tanesi de sınıflandırılamayan BHK olmak üzere toplam 186 olgu dahil ettik. Çalışmamız, CD47 ekspresyonunun BHK'larda değerlendirildiği ilk çalışmadır.

Literatürde solid tümörler yanı sıra, prekanseröz ve invaziv karsinomlarda da CD47 ekspresyonunun değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır. Xiaoying ve ark (24), oral skuamöz hücreli karsinom olguları ile normal oral mukoza ve düşük riskli oral lökoplaki olgularındaki CD47 ekspresyonunu değerlendirdikleri çalışmada; karsinom olgularında belirgin artmış CD47 ekspresyonu saptadılar.

Onkositom dışında belirgin malign davranış sergileyen BHK olgularından oluşan serimizde; 186 olgunun 57 (%30.6) tanesinde CD47 ile ekspresyon saptanırken, 129 (%69,4) tanesinde ekspresyon izlenmedi. Pozitif ekspresyon gösteren olguların 24 (%80) tanesi kromofob BHK , 18 (%53) tanesi sınıflandırılamayan BHK, 7 (%24) tanesi papiller tip 2 BHK, 5 (%19) tanesi onkositom, 3 (%8) tanesi berrak hücreli BHK idi. Papiller tip 1 BHK olgularında ise ekspresyon saptanmadı.

Çalışmamızda; kromofob BHK ve sınıflandırılamayan BHK olgularında CD47 ekspresyonu, diğer gruplara göre anlamlı düzeyde yüksekti (p=0,001). Kromofob BHK ve sınıflandırılamayan BHK olguları arasında, CD47 pozitifliği açısından anlamlı bir ilişki bulundu (p=0,024).

Böbrek onkositomu, tüm böbrek tümörlerin yaklaşık %5-9'unu oluşturur. Onkositomlarda böbrek dışına ve böbrek çevresi yağ dokuya uzanım, hatta nadir olgularda böbrek ven invazyonu saptanabilir (25). Çalışmamızda; onkositom olgularında, çok yüksek oranda olmasa da CD47 ekspresyonunun saptandı. Bu bulgu, böbrek tümörlerinin farklı histolojik alt tiplerinde CD47 ekspresyonunun olabileceğinin göstergesidir.

Papiller BHK, BHK varyantlarından en sık görülen ikinci tiptir. Papiller tip BHK, prognoz açısından da diğer BHK' lardan daha iyi bir prognoza sahiptir. Papiller tip BHK'lar, kendi içinde tip 1 ve tip 2 olmak üzere 2 alt gruba ayrılır. Papiller tip 2'nin prognozu, Tip 1'e göre daha kötüdür (26). Çalışmamızda; papiller tip 1 BHK olgularında boyanma izlenmezken, tip 2 de artmış CD47 ekspresyonu saptadık. Her iki tip arasında kıyaslanma yapıldığında; CD47 nin papiller tip 2 BHK da artan ekspresyonu, CD47 ekspresyonunun prognozla ilişkili bir parametre olduğunu desteklemektedir.

Kromofob BHKlar, bütün BHK' ların %5' ini oluşturmaktadır. Kromofob BHK, berrak hücreli BHK ile kıyaslandığında daha iyi seyreder (27). Çalışmamızda; en yüksek oranda CD47 ekspresyonu, kromofob BHK'da tespit edildi. Bu bulgu, CD47 ekspresyonu ile prognoz ilişkisini desteklememektedir.

Sınıflandırılamayan BHK'lar; 2016 DSÖ sınıflamasında yer alan, BHK alt tiplerinden herhangi birine uymayan olguları kapsamaktadır. Tüm böbrek tümörlerinin %5'den daha azını oluştururlar. Mortalite oranı, berrak hücreli BHK'dan 1.7 kat daha fazladır (28). Çalışmamızda; sınıflandırılamayan BHK olgularının yarısından çoğunda CD47 ekspresyonu tespit edildi. Bu sonuç, daha düşük CD47 ekspresyonu saptanan berrak hücreli BHK olguları ile kıyaslandığında, CD47 ekspresyonunun prognoz ile ilişkisini desteklemektedir. Kromofob BHK'lardaki CD47 ekspresyonu ile sınıflandırılamayan BHK olguları arasındaki CD47 ekspresyonunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olması, CD47 ekspresyonu ile prognoz ilişkisini desteklememektedir.

Fu ve ark. (29), malign melanom hastalarında CD47 ekspresyonunu çalıştıkları araştırmalarında; ileri TNM evresine sahip hastaların (III – IV) , düşük TNM evresine (I-II evre) sahip hastalardan daha yüksek oranda CD47 ekspresyonuna sahip olduğunu gösterdiler. Zhao ve ark. (30) ise, küçük hücreli dışı akciğer karsinomu olgularına ait tümör dokularında yaptıkları çalışmada; CD47'nin artmış ekspresyonunun, T sınıflaması, klinik evre, lenf nodu metastazı ve uzak metastaz ile anlamlı şekilde ilişkili olduğunu buldular.

Çalışmamızda, CD47 ekspresyonu ile patolojik tümör evresi arasındaki ilişki kıyaslandığında; onkositom grubundaki olguların 24 tanesi T1, 2 tanesi T2 evre hasta idi. Bu grupta T3 ve T4 evre hasta mevcut değildi. Papiller tip 1 BHK grubundaki hastaların ise hiç birinde CD47 ile boyanma saptanmadı. Bu yüzden, CD47 boyanması ve patolojik tümör evresi açısından bu 2 grupta karşılaştırma yapılamadı. Diğer BHK alt grupları arasında ise; CD47 boyanması ile patolojik tümör evresi arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı.

Bacceli ve ark.(31) luminal tip meme kanserlerinde CD 47 ekspresyonunu araştırdıkları çalışmalarında; klinik metastaz belirtisi olmayan olgularda düşük CD 47 ekspresyonu saptadılar. Ayrıca aynı çalışmada, CD47'yi yüksek oranda eksprese eden hastalarda, belirgin derecede azalmış genel sağkalım ve artmış lenf nodu metastazı sıklığı buldular.

Çalışmamızda, CD47 ile ekspresyon saptanan 24 adet kromofob BHK olgusunun 3 tanesinde lenfovasküler invazyon tespit edilirken, lenfovasküler invazyonu olan berrak hücreli BHK ve papiller tip 2 BHK olgularının hiçbirinde CD47 ekspresyonu izlenmedi. Lenfovasküler invazyon ile CD47 ekspresyonu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı (p=0,245). CD47 ekspresyonu ile kapsül invazyonu ilişkisini değerlendirdiğimizde; sınıflandırılamayan BHK olgularında CD47 ekspresyonu ile kapsül invazyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, diğer gruplarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı.

Sudo ve ark (32) yaptıkları çalışmada; mide karsinomlu hastalarda, primer tümördeki CD47 ekspresyonu ile klinikopatolojik faktörler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemediler. Yoshida ve ark (33), immünohistokimyasal olarak CD47 eksprese eden gastrik kanserli hastaların sağkalım oranlarının, CD47 negatif gastrik kanserli hastalara göre anlamlı derecede daha kötü olduğunu bildirdiler. Yapılan başka bir çalışmada; CD47 ekspresyonu yüksek düzeyde olan meme kanserli hastaların prognozunun, CD47 ekspresyonu düşük olan hastalara kıyasla anlamlı derecede daha düşük olduğu bulundu (34). Li ve ark.(35) yaptıkları çalışmada; CD47'nin yüksek dereceli seröz over karsinom hastalarında aşırı eksprese edildiğini ve bu yüksek CD47 ekspresyonunun, kötü prognoz ile korele olduğunu buldular. Wang ve ark (36) ise yaptıkları çalışmada; CD47 ekspresyonunun, overyan berrak hücreli karsinomlarda anlamlı derecede yüksek olup bu güçlü ekspresyonun ileri evre, kemoterapötiklere direnç ve azalmış prognoz ile korele olduğunu tespit ettiler.

Çalışmamızda CD47 ile boyanma izlenen; 24 tane kromofob BHK olgusunun 6 tanesinin, 7 tane papiller tip 2 BHK olgusunun 5 tanesinin, 3 tane berrak hücreli BHK olgusunun tamamının ve 18 tane sınıflandırılamayan BHK olgusunun 14 tanesinin takiplerinde, 5 yıldan kısa sürede hayatını kaybettiği saptandı. CD47'nin ekspresyon oranı ile hayatta kalma süresi arasında, sınıflandırılamayan BHK olgularında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu (p=0,001).

Çalışmamamızda; CD 47 ile boyanma izlenen 24 kromofob BHK hastasının 6 tanesinde, 7 papiller tip 2 BHK hastasının 1 tanesinde, 3 berrak hücreli BHK hastasının 2 tanesinde ve 18 sınıflandırılamayan BHK olgusunun 16 tanesinde metastaz tespit edildi. CD47 ekspresyonu ile metastaz arasında;

sınıflandırılamayan BHK olgularında anlamlı bir ilişki tespit edildi (p=0.001). Diğer gruplarda ise, CD47 ekspresyonu ile metastaz arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmedi.

CD47, immün kontrol noktası ve kanser immünoterapisi için potansiyel olarak etkili ve yaygın olarak uygulanabilir bir hedefi temsil etmektedir. Bu nedenle, CD47-SIRPa kanser sinyal yolağını spesifik olarak inhibe eden bir dizi inhibitör geliştirilmiştir. CD47-SIRPa kanser sinyal yolağını inhibe eden bu ajanların kullanımının, tümör hücrelerinin fagositozuna ve eliminasyonuna yol açtığı gösterildi. CD47 bu yönüyle, kanser tedavileri için hedef bir protein olarak düşünülmüştür (37). Akut lenfositik lösemi (ALL), akut miyeloid lösemi (AML), Hodgkin dışı lenfoma (NHL), miyelom, mesane kanseri, mide kanseri, glioblastoma, hepatoselüler karsinom, over kanseri, meme kanseri, kolon kanseri, baş ve boyun skuamöz hücreli karsinomu ve pankreas nöroendokrin neoplazmı (pNEN) gibi bir çok malignitede, CD47 blokajını esas alan tedavi rejimine olumlu yanıt saptanmıştır (16-19). Bu nedenle CD47 ekspresyonunun, tedavi rejimi açısından çeşitli malign tümörlerde araştırılması gerekmektedir.

Metastatik BHK tedavisinde immünokemoterapinin rolü tartışmalı olmasına rağmen, IL-2, IFN-alfa, 5 Fluoraurasil (5FU) gibi tedavi rejimlerinin kombinasyonu ile başarılı sonuçlar yayınlanmıştır. Bu nedenle lokal ilerlemiş nonmetastatik BHK' da, komplet rezeksiyon sonrasında, adjuvan tedavi olarak IL-2, IFN-alfa, 5-FU' in kullanıldığı kombinasyon immünoterapisinin etkili olabileceği belirtilmektedir (38).

BHK' un en sık görülen metastaz yerleri; karaciğer ve akciğer olmakla birlikte tüm sistemlere yayılım olabilmektedir. Metastatik BHK kemoterapiye dirençlidir ve ortalama sağkalım 1 yıldan azdır. Metastatik BHK tedavisinin sonuçları pek umut verici olmadığından, yeni alternatifler için yoğun bir arayış mevcuttur. Metastatik BHK tedavisinde cerrahi, immünoterapi, kemoterapi, antiproliferatif tedavi, antianjiogenik tedavi gibi çok sayıda tedavi alternatifleri kullanılmış ve kullanılmaktadır (39). Sınıflandırılamayan BHK olgularında, CD47 ekspresyonu ile metastaz arasında anlamlı bir ilişki olması, prognozu kötü olan bu tümörde anti CD47 antikorlarının kullanımı açısından umut vaat edici olabilir.

5. SONUÇ

CD47 ekspresyon durumunun, tedavi rejimi açısından çeşitli malign tümörlerde araştırılması gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında; BHK olgularında da anti CD47antikorunun, tedavide bir seçenek olabileceği düşünülmüş olup bu konuda daha çok çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

6. KAYNAKLAR

1. Landis SH, et al (1998). CA Cancer J Clin, 1998. 48(1):6-29.
2. Cohen HT and McGovern FJ (2005).Renal-cell carcinoma. N Engl J Med. 353(23): 2477-90.
3. Jemal A, et al (2007). Cancer statistics, 2007. CA Cancer J Clin. 57(1):43-66.
4. Griffiths DF, et al (2002). Contribution of grade, vascular invasion and age to outcome in clinically localized renal cell carcinoma. BJU Int. 90(1):26-31.
5. Janzen, NK, et al (2003). Surveillance after radical or partial nephrectomy forlocalized renal cell carcinoma and management of recurrent disease. Urol Clin North Am. 30(4):843-52.
6. Lam JS, et al (2005). Surveillance following radical or partial nephrectomy for renalcell carcinoma. Curr Urol Rep. 6(1):7-18.
7. Lane BR. and Kattan MW (2005). Predicting outcomes in renal cell carcinoma. Curr Opin Urol. 15(5):289-97.

8. Miller YE, et al (1987). Identification of a cell-surface antigen produced by a gene on human chromosome 3 (cen-q22) and not expressed by Rhnull cells. Am J Hum Genet. 41: 1061.

9. Isenberg JS, et al (2008). Thrombospondin-1: a physiological regulator of nitric oxide signaling. Cell Mol Life Sci. 65: 728-742.

10. Gao AG, et al (1996). Integrin-associated protein is a receptor for the C-terminal domain of thrombospondin. J Biol Chem. 271:21-4.

11. Lindberg FP, et al (1996). Decreased resistance to bacterial infection and granulocyte defects in IAP-deficient mice. Science. 274:795-8.

12. Brown EJ and Frazier WA (2001). Integrin-associated protein (CD47) and its ligands. Trends Cell Biol.11:130-5.

13. Liu Y, et al (2001). The role of CD47 in neutrophil transmigration. Increased rate of migration correlates with increased cell surface expression of CD47. J Biol Chem. 276:40156-66.

14. Oldenborg PA, et al (2000). Role of CD47 as a marker of self on red blood cells. Science. 288:2051-4.

15. Blazar BR, et al (2001). CD47 (integrin-associated protein) engagement of dendritic cell and macrophage counterreceptors is required to prevent the clearance of donor lymphohematopoietic cells. J Exp Med. 194:541-9.

16. Edris B, et al (2012). Antibody therapy targeting the CD47 protein is effective in a model of aggressive metastatic leiomyosarcoma. Proc Nat Acad Sci USA.109:6656-61.

17. Willingham SB, (2012) et al. The CD47-signal regulatory protein alpha (SIRPa) interaction is a therapeutic target for human solid tumors. Proc Nat Acad Sci USA. 109:6662-7.

18. Rendtlew Danielsen JM, et al (2007). Dysregulation of CD47 and the ligands thrombospondin 1 and 2 in multiple myeloma. Br J Haematol. 138:756-60.

19. Jaiswal S, et al (2009). CD47 is upregulated on circulating hematopoietic stem cells and leukemia cells to avoid phagocytosis. Cell.138:271-85.

20. Yoji Murata, et al (2018). CD47-signal regulatory protein α signaling system and its application to cancer immunotherapy. Cancer Science. 109:2349–2357.

21. Jaiswal S, et al (2010). Macrophages as mediators of tumor immunosurveillance. Trends Immunol 31: 212-219.

22. Barclay AN and Van den Berg (2014). The interaction between signal regulatory protein alpha (SIRPα) and CD47: Structure, function and therapeutic target. Annu Rev Immunol 32: 25-50.

23. Eble, J.N (2004) . Pathology and genetics of tumours of the urinary system and male genital organs. Lyon: IARC Press ; Oxford : Oxford University Press [distributor]. 359 p.

24. Xıaojıng YE, et al (2018). CD47 as a potential prognostic marker for oral leukoplakia and oral squamous cell carcinoma. ONCOLOGY LETTERS 15: 9075-80.

25. Pavlovich CP, et al (2002). Renal tumors in the Birt-Hogg-Dubé syndrome. Am J Surg Pathol. Dec;26(12):1542-52.

26. Delahunt B, et al (2013); Members of the ISUP Renal Tumor Panel. The International Society of Urological Pathology (ISUP) grading system for renal cell carcinoma and other prognostic parameters. Am J Surg Pathol. Oct;37(10):1490-504.

27. Amin MB, et al (2008). Chromophobe renal cell carcinoma: histomorphologic characteristics and evaluation of conventional pathologic prognostic parameters in 145 cases. Am J Surg Pathol.Dec;32(12):1822-34.

28. Choudhary S, et al (2009). Renal oncocytoma: CT features cannot reliably distinguish oncocytoma from other renal neoplasms. Clin Radiol. May;64(5):517-22.

29. Wenhua Fu, et al (2017). High expression of CD47 predicts adverse prognosis in Chinese patients and suppresses immune response in melanoma. Biomedicine & Pharmacotherapy 93, 1190–1196.

30. Hui Zhao, et al (2016). CD47 Promotes Tumor Invasion and Metastasis in Non-small Cell Lung Cancer. Scientific Reports. 14:29719.

31. Irène Baccelli, et al (2018). Co-expression of MET and CD47 is a novel prognosticator for survival of luminal-type breast cancer patients Oncotarget, Vol. 5, No. 18: 8147-8160.

32. Tomoya Sudo, et al (2017). Significance of CD47 expression in gastric cancer. ONCOLOGY LETTERS. 14: 801-809.

33. Kazumichi Yoshida, et al (2015). CD47 is an adverse prognostic factor and a therapeutic target in gastric cancer Cancer Medicine 4:1322–33.

34. Nagahara M, et al (2010). Correlated expression of CD47 and SIRPA in bone marrow and in peripheral blood predicts recurrence in breast cancer patients. Clin Cancer Res. 16: 4625-35.

35. Yinuo Li, al (2017). Overexpression of CD47 predicts poor prognosis and promotes cancer cell invasion in high-grade serous ovarian carcinoma. Am J Transl Res. 9:2901-10.

36. Wang H, et al (2015). Expression and significance of CD44, CD47 and c-met in ovarian clear cell carcinoma. Int J Mol Sci. 16: 3391-3404.

37. Stephen B. Willinghama, et al (2012). The CD47-signal regulatory protein alpha (SIRPa)interaction is a therapeutic target for human solid tumors. PNAS, vol. 109, no:17, April 24, 6662–6667.

38. Golde DW, et al (1974). Gonadotropin-secreting renal carcinoma. Cancer. 33(4):1048-53.

39. Dinçel Ç., T.A. (2007). Böbrek 3.bölüm. Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, Üroonkoloji, 2007. Bornova, İzmir. 569-689.

DETERMINING OF THE EXPOSURE LEVELS TO WORKPLACE BULLYING OF NURSES

Ayhan Durmuş[1*]

[*1]*Yozgat Bozok University, Faculty of Health Sciences, Healthcare Management, Yozgat, Turkey.*
ORCID Code: 0000-0001-8362-2769

ABSTRACT

The aim of the study is to examine the exposure levels to workplace bullying behaviors of nurses working in health institutions. The universe of the study consists of nurses working in a state hospital in Sakarya. It was aimed to reach all nurses in the selection of the sample of the study, but only 172 nurses could get feedback. As a data collection tool in the study, in the first part, Workplace Bullying Scale consisting of 22 items developed by Einarsen and Raknes (1997) and revised by Einarsen and Hoel (2001) and for which validity and reliability studies were conducted in Turkish by Aydın and Öcel (2009), and in the second part, a questionnaire consisting of the socio-demographic characteristics of the participants was used. Descriptive statistical methods, independent samples t-test, and one-way analysis of variance were used in the analysis of the data. According to the findings of the study, while there were no significant differences between gender, educational status, working unit, and workplace bullying; there were determined significant differences between age, working time in the institution, working time in the occupation, and workplace bullying. As a result, we can say that nurses become more sensitive with the increase in their age and working time in the institution and occupation, and therefore they become more susceptible to every event and behavior.

Keywords: workplace bullying, nurse, health institution

HEMŞİRELERİN İŞ YERİ ZORBALIĞINA MARUZ KALMA DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

ÖZET

Çalışmanın amacı, sağlık kuruluşlarında çalışan hemşirelerin iş yeri zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerini incelenmektir. Çalışmanın evrenini Sakarya'da hizmet vermekte olan bir devlet hastanesinde çalışan hemşireler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem seçiminde tüm hemşirelere ulaşılmak hedeflenmiş fakat sadece 172 hemşireden geri dönüş alınabilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak, ilk bölümde Einarsen ve Raknes (1997) tarafından geliştirilen ve daha sonra Einarsen ve Hoel (2001) tarafından revize edilen, Aydın ve Öcel (2009) tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan 22 maddeden oluşan İşyeri Zorbalığı Ölçeği, ikinci kısımda ise katılımcıların sosyo demografik özelliklerinden oluşan anket formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, bağımsız örneklerde t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, cinsiyet, eğitim durumu, çalışılan birim ile iş yeri zorbalığı arasında anlamlı farklılık yok iken; yaş, kurumda çalışma süresi, meslekte çalışma süresi ile aralarında farklılık tespit edilmiştir. Sonuç olarak, hemşirelerin hem yaşlarının hem de kurumda ve meslekte çalışma sürelerinin artmasıyla daha duyarlı hale geldiklerini, bu sebeple her olaya ve davranışa karşı hassaslaştıklarını söyleyebiliriz.

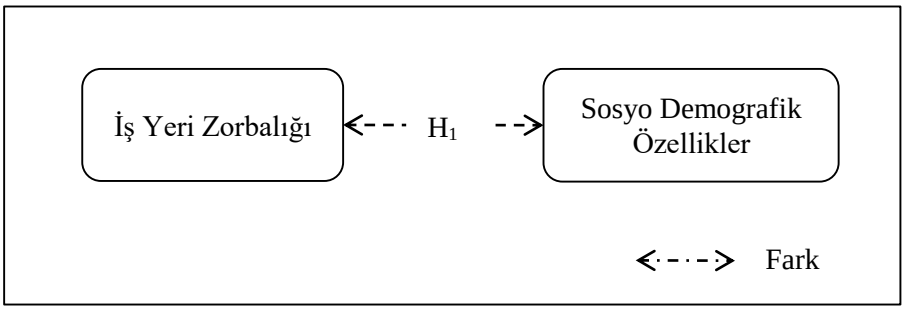
Anahtar Kelimeler: iş yeri zorbalığı, hemşire, sağlık kuruluşu

GİRİŞ

Bireylerin günlük hayatlarının büyük bir kısmını çalışma yaşamı oluşturmaktadır. Çalışma yaşamı bireylerin farklı birey ve meslek grupları ile bir arada çalışmasını gerekli kılmaktadır (Akbolat &Ünal, 2018). Çalışma yaşamındaki temponun yoğun olması, stres düzeyi yüksek çalışma ortamı olması, farklı mesleklerinin birlikte faaliyet göstermesi, mesai sürelerinin nöbetler ile daha da uzaması ve hizmet kullanıcılar ile doğrudan ilişki içerisinde olunması sağlık sektörü ve çalışanlarını diğer sektörlerden ayırmaktadır (Akbolat &Ünal, 2018). Bununla birlikte sağlık kuruluşundaki işlemlerin karmaşık ve değişken olması, hizmetlerin acil ve ertelenemez nitelikte olması, çalışanların çoğunluğunu kadınların oluşturması ve kapalı ortamlarda sürekli birlikte çalışması gibi nedenler beraberinde sorunları ortaya çıkarmaktadır (Tengilimoğlu, Işık & Akbolat, 2018). Bu sorunların başında iş yeri zorbalığı gelmektedir. İşyeri zorbalığı, günümüz iş yaşamında hem çalışanlar hem de organizasyonlar üzerinde yıkıcı etkileri olan yaygın bir soruna dönüşmektedir (Einarsen, Hoel & Notelears, 2009).

İş yeri zorbalığı, bir veya birden fazla kişiye yöneltilen, gözle görülen bir güç eşitsizliğini yansıtan ve işyerinde düşmanca bir ortam oluşturan, tekrar eden ve devamlılığı bulunan negatif davranışlardır (Salin, 2003). İş yeri zorbalığı, bir çalışanın (hedef kişinin) bir ya da birden fazla çalışan tarafından sürekli olarak kötü niyetli ve hedef kişinin sağlığını tehlikeye atacak olumsuz davranışlara maruz bırakılmasıdır (Namie & Namie, 2009). Einarsen, Hoel ve Notelears (2009) ise yöneticilerin, iş arkadaşlarının ya da astların saldırgan ve olumsuz davranışlarına sürekli olarak hedef olma durumu olarak tanımlamaktadır. Yani kısacası işyerinde zorbalık, bir birey veya grup tarafından başka bir bireye yönelik olarak tekrarlanan düşmanca davranışlardır (Sauer & McCoy, 2017). Tüm bu tanımları ele aldığımızda iş yerinde zorbalığından söz edebilmemiz için, istenmeyen bir şekilde olumsuz davranışların (aşağılama, uygunsuz şakalar veya eleştiriler, haksız suçlamalar, dedikodu, sözlü tehdit, dışlama gibi) yöneltildiği, süre gelen, tekrar eden ve zorba ile kurban arasında güç eşitsizliğinin olması ve kurbanın kendini zorbalıktan savunmada güçlük çekmesi gerekmektedir (Aydın & Öcel, 2009; Birik, 2009). Sağlık sektöründe en önemli sorunlardan biri olarak tanımlanan (Vagharseyyedin, 2016) işyerinde zorbalık, özellikle hemşirelik meslek grubunda %13 ile %86 arasında değişen oranlarda görülmektedir. (Albishi & Alsharqi, 2018; Jones, 2017; Sauer & McCoy, 2017; Chang & Cho, 2016). Bu olumsuz davranışlar, çalışma ortamını güvensiz hale getirmekte ve kötü hasta sonuçlarının oluşmasına neden olmaktadır (Taylor, 2016). Bu sebeple çalışmada sağlık kuruluşlarında çalışan hemşirelerin iş yeri zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmada iş yeri zorbalık düzeyi ile sosyo demografik değişkenler arasındaki fark belirlemek amacıyla Şekil 1'deki araştırma modeli oluşturulmuştur.

Şekil 1: Araştırma Modeli

Şekil 1'deki araştırma modeli esas alınarak aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H_1: İş yeri zorbalığı ile sosyo demografik değişkenler arasında fark vardır.

YÖNTEM

Araştırma evrenini Sakarya'da hizmet vermekte olan bir devlet hastanesinde çalışan hemşireler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında tüm çalışanlara ulaşılmak hedeflenmiş fakat sadece 172 çalışandan geri dönüş alınabilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak, ilk bölümde Einarsen ve Raknes (1997) tarafından geliştirilen ve daha sonra Einarsen ve Hoel (2001) tarafından revize edilen, Aydın ve Öcel (2009) tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan 22 maddeden oluşan

İşyeri Zorbalığı Ölçeği, ikinci kısımda ise katılımcıların sosyo demografik özelliklerinden oluşan anket formu kullanılmıştır. Katılımcılara yönetilen anket soruları 5'li likert tipi olarak zorbalık davranışlarına maruz kalma sıklığı seçeneklerine göre "1 = hiçbir zaman", "2 = nadiren", "3 = her ay", "4 =her hafta", "5 = her gün" olarak belirlenmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, güvenilirlik analizi, doğrulayıcı faktör analizi, bağımsız örneklerde t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Veriler %95 güven aralığında (p=0,05) analiz edilmiştir. Çalışmanın sadece tek bir hastanede yapılmış olması ve çalışma sonuçlarının diğer hastaneler için genellenememesi araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

BULGULAR

1. Ölçeğin Geçerlilik - Güvenirlilik Bulguları ve Ortalama Değeri

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısından yararlanılmıştır. Tablo 1'de görüldüğü gibi, İş Yeri Zorbalığı ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri 0,922 bulunmuştur. Aynı zamanda katılımcıların ölçeğe ilişkin algıları (2,03±0,58) düşük seviyede bulunmuştur. Türkçe güvenilirlik çalışmasında bu değer 0,88 olarak hesaplanmıştır (Aydın & Öcel, 2009). Buna göre, çalışmada bulunan değerler, Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik yapılan çalışma ile uyumlu görülmektedir.

Tablo 1: Ölçeğin Güvenirlilik Analizi Bulguları ve Ortalama Değeri

Ölçek	Cronbach's Alpha	Ortalama	Std. Sapma	İfade Sayıları
İş Yeri Zorbalığı	0,922	2,03	0,58	22

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeğin Türkçe uyarlamasında keşfedici faktör analizi gerçekleştirildiğinden bu çalışmada yalnızca doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, değişkenler arasındaki ilişkiyle ilgili daha önceden saptanmış olan model veya hipotezin test edilmesidir. Yani, daha önceden keşfedilmiş ve daha az faktör altında birleştirilmiş ölçeklerin, araştırmanın yapıldığı örnekleme benzer olup olmadığını test etmek amacıyla yapılmaktadır (Meydan & Şeşen, 2015). Doğrulayıcı faktör analizinin yapılması için SPSS Amos kullanılmış ve uyum iyiliklerinin uygun olup olmadığı test edilmiştir. Tablo 2'de ölçeğin bazı uyum iyiliklerine ilişkin alt ve üst değerleri ve çalışmada kullanılan ölçeğe ilişkin uyum iyiliği değerleri görülmektedir. Buna göre, ölçek değerlerinin NFI, GFI ve AGFI değerleri dışında kabul edilebilir düzeyde uyum iyiliğine sahip olduğu ve bu ölçeğin araştırmada kullanılabileceği görülmektedir. Kullandığımız ölçeğin Türkçe uyarlamalarına ilişkin doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum iyiliği değerlerine baktığımızda ölçeğin kabul edilebilir uyum iyiliğine sahip olduğu (Aydın & Öcel, 2009) görülmektedir. Buna göre, ölçeğimizin yapısal geçerliliğinin doğrulandığını ve Türkçe uyarlama ölçekleriyle uyumluluk gösterdiği söylenebilir.

Tablo 2: Bazı Uyum İyiliği İndisleri Kabul Aralıkları ve Ölçeğin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	İŞY
X^2/sd	$0 \leq X^2/sd \leq 2$	$2 \leq X^2/sd \leq 4$	1,76
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05≤RMSEA≤0,10	0,07
RMR	0≤RMR≤0,05	0,05<RMR≤0,10	0,06
NFI	0,95≤NFI≤1	0,90≤NFI≤0,95	0,89
CFI	0,97≤CFI≤1	0,95≤CFI≤0,97	0,95
GFI	0,95≤GFI≤1	0,90≤GFI≤0,95	0,88
AGFI	0,90≤AGFI≤1	0,85≤AGFI≤0,90	0,80

(İŞY=İş Yeri Zorbalığı)

Kaynak: Tezcan, 2008; Meydan & Şeşen, 2015

2. Katılımcıların Sosyo Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Katılımcıların %71,5 i kadın, %28,5'i erkektir. Eğitim durumlarına göre katılımcıların çoğunluğu %55,2 oranla lisans eğitimi almıştır. Çalıştıkları birime göre ise yoğun bakım servisinde çalışanlar %33,7 ile

çoğunluğu oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamaları 33,35, kurumda çalışma süresi ortalamaları 7,75 yıl ve meslekte çalışma süresi ortalamaları ise 10,67 yıldır (Tablo 3).

Tablo 3: Katılımcıların Sosyo Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

		Sayı	Yüzde			Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	49	28,5	**Yaş**	≤28 yaş	49	28,5
	Kadın	123	71,5		29 - 37 yaş	68	39,5
Eğitim Durumu	Lise	13	7,6		≥38 yaş	55	32,0
	Ön Lisans	54	31,4	**Kurumda Çalışılan Yıl**	≤1 yıl	26	15,1
	Lisans	95	55,2		2 - 5 yıl	45	26,2
	Lisansüstü	10	5,8		6 - 10 yıl	45	26,2
Çalıştığı Birim	Yoğun bakım	58	33,7		≥11 yıl	47	27,3
	Acil	29	16,9	**Meslekte Çalışılan Yıl**	≤5 yıl	43	25,0
	Ameliyathane	20	11,6		6 - 10 yıl	42	24,4
	Dahiliye	18	10,5		11 - 15 yıl	43	25,0
	Cerrahi	40	23,3		≥16 yıl	35	20,3
	İdari Birimler	7	4,1	Yaş ortalaması **33,35**; Kurumda çalışma süresi ortalaması **7,75** yıl; Meslekte çalışma süresi ortalaması **10,67** yıldır.			
TOPLAM		**172**	**100,0**				

3. Bağımsız Örneklem t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizleri (ANOVA) Bulguları

Sosyo – demografik değişkenler açısından iş yeri zorbalığına maruz kalma arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla bağımsız örneklem testi ve tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yapılmıştır.

Tablo 4'deki bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre, iş yeri zorbalığına maruz kalma durumuna ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 4: Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları

	Sayı	Ort.	Std. Sapma	t	p
Erkek	49	2,05	0,71	0,37	0,71
Kadın	123	2,01	0,53		

Yaş değişkeni ile iş yeri zorbalığı arasındaki farkı tespit amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunun görüldüğü tablo 5' e göre, 28 yaş ve altı katılımcılar ile 29 – 37 yaş ve 38 yaş ve üzeri yaşa sahip katılımcılar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre, 28 yaş ve altı yaşa sahip katılımcıların iş yeri zorbalığına maruz kalma algısı 29 – 37 yaş ve 38 yaş ve üzeri yaşa sahip katılımcıların iş yeri zorbalığına maruz kalma algılarından düşüktür.

Tablo 5: Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

	Sayı	Ort.	Std. Sapma	F	p	Farklılık Olan Gruplar
≤28 yaş[1]	49	1,81	0,53	4,94	0,01	1 - 2, p=0,03; 1 - 3, p=0,02
29 - 37 yaş[2]	68	2,09	0,58			
≥38 yaş[3]	55	2,13	0,58			
Toplam	172	2,03	0,58			

Tablo 6'daki analiz sonuçlarına göre, 1 yıl ve altı yıl kurumda çalışan katılımcılar ile 11 yıl ve üstü yılda kurumda çalışanlar arasında farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığın 1 yıl ve altı katılımcıların iş yeri

zorbalığına maruz kalma algısının 11 yıl ve üstü yıl kurumda çalışmış katılımcıların iş yeri zorbalık algısından düşük olmasından kaynaklandığı saptanmıştır.

Tablo 6: Kurumda Çalışma Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

	Sayı	Ort.	Std. Sapma	F	p	Farklılık Olan Gruplar
≤1 yıl[1]	26	1,76	0,52	4,37	0,01	1 - 4, p=0,01
2 - 5 yıl[2]	45	1,98	0,60			
6 - 10 yıl[3]	45	2,04	0,49			
≥11 yıl[4]	47	2,24	0,59			
Toplam	163	2,04	0,58			

Tablo 7'de meslekte çalışma süresi ile katılımcıların iş yeri zorbalığı arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre, 5 yıl ve altı yıl meslekte çalışan katılımcılar ile 6 – 10 yıl, 11 – 15 yıl ve 16 yıl ve üstü yıl meslekte çalışmış katılımcılar arasında farklılık tespit edilmiştir. Buna göre, 5 yıl ve altı meslekte çalışmış olan katılımcıların iş yeri zorbalığa maruz kalma algısı diğer gruplardaki katılımcıların iş yeri zorbalığa kalma algısından düşüktür.

Tablo 7: Meslekte Çalışma Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

	Sayı	Ort.	Std. Sapma	F	p	Farklılık Olan Gruplar
≤5 yıl[1]	43	1,72	0,43	6,89	0,00	1 - 2, p=0,02; 1 - 3, p=0,00; 1 - 4, p=0,00
6 - 10 yıl[2]	42	2,10	0,64			
11 - 15 yıl[3]	43	2,15	0,57			
≥16 yıl[4]	35	2,21	0,52			
Toplam	163	2,04	0,58			

Sosyo demografik değişkenleri ile iş yeri zorbalığına maruz kalma arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı belirlenmeye yönelik yapılan çalışmada, cinsiyet, eğitim durumu, çalışılan birim ile iş yeri zorbalığı arasında anlamlı farklılık yok iken; yaş, kurumda çalışma süresi, meslekte çalışma süresi ile aralarında farklılık tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre H_1 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma ile sağlık kurumlarında çalışan hemşirelerin iş yeri zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, yaş değişkeni ile iş yeri zorbalığı arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılık 28 yaş ve altı yaşa sahip katılımcıların diğer yaş grubundaki çalışanların iş yeri zorbalığına maruz kalma algılarından düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuda literatürde farklı bulgulara rastlanılmıştır. Örneğin, bazı çalışmalarda gençlerin diğer yaş grubundakilere göre daha sık iş yeri zorbalığına maruz kaldığı belirlenmişken (Duru vd., 2018; Efe & Ayaz, 2010; Yıldırım, 2009; Hoel & Cooper, 2000) bazı çalışmalarda ise yaşlı çalışanların iş yeri zorbalığına maruz kalma riskinin gençlere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Hoel, Rayner & Cooper, 2002; Einarsen & Skogstad,1996). Buna göre kurumda çalışanların iş yeri zorbalık davranışlarına maruz kalma düzeylerinin yaşları açısından değişiklik gösterdiğini söyleyebiliriz. Fakat bizim çalışmamızda 28 yaş ve altı genç hemşirelerin iş yeri zorbalığına maruz kalmadıklarını, işlerinde

Çalışmanın bir diğer sonucuna göre ise, kurumda çalışma süresi ile iş yeri zorbalığı arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Buna göre, 1 yıl ve altı kurumda çalışmış katılımcıların iş yeri zorbalığına maruz kalma algısının 11 yıl ve üstü yıl kurumda çalışmış katılımcıların iş yeri zorbalık algısından düşük olmasından kaynaklandığı gözlenmektedir. Kurumda çalışma süresi 1 yıl ve altı olan hemşire katılımcıların kuruma karşı olumlu görüş bildirdikleri, fakat 11 yıl ve üzeri kurumda çalışan hemşirelerin

ise kurumdaki iş yeri zorbalığını yüksek düzeyde algıladıklarını belirtebiliriz. Literatürde benzer sonuçlara rastlanılmaktadır (Yildirim & Yildirim, 2007; Bilgel, Aytaç & Bayram, 2006).

Meslekte çalışma süresi ile iş yeri zorbalığı arasındaki farklılığın gözlendiği bir diğer sonuca göre ise, 5 yıl ve altı meslekte çalışmış olan hemşire katılımcıların iş yeri zorbalığa maruz kalma algılarının 6 – 10 yıl, 11 – 15 yıl ve 16 yıl ve üstü yıl meslekte çalışmış hemşire katılımcıların iş yeri zorbalığına kalma algılarından düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durumda 5 yıl ve altında meslekte görev yapmakta olan hemşirelerin, iş yeri zorbalığına fazla karşılaşmadığını ve bu yüzden algıların düşük olduğunu söyleyebiliriz. Fakat hemşirelerin meslekte çalışma süreleri yıl olarak arttıkça meslekte karşılaştıkları iş yeri zorbalığına karşı algılarının yükseldiğini ifade edebiliriz. Çalışmamızdaki sonuçların aksine, literatürde farklı sonuçlara rastnılmaktadır (Homayuni et al., 2021; Ovayolu, Ovayolu & Karadag, 2014; Chen et al., 2009; Yıldırım, 2009; Birik, 2009).Meslekte iş yeri zorbalığına maruz kalma durum hemşirelik bakımını ve hemşirelik profesyonel uygulamasını değersizleştirebilir.

Tüm bu sonuçları ele aldığımızda, hemşirelerin iş yeri zorbalık algılarının yaş artmasıyla arttığını, kurumda çalışma sürelerinin (yıl olarak) ve meslekte çalışma sürelerinin (yıl olarak) arttıkça arttığını söyleyebiliriz. Fakat her ne kadar artış gözlense de değişkenlere göre iş yeri zorbalık algılarının ortalama düzeyde ve altında olduğu saptanmıştır. Bu durumda, hemşirelerin hem yaşlarının hem de kurumda ve meslekte çalışma sürelerinin artmasıyla daha duyarlı hale geldiklerini, bu sebeple her olaya ve davranışa karşı hassaslaştıklarını, çevrelerindeki iş yeri zorbalığı, mobbing vb. olaylara karşı çabuk etkilendiklerini ifade edebiliriz. Yani zamanla yıpranmışlık düzeylerinin arttığını söyleyebiliriz. Ayrıca yönetim açsından ele aldığımızda, iş yeri zorbalık davranışlarının olumsuz ve istenmeyen davranışlar olduğu göz ardı edilmemeli ve bu davranışların hangi davranışlar olduğuna ilişkin çalışmalar yapılmalı ve sonuçları incelenmelidir. Böylelikle çalışanların fiziksel bütünlüklerinin bozulmasına, güven duygularının ve verimliliklerinin azalmasına neden olan davranışların önüne geçilmiş olur ve çalışanlar bilinçli hale getirilir.

Etik Onay: Katılımcılara ankete başlamadan önce konu hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Bu sebeple çalışmaya yalnızca gönüllüler katılmıştır. Çalışma için Sakarya Üniversitesi etik kurulundan ve Sakarya İl Sağlık Müdürlüğünden onay alınmıştır. Helsinki Bildirgesi (2013) ilkelerine göre yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

Akbolat M, Ünal Ö 2018. *Sağlık Kurumlarında Mobbing*. İçinde, Çimen, M. & Deniz, S. (Ed.). Sağlık Kurumları Yönetiminde Örgütsel Davranış Konuları, 2. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss.216-236.

Albishi E, Alsharqi OZ 2018. Factors counteracting nurses' bully- ing in healthcare organizations: An applied study in King Abdul-Aziz University Hospital in Jeddah Province. *Journal of Nursing Education and Practice,* 8(10): 20–35. https://doi.org/10.5430/jnep.v8n10p20

Aydın O, Öcel H 2009. İşyeri zorbalığı ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Psikoloji Yazıları, 12(24): 94-103.

Bilgel N, Aytaç S, Bayram N 2006. Bullying in Turkish white-collar workers. *Occupational Medicine,* 56(4):226-31

Birik I 2009. *İşyerinde psikolojik taciz: Bir tıp fakültesi hastanesinde çalışan asistan doktor ve hemşirelerin algıları üzerine bir çalışma*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Chang HE, Cho SH 2016. Workplace violence and job outcomes of newly licensed nurses. *Asian Nursing Research,* 10: 271–276. https://doi.org/10.1016/j.anr.2016.09.001

Chen WC, Sun YH, Lan TH, Chiu HJ 2009. Incidence and risk factors of workplace violence on nursing staffs caring for chronic psychiatric patients in Taiwan. International Journal of Environmental Research and Public Health, 6: 2812-2821.

Duru P, Ocaktan ME, Çelen Ü, Örsal Ö 2018. The effect of workplace bullying perception on psychological symptoms: a structural equation approach. *Safety and health at work, 9*(2): 210-215.

Efe SY, Ayaz S 2010. Mobbing against nurses in the workplace in Turkey. *International Nursing Review*, 57: 328-334.

Einarsen S, Hoel H 2001. The Negative Act Questionnaire: Development, validation and revision of a measure of bullying at work. 10th Europen Congress on Work and Organizational Psychology, Prag-Çek Cumhuriyeti.

Einarsen S, Raknes BI 1997. Harassment in the workplace and the victimization of men. Violence and Victims, 12: 247-263.

Einarsen S, Hoel H, Notelears G 2009. Measuring exposure to bullying and harrasment at work: Validity, factor structure and psychometric propperties of the Negative acts Questionnaire-Revised. *Work and Stres, 23:* 24-44.

Einarsen S, Skogstad A 1996. Bullying at work: Epidemiological findings in public and private organizations. *European journal of work and organizational psychology*, *5*(2): 185-201.

Hoel H, Cooper CL 2000. *Destructive conflict and bullying at work*. Manchester: Manchester School of Management, UMIST.

Hoel H, Rayner C, Cooper CL 2002. *Workplace Bullying: what we know, who is to blame and what can we do?*. London: Taylor & Francis.

Homayuni A, Hosseini Z, Aghamolaei T, Shahini S 2021. Which nurses are victims of bullying: the role of negative affect, core self-evaluations, role conflict and bullying in the nursing staff. *BMC nursing*, *20*(1):1-9.

Jones AL 2017. Experience of protagonists in workplace bul- lying: An integrated literature review. International *Journal of Nursing and Clinical Practices*, 4, 246. https://doi.org/10.15344/ 2394-4978/2017/246

Meydan CH, Şeşen H 2015. Yapısal Eşitlik Modellemesi Amos Uygulamalar, 2.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Namie G, Namie R 2009. *Bully at work: What you can do to stop the hurt and reclaim your dignity on the job*. Naperville, IL: Sourcebooks, Inc..

Ovayolu Ö, Ovayolu N, Karadag G 2014. Workplace bullying in nursing. *Workplace health & safety*, *62*(9): 370-374.

Salin D 2003. Bullying and organisational politics in competitive and rapidly changing work environments. *International Journal of Management and Decision Making, 4*: 35-46.

Sauer PA, McCoy TP 2017. Nurse bullying: *Impact on nurses' health. Western Journal of Nursing Research*, 39(12): 1533–1546. https ://doi.org/10.1177/0193945916681278

Taylor R 2016. Nurses' perceptions of horizontal violence. *Global Qualitative Nursing Research.* 3: 1–9. https://doi.org/10.1177/23333 93616641002

Tengilimoğlu D, Işık O, Akbolat M 2018. *Sağlık İşletmeleri Yönetimi*. 9. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tezcan C 2008. Yapısal Eşitlik Modelleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Vagharseyyedin SA 2016. Nurses' perspectives on workplace mistreatment: A qualitative study. *Nursing and Health Sciences*, 18(1): 70–78. https://doi.org/10.1111/nhs.12236

Yıldırım D 2009. Bullying among nurses and its effects. *International nursing review, 56*(4): 504-511.

Yildirim A, Yildirim D 2007. Mobbing in the workplace by peers and managers: mobbing experienced by nurses working in healthcare facilities in Turkey and its effect on nurses. *Journal of clinical nursing*, *16*(8): 1444-1453.

HOW TO HANDLE WITH STRESS?

Rita WIDAN
Intern Doctor, Köln, Germany

ABSTRACT

This research investigates how to deal with stress while the pandemic process continues. Closure and restrictions deeply affected all people and made it difficult for them to get used to the process. This process caused anxiety and stress to increase. Although coping with stress is not done properly, a process leading to depression can occur.

This research conducted case analysis in line with WHO's principles. The relevant approach was applied to 6 participants who experienced mild stress, who were determined according to the existing criteria and approach.

As a result, there was a sudden improvement in their coping with stress and a slower progress later on.

Keywords: Pandemic, stress, WHO

COVID-19 AND STRESS MANAGEMENT

Miralda ALBERT
Department of Psychology, Université de Liège, Liège, Belgium

ABSTRACT

This research investigates ways to cope with the effects and adverse effects of the COVID-19 pandemic. The COVID-19 pandemic era has brought extraordinary conditions, such as the extraordinary conditions it created, closure at home, less social cohesion, and more time indoors. In addition, the increase in digitalization, the increase in working hours and the disappearance of the concept of overtime are among the negative effects.

Various guidelines have been published to deal with these adverse effects. The research examines ways to cope with stress and to offer solutions with a holistic approach by evaluating expert opinions, reports and guidelines. The target group targeted by the reports and guides, what solutions they suggest and which paths they follow were evaluated. It was also investigated how these suggestions changed over the months, and which subjects and methods were emphasized.

Keywords: stress management, Covid, psychology

COMPARISON OF ENGLAND AND ITALY IN THE FIGHT AGAINST COVID

Nicol VAN DAELE
Université de Mons, Mons, Belgium

ABSTRACT

The Covid era has shaken every country deeply. It caused social, psychological, economic and political damages. States have taken and implemented various measures since the beginning of the process. In addition, the statements and directions of leaders and political figures have also had a significant impact on people. Whether people take the virus seriously has affected how far they follow the rules.

This research compares the policies implemented by states in Italy and the UK, and also analyzes the discourses of prominent political leaders.

The periods when the number of cases increased and decreased were compared. The health policies they chose, the policies of informing the public, the measures taken in the economic and social fields were evaluated in a holistic manner. The reasons for the increase or decrease in the number of cases, the effects of political figures on this issue and the current situation of the countries are compared.

Keywords: COVID-19, UK, Italy, Policy

THE EFFECT OF CLOSING HOME ON ALCOHOL CONSUMPTION

Romuś MYSZKA
Collegium Medicum of the University of Zielona Góra, Zielona Góra, Poland

Urszula KALKOWSKI
Collegium Medicum of the University of Zielona Góra, Zielona Góra, Poland

ABSTRACT

This research analyzes alcohol consumption experiences of alcohol consumers during their home closure periods in European countries. The measures taken due to COVID have radically changed people's daily lifestyles. More time has begun to be spent at home. One consequence of this is increased boredom.

Increasing such problems may inevitably increase the use of elements that will distract or make individuals feel enjoyable. This research examines whether alcohol consumption is increasing in European countries. The data between March 1, 2020 and January 31, 2021 were obtained from the reports, databases or statistical institutions of the respective countries.

Relevant data are being analyzed and have not been fully reached yet. However, preliminary analysis shows that alcohol consumption tends to increase, especially during the second closure period. Factors such as increased family problems, job loss, and future anxiety have also been found to have an important role in the increase of alcohol consumption.

Keywords: Covid, alcohol consumption, Europe

GOOD PRACTICE EXAMPLES OF PANDEMIC

Talina KRÜGER
Universität Duisburg-Essen, Duisburg, Germany

ABSTRACT

This research focuses on Germany, Canada and Israel, which have been relatively successful in combating covid. Especially after the second peak period, the policies they implemented and the way they followed in the field of vaccination led these countries to come to the fore in the fight against COVID. In addition, the policies these countries followed in the process are an indicator of this.

In this research, data on COVID of three countries were examined. Daily cases, monthly cases, daily deaths, and the number of patients recovered were analyzed. In addition, the number of hospitals, the number of doctors, and the number of beds and intensive care units were also included in the analysis. Not only the state health practices, but also the support and place of civil society on this issue are within the scope of the study and are evaluated as secondary.

Keywords: Good practice, covid, pandemic

THE EFFECTS OF COVID-19 PANDEMIC ON THE MICRO-ECONOMY

Caimile ADESINA
Faculty of Economic and Commercial Sciences, University of Boumerdès, Boumerdès, Algeria

ABSTRACT

With the sudden rise in Covid-19 disease from Wuhan, Hubei province of China since December 2019, the whole world is facing the plight of massive transmission and loss of lives. To fights the perils of the disease the Indian government called for a complete lockdown in the country since March 24, 2020. The economic, political and cultural effects of COVID-19 were felt intensely. All the sectors were highly impacted due to the pandemic and lockdown, and microfinance sector is no exception to that. This study focuses on the impact of the pandemic and lockdown on the income, expenditure, savings, and loan repayment of the microfinance beneficiaries with a before and after approach.

Keywords: Covid-19, Lockdown, Microfinance.

INVESTIGATION OF ARTIFICIAL NERVOUS NETWORK IN COVID19 PROCESS FOR PEOPLE OVER 60 YEARS OLD

Zahra BABANGIDA
University of Al Quaraouiyine, Morocco

ABSTRACT

Artificial neural network (ANN), real neural network A calculation based on its structure, functions model. Data carried over ANN It affects the operation of ANN. However artificial neural network with inputs, outputs and hidden layers foundation is being established. On ANN to be designed with the mathematical model to be determined data management is provided. Inputs are raw data. This data in ANN learning of ANN by processing with weights provided. Activation functions inputs and weights will determine the output of the ANN. It is the equation. Net to enter the cell on ANN mathematical input given on ANN. It is calculated with definitions and formulas. From here incoming information by weight defined on itself by the activation function defined by multiplying is being processed.

Keywords: Artificial neural network (ANN), Mathematical Model, Nervous

EIN VERGLEICH ZWISCHEN PERFORMATIVEN UND KONSTATIVEN SPRECHAKTE SPRECHAKTTHEORIE

Nico LISCHKE*
Tilmann BRAUNE*
**University of Koblenz-Landau, Koblenz and Landau, Renanya-Palatina, Germany*

ZUSAMMENFASSUNG

Die Sprache ermöglicht direkte oder indirekte Kommunikation. Ob freiwillig oder nicht, wir verwenden viele sprachliche Elemente im täglichen Leben. Manchmal merken wir gar nicht, ob wir diese Sprachelemente verwenden oder nicht.
Die Sprache dient dem Ausdruck von Gedanken. Daneben sind die Grundeinheiten der menschlichen Kommunikation nicht nur Wörter oder Sätze, sondern bestimmte Sprechhandlungen, die durch Äußerung von Wörtern und Sätzen des Sprechers vollzogen werden. Sie werdenillokutionäre Akte bzw. Sprechakte genannt (vgl. Bußmann 2002: 643).
Sprachliche Ausdrücke sind ziemlich umfangreich. Es ist möglich, viele Dinge mit Sprache zu tun. Wir können Befehle erteilen, drohen, Dinge direkt oder indirekt erzählen und sogar können wir versprechen.
Die Sprache dient dem Ausdruck von Gedanken. Daneben sind die Grundeinheiten der menschlichen Kommunikation nicht nur Wörter oder Sätze, sondern bestimmte Sprechhandlungen, die durch Äußerung von Wörtern und Sätzen des Sprechers vollzogen werden. Sie werden illokutionäre Akte bzw. Sprechakte genannt (vgl. Bußmann 2002: 643).
Als Geburtsjahr der Sprechakttheorie kann das Jahr 1955 betrachtet werden, in dem John L. Austin an der Harvard-Universität eine Vorlesungsreihe mit dem Titel ‘How to Do Things with Words’ hielt. Sie wurde postum im Jahre 1962 veröffentlicht; eine deutsche Übersetzung erschien 1972 unter dem Titel Zur Theorie der Sprechakte. Wesentlich verantwortlich für die Verbreitung sprechakttheoretischer Ideen ist das von John Searle, einem Schüler Austins.
Das heißt, obwohl J.L.Austin und Searle die beiden wichtigsten Vertreter dieser Theorie sind, dachte Searle nach einer Weile etwas anders.

TESTING FOR CORONAVIRUS SARS-COV-2 IN RUSSIA

Mahirə NABIYEVA
Azerbaijan Technical University, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

Individuals with a normal temperature, without clinical manifestations of acute respiratory infections, who have not visited countries and regions affected by coronavirus infection in the last 14 days, have not been in contact with persons who have visited countries and regions affected by coronavirus infection, have not been in contact with with patients with coronavirus infection who are not on self-isolation, quarantine or home treatment for coronavirus infection.

Keywords: Coronavirus, Russia, Civic Problems

REVIEW OF KAZAKHSTAN HEALTH MINISTER MIKHAIL OKHLOPKOV COVID-19 REPORTS

Nadirbek KARIMOVA
Kazakhstansko-Nemetskiy Universitet, Almaty, Kazakhstan

ABSTRACT

According to unconfirmed information, the patient is a deputy of the Legislative Assembly of the Republic of Kazakhstan. “There is such a thing as personal information protection,” said Mikhail Okhlopkov. - It doesn't matter for us who he is: a deputy or not. First of all, he is sick. I don’t want to start a witch hunt - not one or the other. The data in the information system "ProMed" is impersonal, we focus only on the history of the disease. "

As the head of the department added, the ministry clearly understands the epidemiology and norms of the incubation period of a particular disease. According to Okhlopkov, the patient did indeed cross the border in early January, but fell ill only at the end of March. Therefore, the trip could not lead to infection. As for the movements within the country, they are not limited, the minister summed up.

Keywords: Kazakhstan, Covid-19, Health Minister Reports.

EVALUATION OF UKRAINE-RUSSIA RELATIONS BETWEEN (2010-2020)

Şəhla HÜSEYNQULULI
Kazakhstansko-Nemetskiy Universitet, Almaty, Kazakhstan

ABSTRACT

The annexation of Crimea has affected Russian and Ukrainian relations in many ways, regionally and even globally. Historically, Ukraine was a member of the Union of Soviet Socialist Republics. During the Cold War, Ukraine consistently followed pro-Soviet policies. After the collapse of the Soviet Union in 1991, Ukraine continued to pursue pro-Russian policies. As the world politics shifted from the bipolar order to the multipolar order, it was seen that Ukraine began not to follow more pro-Russian policies. In this context, some regional disputes arose between Ukraine and Russia, for example the Crimean Crisis. After this crisis, the relations between Russia and Ukraine have become very strained. Even though Russia and Ukraine are former allies, it is obvious that they have become adversaries after the Crimean Crisis and a number of political and social events before. The aim of this study will be on the evaluation of relations between Russia and Ukraine in the context of the Annexation of Crimea.

Keywords: Crimea, Annexation, Russia, Ukraine.

THE EVOLUTION OF POST-COLD WAR EPIDEMICS IN TURKIC REPUBLIC AND TURKEY

Eloiza MIRGASIMOVA
Nakchivan Private University, Nakchivan, Azerbaijan

Yeganə BABAYEV
Nakchivan Private University, Nakchivan, Azerbaijan

ABSTRACT

With the end of the Cold War, important changes have occurred in the international system. As a result of the changing dynamics, it has also led to new searches in Turkish Foreign Policy. One of the most important factor in Turkey-Central Asia Relations, is the Turkey's changing foreign policy preferences. Various studies have been carried out on these changes. In his article discussing Turkey's orientation, evaluates the negative situations and new opportunities arising as a result of changing balances. During this period, Turkish decision-makers developed a policy with political, strategic, economic and cultural dimensions. Central Asia directly affects Turkey's national interests and national security. Therefore, the strengthening of relations between Turkey and the Turkish Republics, political, economic, cultural, and security issues are emerging as a necessity to go to the multi-faceted cooperation, including. Underway between the Central Asian Turkish Republics and Turkey political, economic and cultural relations; It should be tried to be developed in a way that will prepare the ground for political and economic integration.

Keywords: Turkic Republic, Turkey, COVID-19

HISTORICAL BACKGROUND OF RUSSIA WITH COVID-19

Atabek NABIYEV
Ganja State University, Ganja, Azerbaijan

ABSTRACT

The Soviet Union is one of the old political forces that coerced or voluntarily held together ethnic or religious origins. It is a power that has left a very deep history in its past. The bipolar system in the world came to an end after the Cold War. After this situation, ethnic conflicts increased and spread to the Soviet Union in the 1980s and caused great repercussions in the world. Conflicts occurring in the world have been a threat to security.These conflicts resulted in disintegration and in the early 1990s, the USSR was replaced by 15 new independent republics at the end of 1991. When the Soviet Union began to collapse after the Cold War, changes occurred in the system. The Caucasus region is important. Especially the North Caucasus region posed an important problems, as a result of the independence of Azerbaijan, Georgia and Armenia in 1991, instability occurred in the region. This article describes the historical relations between Armenia and Azerbaijan in the Caucasus region and the effects of foreign powers on these relations.

Keywords: Covıd-19, Russia, Historical Background.

CYPRUS IN COMBATING COVID-19

Mahigul IBRAGIMOV
Azerbaijan Cooperation University, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

In our world, which is constantly updated and renewed and where countries always keep their interests at the highest level, our country and the countries of the region have different national interests, the initiatives in which countries have taken to procure these interests have also been different. However, our country has tried to improve its relations with many countries in the developing process, and these relations have been interrupted at times; some times it was completely broken for different reasons. In the world of international relations, many actors have followed different policies for the economic and political interests of their own country. Considering that countries always keep their economic interests at the highest level; As it is known, Eastern Mediterranean is located on the trade route connecting east and west due to its geographical location. Due to its richness in natural resources, it has attracted the attention of regional and global actors and there have been many powers that want to claim rights on it. Turkey in this process, didn't remain unresponsive to the events developing, it has produced various Eastern Mediterranean policy has created and implemented in line with their own interests. When we look at the Eastern Mediterranean crisis, it is obvious that Cyprus is a strategic point. This research thesis aims to examine how the Cyprus issue affects the Eastern Mediterranean policies of the countries, what kind of plans the powers that want to establish sovereignty over the Eastern Mediterranean are involved in the events and their results. In addition, in the context of the Cyprus conflict, it aims to examine the power struggle in the Eastern Mediterranean, the policies followed by the countries, from an economic and legal perspective.

Keywords: Cyprus, Eastern Mediterranean, COVID-19.

EASTERN MEDITERRANEAN ISSUE: THE STRUGGLE IN THE MIDDLE EAST REGION

Ojore BUHLE
Université Abdou Moumouni de Niamey, Niamey, Nijer

Bron ZADZISAI
Université Abdou Moumouni de Niamey, Niamey, Nijer

ABSTRACT

The Eastern Mediterranean has attracted the attention of many states throughout history. Eastern Mediterranean, which was mainly on the political agenda in the past, became the focus of states economically with the beginning of the 2000s. As a result of the researches made by scientists, the existence of rich natural resources such as oil and natural gas has been determined in the Eastern Mediterranean. The existing energy potential in the region has prepared the political competition environment for the states. Tensions have risen between coastal countries because states that want to maximize their own economic interests reject the rights of other states. In particular, the failure to reach a consensus between Greece on the continental shelf and exclusive economic zone borders is the main cause of political tension. On the island of Cyprus, Greeks constitute the majority of the population. The Greek administration alone claims rights on Cyprus. Greek Government's granting drilling permits to European companies and unilateral economic agreements were found by Turkey to be contrary to international law has been ignored in the region.

Keywords: Eastern Mediterranean, Middle East, Greek.

KALININGRAD IN EU – RUSSIA RELATIONS AFTER 2010

Nazira YELDOSEV
Kainar University, Almaty, Kazakhstan

ABSTRACT

Kaliningrad, the land part of Russian Federation in Europe. The geopolitical location of the region affect Russia and EU relations. Kaliningrad oblast is also defined as pilot region. This definition means controlling or examining EU-Russia relationships. Historical development of the Kaliningrad different. Thus the region or location was under German control. After Second World War Soviet Union took control of the region. Russian Federation used advantage of land in Europe. It developed security policy by the way. The Kaliningrad oblast of Russia is currently an important focal point of disputes between the European Union and Russia. Although small in terms of geography and population, Kaliningrad has grown in importance due to the EU enlargement process. Since the break-up of the Soviet Union, the oblast has become an exclave of Russia, and it is now set to also become an enclave within the EU. European Union enlargement exposed the Kaliningrad problem. Baltic Sea countries became EU and NATO membersip so this situation annoyed Russia. EU had concerns on some issues. such as the border problem, transportation and trade. It was tried to designate how the interdependence of Russia and EU on various issues affected relations with the Kaliningrad region. EU and Russia regional cooperation and decisions shape process. The Kaliningrad oblast due to its exclavity has to pay attention to the interests of the neighboring countries as well. Attempts to find a reasonable balance between the three groups of interests are reflected in all regional development strategies.

Keywords: Russia, European Union, Relations

US-CHINA VACCINE RIVALRY AND RUSSIA'S COVID-19 STRATEGY

Zarema ERKINEV
Narxoz University, Almaty, Kazakhstan

ABSTRACT

The Trump administration is looking for ways to give Russia a role in its strategy to contain and isolate China. If Russia follows a policy in line with Trump's strategy, China, surrounded by its south and east, will also be surrounded by its north. In this context, Russia's attitude has an important place in the global policy of China, which is trying to resist this, as in the global policy of the USA. In other words, in the struggle of the two rival powers, the United States and China, Russia will have an advantage on whichever side it takes. In this context, both the USA and China are looking for ways to establish a special bond in order to keep Russia on their side. The need of both sides for Russia allows Russia to increase its geopolitical importance and bargaining power.

Keywords: USA, China, Vaccine War

MIDDLE ASIA COVID-19 VACCINE POLICIES

Zhannur ABDULAYEV
Kainar University, Almaty, Kazakhstan

Safar ABDULOV
Kainar University, Almaty, Kazakhstan

ABSTRACT

Middle Asia had been witnessed power struggles between Chinese and Turks in a wide area for centruies. Specifically the struggle which started between Han Dynasty and Huns in 2nd century BC continues today between People's Republic of China and Uyghurs who live intensively in the west of the region in East Turkistan or Xinjiang Uyghur Autonomus Region. Uyghurs attempted to establish a sovereign state two times (1933 and 1944) but they failed. The region occupies an important role in international agenda with extremely human rights abuses and bloody terrorist actions by some structures which are structured inside of Uyghur people. In this context Amnesty International, Human Rights Watch and various non governmental organizations broadcasted a lot of reports about these human rights abuses which are performed by China against Uyghurs. There are no disincentive sanctions against China because of China's economic power, military power and location in United Nations Security Council up to now. This academic study aimed to scrutinize experienced problems, international reactions and solutions offers by objectively mentioning historical development of area in a struggle for keeping aloof of sensuality and in view of the fact that principle of 'Be steadfast witnesses for Allah in equity, and let not hatred of any people seduce you that ye deal not justly.' (Maidah/8). The study tried to reach the facts with an objective angle by examining studies which written by scholars who are from different geographies. Finally, the reactions of the international community toward the events in the region were given.

Keywords: Uyghurs, Assimilation, Terror, Sanction, Human Rights

FOREIGN POLICY ANALYSIS OF INTERNATIONAL RELATIONS AND SOFT POWER PRACTICE IN COVID-19 TERM

Yazid CHIZIMU
Adekunle Ajasin University, Akungba, Nigeria

Jana CHEDJOU
Adekunle Ajasin University, Akungba, Nigeria

ABSTRACT

This study aims to present how states shape their decision-making mechanisms by being influenced by their soft power in Foreign Policy Analysis. Foreign policy analysis, which has a multi-disciplinary and interdisciplinary structure, assumes that decision-making processes are at least as important as foreign policy output. Foreign policy analysis, which strives to be analytical, is considered a sub-discipline of International Relations. Although there is no clear definition of the concept of Foreign Policy, debates on its position continue. For this reason, in the study, first of all, its place in International Relations Theories and soft power applications in a conceptual framework will be examined. The focus of the study will be "The Concept of Foreign Policy", "International Relations and Factors Determining Foreign Policy", "Foreign Policy Tools and Methods", "Theoretical Approaches", "Decision Making Approaches", "Soft Power, Non-State Actors".

While dealing with these issues, prominent studies in the field were taken into consideration and criticisms were used. Based on these studies, it has been observed that Foreign Policy analysis has an evaluative and analytical structure as well as a share of states in shaping their economies as a result of the decisions and outputs taken.

Keywords: Foreign Policy, Foreign Policy Analysıs, Soft Power, Decision Making Models

RUSSIA'S COVID-19 STRATEGY

Gadi AHADOV
Baku Eurasia University, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

The Trump administration is looking for ways to give Russia a role in its strategy to contain and isolate China. If Russia follows a policy in line with Trump's strategy, China, surrounded by its south and east, will also be surrounded by its north. In this context, Russia's attitude has an important place in the global policy of China, which is trying to resist this, as in the global policy of the USA. In other words, in the struggle of the two rival powers, the United States and China, Russia will have an advantage on whichever side it takes. In this context, both the USA and China are looking for ways to establish a special bond in order to keep Russia on their side. The need of both sides for Russia allows Russia to increase its geopolitical importance and bargaining power.

Keywords: USA, China, Vaccine War

VERGLEICH VON DEUTSCHLAND UND UKRAINE IM BEDINGUNGEN VON COVID-19

Joshua KRIEGER
Zeppelin Universität, Friedrichshafen, Germany

Roman KREHL
Zeppelin Universität, Friedrichshafen, Germany

ZUSAMMENFASSUNG

Ich werde mich für den Direktor des Instituts für Kybernetik bewerben. Ein spezielles Blatt mit einem Rahmen von Rahmen, das mit einem Siegel bescheinigt ist, legt fest, in welchem Bereich ein Einführer vor dem Abitur mit abo pratsyu beginnen wird. Eine Liste veröffentlichter wissenschaftlicher Projekte und Weinfahrten; Widgets veröffentlichter Artikel / Abstracts (aus Gründen der Offensichtlichkeit); eine Zusammenfassung anderer Fachgebiete (für die Dauer wissenschaftlicher Arbeiten und Weinfahrten); eine Kopie des Diploms über das Ende der vorzeitigen Hypothek. eine Kopie der Bestätigung über die Vergabe der Identifikationsnummer; Kopie des Reisepasses; Bestätigung durch den Nachbearbeitungsprozess (gleichzeitig enthält der Pass keine Meldungen über die Wiederherstellung); internationales Erdbewegungszertifikat, das das Niveau von C1 - C2 (aus Gründen der Offensichtlichkeit) bescheinigt; Personen, die einen Einblick hinter die Absperrung erhalten haben, erhalten die Gleichwertigkeit des eingereichten Diploms gemäß der "Anordnung zur Anerkennung der Schritte der großen Bildung in der Ukraine in anderen irdischen Primärhypotheken", die von der Anordnung des Bildungsministeriums und des Bildungsministeriums genehmigt wurde Wissenschaft der Ukraine.

UKRAINE COVID-19 VACCINE POLICY

Dilshat ALMASOV
Karagandy State University, Karagandy, Kazakhstan

ABSTRACT

Within the framework of the implementation of a grant from the Institute of Public Policy No. 30RG91-06491, for the Ukrainian Fund, an additional meeting was held for the The project is being implemented by the consortium of the Institute at the warehouse: University of King Danil; GO "Gromadsky Center" Etalon "spilno with the Directorates of the International Sports, European Integration, Tourism and Investment of the Ivano-Frankivsk ODA. Doslidzhennya "Portrait of a tourist ochim vlasniks in silsky green gardens in the period of the pandemic" was formed in 2 parts, and itself:

With an analytical sound, the results of the follow-up can be followed by the results of VIDKRITI ZVIT. By the project "Portrait of a tourist ochim vlasnikiv silskih green gardens in the period of pandemic" є development of domestic tourism and promotion of social and cultural activity of the population of Ukraine. As part of the implementation of the project, an interactive online course has been broken up, which consists of 3 modules, and aims to help the owners of the sadibs at such feedings:"Finances and supply of vitality for the owners of green gardens".

Keywords: Ukrain, COVID-19, Vaccine.

ZEITLICHER ZUSAMMENBRUCH DER DEUTSCHEN COVID-19-MAßNAHMEN

Zoe SCHLAMME
University of Giessen, Giessen, Hesse, Germany

ZUSAMMENFASSUNG

Das neue Coronavirus (nCoV) ist ein neuer Stamm, der beim Menschen bisher nicht identifiziert wurde. Coronaviren sind zoonotisch, dh sie werden zwischen Tieren und Menschen übertragen. Als Ergebnis detaillierter Untersuchungen wurde festgestellt, dass SARS-CoV von Zibetkatzen auf Menschen übertragen wurde, MERS-CoV von Dromedarkamelen auf Menschen. Einige bekannte Coronaviren zirkulieren in Tieren, die den Menschen noch nicht infiziert haben. Anzeichen einer Infektion sind Atembeschwerden, Fieber, Husten, Atemnot und Atembeschwerden. In schwereren Fällen kann eine Infektion zu Lungenentzündung, schwerem akutem (schnell fortschreitendem) respiratorischen Syndrom (aggregierte Manifestation), Nierenversagen, Herz-Kreislauf-Erkrankungen und letztendlich zum Tod führen.

THE EVOLUTION OF OUTSTANDING DISEASES FROM THE INDUSTRIAL REVOLUTION TO THE COLD WAR: COMPARISON WITH COVID-19

Juané FURAHA
A. Baitursynov Kostanay State University, Kostanay, Kazakhstan

Chuma NWADIKE
A. Baitursynov Kostanay State University, Kostanay, Kazakhstan

ABSTRACT

The industrial revolution, which emerged with the effect of new inventions on production in Europe in the 18th and 19th centuries and the birth of the mechanized industry by steam-powered machines, and these developments increased the capital accumulation in Europe, is a development that changed the course of the whole world. In this study, we first discussed the changes in the social dynamics brought about by industrialization in industrialized societies and how and from where this change is involved in conflict processes. We tried to explain the evolutionary process of the war that emerged as a result of this drag, within the framework of theoretical approaches, that this transformation process, which was involved in war issues, also led to a transformation in the nature and functioning of wars. In the most general terms, what are the effects of changing world order, social transformation and technological development on relations between states; We sought answers to questions such as how it brought about changes in areas such as conflict and war.

Keywords: Social Transformation, Industrial Society, Traditional Society, Evolution of War, Liberalism, Realism

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND COVID-19 IN NEW ERA AMERICA

Veronka GÉZA*
Méri BENJÁMIN*
Óbuda University, Budapest, Hungary

ABSTRACT

In the United States of America, which claims to be the most liberal country in the world, liberalism, freedom, equality, private property, etc. all principles are applied. However, although America is not legally, it is not actually pluralistic. Because there is a consensus in American society on political issues. There is a consensus in the United States, much stronger than in European countries. Liberalism in Europe has developed against the settled aristocratic kingdom. In the United States, however, when the British rule collapsed, neither the aristocrat nor the conservative ideology that supported the aristocracy remained. Thus, the liberal ideology developed alone in the United States, with the participation of almost all sections. Since the social situation in America is democratic, the dominant feature of the political situation is also democratic. The main purpose of this study is to examine the exact content and basic paradigms of the word democracy and how it works, and to determine the instrumentality of institutions by addressing the relationship between non-governmental organizations and democracy. For this, an in-depth analysis of non-governmental organizations will be made.

Keywords: Democracy, liberalism, non-governmental organizations

NEWCASTLE XƏSTƏLİYİ VİRUSU

Qəhrəman HAZIYEVA
Azerbaijan Medical University, Baku, Azerbaijan

MÜCƏRRƏD

Nyukasl xəstəliyi virusu quşçuluq sənayesində əhəmiyyətli bir virusdur. Öldürülmüş və ya zəifləmiş peyvəndin xəstəliyə qarşı istifadəsi immunoloji qorunmanı artırır. F geni, virüsün virulentliyini təyin edən əsas amildir. Buna görə də, bu işdə Razi LaSota-dan alınan və lövhədən təmizlənmiş NDV suşu IR12-nin F genini ardıcıllaşdırmağı və təhlil etməyi hədəflədik. Virus 10 günlük SPF embriyonlu toyuq yumurtalarına aşılandı və daha sonra allantoik maye ultra santrifüj istifadə edərək saxaroza qradiyent təmizlənməsinə məruz qaldı. Təmizlənmiş virus zolağı daha sonra genə xüsusi astarlardan istifadə edərək RNT ekstraktı və cDNA sintezinə məruz qaldı. PCR, F genini gücləndirmək üçün xüsusi primerlərdən istifadə edildi və daha sonra band jeldən çıxarıldı və 3 ilə 1 nisbətində pJet1.2 plazmidlərinə klonlandı və uyğun bir hüceyrəyə çevrildi. Çıxarılan plazmid daha sonra BglII məhdudlaşdırma fermenti ilə həzm edildi və əlavə plazmid Sanger se oldu Nəticədə, gen ardıcıllığı F tamamilə sıralanmış və gen bankında tapılan lentogen suşlarla müqayisə edilmişdir. Ardından MEGA6 istifadə edilərək ardıcıllıqla yığılmış, 112G-R-Q-G-R-L117-nin bölünmə yeri ardıcıllığı alınmış və sonra filogenetik ağac çəkilmişdir. Nəticədə F gen ardıcıllığı tamamilə sıralanmış və gen bankında tapılan lentogen suşlarla müqayisə edilmişdir.

Açar sözlər: Nyukasl xəstəliyi virusu, LaSota suşu, Klonlama, Sıralama

YERLİ TOYUQ XƏSTƏLİYİ

Zahirə JALILOVA
Azerbaijan Medical University, Baku, Azerbaijan

MÜCƏRRƏD

Yerli quşların ND və AI vəziyyətini öyrənmək üçün isti quru bir iqlimdə (Borxar və Nəcəf Abad şəhərləri) və soyuq-yaş bir iqlimdə (Xansar və Semirom şəhərləri) İsfahanın 60 kənd ailəsində 8-66 həftəlik 900 yerli civciv vilayət paylandı və saxlanıldı, 8, 20, 32, 44 və 56 həftələrdə quşların% 15-i qanad damarından götürüldü və Newcastle və qrip xəstəliklərinə qarşı antikorları təyin etmək üçün HI üsulu ilə test edildi, bu vaxt kloakal və faringeal təmin edildi. çubuqlar, yüksək patogen qrip virusları H5 və H7 RT-PCR istifadə edilərək test edildi, Borkhar və Nəcəf Abad şəhərlərində anti-Newcastle antikorunun ortalaması sırasıyla 4.2 və 6.5, ortalama CV nisbəti% 63.7 və% 31.9; Xansar və Semiromdakı ortalama Newcastle antikoru 4,5, 5,8 və ortalama CV% 52,1 və 33,5% idi. Borkhar və Nəcəf Abaddakı Qrip əleyhinə antikorun ortalaması sırasıyla 5.21 və 0.6, ortalama CV% sırasıyla% 63.7 və% 33.0 idi. Xansar və Semiromda qrip əleyhinə antikorun ortalaması sırasıyla 5.5, 6.2 və ortalama CV% 29.8 və 19.3% idi. H5 və H7'nin molekulyar test nəticələri də mənfi idi. Ümumilikdə isti və quru iqlimdə quşların yayılma nisbəti daha çox olmuşdur. İnfeksion agentlər və fiziki qəzalar / heyvan hücumları səbəbindən ölüm nisbəti sırasıyla% 9 və% 11 idi. Nəticədə, yerli toyuqlar üçün kombinə edilmiş nəzarət və profilaktik idarəetmənin tətbiq edilməsi tövsiyə olunur.

Açar sözlər: Yerli Toyuq, Newcastle, Qrip, İqlim, İsfahan, Bərəkət

CONSTRUCTING DEMOCRACY IN LATIN AMERICA: US ECONOMIC SANCTIONS ON VENEZUELAN ECONOMY

Tofiq Tahirsoy
Azerbaijan Technical University, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

In this study published by Timothy Gill for the University of North Carolina-Wilmington, it was tried to be expressed how the USA is trying to improve democracy in Latin America against anti-democracy tendencies. It is mentioned that the USA supports opposition players in order to defeat the leaders on the left-wing and it is focused on trying to displace despotic leaders (Gill, 2018). Studies describing the conflict that the Venezuelan economy encounters the US economic sanctions can be listed as follows: (Service, 2019) (Ellner, 2015b) (Ellner, 2015a) (Ellner, 2013). In the 2019 report prepared by the Congressional Research Service; It focuses on the legitimacy of the leadership of President Maduro. Unlike other studies, in this study, the economic crisis, which shows the signs of economic contraction and excessive inflation experienced in Venezuela, and the US sanctions were shown as the accused about this crisis (Service, 2019). This article, written by Steve Ellner, focuses on Venezuela to establish friendly relations with Cuba, which highlights economic nationalist values. Although the US's multinational capital and military power is superior all over the world, it is stated that its political effect has decreased in the region. In addition, in terms of economy, it is emphasized that it has an insufficient effect on Venezuela, which defends national interests against foreign interests (Ellner, 2015b). In this article, which emphasizes the importance of the country's economy for Maduro, like Ellner, the role of the state in the democratic transition to socialism is emphasized (Ellner, 2015a). In another article published by Steve Ellner, who has published very productive works in this field, it was emphasized that Maduro has a special effect on the workers' movement and tends to support pro-worker reforms today. It is stated that this trend is caused by the social and political change in Venezuela (Ellner, 2013).

Keywords: Venezuelan Economy, Democracy, US sanctions, Latin America, Venezuela

PAN-TURKISM AS A THREAT IN A COMMERCIAL AND STRATEGIC CONTEXT FOR RUSSIA

Rəşad Mahirzadə
Sumqayit State University, Sumqayit, Azerbaijan

ABSTRACT

Pan-Turkism in Turkey on the basis of cultural and political currents of popular government, on the basis of ethnic, cultural and political unification or idea based on language basis. It is a trend that emerged in the middle of the 19th century. Its foundations were created by the Turks living on the Crimea and the Volga. The Ottoman Empire had the aim of uniting with the Turks. Pan-Turkism has been an ideology that has been a danger to Russia since the time of the Russian Empire. Pan-Turkism was used by NATO as a means of pressure against the Central Asian republics and Azerbaijan during the USSR period. Now this continues. Pan-Turkism publicly support the government of Turkey constitute a threat to Russia's commercial and strategic interests in the former Soviet republics and Russia itself is threatened in terms of integrity. Pan-Turkism has always posed a danger to Russia. The concept of Turan was created in opposition to the concept of Iran, where Persian culture is superior. Turanism claims that the lands from the north-wide of Iran, from the Caucasus to the Sayan mountains belong to the Turani peoples and that all ethnicities belonging to the Ural-Altaic language group are also included. He also thinks the Turkish world as the center of this vast Turan. Pan-Turkism, on the other hand, is advocated as the intensification of the broader and more widespread Panturanism.

Keywords: Pan-Turkism, Russia, USSR, Panturanism, Russian Empire

ISLAM AS A FACTOR IN THE CONTEXT OF SOVIETIZATION POLICIES

Gülnaz Hidayatova
Baku Slavic University, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

Islam emerges as the most important factor that holds communities together in the face of Sovietization policies. After independence, a unifying element turned into a political tool in terms of individual and community identity. While creating national identities, the rulers also benefited from Islam for the protection of national borders and the peaceful coexistence of the people within the borders. Therefore, we can say that religion and nationalism coexist in the region. In order to keep the nation together, the rulers who used the religion of Islam in the first years of their independence both wanted to create a common ground in the society by legitimizing their governments and to develop their relations with other Muslim countries. Nowadays, they are increasingly trying to limit the influence of religion.

Keywords: Soviet Union, Sovietization, Islam, Muslim countries, religion

FOUNDATIONS OF MODERNIZATION IN CENTRAL ASIA

Krishan Malviya
Jiwaji University, Gwalior, India

ABSTRACT

The foundations of colonization started with educational policy. Russian language learning has been made compulsory and teaching Islam is prohibited. Russian immigrants, especially Kyrgyzstan, were settled in the new regions. Considering the Russian population in today's Turkic republics, it is clearly seen that this policy is implemented. Russian authorities have been placed in the administrative and military structures in these countries and their full sovereign and fully independent states have been interrupted. Modernization in Central Asia has had three distinctive features: First, this movement was applied externally rather than internally. Second, it took place in the context of a tightly controlled totalitarian system (as a result, all opposition attempts were suppressed and in reality the economic aspect of the process was not taken into account); thirdly, it has been implemented very quickly and in a way that covers all segments of the society. As a result of this rapid development, as stated above, although radical changes can be achieved in some areas, change in other areas remained limited. In particular, it could not lead to political mobilization. Although these are all extensions of political demands, these demands were made quite late (starting in the late 1980s and lasting until the perestroika period) and were limited to only a small group of urban thinkers.

Keywords: Modernization, Central Asia, Russian, Turkic republics, perestroika

GALIYEV'S APPROACH TO TURAN ON THE WAY TO REACH THE INTERNATIONAL

Chhaya Vadekar
Bhagwant Global University, Kotdwar, India

ABSTRACT

The Turanian Socialist State, envisaged as a sovereign state, in an independent relationship with the Soviet Union, will be governed by the republic; The administration of the republic would be entrusted to a centralized party. The names suggested for this party were "Eastern Workers and Peasants Socialist Party" and "Eastern Socialists Party". Galiyev also foresaw the establishment of the Red Army for the state to be established. The Eastern Red Army, consisting of Tatars, Bashkirs, Turkestan and Kyrgyz, would form the center of the Red Army, which would fight against international imperialism in the East or the East itself. In addition, this army would be the core of the Colonial International, assuming the role assigned to the trade unions to spread communism and target Muslim countries. The starting and most effective place to send ideas and cadres to Asia for the realization of the world revolution will be the Turan Socialist State; The "East" strategy would also be carried out through this state. The aim of Galiyev with this state was to reach the goal more easily within a Turkish union on the way to bring the revolution to the international arena, rather than realizing "Turan". Many functions of the Turan Socialist State were envisaged, and it was conceived as a strategic tool for the liberation of the oppressed nations from colonialism, clearly stated in the idea of "Colonial International". Galiyev, starting from the region he knows best and determining the means he can use to spread the revolution around the world; He was planning to reach the international by realizing the revolution firstly in the Turkic world, then in the Muslim world, and finally in the whole world. Therefore, there are serious differences between the Turan ideas in Galiyev's mind and Turan, which is currently understood. Although Galiyev planned a national start with this idea, the ultimate goal was to reach the international, in this way, to end the exploitation.

Keywords: Galiyev, Turan, eastern, Muslim countries, internationalization

COMPARISON OF NATIONALITY POLICY IN STALIN AND GORBACHEV TIMES

Huriya Tazi
Ibn Zohr University, Agadir, Morocco

ABSTRACT

The policy of nationalities was based on the creation / invention of various "artificial" peoples in the Caucasus and Central Asia, making a classification based on the soil and language, and finally dividing and separating the lands with a political and strategic logic, since Ilminski's early work. With the self-confidence stemming from the central authority's ability to intervene, some non-Russian states / Soviets were granted a variety of cultural autonomies, which seemed to be experimental. In this context, initiatives were made towards the adoption of the system by placing names from the local people in the relevant local cadres. This loyalty-based relationship established during the Stalin period was placed on a line to be carried out on sensitive balances until the Gorbachev period.

Keywords: Gorbachev period, Caucasus, Central Asia, Soviet Union, Stalin period

GORBACHEV'S PERESTROIKA AND GLASTNOST POLICIES AND REHABILITATION OF THE SOVIET SYSTEM

Baariq N'Ait
Cadi Ayyad University, Marrakesh, Morocco

ABSTRACT

In 1986, the last leader of the Soviet Union, Mikhail Gorbachev, declared Perestroika (Reconstruction) and Glastnost (Openness) policies. These policies, which anticipated the rehabilitation of the Soviet system, aimed to introduce free market mechanisms into the economy, to open the country to the outside, to support this with social regulations and to accelerate democratic development. With these policies, elements such as "democratization" and "the right to self-determination" came to the fore, deep ethnic divisions came to light, and the spread of nationalist movements among the Soviet peoples was the result. The national elite consisting of party leaders, scientists, businessmen, etc. in the republics began to spread the ideology of nationalism to society. Although these nationalist movements and movements provide motivation in the struggle against the center, there is also an important point; Anthony Hyman points out this: "The Central Asian republics did not leave the Soviet Union, Russia withdrew by its own decision and dissolved the union." (Hyman, 1996: 19) In this way, other republics affiliated to the union suddenly gained their independence and were left alone with the formation and organization of a new nation-state.

Keywords: Soviet Union, Mikhail Gorbachev, Perestroika, Glastnost, Central Asia

ALAS PARTY'S GAINING IMPORTANCE AND DEVELOPMENT

Zawdie Yosef Frayzer
Dilla University, Sidamo, Ethiopia

ABSTRACT

In 1912, the Alas Party was born from the Alas Movement. The Alas party was very Turkic during this period and was calling on the Turkish peoples living in the Russian Empire to unite and establish the Great Turan. The real importance of the Alas Party started with the collapse of the Russian Empire in 1917. They were now striving for an autonomous Kazakh-Kyrgyz national state within a newly established Russia. This state was required to include all the communities of Russia that were defined as Kyrgyz at that time and to bear the name Alas Orda. During the civil wars of Russia, Alas Horde had set up a separate army of its own to defend the Cossack regions against the Bolsheviks. However, they did not manage to keep a large unified territory. With the defeat of Alas Orda by the Red Army in 1919, it did not matter much. The members of Alas Orda, who were the few remaining Turkist wing, went to the south of Turkistan and joined the Basmaci Revolt. The reformist wing of the party joined the Turkestan Communist Party. After the collapse of the Soviet Union in 1988, many Kazakh and Kyrgyz joined the Azat and Asar operations and formed a new nationalist Muslim party called Alas National Independence Party. The establishment of this party was also a response to the nationalist Russian parties established in Kazakhstan and Kyrgyzstan. The objectives of the Alas Party were the reestablishment of the Alas Orda Khanate and the modernization of Islam in Central Asia. In addition, they argued that a United Turkestan States should be established that included the lands of all Turkic peoples. They were collaborating with the extreme Islamist and right-wing Turkistan Party (Turkistani Party). This party aimed at the conversion of all Turks to Islam and the withdrawal of all non-Muslims from Turkish lands.

Keywords: Alas party, Alas Orda, Alas Movement, Turkestan Communist Party, Basmaci Revolt

SOVIETS PROVOKING CENTRAL ASIAN COUNTRIES OVER ETHNIC IDENTITY

Zeynəb Hajiyeva
Independent Researcher

ABSTRACT

The Central Asian countries formed the basis of nationalism within themselves. Moscow, meanwhile, played the role of referee. This policy, like the other four items, is in harmony with the Tsarist period. The continuity between Tsarist era and Soviet policies concentrated on strategic goals. We can say that both periods are based on ethnic and administrative division. The policy of Tsarist Russia in Central Asian countries has always been based on ethnicization. Because it wanted to root out the Pan-Islamist and Pan-Turkist ideas in Central Asia. They thought that if these ideas did not disappear, the strategic goals of the Empire could be endangered. Russia was an empire, an ideological state, but not a nation-state. Because every definition they made on the nation-state excluded non-Slavs and Muslims. Another feature seen in the context of continuity was the concern over the unification of Muslims within and outside Russia in the context of Pan-Islamism. Because this unification could include Muslims from countries that Russia saw as a threat. Although ethnicization policies were implemented during the tsarist period, its purpose was not to build ethnic-based nation-states in Central Asian countries. What was important in Tsarist Russia was the determination of identities. Ethnicization policies were more about ensuring the separation of Turkish dialects according to ethnic groups. This vision of the tsarist period is in line with Stalin's policy of nationalities. However, the Soviet Union took these congruent points further and reshaped the administrative division of the ethnic groups of Central Asia under the nation state. As a result, the foundation of nation-states in today's Central Asia has been formed. Within the framework of what has been told, we see that Stalin made a return to the policy of nationalities in the Tsarist period. There were some factors that caused this. The most fundamental factors are; Sultan Galiyev's “Socialist Turan Project” and Pan-Islamic and Pan-Turkist ideas in Central Asia. Stalin's wish is to divide the region for pragmatic purposes. Therefore, as a solution, it brought back the politics of “ethnicization” in the Tsarist period. But in doing so, he tried not to shake the ideology of the new regime.

Keywords: Ethnicization, Central Asia, Soviets, Tsarist Russia, Pan-Islamism, Pan-Turkism

SOVIETS' NATIONALITIES POLICY AND ITS FOUNDATIONS

Cahan Qiyasqızı[1]
Məryam Asimanli[1]

[1]*Qafqaz University*

ABSTRACT

Nationalities policy emerged after 1924. This policy had three foundations. The theoretical basis was to take Stalin's Marxist interpretation. It is seen that the status of the land and language is taken as the basis while making administrative classification. There is an administrative division of people and lands within the framework of political and strategic logic. The Soviet Union continued to change and maintain only the ideological basis of the nationality policy of the Tsarist period. For this reason, we can say that there has been a continuity between the two periods.

Keywords: Stalin, Soviets, Nationalities Policy, Marxist interpretation, Soviet Union

NATIONALISM AS A ELEMENT TO ACTIVATE THE MASSES IN SOVIET ADMINISTRATION

Tesfaye Abera Abebe
Century University College

ABSTRACT

Nationalism based on national identity has been accepted as an important element that will mobilize the masses. The Soviet administration did not hesitate to use this tool. It is an integral tool of the forced modernization process. It was not based on a local nationalism or ethnocentric thought. It was later invented and presented to the Soviet people. He gave absolute value to the land distinction. In other words, it was necessary to create national land for countries established with outside intervention. During the Soviet period, the concept of "Socialist Nation" emerged throughout the country, including the Central Asian republics. This concept has gained a theoretical importance in the 1960s and after. At this point we can clearly see that Soviet nationalism is narrow and rigid, far from Marxist thought. Soviet nationalism is not, in principle, against nationalism itself. What it opposes are competing nationalist ideas. Its purpose is to dominate the nationalist discourse. Soviet nationalism has been active outside the Soviet Bloc (especially in Central Asian countries) for a long time. It takes place as an important element in the cultural discourses of the West during the Cold War years. In short, the political basis of nationalism in the Central Asian republics was built in the Soviet period, and continued to develop in the post-Soviet period.

Keywords: Nationalism, Soviet administration, Central Asian countries, Soviet period, Socialist Nation

US-VENEZUELAN CONFLICT IN AN IDEOLOGICAL CONTEXT

Draupati HEGADI
Kohima Science College, Nagaland, India

Chhaya KAMAL
Kohima Science College, Nagaland, India

ABSTRACT

Due to the use of an inductive research approach, qualitative research was preferred in the study. In qualitative research method, multiple case analysis strategy will be used as a strategy. As cases, examples of the Cuban Crisis and Vietnam War will be analyzed. The connection between the two cases will be associated with the US-Venezuelan conflict. And then, based on the research conducted and the leaders' statements, the connection will be combined under three hypotheses to create an original study. In this research based on qualitative data, necessary data will be collected and analyzed, and various data collection techniques will be used. In the context of trying to explain the connection between variables, this research is classified as the class of explanatory research by nature. The foreseen aim of the thesis is to examine the US-Venezuelan conflict in an ideological context, to analyze and reveal the similarities between the Cuban Revolution and the Vietnam War cases. The strategy of case analysis in qualitative research is seen as the most appropriate strategy for this study. According to the literature review, it is observed that there is a gap in this field. In this research, it is aimed to fill this gap by using an inductive approach, using qualitative research method and multiple case analysis strategy.

Keywords: United States, Cuban Crisis, Vietnam War, qualitative research, ideology

RISE OF FASCISM IN ITALY

Juliette VOORHORST
University of Freiburg, Freiburg, Germany

Evelien UITSLAG
University of Freiburg, Freiburg, Germany

ABSTRACT

In this paper, rise of fascism in Italy will be explained via Mussolini's actions. Mussolini was worried about increasing Fascist violence. Because if it was reached top level, authorities could crush Fascists and provide order and restore law. So, he wanted to seizure of power. In spring 1922, Fascist squads attacked Socialist town councils and trade union property. In May, the town council of Bologna was collapsed. There were street fights in northern cities. During this time, the police was unwilling to stop fights, they even gave weapons to some Fascist squads. In October 1922, Mussolini increased the pressure about organizing a Fascist march on Rome. Also, plans were made to seize major towns via 30.000 Fascist people. At the last week of October, Fascist squads seized town halls, telephone exchanges and railway stations through northern Italy. King Victor chose not to intervene to this coup d'état. The reason of this decision is not certain but he must be afraid of civil war. Finally, the King understood that Mussolini would not accept any other position except being prime minister. So, the King Victor offered prime ministry to Benito Mussolini in October 29, 1922. Mussolini used constitutional and revolutionary methods to be able to become a prime minister. He was appointed by the king. From the beginning, he got support from conservative Italians because of his patriotic stance during the First World War and the 'Bolshevik' threat of 1921-22. This paper uses historical timeline to explain ideology correctly. In addition, the research will mention about socialism and extreme nationalism to be able to express difference of fascism.

Keywords: Fascism, Italy, Mussolini, socialism, extreme nationalism

FROM HISTORY TO PRESENT CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA)

Marin FRANCISKOVIĆ
University of Rijeka, Rijeka, Croatia

Dominik DRAŽENOVIĆ
University of Rijeka, Rijeka, Croatia

ABSTRACT

In the late 1940s, America founded Central Intelligence Agency to be able to fight against the Soviets (Gerard and Kuklick, 2015). Institutionally, it was more important in United States until September 11, 2001. It is also a cultural icon on movies and series. There is no moral questioning in these agent's fight against evils. The writers define characters as totally heroes. This represents constructivist approach in International Relations discipline. You construct a discourse and then it becomes real. It spreads American image to the world via movies, TV series and etc. Writers construct patriotism of spies. It can be easily said that CIA is central for national security but also America's popular and political culture (Immerman *et al.*, 2005).

Keywords: CIA, United States, constructivism, national security, popular culture

UPON THE AGE OF DISCOVERY: PORTUGAL

Yasmina BERRADA
Université Moulay Slimane, Morocco

Ashwaq TOBJI
Université Moulay Slimane. Morocco

ABSTRACT

Conjunction with transition of valuable trade routes to Ottoman domination, notably Portugal and Spain, European states embarked on a quest to find alternative trade routes. Portugal state which constitutes the topic of essay, improved on navigation because of its geographical situation. Names like Bartolomeu Dias, Vasco da Gama and Ferdinand Magellan are famous Portugal explorers. Portugal sailors, who discovers the Cape, got rid of paying heavy duty of main road trade because they found an alternative route to reach Indian region. In the colonial race because of the result the age of discovery, Portugal regressed with participating of states like UK, Holland and France to colonial race in the end of 16th century.

Keywords: colony, age of discovery, Portugal sailors

LOCAL GOVERNMENT SYSTEM IN POLAND

Jónás KRISZTIÁN
Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Juhász BERTALAN
Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

ABSTRACT

To be able to understand the structure of local government in Poland, it is important to look at historical political transformation of the country. Before 1918, Poland was a nation which was divided three: Russia, Prussia and Austria. These countries all have different administrative systems. After Second World War, Polish state re-built itself. Then, it started to build its local government structures too. This reconstruction of local government system is the most important step in the 1989 political transformation in Poland (Kuesza and Szescilo, 2012). Under the decentralization reform that started after 1990, many laws in the field of local governments came into force. Accordingly, important arrangements have been made in the fields of finance, personnel structure and organizational structure and control of local governments. Particularly, autonomy of local governments has been tried to be provided in financial and administrative areas. The Constitution, which came into force in 1997, forms the basis of the reform that is tried to be realized in the field of local governments. In addition, the fact that Poland started to establish close relations with the European Union (EU) after 1998 also had a great impact on the restructuring process in the field of local governments.

Keywords: local government, Poland, European Union, decentralization, political transformation

SEPTEMBER 11, 2001 ATTACKS, TERRORISM AND GLOBAL GOVERNANCE

Rowan RIOS
Chipola College, Marianna, United States

Maisie WOOD
Independent Researcher, United States

ABSTRACT

While mentioning about the evolution of the international structure, it is necessary to mention the terrorist groups that increased their roles in the world stage after September 11, 2001 and that these groups developed themselves with new methods. The US, which is considered as a superpower in many fields such as economic and military in world politics, was attacked on September 11, 2001, causing the globalization of the concept of terrorism and its "internationalization" in the words of Boutros Ghali (Finkelstein, 1995). Because it is not enough to try to solve a serious problem like terrorism with unilateral state policies. At this point, we must state that the interdependence of states has increased and how necessary norms, rules, procedures and principles are required. The attacks of September 11, 2001 showed that even a superpower like the USA is not immune from the threat of terrorism. To tackle such a serious global threat, states must put their interests aside and cooperate. On the other hand, security becomes multifaceted and complex, and it becomes difficult to identify security and threats. It is difficult to distinguish whether the issue in a country is internal or external (Ivanov, 2003).

Keywords: September 11, terrorism, global governance, internationalization, norms

TURKEY-EU COOPERATION: TURKEY'S SOLITUDE WITHOUT EUROPEAN UNION

Karlen EYYUBLU
Baku State University, Baku, Azerbaijan

Nicat FUADLI
Baku State University, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

Turkey has always been, is, and will likely remain one of the most important countries for the European Union. The importance of Turkey for Europe is rooted in the historic ties between the two sides, dating back to Ottoman times. Be it through war, diplomacy, commerce, art, cuisine, or intermarriage, Turkey has always been an integral part of Europe's history. Turkey's relations with the European integration project have been dense, contested, and tortuous since the outset. Despite their intensity and duration over the decades, the end point of the relationship remains unknown to this day. The possible enlargement of the European Union with Turkey is a major issue of discussion. In 2002, European leaders have promised to decide about a starting date for the negotiations on Turkey's membership at the end of the 2004.Discussions about EU membership of Turkey are primarily of a political but also the economic implications have gained importance. The article focus on generally political and economic initiatives, and try to explain that why Turkey is so insistent on this membership. Economically, we focus on three main changes associated with Turkish membership; accession to the Internal Market, Institutional Reforms in Turkey triggered by EU membership and migration in response to the free movement of workers.

Keywords: Turkey, European Union, membership, cooperation, European integration

ACCESSION OF TURKEY TO THE INTERNAL MARKET OF EU

Nəcəf ABDULIN
Azerbaijan State Economic University, Baku, Azerbaijan

Salman VŸLIZADƏ
Azerbaijan State Economic University, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

A major economic aspect of the accession of Turkey to the EU involves the internal market. Accession to the internal market will increase trade for three reasons. Firstly, administrative barriers to trade will be eliminated or reduced to level comparable to those between current EU members. Secondly, accession to the internal market implies a reduction in technical barriers to trade. For example, the customs union between Turkey and the EU has already eliminated some of these technical barriers. And finally, risk and uncertainty will be appeased by Turkey's accession to the EU. Especially political risks and macroeconomic instability may decrease. Accession to the internal market is much more important than the elimination of bilateral trade tariffs and common external tariffs as in a customs union. The existing customs union between Turkey and the EU suggest that the accession to the internal market is the relevant issue, and not elimination of remaining tariffs and harmonization of external tariffs.

Keywords: Turkey, EU, internal market, external tariffs, harmonization

FREE MOVEMENT OF LABOUR IN THE CONTEXT OF EU-TURKEY RELATIONS

Lisa SULESKA
Euro College Kumanovo, Kumanovo, North Macedonia

Ivona MATOVA
Euro College Kumanovo, Kumanov, North Macedonia

Pavlina DAJO
Euro College Kumanovo, Kumanovo, North Macedonia

ABSTRACT

Forecasting the migration effect of Turkey's accession to the EU is difficult. The same difficulty applies to the Central and Eastern European countries, however. A number of researchers have nevertheless attempted to come up with an estimate of the migration potential. These studies usually use historical immigration patterns to estimate the effect of income disparities (and other explanatory variables like unemployment or distance) on international migration. The estimates are then applied to the income differentials between the EU and the Central and Eastern European countries to obtain an estimate of the migration effect of EU enlargement. De Mooij and Tang (2003) collected twelve of such studies. The results of these studies have been extrapolated to show the long-term migration potential from ten Central and Eastern European countries to the EU-15. The long-term is interpreted as the migration effect 15 years after the accession. To assess the migration potential from Turkey to the EU, we can follow a similar approach. In particular, we derived the implicit migration elasticity for the income differential from De Mooij and Tang (2003). Subsequently, we apply the figures for the Turkish population, and the income differential between Turkey and the EU-15 to derive an estimate for the migration effect from Turkey. Turkish income per capita, measured in purchasing power parities, is 31% of the EU-15 average in 2000. This is somewhat below the average of the Central and Eastern European countries. We take account of demographic developments in Turkey. The Turkish population is expected to increase from 68 million in 2000 to 86 million in 2025. By substituting these figures in the equation for the migration potential, we obtain an estimate for the migration from Turkey to the EU of 2.7 million people in the long term. This equals 4% of the current Turkish population, or another 0.7% of the current population in the EU-15.18.

Keywords: Free movement of labor, European Union, Turkey, migration, Central and Eastern European countries

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) AND ENVIRONMENTALISM

Zalim CHORAGHAD
University of Patanjali, Uttarakhand, India

ABSTRACT

Today, many companies focus on Corporate Social Responsibility (CSR). Especially, sustainability is very essential for this process. Because of sustainability, businesses reduced their energy use, and this maneuver cut costs. At the same time, reducing energy use decreases risk of rising energy prices and raises profit from new products and services. Everyone dreams a sustainable future. Companies can provide this, following all these. The solution is simple, make a plan that is based on environmental ethics. Human source management can make some greening plans for company's environmental future. In addition, they can publish this idea some advertisements in the magazine or newspaper. And then, it spreads. Also, they can produce some environmental projects and make it real. So, because of this, companies perform their social responsibility. This performance helps them to get more good reputation. Reputation attracts consumers. Trade increases much more. Profit also rises. All the effects occur due to environmentalist view.

Keywords: Corporate social responsibility, environmentalism, sustainability, human source management, businesses

THE CONCEPT OF THE PEACEKEEPING, PEACEBUILDING AND PEACE ENFORCEMENT: TODAY'S PEACE BUILDIING OPERATIONS POSITIONS

Rebecca HARE
Witwatersrand University, Social Sciences, The Department of Political Studies

Emma GUSTAFSSON
Witwatersrand University, Social Sciences, The Department of Political Studies

ABSTRACT

The fundemantal aim of this paper, understanding differance among peacekeeping, peace enforcement and peace building. Later on, whether today's peace building operations are cover all of them or not. In order to understand the difference between the concepts of peacekeeping, peace enforcement and peacebuilding, it is first necessary to understand how these concepts emerge. Examining the political history that forms the conditions of the era in which the concepts have emerged and shaped the structure of the international system will help us identify the concepts and make sense of the difference between them. The 20th century has passed the political struggle as a century of three great wars and destruction for the world. Eric Hobsbawm, one of the famous historians of modern times, gave the name "century of extremes" to this century in which he lived and witnessed.

Keywords: Peacekeeping, peace enforcement, peacebuilding

NUCLEAR STRATEGY IS NOT REALLY A STRATEGY: NUCLEAR WAR IS UNTHINKABLE

Rodney SEALY
Webster University, Social Sciences, The Department of Political Studies

ABSTRACT

The nuclear strategy emerged during the Second World War as a result of the atomic bombings that America threw into Japan and was used as a mutual rivalry between the Soviet Union and the United States in the context of the "deterrence" strategy during the Cold War. Due to the development of technology, the reduction of the relative importance of conventional weapons has turned the two super powers of the world into weapons to threaten each other with nuclear weapons. In this framework, the production of nuclear weapons has been increased and ttates have felt the necessity to take sides between the USA and Soviet. The nuclear race between the two powers has climbed with the Cuban Missile Crisis during the Cold War. After this date, the nuclear arms race among the countries became widespread. From the end of the Cold War to the present day, states have engaged in nuclear weapons production to defend the dangers of neighboring states and to protect national interests. In this work, the basic function of the nuclear strategy, the deterrence strategy, the beginning of the use of nuclear weapons, and historical progress and the work on the restriction of nuclear weapons will be addressed. It will then try to convey thoughts about the fact that the nuclear strategy is not a real strategy because of nuclear war is unthinkable thing.

Keywords: Nuclear war, nuclear weapons, nuclear strategy, deterrence strategy

FROM THE INDUSTRIAL REVOLUTION TO THE COLD WAR ERA THE EVOLUTION OF WAR: FROM INDUSTRIAL WARS TO MANEUVERING WARS

Shihaam GIBA
Ph.D., Kookmin University, Department of International Area Studies
Kamila YOSHIDA
Ph.D., Kookmin University, Department of International Area Studies

ABSTRACT

The industrial revolution, which emerged with the effect of new inventions on production in Europe in the 18th and 19th centuries and the birth of the mechanized industry by steam-powered machines, and these developments increased the capital accumulation in Europe, is a development that changed the course of the whole world. In this study, we first discussed the changes in the social dynamics brought about by industrialization in industrialized societies and how and from where this change is involved in conflict processes. We tried to explain the evolutionary process of the war that emerged as a result of this drag, within the framework of theoretical approaches, that this transformation process, which was involved in war issues, also led to a transformation in the nature and functioning of wars. In the most general terms, what are the effects of changing world order, social transformation and technological development on relations between states; We sought answers to questions such as how it brought about changes in areas such as conflict and war.

Keywords: Social Transformation, Industrial Society, Traditional Society, Evolution of War, Liberalism, Realism

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN AMERICA

Məhəmməd HACIYE
Azerbaijan International University, Master Studies and Research Department, Social Work in Different Areas of Life

ABSTRACT

In the United States of America, which claims to be the most liberal country in the world, liberalism, freedom, equality, private property, etc. all principles are applied. However, although America is not legally, it is not actually pluralistic. Because there is a consensus in American society on political issues. There is a consensus in the United States, much stronger than in European countries. Liberalism in Europe has developed against the settled aristocratic kingdom. In the United States, however, when the British rule collapsed, neither the aristocrat nor the conservative ideology that supported the aristocracy remained. Thus, the liberal ideology developed alone in the United States, with the participation of almost all sections. Since the social situation in America is democratic, the dominant feature of the political situation is also democratic. The main purpose of this study is to examine the exact content and basic paradigms of the word democracy and how it works, and to determine the instrumentality of institutions by addressing the relationship between non-governmental organizations and democracy. For this, an in-depth analysis of non-governmental organizations will be made.

Keywords: Democracy, liberalism, non-governmental organizations

BORDER PROBLEMS IN THE CONTEXT OF RUSSIA AND THE OTTOMAN EMPIRE

Günel MƏMMƏDOVA
Ph.D. Khazar University, Department of International Area Studies

ABSTRACT

Turks established great states in the Eurasian geography and this situation brought two different nations into the same political order and brought the states closer. However, after the collapse of the Golden Army (Mongolian-Turkish) State, the administration passed from the Turks to the Russians and the region gained a new political form. The Ottoman Empire, which grew rapidly and gained strength from the beginning of the 14th century, established relations with the Russians through the Crimean Khans in the early 16th century. The basis of the political relations between Russia and the Ottoman Empire in the historical process has been on war and superiority. Especially when we look at the last hundred years of the Ottoman Empire, Russia has been the state with which the Ottoman Empire has been the most involved and struggled. The biggest reason for this is Russia's ambitions on the Ottoman lands and especially the policy of landing on warm seas (Mediterranean).

Relations between Ottoman and Tsarist Russia can be considered in three periods. The Beginning of Turkish-Russian Relations and Geopolitical Principles. As the Ottomans began to lose their power after the first period that walked in favor of the Ottomans due to the strongness of the Ottomans and did not have much contact, the increase in relations will end with the 18th century and the collapse of both the Ottoman and Tsarist Russia "19. Century". Turkish-Russian relations will be discussed in this article on the basis of Ottoman-Tsarist Russia historical process.

Keywords: Ottoman Empire, Tsarist Russia, International Relations

STALIN POLICIES IN THE CENTRAL ASIA (1928-1952)

Aytən ŞƏRİFZADƏ
Azerbaijan International University

ABSTRACT

This study focuses on the ideologies adopted in the Stalin Period and the Russification policy of Stalin, as well as the policies Stalin applied to the Central Asian states and other states.

Stalin, a Georgian, unexpectedly turned to the nationalism of the "Great Russian" to strengthen the Soviet regime. He championed many aspects of Russian culture, some Russian national and cultural icons, and the Russian language during the 1930s and '40s, and he kept the Russians up as an older brother to mimic the non-Slavs. Yosif Visaryoniç Çugashvili, who started to use the pseudonym Stalin (Man of Steel) in 1913, He was promoted to general secretary of the Communist Party of the Soviet Union in 1922. Lenin in 1924Stalin, who became head of the Soviet Union after his death, for 29 years until 1953.Became the leader of the Soviet Union. During the Stalin era, the Soviet Union, its bureaucratic functioning, and party formed its mechanism, shaped its ideology, industrialized, II. Winning the World War output. Stalin period: A Soviet identity is created, experienced, and institutionalized. Period. The Stalin government, the deterioration of the economic balance and the hunger of the people, rich farmer called the ear who demands high prices and does not send their products to the cities he held his class responsible. The government is starving towards its supporters, the urban population resorted to urgent and drastic measures against the threat. Is reluctant to implement them civil servant class was liquidated and cadres that obey orders were brought to work. Another curtain of the annihilation movement was opened under the name of "collectivization". Famine in cities caught between the pulling workers' section and the peasant demanding more material opportunities, Stalin decided to eliminate the ear layer with pressure. 12 In 1928-1929 Tatar economic “bourgeois elements and kulaks" in his life were mercilessly purged. Soviet in 1929When collectivization began on Russian soil, all the peasants who resisted this practice were the same. Was included and purged together with the kulaks from the 1930s.

The details of the ideology of Marxism-Leninism and the politics of the Stalin era will be expressed by comparing them with the ideologies that took place before and after. The pressures, policies and exiles that the Central Asian states and especially the Caucasus have been subjected to will also be discussed.

Keywords: Joseph Stalin, Marxism-Leninism, nationalism, Union of Soviet Socialist Republics (USSR)

ENVIRONMENTALISM IN BUSINESS: ENVIRONMENTAL ETHICS, SUSTAINABILITY, SOCIAL RESPONSIBILITY AND COMPANIES' REPUTATION

Ching Yanx MUANG
Xiamen University, Wang Yanan Institute for Studies in Economics
Liu WANG
Xiamen University, Wang Yanan Institute for Studies in Economics
Chaby WANG
Xiamen University, Wang Yanan Institute for Studies in Economics

ABSTRACT

This paper explains about environmentalism in business generally. There are some specific points about environmentalism and these points were highlighted in the paper. Environmentalism is a global term nowadays. Events and their damages affects all the human beings. In this point, environmental ethics comes into play and it emphasizes also other creatures' importance in the life. This ethics is adopted by most of companies. Companies have to determine, what the right thing to do in the life is. So, they should make definition of right thing. They have to ask themselves these questions: What decisions are ethical? What actions are environmentally sustainable? What behavior is socially responsible? Because these questions' answer affect all of us. If the answer is suitable to the environmental ethics, these companies should take some responsibilities according to these answers. They should produce new projects about sustainability. And, they should also increase their advertisement about sustainability. If natural resources are sustainable, this provides more greening. Greening and sustainability are essential topics in the environmentalism. In the end, if the companies follow this process, even they don't want to aim this goal, they will get a good reputation in the market. Because consumers like environmentalist characteristics. All these activities are like an advertisement for companies. There is a quote as 'There's no such thing as bad advertising.' Maybe this is not a main goal for managers but it is the fact of the human nature. This research is briefly about why companies adopted it. There are some reasons: sustainability, social responsibility and companies' reputation. The paper contains interesting information about these issue and also suitable examples available to explain the topic clearly.

Keywords: Environment, business, sustainability, companies, ethics

TURKISH-GREEK RELATIONS AFTER WORLD WAR I: SIXTY YEARS OF VICIOUS CIRCLE

Anastasia PAPAS
University of Patras, PhD Studies at the Department of Philosophy

ABSTRACT

Turkey, since its establishment, has always been with many powerful neighbors. The number and composition of Turkey's neighbors and their membership of the same alliance makes impossible that Turkey follows an expansionist and hostile policy against Greece. In addition to the Middle East very well to the known strategic importance, the four wars between the Arabs and Israel, the 1956 Suez attack Lebanese crisis, the Iran-Iraq War, the countries of the region to the arms flow, which are in various side and often all of the issues such as the presence of changes to open government in Turkey from the point of view are issues that need to be carefully assessed. However, Greece is far away from the Middle East. It does not have a common border with the USSR, it does not need to worry about its neighbors and relies on Western support, which has been accustomed since centuries; all of which make it easier to follow a dignified policy towards the eastern neighbor of Greece. On the day when Greece understands that its national and international interests can best be achieved through a close working relationship with its eastern neighbor, the vicious cycle of seventy years will be broken.

Keywords: Turkey, Greece, strategic partnership, Middle East, neighboor